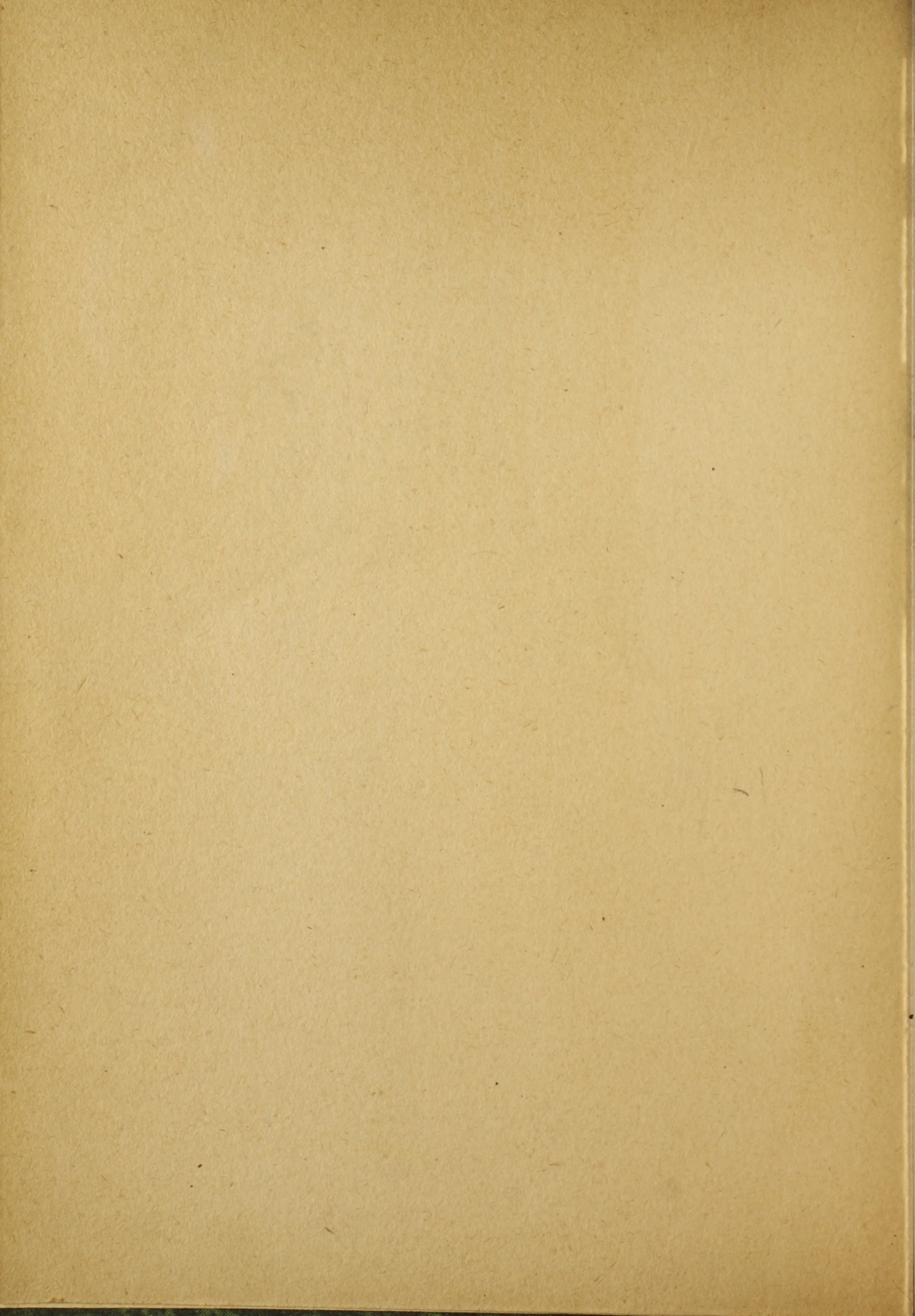

232261

A MAGYAR
SZABADSÁGHARC
HONVÉDORVOSAI
1848-49

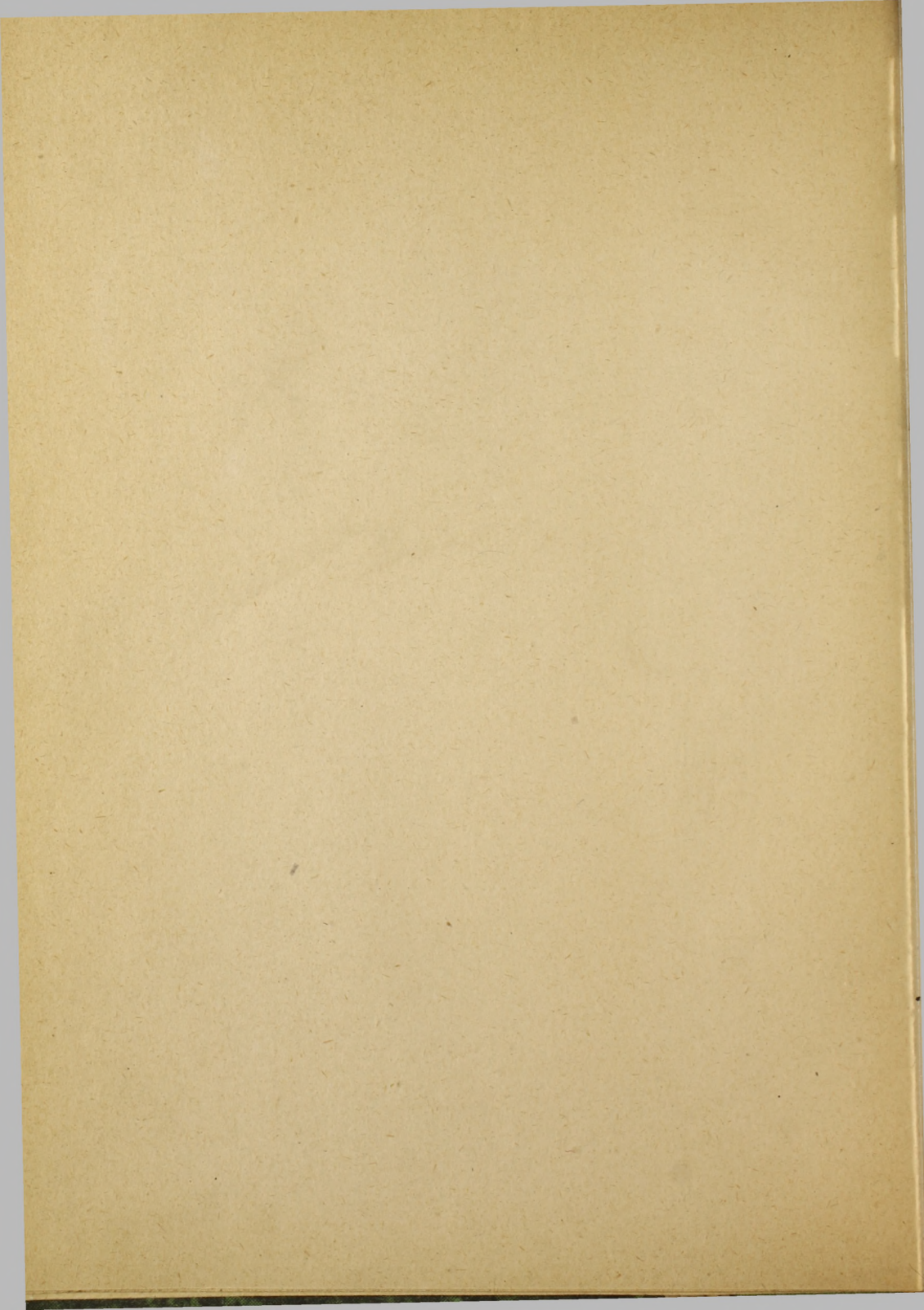

EGYETEMI NYOMDA BUDAPEST

Z É T É N Y G Y Ő Z Ő

A MAGYAR SZABADSÁG-
HARC HONVÉDORVOSAI

JH. kott.
O. 638k.

317352

Dr. Z É T É N Y G Y Ő Z Ő

A
MAGYAR SZABADSÁGHARC
HONVÉDORVOSAI

MTAK

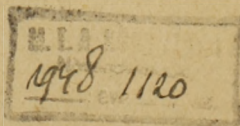

0 00003 25262 8

E G Y E T E M I N Y O M D A B U D A P E S T

EZ A KÖNYV A
VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM
TÁMOGATÁSÁVAL
KÉSZÜLT

KIADÁSÉRT FELELŐS: DR. ZÉTÉNY GYŐZŐ

48.783. — EGYETEMI NYOMDA, BUDAPEST (F.: TIRAI RICHÁRD)

ELŐSZÓ

Az 1848/49-es szabadságharc történetírói kevés figyelmet szenteltek a szabadságharcban résztvevő orvosoknak. Vajjon hányan szereztek tudomást arról, hogy mintegy ezer orvos harcolt a szabadságért, azzal az elszántsággal, mindentvállalással, ahogyan csak azok tudnak harcolni, akik tisztában vannak vele, hogy a zsarnokság, a kizsákmányolás számára nem érdemes épségben tartani az emberi testet.

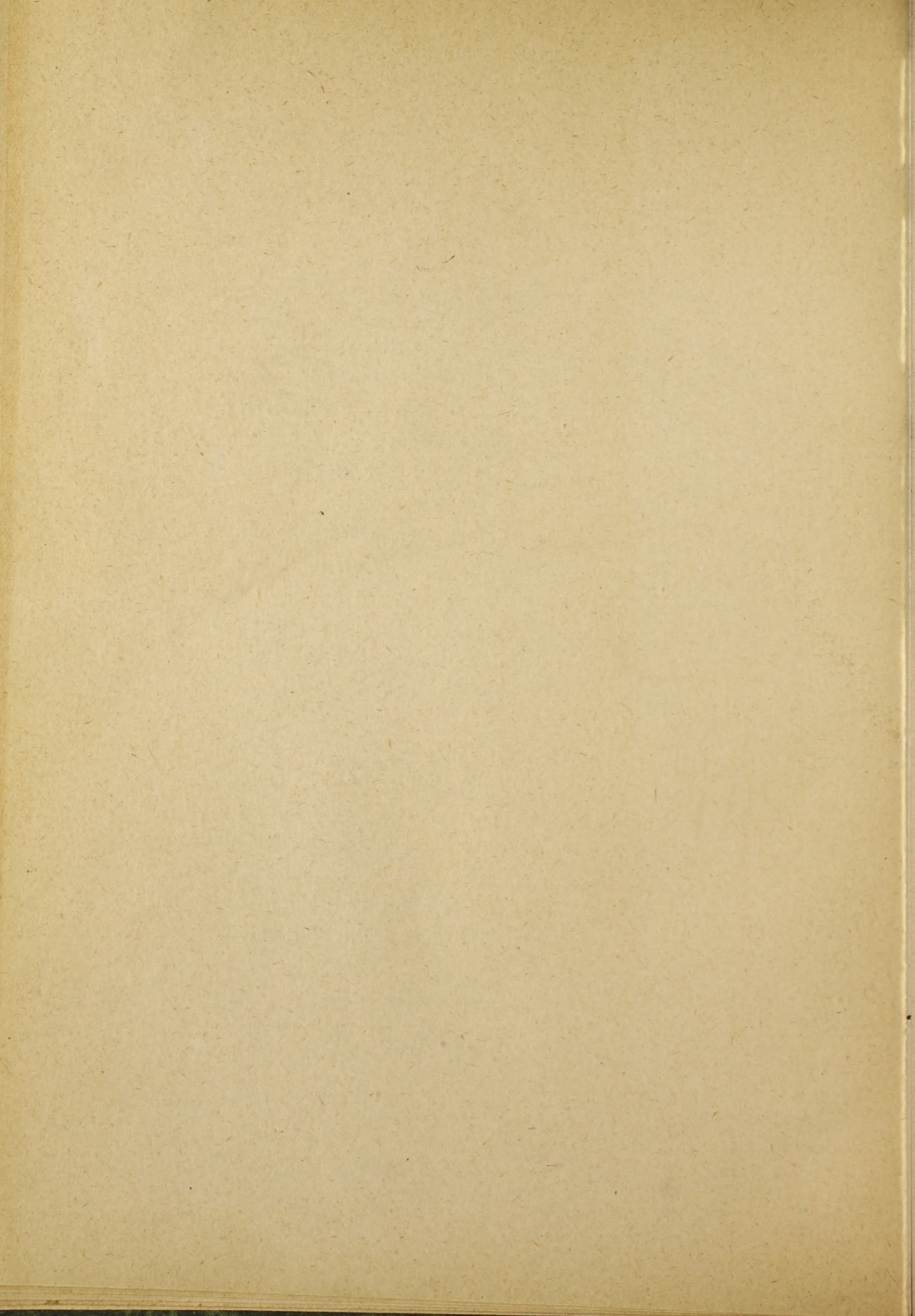
Nem véletlen, hogy a természettudóst, a természettudományos gondolkodásban nevelt orvosokat, szinte hiánytalanul ott találjuk a szabadságért folytatott küzdelemben, akik az egyenlőség kivívását életmentő műtétnek tekintették s fegyverrel, vérrel harcoltak érte. Egészséges társadalmat akartak s nemcsak egyesek testi jólétét, s ezért saját életük sem volt nagy ár. Egyenlőséget akartak, ezért cserélték fel gyógygító eszközöket harci eszközökkel.

Most, száz év múltán emlékezzünk meg kegyelettel a szabadságharc orvos-vértanúiról s e könyvvel állítsunk sírjuk fölé örök emléket.

Mindaz megtalálható e lapokon, amit orvos-hőseinkről sikerült összeszedgetni. Úgy érzem, nem végeztünk hiábavaló munkát. Felvilágosodottságuk, helyesen értelmezett emberszeretetük, küzdelmük, sorsvállalásuk vezérlő példánk, iránymutatónk lesz. Multjuk akképen formálja jelenünket, hogy erőt és békét biztosító jövőt építhetünk belőle.

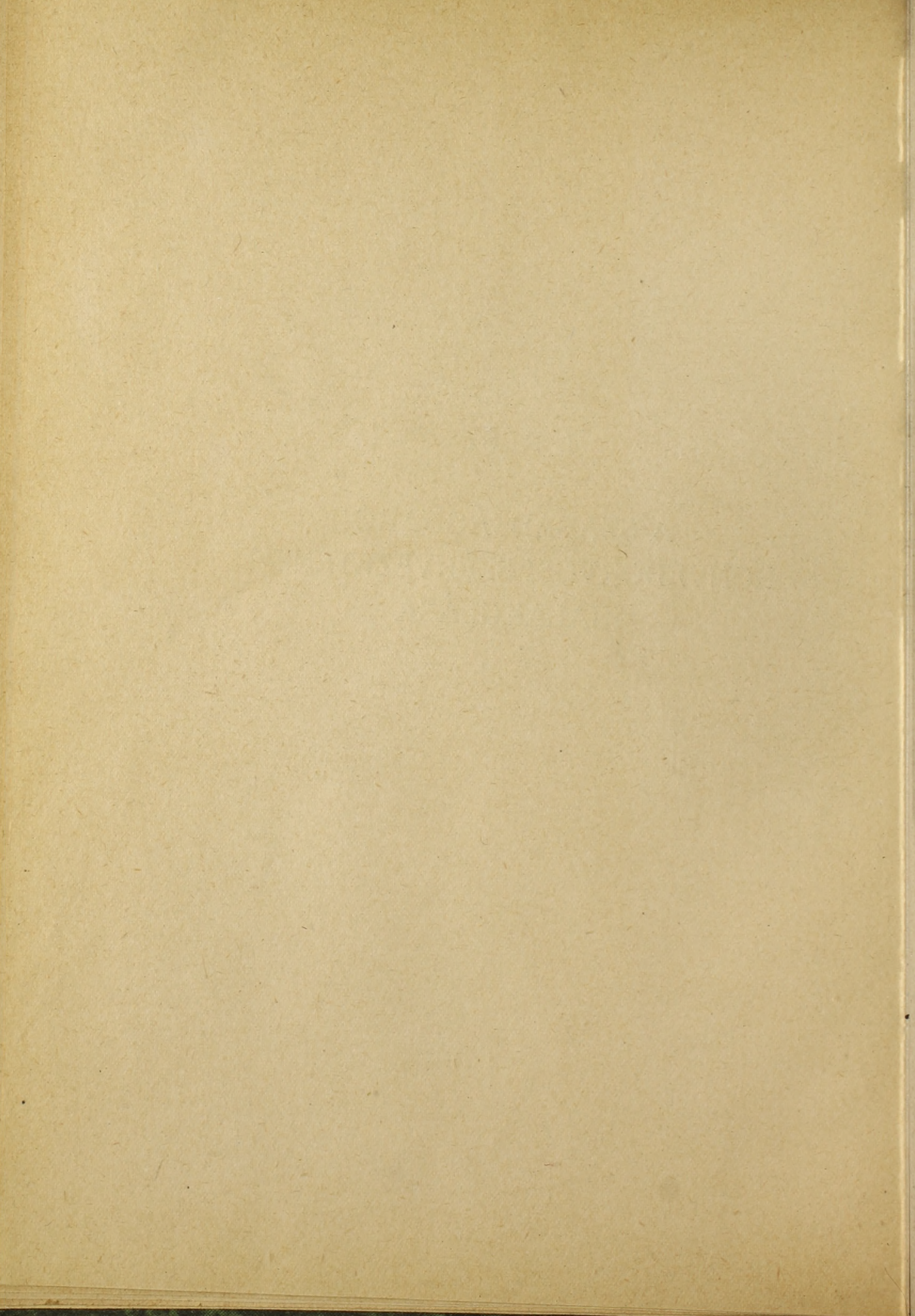
Dr. Ortutay Gyula

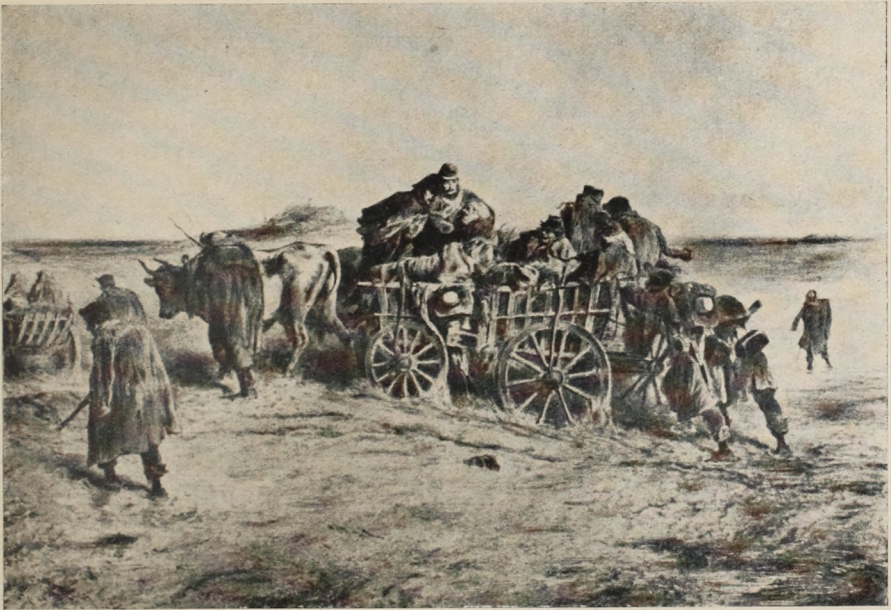

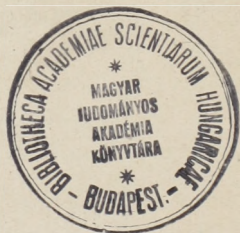
I. RÉSZ

A SZABADSÁGHARC
HONVÉDORVOSI SZERVEZETÉNEK
KIALAKULÁSA

Pettenkofen: Sebesültszállítás.

BEVEZETÉS

Az idő végtelen árában mindig különös alkalmat jelent az évfordulók és centenáriumok elkövetkezése. Az évforduló, a centenárium mindig alkalmat szolgáltat a nemzet számára elgondolkozni egy-egy nagy nemzeti eseménye, egy-egy nagy hőse felett. Az ünnepi évfordulón az esemény, a hős az ünneplő kornak megfelelően mindig új és új megvilágításba kerül.

A magyarság történetének egyik leghősibb és minden igaz magyar lelkéhez közelálló nagy nemzeti forradalmának, az 1848/49-es szabadságharcnak *centenáriuma* következett el. Ünnepeljük e forradalmat, ünnepeljük annak hőseit. A történetkutatók újabb és újabb köveket hordanak a szabadságharc pompás történeti építményéhez, frissebb és frissebb adatokkal bővítik a magyarság történelmi nagy porének aktáit.

Vér és könny tengerében fogant magyar korszak ez, melyben a magyarság lenyűgöző erőről, életakarásról és küzdeni tudásról tett tanúbizonyságot. Küzdelem, melynek eszméi az elmúlt magyar évszázad eseménysorozatai mögött állandóan ható okként, állandóan hevítő központként szerepelnek. Harc, melynek hősei egy egész évszázadon keresztül sugározzák fényüket a magyar történetekre.

Nem célunk az elkövetkező oldalakon a magyar szabadságharc okait és okozatait, az események forradalmi tömkelegét, a vezetők lelkialkatát és annak az eseményekkel való kapcsolatait elemeznünk. Nem célunk itt a szabadságharc ú. n. *nagy* históriájának adatait vizsgálni.

A szabadságharc történelmének elfeledett, ki nem bányászott fejezetéhez szeretnénk pár adatot összegyűjteni és megőrizni a jövő számára.

A magyar szabadságharc *közegészségügyének* és *hadi egészségügyének* fejlődéstörténete még megírásra vár. Milyen volt a magyar szabadságharc korának közegészségügye általában, mily szervezeti alapokon nyugodott e kor egészségpolitikája, — e kérdések még feldolgozásra várnak. De milyen volt a negyvennyolcas magyar hadsereg *egészségügyi ellátása*, milyen volt részleteiben ez *egészségügyi szervezet* felépítése — e kérdés is várja a kutatók hosszú sorát.

Varga Endre kitűnő monográfiájában¹ első rövid összefoglalását, élvezetes vázlatát adja a magyar szabadságharc egészségügyi hadtörténetének, de e történetkutatón kívül *orvostörténész* még nem foglalkozott e kérdéssel. A hadtörténelmi munkák és politikai történetírók pedig természetszerűleg csak röptében és felületesen érintik a szabad-

ságharc hadi egészségügyének, honvédorvosi karának nagy kultúrhistóriai értékű adatait.

A magyar orvostudomány, a magyar közegészségügy, a magyar orvosi rend történetének ez elhagyott fejezeteihez szándékoznak a következő sorok adatokkal szolgálni.

Dicsőséges és nagy fejezete a szabadságharc a korai modern magyar orvostudománynak! Örök időkre fényt árasztanak a magyar nemzet és a magyar orvostudomány felé azok a férfiak, kik a szabadságharc közegészségügyi kérdéseit irányították. — Felkeresni a mult ködében e férfiakat, a szabadságharc történetében betöltött szerepüket felmérni, a magyar orvostudomány e hősi fejezetének *történetét, alakjait* rekonstruálni és a jövő számára *megőrizni* nemzeti kötelesség!

Nem volt még kora a magyar orvostudománynak, hol az orvostudomány és a közegészségügy oly egy akarattal szolgált volna a magyar szabadság és magyar demokrácia szent ügyét, mint a szabadságharc idején! — A magyar orvostudomány történetének hősi és nemzeti korszaka a szabadságharc kora.

E hősi orvostörténelmi korszak képéhez óhajtanak a következő oldalak pár szint felrakni. Nem kutatjuk itt a magyar szabadságharc egészségügyét, hadi egészségügyét általában. E kérdés kidolgozása más munkának lesz a feladata.

A szabadságharc *honvédorvosi karának* szeretnénk itt emléket állítani. Próbáljuk itt a szabadságharc *honvédorvosi szervezetét és alakjait* kiemelni egy évszázad hamujából. — Nem volt tőlünk eddig elég messze e honvédorvosi szervezet, e honvédorvosi kar, hogy orvostörténelem legyen belőlük, de már nem volt elég közel sem hozzánk, hogy históriájukat ismerjük. A százados forduló azonban ünnepi alkalmat jelent, hogy a kutató összegyűjtse az adatokat a magyar orvostudomány e hősi korában élt és a szabadságharc eszméiért pályájukat, sokszor életüket, egészségüket feláldozó magyar orvos hősökrol.

1. AZ ELSŐ HONVÉDORVOSOK.

SAUER IGNÁ CZ ORSZÁGOS FŐORVOS KORSZAKA.

(1848. május 24-től, az első honvédorvosi pályázat megjelenésétől
Stáhly Ignác z tábori főorvos kinevezéséig, 1848. november 1-ig.)

A szabadságharc honvédorvosi szervezetének-, honvédorvosi karának sorsa hű tükrre a honvédsereg sorsának. A honvédsereg történetének minden lobbanása, a hadiszerencse forgandóságának minden mozzanata a honvédorvosi szervezet-, a honvédorvosi kar tükrében verődik vissza.

A pesti márciusi események nyomán szentesített 1848. április 11-i törvények szerint a Magyarországon és Erdélyben állomásozó császári és királyi katonaság a magyar hadügyminiszter fennhatósága alá kerül. E csapatokkal együtt magyar parancsnokság alá kerülnek elvileg az ott állomásozó császári és királyi katonaeorvosok is.² Ez első időszakban a magyar hadügyminiszter mintegy 28 zászlóalj, 65 lovasszázad és néhány száz főnyi tüzér felett rendelkezhetik. — E császári és királyi, de nagy részében magyar legénységű csapatok jelentik ekkoriban a szabadságharc magyar hadseregének magvát.

E rendelkezésre álló hadsereg azonban kevés a határok védelmére, kevésnek bizonyul a horvátokkal szemben is. Úgy, hogy Kossuth javaslatára a kormány 1848. május 17-én elrendeli a „királyi trón és a haza védelmére“ 10.000 főnyi nemzetőrségnek toborzás útján történő felállítását. Ez elhatározás jelenti a voltaképen *forradalmi* magyar hadsereg első önálló csapatait. — E 10.000 főnyi nemzetőrséget a Nemzetőri Tanács 10 zászlóaljba kívánja őrnagyok vezetése alatt beosztani.

E tíz zászlóalj állandó egészségügyi gondozása és a várható sebesülések ellátása orvosokat is igényel. Tudja ezt a Nemzetőri Tanács. — 1848. május 21-én az ország főorvosához Sauer Ignác zhoz átirat érkezik:

A' magyar nemzetőrsereg rendezésével megbízott országos haditanács elnökétől. Dr. Sauer Ignác z országos főorvos urnak.

A' most alakulásban lévő tíz önkénytes honvéd zászlóalj ügye egészségügyi tekintetben megkívánja, hogy állományában 10 fő és 30 alorvos alkalmaztassék, a' fönn említett tanács bizalmasan megkéri

tehát önt, mint országos főorvost az iránt, hogy szólítsa föl az orvos-sebészeket, kik főorvosok 50 pft., alorvosok 30 pft havi fizetés mellett az önkénytes honvédseregnél alkalmazást nyerni kívánnak, hogy jelentseék magukat önnél, ön pedig szives leendő a' folyamodványokhoz csatolt mellékleteket szorosan megvizsgálni, a' legalkalmasabb egyéneket az említett orvosi fokozatokra az országos nemzetőrseregi tanácsnak ajánlatba hozni, az ily alkalmazandó orvosok egyéb hivatalos viszonyaikról és teendőikről legközelebb bővebb utasítás fogván közölni.

Pesten 1848-iki május 21-én. *Baldacci* sk.⁴³

A szabadságharc honvédorvosi karának első születési okmánya ez átirat.

Sauer protomedicus azonnal intézkedik, május 24-én már megjelenik a hirlapokban a hirdetmény:

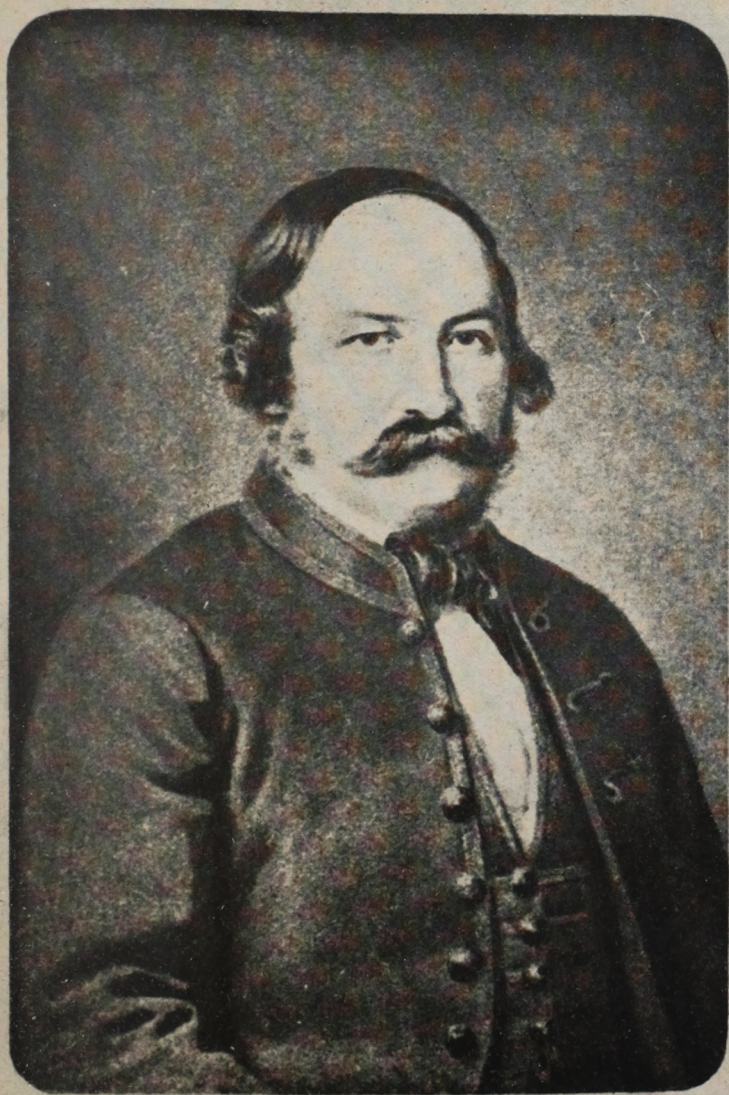
Felszólítás az orvosok- és sebészekhez.

A' felállítandó önkénytes honvédseregnél tíz főorvosi-, 50 pft havi díj mellett — és harmincz alorvosi állomás — 30 pft havi díjjal — állapittatván meg; felszólítanak általam, az országos haditanács megbízása nyomán, azon — sebész tudorok és sebészek, kik a' fennevezett állomásokra alkalmazást nyerni óhajtanának, hogy ebbeli bizonyítványaikkal ellátott folyamodványukat — melyhez eddigi működésükről szóló csatolmányok, okleveleik 's hogy minő nyelvekben jártasok, melléklendők — minél rövidebb idő alatt nálam kézbesítsék. Pesten, Május 23-án 1848. *Sauer Ignác* ország főorvosa.⁴

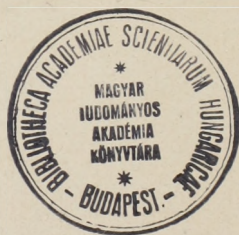
A lapokban megjelent felhívás nagy izgalmat vált ki úgy a császári és királyi seregben szolgáló katonaorvosok közt, mint a polgári orvosi karban. A katonaorvosok elérkezettnek látják az időt arra, hogy mindent megtegyenek panaszaik orvoslására, remélvén, hogy a honvédorvosi kar megalakítása kapcsán a magyar hadügyminisztérium hatásköre alá került ezredek katonaorvosi sérélmei is reparálhatók lesznek. A polgári orvosok pedig megérzik, hogy az oly sok izgalmat kiváltó „orvosreform“ törekvések és küzdelmek idején nem közömbös az egész magyar polgári orvosi rend sorsára, mikép szervezik meg a honvédorvosi kart, milyen lesz annak erkölcsi és anyagi elhelyezettsége.

Stáhl Ignác a polgári egészségügyek vezetője, egészségügyi osztályfőnök a *Sauer*-féle felhívás megjelenése után pár napra, május 31-re a pesti orvosi kart a tábori orvosokkal együtt vegyes közgyűlésre hívja össze. A közgyűlés a tárgyalás alá került honvédorvosi ügy nagy jelentőségére való tekintettel bizottmányt küld ki a kérdés részletes kidolgozására, de mivel a kérdés rendkívül sürgős, azonnal feliratot is készít a hadügyminiszterhez.

A felirat nagyszerűen jellemzi a kor orvosi törekvéseit és emelkedett szellemét:

SAUER IGNÁCZ

Miután a' hazai hirlapok utján híresztelt felszólítás által köz-tudomássá vált, hogy a' most felállítandó önkénytes magyar honvéd-seregnél több orvosi egyének lesznek alkalmazandók, és miután azok, kik ezen állomások megnyerését óhajtanák, illető helyen történendő magok'bemutatására felhivatnak, ennél fogva az öszves orvosi kar alaposan következett, hogy a' fentebbi czélra minden esetre csak a' *magyar nyelvet* bíró orvosok fognak alkalmaztatni. Az innen folyó egyenes érdeknél fogva tehát ezen orvosi kar — részint azon rokon-szenvből, mellyel a' hadi orvosok iránt mindenkor viseltetik, részint pedig eddig fájdalommal tapasztalt azon választó fal' elhárítása tekintetéből, mely az emberiség ugyan azon egy szent érdekét kezelő polgári és tábori orvosok közt fennállott — ezen kívül pedig azon édes reménytől buzdíttatva, hogy az emberiség' legszentebb ügye — a' közegészségi állapot — tetemes előmozdítást nyerhetend, ha az azzal foglalkozó orvosi személyzetnek biztosabb helyeztetés, és jóllétének erősebb alapköve vettetik meg — most ugyan is, midőn az érintett magyar önkénytes honvédseregnél a' közzétett intézkedésekből önkényt folyó következtetéseknél fogva magyar orvosok lesz-nek alkalmazandók — az egyetemi orvoskar saját érdekével csatla-kozó kötelességének érezte, azoknak *hivatalos állásukról*, azzal *össze-kötött jogaik- és kötelességeikről*, és minden egyéb viszonyaikról határozott, és kimerítő tudomást szerezni. — Az e' végett megbízott küldöttségünknek báró *Baldacci* szerzett értesítése' következtében tett azon jelentése, hogy a' fent érintett hadseregnél alkalmazandó főorvosok alkapitányi (capitain), az alorvosok pedig hadnagyi rang-gal lesznek felruházandók, nagy örömmel töltött el bennünket. — De lehangolá némileg ezen való örömünket ugyancsak ez alkalommal tartott vegyes közgyűlésünkben jelen volt tábori orvosok' azon nyi-latkozata; miszerint ők állomásaikat olly módon fejték meg, hogy ők jelenben a' hadseregnél tiszti ranggal felvannak ugyan ruházva, de ez csak látszólagos helyzet, mert ők noha tiszti jellel bírnak, még is valóban sem tisztek, sem hivatalnokok, minthogy sem azon jogoknak, mellyek a' velek párhuzamba tett tiszteket illetik, gya-korlatában nincsenek, sem a' hadsereg előtt azok tekintélyeivel nem bírnak, sem hatáskörük kellőleg meghatározva, 's körülírva nincsen; szóval: rangjuk csupán abban áll, hogy tiszti jelt (porte épée) viselnek.

Miután pedig az orvosi kar' általános meggyőződése abban össz-pontosul, hogy minél ildomosabb a' hadi orvosok' állomása, minél határozottabbak az evvel összekötött jogok és kötelezettségek, minél terjedelmesebb tekintély biztosittatik számukra, annál szigo-rubban is kötve érzik magokat hivatásukhoz, annál képesebbek lesz-nek magasztos feladatuknak lelkiismeretesen megfelelni, és súlyos kötelességeiket a' beteg, vagy megsebesített honvitének körül telje-síteni.

Mindeznél fogva tehát az orvosi karnak alapos és méltó — Tisz-telt Miniszter Urhoz terjesztendő — közkívánata abban összponto-sul: méltóztassék a' fentebbiek' kegyes tekintetbe vétele mellett a'

magyar honvédseregnél alkalmazandó orvos egyéneket *hadi ranggal* a' kép felruházni, hogy azok a' párhuzamos, 's illetőleg alkapitányi és hadnagyi ranggal ne csupán felruháztassanak, hanem az ígért fizetésen kívül egyszersmind azokkal egybekötött *jogokat* is élvezhessék. — Melly e' belí kívánatunk' teljesítését annál biztosabban bátorkodunk reményleni, minthogy ezt egy részről a' beteg emberiség' ügye, másrészről pedig az orvosi tekintély, és az alkalmazandó orvosok' sorsának biztosítása multhatatlanul igénylik. — Egyébiránt is pedig a' tábori orvosoknak jelenlegi méltatlan helyzetük nem másból, mint azon alaptalan és fonák „*harczó* és *nem harczó*“ (combatant és non combattant) személyzetrei felosztásból származnak; — holott a' tábori orvos nemcsak a' csatatéren kockáztatja életét, hanem ezen kívül még a' kórházakban is működését — sokszor ragályos betegségek körül élete' veszélyeztetésével — teljesíti.

Kelt Budapesten az orvosi kar 1848. évi *május 31-én* tartott vegyes közgyűléséből,

alázatos szolgálí.

Réczey Imre

orvoskari jegyző.

Stáhly

Egészség ügyi osztály igazgatója.*

A derék öreg *Mészáros Lázár* hadügyminiszter azonban katonai gondolkodásával tudja, hogy nem oly egyszerű két egymás mellett működő és elvileg közös imperium alatt lévő hadseregben *eltérő* jogi állást, különböző rangviszonyokat, külön szabályzatokat megteremteni. Talán nem is meri a ki nem alakult helyzetben a hadsereg egységét sem megbontani, tehát óvatos elutasító feleletet ad:

Az egészségügyi osztály — igazgatóságához.

A' tisztelt orvoskarnak 1848-ik évi május 31-ikén tartott vegyes közgyűléséből hozzám felterjesztett közkívánata, a' honvédseregnél alkalmazandó orvosegyének sorsa 's tekintélye biztosítása iránt, alapos ugyan és méltó, *de a' mostani zavaros körülmények* azt javasolják, hogy köztők és a' seregredek orvosai között még most semmi különbség ne tétessék. Az alkapitányi ranggal, melly a' seregredek-nél csak ezredekre vonatkozik, az egy honvédi zászlóaljnál lévő orvosok, legyenek azok fő-, vagy alorvosok, ha orvosi és sebész okleveles tudorok, szinte tisztí különböztetéssel, és kiszabott fizetésekkel egyelőre elégedjenek meg. Ha az egész hadsereg ujonnan 's czélszerűbben rendeztetik, minek minél előbb megis kell lenni, *akkor a' tábori orvosokra* különös figyelem fog fordíthatni, 's érdemök szerint fogják a' rangjokkal egybekötött jogokat is élvezni.

Budapest, június 15-kén 1848.

Hadügyminiszter:

Mészáros Lázár, s. k.*

Míg a nagy kérdések emígy vajúdnak a honvédorvosi kar első megszervezése körül, *Sauer Ignác*hoz, az ország főorvosához bőséges számban érkeznek a kérvények. A kérvényező orvosok egy része a

császári sereg osztrák szellemében és „igájában vergődő” régi császári és királyi, magyar származású katonaeorvos, ki reméli, hogy a beígért magyar nyelv és magyar szellem pályájának majd új horizontjait nyitja meg. Más része a kérvényezőknek szülőföldjéről, gyakorlata helyéről a hadi események miatt kiülődzött menekült orvos, ki talaj-talanul és tanácstalanul áll családjától elszakítottan az országban. — De itt van egy nagy kérvényező csoport: a fiatal orvosok bősége, kik diplomájukat frissiben, vagy egy-két éve szerezték meg. Ezek a fiatal-ság lendületével, vállalkozásával talán gyönyörű katonai pályafutásról álmodoznak.

Bőséges pályázó anyagban válogathat tehát a protomedicus. Napok alatt megküldi jelölését a Nemzetőri Tanácshoz a következőképen:

*Magyarország főorvosától az országos nemzetőrségi Tanács
Elnökének.*

A' magyar önkénytes honvédseregnek egészségügye tekintetéből f. évi május 21-én 17. sz. alatt kelt hivatalos megkeresés folytán, a' föllálitandó katonai fő- és alorvosi állomásokért folyamodó egyének' az I. és II. alatt visszacsatolt kérvényeiből készült az III. alatt ide mellékelt név és érdemjegyzék' nyomán van szerencsém Tanácsi Elnök és Ezredes urnak a' tervezett 10 fő és 30 alorvosi állomásra. mint e' fokozatu orvosi szolgálatra képességgel bíró's alkalmasnak vélt egyéneket a' f. é. június 11.-én a' 127. sz. alatti újabb szives megkeresésben kitett 10 törzshelyen alakított zászlóaljokhoz besorozva, elfogadás végett bizodalmasan ajánlani, jelesül:

Az 1-ső és 2-dik zászlóaljhoz Budapesten főorvosokul: *Czindery Pál* és *Laszlovik trokat*, alorvosokul *Bobai trt*, *Heinczmann Agostont*, *Schöffl Károly trt*, *Hintermayer Józsefet*, *Tóthfalussy Miklós trt*, *Studényi Ferenczet*, *Bányai Farkast*;

3-dikhoz Szegeden főorvosul: *Matarovszky trt*, alorvosokul *Her-czel Fülöp trt*, *Deutsch Lipót*ot és *Ottmayer Mihály trt*;

a' 4-dikhez Pozsonyban főorvosul *Kron trt*, alorvosokul *Man-gold Zachariás trt*, *Gabányi Józsefet*, *Lamprecht Agostont*;

az 5-ikhez Győrben főorvosul *Kramer trt*, alorvosokul *Ringen-bach József trt* és *Kereszti Bélát*;

a' 6-ikhoz Veszprémben főorvosul *Kozma trt*, alorvosokul *Hoff-mann Vilmos trt*, *Miskolczy Ferenczet* és *Esztergomi Mátyást*;

a 7-dikhez Szombathelyen főorvosul a jeles tehetségű *Szigethi sebész-mestert*, vagy *Szabó trt*; alorvosul *Szaijff Józsefet*, *Tiske Ferenczet* és *Tombor Juszint*;

a' 8-dikhoz Pécsen főorvosul *Kramolinj tanárt*, alorvosul *Kisfy Zsigmond* és *Tóthfalussy trokat*, valamint *Stöckl Józsefet*;

a 9-dikhez Kassán főorvosul *Horváthot*, alorvosokul *Ilovay Pált*, *Moreczky trt*, és *Ujlaky Ferenczet*;

a' 10-dikhez Debreczenben főorvosul *Walther trt*, alorvosokul *Affumi Antalt*, *Hagel Lipót*ot és *Winkler József trt*.

A' hadi tanács által tervezett újabb 6-ik zászlóaljhoz — mint-hogy még folyvást adatnak be folyamodványok — az alkalmas egyé-neket később lesz szerencsém jelenteni az Ezredes urnak.

Ha talán egy középponti ezredes-orvos szükségeltetnék, erre mint jeles egyén ajánlatatik *Herdegen* Eduárd.

Kelt Budapesten 1848-dik év június 14-én. *Sauer* s. k. feltette *Illés* s. k.⁸

Sauer jelölését általában, kevés változtatással, elfogadja a Nemzet-
őrségi Tanács, csupán zászlóaljankint nem három, csak két alorvost
alkalmaz és 1848. július 8-án megjelenik a *Közlönyben* a legelsőnek
kinevezett honvédorvosok névsora:

„Királyi Helytartó Ő Fensége által a' miniszterelnök előterjeszté-
sére a' nemzeti honvédsereg zászlóaljaihoz főorvosokul:

<i>Czinderi Pál</i>	<i>Kozma József</i>
<i>Laszlovits N.</i>	<i>Szigethi Mihály</i>
<i>Matavovszky Ferdinánd</i>	<i>Mangold Salamon</i>
<i>Kálazdy Ignác</i>	<i>Rosenberg Károly</i>
<i>Szabó Vazul</i>	<i>Walter Ferencz</i>

orvosokat nevezte ki.

Továbbá a' miniszterelnök által az országos haditanács előterjeszté-
sére ugyanazon zászlóaljakhoz alorvosokul :

<i>Schöft Károly</i>	<i>Hoffmann Vilmos</i>
<i>Hintermayer József</i>	<i>Miskolczi Ferencz</i>
<i>Bányai Farkas</i>	<i>Szaiff József</i>
<i>Studényi Ferencz</i>	<i>Tüske Ferencz</i>
<i>Ottmayer Mihály</i>	<i>Kisffi Zsigmond</i>
<i>Herczl Fülöp</i>	<i>Stöckl József</i>
<i>Zachariás Miklós</i>	<i>Moreczky Farkas</i>
<i>Gabányi József</i>	<i>Illovi Pál</i>
<i>Ringenbach József</i>	<i>Affumi Antal</i>
<i>Horváth József</i>	<i>Hagel Lipót</i>

orvosok neveztettek ki.

Pest, július 7 1848.⁹

A fenti névsor jelenti a megszületett magyar honvédsereg legelső,
legősibb orvosi karát.

Amint a minisztériumokat, politikusokat előzőnlük akkoriban a
hivatalkeresők, protekciókeresők, a kor nyelvén „*kegyhajhászok*“, így
lehet az ország főorvosa, *Sauer* körül is. Mert alig kerül nyilvánosságra
a fenti névsor, az akkori egyetlen magyar orvosi organumban, az *Orvosi*
Tárban felmordul a zord *Bugáth Pál*:

... „Minapában egyszerre a' 10.000 önkénytesek mellé vagy 40
orvos neveztetett ki a' ministeriumnál, kérdjük, mi lesz ennek
következtetése? mint az, hogy 1-ór, mint eddig a' hivatalkereső tán
két harmad részét idejének ministeri kegyvadászatra, egy harmad
részét pedig maga művelésére áldozza; és 2-or, hogy kegyvadászatá-

ban elvakulva, a' magához hasonlókat vilipendálja, az alsóbbakat pedig egyenesen megveti. De tegyük fel az ellenkezőt, hogy a' ministerium (mi méltányos fogott volna lenni), karunkat legalább candidatiora szólította volna föl; e' nemes tette által népszerűségében (mi a' miniszternek valóságos készpénz, mert ha ő alulról nem istápoltatik, nemcsak maga, hanem az ügy is el vagyon veszve, vagy legalább veszélyeztetve) népszerűségében mondom véghetetlenül nyert volna; és 3-or, azon physikai következtést vita volna ki, hogy a' hivatalra vágyó, míg egyrészlül annyi ember kegyét magáévá tehetni lehetetlennek ösmervén, minden idejét nem a' kegyvadászatra, hanem a' maga tökéletesítésére fordítaná; más részlül adandó alkalommal minden collegájában bíróját leendhetni gondolván, iránta nem ugyan kézcsokoló, hanem férfias, democraticus tisztelettel viseltetnék. Azért óvakodjunk a ministerialis burocratiátul...⁴¹⁰

Közben felmerülnek a legelső tábori orvoskar megszervezése nyomán a hadi egészségügy szervezetének nagy kérdései is. Csendben dolgozik a tábori és polgári orvoskar által május 31-én kiküldött választmány. E javaslattevő választmány jól látja a felmerülő súlyos problémákat. Próbálják a magyar hadi- és polgári egészségügy megszervezésének jövőendő körvonalait kibontani. — Mint két külön kaszt állott eddig egymás mellett a katonai és a polgári orvoskar. A katonai orvosok kiképeztetésüket a bécsi *Josephinum*-ban nyerték, míg a polgáriak az egyetemeken. Elkészül a messze tekintő javaslat:

Javaslat

azon *tábori 's polgári orvosokból* álló választmánynak, mely a' két orvosi osztály egyesítése, 's a' tábori orvosi reform' miképi eszközése iránt vélemény adás végett a' mult hó 31-én tartott orvoskari ülésből kiküldve lön.

A' testvériség szelleme orvosi téren szebben nem nyilvánulhat, mint ha az eddigi közfal szétporlasztásával, a' tábori, és polgári orvosok minden felekezett, 's elkülönzés nélkül egy testté 's lélekké forrnak össze, e'ként egyesített közerővel mind szenvedő polgártársainak — mi minden orvosnak egyformán kötelessége — szolgálni, mind az orvosi rend terheit 's igényeit összevetett vállakkal fenn tartani 's kifejtteni sikerdusabban reménylven.

Az unio' eszménye tehát az alulirt választmány által is közakarattal elfogadtatván, annak megtestesítésére a' következőket tartja szükségesnek:

1-ör. A' ministeriumnál működendő tábori közegészségi bizottmány egyesítessek, a' már létező polgári közegészségi osztállyal, ezen osztályhoz adatván egy katonai országos főorvos, ki egyszerű miniszteri tanácsos is leend — ezen kívül három katonai egészségügyi tanácsos, kik közül egyiknek gyógyszerésznek kellene lennie.

2-or. A' tábori orvosok a'ként, mint a' polgáriak az orvosi karba bekebeleztessenek, 's valamint a' polgári orvosok katonai állomásokra, úgy viszont a' katonai orvosok polgári orvosi hivatalokra alkalmaztassanak.

3-or. A' tábori orvosok is polgári orvosokkal ugyan azon egyetemben képeztessenek, azon megjegyzéssel, hogy

a) az orvoskar által az oktatásról készített tervet alulirt választmány czélszerűnek tartván, abban csak azon részt tartja szükségesnek kiemelni, miként a' táborban számos, kisebb, kórápolók által teljesíthető működésekre levén szükség, ezek az egyetemben hova előbb képeztessenek.

b) jövődre a' tábori orvosok is — kiknek száma a' seregek szaporításával tetemesen felebb rugand — az egyetemben fogván képezettni, már ezen okból is szükséges, hogy a' kolosvári orvosi Lyceum egyetemmé átalakíttassék.

c) a' tábori orvos hivatása leginkább sebészi működésből állván, mindenek előtt szükséges, miként az egyetemekben műtői képezde felállíttassék.

d) az egyetemből kikerült leendő katonai orvosok rigorosum előtt egy évig katonai kórházban gyakorolják magokat.

Véleményünk szerint ezek tennék az Unio' alapjait, mellyen egyesülésünk felvirágozhatnék.

A' táborra vonatkozó orvosi reform' minden részleteit bővebben kidolgozni nem tartván kiküldetésünk' feladatának, csupán e' következő, igen sürgető pontokra szorítjuk véleményünket:

1-ör szükséges, hogy a' tábori orvos eddigi bizonytalan, 's nyomasztó helyzetéből — hol ő sem tiszt sem hivatalnok nem volt — kiemeltessék, még pedig, mint hogy mindenütt és mindig katonákkal van dolga, neki tisztnek kell lennie, 's mint ilyennek, valódi ranggal, fizetéssel, jelekkel és minden járadósággal felruháztatni.

2-or. A' melly helyeken hadi kormány létezik 's a' nagyobb kórházakba állandó kórházi személyzet működjék, mihez képest a' seregnél szolgáló orvosok számát kevesbiteni lehetne. Ezen kórházakban egy kiképzett fő ápoló által orvosi felügyelés alatt képeztessenek a' tábori kórápolók.

3-or. Czélszerű, hogy magyar honban egy központi önálló tábori gyógyszerár felállíttassék.

Melly javaslatunk benyújtása mellett maradunk a tisztelt orvosi karnak kiküldött tagjai:

Dr. Bee Stabsarzt

Schöpf Agoston

Sauer Ignác

Dr. Jovitsich Regarzt

Dr. Meingasser Rgtarzt

Dr. Herdeger Oberarzt

Dr. Bartl Obarzt

Fromhold Károly

Wagner János

Halász Géza, mint a' választmány jegyzője.¹¹

Stähly mint orvoskari elnök és mint az ipari és kereskedelmi minisztérium egészségügyi osztályának vezetője e „javaslat“-ot július 4-én terjeszti fel az ipari és kereskedelmi miniszternek és a hadügy-miniszternek:

„Alig lehet üdvösebb és eredménydusabb intézkedés, mint az eddig elkülönözött polgári és katonai orvos ügyek kezelésének összpontosítása; — mert az eddig czéltalanul megosztott erők összevonása az orvostudomány bővebb kifejtése és ez által a' közegészségi ügy szilárdításra nem kis tényezőül szolgál. — Ezen kívül pedig az eddigi elkülönzés által a' főhaditanácsnál szükségessé vált külön orvosi intézet (*Josephinum*) külön állandó orvosi véleményező bizottmány (*permanente Sanitätscommission*) és egy külön főigazgatóság, mellyek fentartása roppant költséget igényel — egészen feleslegessé válnának, — minthogy az összeolvadás eszménye központosítana minden szellemi erőket, biztosan is megfelelné a' nemzet minden igényeinek, ha eddig csak a' tudomány kárára elkülönözött hasonló kezelők ugyan azon az Egyetemen nyernék kiképeztetést, ha mind a' polgári, mind a' katonai orvosok számára egy köz — az orvosi tudományt ápoló és véleményező kar állittatik fel — szóval ha az orvosi ügyek ministeri kezelése *egy* osztályban fog központosítani.

Ezen egészségügyi osztály az érintett jegyzőkönyvi javaslat' hasznos cél szerűségét nem csak elismervén, hanem azoknak létesülését a' jelen idő multhatatlan feladatának tekintvé, a' tisztelt Minister Urat, illő alázattal bátorodik megkérni az iránt, hogy ezen javaslatban kifejtett összeolvadási tervet kegyesen felkarolván, pártfogása alá venni és az e' tárgyban teendőik iránt a' hadügy miniszter ural (kinek ez érdemébeni jegyzőkönyv szinte már bemutatott) értekezni méltóztassék.

Kelt Budán 1848. jul. 4.

Stähly
egészségi osztály igazgatója.¹¹

Nemes és szép szavak, tiszta szándékok. Születik-e nyomukban cselekedet? Sokkal kisebb kérdések foglalkoztatják most a katonai hatóságokat.

Nem feledkezhetnek meg a szervező munka során a sereghez kerülő orvosok *egyenruházatáról* sem. Ügyelni kell arra, hogy ez öltözet bár „*hasonló*“ legyen a honvédtisztek ruhájához, de attól mégis eltérjen. Még az orvosi kinevezések megjelenése előtt kiadja a Nemzet-őrségi Tanács az orvosok egyenruhájára vonatkozó rendelkezését:

A' miniszterelnök ur jóváhagyásával közzététetik: a' honvéd zászló aljaihoz sorozandó orvosok, mivel tiszti rangban leendenek, öltönyük is, a' honvéd főtisztekéhez hasonló legyen: a' főorvos csak az által különböztessék meg, hogy attilája' nyakgallérján, egy arany *boritékvonal* különböztető jelt viseljen — az orvosoknak fővegők azonban csákó helyett alacsony lapostetejű széles karimájú fekete kalap, millyent p. o. most sokan viselnek, mellette fekete strucz toll.

Pesten, június 21-én 1848.

Baldacci.¹²

Azonban az örök emberi hiúság, a többnek, nagyobbak látszani akarás talán sok honvédorvost kísértésbe hozhatott: a honvédorvosi atilla nyakgallérjának arany „*boritékvonala*“ a szabó ügyetlenségéből félresikerülhetett törzstiszti *paszománttá*, mert alig egy hónap múlva

megjelenik a *Közlöny* ünnepies hasábjain a honvédorvosokhoz a dorgatórium:

Megütközéssel vettem észre, hogy a' honvédi főorvosok attilájuk gallérára törzstiszti megkülönböztetésként paszománnyal egészen körül van varrva. — A' *Közlöny*ben megjelent 's június 17-én kelt rendelet pedig világosan mondja, hogy a' különböztető jel csak egy arany boríték vonalból áll; de, hogy ezen kitétel félre ne értessek, rendelem, hogy azon különböztető vonal a' gallér elején csak hüvelyk hosszú és fél hüvely széles arany paszomány, mihez magukat a' főorvos urak szorosán tartani kötelességöknek érezzék.

*Baldacci.*¹³

Úgy látszik azonban a Nemzetőrségi Tanács ezzel sem fejezi be az orvosok egyenruházati ügyét, alig három nap mulva elrendeli a félreértésekre alkalmat adó, törzstisztekére emlékeztető arany boríték vonal megszüntetését a nemzetőrségnél:

Valamint a' honvédek zászlóaljaihoz besorozott orvosok tisztí rangot nyertek, úgy nyernek a' nemzetőrséghez megválasztott orvosok is. Öltönyük a' nemzeti őrseregi tisztékéhez hasonló, a' főorvos attilája nyakgallérján elől a' kapitányi, az alorvos pedig a' hadnagyi megkülönböztető jegyet hordozza. — Az orvosok' fővege azonban csákó helyett alacson lapostetejű, széles karimájú fekete lemez kalap, millyet most sokan viselnek, mollette fekete strucz toll.

Pesten, jul. 29. 1848.

*Baldacci.*¹⁴

Ezzel az orvoskar kívánságainak egy része teljesezésbe is megy: a nemzetőrorvost a többi tisztektől már csak az „alacson“ „lapostetejű“ széles karimájú fekete lemezkalap — „millyet most sokan viselnek“ — különbözteti meg. — E fekete lemezkalap azonban *Gessler*-kalap volt a honvédorvosok előtt. Nagy vívmány, midőn később a kalapot csákó váltja fel, igaz, hogy még ekkor is „lebegő“ kettős fehér szalagot kell megkülönböztetésül a honvédorvosnak csákóján viselnie.

De úgy látszik a pesti orvoskarnak a katonaorvosok helyzetének megjavítására vonatkozó közgyűlése még a bécsi haditanács ódon és a hagyományoktól oly nehezen szabadulni tudó generálisait is megmozgathatta, mert augusztus 26-án megérkezik a sorkatonaság orvosaira vonatkozó legfelsőbb kézirat is. E kézirat a katonaorvosok kívánságainak egy részét kielégíteni óhajtja ugyan, de még mindig fenntartja a tisztek és katonaorvosok közti egyenruházati- és disztinkciókülönbségeket:

Ő császári és kir. fensége aug. 6-án kelt legfelsőbb határozata a' hadorvosokra nézve.

„a) Mindazon rangjai a' hadorvosi állomásoknak, melyek már ekkor arany kard kötőt hordottak, egyszersmind tulajdon, de legifjabb tisztí ranggal ruháztatnak fel, és pedig a' főhadorvos őrnagyvezéri, az igazgató karorvosi, valamint a' Joseph hadorvosi egyetemi

tanárok felséges kir. házból való hercegek udvari orvosai vagy más ellátásban volt volt karorvosok alezrederesi — a' nem igazgató karorvosok őrnagyi és az ezred főorvosi gyalog vagy lovas századosi, továbbá az idősebb fele része a' graduált főtábori orvosok főhadnagyi és az ifjabb része a' graduált és nem graduált orvosok idősebb része pedig alhadnagyi ranggal ruháztatnak fel. Hogy a' fősebészeknek jelenleg 86-ra szabott száma aránylagos és később kitudandó mennyiségben neveztessek ki 's ezen fősebészek tulajdon egyéni rang jelen formaruhájukra alkalmazandó tiszti kitüntetés nélkül a' legifjabb tiszti rang adassék ...¹⁵

Míg a magyar seregnek, illetve a megszületett magyar honvéderorvosi karnak a kort, de az örök emberit is annyira jellemző, ma már kedves, de akkoriban annyi sok férfi keserűséget okozó ez első kanapé-ügyei folynak, beborul az ég a magyar politika felett és eljövendő viharokat hordozó komor felhők gyülekeznek a nemzet, az új országgyűlés felett.

Elteng július 11-én Kossuth szava a magyarság évszázadai számára, boldog diákkorunkat visszacsillogtató szavaival: „Uraim ... mentsék meg a hazát!”

200.000 embert kér és kap e pár szó az országgyűléstől. Szeptember 12-én kimondja a Ház, hogy e megajánlott 200.000 katonából 40.000-et azonnal toborzás útján kell összeszedni, tekintet nélkül a királyi engedelemre ... De már nem is katonát — kölcsönözzük Kisfaludy Károlytól a „honvéd” majd annyi patinával és küzdelemmel megszentelendő újszerű szavát ...

Alakul tehát, erősödik a honvédsereg ... fokozatosan kibontakoznak az egészségügyi igények, de a honvéderorvosi problémák is ... De a magyar kormány végletekig türelmes és királyhű. A sereg a haza védelmén kívül a „királyi trón védelmére” is alakul. Tragikus vergődés: egyrésztől a király- és alkotmányhűség, a kor szabadságeszméje, demokratikus lelkiisége, — másrésztől a bécsi udvar nemzeti vívmányokat visszavonni törekvő ellenséges cselekedetei között. Mit csinálhat e felemás helyzetben a jó öreg Mészáros Lázár, a honvédsereg hadügyminisztere, az idős kor bölcsességével, szarkazmusával és realitásával telített, a forradalmi páthosztól annyira távoleső hűséges katonalélek: igyekszik hadügyi téren a tradíciókkal, az alkotmánnyal, a valósággal összeegyeztetni a mindinkább forradalmi vágyakra kerülő politikát és hadsereget. — Megtartani tehát a király- és alkotmányhűséget a hadseregben, de ugyanakkor látni a valóságot: a bécsi politika miatt mindinkább jogosan feltörő és kirobbanni készülő nemzeti elkeseredést. Ezernyi küzdelem és jogi formula között szervezi és viszi az első magyar hadügyminiszter az első magyar honvédsereg ügyét.

E helyzetnek megfelelőleg a magyar honvéderorvosi ügyek ez első kialakulatlan korszakban zűrzavarosan, összevissza intéződnek. A magyar hadügyminisztériumnak nincs még egészségügyi, honvéderorvosi osztálya sem. A polgári közegészségi osztály is az ipari és kereskedelmi minisztériumban Stáhlly és Sauer vezetése alatt most teszi első bizonytalan lépteit, az orvosok közt sok panaszra és kritikára adva alkalmat. Így

a magyar hadsereg egészségi ügyeiben is megmarad a császári és királyi hadsereg Bécsben székelő *Oberstfeldaerztliche Direction*jának és a magyarországi hadi főkormánysszékek *Stabsfeldaerztliche Direction*jának az intézkedési joga és befolyása. A magyar hadseregbe átlépő katon orvosok viseleti és jellemjegyzékét a törzssorvosi igazgatóságok küldik meg a hadügyminisztériumnak,¹⁶ e császári testületekkel kénytelen levelezni tehát a magyar hadügyminiszter a honvédorvosi ügyekben. Visszás és lehetetlen helyzet, mely sokaknak szemet szúr. — Úgy a hadi főkormánysszékek, mint a törzssorvosi igazgatóságok messze állnak a magyar függetlenség, szabadság, az új magyar demokrácia eszméitől, gondolkörétől. Természetes: a császári és királyi hadsereg egységének megbontására alkalmas magyar hadügyminisztériumot nem nézhetik jó szemmel, nehezítik működését, ezernyi akadályt gördítenek az útjába. — Észreveszik ezt a császári munderban szolgáló hűséges magyar orvosi figyelő szemek is. Már május 21-én jelenti Nagy Károly orvostudor, a pancsovai veszteglő intézet igazgatója, hogy az őrvidek katonai parancsnokságai nem ismerik el parancsnokul a magyar hadügyminisztériumot, még mindig a bécsi hadifőparancsnokság intézkedései számukra az irányadók.¹⁷ Bizarr, kínos és felemás helyzetek adódnak. De nem tehet semmit a magyar hadügyminisztérium, nincs egészségügyi osztálya, orvosi ügyekben tanácsért csak a hadsereg orvosi parancsnokaihoz fordulhat.

De van az országnak főorvosa is, a nagytekintélyű *Sauer*! Ő jó magyar és közel is van. A törzssorvosi igazgatóságok mellett elsősorban *Sauer* adjon tehát tanácsot egészségi ügyekben a hadügyminiszternek. Ő veszi át a honvédorvosi kinevezések ügyét is. A felmerülő sürgős esetekben kis cédulákat ad, mint kinevező okmányt az újonnan alkalmazott honvédorvosnak, mellyel a hadügyminiszter megbízásából azt egyelőre a háború tartamára honvédorvosnak kinevezi. De minő lojalitás, e kinevező leveleket aláíratja *Dr. Bee*-vel is, a császári törzssorvossal...¹⁸ Ily összevissza körülmények, tétovázás, bizonytalanság jellemzik a honvédorvosi kar kialakulásának ez őskorát...

A helyzet tarthatatlan. Ezt már előbb is érezte a Nemzetőri Tanács, kinevezést tesz tehát közzé:

3957/n. ő. Ő császári és királyi fősége, az ország nádora 's kir. helytartója távollétében, utólagos jóváhagyás reménye alatt ezennel kinevezem a' nemzetőrségi országos tanácsához igazgató főorvosul *Sauer Ignác* országos főorvost alezredesti czimmal, díj nélkül,

Pest, szeptember 20-án 1848.

*Batthyány Lajos*¹⁹

A Nemzetőrségi Országos Tanácsnak van már tehát igazgató főorvosa, sőt orvostitoknok is,²⁰ de nincs a honvédseregnek. — Nap mind nap merülnek fel a súlyos egészségügyi, kórházi és epidemiológiai problémák. — Közben *Jellasics* szeptember 21-én elindul 20—22.000 főnyi horvát katonasággal... Szeptember 23-án tehát már újabb 16 alakuló honvédszászlóaljhoz szükségeltető orvosi állásra jelenik meg a pályázat.²¹ Kibontakozik a nemzet önvédelmi harca... Megalakul

Jellasic betörése napján *Kossuth* vezetésével az *Országos Honvédelmi Bizottmány*. A szabadságharcnak ezzel megszületik a maga harci vezérő, irányító legfelsőbb szervezete. — *Kossuth*nak, az *Országos Honvédelmi Bizottmány* elnökének mindent tekintetbe vevő figyelmét nem kerülheti el a hadi egészségügy, a honvédorvosi szolgálat vajúdo kérdése sem. — De nem is kerülheti el: a Nemzetőrségi Országos Tanács már szeptember 19-én kéri a hadügyminisztert, nevezzen ki tábori főorvost.²²

Az 1848-as idők e kezdeti korszakában megoldatlanul vajúdnak a sereg orvosi problémái: itt van a Magyarországon állomásozó és elvileg a magyar hadügyminiszter impériuma alá tartozó császári és királyi ezredek katonarvosi kara. Ennek szervezete, szelleme teljesen az osztrák, a Habsburgi hadsereghez tartozik. E karnak magyar származású orvosai a legszánandóbbak. Igyekeznének az osztrák sereg számukra idegen környezetéből, szelleméből megszabadulni, pályáznának számosan a honvédsereghez, de nem tudják milyen lesz a sorsuk: beszámítják-e vajjon betöltött szolgálati éveiket, milyen lesz a rangjuk a honvédseregben, lesz-e tiszti szolgájuk, lesz-e nyugdíjuk²³ — mind súlyos egyéni orvosprobléma ez, de eddig a magyar hadügyminisztériumban e kérdések fel sem merültek.

Ez orvosok jelentik a sereg egyik orvoscsoportját. Másik oldalon áll az insurrectió, patriarkális magyar rendszer szerint működő *nemzetőrség*, illetve annak orvosai. Mert a nemzetőrségnek is van orvosi kara. E nemzetőrség eleinte csak parádézni szeret, se belső fegyelme, se komoly szervezettsége, se kombattans ereje nincs. A megye székhelyéről az ott működő népszerű orvost rendszerint „elválasztják”²⁴ orvosuknak, ez elkíséri őket a táborba nemzetőrségi orvosként.

De itt van a *honvédségnek* elnevezett sereg is, melynek már van a császári és királyi helytartó által kinevezett 30 honvédorvosa. E létszám közben meg is szaporodott. De a honvédorvosi karnak nincs orvosfőnöke, így központi orvosi irányítás nincs és nem is várható, csupán *Sauer*, az ország főorvosa intézi ad hoc a legsürgősebb központi tennivalókat.

A kialakuló honvédsereg egészségügye tehát rendezetlen, nincs vezető akarat. Kötelességének érzi tehát *Stáhlly*, az ország legnagyobb tekintélyű orvosa, hogy cselekedjék és szeptember 27-én felajánlja szolgálatait...²⁵

Közben kiűt a cholera is, szörnyű a rémület. Az egész vajúdo hadi egészségügyi kérdés végre *Kossuth* elé kerül.

Kossuth dönt: átír a hadügyminiszterhez, bizza meg *Stáhlly Ignác*zot tábori főorvosi ügykörrel és azonnal szüntesse meg a bécsi tábori orvosi igazgatóság befolyását a magyar hadorvosi és gyógyszerészeti ügyekre:

„A' honvédelmi bizottmánynak tudomására jutván, hogy az orvoskarra hivatkozó rendelkezések és intézkedések még mindig a' Bécsi Josephinum igazgatóságától folynak ki — továbbá hogy a' tábori gyógytári és sebészi szerek még folytonosan Bécsből hozatnak le — melly eljárás jelen krülményeinkkel tellyesen nem egyez — felhivatik a' Hadügyministerium miszerint *Stáhlly* tábori főorvost bizza

meg egy külön tábori orvosi kar felállításával, meghagyván egyszerűsmin nek, hogy az említett orvostári szereket ezentul az országban a' mennyibe lehet, megszerezni.

Budapesten oct. 13-kán 1848.

Kossuth Lajos.²⁶

Kezdenek tehát a honvédorvosi ügyek is alakulni. Mészáros hadügyminiszter október 15-én már válaszol Kossuthnak:

„Katonai viszonyokban fentartatik hazánk függetlensége. Ezen elv fentartatott mind az orvosi, mind a' gyógyszerészeti személyzet, mind a' gyógyszerek megszerzése iránt. Csupán a' komáromi várban megürült orvosi állomás betöltése végett Öfelségének javallatba hozandó egyén iránt lépett érintkezésbe a' hadügyministerium az osztrák hadügyministeriummal, az az 3 ezen állomásra alkalmas ezredi orvosoknak viseleti jegyzékét kérte. Választ eddig még nem kapott. Ha katonai kórház vagy csapat akart orvosi vagy gyógyszerész személyzetet, a' hadügyministerium a' szükséges egyéneket, vagy *Stáhly* osztályigazgató, vagy *Sauer* országos főorvos által a' polgári rendből vétette fel. Szinte ugy eszközöltettek az áthelyezések az osztrák csapatból a magyar hadsereghez előfordult kérelmek nyomán. Ezek száma kb. 60. Ezen személyzet alkalmaztatása a' jövőben is a' bécsi Josephinum igazgatóságának minden befolyása nélkül egyetértőleg *Stáhly* osztályigazgatóval fog történni, ki az említett tisztelt felhívás következtében mint tábori főorvos egy külön tábori és gyógyszerési kar felállításával egyuttal megbízott.“

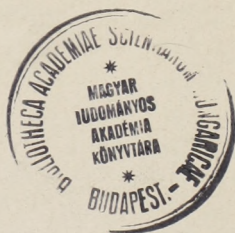
Gyógyszerek csak esetenként hozattak Bécsből. Igéri, hogy a „továbbiak során Pesten fognak a' jövőben mindig gyógyszert vásárolni nyilvános árlejtéssel“. Így látják el a tábori gyógyszerárakat. Csak azokat hozatják Bécsből, melyeket Pesten nem lehet kapni. Hadügyi parancsnokságokat *Stáhly* osztályigazgató fő tábori orvosi kinevezésről értesítették.²⁷

A szabadságharc honvédorvosi történetek e legelső, alig pár hónapra terjedő ősi korszaka a fenti országos honvédelmi bizottmányi és hadügyminiszteri intézkedéssel lezáródik... Van a magyar seregnek már tábori főorvosa, van már honvédorvosi kara is, meg kell oldódniuk a nemzetőrségi és honvédségi egészségügyi problémáknak is.

Vajjon a tábori újonnan kinevezett főorvos — vagy nevezzük bécsi mintára tábori főorvos igazgatónak —, meg tudja-e oldani a vajúdo súlyos hadi egészségügyi kérdéseket? Mikép küzd meg *Stáhly*, a kor legnagyobb magyar orvosa a szabadságharc felmerülő súlyos egészségügyi problémáival; tud-e vajjon a rohanó eseményekkel lépést tartani, le tudja-e rakni a sereg egészségügyi szervezetének alapjait — ez már a szabadságharc honvédorvosi történelmének egy második fejezetét, második korszakát, *Stáhly* tábori főorvosságának a korát jelenti.

Stáhly Ignác.

2. STÁHLY KORSZAK.

(1848. november 1-től a kormány debreceni meneküléséig: 1849. január 4.)

Van tehát már a magyar seregnek tábori főorvosa, tábori főorvos igazgatója. A szervezés, a fejlődés számára egészségügyiek terén van már motor, központi irányító, rendező erő.

Az október 30-án tábori főorvosnak kinevezett *Stáhly Ignác* személye az akkori magyar orvostudomány egyik legragyozóbb tulajdonokkal felruházott egyénisége. A legnagyobb tekintélyű, a legnagyobb súlyú, nagyvonalú magyar orvos. — De talán e nagy tekintély olykor mégis hiba lehet: fényes, ragyogó életpálya, címek, rangok és kitüntetések tömkelege mindig nagy súlyt jelent a viselője számára, túl díszes az egyéniség külső ruhája. A sok dísz viselőjét a kitüntetések terhe szinte megbéníthatja ezer és ezer vonalon, mikor erély, határozottság és azonnali cselekedni tudás lenne a dísz helyett szükségesebb. Királyi tanácsosság, egyetemi nyilvános rendes tanárság, kari elnökség, egészségügyi osztályfőnökség, stb., stb. túlsok és túlszép egy *forradalmi* sereg egészségügyi vezetőjének. Korból, rangból és méltóságból, loyaltásból talán valamivel kevesebb, de erélyből, rugalmasságból és forradalmi hevületből talán valamivel több kellene a forradalmi magyar sereg első orvosa számára.

Talán igaz lehet állításunk. Mert ez a második, rövid életű *Stáhly*-korszak sem hozza meg, de — *Stáhly* hibáján kívül — nem is hozhatja meg a kívánt eredményeket a szabadságharc hadi egészségügyének és a honvédorvosi karának fejlődésében.

A túl sebtében és kellő körültekintés, végiggondolás nélkül hozott intézkedés következtében *Stáhly* tábori főorvossága eleinte légtüres térben mozog. Hatásköre, a tábori főorvosi hatáskör tisztázatlan. A tábori főorvosi hatáskör, talán a bécsi Oberstfeldaerztliche Direction mintájára, csupán a *rendes sorkatonaságra* terjed ki.²⁸ Itt feltétlenül bizalmatlansággal fogadják az új tábori főorvost, *Stáhlyt*. Érthető, hogy a lényénél fogva különben is loyális *Stáhly* még itt sem tud semmi átfogó intézkedést keresztülvinni.

Nem tudhatja még *Stáhly*, merre veszi útját a magyar sereg fejlődése. Három kikristályosodási pont közül: *sorkatonaság*, *nemzetőrség* és *honvédség* közül, vajjon melyik irányában fog kikristályosodni a jövőő magyar serege — ez *Stáhly* előtt még titok, de talán még sok más

tényező előtt is. — A fejlődés útját csak a Honvédelmi Bizottmány lobogó szelleme, tüze, agya, szíve, lelke: *Kossuth* tudhatja.

A nemzetőrségnek is van már igazgatófőorvosa, az alezredessé előléptetett *Sauer*, de a *honvédsereg*re *Stáhl*y befolyása nem terjedhet ki.

De a csatatereken mégis közösen küzdenek a magyarhú császári csapatok, a harci zajhoz nem szokott nemzetőrök és az új honvédzászlóaljok, szorosan egymás mellett. Egészségügyiek terén egyik csapatnak főnöke *Stáhl*y, a másik csapatnak talán *Sauer*, míg a honvédcsapatoknak nincs még központi egészségügyi irányítójuk.

E szervezésbeli hiba *Stáhl*y kezét eleinte megbénítja. Feladata orvost és orvost szerezni az új zászlóaljoknak, az új tábori kórházaknak, de ezek messze vannak, nem is tudja sokszor tartózkodási és települési helyeiket, — az akkori közlekedés és posta viszonyainak lassúsága mellett az események rohanásában feltétlenül alul kell maradnia. Érti ezt maga is, nem tehet mást: számos esetben az orvosok kiválasztásának, kinevezésének jogát átruházza a *helyszínen* működő kormánybiztosra. Kéri tőle, nevezze ki *Aradra Langer Ignác*ot sürgősen tábori főorvosnak, mert kell orvosi vezető a táborban. Becsületesen megírja: nem cselekedhetik, mert az orvosok kinevezésének jogát Aradon már átadta *Török Gábor* ottani kormánybiztosnak.²⁹

Ily bizarr helyzetek között még vezetnie kell a polgári egészségügyet is, küzdeni az ottani súlyos kérdésekkel, túrni e mellett a hibákat rögtön észretevő fürge orvoskar kemény kritikáit. Cipelni törődött egészségét is — nem mindennapi feladat.

Közben a helyzet tisztázatlansága miatt súlyos és itt nem részletezhető összeütközése támad a tábori kórházak miatt *Kossuth*tal. *Kossuth* durván nekiront a nagytekintélyű idős *Stáhl*ynak — ez a kor és a tudás bölcsességével, fegyelmezettségével, a maga igazságának tudatával utasítja vissza *Kossuth* elsietett szemrehányásait.³⁰

Az új tábori főorvos tevékenységének súlypontját főleg a *pesti tábori kórházak* megszervezése, megalakítása és a szükséges *vidéki tábori kórházak* felállítása jelenti.³¹ Felüti fejét a *cholera* réme, a honvédek éhesen, piszkosan, gondozatlanul, orvos, lepedő és pokróc nélkül fetrengenek a hevenyészett kórházakban.³² Ez öreg ember, *Stáhl*y, maga rohan intézkedni, ápolni, sok esetben pénztárcájához nyúl és a sajátjából fedezi a nem kis összegeket jelentő sürgős költségeket.³³ Igazi romantikus hőskora az a magyar szabadságharc hadi egészségügyének! Vidékre utazik, szekereken rázatja magát, kormánybiztosok előtt ágál, kér, könyörög egy-egy tábori kórház felállítása kapcsán.³⁴ Minden együttérzésünk ez öreg emberé, ki nyugodtan élvezhetné egy eredményes élet késő gyümölcseit, e helyett e fáradtságos, háládatlan feladatot vállalja. Közben elesik egyetlen reménye, huszártiszt fia a harctéren...

Ezernyi akadály, baj és összeviasszaság között folyik *Stáhl*y tábori főorvosi és polgári egészségügyi osztályfőnöki tevékenysége. Alig pár hónapos Magyarország első felelős minisztériuma, a minisztériumoknak most alakul és változik az ügymenete, nincs még miniszterialis tradíció, mindent most kell a semmiből megalkotni.

A polgári egészségi ügyek az ipari és kereskedelmi minisztériumba soroztattak, itt osztályfőnök *Stáhl*y. De miniszteri tanácsosa *Sauer Ignác*, az ország főorvosa. Ki a magasabb rangú, ki felelős a másiknak,

ki a tisztiorvosok főnöke? Járványok törnek ki, pánikkal töltik el az országot, ki jogosult intézkedni elsősorban, az egészségügyi osztályfőnök-e, vagy a protomedicus? Bonyolult alá-, mellé-, fölérendeltségi és összeférhetetlenségi viszonyok keletkeznek az első forradalmi hevületben sebtében hozott egészségügyi intézkedések miatt. Az orvosok állandóan gyüleseznek. Éles és szarkasztikus orvostollak figyelnek fel az egészségügyi szervezési hibákra. Kínos cikkek jelennek meg a napilapokban és az öreg *Orvosi Tárb*an.³⁵

A hibák kiküszöbölésére *Stáhly* már október 30-án utasítást kér a tábori orvoskar felállítására nézve miniszterétől. Kérdi, hogy hatásköre kiterjed-e majd a sorkatonaságon kívül vajjon a honvédekre is.³⁶ Érik, tisztul a helyzet. *Mészáros Lázár* felterjesztést intéz a Honvédelmi Bizottmányhoz: javasolja, hogy *Stáhly* hatásköre a sorkatonaságon kívül terjesztessék ki a honvédségre is, mert amúgy is meg fog szűnni a különbség a két hadsereg között.³⁶ Alig két nap múlva megérkezik *Kossuth* válasza: „az újonnan felállítandó tábori orvosi kar hatásköre egyszersmind a honvédekre mint szinte minden katona testületekre és mellettük alkalmazott orvosokra nézve is kiterjesztetik.”³⁶

Megtörtént az első lépés az egészségügyi és orvosi zavarok rendezésére. De mi történik a polgári egészségügyi osztállyal az ipari és kereskedelmi minisztériumban, minden felelősség e járványos időben *Stáhlyé* maradjon, mikor a honvédsereg orvoskarának szervezése lenne legsürgősebb feladata? Fel kell menteni az osztályfőnökség alól. — De már kezdetben is megvan a felelősségtől való rettegetés a minisztériumokban. Nincs ipari miniszter, *Klauzál* lemondott, nincs álladalmi titkár sem. Nem mernek intézkedni ily súlyos nagy kérdésben, nem merik felmenteni *Stáhlyt*.³⁷ November 3-án megoldja a Honvédelmi Bizottmány a súlyos kérdést, jó az intézkedés: „*Stáhly Ignác* úr, addig míg az önálló tábori orvosi kar felállításával foglalkozik, a közegészségi osztály igazgatásától felmentetik, helyettese *Sauer* országos főorvos lesz.”³⁷

Ez intézkedések után *Stáhly* felszabadultabban foghat a szervezés munkájához. Legelső sorban a sereg orvosi fizetései körül visszasságokat és zűrzavarokat igyekezik megszüntetni. Máskép fizetik a sorkatonaság, máskép a honvédsereg orvosait. E körülmény természet-szerűleg ezer igazságtalanságnak és jogos elkeseredésnek melegágya. Megjelenik november 15-én *Stáhly* első rendelete a Közlönyben:

78

t. i. f. o.

A' tábori, orvosok fizetéseinek különbség nélkül egyaránybani kiszolgáltatása igényeltetvén, határozatott: hogy az egész tábori orvos személyzetnek, valamint a' kórházakban működő katona egyéneknek, beteg ápolóknak, és tábori gyógykovácsoknak havi járandóságaik, mai naptól fogva *egyarányban* fizettessenek ki: —

továbbá: a' honvédek mellett működő tábori orvosoknak megengedtetik: hogy az eddig általok használt kalapot *csáköval* cserélhessék fel; —

vége: hogy aláírásaiknál a' katonai czimet orvosi tulajdonságuk mellett neveik előtt kitehessék.

Mészáros Lázár hadügyminister.³⁸

Megkapják tehát a csákót is végre a honvédorvosok...

Megható egy évszázad ködfátyolán keresztül nézni *Stáhlyt*, ez össze-tört egészségű, meggyötört lelkű 63 éves embert, ki talán még nem is tudja — vagy talán tudja, mert orvos —, hogy már csak pár hónapja van hátra az életéből. Emberfeletti energiával küzd, utazik, ír, jelent, baj-lódik a „pökcészék“, lepedők, pokrócok és műszerek megszerzésével, or-vosokat verbuvál, rideg katonai hatóságokkal küzködik. Szinte nem is tudjuk, miért. A forradalom eszményei már annyira nem hevíthetik hide-gedni és megállni készülő szívét. Az ő élete a multban gyökerezik, meg- kapott mindent a régi rendi Magyarországtól, amit megkaphatott, szá- mára újat, nagyobbbat nem hozhat a vérgőzben, cholera-ban és forra- dalmi hevületben fogant új rendszer. Nem lehet más vezérelve, mint a tiszta *humánus*: enyhíteni a szenvedéseken. — Lelke kiviláglik egy apró intézkedéséből. A cholera-pánikban Pesten alakítva a tábori kórházakat, eljut a városi kórházba is. Alkalma van itt egy földszinti szőrnű kis szo- bát is megtékintenie, „mellyben sajnosan tapasztaltam, hogy ú. n. „sinlő- dők“, ápoltatnak, vagy inkább botrányos piszokban meceráltatnak“. Azonnal átír Pest megye főorvosához, járjon el a szerencsétlen betegek érdekében.³⁹

Mi hevítheti más, mint a *humánus*, az emberi életpálya legmaga- sabb csúcsaira feljutott ez idős embert. Már huszonkét éves korában egye- temi tanár, majd országos főorvos, királyi tanácsos, az egyetemi tanul- mányok igazgatója, stb. Eljutott már oda, honnan magasabbra jutnia nem lehet magyar orvosnak. Mégis elhagyja egészségügyi osztályfőnöki állását, hogy felcserélje ezt egy bizonytalan jogállású honvédsereg tá- bori főorvosi állásával. — Mik lehetnek e rég kihúnyt szívnek az indo- kai, mik lehetnek elhatározásának indítékai? — Míg a higgadt, óvatos magyar elmék, *Eötvös*, *Klauzál*, *Deák* stb. visszahúzódnak a veszélyes utakra került közügyektől, akkor *Stáhly*, a királyi tanácsos otthagyja fé- nyes jövedelemmel járó állásait és méltóságait és korát meghazudtoló erővel siet a bizonytalan jövőjű honvédsereg segítségére. — Az ajkak, melyek felelni tudnának, némák. — Megcsapta-e vajjon *Stáhlyt* is a min- den magyar lelket végigszántó kozmikus, különös márciusi szél, ez kényszeríti-e megállni, hűlni kezdő szívét még egy utolsó erőfeszítésre, avagy a mélységes orvosi emberszeretet, az első megpillantott sebesült vagy cholera-s rongyos honvéd szenvedése hajtja-e őt a hálátlan tábori főorvosi állás elfogadására. — Már nem tudjuk. — Nem tudhatjuk.

Stáhly a szabadságharc egyik legrokonszenvesebb és legemberibb orvos egyénisége: nem fogadja el, illetve mindig visszadja a szigorló orvosok mindegyikének a személyének a vizsgadijból járó tíz aranyat,⁴⁰ szinte olvasatlanul ajándékoz ismeretleneknek nagy összegeket, ha szíve húrjait egy kissé megérintik,⁴¹ sajátjából fizeti a cholera-s honvédek mel- lett alkalmazott ápolók pótdíjait is...

Komor az ég *Stáhly* tábori főorvosi idején Magyarország felett. Teljes a szakítás Magyarország és a Habsburg uralkodó között. Lezajla- nak a *Jellasics*hcsal folytatott szerencsés és szerencsétlen ütközetek, a

schwechati csata megaláztatása is ott ég minden magyar lelkében. A császár levereti a testvérváros, Bécs forradalmát. *Windischgraetz* árnya ráborul Magyarországra. *Kossuth*, mint a nemzet *Antheusa* küzd, szervez, seregeket teremt a semmiből, pénzt nyomat, fegyvert gyártat. Alakja feltornyosul a nemzet felé. — Talán e különös zengő szavú fiatal templéni fiskális babonázza meg ez öreg tábori főorvost, nem tudjuk. — El kell ejtenünk e kérdést.

Szánandó tábori főorvos: átveszi hivatalát, minden felelősség az övé, körülnéz és ír *Mészáros Lázárnak*:

„Mivel pedig sem azt, hogy a' zászlóallyakhoz micsoda orvosok és kik küldettek ki, nem tudhatom meg 's így a' ki nevezéseknél fel akadok, vagy könnyen zavarba jöhetek — sem pedig arról nem értesülhetek, hogy a' szükséges sebészi eszközök hova küldettek légyen már meg — annál fogva esedezem: hogy ha ezen pontban érintettek iránt vagy a' T. Ministeriumnál, vagy az országos nemzetőrségi tanácsnál valami jegyzék létezne — azt velem könnyebb tájékoztatás végett közleni 's illetőleg közölni szíveskedjék.“ (1848. november 21.)⁴²

Emberfeletti küzdelmeket folytat a napról-napra felmerülő újszerű és súlyos problémákkal. A déli és nyugati harctereknek megfelelően a Délvidéken és Horvátország határán tábori kórházakat létesített, megbízta *Grosz Albertet*⁴³ a délvidéki tábori kórházak felügyelő orvosául, gondoskodik a nagykanizsai és pécsváradi tábori kórházakról,⁴⁴ a mosonmegyei tábori kórházakat Győrbe rendeli,⁴⁵ elutazik ide, elutazik Vácra tábori kórházak alakítására,⁴⁶ közben pedig fáradhatatlanul rendezi a pesti kaszárnyákban a tábori kórházakat. Néha összetett kézzel könyörög egy jelesebb orvosnak, vállaljon el tábori kórházi főorvosi állást. De ezek némelyike rangján alulnak tartja a felkínált állást, mert a Honvédelmi Bizottmány szűkkeblű, nem hajlandó a *Stáhly* által javasolt őrnagyi rangot adni a pesti tábori kórházi igazgatóknak, csak századosit, illetve főhadnagyit.⁴⁷

Stáhly tevékenysége ezzel nem merül ki. Kétszeresére emelteti a „sérvvitézek“ ellátási díját a Honvédelmi Bizottmánnyal,⁴⁸ felülvizsgálatokat végez,⁴⁹ intézi az orvosi kinevezéseket. Oly tömeg tolong körülötte állandóan, hogy „temérdek teendőinek biztos elvégzésére“ *Hajnik* rendőrfőnök 1848. november 20-án egy rendőrtisztet, *Georgevits Mihályt* rendel ki mellé.⁵⁰ Gyöngybetűivel rótt kis kinevező cédulákat ad az új honvédorvosok kezébe, résztvesz a cholera-bizottmány ülésin,⁵¹ *Kossuth*-tal állandó érintkezésben van,⁵² osztogatja szobájában a zászlóaljok orvosainak a gyógyszereket és műszereket.⁵³

Az orvosi kinevezések terén még teljes a zűrzavar, főorvosok olykor főhadnagyoknak nevezetnek ki,⁵⁴ olykor századosoknak, megmarad még ez időben a honvédorvosok közt a császári sereg al- és fősebészi címe is,⁵⁵ bizonytalan orvosi téren még a helyzet. A polgári és hadi egészségügy összeütközései miatt a hatásköri kérdéseket illetően összeül *Sauerral*, a protomedikussal, hogy hatásköreiket elkülöníthessék, megállapodnak, hogy a jelen körülmények között a hadi egészségügyet illeti a primatusság, megosztoznak a tábori kórházak feletti felügyeleten.⁵⁶

Közben természetszerűleg e rendezetlenség következtében nagy hibák is történnek. Az orvosi kar rossznéven veszi, hogy *Balassa* lett a kultuszminisztériumban az egyetemi ügyek vezetője, azt írják, azért,

mert Balassa Eötvös miniszter háziorvosa volt. Sauert és Balassát nyíltan álláshalmozással vádolják. Nehézményezik, hogy önhatalmúlag intézkednek, saját kedvenceikkel és nem megfelelő szakemberekkel felvetik magukat körül, soha nem vonják be a hivatott orvosi kart a felmerülő súlyos kérdések megoldásába.⁵⁷ A hírlapok is szellőztetik a hadi egészségügy bajait.⁵⁸ Az elégtelenség oly nagy, hogy a pesti orvosi kar conventiculumra jön össze és hosszú memorandumot nyújtanak át Kossuthnak, a Honvédelmi Bizottmány elnökének. — E felterjesztés összefoglalja a szabadságharc egészségügyi szervezetének hibáit, így történelmi értékű okirat, mögötte talán Bugát Pál törekvései sejthetők:

Tisztelt Kormányzó Bizottmányi Kormányelnök Ur!

A' magyar ministerium' megalakulásakor az orvosi kar eljöttnek vélvén az időt, hogy hazánk' szenvedő emberiségének élet és egészségbeli üdve jobb karba állíttassék: az illető minisztereknek egy tervet nyújtott be a' közegészégi 's orvosi ügy rendezéséről. — Melly terv — bár az összes orvosi rend által helyeseltetett még is Istenben boldogult Ministerek Klauzál és Eötvös által részint elvettetett, részint személyek iránti kedvezésből elferdítettén, a' közegészégi 's orvosi ügy annyira összekuszálva lőn, mi szerint előre látni lehetett, hogy a' kormányzat' ezen ágában zavar-zavarra fog halmozódni. Múltán lehetett fájlalni azt is, hogy azon férfiak, kik eddig a' közorvostan mezején eddig legtöbbet fáradozván, legtöbb érdemekkel, képesség' — 's készséggel birtak, tellyesen mellőztettek. Mellőztettek olyanokért, kik e' téren hazánk javára még éppen semmit sem tettek.

Mi mindazonáltal nem a' személyeket, de egyedül az ügyet tartván szem előtt, hogy ujonnan alakult kormányunk e' vészes időkbén e' részben se találkozzék nehézséggel, hallgatva vártuk, hogy a' kormányra állított orvosi személyzet azon orvosi kapacitásokat, mellyek bár a' Ministerek által mellőztettek, közre hatásra birván, a' közegészégi 's orvosi ügy elérendi azon állást, mellyből az összes haza szenvedő polgáraitra üdvárasztólag hat. De ellenkező történt. Az érintett orvosi személyzet némelly tekintélyes tagja feljutván az előtte magasnak látszó polczra, valóságos *reactionarius* szellemben még az absolut uralkodás idejében is bántatlanul hagyott orvosi testületeket hivatalosan is ki akarván forgatni állásukból 's hatáskörükből, a' dolgot oda juttatá, hol többé semmi rendszer, semmi rend nem lévén, minden az önkény', szeszély' 's véletlentől függ.

Ez így többé az összes haza' tetemes kára nélkül nem maradhat. — A' kormányzat egy ágában sincs illy rendetlen 's fejetlenség, nem tudjuk, 's nem tudja senki, micsoda viszony van az osztályfőnök, 's az országos főorvos között, hogy lehet az országos főorvos, kinek az egész országban intézkednie kellvén, egyszersmind egyetemi professor is — 's ugyan egy személyben nemzetióri tanácsnok is? Nem tudja senki, milly' viszony van a' polgári 's katonai orvosi kormányzat között? Nem akarjuk az innen származó, hadseregben érezhető rossz következtetéseket esetenként 's részletekben elszámolni. — Nem akarjuk az egészségi osztály 's különösen a' főorvos által a' gyógyszerértár vizsgálata 's bujakór iránt tett czélszerűtlen rendelményeket tár-

gyalni, hiszen a' kormányzó bizottmány, 's különösen Kormányelnök Ur az utóbbi napokban a' kórházakban tapasztalt hanyagságból ugy is meggyőződött azokról, miket mi itt elmondottunk. — Nincs kétség, hogy ezen kiállhatlan állapot ellen gyökeres *reform* kell. És mi, mint szakemberek, nehogy a' rossz tanácsosok, kik épen a' maguk érdekében adnak tanácsot, mint első alkalommal, ugy most is elrontják az ügyet — hivatalunknak, sőt kötelességünknek éreztük, az illy dolgokban nem annyira avatott kormány bizottmánynak az itt teendő javítás iránt, végtelen, 's minden esetre jót czélzó véleményünkkel szolgálni. — Nem akarjuk, sőt szükségesnek sem tartjuk, most a' kormányzó bizottmány ugy is minden oldalról igénybe vett figyelmét kimerítő rendszerrel fárasztani, csupán annyit ajánlunk, mennyit okvetlenül kell tenni, hogy közegészségi 's orvosi ügy az illendő kerékvágásba jutva, a' szenvedő emberiség' érdekében kezeltessek.

Olly időkben élünk, midőn egyenesen 's nyiltan kell szólni, ezért, mit előre láttunk, a' tapasztaltak után épen nem tartjuk merészségnek kimondani, hogy sem az eddig régibb ministerialis intézkedés, sem az eddigi orvosi személyzet nem képes a' közegészség kezelésében legsürgetőbb 's legméltányosabb igényeket is kielégíteni, ezért

1-ör Minden eddigi zavarok fő forrása az lévén, hogy más volt az osztály főnök és más az országos főorvos, úgy is hogy az osztályfőnök egyszersmind országos főorvos nem volt. Ez tehát megszüntetvén, 's az osztályfőnök — a' mint ez a' dolog természetéből fogva másként nem is lehet — egyszersmind országos főorvosnak is kinevezetvén, ezen személy felelősség terhe alatt állíttassék az orvosi kormányzat élére. — Ha — mint jelen időkben mi is czélszerűbbnek látjuk — a' tábori orvosi ügy a' polgáritól elválasztatik — ennek kezelésére neveztessek ki egy osztályfőnök, a' ki egyszersmind tábori főorvos is legyen, Tehát elkülönzése, a' tábori 's polgári orvosügynek 's mind a' két ügy élére egy-egy *osztályfőnök* állítandása, ha tetszik, országos főorvosi czímmel, a' teendő javítás alapja, mellyen ha a' két osztályfőnök jól választatik, a' jó kormányzat magától fel fog virágozni.

2-or, hogy ezen választás, mellytől minden függ, tellyesen megfelelően a' czélnek, most midőn minden tévedés ezer áldozatokba kerülhet, midőn a' kormánynak nincs ideje választások után járni, a' szerénységgel össze tudjuk férkeztetni, hogy mi kik szakemberek az egyéneket legjobban ismerjük, 's ismerjük a' hazánkban közvéleményt, erre nézve is egy pár külömben egészen igénytelen óhajit nyilvánítunk:

a) A' tábori orvosi ügy élére 's ily osztályfőnök — 's tábori főorvosnak *Stáhl Ignác* neveztetettki. Mi e' választást jónak tartjuk, ismerve a' nevezett egyén sokoldalú készségét, ismerve jó szándékát 's hogy eddig is annyi zavarok történtek, fő oka a' volt, hogy ő nem volt egyszersmind országos főorvos is, 's ily ott is, hol kívántatott, nem léphetett erélyesen fel.

b) Ha az igen nehéz 's az egész haza polgárait egyenként 's egyetemben a' legfontosabb állomásra gondolunk, mellyben a' polgári egészségi osztályfőnök vagy is országos főorvosnak hazánk külömb-

bőző népfajait ezeknek 's különböző hatóságok szokásait hazánk földészeti 's éghajlati viszonyait 's orvosi személyzet egyéneit ismerve, működnie kell: lehetetlen, hogy ezen országos főorvosi állomásra olly férfit ne óhajtanánk, kinek a' magyar nép jólléte, nemzetiség, az orvosi tudomány érdeke szívéhez van forrva, 's ki a' megkívántató ismeretekbeni jártasságának az egész haza előtt fényes tanujeleit adta, teljes meggyőződésünk, hogy ha az összes orvosi személyzetet megkérdenénk, hogy ezen tulajdonok kiben vannak öszpontosítva, nem neveznének mást, mint mi, t. i. *Bugát Pált* — kinek nevével a' magyar orvosi irodalom, közorvostani intézkedések 's egyesületek létezése azonosítva van. Ki, míg mások magán gyakorlat utján szép kincsekhez jutottak, a' közorvosi ügyért élt 's megvagyunk győződve, most halni is kész. Azért mi őt kívánnók osztályfőnök 's országos főorvosnak.

Hosszas hallgatás után hazafias kötelességünknek tartottuk, most midőn az országos kormányzat külföldben is rendeztetik, felszólalni, meglévén győződve egyfelől arról, hogy ha az általunk kért intézkedés megadatik, az egész hazában örömmel fog fogadtatni, másfelől arról is, hogy a' Honvédelmi Bizottmány tőlünk mint az egész részrehajlatlan szakértőktől véleményünk nyilvánítását, nem veendi rossz néven, még akkor sem, ha kérésük nem teljesítették, melly esetben vigasztalásul szolgálna, hogy a' mi lelkiismeretünk sugallta kötelességünket teljesítettük. A tisztelt Honvédelmi Bizottmányi 's Kormányelnök Urnak

Buda-Pesten 1848 évi november hó 21-én

alázatos szolgálai:

Halász Géza, az egy. orvoskar jegyzője

Kajdacs István

Dr. Zindery főorvos m. honvéd 1. zljnál

Frivaldszky Imre orvosdoctor

Dr. Diescher János Pest

Korneli Mátyás

Riffl Endre kórh. fősebész

Erényi Antal város fősebésze

Dr. Pólya József

Dr. Jankovich Antal

Schlesinger Ignác orvostudor

Flór Ferencz

Kriek Rudolf kórházi orvos

Dr. Szátky Pál

Mikló György Pest városi ker. orvos

Hunyadi János Pest Teréz város első rendes főorvos

Brunner Ferencz r. főorvos

Rózsay József táb. kórh. főorvos

Schönbauer József orvostudor

Gross Fülöp orvostudor

Orzovenszky Károly igazgató főorvos.⁵⁹

A felterjesztés tartalma és nagytekintélyű aláíróinak személyi súlya Kossuthot is cselekvésre serkenti, leír 1848. november 29-én

4041/e HB. 1848. szám alatt, küldje meg a polgári egészségügyi osztály személyzeti és hierarchiális kimutatását, különösen arra is térjen ki, mily viszonyban áll az egészségügyi osztályfőnök az országos főorvossal szemben hivatali tekintetben.⁶⁰

Az egészségi osztály jól felméri a szervezési hiányokat, felveti a tábori és polgári egészségügy központosításának gondolatát, de — egy évszázad előtt — még egy egészségügyi minisztérium körvonalai is megjelennek a *Kossuth*hoz intézett válasziratban.

A polgári egészségi osztály *Kossuth*nak felküldi az osztály személyzetének és fizetésének jegyzékét, majd írja:

„Az egészségügyi osztály alakítása — tekintve az erdélyi uniót, horvát és tenger melléki tartományokat, a' határvidéki vesztglő intézeteket, nem különben az igen kiterjedt hadorvosi ügyeket, melyeknek ezen osztálybani összpontosítása céloztatik — széles basisra állítatott, minélfogva a' v. kereskedelmi minister ur az osztályba az osztályfőnökön és ministeri tanácsoson kívül 5 egészségi tanácsnokot, két titoknokot, 2 fogalmazót és egy fogalmazó segédet alkalmazott és 2 számvevőt az álladalmi gyógyszerészi számadásokra.

Ezen osztály munkarendszerébenei eljárása a' következő: Az egészségi tanácsnokok a' köztök felosztott tárgyakat véleményezik, az adott véleményt az országos főorvos megvizsgálván, azt bővebb vizsgálás végett az osztályfőnöknek ad által, ki is azt titoknoka által szerkezetbe foglalva, a' miniszternek előterjeszti.

Tárgyak:

1. orvosrendőrségi,
2. orvos törvényszéki,
3. orvos intézetekre vonatkozó,
4. gyógyszerészi,
5. állatorvosi

ügyekre felosztva. Az ország hatósági orvosaival való levelezést az országos főorvos — a' hatóságokkal pedig — minister útján — az osztályfőnök, kezeli.

Ez az általános szerkezet 's ebből kitünik azon anomalia, mely az országos főorvos és az osztályfőnök között létezik, az az, hogy az országos főorvos felett, még az osztályfőnök is véleményez. Ezen anomalia pedig onnan veszi eredetét, hogy a' hadorvosi felügyelet még eddig nem forrott össze az egészségi osztállyal, mint az osztály alakításánál czéloztatott.

E hiányon a következőkép lehet segíteni.

1. Ha a' polgári és tábori ügy össze olvadván, mind a' polgári országos főorvos, mint a' tábori főorvos is egy felettök álló osztályfőnöknek rendeltetnének alá, mint eredetileg terveztetett, vagy

2. Ha a' polgári országos főorvos mint osztályfőnök vezetné a' polgári egészségi ügyeket, a' tábori főorvos pedig a' hadügyminisztériumnál lenne egyszersmind osztályfőnök, vagy végre

3. Legtökéletesebb és minden nemzetnek mintául szolgálendő lenne azon szerkezet, ha minden orvosi u. m. polgári, hadügyi, kamarai, rendőr és tanulmányi tárgyak, minden intézetek', kórházak',

tébolydák', lelencz' és veszteglőintézetek' érdeke *egy* testületben összpontosíthatnék és három következő osztályokra osztatnék fel u. m.

1. Országos polgári egészségügyi — mellynek az országos főorvos
2. hadügyi, mellynek a tábori országos főorvos és

3. tanulmányi, mellynek az egyetem orvos sebészi tanulmányok igazgatója lenne a' főnöke.

Ezen 3 osztályfőnök egy orvos álladalmi titkárnak — ki a' kereskedelmi, hadügyi és közoktatási ministerek által lenne választandó és ezeknek felelősséggel tartoznék — lenne alá rendelendő. Csak ugy lehetne az egészségi ügyeket összhangzólag vezetni, minthogy a' felelős álladalmi titkár a' minister nevében közvetlen becsájtana ki rendeleteket a' hatóságokhoz, 's így el volna érve az orvosi ügyek egysége, a' rögtön intézkedések lehetőséggeli kivitele és a' rendeletek gyors foganatosítása; így tanácskozhatnak azonnal az osztály főnökök olly tárgyak felett, mellyek több osztályokba vágnak, végre így lehetne kisebb számu alá rendelt személyzettel az egészségi ügyeket a' legszigorubb felelősséggel célszerűen és üdvösen vezérlen.

Kelt Budapest nov. 30. 1848.⁶¹

A Honvédelmi Bizottmány elnöke mérlegeli a benyújtott szervezési terveket. Kossuth elveti az egészségügy központosításának eszméjét; a polgári és tábori egészségügy elválasztása mellett dönt, boldogabb időre hagyja az egészségügyi osztályfőnök és országos főorvos közti megoldatlan jogviszony tisztázását. December 5-én küldi meg az érdekelteknek erre vonatkozó intézkedését:

Rendelet az Egészségi ügyben.

A' honvédelmi bizottmány Budapestre mint középpontra, hova részint honvéd zászlóallyak alakítása végett az ujjoncok ezenként sereglenek — részint a' Nemzet több helyen harczoló seregeiből a' hazának hű fiai majd sebesülten, majd a' harcztéren megbetegedve, gyógyítás végett hozatnak, különös figyelmet kíván fordítani arra nézve, hogy a' betegek ne ugy mint a' folyó évi 2974/e szám alatt kibocsátott rendelet előtt történt — hanem ugy legyenek minden tekintetben ellátva mikint azt a' Nemzettől mellynek függetlenségéért fájdalmaikat szenvedik, jogosan követelhetik 's mikint a' Nemzetnek e' tekintetben gondoskodni szent kötelessége.

És miután e' részben a' legbotrányosabb mulasztások tapasztaltatnak, a' honvédelmi bizottmány elnöke nem vált a' rendszerek vizsgálatával bibelődhetni, hanem rögtönös intézkedéseket tön.

Budapesten szükséges számu kórházak — szállítási és a lábba-dozó betegek számára kívántató intézetek szükségeltetnek.

Ezekben mind a' gyógyítás — mint politialis rendtartás szempontjából — a' legszigorubb és leglelkiismeretesebb rend kell, hogy legyen.

És ennek a' dolog természeténél fogva rögtön kellett megtörténni.

'S miután azonban a' legfontosabb intézkedések megtörténtek, a' bizottmány tudomást szerzett magának a' hivataloskodási rendszer-

ről és ne hogy hatósági összeütközések történjenek — melyekre a szükség első percében tekinteni nem lehetett — következők rendelkeztek.

1-ör A' polgári orvosi dolgokat a' Kereskedelmi minister által megszabott működési szabályok szerint *Sauer* országos főorvos viendi.

A' tábori orvosi ügyeket — tábori főorvos *Stáhlly Ignác*.

Mindketten szakmájukért függetlenül egyik a másikért a' kormánynak felelősök.

2-or Ahány nagyobb katonai kórház Budapesten van, nem értve a' kisebbekre, melyek a' legközelebbi kórházhoz lesznek helyezésük szerint csatolandók; annyi rendes főorvosra van szükség.

Világosan kijelentvén, hogy ezen rendes főorvosok nem felügyelőleg, hanem intézőleg, munkálólag mindenütt a' hol kell cselekvőleg, fogják a' rájuk bízott kórházat és azon épületnek melyben a' kórház van — egész egészségi politialis ügyét igazgatni.

Ezen főorvosok mindenről mi a' gyógyítás köréhez tartozik: rend-, hü és szorgalmas ápolás és tisztaság sat. tekintetében felelősök.

Ebből természetesen következik, hogy alorvosokat, szóval azon személyeket mellyel a' gyógyítási működést véghez viszik, tudtuk beleegyezésük nélkül rájuk tolni nem lehet.

És azért ők közvetlenül csak az országos tábori főorvostól függvén, ha kötelességöket mulasztanak, az országos tábori főorvos az, ki kötelességünk hü teljesítésére őket meginteni sőt szorítani — 's ha ez sikertelen maradna, a' kormánynak elmozdítás végett bejelenteni van jogosítva. A' tábori főorvos ezen felügyeletén kívül — senki más orvosnak a' kórházi főorvos ügyeibe avatkoznia nem szabad.

Különben a' tábori főorvos a' rendes kórházi főorvos előterjesztése nélkül osztály és alorvosokat nem nevezhet — 's ha az előterjesztettek közül nem nevezni okai volnának, újabb előterjesztést fog kívánni — de a' nélkül nevezni semmi esetben. — Mert a' felelősség azoknak ismeretével feltételeztetik a' kikért a' felelősség a' rendes főorvoson fekszik.

Végre a' rendes kórházi főorvosok rangja *századosi*, fizetése havonként 80 pft, az alorvosoké pedig főhadnagyi lett.

Kelt Budapesten december 5. 1848.

A' honvédelmi bizottmány nevében

Kossuth Lajos elnök.⁶²

Kossuth e rendelete tisztultabb helyzetet teremt a' honvédorvosi ügyekben is. — Közben a' magyar haderő ügye is rendeződik: a' Honvédelmi Bizottmány megszünteti a' sorkatonaság és a' honvédség közötti különbséget és egvesíti a' nemzetőri haditanácsot a' hadügyminisztériummal.⁶³ Ezek után *Mészáros* kialakíthatja az 1848. májusában készült tervezetnek megfelelően a' hadügyminisztérium szerkezetét és belső hierarchiáját, osztálytagozódását. — Az újjászervezett hadügyminisztériumban lesz egészségi osztály is, ez a' VIII. számú ügyosztály lesz, iratai pedig a' H jelzést fogják viselni. — Az egészségi osztály igazgatója pedig *Stáhlly Ignác* tábori főorvos lesz december 6-tól kezdve. Az egész-

ségi osztályhoz tartozik mindaz, mi az ország tábori kórházaira és összes katonai orvosi személyzetére vonatkozik.⁶⁴

Így végre elindulhat a honvédorvosi szervezet: a honvédorvosi kar is a végső kialakulás útjára. Az ország egészségügyi legfelsőbb szervezési problémái így immár rendeződnek: a polgári egészségügyet az ipari és kereskedési minisztérium egészségi osztálya vezeti, élén a helyettesként működő *Sauer Ignác* protomedicussal, a hadi egészségügyet, a honvédorvosi ügyeket pedig a hadügyminisztérium *egészségi osztálya* intézi, élén *Stáhly Ignác* osztályfőnökkel. Megindul a hadsereg homogenizálódásának folyamata is, a hadügyi egészségi osztály kialakítása következőben fokozatosan megszűnik a tábori császári törzsorvosi igazgatóságok befolyása is. De még nem teljesen. Még december 16-án is kénytelen *Stáhly* átírni a császári törzsorvos igazgatóságához: nélkülözi az ezredeknél és kórházaknál működő orvosegyének névsorát, az eszéki várban viszont be kell tölteni a megürült vezérorvosi állást, küldje meg tehát a törzsorvosi igazgatóság a jelölendő orvosegyének névsorát.⁶⁵

Jellemző adat.

Nagy a rendetlenség orvosi téren. Sok oda nem való egyén is bejuthatott az első hónapok zűrzavarában a honvédorvosok közé, főleg ott, hol a pillanatnyi szükségnek megfelelőleg a parancsnok választott, vagy szerzett csapata számára orvost. Nem keresik a diplomát, csupán a vállalkozási hajlamot nézik. Sok fegyelmetlenségről, orvosi felelősség-hiányról kapunk hírt. *Stáhly* a fegyelem megszilárdítására rendeletet kénytelen kiadatni a hadügyminiszterrel:

Minthogy minden katonai testület mellett nagyságához képest az orvosok is megfelelő számban léteznek, ezeknek kötelességük a' legénység egészsége felett őrködni, az ellenőrködés pedig, valljon hogy teljesítik az orvosok ebbeli kötelességüket? a' parancsnok működéséhez tartozik: ezért felszólítom az illető parancsnokokat, hogy ez ügyben semmi hanyagságot el ne nézzenek, ne szenvedjenek. A' most fennálló körülményekben és jelen évszakban, melyben a' katonát a' legveszélyesebb betegségek hirtelen meglepik, és szinte olly hirtelen elterjednek: a' tábori orvosnak eltávozása sem helyeselhető, sem meg nem engedhető: mire nézve rendelem, hogy eltávozásukra engedményezések csak czáfolhatatlanul indokolt esetekben, csak rövid időre és mindig helyettesítés feltétele alatt adassanak az orvosoknak.

Kelt Budapesten, november 29-én 1848.

Mészáros Lázár
hadügyminister⁶⁶

Hogy e rendeletre mennyire szükség lehetett, hogy e korai időben mennyire laza lehetett a honvédorvosi kar fegyelme, ezt jól jellemzi egy, akkoriban, a *Márczius* 15-ben megjelent panaszos cikk:

Honvédi sebek 's orvosok.

Már rég óhajtottam a' *Márcziust*, mint minden igaz ügy szószólóját erről értesíteni, hogy a' honvédek orvosi szolgálatát jobban kellene intézni. A' turiai támadás, de főképp a' schwechati csata után nem volt nyugalom.

A' turiai támadásnál ugyanis őrnagyunk az ott lévő orvosoknak akkép adá ki parancsát: „a' megsebesített *Lengyel* főorvos ur fog elmenni, *Kovács* és *Oroszhegyi* uraknak pedig megengedem, hogy az árokba buvhassanak.“ Őrnagy ur azonban nem vevé észre, hogy az egy szuronnyal megkarczolt egyénnel biztos helyre vonult.

A' schwechati véres nap után is általános volt a' panasz, hogy a' honvédi orvosok egy pár kivételével panicus módon viselték magokat a' csatatéren 's a' golyó füttyülését mód felett restelték. Hasonlót már Pákozdnál is lehetett tapasztalnunk.

Azt is beszélük, hogy még főorvosaink közül is sokan vannak, kik kezükbe azelőtt soha tépést, annál kevésbé kést nem forgattak. 'S csakugyan irták többen az alsó táborból, hogy jaj annak, ki nehéz sebet kap, példa erre a' földvári támadásnál megsebesült 24 szerencsétlen sorsa, kik közül csak egy kettő nem veszett el pokolbeli kinok között.

Ki intézi e' dolgot? Gondoskodjanak az illetők sebeinkről most, a' nagy szabadság harcok előnapjain.

Van ugyan egy két magyar szívű, lelkes orvosunk, kik ágyuzás közben kötözgették sebeinket, ezek e' panasz által épen nem érezhetik magukat megsértve, sőt úgy hiszem, ezek egyet értenek velem, midőn azt indítványozom:

„Véres csaták után azon orvosok is, kik a' sarat becsülettel kiállották, a' jelentésekben dicsértessenek meg, a' gyávák vagy hanyagok nevei pedig szinte a' közvéleménynek adassanak át; a' haszonvehetlenek végre csapassanak ki.“

Van egy igazgató főorvos a' táborban, nyájjas, becsületes ember. De erről is azt beszélük a' tárgyavatottak, hogy ő késsel még a' tyuk lábát sem tudná elvágni, hacsak tányéron sülvé nincs; — hanem mivel Pesten egészségi consiliarius volt, hol szükség nem lévén reá, azért ruházta föl tábori ranggal az országos főorvos.*

Nagyon helyes. Tábori főorvos, ki sebekhez nem ért. Hogy igazgassa ez aztán a' dolgokat, hiszen ő egészségi és nem betegségi consiliarius volt.

Illy intézkedések nagyon ószerűek.

Ohajtjuk az újabb szellemet, mely a rangokkal és egyénekkal másképp bánik.

*Igaz fi.**

De igen sokoldalú a tábori főorvosi, illetve egészségügyi osztályfőnöki tevékenység a hadügyminisztériumban. Kiűt a cholera, *Stáhlly* azonnal cholera-bizottmányt alakít, annak munkásságát irányítja állandóan,⁶⁸ megbízza a cholera elleni küzdelem vezetésével *Pólyát*, az akkori idők elismert cholera szakemberét.⁶⁹ Tudja *Stáhlly* jól, hogy az orvosok és sebészek nagy része nem járatos a hadorvosi kérdésekben, lőtt, stb. sebek kezelésében, — az egyetemen *Balassa János* vezetése alatt hadorvosi tanfolyamot szerveztet meg.⁷⁰ De figyelme kiterjed a kórápolói oktatásra is, sürgeti *Kossuthot*, hogy *Eckstein* egyetemi tanár vezetése mellett mikor indíthatja el a kórápolói tanfolyamot a Szvetenay-utcai tábori kórházban.⁷¹ Valóban tiszteletreméltó és imponáló a szorgalma.

* (Ez Tormay Károly.)

De e mellett *Stáhly* fáradhatatlanul folytatja a szervezés ezernyi apróságból álló munkáját, a jelentkezők seregéből maga választja ki a jövőendő honvédorvosokat, a választás munkája könnyű: a keze alatt fordult meg, mint tanítvány, a jelentkezők legnagyobb része. Szeptembertől kezdve sorozatosan feltűnnek a *Közlöny* hasábjain az újonnan kinevezett honvédorvosok listái. Van már két őrnagy orvosa is a honvédorvosi karnak. Az egyik *Tormay Károly*, az ipari és kereskedési minisztérium egészségi tanácsosa, ő utazik mindig *Stáhly* parancsára a vidéki tábori kórházak megszervezésére, különben a feltáborban működik.⁷² A másik őrnagy orvos *Flór Ferenc*, a nagytudományú és nagy irodalmi munkásságú tiszti főorvosa Pestnek, a Rókus-kórház igazgatója, ő is a feltáborban működik.⁷³

De megkezdette Iványi szabadcsapatában honvédorvosi karrierjét egy másik, alig 27 éves honvédorvos is, *Lumniczer Sándor*.⁷⁴ Most *Görgeynél* működik, mint tábori orvosigazgató. Izmosodik, bővül a honvédorvosi kar, jelesebbnél-jelesebb orvosok jönnek, hajtva a lelkesedéstől, vagy megérkeznek a hívó szóra, vagy máskor a kényszertől hajtva a honvédorvosok soraiba. Szélesednek a személyi keretek, melyeken a szabadságharc hadi egészségügye nyugodhatik.

Kialakítja *Stáhly* a hadügyminisztérium egészségi osztályának személyzetét is. December 17-én írja a hadügyminiszternek: előzőleg időt akar „míg az egész ügynek mibenlétét fény és árnyékoldalát — valamint az országos tábori igazgató főorvos hatásköre terjedelmét derültebben nem látandom“. Most itt a pillanat — írja. Kis személyzettel a nagy munkát elvégezni nem tudja. Haladott a kora is, 43 éves szolgálat van mögötte, megrendített az egészségi állapota, ha megbetegedne, mi lesz a hadügyi egészségi osztállyal. Ezért, mint 59 tifo. szám alatt jelentette

Tormay Károlyt, jelenleg őrnagy, polgári egészségi tanácsost törzsorvosi ranggal, évi 2000 pft fizetéssel kinevezni javasolja. *Tormay* a felső táborban erélyesen oldá meg feladatát, gyors a működési modora, kirándulásokra alkalmas, *Csányi* kormánybiztos és *Görgey* kitűnő bizonyítványokat adott személyéről.

Titoknoknak *Töltényi Jánost* javasolja, ki jelenleg a tüzérek mellett tábori főorvos és ki már a Nemzetőri Tanácsnál is titoknok volt, „született és jó magyar“, szorgalmatos és jó jellemű férfiú. Fizetése legyen évi 1200 pft.

Az eddigi sorkatonaorvosok közül nem tud más venni „fájdalom! a magyar nyelv nem tudása miatt *Töltényin* kívül — javaslatba senkit nem hozhatok“.⁷⁵

De kialakul az alsóbb személyzete is az egészségügyi osztálynak, van egy fogalmazó, segédfogalmazó: *Husztai Pál* és *Vaniczek Ernő*, *Hamar Leó* a díjnok és *Laszky* az iktató.⁷⁶

Közben annyira bővül a honvédsereg, hogy a szabadságharc egészségügyének rákfénéje, az *orvoshiány* is kezdi már felütni a fejét. December 24-én már engedélyt kér arra az osztályfőnök, hogy okleveles orvosok hiányában oklevél nélkülieket is alkalmazhasson.⁷⁷

De felhangzanak az első anyagi vonatkozású orvosi panaszok is: a szegedi tábori kórház orvosai nehéz és terhes szolgálatukra hivatkozva pótdíjat kérnek.⁷⁸

Szemet szúr azonban, úgy látszik, a honvédtiszteknek a honvéd-orvosok tisztekével egyenlővé tett *egyenruházata* és megjelenik a rendelet, hogy minden orvosi és kórápolói egyén gomblyukában a jövőben *fehér szalagot* köteles hordani:

Mulhatatlanul megkívántatván, hogy a' hadseregekhez tartozó minden rendű orvosok, az előfordulandó csatáknál ne csak a' hely színén jelen legyenek, de egyszersmind szükség, hogy egy bizonyos *jel* által ott mindenkitől meg is ismertethessenek; rendeltetik, hogy valamint a' harcmezőn, úgy az ahhoz közelfekvő tábori kórházakban is, minden orvosi és kórápolói egyén gombnyilásában mindenki által könnyen észrevehető fehér szalagot viselni köteleztessék, — a' harczolók pedig ez iránt előlegesen figyelmeztessenek. Minék is szigorú, semmi ok vagy szín alatt el nem mulasztható teljesítésére minden hadosztály parancsnokok ezennel felszólíttatnak.

Kelt Budapesten decz. 24-én 1848.

A hadügyminister.⁷⁹

A hadihelyzet azonban komorrá alakul, Pest felé haladnak *Windischgraetz* csapatai. De *Stáhly* a legutolsó pillanatokig intézkedik, december 30-án még rendeletet tétet közzé, mely szerint a tábori kórházak főorvosai ne félgyógyultan eresszék szélnek a honvédeket.⁸⁰ De már végéhez közeledik osztályfőnöki munkássága. December 30-án *Perczel* kis seregét *Mórna*l teljesen szétszórják. *Kossuth* december 31-én kénytelen az országgyűlés és a kormány Debrecenbe való átköltözését javasolni. Az országgyűlés, a minisztériumok nagy rendetlenségben hagyják el újév napján Pestet, menekülve a közeledő *Windischgraetz* csapatai elől. Teljes bizonytalanságban, felemás érzések között indulnak útnak a miniszteriális tisztviselők az ismeretlen debreceni pályafutásnak. Amit a nagy kapkodásban összeszedhettek, csak azt viszik magukkal az iratok és feljegyzések közül Debrecenbe.⁸¹ Ki marad, ki távozik, választóvizet jelent ez utazás az érdekelteknek. Pecsovicsoknak tartott személyek elutaznak Debrecenbe, lelkes szabadságharcosoknak hitt emberek pedig itt maradnak *Windischgraetz* Pest-Budáján. Lesz majd ennek kapcsán ezernyi mosakodás, igazolás és felelősségrevonás.

A honvédorvosi szervezet, a honvédorvosi kar fejlődésének e második fejezete, e *Stáhly-korszaka* ez újév napi meneküléssel lezárul. *Stáhly* még január 2-án is nagy hűséggel intézkedik honvédorvosi ügyekben,⁸² de nem megy minisztériumával mégsem Debrecenbe.⁸³ Nem tudjuk, nem keressük indokait. — Alig négy hónap mulva, áprilisban bekövetkező halála sok mindent érthetővé tesz előttünk.

Osztályfőnök, előirat, akta, feljegyzés, névsor nélkül indul a maga bizonytalan sorsa elé Debrecen felé a jogfolytonosságot képviselő körületekintő, mozgékony, tehetséges és pontos titoknak, a volt császári és királyi tüzerfőorvos, *Töltényi János*.⁸⁴

*

Nem búcsúzhatunk el a szabadságharc e korai honvédorvosi időszakától és *Stáhly* alakja mellől a kritika szavával: nem érhetette el ugyan *Stáhly* rövid működése során a honvédsereg hadi egészségügyének egy-

ségesítését, szervezetének rendezését — rövid működése során nem rendelkezhetett még áttekintéssel sem az alája rendelt egészségügyi intézmények, keretek és személyek felől. Nem is cselekedhetett e tényezők miatt mélyrehatóan. Tőle független nagyerejű kényszerítő körülmények: *a honvédsereg kialakulásának zökkenői, a kormány gyors megalkotása miatt elsietett egészségügyi intézkedések, a súlyos szervezeti hibák, a bizonytalan politikai és jogi helyzet, a hadsereg szervezetének tisztázatlan volta* magyarázzák meg, hogy keze ezer oldalról megkötött és így ragyogó képességeit nem érvényesíthette teljes erejével a honvédsereg egészségügyének megszervezése körül. Honvédorvosi működése és honvédorvosi vezető szerepe mégis nagy attraktív és propagatív erőt jelenthetett az akkori idők magyar orvosai számára. Az ő működése alatt indul meg a honvédsereg egészségügyi megszervezésének kezdő folyamata.

Egyénileg megható lelkesedéssel és buzgósággal küzdött és birkózott feladataival. Gyengéd szívű, humánus és nagylelkű alak a szabadságharc honvédorvosi karának élén. Jelentőségét, alakját már belepte egy évszázad pora és hamuja. De nemes egyénisége, lelkes működése megérdemli az utókortól, hogy letöröljük személyéről az idők moháját és a nemzet elé lelkes, jóakaratú és humánus honvédorvos vezetőként odaállítsuk, kinek működése feltétlen fejlesztőleg hatott közre a szabadságharc hadiegségügyének, tábori kórházügyének végső kialakulásában. — *Stáhly* készítette elő az utat a honvédorvosi szervezet *végső kereteinek* kialakítására.

E szervező munkát már azonban más: a szerencsésebb utód, Pest tiszti főorvosa, a Rókus-kórház nagytekintélyű igazgatója, a jövő hadi egészségügyi osztályfőnök, *Flór Ferenc* végzi majd el.

Dr. Flór Ferenc.

Kis nemzet lévén, a kitevé nemzetiöngúnkel
folygót: Áramlatoknak, minden téren oly sajtá-
gok küzdelmet kell folytatnunk, mely idegenek
előt: szokatlan, de nem megmagyarázhatlan. Kö-
életünk minden derek harcosában ott látjuk a
hazaállagát félreismertben jelölget, a e jelleg
meg: zsebe nem mindig könnyű feladat.

Visszaemlékszem olyannak, hogy a szó szoros értel-
mében magyar kell a nyilvános küldetésre. Nem
szükség magyarasnak, hogy mily filadelt, meny-
nyitendő varott ott. Abban az időben
éltünk, mikor a küldetés minden eddig
elragadt minden tekintélyes posztó-
ját bírte, és a gyórtan kell betöl-
teni; ott már az egész környezet,
vagy legalább is egy része olyannak
vált, minőt mentül kisebb mértékben
akarsunk látni hazai földünkön. A
ki ilyen posztókra jut, az bele jut
a küldetésbe, melyeket nemzeti-
sügnök érdekében vívunk.

E küzdelem egyik érdek-
esetese volt a szerencsétlen halál által
kivált: Flór Ferenc, a ki egész
pályáját azért küzdött, hogy ki-
dermedje e címre: „magyar doktor”.
Az is volt elkeltett. Hatáskörében
mindent elkövetett, hogy a magyaro-
ságnak a gyógyítás ügyében meg-
nyitni róssz volt az orvos szak-
irodalmát és ügyvitel magyarsá-
dában, azt megmondhatják pálya-
társai, kik segélyező voltak, vagy
a ki már tőle is a hozzá hasonló
hazaitis működése orvosoktól ere-
ményeket vettek át. Flór kisb-
dolgában is szeretett megtartani
a magyar jellegét. Így például foly-
t a magyar ruhák készítése, és
egy mond, — mint orvos szokt
forgatódnak a nép közt, mely Pos-
ten nem magyar, tehát hád szok-
zik meg, hogy magyartól várjanak orvoslást.

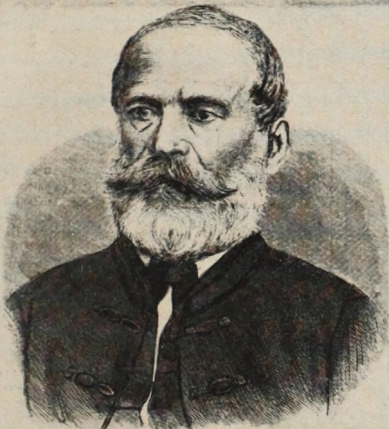
Flór 1809. okt. 10-én született N.-Váradon, s tanulmányainak első részét itt, másik részét pedig N.-Károlyban végezvén, Pestre jött az orvosi egyetemre.

Orvosi gyakorlatra váratlanul ter nyílt számára még orvostanhallgató korában, midőn az 1831-iki járvány alkalmával Kalocsán kellett a kholera áldozatai körül működnie.

A fiatal orvos már pályája kezdetén kitűntette.

hogy a magyarosodás érdekét szívén viseli. Ő volt ugyanis az első orvos nálunk, ki 1832-ben a vizsgálatokat magyar nyelven tette le, mellőzve a latint, mely addig szokásos volt.

A következő évben a külföldre utazott, s a hírneves egyetemek és kórodák látogatása által szélesítve ismereti körét, a jeles Stáby orvos assis-
tense lett, 1837-ben pedig Pestváros tiszteletbeli főorvosa. Később a Rákus-kórház egyik os-
tályának vezetését bízták rá, 1847-ben pedig

Dr. Flór Ferenc.

az intézet igazgatását és a főváros tiszti főorvosai állást.

E gyors emelkedés eléggé mutatja Flór képzettségét, mihez járult még szeretetreimlő modora is. A szabadságharc elején Flór a csatátereken tel

A szászmagyarok eljelen Flór a kórházban el-
jesztette orvosi tisztát, később pedig az egészség-
ügyi igazgatást bízta rá a kormány. A viharek
elmúltával Flór nem térhetett vissza pesti állomá-
sára, melyet elvettek tőle, míg őt magát majd két
évig fogva tartották. Azután falura vonult a szász-

moru éveket gazdálkodással töltötte. 1861-ben Pest városa egyik első teendője volt, hogy tisztifőorvosát visszahívja. Flór meg is jelent, de a provizórium beálltával leköszönt. Végre 1867-beu ismét elfoglalhatta állását.

Az orvosi szakírodalomban is sokat működött, ezért a tud. akadémia tagjává választá. Ő és Bugát Pál voltak, kik az első magyar orvosi szaklapot megindították 1837-ben, mely aztán csak az 1848-iki események folytán szűnt meg.

A Rókus-kórház rendezése körül is nagy érdemeket szerzett, s az ő fáradozásának lehet köszönni, hogy a kórháznak ma oly célzerű halottak kamarája, s oly bousterme van, minovel csak kevés nagy város díszeskedhetik. Szakmüvekből álló könyvtárát is a kórháznak ajándékozta, az ott gyakorló fiatal orvosok használatára.

Ez erdelemi folytán a kórházban a derek főorvos részére egy kis ünnepélyre készültek; halála azonban megelőzte. Pályatársai lefestették arcképet, s ünnepélyesen akarták leleplezni. Most ez ünnepélyt halotti emlékbeszédrel kell megartani.

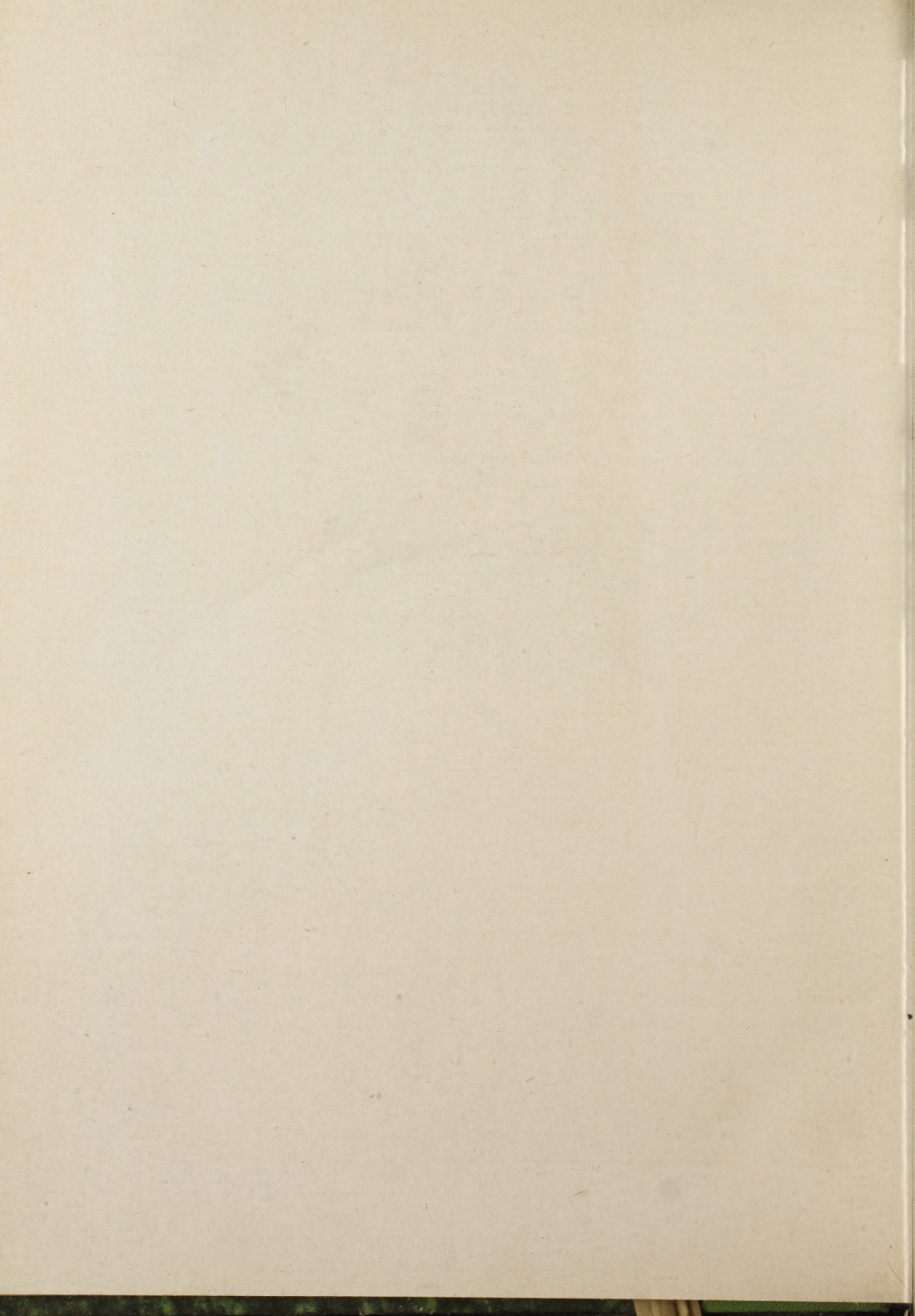
Az orvosegylet körében nemcsak a magyar nyelv meghonosítása körül fáradozott, hanem buzgó részt vett egy orvosi nyugdíjintézet alapítása körül is, melyre 200 db aranyat adott.

Néhány év előtt egyetlen hát veszté el, kinek emlékeire a realiskolában is nagyobb összegű alapítványt tett. E szörmén eset óta sokat változott derült kedélye, s most már kizárólag a szenvedő emberiség javára szentelte minden tevékenységét. Önzéstelen, igazán felébe szántalanok áldását és kegyelet-szavát adta emlékehez.

Áldozó működése számtalanok áldását és kegyelet-
teljes halálját csatolja emlékéhez.

Vártelemlen mult ki e hó 7-én reggel. A kórházban elváltgészvén látogatását, a kerepei útán a lővonatu vaspályán akart haza menni. A sineken azonban elbukott, a vagonn kerekei közé jutott és aszörnyet halt. Temetése e hó 10-kén a Rókuskórházból történt, roppant néptömeg részvéte mellett.

Mint rendezgető, pontos ember, régebben

3. FLÓR FERENCZ KORSZAKA.

(1849. január hótól Lumniczer kinevezéséig: 1849. június 24-ig.)

Mostoha körülmények, a menekülés izgalmai között, Debrecen város óvatos civiseinek bizalmatlan pillantásai mellett kezdik el az Országos Honvédelmi Bizottmány és a minisztériumok tagjai munkájukat 1849 elején Debrecenben. A kálvinista város nyugalmát feldúlja a sok ágáló politikus, nehéz és bizonytalan az elhelyezkedés is.⁸¹ A hadügy-minisztérium megkapja a Beck-ház 15 szobáját.^{82 84} Itt indul el az igazságügyminisztériumi tisztviselőkkel közös szobában a hadügyminisztérium egészségi osztályának debreceni korszaka.⁸³

Interregnum van a honvédorvosi kar vezetésében: *Stáhly*, az egészségügyi osztály főnöke nem jött el a kormánnyal Debrecenbe. De itt van a hűséges, tehetséges és mindig tevékeny egészségügyi titoknok: *Töltényi János*, ki a nemzetőri tanácsban *Sauer*, majd később *Stáhly* mellett már megszerezte a hadiegesztésügy vezetésében tapasztalatait.

Január 10-én *Töltényi* mint ideiglenes osztályvezető megkezdte a munkásságát. Jelenti a hadügyminiszternek, hogy az egészségügyi osztály személyzetéből *Töltényi János* titoknokon kívül *Husztai Pál* fogalmazó, *Vaniczek Ernő* segédfogalmazó és *Hamar Leó* díjnok jött el Debrecenbe, hiányzik *Stáhly Ignác* osztályfőnök, a táborban van *Tormay Károly* tanácsos, *Laszky* iktató viszont *Stáhlyval* Pesten maradt.⁸⁴ A személyzetet ki kell egészíteni.⁸⁵ A vidéki tábori kórházakból minden adat Budán maradt, nem hozhatták el az iktatókönyvet sem. Szükség lenne a hadügyminisztériumi előiratokra. Adjon utasítást a hadügyminisztérium a tábori kórházaknak: küldjék jelentéseiket. De honnan szerezzen az osztály sebési műszereket, pólyát, tépést? Tekintettel arra, hogy a hadügyi egészségi osztálynak még honvédorvosi névsora sincs, utasítani kellene a zászlóaljparancsnokokat, hogy küldjék be orvosaik adatait. Rendezni kellene a gyógyszerügyet is.⁸⁶ Bejelenti *Töltényi*, hogy ő az egyedüli orvos a hadügyi egészségi osztályban, két nem orvos fogalmazóból áll csak a személyzete, bővítsék ki tehát az osztályt, mert ily kis személyzettel a felelősséget nem vállalhatja.⁸⁷ A miniszter kinevezi *Bignio* gyógyszerészt a számvevői feladatok elvégzésére.⁸⁸ Szegény *Töltényi*, egyedül kell küzdenie a feladatokkal, bár *Kossuth*nak is jelentést tesz,⁸⁷ de gyors segítség nem érkezik. Mit tehet mást *Töltényi*, kinek vállain nyugszik e vészes napokban az egész honvédsereg felett az orvosi felelősség, felhívást tesz közzé a *Közlönybe*:

25. sz. H.

A' haza és emberiség nevében megkéretnek a' helyben létező orvos urak, miután a' hadügyministeri egészségi osztály hivatalnokai visszamaradása következtében csak egy orvos 's két fogalmazóból áll, méltóztassanak, a' mennyire idejük engedi, az osztályt a' naponként sűrűbben érkező betegek elhelyezésében 's ápolásában közremunkálásaik által gyámolítani.

Debreczen jan. 18-án 1849.

Osztályfőnök távollétében

Töltényi titoknok.⁸⁹

De e kétségbeesett felhívásnak semmi foganatja sincs Debreczenben. Elkeseredetten jelenti *Töltényi Kossuth*nak január 21-én: a nyolc debreceni orvos és nyolc sebész közül egy sem tartotta érdemesnek magát az osztálynál jelenteni.⁹⁰

De a Debreczenbe menekült hadügyminisztériumnak egészségügyiek terén legelső dolga újból az orvosok *egyenruházata*, — az orvosok egyenruházati megkülönböztetése ügyében intézkedni. Úgy látszik, az előbb megkülönböztetésül elrendelt *kettős fehér szalag* az orvosok gomblyukában túlrövid volt, vagy azt szándékos-véletlenül eltakarta a prém, mert az első honvédorvosi rendelet Debreczenben január 19-én e tárgyban intézkedik:

21. sz. H.

Hogy a' tábori orvosi személyzet, szükség idején mindenki által könnyen felismertethessék, ezennel rendeltetik, hogy a' táborban működő minden hadorvosok, nem úgy mint eddig gombnyilására, hanem csákójuk vagy kalapjaikra mindenki által könnyen észrevehető *fehér lebegő kettős szalagot* feltűzve viselni tartozzanak. Minden zászlóallyi parancsnokságok az osztály által felkéretnek, hogy egy részről, az illető orvost ezen rendelet' pontos megtartására utasítani, más részről pedig a' vezényletök alatti katonaságot, ez iránt kellőleg értesíteni sziveskedjenek.

Debreczen január 18. 1849.

Osztályfőnök távollétében

Dr. Töltényi titoknok.⁹¹

Tehát a szalag fehér és kettős legyen, „*lebegjen*“ még akkor is, ha a szél nem fúj. E puha kettős fehér szalag éles vasként hat a honvédorvosokra. E fájó megkülönböztetés és a tisztekénél alacsonyabb fizetés a szabadságharc honvédorvosainak örökké visszatérő sérelme.

Úgy látszik a honvédorvosi kar e fejlődési korszakában még mindig voltak orvosok, kik el-elhagyták zászlóaljaikat és betegeiket. Január 20-án *Töltényi* e tárgyban is rendelkezik:

29. sz. H.

„*A honvéd orvosokhoz!*“

Sajnosan kényszerült a' hadügyministeri egészségi osztály tapasztalni: miszerint a' zászlóallyi orvosok közt találtattak olly

egyének, kik megfelejtkezve hivatalos és a' szenvedő emberiség iránt tartozó legszentebb kötelességökről, nem csak azon zászlóallyat, mellyhez rendeltettek, engedelem nélkül, hosszabb időre elhagyják, hanem még a' szállítás végett reájok bizott betegek mellől is botrányt okozólag eltávozni 's azokat elhagyni merészlenek. Miért is ezzel szigoruan rendeltetik: hogy valamint a' már eddig működő tábori orvosok, úgy azok is, kik illy alkalmazást ezután nyerendenek, hivatási kötelességüket nem csak lelkiismeretesen betölteni igyekezzenek, hanem egyszersmind a' zászlóallyat vagy a' helyet hova rendeltettek, semmi körülmények között elhagyni ne merészljék; az ellenkezőleg cselekvők nemcsak a' tábori orvosok' sorából, nevök' közzétételével, kitöröltetni, hanem mint szökevény tisztek egyszersmind hadi törvényszék elébe is fognak állíttatni.

Debreczen, január 19. 1849.

Töltényi titoknak
osztályfőnök nem létében.⁹²

De *Töltényt* sürgetik a zászlóaljok: küldjön orvost. Január 21-én felhívást intéz az orvosokhoz:

49. H.

A' hadügyministerium részéről felszólíttatnak mind azon orvosok, a' kik magokat tábori orvosokul alkalmazni óhajtják, miszerint az ebbeli folyamodványukat a' hadügyministerium egészségi osztályánál haladéktalanul felterjesztetni siessenek.

Mészáros Lázár hadügyminister.⁹³

De biztosítani kell a honvédsereg *gyógyszerellátását* is, felhívást intéz január 22-én a debreceni gyógyszerészekhez az egészségügyi osztály:

H. 35.

A' tábori kórházak 's zászlóallyak részére megkívántató gyógyszerek' biztosítása előzetes intézkedést igényelvén, — erre nézve Debreczen városában lakó és tulajdon gyógyszerházzal bíró minden gyógyszerészek — ezzel felhivatnak: hogy azok, kik a' szükségelt gyógyszereket kiszolgáltatni óhajtják — f. év január 23-ik napján délután 4 órára a' hadügyminiszteri egészségi osztály hivatalszobájában jelenjenek meg; hol is a' szükségelt gyógyszereknek elkészített jegyzékét benyújtván, ezeknek kiszolgáltatása arra fog ruháztatni, ki legutányosabb ár mellett vállalkozand.

Debreczen, jan. 22. 1849.

Osztályfőnök nem létében
Dr. Töltényi titoknak.⁹⁴

Töltényi tehát nagy buzgalommal és körültekintéssel látja el ez első debreceni napokban a honvédsereg egészségi vezetését. E helyzetben természetsszerűleg az elfojtott ambíciók is előbb-utóbb napfényre kerülnek: a hadügyi egészségi osztály már január 20-án előléptetést kér

tagjai számára. Legyen *Töltényiből* tanácsos és törzsorvos, a Szombat-helyen *Perczel* táborában működő *Parlagi Antal* főorvos legyen majd helyette a titoknok, lépjen elő a fogalmazó, a segédfogalmazó, de még az újonnan alkalmazott *Bignio* gyógyszerész is.⁹⁵ Emberek tehát a negyvennyolcas idők hadügyminisztériumi tisztviselői is.

De ezen felül rögtön pótlékot is kérnek: szörnyű a drágaság Debrecenben, ruháik, ingóságaik mind Pesten maradtak, a legszükségesebb holmikat újonnan kell megvásárolniok...⁹⁶

Az akta elfekszik... *Kossuth* szeme messzebbre tekint. Nagytekintélyű súlyos egyéniséget, tudományos hírnévvel rendelkező orvost akar honvédorvosai élére. Ki a honvédsereg legnagyobb tekintélyű, legnevesebb orvosa ez időben: *Flór Ferencz*, Pest tisztifőorvosa, a Rókus-kórház igazgatója, az *Orvosi Tár* egyik szerkesztője és számos tudományos munka szerzője. Más nem is jöhet szóba.

Kossuth valószínűleg bizalmas értesítést küld az Egerben és Miskolcon tartózkodó *Flór*nak,⁹⁷ mert *Flór* — *Szemere* kormánybiztos⁹⁸ és a hadügyi egészségi osztály jelentése szerint — állomáshelyét e napokban minden előzetes jelentés nélkül elhagyá...⁹⁹ A kötelességteljesítés mintaképe *Flór*, fel sem tételezhető róla ily súlyos fegyelmi vétség!

Kossuth és *Mészáros Lázár* döntöttek, január 22-én *Flór* decretumot kap:

„Méltányolva tapasztaltságát, tudományát és tárgyavatottságát, Önt a' tárczámhoz tartozó egészségügyi osztály főnökéül 2500 pftnyi évi díjjal ezennel kinevezem. Debreczen, január 22. 1849. *Mészáros Lázár*.“¹⁰⁰

Szerencsésebb és sikeresebb választás nem is lehetett volna. *Flór* fiatal, negyvenéves ember. Fanatikus magyar, a szabadságharc eszméinek önzetlen rajongója: otthagya fényes jövedelmét, nagy társadalmi rangot és megbecsültetést jelentő állásait, hogy felcserélje azokat a harctéri élet súlyos fáradalmaival. Rendezett elme, kiegyensúlyozott, ragyogó szervező tehetség és szinte korlátlan munkabírási férfi. Vezetése alatt éri el a szabadságharc hadi egészségügye a *fénykorát*, a hadi-egészségügy- és honvédorvosi szervezet végső, tisztult, megállapodott formáját. A honvédsereg egészségügyének, honvédorvosi karának a kor színvonalán álló kikristályosodott szerkezete úgyszólván egyedül *Flór* szervező munkájának, fáradhatatlanságának, agilitásának és rendszerességének az eredménye.

Pedig a lehető legszerencsétlenebb körülmények között veszi át felelősségteljes hivatalát. Egy székhelyéről elmenekült, tehát csökkent tekintélyű kormány és teljes bizonytalan politikai helyzet áll háttérként mögötte. Élére kerül egy örökös mozgásban, átalakulásban lévő sereg rendszerbe nem foglalt orvosi karának. Nem tudhatja a rendelkezésre álló tábori kórházak elhelyezését, befogadóképességét, nem ismeri a honvédorvosi kar létszámát, összetételét. Nem tudja azt sem, mikép biztosítja az egészségügyiek és orvosiak terén a sereg utánpótlását. Nincs Debreczenben műszerkészítő üzem, de nincs nagyobb gyógyszerár sem. Egy szolgálati szabályzat nélküli, kevert, ismeretlen összetételű honvédorvosi kart vezet, mily személyekből áll e testület, hol, merre működnek az orvosok — adata nincs. Van rajta kívül még egy törzsorvos a honvédseregnek, ki talán segíthetne neki, *Tormay Károly*, de róla sem tudják még, hol lehet, mit csinál.⁹⁸

Január 24-én veszi át *Flór* az osztályt *Töltényitől*.¹⁰¹ Megérdemelt dicsérettel emlékezik meg a hadügyminiszter előtt *Töltényiről*, de ugyanekkor bizalmasan megírja az elnöki osztálynak: az előléptetésre utat nem mutathat, mert íme előkerült *Tormay* törzsorvos tanácsos is, a Tiszavidéken működik, mint tábori orvos igazgató, a Szegedről január 26-án kelt jelentés szerint. Nincs ugyan iktatókönyv, nem ismerik az előzőleg megtett intézkedéseket sem, de mégis megbirkózik a jelenlegi személyzettel is a felmerülő feladatokkal,¹⁰² bár az egészségügyi osztály kiegészítését maga *Kossuth* is szükségesnek tartja.¹⁰³ Megoldja a nehézségeket valamiképp, csak adjon engedélyt a hadügyminiszter az ide menekült orvosok felhasználására.¹⁰⁴ A felsőmagyarországi sereg ugyanekkor jelenti, hogy orvoshiány van, ugyanezt jelentik az ezredek is, így a *Bocskay* huszárezred azonnal, legsürgősebben kér orvost, *Flór* ez első napokban nem tehet mást: megírja, kérjenek a közelben lakó polgári orvosoktól a zászlóaljak segítségét.¹⁰⁵

Az új osztályfőnök kemény kézzel indítja meg a hadügyi egészségi osztályban a munkát. Munkaidő reggel 8-tól este 6-ig, rövid ebéd-szünettel.¹⁰⁶ Jól látja *Flór*, addig nem lehet képe a megoldandó feladatokról, míg nem ismeri a honvédorvosi kar létszámát és személyi összetételét. Legelső lépésként e téren igyekszik tiszta helyzetet teremteni. Január 31-én rendeletet bocsát ki: a seregek és csapattestek azonnal jelentsék a honvédorvosok létszámát és személyi adatait; hiányaikat s egyben küldjenek rendszeres jelentést is:

112. H.

A' mozgó hadseregek és várak parancsnokságai a' hadministeri egészségi osztály által ezennel felszóllíttatnak, hogy

1-ör. A' parancsnokságuk alattti orvosi személyzet' teljes létszámát, az orvos egyének' tan és tiszti fokozatát, jellem és képességi jegyzékét, a' személyzet' minden tekintetbeni kellő evidentiában tartatása végett felterjeszteni,

2-or. A' létező gyógyintézetek mivoltáról,

3-or. A' sebészi műszerek és eszközök meg vagy nem létéről;

4-er. A' szükséges gyógyszerek, különösen pedig az aether és chloroform hiányáról, innen teendő intézkedések megtétele végett, mi előbb jelentést tenni; 's a' kórházi orvosi személyzetet oda utasítani sziveskedjenek, hogy a' gyógyintézetekről 14 naponként rendszeren, kivételes esetben pedig még gyakrabban is, jelentéseiket beküldjék.

Debreczen, febr. 1. 1849.

Flór Ferencz osztályfőnök.¹⁰⁷

E rendelettel veszi kezdetét az a sok ágazatú bonyolult, szervező, rendező, irányító és fegyelmező tevékenység, melynek végeredménye a honvédsereg egészségügyének végső kialakulása, a honvéd orvosi kar hierarchiális rendjének és belső fegyelmének megszilárdulása lett.

Flór legelső teendői közé tartozott a teljes önállósághoz, függetlenséghez szokott parancsnokokat arra szorítani, hogy a honvédorvosi kinevezések jogát adják ki kezeikből és engedjék azokat át az arra egyedül hivatott hadügyminisztériumi egészségi osztálynak. *Flór* e fő-törekvése maradéktalanul soha nem valósult meg. De nem is valósul-

hatott meg. *Forradalmi* sereg volt a honvédsereg. Az emberanyag utánpótlást sokszor csak a seregek propagatív ereje biztosította. Számos csapat viszont teljesen függetlenül dolgozott minden nagyobb szervezési kerettől; a felmerülő szükség esetében az esetleges *orvoshiány* pótlásáról a parancsnoknak azonnal a saját hatáskörében kellett gondoskodnia. Az akkori közlekedési és hírközlési módszerek mellett, főleg ha a csapatok mozgásban voltak, az előírás szerinti jelentéstevésnek, javaslatnak és intézkedésnek lehetősége nem igen volt, mert ez heteket vett volna igénybe. Tudta ezt *Flór* is, de mégis kemény kézzel igyekezett a honvéd-orvosi kinevezések dzsungelében rendet teremteni. Saját tapasztalataiból tudta, hogy az orvosi ügyekhez mit sem értő parancsnokok sorozatosan vesznek fel oly egyéneket orvosul, kiknek sem oklevelük, sem etikai magatartásuk nem lehet megfelelő s akiknek a honvédseregben való alkalmazása az orvosi kar tekintélyének rontására alkalmas lehet. Már februárban jelenteti meg erre vonatkozó rendeletét *Mészáros Lázárral*:

H. 254.

A' tábori orvosok' kineveztetése ügyében fájdalommal tapasztalván, hogy a' kormánybiztos 's hadvezér urak — kik az orvosi egyének irányában szakértelmességi szempontból a' kezességet el nem vállalhatják — mégis valamint az alsó orvosi állomásokat önkénytes alkalmazása után betöltik, úgy gyakran kellő képességgel nem bíró, avatlan egyéneket emelnek magasb orvosi fokozatokra is — még pedig nem ritkán méltóbbak mellőzésével; — mely nem csak a' tábori orvoskar ügybuzgó szellemének lehangolását — és beteg harczosaink gondot igénylő állapotának részenkénti elhanyagolását szüli eredményül, hanem végre az egész tábori orvosi ügymenet biztosságát is csökkenti; minélfogva kormánybiztos és hadvezér urak ezennel hivatalosan felkéretnek, hogy a' tábori orvosok kinevezését a' tárczámhoz tartozó egészségi osztálynak, — mely ez ügyet a' különböző pontokon működő törzs- és igazgató főorvosok felelős felterjesztéseik nyomán — saját felelőssége mellett is kezeli, — különösen a' kar igazgatása szükséges egysége szempontjából átengedni szíveskedjenek: hogy orvosi képességek megítélhetése végett — tanbizonyítványaik 's okleveleik másolatát az egészségi osztálynak haladéktalanul beküldjék.

Debreczen, febr. 13. 1849.

Mészáros Lázár hadügyminister.¹⁰⁸

De ez nem elég, a seregnek honvédorvosok kellenek. Sorozatosan jelenteti meg *Flór* a *Közlönyben* a hivatalos felhívásokat az orvosokhoz, ilyenféleképen:

H. 248.

A' magyar hadseregnél több főorvosi állomások lévén betölten-dők, mindazon tábori alorvosok — kik orvostudori vagy sebész mes-teri oklevéllel bírnak — ezennel felszólíttatnak, miszerint tanulmányi okleveleikkel, és eddigi hivataloskodásokról szóló bizonyítványokkal támogatott folyamodványaikat, a' hadügyministerium egészségi osztály igazgatóságához haladék nélkül küldjék be.

Debreczen, febr. 11-én 1849.

Flór Ferencz osztályfőnök.¹⁰⁹

De gondoskodik a honvédorvosi *ambíció* felkeltéséről és kielégítéséről is. Erre vonatkozik március elején kelt rendelete:

472. H.

A' hadseregnek napról napra mindinkább gyarapodásával — egyszersmind új tábori orvostiszti állomások is folyvást nyílnak — ezeknek betöltésénél a' hadügyi egészségi osztály, a' hadseregnél már szolgált orvosok' kitüntetett érdemeiket különös szemügyre kívánja venni, 's inkább ezekhez mért előléptetéseket, mint egészen új kinevezéseket óhajt eszközölhetni; — minélfogva a' hadosztályok főparancsnokságai tisztelettel felkéretnek, hogy hatalomkörük alatt álló orvosi személyzetök név-, jellem-, képesség- 's szolgálati idő jegyzékét a' tábori törzsorvosok, vagy a' felügyelettel megbízott főorvosok által mielőbb felterjesztteni sziveskedjenek, annál is inkább, mert az által érdemes egyéneiknek a' kellő előléptetésre alkalmat 's utat nyitandnak.

Flór Ferencz osztályfőnök.¹¹⁰

De a sereg egészségügyének legfontosabb intézményei a *tábori kórházak*. Ezek terén is rendet kell teremteni, mert itt is nagy az összevisszaság és rendtelenség.

Más munkának feladata vázolni azt a sokoldalú szervezési tevékenységet, mellyel Flór a szabadságharc tábori kórházait: az *állandó*, az *ideiglenes* és a *mozgó* tábori kórházak ügyét rendezni törekedett. A szinte az egész ország területére kiterjedő széles harctér, az arcvonalak állandó hullámzása miatt a tábori kórházak nagy területekre szét-szórva állandóan mozgásban vannak a szabadságharc folyamán. E tábori kórházakat a sebesült honvédek kivül a honvéd betegek ezrei is ellepik. A honvédsereg hiányos ellátása miatt bőségesen lépnek fel a különböző betegségek, de főleg a lues, úgyhogy viszonylag igen magas a fiatal honvédsereg morbiditási száma. A honvédorvosok egybehangzó jelentése szerint a magas morbiditás oka a hiányos, elégtelen ruházkodás, a fehérművek, a tiszta fehérművek teljes hiánya. E miatt természetesen teljes tisztátalanság és elférgesedés következik be.¹¹¹ Némely zászlóaljnál a legénység teljes egészében tetves.¹¹¹ Ezenfelül a rossz, elégtelen és rendszertelen táplálkozás, főleg az ehetetlen kenyér a magas morbiditás magyarázata az orvosi jelentések szerint. De igen nagy mértékben dühög a fiatal magyar honvédsereg sorai között a lues, az akkori idők nyelvezete szerint a „bujasenyv“ is.¹¹² Végigszánt olykor a *cholera* is.¹¹³ A rengeteg sebesült és beteg ápolására az akkori kórházi viszonyok mellett a meglévő katonai és polgári kórházak nem lehetnek elegendők. Gondoskodni kell az arcvonal mögötti tábori kórházak felállításáról is. E tábori kórházakba kerülnek be a harctéren első segélyben részesült sebesültek elsősorban. Érthető az is, hogy a közlekedési viszonyok mostohasága miatt e tábori kórházak nagy részének közvetlenül a frontvonal mögött kellett lennie.

E tábori kórházak létesítése, felszereléssel, ruházattal, ágyneművel és egyéb szükségességekkel való ellátása, gyógyszerrel, kötszerrel való felszerelése, valamint végső orvosi személyzetének kialakítása a hadügyi egészségi osztály feladata.¹¹⁴

Az esetek nagy részében e tábori kórházakat a haretéren működő törzs-, vagy főorvosnak kell olykor órák leforgása alatt felállítania a helyi hatóságok és lakosok segítségével és jótékony adományaival,¹¹⁵ de a végső felszerelés és személyzettel való ellátás feladata mégis Flóré maradt.

Ha tekintetbe vesszük a szabadságharc frontvonalainak állandó változását, ha meggondoljuk, hogy az arcvonalak változásával a régebben létesített tábori kórházak feloszlátása, elszállítása és új tábori kórházak megszervezése vált szükségessé,¹¹⁶ egy-egy szerencsétlen kimenetelű csata után pedig néha percek alatt kell a tábori kórházat hátrább fekvő helységekkbe menekíteni¹¹⁷ — akkor feltétlenül képet alkothatunk magunknak arról az izgalmas és sokoldalú tevékenységről, mely a honvédorvosok, a hadügyi egészségi osztály, de elsősorban Flór vállaira nehezedett a tábori kórházak ellátása körül.

De Kossuth e téren is segítséget nyújt Flórnak. Kinevezi a honvédsereg főapolónőjévé hugát, Meszlényiné Kossuth Zsuzsannát, feladatul adván neki, hogy „szelíd keblének nemes ösztönét követve, megsérült vitézeink kórodai ápolása körül mindenekben akkép gondoskodandik, mint azt egy anya, testvér és hazánk hű leányától várni lehet.”¹¹⁸

Nem lehet itt feladatunk Kossuth e sok kritikára¹¹⁹ jogot adó intézkedését közelebbről megvizsgálni. Tény az, hogy Kossuth Zsuzsanna nagy lelkesedéssel, sok jóakarattal és szorgalommal fog munkájához „követve keblének nemes ösztönét” és a tábori kórházak felszerelése és ellátása körül adjutánsával a mellé „szakértelmességi” szempontból rendelt Barna Ignác rendező főorvossal valóban segítségére van Flórnak.¹²⁰ Rengeteget utazik Kossuth Zsuzsanna, 72 tábori kórházat látogat végig.¹²¹

Segítségére vannak Flórnak e vonatkozásban Kossuth Lajosné felhívására az országban szerte gomba módjára megalakult nőegyletek is, melyek feladatukul tűzik ki a kórházak beteg és sebesült honvédeknek megsegítését, kötszerrel, tépéssel és fehérneműekkel való ellátását.¹²² Ez egyletek azonban sok honleányi lelkesedésük mellett nem egyszer az orvosi munkába is igyekeznek beavatkozni. Ez azután nem egy esetben összeütközésekre is vezet.¹²³

Bármennyire is segítségére vannak tehát a tábori kórházak alakítása, felszerelése körül a fentebb említett tényezők, a felelősség súlya, az irányítás munkája mégis Flór vállaira nehezedik. A kórházak távol esnek Debrecentől, parancsai, rendelkezései míg odaérnek, erejükben sokat veszítenek. Tudja ezt Flór is. Panaszok érkeznek, eljutnak Kossuth füléhez is. Ily keserű alkalommal írja Kossuthnak:

„Nem élünk olly perceket, hol mentegetődzéseknek hely adathatnék, én azt igen is érzem, ámbár fáj a' lelkemnek, midőn a' legjobb akarat, legtisztább szándék — és merem mondani, munkás szorgalom nem elégségesek arra, hogy a' szent cél megközelíthessék.

Engem nem hivatalvagy köt jelen állásomhoz — engemet az ügy fontossága lelkesített 's hozott Debreczenbe — azért is vagy használni vagy lelépni szándékom. — Megteszem tehát a' kísérletet személyes jelenléttel eszközölni azt, mit távolbul — minden erőlködés daczára — sem eszközölheték, 's hinni akarom, miszerint néhány napi

kimaradásom megtermendi azon gyümölcsöt, mely után hijába sovárogtam. Egy jobb siker reményében legillőbb tisztelettel maradok Mélyen Tisztelt Kormányelnök Úrnak alázatos szolgája
Debreczen, 1849. márc. 23.¹²⁴

Flór Ferencz.

Személyesen megy ki a bepanaszolt tábori kórházakba rendet teremteni.

Mindent összevéve, az állandóbb jellegű tábori kórházak megszervezése, későbbi hibátlan működése feltétlenül *Flór* érdeme. Itt is törekedik *Flór* a honvédsereg, ill. a tábori kórházak *egységének* megteremtésére. A szabadságharc rohanásában bár nem jut arra ideje, hogy részletes tábori kórházi ügyviteli szabályzatot készítsen, de e helyett egyelőre egységes jelentési űrlapokkal látja el a tábori kórházakat, így bizonyos rendet, összehasonlítási alapot és rendszerességet teremt meg a tábori kórházak jelentései körül.¹²⁵

Hasonló siker kíséri *Flórt* a honvédsereg *gyógyszerellátásának* megszervezése körül is. Sok küzdelemmel már osztályfőnöksége kezdetén keresztülviszi, hogy a debreceni gyógyszerészek, de általában a hazai gyógyszerészek 30%-kal olcsóbban adják a gyógyszert a honvédsereg számára.¹²⁶ Majd később központi gyógyszerraktárt és tábori mozgó gyógyszerárakat alakít, *Szerényi (Weiskopf) Ignác* vezetése alatt. Kialakít egy tábori gyógyszerészi kart is.¹²⁷

E kérdés részletezése nem e mű feladata, de tény, hogy a külföldi piacoktól elzárt Magyarország honvédserege *gyógyszerekben nem szűkölködik* egy percre sem. Sőt. A honvédorvosok igen nagyvonalúan működnek e téren. Szigorú rendelettel kell megfékezni az orvosi túlzott előrelátást:

A' hadügyministerium egösségi osztályától.

A' polgári gyógyszerészek által a' zászlóallyak részére kiszolgáltatott szerekről — beadott számadások megvizsgálásánál tapasztaltatott, hogy némely szerek a' zászlóallyi főorvosok által olly nagy mennyiségben rendeltetnek meg, hogy azok nem csak egy zászlóally szükségét tulságosan kielégitik, hanem egy gyógyszer-tár első felszereléséhez is elegendők lennének; meghagyatik tehát minden tábori főorvosoknak: hogy a' zászlóallyak részére kívántató szereket csupán az elkerülhetetlenül szükséges mennyiségben rendeljék meg, — annál is inkább, minthogy az efféle felesleges rendelésekkel, a' gyógyszer-tárak kimerittetvén, más zászlóallyak hason szükségai fedezetlenül maradnának; — miért is mind azok kik jövőre ezen rendelet ellen cselekszenek, felelet terhe alá lesznek vonandók.

Debreczen, febr. 10. 1849.

Osztályfőnök: *Flór Ferencz.*¹²⁸

A gyógyszeripar fejlődése tekintetében a szabadságharc feltétlen fejlődést jelentett. *Kossuth* már előbb megalakíttatja Pesten a Károlylaktanyában az első magyar *gyógyszergyárat*,¹²⁹ mely Pest visszafoglalása után megkezdí ismét rövid életű működését. Próbálja megfékezni *Flór* a gyógyszerpazarlást is, kiadja a sereg részére engedélyezhető gyógyszerek jegyzékét,¹³⁰ figyelme még a gyógyszeres üvegek számba-

vételére és visszaszármaztatására is kiterjed.¹³¹ Baj egyedül a *chininnel* van, melynek ára hihetetlenül magasra felszökik, de *Flór* igyekezik chinin pótszereket kerestetni.¹³²

Megszervezi az orvosok *tépéssel*, *kötszerrel* való ellátását is. Rendszeres adakozásra szólítja fel a honleányokat.¹³³ Oly eredménnyel, hogy a szabadságharc folyamán szerte az országban az úriszalonok dámái és a polgári házak asszonyai, leányai lelkesen készítik, gyűjtik, rendszerezik a tépést, kötszert. Gondoskodik *Flór* arról is — jól ismerve az emberi gyengéket — hogy minden legkisebb ily természetű adomány a *Közlönyben* hivatalosan nyugtáztassék elismerő szavak kíséretében.¹³⁴

A honvédsereg, illetve honvédorvosok *műszerekkel* való ellátása hasonlóképpen az ő feladata.¹³⁵ Itt gondja különösen nagy, mert Pestről, az ipari központtól való elmenekülés miatt az utánpótlás sokkal nehezebb. E téren sem csügged, felszereltet Nagyváradon *Grosz Albert* és *Glosz Sámuel* igazgatófőorvosok segítségével orvosi műszerüzemet¹³⁶ és sorozatosan sürgeti itt, majd később Miskolcon is¹³⁷ a tábori kórházak és honvédorvosok részére a golyóhúzókat, egyéb orvosi műszereket és szkevényeket. A zászlóaljok orvosait rendszerint ú. n. *zsebműtárcával* látja el, csupán a kórházak és a mozgó tábori kórházak kapnak nagyobb-szerű orvosi műszereket, főleg amputációs készülékeket. Itt is nagy lelkiismeretességről és emberismeretről tesz tanúságot: a zászlóalj orvosának, ha nincs magának műszere, kötelessége megvenni a műszer-tárcát és kemény 25 pengőforintokat vonnak le tőle havi 5 forintos részletekben.¹³⁸ Pest visszafoglalása után *Flór* azonnal elküldi *Irinyi Jánost*, a gyufa magyar felfalálóját Pestre műszereket vásárolni,¹³⁹ felkéri *Irányit*, Pest-Buda kormánybiztosát is, intézkedjék azonnal nagymennyiségű orvosi műszer előállítására nézve.¹⁴⁰

Flór fáradhatatlansága itt is rendet teremt.

Feladatahoz tartozik a honvédsereg *újoncozásának* orvosi ellenőrzése is. Legnagyobb panasz általában az volt, hogy az újoncozó orvosok a testileg gyengéket és alkalmatlanokat is felvették a hadseregbe, így ezek megbetegedve már a szolgálat kezdetén csak tehetőtelt jelentettek a sereg és a tábori kórházak számára.¹⁴¹ Bár egységes újoncozási orvosi utasítást nem állt módjában *Flórnak* kidolgoztatni,¹⁴² de állandóan ügyel arra, hogy az újoncozási helyekre megbízható, ügyes, részrehajlatlan honvédorvosok küldessenek ki,¹⁴³ úgyhogy 1849 tavaszára az újoncozások és az orvosok ellen emelt panaszok megszűnnek.

Kossuthnak egyik legbensőbb szívügye: gondoskodni méltóképpen a szabadságharc *rokkantjainak* ellátásáról. Kossuth utasításai nyomán megszervezi *Flór* a rokkantkérdés orvosi vonatkozásait is.¹⁴³ Szabályozza a rokkant felülvizsgálati rendszert,¹⁴⁴ fontosabb esetekben saját maga, *Töltényi*, vagy egy megbízott törzsorvos végzi a felülvizsgálatot.¹⁴⁵ Gondja van *Flórnak* Kossuth parancsára a szabadságharc rokkantjainak késői ellátására is.¹⁴⁶ Szatmáron megszervezi a *rokkantak házat*,¹⁴⁷ melyet majd követne egy Pesten létesítendő pompás, a párisi Hotel des Invalides mintájára elképzelt gyönyörű rokkantpalota felépítése...¹⁴⁸

A beteg honvédek *fürdőztetésére* is kiterjed az osztályfőnök figyelme. Paráddal, Nagyváradal, Vihnyével és Mehadiával érintkezésbe lép 1849. májusában¹⁴⁹ és már Paráddal szerződést is köt a beteg, rokkant honvédek fürdőztetésére nézve.¹⁵⁰ Buda visszafoglalása

után a Sáros-fürdő melletti épületet szánja a fürdőzésre szoruló honvédek számára.¹⁵¹

De nem feledkezik meg a szabadságharc izgalmai között a honvéd-orvosok *utánképzéséről* sem. Pest visszafoglalása után azonnal intézkedik, hogy az 1848. év végén elrendelt, de az első harmadában félbeszakadt háromhónapos hadorvosi tanfolyam július 1-én újból megnyitassék.¹⁵² De figyelme kiterjed a seregnél nagy számban alkalmazott szigorló honvédorvosokra is, szabadságot eszközöl ki számukra a hadügyminiszternél:

A' magyar hadseregek főparancsnokaihoz.

A' vallás és közoktatásügyi ministeriumnak a' Közlöny 39-dik számában közölt rendelete folytán, a' pesti egyetemnél az orvosi szigorlatok azonnal megnyittatván, ennél fogva a' tábori főparancsnokokat ezenmel felhivom, hogy pályájukat végzett tábori orvosokat, kik szigorlatra jelentkeznek, az illető törzsorvosok által jegyzékbe vétetni 's, a' hadsereg egészségi ügye kára nélkül rendre egymásután Pestre a' szigorlat letételére szabadsággal elbocsátani sziveskedjenek, figyelmeztetve az illy tábori orvosokat arra, miszerint mind előléptetésük tekintetéből, mind pedig azért is, mert a' szigorlatot elhanyagolók ideiglenes állomása később mindenestre oklevelesek által fog pótoltatni; ennél fogva az adandó szabadságot előzetes készület után használni igyekezzenek.

Kelt Debreczenben május 9. 1849.

Klapka tábornok
h. hadügyminister.¹⁵³

De Flór vállaira nehezedik főleg a huszárságnak, de általában a honvédseregnek *gyógykovácsokkal* való ellátása is. Hirdetményeket tesz közzé, melyekben a gyógykovácsokat jelentkezésre hívja fel,¹⁵⁴ kinevezi a gyógykovácsokat és a hadorvosi tanfolyamokkal párhuzamosan a honvédsereg jövődő gyógykovácsai számára *Zlamál Vilmos* állatgyógyintézeti igazgató vezetése alatt háromhónapos tanfolyamot rendeztet.¹⁵⁵

A szabadságharc megírandó orvostörténetében külön fejezetet érdemel Kossuth és a szabadságharc közegészségügyének általában, illetve Kossuth és a honvédsereg egészségügyének összefüggéseit felderíteni. Kossuth mint a szabadságharc vezére, vezére volt valójában a szabadságharc egészségügyének, hadi egészségügyének is. Rendkívül közel érzi magához a közegészségügyi, orvosi problémákat, mélyreható tárgyismerettel, szakavatottsággal és általában szerencsés érzékkel nyúl a közegészségügy és hadi egészségügy kérdéseihez.¹⁵⁶ Kossuth nélkül Flór munkája nem lehetne oly dús a sikerekben.

Nem egy esetben Kossuth maga a hadügyi egészségügyi osztályfőnök, önállóan intézkedik az egészségügyiek terén, néha befejezett, kész intézkedést hoz,¹⁵⁷ sőt Nagykátán maga rendezi a tábori kórházat.¹⁵⁸

Kormányzói minőségében Kossuth elrendeli: kormányzói állásánál fogva szükséges, hogy mindenről tájékozva legyen, így hetente kapjon jelentést a hadügyi egészségi osztálytól a kórházak és gyógyszerárak

állapotáról, azok minden szükségeiről, a betegek, sebesültek és rokkantak számáról, az orvosok kinevezéséről és miképi alkalmazásukról.¹⁵⁹ Flór küldi is lelkiismeretesen a heti egészségügyi jelentéseket a kormányszónak.¹⁶⁰ De május végén írja Kossuthnak az egészségügyi osztályfőnök: elégedjek meg a kormányzó úr kéthetenkénti egészségügyi jelentésekkel, mert a zászlóaljaktól és a tábori kórházaktól nagyon rendetlenül érkezik a posta...¹⁶¹

Flór élesen látó szeme felismeri a honvédorvosi kar kezdeti zűrzavaros állapotában a rendezéshez, a rendhez, a rendszerhez vezető alapelveket: meg kell szüntetni a honvédorvosi kinevezések körül uralkodó zűrzavart, el kell venni a parancsnokok azon jogát, hogy honvédorvosokat az egészségügyi osztály megkérdezése nélkül nevezhessenek ki. Így teremődik meg majd a hadügyminisztérium központi orvosi hatalma és a vezetéshez szükséges tekintélye. Rendet kell teremteni az orvosi rangok és címek összevisszaságában is. Így lesz áttekinthető a honvédsereg orvosi kara, így teremődik meg a honvédorvosi kar *egysége és belső fegyelme*. Meg kell szüntetni az orvosi fizetések körül észlelt visszaosságokat is: számos esetben régóta szolgáló érdemes katonaoorvosok kevesebb fizetést kapnak, mint ugyanakkor a szomszéd zászlóaljnál működő alacsonyabb képzettségű sebészek vagy sebésznövendékek.

Flór legelső intézkedéseiben e hármas kérdés: a kinevezési jog, a honvédorvosi rangok és a honvédorvosi fizetések szabályozása kapcsolódik össze.

Erre vonatkozó legelső rendelete a Közlöny 1849. február 8-i számában jelenik meg:

SZ/H

A' hadügyministeri egészségi osztályától.

A' parancsnokságok ismételt tudakozó felszólításainak folytán, különösen a' már gyakran tapasztalt zavarok kikerülése tekintetéből ezennel illő tudomásul közhírré tétetik, miszerint a' magyar hadsereg orvos karában a' következő fokozatok 's ezekkel járó orvosi rangok, és illetmények léteznek:

1-ször. Törzs orvos, őrnagyi ranggal, 100 pft havidíjjal.

2-szor. Főorvos, századosi rang, 50 p frt havi díj 's 20 p frt pótpénzzel.

E hivatalra csak orvos tudorok 's különös esetekben sebész mesterek alkalmazhatók.

3-szor. Alorvos, hadnagyi ranggal, 30 pft havi illetmény 's 10 p frt pótpénzzel.

E' hivatalra csak okleveles sebészek, 's szigorlandó orvos növendékek is alkalmazhatók.

4-szer. Orvossegéd 25 pft havi díj 's egy kenyér részlettel, minden katonai rang nélkül. Ezen állomásra tanuló orvos növendékek alkalmaztatnak 's csak ideiglenes állomásuk leend.

Debreczen, február 7. 1849.

Flór Ferencz
osztály főnök.

Mindinkább és mind több részletében kidolgozza a kérdés egész szövevényét és két-három hét múlva kiadatja Mészáros Lázárral a honvédorvosi kar első rendezéséül szolgáló 413/H. számú rendeletét, mellyel biztosítja a vezetése alatt álló hadügyi egészségi osztálynak a honvédorvosok kinevezésének a jogát, egyedül a törzsorvosok kinevezését tartja fel a hadügyminiszter személye számára. Ez intézkedéssel megszilárdítja Flór az egészségügyi vezetés tekintélyét és hatalmát a honvédsereg egészségi ügyeiben:

413/H.

A' tábori egészségi ügy tárgyában felküldött jelentésekből kiderült, hogy több zászlóaljknál oly orvos egyének vannak alkalmazva, kiknek ki által lett kineveztetésükről sem nekem, sem a' tárczámhoz tartozó egészségi osztálynak legkisebb tudomása sincs; kiderült továbbá, hogy az ekkép alkalmazott tábori orvosoknak sem czimjeik, sem illetőségeik világosan és rendszeresen meghatározva nem lévén, egy részről oly czimek használtak, mellyek soha megállapítva 's elfogadva nem voltak, más részről pedig némelly orvosok oly tulságos havi illetménnyel láttatnak el, hogy az által nem csak a' jelen nyomasztóbb körülményekhez alkalmazott 's megállapított szabályoknak elég nem tétetik, de egyszersmind sok elégtelenségre és zavarra nyílik alkalom. Minek is további és azonnali megszüntetésére a' tábori orvosokra 's illetményeikre nézve megállapított és a' „Közlöny” f. é. febr. 8-án 22. sz. a. megjelent példányában közhirré tett rendeletre hivatkozva, újólá közzé teszem, hogy a' tábori orvosi állomásoknak következő fokozatai léteznek u. m.

1-ször. *Törzs orvos* őrnagyi ranggal, 100 pft havi illetménnyel. Ez állomást csak érdemeket szerzett, vagy tudományos jártasságukról is ismeretes orvos tudorok nyerhetik meg.

2-or. *Főorvos*, századosi ranggal 50 pft rendes és 20 pft pótlék havi illetménnyel, erre orvostudorok és kitünő ügyesség mellett sebész-mesterek is neveztetnek ki.

3-or. *Al orvos* hadnagyi ranggal, 30 pft rendes és 10 pft pótlék havi illetménnyel — mire minden rendü okleveles orvosok, sebészek és szigorlandó orvos növendékek alkalmazhatók.

4-er. *Orvos segéd* katonai rang nélkül, 25 pft havi illetménnyel 's naponkint egy kenyér részlettel. Ezen fokozatra orvos, sebész növendékek neveztetnek ki.

Ezen fokozatokra nézve megjegyeztetik, hogy azon orvosok, kik a' zászlóaljaktól rövidebb vagy hosszabb időre kórházakhoz rendeltetnek, ha főorvosok, 50 pft rendes 's 20 pft pótlék havi illetményöket; ha alorvosok, 30 pft rendes 's 10 pft pótlék havi járandóságait ottan is élvezendik. Ellenben midőn a' tábori kórházakhoz polgári orvosok alkalmaztatnak, minthogy ezek magán orvosi gyakorlataikat egészen abba nem hagyják, és így más jövedelmi kutforrással is bírnak, ha főorvosok, 50 ft, ha pedig alorvosok, 30 pft havi illetménnyel láttassanak el, pótlékdíjt azonban nem húznak.

A' törzsorvosokat egyenesen én nevezem ki. A' többi fokozatokon való kinevezéssel pedig följelentés mellett a' hadügyi egészségi osz-

tályt hatalmaztam fel, kívülem tehát és az egészségi osztályon kívül, bárki is, tábori orvosokat nem nevezhet. Ennél fogva minden hadosztály főparancsnokságait ezennel felkérem: hogy az alattok álló hadseregben, az én, vagy az egészségi osztály hozzájárulása nélkül alkalmazott, vagy előléptetett orvosoknak lét és névjegyzékét nem különben okleveleik és egyéb tanbizonyítványaik másolatát az egészségi osztálynak lehető legrövidebb idő alatt felterjesztetni sziveskedjenek — a' végett, hogy bebizonyulandó képességük szerint, a' fentebbi fokozatok közül egyik vagy másikra kineveztessenek. — Minthogy továbbá az is tudomásomra jött, hogy több, nevezetesen a' seregredeknél lévő orvosok a' legujabb időkben is csak régi csekélyebb fizetéseiket húzták, ennélfogva rendelem, hogy azonnal minden tábori orvosok fizetése a' fentebbi kimutatás szerint adattassanak ki.

Végre felhivatnak a' főparancsnokságok, miszerint a' hadosztály és tábori kórházak egészségi ügyeit vezérlő törzs- vagy illy felügyelettel ideiglenesen megbízott főorvosokat oda utasítsák, hogy az orvosok létszámáról, 's hiányáról, betegek számáról, 's az összes tábori egészségi állapotról, mult február havára — azonnal; — jövőre pedig minden hónapról a' reá következő hónap 14-éig az illető jegyzékeket 's jelentéseket megküszitvén, az egészségi osztálynak, a' legszigorubb felelet terhe alatt, felküldeni soha el ne mulasszák.

Debreczen, mart. 9. 1849.

Mészáros Lázár¹⁶²
hadügyminister.

Vonakodva bár, de fokozatosan mégis kénytelenek a hadvezérek és a parancsnokok a honvédorvosok kinevezéseinek ügyét a hadügyi egészségi osztály elé vinni. E téren vaskövetkezetességgel képviseli Flór a honvédorvosi kar tekintélyét, a leggondosabban ügyel arra, hogy oda nem való elem az osztály jóváhagyásával be ne férközhessék a honvédorvosi karba. Minden egyes honvédorvosi kinevezés előtt megköveteli az orvosi diploma, a sebészi képzettség és az egyéb szükséges bizonyítványok bemutatását. Semmi szóra, kérésre ez elvtől eltérni nem hajlandó. A legtekintélyesebb és leghatalmasabb hadvezérek felterjesztéseit is képes visszautasítani, ha a hadvezér által ajánlott orvos diplomája nem mutatható be, vagy ha az alkalmazott vagy jelölt honvédorvos képzettségét kétesnek tartja. A szabadságharc későbbi hónapjaiban a parancsnokok már teljes mértékben elismerik a hadügyi egészségi osztály e jogkörét, ha nem is mindig a megbízatások előtt, de legalább utólagos megerősítésre mindig felküldik az orvosok adatait. Pár hónapi szívós munka után a honvédorvosi kinevezések és előléptetések ügye legalább elvileg az egészségi osztály hatáskörébe került.

Az orvosi kinevezések terén Flór a legnagyobb körütekintést, mértékletességet és vaskövetkezetességet gyakorolja: főorvos csak orvostudori diplomával rendelkező orvos, vagy legalább oklevelet felmutatni tudó érdemes sebészmeister lehet.

A honvédorvosi kinevezések sorozatosan is kerülnek napvilágra a Közlöny hasábjain. Szaporodik a törzsorvosok száma is. Kialakulnak a honvédsereg végső keretei, minden hadtestnek, önálló hadosztálynak van már aranypaszomántú törzsorvosa.¹⁶³ A legelső kinevezett törzs-

orvosok között ott van *Lumniczer Sándor*, *Görgey* hűséges munkatársa is...¹⁶⁴

Megjelennek az *előléptetések* is. Bőségesen hullanak tehát a honvédorvosok attiláira a rangjelzések. De a honvédorvos mégsem elégedett. A fizetések alacsonyak, gondokkal küzdenek, kell a százados főorvosnak a pénz az otthon maradt családra, a hadnagy alorvosnak pedig a szigorlati díjra. Oly kevés a havi 50 és 30 pengő forint zsold!

A honvédorvosi fizetések előzőek során ismertetett első rendezése tehát nem elégíti ki a honvédorvosi kart. E kar zúgolódik, sorozatosan érkeznek ily jelentések a hadügyminisztériumhoz.¹⁶⁵ E jelentések egyértelműleg az orvosok elkeseredését tolmácsolják. Legfőbb sérelem: miért alacsonyabbak a honvédorvosi fizetések a megfelelő rangú honvédtisztek zsoldjainál. Ez árt a honvédorvosok csapat előtti tekintélyének. A tisztek azt mondják, azért kevesebb a honvédorvos fizetése, mert kevesebbet ér a munkája, stb. Nem alkalmasak e honvédorvosi fizetések arra sem, hogy a tekintélyesebb, képzetebb orvosokat a honvédsereghez vonzzák. Pedig a honvédorvosi fizetéseknek olyanoknak kellene lenni, „hogy csalogány módjára csalogassák a kívülrállókat” — írja az egyik törzsorvos *Flór*nak. Veszélyeztetve látják imígyen a memorandumírók a honvédorvosi kar utánpótlását is. A honvédorvosok havidíja szegyenletes az osztrákokéhoz képest. Az orvos morális állása e miatt a hadseregben kielégítőnek nem nevezhető.¹⁶⁶

A panaszok eljutnak *Kossuth* füléhez is, a gyöngyösi főhadiszállásról április 3-án értesíti *Mészáros Lázárt*: az orvosok részére pótdíjat engedélyez „tekintetbe véven a kérdésbeni orvosok terhes és önfeláldozással járó hivatásukat s a kormánynak irányokbani ebből folyó kötelességét s egyszersmind tájékozva az itteni tábori körülmények iránt...”¹⁶⁷

Április 11-én meg is jelenik az orvosok fizetésjavítására, illetve pótlékdíjaira vonatkozó rendelet:

843 H

A' honvédelmi bizottmány elnöke a' hadügyminister urral tartott régibb értekezés folytán, a' tábori orvosok ápril 1-től járandó hadi pótlékdíjaitak következőleg állapítá meg, u. m.:

Az *őrnagy törzsorvos* 100 pfgő ft rendes havi illetményén felül huzand 50 pft havi pótlékdíjt; a' *százados főorvos* 50, pft rendes havi illetményén fölül még 50 pft havi pótlékdíjt.

A' hadnagy alorvos 30 pft rendes havi illetményén felül 18 p frt havi pótlékdíjt.

Mi is az egész magyar hadsereggel ápril 1-től leendő életbeléptetés végett ezennel közöltetvén; ebből kitűnik, hogy a' kormány atyailag gondoskodik a' munkás személyzet jutalmazásáról, elvárván egyszersmind, hogy ennél fogva a' fenálló tábori orvosrend eme méltánylatnak, erejének még nagyobb fejlesztésével felelend meg, egyszersmind pedig a' polgári orvos újabb ösztönző felhívásnak tekintendik arra nézve, hogy közülük számosan a' tábori orvosi pályán tehetségeiket a' haza oltárán feláldozni ügyekezzenek. *Flór Ferencz* egészségi osztályfőnök.¹⁶⁸

Időközben *Görgey* és *Lumniczer* igazgató törzsorvos javaslatára *Flór* bevezeti a honvédorvosi rangviszonyok közé a *főhadnagy* alorvosi rangot is, hogy biztosítsák az orvosi diplomával nem rendelkező alacsonyabb képzettségű érdemes alorvosok előléptetése is.¹⁶⁹ Már ennek tekintetbevételével készül el az orvosi egyéb *pótdíjak ügyét* rendező 1154 H számú rendelet:

1154 H

A' tábori orvosok illetményei tárgyában gyakrabban érkező tudakozások kielégítése tekintetéből a' hadügyi egésségi osztály részéről ezennel közhírré tétetik.

1-ször Hogy az ezredorvosok havi fizetése, az ezred tőkéletes rendezéséig százados rang mellett 60 pft rendes és 50 pft pótlékdíjban állapittatik meg.

2-szor Szállásbér fejében havonként jár:

- a) törzsorvosnak 25 pft
- b) az ezred és főorvosnak 12 pft 30 kr
- c) főhadnagy alorvosnak 8 pft 20 kr
- d) hadnagy alorvosnak 5 pft.

Meg kell azonban jegyezni, hogy ha valahol a' beszállásoltatás és táborozás csak néhány napig tartana, akkor a' törzsorvos 50, a' többi fokozatu orvosok pedig különbség nélkül a' fentebbi szálláspénz illetmény fejében 24 krt fognak huzni naponként.

3-szor Failletményben csak a' főhadnagy és hadnagy alorvosok részeltetnek még pedig csak a' téli 6 hónapra 5 szabad ölet számítva havonként.

Debreczen ápr. 23-kán 1849.

Flór Ferencz osztályfőnök.¹⁷⁰

De sok keserűséget okoz a szabadságharc honvédorvosainak a *lótartás* kérdése is. Elvileg még a törzsorvosnak sincs ú. n. ranglóra igénye. Számos felterjesztésben írják a honvéd törzsorvosok: csatázás alkalmával nem képesek gyorsan intézkedni, nem tekinthetik át a terepet, mert nincs lovuk.¹⁷¹ A fennálló szokások szerint a főorvosnak csak ú. n. *lótáp* jár, sem rang-, sem poggyászló nem illeti meg.¹⁷² Ez sok nehézségnek az okozója, a honvédorvosnak szállítania kell a kötöző készleteket, stb. E kérdést is igyekszik *Flór* a sok beérkezett panasz nyomán szabályozni:

1154 H

Közönségesen tudva levén az, hogy az orvosok táborozások alkalmával, nem csupán saját podgyászaikat, de egyszersmind az ezredekhez 's zászlóallyakhoz tartozó gyógyszereket, sebészi eszközöket és kötöző készletet is kötelesek magokkal szállítani, ennél fogva jövőre nekik, mindenkor egy előfogot fog kiszolgáltatni, és melléjük egy legény azon célra rendeltetni, hogy az említett tárgyakat használat közben utánok hordozzák.

Debreczen ápr. 23. 1849.

Flór Ferencz osztályfőnök.¹⁷³

A honvédorvosok anyagi és erkölcsi elhelyeztettségének kérdése a honvédseregben nyugópontra soha nem juthat. A fizetési viszonyok mostoha volta, kapcsolatban a „lebegő“ kettős fehér szalagnak, mint megkülönböztető, degradáló jelnek a hordása sok honvédorvosi keserűségnek a forrása. Híven jellemzi a szabadságharc honvédorvosi karának e kérdésekről a felfogását egy *Flór Ferencz*hez 1849. június 19-én írt levél. E levél bepillantást enged a honvédseregben belül feszülő egyéb problémákra is:

Ószönyről írja 1849. június 19-én *dr. Balogh József*, a 40. zlj. főorvosa:

„Szóbeszéd tárgya most a' tisztek és orvosok között az orvosokra parancsolt *fehér szalag hordása*. Többen ezt csak azon czélból hiszik parancsoltnak, hogy a' beteg katona távolról még az utcán is föl ismerhesse az orvost. De ez gyenge ok, inkább csak ürügy. Igazi oka mélyebben fekszik; 's aligha tiszta forrásból ered. Részemről ezt aristokraticus büzünek tartom. A' katonasághoz csatlakozott némely Nagyonknak sehogysem fér fejükbe, hogy az orvosok az ugynevezett „Tisztekkal“ egy rangoknak voltak miniszterialiter jelelve. Nekik „kasz“ kell minden áron!! 's most még csak a' szegény, tám nélküli orvosokon gyakorolják azt a' kardos jezsuitakul működni akarók. Majd fog következni aztán a' többi! 'S egyszer csak azt vesszük észre, hogy megint a' sokaktól visszaóhajtott *régi* vágásba jöttünk! 's veszve lesznek a' Martiusi szerzemények!! ... De azt látom, hogy a' neveltlenség kaczag és kárörvend e' parancson. Egy alorvos fehér szalagára azt mondá egy hadnagyocska: „szamárt a' nagy füléről, orvost fehér szalagjáról ismerhetni meg!“ — Egy másik örvendett, hogy az orvosok alábbvalóságát a' vele egy rangunak mondott tisztekénél abból mutathatta meg, hogy azoknak kevesebb a' havi díjuk, mint illetőleg a' tiszteké sat. Háboru idejében — a' honvédek szaporításakor, orvosok szükiben ezt tenni — részint figyelmetlenség, részint rossz számítás, részint fonákság! — Azon talentummal és szorgalommal, mejjel valaki magát csak jó *alorvossá* is tudta képezni, igen bizony hogy jó *Tábornokká* is — ki mivelhette volna. S nem tudom, ha a' Tiszt Urak közt találhatni e' annyi szakját értő egyént, mint az orvosok közt!! — Ha ezen különbség a *Tisztek és orvosok közt* tovább élesedik, ápoltatik, erősbitetik: előbb-utóbb rossz hatással lessz a' magyar honi, kivált tábori ügyre!

Osztályfőnök Ur széles körében bizonyosan több eseteket tudhat. Én kis körömben is 3 példát láttam rá, hogy az orvos hacsak kis adagával birt is az ambitionnak, inkább vágyott ott letenni, eltagadni évekig szorgalommal gyűjtött tudományát, az orvosi hivatalt; vagy ha e' kettő közül választania lehetett, az ifjú inkább sorkatona lett, mint orvos. Egyik az alsó járási kis kun physikus *Tóth József*, ki a' Nemzetőrök között inkább kívánt mint kapitány, mint főorvos szolgálni; és valóban eldobja a receptírozó tollat inkább kapitánnak választatá meg magát. — A másik példa a most mellettem levő *Gáspár Alajos* ki pár hét alatt a Tisztségi tudományra elkészülvén, a' parancsnokánál jelenté magát, hogy Censurát tesz és hadnagyságra

lép át. Magános nyilatkozatából értém okát. — Mert ugymond — így határtalan előmenetelre számíthat: de mostani állásából többre nem mehet. Pedig mint orvos kettős veszedelemnek van kitéve: golyónak és ragálnak. — Harmadik eset egy *Zarka* nevű kunszentmiklósi borbélylegény, ki többektől Felszóllíttatván, hogy menne táborba orvossegédül: e' characternélküli állás neki sehogy sem tetszett: hanem fogta, miután tudta, hogy lelki tompasága miatt orvossá magát soha és sehogy orvossá nem lehet 500 frt-ért f. é. áprilban közhonvéddé lett. S a' nehéz fejű, tanulásra alkalmatlan egyén már májusban jó hadnagy — 's így nincs oka választását megbánni...

Vajha ezt megfontolnák az örökké csak kasztoskodó aristokraták! Hiszen ha épen megakarják különböztetni az orvost, a' *másféle* Tisztektől: Isten neki! — különböztessék meg — ne avval, hogy *kevesebb*, hanem *több* fizetést adjanak ezeknek, kiket dicsőségaratás és előmenetel reménye ugysem ingerelhet.

... 'S mért épen csak az orvosok égalitéja fáj a Tiszteknek? S mért nem a' számvevőké, hadbíróké sat., sat 's mért nem a' pionéreké, tűzéreké? sat?!"¹⁷⁴

Sok keserűség mardossa tehát a honvédorvosi szíveket.

De figyeljük tovább az orvosi szervező munkát. Feltétlen haladás a belső fegyelem megszilárdulása terén a *Flór* által bevezetett azon rendszer is, hogy minden zászlóalj orvosa köteles *egészségügyi jelentését* a törzsorvosnak, illetőleg a hadügyminisztérium egészségi osztályának beküldeni. A hadügyi egészségi osztályfőnök így állandó áttekintést nyer a honvédsereg egészségügyi állapotáról, a betegek, a sebesültek, a kórházban fekvők számáról. A felmerülő szükségleteket és hiányokat e jelentések nyomán orvosolja. Ez orvosi jelentésekből készíti *Flór Kossuth* számára az előzőek során érintett heti, ill. kétheti egészségügyi kimutatásokat. — De magától értetődő az is, hogy a már egy évszázaddal ezelőtt élt orvos sem szereti az ügyvitelt, nem szeret rubrikákat töltögetni, jelentéseket írni. Panaszkodnak is a honvéd-törzsorvosok, hogy nem küldik a zászlóaljak főorvosai az előírt jelentéseket. De lassan ez a kérdés is rendeződik, a jelentések nagy általában mégis rendszeresen befutnak a hadügyi egészségi osztályhoz.

Természetszerű oly forradalmi lázzal és gyorsasággal alakított seregben, mint a honvédsereg, nincs még tradíció, nincs még mult, így a *szolgálati szabályok* is gyérek. Nehézséget és fegyelmezetlenséget okoz a honvédorvosi ügyekben tehát az is, hogy nincs még körülírva az egyes tényezők joga, kötelessége és működési köre. Próbál ugyan ezen elég korán segíteni a hadügyminiszter és kiadatja „*A Magyar Had-sereg szolgálati rendszabályai és Hadi Törvényczikkek*” című munkát, mely a honvédsereg szolgálati szabályzatát kívánja jelenteni. E szolgálati szabályzat leginkább csak a honvédfőorvos jogkörét és kötelességeit határozza meg így:

Gondja kivált a' veszedelmesebb betegekre leend, 's azokat ottan-ottan a' főorvos maga megnézi, az orvosi jelentések rendes beküldését eszközözi.

A' hadsereg számára, ha a' szükség igénylené, egy külön kórházi tervezetet dolgoz ki, 's azt a' törzstiszt által szükség esetében, ha az különben létre nem jöhetne, felterjeszteti.

A' kész, vagy csak ezután felállítandó kórházi szolgálat tekintetében a' fennálló szabályokhoz alkalmaztatja magát az orvosi személyzet, 's az ott felügyelő főtiszttel egyetértésbe téve magát, annak tudtával, 's illetőleg engedelmével teljesíti a' kórházi szolgálatokra vonatkozó felsőbb parancsokat, 's más főorvosi rendeleteket, melyekben a' katonai kórházakban divatos eljárás móddal, öszvehangzóknak kell lenni.

Az alorvosoknak el kell magokat látni jó műtételi eszközökkel, sebkötvényekkel, hogy szükség eseteiben szolgálatra minden pillanatban készen állhassanak.

Az orvosi személyzet ingyen köteles a' betegeket, megsérülteket, vagy megsebzetteket gyógyítani, minden tekintet nélkül a' rangra vagy állásra; önkényes ajándékokat csak olyan betegség gyógyításáért szabad elvennie, mely nem a' szolgálat terhe miatt állott be.

Háboru folytában, de különösen a' csaták alatt, minél közelebb kell felállítva lenni az orvosi személyzetnek, hogy hirtelen segíthessen a' megsebesülteken; a' megrendelt állomást engedelem és hír nélkül el nem hagyhatják, mire a' zászlóalj kimozdittatásakor is, utazás közben, figyelni kell.

Ha az alorvosok szolgálatjaikban hanyagok, a' főorvos szép szóval elébb meginti őket, ismétlési esetben keményebben megdorgálja, vagy ha a' hanyagság nagyobb fenytést is megérdemel, őket fogságba küldi, 's azt a' századosnak és törzstisztnak bejelenti, hogy ellenökben keményebb fegymódok is használtassanak.

Az orvosi szolgálatot 's abban való eljárást illető hivatalos jelentéseket a' törzstiszti 's illetőleg századosi rendeletek nyomán pontosan kell teljesíteni, hogy a' zászlóalj 's a' századok parancsnokai, ezek által pedig a' hadi egység ügyi osztály mindenről értesülve legyenek.¹⁷⁵

Ez intézkedés tehát csak nagy általánosságban jelöli meg a honvéd-főorvos jogait és kötelességeit. Ezen túl a hadiélet annyi viszonyt és lehetőséget teremt, melyet mindenképen meg kellene szabályozni. Mert így teljesen az illető parancsnok és orvos személyétől függ a zászlóalji orvosi munka vezetése, rendje, ügyvitele. A honvédorvosok általában hente kétszer tartanak nagy orvosi vizítet, igyekeznek a legénység tisztaságát ellenőrizni és különösen a bujakóra ügyelni. Együtt masíroznak csapataikkal, együtt csinálják végig a fásztó meneteléseket. Csata idején a harcvonal mögött közvetlenül első segélyben részesítik a parancsnok által rendelkezésre bocsátott katonák segítségével a sebesülteket s a rendelkezésre álló alkalmatosságokkal hátrább küldik a sérülteket a tábori kórházakba.

De az orvosi munka nincs még szabályokhoz kötve. Minden orvos végzi munkáját a saját belátása szerint. Flór ezt a kérdést is próbálja érinteni:

Rendelet a' betegápolás érdekében!

Minden hadtest parancsnok ezennel utasíttatik, hogy az alatta küzdő sereg orvosait szigorú felelősség mellett kötelezze, minden ütközetben illető csapatjaik közelében lenni, szükséges segélyező készleteikkel. Szoros kötelességükül tétessék a' sebek rögtöni bekötése, 's a' sebesülteknek kellő kimélettel történendő elszállítása.

Ennek eszközléseül a' szükséges katonai segédszemélyzet és kellő számu tartalék kocsi a' hadtest parancsnok által kirendelendő.

Hasonló felelősséggel utasíttatnak a' tábori lelkészek is, hogy a' lelki vigasz kötelességszerű megadásán kívül, a' testi segedelmezés körül is keresztényi kegyelettel működni kötelességüknek ismerjék, és úgy a' csatatéren, mint a' kórházakban az illető orvosokat és katonai parancsnokokat serény eljárásra inteni el ne mulasszák, teljes joggal lévén ezennel felruházva, minden előforduló hanyagság vagy hűtlenség esetében az illető egyéneket kötelességükre inteni és illetőleg a' hadügyi egészségi osztálynak haladék nélkül feljelenteni.

Továbbá: addig is, míg az ujon kidolgozandó ápolási rendszabályok hivatalosan közöltetnének, kötelességül tűzetik ki minden katonai kórház igazgató és parancsnokainak, az országos főápoló nő, akár ideiglenes, akár állandósított rendszabályait sikeresíteni, 's úgy gazdászati, mint ápolási szempontból ő tőle venni utasítást és neki felelni az általa kitűzött kötelességek teljesítéséről. Az országos főápoló nő jogaihoz és kötelessége körébe tartozandó, egyszersmind a' kórházi kezelés körül tapasztalandó, vagy feladott vádak esetében vizsgálatot rendelni és kiderülendő hűtlenség esetében — a' vétkes egyéneknek elbocsáttatásukat, és czélszerűbbekkeli kipótlásukat eszközölni.

Klapka h. hadügyminister.¹⁷⁶

De fontos lenne tudnunk, késői utódoknak valamivel pontosabban is, mint működik egy évszázad előtt a honvédorvos a szabadságharc csatatarein. Jól megvilágítja e kérdést *Garay Jánosnak*, a felföldi mozgó hadsereg törzsorvosának Rakamazon 1849. február 2-án kiadott napiparancsa:

*Felföldi Mozgó Hadsereg Törzs Orvosa!**Napiparancs.*

1-szor. Minden csata előtt köteles, vagy a' rangban legfelső, vagy a' legöregebb zászlóallybeli orvos, egy közápoló helyt kijelölni, azt a' zászlóallyak parancsnokaival és orvosaival tudatni, 's a' szükséges orvosi és segédi Egyéneket oda rendelni. A' zászlóallyak parancsnokai pedig felszólíttatnak minden csata alkalmával, minden zászlóally számára két kocsit kirendelni, melyeken a' sérültek a' köz ápoló helyre vitetnek.

2-szor. A' zászlóally orvosok, a' csatatéren zászlóallyaikat semmi ürügy alatt elnem hagyhatják. Azért a' szokásba jött betegek haza kísérése meg szüntetik, — de gondot viselnek arra, hogy a' sérültek

vagy holtak szekerekre rakatván, egy köz katona kíséretében a' köz ápoló helyre tüstént elvitessenek. A' zászlóallybeli orvosok csak azon sebesülteket kötözik be a' csatatéren, melyeknél a' vérfolyás vagy a' seb minősége rögtönös pillanatnyi segítséget igényel, azokat a' többiekkel együtt azután az ápoló helyre szállítván, a' hol a' szükséges orvosi eljárás kimerítőleg tétetik.

3-szor. Némelly zászlóallyaknál szokásba jött azon ferde modor, mely szerint az orvosok a' csatatéren a' zászlóally rendei közé kényszerítettnek, az orvosi működéssel egyenes ellentétben lévén, azt lehetetlenné teszi, — azért is megszüntetik. — Az orvos csak ugy tellyesítheti kötelességét, ha a' csatázó zászlóally sorain kívül bizonyos távolságban (ötven száz lépésre) áll.

4-szer. Minden zászlóally alorvosai kötelesek a' csatatéren magokkal egy váltra függesztet bőrbe vont palaczkot (*Feldflasche*) hordani, mely mindig vízzel legyen töltve.

Rakamaz, februárius 2 án 1849. *Garay*.¹⁷⁷

Előttünk áll löporfüstben az egy évszázaddal ezelőtt élt orvoskollegánk: nyújtja a „váltra függesztet“ és „bőrbe vont palaczkot“ sebesült honvéd bajtársának.

Nincs tehát még egy összefoglaló *szervezeti szabályzat*, mely az egész honvédsereg orvoskarát összefogná, kijelölve mindenkinek a helyét. 1849 április végére megszületik „*A magyar hadsereg egészségi ügyvitelének vezérfonalai*“ című szabályzat, mely egységbe foglalja a szabadságharc honvédorvosi karának a szervezetét. *Görgey* és *Lumniczer* kezdeményezésére és javaslata nyomán születik meg e szabályzat.¹⁷⁸ E „vezérfonalak“ a szabadságharc honvédorvosi karának magna chartája, e vezérfonalakból kapjuk meg a *Flór* szervező munkája nyomán csúcspontjára jutó honvédorvosi szervezet és szolgálat teljes képét:

A' magyar hadsereg egészségi ügyvitelének vezérfonalai.

Nem élvén olly perczeket, melyek egy terjedelmes és minden oldalról kimerítő utasítási szabályok kidolgozására elég időt engednének, de a' magyar hadsereg sajátlagos viszonyai is azt parancsolván, hogy e' tekintetben a' napról-napra gyarapodó tapasztalat is kellőleg felhasználassék, annál fogva a' jelen töredéket csak irányfonalnak kívánjuk tekinteni, elvárván a' hadsereg munkásabb orvosaitól, miszerint a' kimerítő részletes utasítások kidolgozásában, melyek már az osztálynál kidolgozásra készen állanak, és az illetőkkel közöltetni is fognak, saját tapasztalat után szerzett ismereteikkel és tanácsaikkal az ügyet gyámolítani szivesek leendének.

Az összes magyar hadsereg orvos-egészségi ügyeit a' hadügy-ministerium

egészségi osztálya

igazgatja, mellynek elnöke az osztályfőnök, ki egyszersmind országos tábori főorvos.

A' fővezér parancsnoksága alatt álló összes hadseregnek van:

egy igazgató törzsorvosa,

ki az egészségi osztály és a' sereg törzs orvosai közt tartja fel az összeköttetést, 's minthogy az egészségi osztálynál fogva magával a' ministeriummal áll összeköttetésben, de egyszersmind a' kiadott fővezéri napi parancsok után a' sereg mozdulatairól is azonnal értesülhet, ennél fogva nemcsak minden orvosegészségi ügyekben szükséges tudósításokat, a' naponta előforduló eseményeket és fölmerülő fogatkozásokat egyenest az egészségi osztálynak följelenteni tartozik, hanem a' seregnél is minden miniszteri, egészségi osztályi és saját hivatalos állásánál fogva kiadott rendeleteknek és intézkedéseknek vagy maga, vagy a' rendelkezésre készen álló tábori orvosszemélyzet segédelmével mielőbb sikert eszközölni vagy eszközöltetni ügyekezend; mire nézve hivatalos ügyekben a' sereg törzs orvosai az igazgatónak szigorú felelet terhe mellett engedni tartoznak.

Törzsorvosok

Minden külön hadtestnek és külön működő nagyobb tábornak van egy törzs orvosa őrnagyi ranggal, 100 pft béke-, 150 pft hadi illetménnyel havonként, ezenkívül két lótartási járandósággal. Ezek az igazgató törzsorvossal együtt egyenest a' hadügyminiszter ur által neveztetnek ki.

A' törzs orvosok, mint a' hadtestek főorganumai, az összes orvosegészségi ügyekről, továbbá az időnkint fölmerülő hiányok- és fogatkozásokról szóló hivatalos jelentések' és tudósítások' nyomán, azok orvoslását kezeiknél lévő eszközök vagy az igazgatóság útján a' ministerium segédelmével is minden áron, még pedig rögtön eszközölni és eszközöltetni, valamint arról is gondoskodni kötelesek, miszerint a' kiadott rendeletek és intézkedések az alattok álló orvosszemélyzet' közrehatásával minél hamarabb foganatba menjenek.

Igazgató és rendező főorvosok

Kétfelé kellvén a' sebesültek és betegek ápolásának eszközöltetni, ugymint a' csatatéren és kórházakban, tehát az egyszerre két helyen jelen nem lehető, de mégis az egész hadtest orvos egészségi állapotáról felelős törzs orvosnak segédszemélyzetre van szüksége, mely részint a' csatatéren, részint a' kórházban személyét képviselvén, nevében és kiadott utasításai értelmében intézkedhessék.

E' végre a' hadtestbe olvasztott hadosztályok és dandárok fő orvosai közül a' törzs orvosok egy-egy rendező hadosztályi vagy dandári főorvost neveznek ki, 's a' törzs orvos távolléte vagy akadályoztatása esetében ezek rendezik el az ügyet, midőn a' jelenlevő törzsorvost hivatalos hatáskörében istápolják.

Ugyan ezen czélból a' mozgó tábori kórházak főorvosai közül is minden városban vagy helységben egyet igazgató kórházi főorvosnak választván, valamint a' rendező főorvosok és tábori egészségi ügyekről, ugy ezek a' kórháziakról lesznek a' törzs orvosnak felelősek.

A' rendező és igazgató főorvosok megállapított illetményeiken felül, havanként 10 pftnyi mellék díjt huzandanak.

A' középponti állandó kórházak igazgatásáról már a' kormány; a' többi állandó, vagy ideiglenesen állandósított tábori kórházakról pedig az egészségi osztály intézkedett.

Ezred orvosok

A' sereg tökéletes rendezéséig nem neveztetnek ki — azok pedig, kik még előbbi időkről fennmaradtak, időközben nyert alkalmaztatásukhoz mért rangjukat és illetményeiket tartják meg.

Főorvosok

Minden gyalog zászlóally és lovas osztálynál van egy főorvos századosi ranggal, 50 pft béke; 100 pft hadi illetménnyel havonként.

Főorvossá csak orvos- vagy sebésztudorok, és alorvosi szolgálat közben kitüntetett ügyesség mellett sebész mesterek neveztetnek ki; — ezen kinevezési jog a' miniszterhez tett előleges följelentés mellett az egészségi osztályra ruháztatott, mely eljárásában az osztály a' sereg törzs orvosainak előterjesztésére különös figyelemmel leend.

Ezredekbe sorozott zászlóallyaknál — hol ezredorvosok léteznek — a' főorvosok ezekkel, ellenben önálló zászlóallyaknál, a' törzs orvossal, sőt egészen elkülönözöttén működő, semmi hadtestbe be nem osztott zászló allyaknál vagy csapatoknál egyenest az egészségi osztályigazgatósággal vannak közvetlen hivatalos érintkezésben; — ezektől vévén minden utasításokat és megbízatást, 's ugyancsak ezen felettök álló orvosi előljáróságokhoz intézvén minden néven nevezendő jelentéseket, korszerű javallatokat, szóval a' rájuk bízott zászlóallyak, lovasosztályok, vagy szabadcsapatok orvos egészségi ügyeit illető minden tudósításokat.

Felelősek levén minden eljárások eredményéről, tehát sürgetőleg fogják követelni, hogy a' betegek és sebesültek ápolása körül minden megtörténjék, mi a' gyógytan elveinél és tapasztalásánál fogva kívánatik, 's e' tekintetben magokat sem parancsnokok sem biztosok által lehangoltatni vagy akadályoztatni nem engedendik. — De ellenben ugyancsak felelősségöknél fogva, a' rendelkezésük alatt álló al- és segédorvosi személyzettől mindenben a' legnagyobb pontosságot fogják szigoruan követelni; fölmerülő kétes esetekben pedig a' felettök álló orvosok utasítását kikérni.

Alorvosok

Van minden gyalog zászlóallynál *két* és minden lovas osztálynál *egy* alorvos.

a) Van alorvos főhadnagyi rang, 40 pft béke, 62 pft hadi illetménnyel.

b) Van alorvos hadnagyi rang, 30 pft béke; 48 pft hadi illetménnyel hónaponként.

Az első rangu alorvosi állomást elnyerhetik minden okleveles orvosok, sebészek és szigorlandó orvosnövendékek.

A' második rangu alorvosi állomásra a' most említetteken kívül még szigorlandó seborvosok is kineveztetnek.

Megjegyezvén mindazáltal, hogy szigorlat alá eső alorvosok kinevezése mind addig csak ideiglenesnek tekintetik, míg a' legelső lehetséges alkalommal magoknak egyetemi oklevelet nem szerzenek.

Az alorvosi kettős fokozat különösen azért állítatott fel, hogy azon alorvosok, kik egyetemi oklevelöknél fogva főorvosi állomást nem nyerhetnek, kitünő ügyesség és hosszabb idei hivataloskodás esetében szinte előléptetésre számolhassanak.

Minden hivatalos ügyekben a' főorvosnak rendeleteit pontosan teljesítvén, az eredményről ugyan csak neki felelősek.

A' főorvosnak távollétében avagy hiányában azt helyettesítik, 's ilyenkor a' zászlóally vagy lovas osztály' orvos egészségi ügyeiről a' fellebbvalóknak ők számolandanak.

Orvossegédek

Legtöbbször csak kórházakba alkalmaztatnak 25 pft. havi illetménnyel. Ezen állomások orvos-sebész tanulók által töltetnek be, és minthogy még független állással nem bírnak, azért tiszti rangra és előléptetésre nem számolhatnak; hanem kitünő ügyesség 's szorgalom mellett illetményi javítással jutalmaztatnak 's tanfolyamaik bevégeztével al- és főorvosi állomások betöltésénél rájuk különös tekintély leend.

Gyógyszerészi ügy

A' középponton egy gyógyszer-tár állítatik fel, mellynek nagyobb-szerű raktárának segedelmével minden hadtest részére egy mozgó gyógyszer-tárat fognak felszereltetni.

Egy illy mozgó gyógyszer-tár tábori a' már életbeléptetett mozgó kórházak raktárával szinte táborba szállítatott, 's ezzel együtt a' fővezérkari törzsorvos rendelkezése alá bízott.

Allatorvosok és gyógykovácsok

Az országos méneseknél felsőbb műveltségű állatorvosok, azonban a' lovasságnál csak oklevelés gyógykovácsok alkalmaztatnak; még pedig

a) főgyógykovács (ezelőtt ezredkovács) őrmesteri rang és 25 pft illetménnyel,

b) alkovács (ezelőtt század kovács) tizedesi rang és 20 pft havi illetménnyel.

Mészáros Lázár

ideiglenes hadügyminister.¹⁷⁹

Az „Egészségügyi vezérfonalak“-at az egészségügyi osztály megküldi minden zászlóalj és csapategység orvosi karának.¹⁸⁰

Flór e nagyszabású lelkes szervező munkája nem maradhatott hatás nélkül a honvédorvosi kar belső szellemére, fegyelmére, egységére, de külső magatartására sem. A szervező munka *homogénné* igyekezik tenni a honvédorvosi testületet, kialakul a honvédorvosi kar *hierarchiális* rendje is. 1849 tavaszára minden hadosztálynak, hadtestnek van már

vezető, igazgató törzsorvosa, ki egyesíti kezében hadosztálya, hadteste minden orvosi és egészségi ügyét. Bár az orvoshiány soha meg nem szűnő panasza a zászlóaljoknak, de állítható, hogy a kezdeti rendetlenség és aránytalanság az orvos-utánpótlásban megszűnt. A honvédzászlóaljknál bár sohasem teljes az orvoslétszám (zászlóaljankint 1 százados főorvos és 2 alorvos), de nagyobb zökkenők *Flór* ébersége miatt mégsem történek. Feltétlen kihat *Flór* e nagyszabású munkája a magyar honvédsereg egyetemére is. Nagyobb járványok nem tizedelik meg a honvédsereg sorait, a honvédsereg egészségügye a kor színvonalára emelkedik. A magyar honvédsereg egészségügyi szervezete nem áll az osztrák sereg egészségügye mögött. Az osztrák sereg pedig évszázados tapasztalatokkal, évszázadok alatt kialakult ügymenettel, fegyelemmel és a katonai pályára készült vezetőkkel rendelkezik.

A szabadságharc hadi egészségügyének teljességét, fénykorát *Flór* neve jelenti. Munkája nyomán a honvédorvosi és egészségügyi szervezet az amorfi állapotából felemelkedett a *rendezettség*, a *differenciáltság* magaslataira.

Ha ugyanekkor meggondoljuk, hogy mindez a munka 4—5 hónap alatt végeztetett el — az eredményeket talán kellőképpen tudjuk értékelni.

De tárgyilagosságnak lell lennünk. *Flór* hadügyi egészségi osztályfőnöksége időbelileg a honvédsereg delelőjével, hadiszerecsényének kedvező csillagképeivel esik egybe. *Kossuth* lánglelkű munkája nyomán új és új honvédseregek keletkeznek, *Görgey* haditényei következtében felángoló nemzeti lelkesedés, a még ki nem merített utánpótlási lehetőségek tették lehetővé *Flór* számára a nagyszabású szervező munka eredményességét. Utódja, *Lumniczer* már szerencsétlenebb volt. Ennek osztályfőnöki működése időbelileg a szabadságharc decrescendójával esik egybe.

Ugyanekkor meg kell mondanunk, hogy e nagyszabású szervező munka nem egyedül az ő érdeme. Résztvesz abban *Lumniczer*, *Görgey* seregének nagyszerű szellemi képességekkel és modern szervezési talentummal megáldott fiatal törzsorvos igazgatója is, ki a magyar honvédsereg törzsét alkotó *Görgey*-sereg egészségügyét a maga elgondolásai és tapasztalatai szerint szervezi meg.¹⁵¹ *Lumniczer* bevált intézkedései sokszor mintául szolgálnak *Flór* szervezési elgondolásaiban. De segítette *Flórt* a sok lelkes orvos munkatárs is, *Töltényin* kívül a mindig önállóságra törekvő *Garay János*, az öntudatos *Parlagi Antal*, az örökké utazó *Kanka Károly*, a törekvő *Kálazdy Móric* stb. törzsorvosok serege.

De elsősorban köszönhető az eredmény a legkisebb honvéd orvossegédnek is, a zászlóaljak hadnagy alorvosainak és százados főorvosainak. Ezek mindegyike hivatásuk tűzét hordozva szívükben, egy nagy szabadságharcos férfi hevületben mind lelkesen végzik el, sokszor emberfeletti hősiességgel, orvosi munkájukat.

Ez állítás nem csillogó frázist jelent. Különös és elgondolkodásra késztető tény: oly kevert összetételű testületnél, mint a szabadságharc honvédorvosi kara, mily tényezők nyomán alakulhatott ki az a magas színvonalú testületi szellem, mely az évszázados szabadságharc iratai közül még mindig meleget tud árasztani a késő kutatóra. A honvédorvosi karban egymás mellett, vállvetve ott dolgozik a borbélylegény,

az alacsonyabb képzettségű polgári sebész, sebészmeister mellett a legelőkelőbb megyei főorvosok serege, a tudomány élén álló orvos egyéniségek csapata.

E rendkívül kevert testületből a kutatóra mégis az *erkölcs ereje*, a *humanitás fénye* sugárzik ki. A zászlóaljok jelentései visszatérően dicsérik a honvédorvosok ügybuzgalmát, önfeláldozását, ernyedetlenségét, fáradhatatlanságát, lelkiismeretességét. Szörnyű fáradalmak között, ingathatatlanul menetelnek a rongyos honvédekkel együtt, tűrik a viszontagságokat, éhséget, a csataterék fáradalmait és veszélyeit. Míg a *Közlöny* hasábszámra sorozatosan hozza a dezertált, vagy megszökött honvédtisztek és honvédek neveit, de azok közt egyetlen egy orvos nevét sem olvashatjuk. A levéltár átkutatott szabadságharcos aktáinak tízezer között egyetlen egy irat található, mely szerint P. Gy. orvos megszökött volna. De ennek az ügye sem világos, mert felmerült oly adat is, hogy fogságba esett.

A szabadságharc honvédorvosai a *legutolsó pillanatig* ott állnak a szabadságharc lobogója körül, mellette a szenvedő honvédeknek!

Az egyéni orvosi *hősiesség* szép férfi példáit megőrizni a jövő számára könyvünk II. részének a feladata. Számos hősi orvoshalott áldozata az orvosi kötelességteljesítésnek. De a harcéri halálnál még sokkal súlyosabban pusztítja a honvédorvosokat a betegek önfeláldozó ápolása közben megszerzett járványos betegség, a *typhus*, a *cholera*, stb. A hadügyminisztérium egészségi osztálya írja egyszer a hadügyminiszternek: szinte nem merik felbontani az orvosi jelentéseket, mert úgyszólván nincs nap, hogy az orvosok sorából járványos betegségben történt elhalálozásról ne kapnánk hírt.¹⁸²

Egyetlen egy komolyabb orvosi *fegyelmi* vétség sem lelhető fel a szabadságharcra vonatkozó országos levéltári fasciculusok között. Az a pár elszigetelt jelentéktelen eset, melynek nyoma maradt, mely vizsgálatot igényelt, nem orvosi vétség. *Luzsénszky* kormánybiztos bepanaszolja a hadügyminiszternél *Parlagi* törzssorost, mert ez Kassán kikérte magának az „Őn” megszólítást,¹⁸³ *Szénássy* honvédorvost megbünteti a zászlóaljparancsnok, mert *Szénássy* nem volt hajlandó ott vizsgálni a betegeket, ahol a parancsnoknak tetszett. Itt is joggal megrójjá a parancsnok eljárását a hadügyi egészségi osztály.¹⁸⁴ *Kisfi Zsigmond* honvédalorvost megvádolja és elbocsátja ezredes parancsnoka, mer *Kisfi* gyáva volt. Szerencsétlen alorvos fut fűhöz-fához, hogy magát a csúnya vád alól tisztázza. Hónapok munkájába kerül, míg igazolni tudja magát. Teljes elégtétel mellett rehabilitálják: nemhogy gyáva nem volt, hanem mindig hőiesen, néha szalmatűz mellett, ápolta a harcteren a sebesülteket. Hosszú küzdelme volt *Kisfinek*, mert — mint írja — „ki merne compromittálni egy ezredest?”¹⁸⁵

Néha az alkohol kérdése is szerepel e pár nagy fáradsággal nyomozott ügyben. Az egyik honvédorvos elbocsátását kéri a zászlóalj tisztikara, mert az orvos iszákos. Az orvos viszont maga kéri elbocsátását a zászlóaljtól, kéri más zászlóaljhoz való áthelyezését. A tiszték nem nézik jó szemmel működését.¹⁸⁶ Nem nézik jó szemmel: mert nem hajlandó velük dorbézolni reggelig. Nehéz itt egy évszázad múlva igazságot tenni. *Antalffy Sándor* orvossegéd 1849. július 25-én „felette ittas állapotjában” elindul Komáromból az előőrsök felé, hol letartóztatott.

Négy napi házi börtönnel fenyegették meg.¹⁸⁷ Már komolyabb a vétség, de az ember felette el tud keseredni, ha csak orvossegéd és ha az ember nagyon fiatal is. Borítsunk fátlyat a „felette ittas“ orvossegéd ügyére.

De a szabadságharc szent forradalmi hevületében is élnek a fiatal honvédorvosok attilái alatt a gyengédebb érzelmek. K. Á. uradalmi ispán bepanaszolja *Virágháti Eleket*, a 21. honvéd zászlóalj orvosát, hogy nejét elcsábította és elvitte magával Munkácsra. De a szigorú hadügyi egészségi osztály még itt is közbelép és rendeletet intéz *Virágháti*-hoz: „... uradalmi ispán által bepanaszoltatván, miképp Ön nejét elcsábítva — magával Munkácsra vitte ugyan. Meghagyatik tehát Önnek, hogy a' panaszló nejét férjéhez rögtön szállítsa vissza, 's erről 8 nap alatt az osztálynak a' parancsnoknak a' parancsnokság által láttamozott jelentését küldje — ellenkező esetben — ez ügyben — a' törvényes lépések meg fognak tétetni.¹⁸⁸

De talán ezt a kérdést se vegyük teljesen eldöntöttnek. Bár további aktát nem őriz a Levéltár, nem tudjuk, hogy 8 nap alatt valóban láttamozta-e *Virágháti* jelentését a parancsnokság. Nem tudjuk a fiatal orvos bűnösségének körülményeit, sem mértékét...

E derűs mezei tájakról azonban komorabb tájak felé rohan velünk a szabadságharc harci szekere. A magyar szabadságharc közeledik sötét végzte felé. Buda várának május 21-i bevételével a magyar hadidicsőség bizonytalan fellobbanásában sötét sejtelmek ülik meg *Kossuth* és a nemzet lelkét. A magyarság erőtartálékai kezdenek kimerülni. *Kossuth* csodás akarata és lángja még újabb honvédek ezreit varázsolja elő, szíréneként hangzik a hangja a nemzet felé: „*Népfelkelés*“, de a vég már ott leselkedik Világos körül.

Az arcvonalnak a Tisza vidékéről történt elhúzóódásával *Flór* feloszlatta az ottani tábori kórházakat,¹⁸⁹ Pest visszavételével újból rendezeti a pesti tábori kórházakat, *Kossuth* már előbb megbízta a pesti tábori kórházak szervezésével háziorvosát, *Obonyai Jánost*.¹⁹⁰ Az ismert épületekben újból megkezdődik a honvédorvosi munka. Buda visszavételével az ottani tábori kórházak is rendelkezésre állnak *Görgeynek*. *Lumniczer* mint igazgató törzsorvos sorra nevezi ki a visszakerült tábori kórházak élére bevált honvédorvosait.¹⁹¹

A kormány visszaköltözésével a hadügyi egészségi osztály is visszakerül Pestre. *Flór* rendületlen erővel biztosítja a sereg egészségügyi utánpótlását, irányítja a tábori kórházak szervezését és felszerelését. A minisztériumnak Budára történő visszaköltözése természetesen megint zökkenővel jár, de a visszaérkezés mindig könnyebb, mint a menekülés...

Gomolyognak a felhők a szabadságharc legfelsőbb politikai és katonai vezetése körül is. A *Görgey*—*Kossuth* ellentét, a magyar székszis és realitás, a magyar pathosz és lelkesedés párbaja egyelőre még eldöntetlen. *Kossuth* nem meri átadni a fővezérséget *Görgeynek*, de kinevezi hadügyminiszternek.

Görgey a Vág melletti ütközet előtt a hadügyminisztérium személyzetét kiegészíti és átrendezi, illetve a megfelelő helyekre oly férfiakat állít, kiket ismer, kikben feltétlen megbízik, kik feltétlen híveinek mutakoztak.¹⁹²

Ez akarata természetesen a honvédorvosi ügyek vezetésében is érvényesül. Kezdetől kezdve vele működik fiatal igazgató törzsorvosa, az alig 28 esztendőös *Lumniczer*, ki a *Görgey*-sereg egészségügyét a hosszú felvidéki tavaszi hadjáratokban oly kitűnően megszervezte. Kinevezi június 24-én *Lumniczert* a hadügyminisztérium egészségi osztályához igazgató tanácsossá.¹⁹³

Ezzel a *Flór*-korszak, a magyar honvéd egészségügy legragyogóbb fejezete befejeződik. Az utódnak, *Lumniczernek* már csak a magyar szabadságharc összeomlásának tragikus korszaka jut.

4. LUMNICZER KORSZAKA.

(1849. június 24-től Világosig: 1849. augusztus 12.)

Szerencsétlen fiatal, alig 28 éves igazgató törzsorvos, immár hadügyi egészségi osztályfőnök, *Lumniczer Sándor*!

Szerencsétlenebb, tragikusabb körülmények között nem is kerülhetett volna a honvédsereg egészségi ügyeinek élére! Szervezőképessége, harctéri tapasztalatai, erélye, rugalmassága a tökély magas fokára jutathatta volna el a honvédsereg egészségügyét, e helyett csak a bomlást, a teljes összeomlást kísérheti hadügyi osztályfőnöki tevékenységével.

A szabadságharc rohan a tragikus végkifejlet felé, a nemzet erőtaralékai 1849 júniusára már kimerülnek, a lelkekben a bizonytalanság és bizalmatlanság váltja fel az eddigi korlátlan biztosság, bizalom és lelkesedés helyét. Csüggedés, reménytelenség mindenfelé. *Lumniczernek* már csak az a szomorú feladat juthatott osztályrészéül, hogy emberfeletti küzdelemmel lassítani próbálja a honvédsereg egészségügyének teljes felbomlását.

Az új hadügyi egészségi osztályfőnök ragyogó képességekkel, dús szellemi tulajdonokkal rendelkezik, kezdettől fogva a szabadság lobogója alatt áll, végigkíséri *Görgeyt* mint törzsorvos, majd mint igazgató törzsorvos a dicsőséges téli és tavaszi hadjáratokban, a *Görgey*-sereg, a mártír sereg megszervezésében és megfegyelmzésében az egészségügyi és orvosi fejezet teljesen az ő műve.

Képességeit *Stáhly* már korán felismerte. 1848 decemberében már törzsorvosul ajánlja őt *Mészáros Lázárnak* az eszéki várhoz. Így ír róla:

„*Lumnitzer Sándor*, orvos, sebész, szemész, szülész és barmász mester, 29 éves pesti születés, erős és egészséges testalkotásu, kiképzett elmebeli tehetségű tökéletesen beszél és ír magyarul, németül, deákul, igen jól franciául, angolul, ért olaszul. — Mint jeles orvos-növendék, pályája bevégezte után orvos-sebész tudor lévén, a' bécsi sebészeti mütőintézetben 3 éven át magát annyira kiképezte, hogy már akkor nagyobb sebészi mütételeknél ügyességét bebizonyította. Európának nagyobb részét beutazván — orvos sebészi tapasztalatait öregbiteni elég alkalma volt. Párisban hosszassabb ideig a' legjelesebb mütételeknél foglalkozván — magának nem kevés tapintatot szerzett. Később mint pesti gyakorló orvos f. évi sept hó elején, az *Ivánka* féle csapatnál mint rendező tábori főorvos kezdett hazájának

szolgálni. — A Pákozdi és Schwechati ütközeteknél mindenütt a' fő kötöző helyekre rendelve számos sebesülteket jelesül az utóbbinál 80-nat maga kötöztött — azután pedig a' tábori kórházakban, nagyobb műtételekben — tagcsonkitásokban szerencsésen járt el, 's ott a' legsúlyosabban megsebesülteket és betegeket orvoslása alá vállalván, szelid bánásmódja által azok' bizodalját csakhamar megnyerve tudományos és czélszerű eljárása által — azoknak egésségét visszaadni, 's így a' hazának számos honvédeit megtartani képes volt oly annyira, hogy jelenleg mint igazgató tábori főorvosra az orvosi ügyeket, melyeket eddig is nem kevés tapintattal — előjáróinak 's a' főhadvezér legnagyobb meglegedésére vezetett, tellyes megnyugvással reá bízni lehetett.⁴¹⁹⁴

Június 24-én veszi át *Lumniczer* a hadügyminisztérium egészségi osztályának vezetését. Legelső osztályfőnöki ténykedéséből az emberi gyengédség, férfi tapintat sugárzik ki. Érzi, mily súlyos méltánytalanságot követett el *Görgey Flórral* szemben, midőn egyik óráról a másikra a formák teljes mellőzésével menesztette *Flórt* a hadügyi egészségi osztály éléről, hol ez oly fáradhatatlanul és oly nagy sikerrel működött. Június 25-én *Lumniczer* felterjesztést intéz *Görgey*hez:

2272 H. jun. 25.

„Azon elvből indulván ki, hogy az osztályfőnök állása a' Minister személyéhez van kötve 's tekintetbe vevén azt, hogy ezen esetben méltánytalan volna, hogy az aki egykoron nagyszerű ügy országos vezényletére szemeltetett ki, változás esetében minden hivataltól megfosztassék — ellenben méltányos, hogy régi rangjához mért hivatalos műkörrrel bizassék meg 's e' tekintetben indítványozom 's Minister Urat felkérem, miszerint *Flor* volt osztályfőnök ur a' középonti az az Budapesti összes kórházak vezényletével mint törzsorvos bizassék meg. Hadügyi egészségi osztályfőnök: *Lumnitzter*.

„Ön ezennel általam előbbi illetménye megtartása mellett az összes Budapesti tábori kórházak főigazgatásával megbízatik 's ezen hivatalának tüsténti átvételére vezényeltetik.⁴¹⁹⁵

De *Flór* keserű, csalódott, fáradt sorokkal utasítja vissza a neki mégis csak szépségtapaszul felajánlott állást... „a kormány felszólítására kilencz hónap előtt elhagyva hivatalos állásomat, elhagyva élelmi keresetemet, elhagyva családomat — tehát elhagyva mindenemet, úgy hiszem a' haza irányában kétségen túli áldozatkészséget tanúsítottam“... „az eseményekben dús napok nemcsak lelki erőmet fárasztották ki, de egészségemre is lankasztó befolyást gyakoroltak...“ Válasszanak helyette egy hasznavehetőbbet — írja.¹⁹⁶

E szomorú és kínos akkorddal ér véget a szabadságharc hadi egészségügyének *Flór* korszaka. Jogos keserűséget érezhet *Flór*, midőn „mindenét“ elhagyva küzd a szabadságharc sikeréért és hálás fizetségként a durva eltávolítást kapja. — A szabadságharc után viszont internáltság és 11 évi magányban való élet jut osztályrészül — ez mind alkalmas lesz egy keserű férfi filozófia kialakulására.

De a hadi egészségügyi osztály nem érzeleghet, dolgoznia kell tovább. Bár még *Flór* kezdeményezte, de *Lumniczer* osztályfőnöksége első napjaiban kerül nyilvánosságra a hadügyminisztérium igazságügyi osztályának bevonásával készült *honvédorvosi esküforma*. A hadseregnek 1849 júniusában már némely helyen lazulni kezdő keretei kényszerítették valószínűleg az egészségi osztályt arra, hogy a honvédorvosokat ez erkölcsi jellegű kötelekkel is szorosabban odakösse a honvédsereghez. Az eskü szövege bevilágít a szabadságharc honvédorvosi viszonyaiba. Megérdemli, hogy teljes szövegében megőrizzük:

Esküforma hadorvosok számára.

Én N. N. esküszöm a' mindenható istenre, hogy Magyarország-nak, a' magyar nemzet gyűlésének 's az ez által megbizott kormány-nak mindenkor hive leszek, a' magyar nemzet törvényes és jogszerű függetlenségét, országos önállását, alkotmányát és alkotmányos szabadságát életemmel és véremmel is megvédeni kész vagyok; a' szolgálatban a' lehető legnagyobb szorgalmat és buzgalmat tanusítom, előljáróim iránt engedelmisséggel és tisztelettel viseltetem, minden az álladalom szolgálatát és embertársaim javát érdeklő esetekben belátásuknak és vezetésüknek engedek. Esküszöm, hogy a' rám bizandó betegek ápolásában rang és vagyonkülönbség nélkül egyenlő szeretettel és szorgalommal forgolódom, e' tekintetben semmi veszélytől, ragály-, 's fáradságtól vissza nem ijedek, 's hivatásom leglényegesebb kötelességének fogom tekinteni a' veszélyes betegeknek és súlyosan sebesülteknek a' kórházakban vagy azokon kívül, ellenséggeli harc közben, sőt a' csatamezőn is, éjjel vagy nappal a' legnagyobb gyorsasággal és tevékenységgel segílyt vinni, az illy betegeket és sebesülteket a' végső intézkedésekre emlékeztetni, a' keresztény szülők ujonnan szülött kisdedei megkereszteltetéséről gondoskodni, a' magokat rám bizandó egyének tudomásomra jött titkos betegségeit örökre legszorosabb titokban fogom tartani, általában azon halandók' bizalmával, melyek által meghivatom, semmikép vissza nem élek; a' reám bizandó sebészi műszerek' és készülékek' megőrzése, a' kincstári gyógyszerek' gazdászati kezelése felett a' fennálló különös előszabályok szerint gondosan őrködöm, magamat semmi meghamisításra, vagy a' kórházi betegeknek rövidséget okozható önző tette nem engedem használatni, annál kevésbé követek el magam illyent, sőt minden kárt gondosan elhárítandók, mindent mi a' kórházi szolgálat és betegekre nézve károsnak találok, mellőzök, 's a' körülményekhez képest a' fensőbb hatóságnak, 's ha ez sikerre nem vezetne, a' ministeriumnak fel fogok jelenteni.

Végre minthogy az orvosi hivatalos bizonyítványok' kiadása mind a' törvényszéki tárgyalásokat, mind az ujonczí felavatásokat, nyugalmaztatásokat mind másféle eseteket illetőleg, hol az emberek testi egészségi állapotáról kell bizonyítani, a' legnagyobb fontosságu: esküszöm arra, hogy a' láttelek és orvosi jelentések készítésében a' megsebzéseknél és törvényes halottvizsgálatoknál magamat szorosan a' fennálló utasításhoz, a' nem törvényszéki hivatalos okiratoknál pedig a' tárgybani szabályokhoz fogom alkalmazni, magamat írásbeli

és szóbeli jelentéseimben és bizonyítványaimban sem önhaszon kereset, sem bármely mellékes czélok által oda vezettetni nem engedem, hogy valamit valakinek hasznára vagy kárára nagyítsak vagy kisebbítsék, de jelentéseimet mindenkor az igazság, tudomásom és meggyőződéseim szerint fogom tenni.

Isten engem úgy segéljen!¹⁹⁷

Nagy lendülettel és eréllyel fog *Lumniczer* hadügyi egészségi osztályfőnöki teendőihez, biztosítja a felmerülő honvédorvosi és hadi egészségügyi hiányok kielégítését, a Császár- és Sáros-fürdőkben lehetővé teszi a beteg honvédek fürdőkezelését. Június 28-án utasítja a sereg törzsorvosait, hogy a fürdők használatára véleményezett beteg honvédeknek „a szokott átadási jegyzékkel“, a főtiszteket pedig a fürdők használatának szükségességét bizonyító orvosi leletekkel küldjék a budai fürdők parancsnokságához.¹⁹⁸

De soká nem élvezhetik a sereg beteg honvédei a pesti fürdők áldásos hatásait. Június 30-án megérkezik *Kossuth* parancsa *Lumniczer*hez, hogy minden tábori gyógyszert, műszert „percnyi idővesztegetés nélkül“ indítson útba *Szeged* felé. Magánosoktól is vásároltasson össze minden fellelhető szükséges orvosi eszközt és műszert.

Éles fénnel világít be *Kossuth* e napjainak lelki világába *Lumniczer*hez intézett levelének befejező passzusa:

„S miután a táborban magam is részt kívánok venni idővel, egyben arra kérem, szíveskedjék egy, gyengélkedő egészségem' tekintetéből *Obonyai* orvosom' rendelkezése alá bízandó kézi gyógyszertárt szerezni 's neki mielőbb kézbesíteni.

Kelt Budapesten, június 30-án 1849.

Az ország kormányzója
Kossuth Lajos.¹⁹⁹

Újból menekülnie kell tehát a kormánynak, de már nem Debrecen, hanem *Szeged* felé. *Lumniczer* utasítja *Rainer* hadnagy alorvost, hogy Pesten minden mütőszekrényt, gyógyszer szekrényt és műszert vásároljon össze és azokat *Szegedre* szállíttassa. Kiadja a parancsot, hogy a pesti és a még a magyar kormány impériuma alatt lévő vidéki tábori kórházak *Kalocsa*, *Szeged* felé meneküljenek. A hadügyi egészségi osztály minden energiáját a *Szegedre* való menekülés előkészítése és megszervezése meríti ki.²⁰⁰ Ha elgondoljuk az akkori közlekedési viszonyokat, úgy *Pettenkofen* képei nyomán fogalmat alkothatunk magunknak a 30—40 parasztszekérre felrakott tábori kórházak szerencsétlen amputált és sebesült honvédjeinek a szenvedéseiről. Grand Guignol jelenetekre emlékeztethetnek a tábori kórházak ez anabasisainak rémségei...

Lumniczer szerencsétlensége, hogy osztályfőnöki feladata úgyszólván csak e szomorú feladatok megoldásában teljesedik ki. Július elején már *Szegeden* van a kormánnyal. *Lumniczerrel* megy *Szegedre* a hűség *Töltényi* is. Itt még ügyelni próbálnak a honvédorvosi munka szabályozására, igyekeznek megfékezni a parancsnokoknak az orvosokkal szemben sokszor tanúsított túlkapásait, július 19-én kiadatják a hadügyi álladalmi titkárral a rendeletet:

Pest, április 8-án 1866.

Előfizetési feltételek 1866-dik évre: a Vasárnapi Ujság és Politikai Újdonságok együtt: Egész évre 10 ft. — Fél évre 5 ft. —
Csupán Vasárnapi Ujság: Egész évre 5 ft. Fél évre 3 ft. — Csupán Politikai Újdonságok: Egész évre 5 ft. Fél évre 3 ft.

1866. évfolyam díjak: a Vasárnapi Ujság és Politikai Újdonságokért 1866. január 1-től kezdve: Egy egyszeri beszedési pótli az érte, vagy annak helye egyszeri ígértéssel 10 krtn; háromszor vagy többeszeri ígértéssel csak 1 krtn szankcionáltik. — Külföldre névbe küldésért csak a hirdetésnyelvet illető, Hamburg és Altamában: Haasenpfein és Vogler. — M. Frankfortban: Jäger könyvtárára. — Bécsben: Oppelék Alajna. — Bolyg-díj, külön minden ígértéssel 30 szén.

Dr. Lumniczer Sándor.

Az országgyűlés szünnapjai alatt, midőn a politikai közpálya szereplő férfiai a fővárostól távol, otthoni körökben töltötték napjaikat, ismét alkalmunk nyílt egy pillanatra a közélet egyéb pályáinak hűveire is fordíthatni figyelmünket. Silyenkor mindig előtérbe lépnek a tudomány és irodalom elméleti a gyakorlati térein működő hazánk-fiai, kiknek sorából e lapok arcképcsarnoka idők folytán már számos jelesünkkel gazdagodott. A gyakorlati tudományok egy ily kiemelkedést kivívott emberét mutatja jelen képünk is.

Ha az orvosi tudományokat úgy képzeljük magunknak, mint egy terebélyes fát, melynek vékonyabb s vastagabb ágai vannak, hogy azokba a vést kerülő emberek szükség esetében befogódhassanak: azt tapasztaljuk, hogy akkor markoltuk meg a fa legerősebb ágát, mikor a sebészethez nyultunk, mert az orvosi tudományok ezen ága az, mely nemcsak a tanulmányozó orvost, hanem a segélyt kéreső beteget is legbiztosabb és legtöbbször sikerrel jutalmazza. A gyógyászat terén a legnagyobb nevet azok vivják ki maguknak, kik egyszerűsággal sebészek is, vagyis kézzel működve, láthatólag hatnak; kik mint jó katonák nemcsak őrt állanak, hanem szükség idején fegyvert is forgatnak; a fegyver pedig tekintélyt szerez annak, ki azzal jól tud bánni. A test belső bántalmait ellen sokszor kevésbé tanult emberek, nem ritkán kuzsok és asztalok is tudnak valamit javálni, de háttérbe vonulnak azonnal ott, a hol külső műtételekkel, késsel lehet csak a bajt elhárítani.

Azon magyar orvosok közé, kik sebészeti ügyességek által is nevet szereztek maguknak, tartozik Lumniczer Sándor, pesti orvos és sebésztudor, a budapesti királyi orvos-egylet titkára s rókuskórházi rendes főorvos. Született Kapuvárott, Sopronmegyében 1821-ben; derek atyja József, a 82 éves agg férfiú most is életben van, s

mint mezei gazda a múlt évtizedekben a hazai kitérőségek közé tartozott; 1848-ban az országos magyar gazdasági egyesület igazgatója is volt. Nagyatyja, István, pozsonyi gyakorló orvos, szenvedélyes és híres süvészt; 1791-ben ő adta ki a „Flora Posoniensis” czimű süvészeti munkát.

Lumniczer Sándor elemi és gimnázialis tanulmányait a soproni és pozsonyi lyceumokban végezte; a bölcsészeti tanulmányok befejezte után pályát választván, nagyatyja példájára, az orvosi tudományok tanulmányozására adta magát, mely tudományok

bécsi műtőintézet növendékévé választván, ott két évet töltött, mely idő alatt az orvosi tudomány más ágaiban is képezte magát. A gyakorlati sebészetet előadó tanárnak, a híres dr. Schuhnak pedig kedvence volt.

A máti folyam bevezetésével 1847-ben külföldre ment s hosszabb ideig Berlinben, Párisban s Londonban tartózkodott. 1848-ban a magyar kir. egyetemnek a tábort sebészetből tartott előadásokat, de tágabb értelemben a táborban a sebészet művésze, a hadsereghez ment s fokozatosan

törzsorvosá, végre a hadügy-ministeriumban az egészségügyi osztály főnökévé a m. hadsereg igazgató tábori törzsorvosává nevezetett ki. Ez időben szükségét érezvén a m. tábori orvosi ügy rendezésének: utasításokat írt a tábori orvosok számára, melyek a teli hadjárat ideje alatt Kassán kerültek sajtó alá s a központi hadsereg orvosaira nézve kötelezők voltak.

A világsíri fegyverletétel után Lumniczer 1849-diki októberben ismét Pesten telepedett le, s lesoportolva a nyilvános hatások teréről, a magángyakorlatnak élt. Csak gyakori szaklapi közlésekben, az „Orvosi Hetilap”-ban, láttuk tudományos irodalmi tevékenységének nyomait, de mint gyakorló orvos és sebész a fővárosi s vidéki községek bizalmát már teljesen bízta, midőn 1861-ben a pestvárosi közpórház második sebészeti osztályának tiszteletbeli főorvosává, 1864-dik évi július hóban pedig ugyanezen osztály rendes főorvosává nevezetett ki.

Osztályát a fiatal nemzedék, az orvostan-hallgatók közül is sokan látogatták, miután ott a sebészeti osztályokon rendszeren előforduló műtételeken kívül, a sebészet terén dr. Lumniczer által behozott czélzáró újításokat és reformokat is láthatnak.

Dr. LUMNICZER SÁNDOR.

iránt kiváló hajlammal s elöszértelettel viseltetett. Az orvos-egyetemi tanfolyam elméleti éveit Pesten, gyakorlati éveit pedig Bécsben végezte. A szigorlatokat Pesten tette le. 1844-ben szigorlati értekezésével, „A képlő sebészetről” adta első jelét a sebészet iránti hajlamlának. 1845-dik évben a

Tapasztalván, miszerint a' zászlóallyak parancsnokai a' tábori orvosokat, kiknek ők eem állásukkal járó hatáskörüket, sem egyéni képességeiket nem ismerhetik, mégis a' rendező főorvos tudta nélkül rendelik ki szolgálatra, 's gyakran főorvost alorvosi, alorvost főorvosi teendőkre; sőt véleményök ezerinti hibákért őket feleletre vonni és meg is fenyíteni nem vonakodnak: ennélfogva ezennel rendeltetik, hogy miután az orvos teendőit egészségügyi hatáskörében csak ismét orvos szabhatja meg, 's ismerheti fel egyszersmind elkövetett hibáit, azért a' zászlóallyak parancsnokai az orvosi ügyekbe való beavatkozástól tartózkodva, a' tábori orvosokat mulasztásaikért vagy vétségeikért az illető törzs vagy rendező főorvosi hivatalhoz utasítsák. Alladalmi titkár. *Szabó Imre* ezredes.²⁰¹

De már lazulni kezd a honvédorvosi kar belső fegyelme is, elmaradnak a messzebb látó honvédorvosok a betegek mellől. Az egészségügyi osztály erre is szeretne orvosságot találni:

2640/H

Minden visszaélések' meggátlása tekintetéből ezennel rendeltetik: hogy a' tábori orvosok állomásaikat előljáróik engedelmé nélkül semmi szín alatt elhagyni ne merészeljék, vagy ha eltávozásukat a' körülmények igényelnék, azt csak följelentés 's rendes elbocsátási engedelem 's utlevél mellett tegyék, figyelmeztetvén egyszersmind arra is, miszerint mindazoknak, kik a' kormány jelen székhelyén keresztül utaznak, vagy itt bármi ürügy alatt tartózkodnak, ezennel mulaszthatatlan kötelességükké tétetik, hogy magokat a' tér 's főhadi parancsnokságon kívül egyszersmind a' hadügyi egészségi osztállynál is bejelenteni el ne mulasszák.

Hadügyi egészségi osztályfőnök megbízásából *Töltényi*.²⁰²

De *Lumniczer* hadügyi egészségi osztályfőnöki működése ez intézkedésekkel szinte véget is ér. Szegeden nagynénjét, *Schöpf Mérey Ágostonnét* choleraában haláláig ápolja, megkapja tőle a *cholerát*, július 20-án már ágyban fekszik, betegsége miatt a felülvizsgálatokat *Kálozdy* törzsorvos végzi.²⁰³

Az osztályt megint a mindig jelenlévő hűséges *Töltényi*, immár törzsorvos és segédtanácsos vezeti.

Még Szegeden is törekszik az egészségügyi osztály a sereg egészségügyi ellátását biztosítani, sőt még egy *művégtaggyárat* is próbálnak megszervezni,²⁰⁴ a *Közlönyben* is egymásután jelentetik meg a honvédorvos-kinevezéseket, *Dolleschall Gábor* főorvos vezetése mellett egy gyógykovácsi tanfolyamot is megszerveznek,²⁰⁵ de a honvédsereg és ezzel a magyar honvédorvosi kar tragikus sorsa feltartóztatlan. A keretek végleg meglazultak, az ország a magyar szegedi kormány számára összeszűkült, megnehezül e megkisebbedett területen az ember- és hadianyag utánpótlás, megereszkedik a honvédorvosi egészségügyi ellátás is...

Július 28-án megkapja a Szegedre menekített ruhatár a parancsot, meneküljön a utolsó mentsvár, Arad felé.²⁰⁶ A mártír kormány következő kálváriastációja tehát Arad lesz. *Lumniczer* is megy és megy vele valószínűleg az egészségügyi osztály leghűségesebb tagja, *Töltényi* is. Az egészségügyi osztály még Aradon is működik, az Aradon megjelenő *Közlöny* még a világosi fegyverletételt megelőző napon, augusztus 11-én is közöl még orvosi előléptetést.

*

A szabadságharc hadügyminisztériumának egészségi osztálya, a legfőbb egészségügyi vezetés a legutolsó napig, a legutolsó pillanatokig kitart a szabadságharc lobogója mellett, igazi honvéd hűséggel és lelkesedéssel kíséri végig a szabadságharc változó magyar szerencsecsillagzatát a különböző sorsfordulatokban egész addig a tragikus napig, míg a világosi éjszakába lehanyatlak a magyar szabadság, a magyar függetlenség különös lobogású, véres csillaga.

A szabadságharc sorsa megpecsételtetett. A tragikus véget a szerény hadügyi egészségügyi osztály semminemű tevékenysége már fel nem tartóztathatja. *Világosnál* leteszi a kardot *Lumniczer* is...

Consummatum est... A honvédseregbe ráborul a bitófák árnyéka...

JEGYZETEK

¹ Emlékkönyv Károlyi Árpád születésének nyolcvanadik fordulójának ünnepe. Budapest. Sárkány-nyomda. 1933. 564. oldal.

² A császári és királyi seregzredek közül a Magyarországon lévő 2., 34., 39., 60. és 62. sorgyalogezred, ezen felül a 19., 32., 33., 37., 48. és az 52., 61. sorgyalogezred egy-egy zászlóalja, valamint a 2., 32. és 39. gyalogezred gránátosaiból összevont zászlóalj és az 1., 2., 3., 4., 6. és 9. huszárezred a szabadságharcot a magyarság oldalán küzdötték végig. — Az Erdélyben állomásozó császári seregből mindvégig a magyar függetlenségi zászló alatt szolgált a 62. sorgyalogezred zászlóaljainak fele, az 1., 2. székely határezred és a székely határezred 3. osztálya. Az idegen összetételű ezredek közül a 16. Zanini és a 23. Ceccopieri sorgyalogezredek legnagyobb részükben a magyar csapatokhoz csatlakoztak, ugyanúgy az olasz kiegészítésű Kress-gyalogezred 50 főnyi osztaga és az 5. Berwaldo-ezred cseh tisztjeinek és legénységének egy része.

³ A törvényes országos orvos hatásköre. Gyógyászat. 1867. 455. oldal.

⁴ Pesti Hírlap. 1848. május 24. 64. szám. 469. oldal.

⁵ OL. Hüm. 1848. 879. tétel.

⁶ Orvosi Tár. 1848. II. kötet, 1. szám. 8. oldal.

⁷ OL. Igazságügymin. 1849. D. 228 fasciculus 374. tétel.

⁸ Gyógyászat. 1867. 455. oldal.

⁹ Közlöny. 1848. július 8. 29. szám. — Pesti Hírlap. 1848. július 12. 103. szám.

¹⁰ Orvosi Tár. 1848. II. kötet. 2. sz. 29. oldal.

¹¹ OL. Fikm. 4. kútfő 26. tétel 1848. 2244/258.

¹² Pesti Hírlap. 1848. június 25. 91. szám. 587. oldal.

¹³ Közlöny. 1848. július 28. 41. szám.

¹⁴ Közlöny. 1848. július 31. 52. szám.

¹⁵ OL. Hüm. 1848. 5192. tétel.

¹⁶ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő 256. tétel.

¹⁷ OL. Hüm. 1848. 151. tétel.

¹⁸ OL. Hüm. 1848. 1849. 8258. tétel. „Kinevezés, mellynél fogva *Glück Ignác* orvos a háboru idejére a Hadügyminiszter megbízásából általam alorvosul kineveztetik, ennél fogva oda utasittatik Ön, miszerint haladék nélkül Temesvárott az ott levő igazgató tábori orvos úrnál magát bejelenteni el ne mulassza. Pesten, aug. 21. 1848. *Sauer Ignác* ország főorvos. Dr *Bee Stabsarzt*.

¹⁹ Közlöny. 1848. szeptember 22. 105. szám. — Pesti Hírlap. 1848. szeptember 23. 168. szám. 895. oldal.

²⁰ Ibidem. (l.: 190.)

²¹ Közlöny. 1848. szeptember 24. 107. szám.

²² OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő 187. index.

²³ OL. Igazságügymin. 1849. D 229. fasc. 458. tétel.

²⁴ OL. Lumniczer-iratok. 46. tétel.

²⁵ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő 209. 215. tétel.

²⁶ OL. HB. 1848. 1030/e.

²⁷ OL. HB. 1848. 1162/e. — OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő 473. tétel.

²⁸ OL. HB. 1848. 2051/e., ill. OL. Országos Bizt. 1848. 13. kútfő 317. tétel.

²⁹ OL. Stáhly-iratok. 302. tifo tétel.

- ³⁰ OL. HB. 1848. 3360/e. 3124. 3319/e. tételek.
- ³¹ OL. Stáhly-iratok. 36., 116., 190., 273. tifo tételek. 63., 128., 145., 206., 299. tifo stb. tételek.
- ³² OL. Stáhly-iratok. 116. tifo. tétel.
- ³³ OL. HB. 1848. 3319. tétel.
- ³⁴ OL. Stáhly-iratok. 206. tifo. tétel.
- ³⁵ Orvosi Tár. 1848. II. kötet. 369., 404. oldal.
- ³⁶ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő 317., 322. szám. — OL. HB. 1848. 2051. tétel.
- ³⁷ OL. HB. 1848. 2284/e.
- ³⁸ Közlöny. 1848. november 15. 158. szám.
- ³⁹ OL. Stáhly-iratok. 206. tifo. tétel.
- ⁴⁰ Egy öreg orvos naplójából. Gyógyászat. 1901. 126. oldal.
- ⁴¹ Gyógyászat. 1901. 815. oldal.
- ⁴² OL. Stáhly-iratok. 116. tifo. tétel.
- ⁴³ OL. Stáhly-iratok. 63. tifo. tétel.
- ⁴⁴ OL. Stáhly-iratok. 458. tifo. tétel.
- ⁴⁵ OL. HB. 1848. 1162/e. — Orsz. Bizt. 13. kútfő 392. tétel.
- ⁴⁶ OL. Stáhly-iratok. 206. tifo. tétel.
- ⁴⁷ OL. HB. 1848. 6476. tétel.
- ⁴⁸ OL. Stáhly-iratok. 79. tifo. tétel.
- ⁴⁹ OL. Stáhly-iratok. 424. tifo. tétel.
- ⁵⁰ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő 489. tétel.
- ⁵¹ OL. HB. 1848. 1648. tétel.
- ⁵² OL. Stáhly-iratok. 190., 208. tifo. tétel.
- ⁵³ OL. Stáhly-iratok. 145., 232., 244. tétel.
- ⁵⁴ OL. 1848/49. iratok. Felsőmagyarországi mozgó hadsereg főparancsnokságának iratai D 824. fasciculus.
- ⁵⁵ OL. Stáhly-iratok. 82. tifo. tétel.
- ⁵⁶ OL. Stáhly-iratok. 180. tifo. tétel.
- ⁵⁷ Orvosi Tár. 1848. II. kötet 404. oldal.
- ⁵⁸ Pesti Hírlap. 1848. június 9. 78. szám. 531. oldal.
- ⁵⁹ OL. HB. 1848. 3885/e.
- ⁶⁰ OL. HB. 1848. 4041/e.
- ⁶¹ OL. Fikm. 1848. 4. kútfő 23. a. tétel. 6395/813. 1848.
- ⁶² OL. HB. 1848. 4685/e.
- ⁶³ Közlöny. 1848. december 6. 177. szám.
- ⁶⁴ Fővárosi Könyvtár. Apró nyomtatványok. 1848/49. B 355(2)48. 12. 2.
- ⁶⁵ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő 473. tétel.
- ⁶⁶ Pesti Hírlap. 1848. december 1. 228. szám. 1127. oldal.
- ⁶⁷ Március 15. 1848. december 27. 244. szám. 983. oldal.
- ⁶⁸ OL. HB. 1848. 1685.
- ⁶⁹ OL. HB. 1848. 1798. tétel.
- ⁷⁰ Közlöny. 1848. december 20.
- ⁷¹ OL. HB. 1848. 6042.
- ⁷² Pesti Hírlap. 1848. november 4. 205. szám. 1035. oldal.
- ⁷³ OL. Stáhly-iratok. 304. tifo. tétel. — OL. 1848/49. iratok. CXIV. Felsőmagyarországi mozgó hadsereg főparancsnokságának iratai.
- ⁷⁴ OL. Hüm. 1849. 3535., 3724., 4943. tétel.
- ⁷⁵ OL. Hüm. 1848. 10.180., 11.165. tétel.
- ⁷⁶ „A' hadügyminisztérium tárczájához tartozó egészségügyi osztályhoz ki-nevezettek tanácsosul: *Tormay Károly*, titkáru: *Töltényi János*, fogalmazóul: *Husztly Pál*, fogalmazó segédül: *Vaniczek Ernő*, iktatóul: *Lászy József*. Mi is ezen-nel közhírré tételik. Kelt. Budapesten december 17-én 1848. *gróf Török Balint*.”
- ⁷⁷ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő 532. index.
- ⁷⁸ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő. 420. tétel. 258. index.
- ⁷⁹ Pesti Hírlap. 1848. december 28. 250 szám. 1215. oldal.
- ⁸⁰ Közlöny. 1848. december 30. 202. szám.
- ⁸¹ OL. 1848/49. iratok. XLI. Vegyes hadügyi iratok. D 751. fasc.
- ⁸² OL. Hüm. 1849. 4169. 360. H. tétel és OL. Hüm. 1849. 14. 186. 1463. H. tétel.
- ⁸³ OL. Hüm. 1849. éüo. 13 H.

- ⁸⁴ OL. Hüm. 1849. 4 H. — Dr. Szabó István: Debreczen 1848/49-ben. Debrecen. 1928. — OL. Hüm. eüo. 1849. 218. H. — OL. Hüm. 1849. eüo. 13. H.
- ⁸⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 99 H.
- ⁸⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 4 H.
- ⁸⁷ OL. 1849. eüo. 26 H. b.
- ⁸⁸ OL. Hüm. 1849. eüo. 13 H.
- ⁸⁹ Közlöny. 1849. január 19. 5. szám.
- ⁹⁰ OL. Hüm. 1849. eüo. 41 H.
- ⁹¹ Közlöny. 1849. január 19. 5. szám.
- ⁹² Közlöny. 1849. január 20. 6. szám.
- ⁹³ Közlöny. 1849. január 21. 7. szám.
- ⁹⁴ Közlöny. 1849. január 23. 8. szám.
- ⁹⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 34 H. tétel.
- ⁹⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 17 H. tétel.
- ⁹⁷ OL. HB. 1849. 770. tétel.
- ⁹⁸ OL. Hüm. 1849. eüo. 41 H. tétel.
- ⁹⁹ OL. HB. 1849. 2530. tétel.
- ¹⁰⁰ Közlöny. 1849. január 24. 9. szám.
- ¹⁰¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 63 H. tétel.
- ¹⁰² OL. Hüm. 1849. 1495. tétel.
- ¹⁰³ OL. HB. 1849. 1192/e. tétel.
- ¹⁰⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 99 H. tétel.
- ¹⁰⁵ OL. Hüm. 1849. 1639. tétel.
- ¹⁰⁶ OL. Igazságügymin. 1849. D 232. fasciculus. 4071. tétel.
- ¹⁰⁷ Közlöny. 1849. február 3. 18. szám.
- ¹⁰⁸ Közlöny. 1849. február 16. 30. szám.
- ¹⁰⁹ Közlöny. 1849. február 13. 27. szám, stb.
- ¹¹⁰ Közlöny. 1849. március 9. 48. szám. 168. oldal.
- ¹¹¹ OL. Lumniczer-iratok. 111. tétel.
- ¹¹² OL. 1848/49. iratok. Fikm. 13. kútfő. 3a. tétel stb.
- ¹¹³ OL. HB. 1848. 1648., 1685. tétel.
- ¹¹⁴ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő. 285. index.
- ¹¹⁵ OL. 1848/49. I. hadtest parancsnokságának iratai. D 770. fasciculus.
- ¹¹⁶ Közlöny. 1849. március 9. 48. szám. 168. oldal.
- ¹¹⁷ OL. Hüm. 1849. 27. 933. 2795. H. tétel stb.
- ¹¹⁸ OL. HB. 1849. 5697/e.
- ¹¹⁹ Görgey Arthur: Életem és működésem Magyarországon az 1848. és 1849. években. Budapest, 1911. II. kötet 99. oldal.
- ¹²⁰ OL. Hüm. 1849. 14.095. — Közlöny. 1849. május 15. 105. szám.
- ¹²¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1279 H.
- ¹²² Közlöny. 1849. március 30. 66. sz. április 11. 76. sz. május 3. 95. szám.
- ¹²³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2818 H.
- ¹²⁴ OL. HB. 1849. 3765.
- ¹²⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 1222 H.
- ¹²⁶ Közlöny. 1849. május 10. 101. szám.
- ¹²⁷ Közlöny. 1849. június 17. 134. szám. — OL. Hüm. 1849. 24. 685., 2656. H. stb.
- ¹²⁸ Közlöny. 1849. február 11. 25. szám.
- ¹²⁹ OL. Stáhly-iratok. 303. tifo. tétel.
- ¹³⁰ Közlöny. 1849. február 1. 16. szám.
- ¹³¹ Közlöny. 1849. február 8. 22. szám.
- ¹³² OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő 492. tétel.
- ¹³³ Közlöny. 1849. január 18. 4. szám, stb.
- ¹³⁴ Közlöny. 1849. március 13. 51. szám. 178. oldal stb.
- ¹³⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 1051. H. tétel. — OL. Hüm. 1849. eüo. 1362. H. index stb.
- ¹³⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 1302. H. index. — OL. HB. 1849. 6483/K. tétel.
- ¹³⁷ OL. Hüm. 1849. 7299. tétel. — OL. Hüm. 1849. eüo. 631. H. index.
- ¹³⁸ OL. Hüm. 1849. eüo. 1863. H. tétel.
- ¹³⁹ OL. Hüm. 1849. eüo. 987. H. index.
- ¹⁴⁰ OL. Hüm. 1948. eüo. 1539 H. tétel. — OL. Hüm. 1849. 18. 599. tétel.
- ¹⁴¹ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő. 538. tétel. — Közlöny. 1849. május 19. 109. szám.

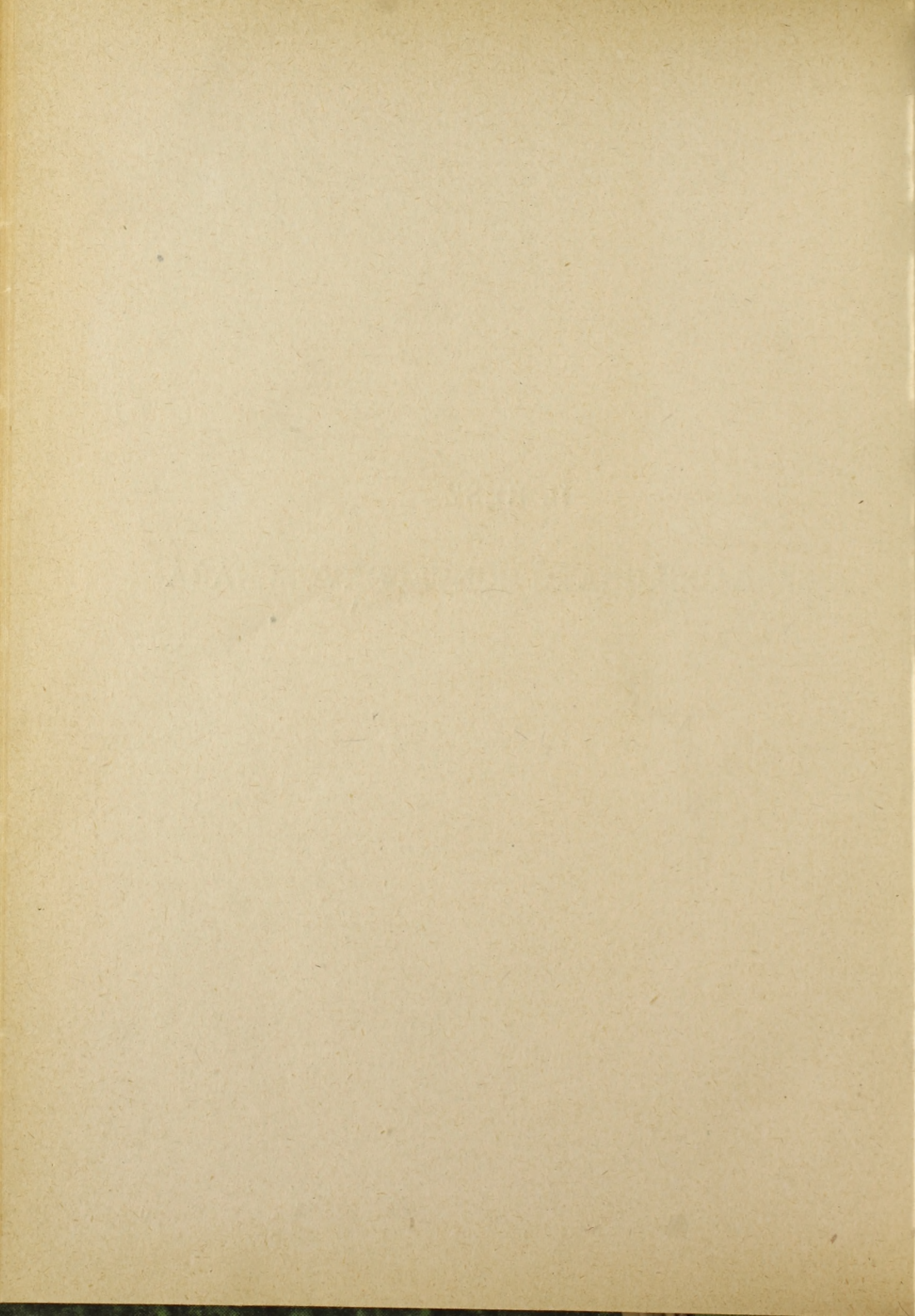
- ¹⁴² OL. Hüm. 1849. eüo. 135. H. tétel. — OL. Hüm. 1849. 20. 394., 2101. H. tétel.
¹⁴³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1310. H. tétel.
¹⁴⁴ Közlöny. 1849. május 13. 104. szám. — Közlöny. 1849. június 20. 136. szám.
¹⁴⁵ OL. Hüm. 1849. 26. 056. 2831. H. tétel.
¹⁴⁶ OL. Hadügyi vegyes iratok. D 804. fasciculus.
¹⁴⁷ OL. HB. 1849. 1002/e. stb.
¹⁴⁸ Közlöny. 1849. június 2.
¹⁴⁹ OL. Hüm. 1849. 17549. tétel.
¹⁵⁰ OL. Hüm. 1849. 18844. tétel.
¹⁵¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2128. H. tétel.
¹⁵² OL. Hüm. 1849. 15647. tétel.
¹⁵³ Közlöny. 1849. május 10.
¹⁵⁴ Közlöny. 1849. március 9. 48. szám. 168. oldal. — Közlöny. 1849. január 31. 15. szám.
¹⁵⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2123. H.
¹⁵⁶ OL. HB. 1849. 6788/K, 7522/K, 7561/ stb. tételek.
¹⁵⁷ OL. HB. 1848. 3104/e. tétel.
¹⁵⁸ OL. Hüm. 1849. eüo. 2180. H. HB. 1849. 4231/e. tétel.
¹⁵⁹ OL. HB. 1849. 6788/K. tétel.
¹⁶⁰ OL. HB. 1849. 7044/K. stb tétel.
¹⁶¹ OL. HB. 1849. 6788/K.
¹⁶² Közlöny. 1849. március 11. 50. szám.
¹⁶³ OL. Hüm. 1849. 3724. tétel.
¹⁶⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 319. H. — Közlöny. 1849. február 23. 36. szám.
¹⁶⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 129. H. — OL. Hüm. 1849. eüo. 1325. H.
¹⁶⁶ OL. Hüm. 1849. 23238., 2684. H. tétel.
¹⁶⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 843. H.
¹⁶⁸ Közlöny. 1849. április 11. 76. szám.
¹⁶⁹ OL. Hüm. 1849. 3536. tétel.
¹⁷⁰ Közlöny. 1849. április 25. 88. szám.
¹⁷¹ OL. Hüm. 1849. 8407., 747. H. tétel.
¹⁷² OL. Hüm. 1849. 13. 044.
¹⁷³ Közlöny. 1849. április 25. 88. szám.
¹⁷⁴ OL. Lumniczer-iratok. Szám nélkül.
¹⁷⁵ A Magyar hadsereg szolgálat Rendszabályai és Hadi törvény cikkelyek. Debreczen. 1849. A város könyvnyomdája betűivel.
¹⁷⁶ Közlöny. 1849. május 11. 102. szám.
¹⁷⁷ OL. Hüm. 1849. 2779. tétel.
¹⁷⁸ OL. Hüm. 1849. 3536. Benne Feldunai magyar hadsereg fővezére: 533. tétel.
¹⁷⁹ Közlöny. 1849. április 21. 85. szám.
¹⁸⁰ OL. Hüm. 1849. eüo. 1162. H. tétel.
¹⁸¹ OL. Hüm. 1849. 5419. 574. H. tétel.
¹⁸² OL. Hüm. 1849. 24. 952. 2783. H.
¹⁸³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1351. H. tétel.
¹⁸⁴ OL. Hüm. 1849. 23842. tétel.
¹⁸⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 1304. H. index. 1974. H. tétel. 2418. H. 2298. H. — OL. Hüm. 1849. 12884. 14377.
¹⁸⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 1766., 2482. H. tétel.
¹⁸⁷ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest, 1887. Aigner.
¹⁸⁸ OL. Hüm. 1849. 7851. 677. H.
¹⁸⁹ Közlöny. 1849. március 9. 48. szám. 168. oldal. — OL. Hüm. 1849. eüo. 1135. H. tétel. — OL. Lumniczer-iratok. 117. tétel. — Közlöny. 1849. április 26. 89. szám.
¹⁹⁰ Pesti Hírlap. 1849. május 3. 279.
¹⁹¹ OL. Lumniczer-iratok. 61. tétel.
¹⁹² Gelich Richárd: Magyarország függetlenségi harca. III. 607. old.
¹⁹³ Közlöny. 1849. június 27. 142. szám.
¹⁹⁴ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő. 473. tétel.
¹⁹⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2272. H. tétel.
¹⁹⁶ OL. Hüm. 1849. 24319. 2711. H. tétel és OL. Hüm. 1849. eüo. 2388. H. tétel.
¹⁹⁷ OL. Hüm. 1849. 21033. 2168. H.
¹⁹⁸ Közlöny. 1849. június 28. 143. szám.
¹⁹⁹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2455. H. tétel.

- ²⁰⁰ OL. Hüm. 1849. eüo. 2444. H. tétel.
²⁰¹ Közlöny. 1849. július 19. 154. szám.
²⁰² Közlöny. 1849. július 20. 155. szám.
²⁰³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2725. H. tétel.
²⁰⁴ OL. Hüm. 1849. 24993. 2766. H. tétel.
²⁰⁵ OL. Hüm. 24984. 2780. H. tétel.
²⁰⁶ OL. Hüm. 1849. 26505. tétel.
²⁰⁷ *Bugát—Flór*: Magyarországi orvosrend névsora 1840-re. Pest. Trattner.
²⁰⁸ *Oláh Gyula*: Magyarország közegészségügyi statisztikája. Budapest. Légrády. 1876.
²⁰⁹ Honvédtiszti koszoru az 1848/49. évből. Egybe füzé *Virányi* (Virnau) Vilmos. Pest. 1867.
²¹⁰ *Virányi* fenti műve cím- és lakjegyzékkel kibővítetten. Kézirat. Hadi Levéltár könyvtár 565. szám.
²¹¹ OL. HB. 1848. 5343/e.
²¹² Honvéd Schematismus, vagyis az 1848/49-i honvéd seregből 1868-ban még életben volt főtisztek névkönyve. Összeállította: *Mikár Zsigmond* alszázados. Pesten, 1869.
²¹³ *Mikár Zsigmond*: Honvéd névkönyv az 1848/49-i honvéd seregnek 1890-ben még életben volt tagjairól. Budapest, 1891.
²¹⁴ *Szinnyey József*: Magyar írók élete és munkái. Budapest, 1891—1914. Hornyánszky. 1—14. kötet. — Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos repertórium. 2. oszt. Természettudomány és matematika. Bp., 1876. Magyar Tudományos Akadémia.
²¹⁵ OL. Igazságügymin. 1849. D 228—240. fasciculus.
²¹⁶ *Rupp Nepomuk János*: Történeti beszéd az orvosi kar százados ünnepén Budán 1871.
²¹⁷ *Högyes Endre*: Emlékkönyv a Budapesti Királyi Magyar Tudomány Egyetem orvosi karának multjáról és jelenéről. Budapest, 1896. Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat.
²¹⁸ *Bernstein Béla*: Az 1848/49-iki magyar szabadságharc és a zsidók. Jókai Mór előszavával. Budapest. 1898. Franklin.

II. RÉSZ

A SZABADSÁGHARC HONVÉDORVOSI KARA

Végigkísérve küzdelmes és göröngyös útjain a magyar honvédsereg orvosi szervezetének tiszavirág, tragikus életét, egy évszázad fordulójakor úgy érzem, kegyeletes *történeti és kulturális* kötelesség összegyűjteni és az elkövetkező generációk számára megőrizni azon lelkes és önzetlen orvos *elődeink* életét, kik az *emberi szabadság*, a *nemzeti függetlenség* és a *demokrácia* nagy eszményeitől hevítve kényelmes polgári életüket, sokszor fényes állásaikat odadobva a szabadságharc nagy eszméinek szolgálatára a magyar honvédsereg zászlai alá siettek, hogy tudásukkal, szorgalmukkal, önfeláldozásukkal és hősiességükkel segítsék a magyar szabadságharc nagy célkitűzéseit.

Mindegyik honvédorvos egyénisége, sorsa megérdemli a fárasztó kutatást, mindegyik honvédorvos kisebb-nagyobb honvédcsoport egészségügyi sorsát tartotta kezén.

A szabadságharc honvédorvosi karának emlékét, fáradságos kutatással régi honvédsematizmusok, elsárgult avitt akták, kihúnyt hírlapok és folyóiratok garmadáiból kellett kiásnunk. Nemzeti kötelesség nevüket, sorsukat, pályafutásukat megőrizni a jövő számára. Mindegyik élete *példaadást* jelent az utókornak. *A magyar orvostudomány, a magyar orvoskar — az emberi szabadság és demokrácia soha nem forrott össze oly szoros egységbe, mint a szabadságharc rövid korszakában.*

A szabadságharc úgyszólván teljes tömegében megmozgatta az akkori magyar orvosi rendet. Ha meggondoljuk, hogy az 1840-ben *Bugát Pál* és *Flór Ferenc* által készített hivatalos orvosi összeírás szerint 1634 orvos, sebézmester és sebész működik Magyarországon (Erdély nélkül)²⁰⁷ és a következő, 1875-ben *Oláh Gyula* által szerkesztett országos egészségügyi statisztika* (Erdéllyel együtt) 3207 orvos, sebézmester és polgári sebészt tüntet fel²⁰⁸ és ugyanekkor az elkövetkezők során 839 katonai állományban lévő honvédorvost sorakoztatunk fel, és ha még tekintetbe vesszük az orvosok természetes kormegoszlási viszonyait is, akkor bátran állíthatjuk, hogy a szabadságharc eszméinek szolgálatában úgyszólván *részt vett az akkori kombattáns korban lévő teljes magyar orvosi rend.*

* *Linzbauer Ferencz* „Statistik des Medizinalstandes etc.“ c. művében közöl az orvosok számára nézve ugyan 1859-ben kimutatást, de csak az ország azon részéről, mely az akkori kormányzati beosztás szerint Magyarországnak nevezetett, hiányzik belőle Erdély, a bánáti megyék, az ú. n. kapcsolt részek és a magyar határőrvidék. E részen volt 1858-ban 2038 orvostudor, sebész és sebézmester.

De e mellett tekintetbe kell vennünk, hogy az elkövetkező sorok ki-
zárólag a *honvédseregben* katonai állományban lévő honvédorvosokkal
foglalkoznak és ha hozzászámláljuk a majd későbbi kutatás tárgyává
teendő tábori kórházak többszáz főnyi, főleg polgári orvosokból álló
orvosi karát, kiknek tagjai természetszerűleg éppúgy a honvédsereg cél-
jaiért dolgoztak, mint a honvédorvosok, akkor képet alkothatunk ma-
gunknak arról, mily mélyen nyúlt be az akkori magyar orvosi rend éle-
tébe a szabadságharc.

A következő sorokban élénk tárul a szabadságharc honvédorvosai-
nak *szabadságharc alatti sorsa*. E férfisorsok között természetesen a *lel-
kes fiatalságé* és a *kombattáns férfikoré* a vezetőszerp. A fiatalokat a
vállalkozási kedv, a küzdelem keresése, de olykor az elhelyezkedés
gondja is a honvédsereg felé hajtja. A pesti egyetemen 1847/48-ban fel-
avatott 46 orvos közül 26 áll be a honvédsereghez!

A honvédorvosi kar tagjainak *képzettsége* tekintetében rendkívüli
változatosság észlelhető. Hogy az orvossegédek között találunk borbély-
legényeket, sebész- és orvostanhallgatókat, az természetes. Érdekes
azonban az, hogy nem egy *szigorló* orvos kap harctéri érdemeiért *száza-
dos főorvosi* állást is. Megtaláljuk a honvédorvosi kar tagjai között az
alacsonyabb képzettségű ú. n. *polgári sebészt*, valamint a magasabb kép-
zettségű *sebésmestert* is. Ezen nincs mit csodálkoznunk. Az akkori idők
orvosai közül nem mindegyik értett a sebészethez, viszont a honvéd-
seregnek elsősorban sebész szakemberekre volt szüksége. Az akkori köz-
felfogás szerint a sebészek, sebésmesterek is *orvosok*. Méltatlan lenne
tehát részünkről, talán akadémius szenvelgésből ezeket az egyéneket
a honvédorvosi kar tagjai között fel nem említenünk, mert azok a jelen
idők felfogása szerint nem ú. n. diplomás orvosok. Oly magatartás
lenne ez részünkről, mintha valaki szégyelné sorsú elődeit. De
méltatlan lenne orvosdoktor elődeinkkel szemben is: egyetlen egy sor,
egyetlen egy adat sem található a szabadságharc aktái között, melyből
az tűnne ki, hogy a diplomás orvostudor honvédorvos lenézte volna hon-
védorvos társát, mert az csak polgári sebész, vagy sebésmester lett
volna. Teljes kollegiálításban, a segíteni akarás minden választófalat le-
omlasztó hevületében egyenrangú társként dolgoznak a szabadságharc
orvosdoktorai a sebészekkel, sebésmesterekkel, orvosjelöltekkel a harc-
tereken!

Ha *orvostársadalmi rétegzettségükben* tekintjük az elkövetkező
oldalakon elibénk sorakozó orvosorsokat, megtaláljuk közöttük az
akkori kor legnagyobb orvoskiválóságait, élükön *Stáhlyval*, *Sauerrel*,
Flórral, a legnevesebb városi és megyei főorvosokat és nagy gyakorlatú
magánorvosokat. A honvédorvosi iratok vezérszólamakkal visszhangzik:
megtámadott hazájukat akarják szolgálni, annak akarnak segítségére
sietni. — Természetszerű az is, hogy nem mindegyiket fűti egyedül a
hazaszeretet lángja, voltak olyanok, kiket az elhelyezkedés gondja hoz
a honvédseregbe, sokat az elkeseredés. kiűldözték őket a harci esemé-
nyek otthonukból, elszakították családjuktól, így a megélhetés gondja
sodorja ez orvosokat a rövid életű honvédorvosi pálya felé. — De ha nem
így lenne, talán nem is emberekről írnának a következő sorok.

Ott találjuk a honvédorvosok soraiban *Stáhlyt*, az akkori magyar
orvoskar legnagyobb, legtiszteltebb alakját, *Flórt*, Pest kiváló tisztí fő-

orvosát, az európai hírű, tragikus sorsú Schöpf Mérey Ágostont, a magyar gyermekgyógyászat megalapítóját, Arányi Lajost, stb., ott van a Lumniczer, a későbbi orvosprofesszor, ott van a későbbiek során nagy hírnevet szerzett orvosok egész sora: ott van Markosovszky, a magyar orvostudomány egyik legnagyobb alakja, de ott van mint medikus és helyettes főorvos a későbbi nagy Korányi Frigyes. De itt van Fekete Ferenc néven a magyar elmeorvóságot megalapítója: Schwarzer Ferenc is, itt van Barna Ignác, mint Mészlényné Kossuth Zsuzsa, a szabadságharc főápolónőjének adjutánsa és a későbbi egyetemi tanárok egész sora. — Stáhlyn és Saueron kívül a hivatalos orvostudomány akkori vezetői közül, a nyilvános egyetemi rendes tanárok közül mást nem találunk a honvédorvosi kar tagjai között. E férfiak részben hajlottabb koruk miatt nem lehettek alkalmasak a honvédorvosi szolgálatra, de mégis kiveszik részüket a szabadságharc orvosi ügyeiből: Balassa János a tábori kórházat vezeti az egyetemen, több tanártársával együtt irányítja a hadorvosi tanfolyamot is, Eckstein a betegápolási tanfolyamot szervezi, Zlamál Vilmos pedig a gyógykovácsi tanfolyamokkal törődik.

A jelen kutatásoknak célja volt a szabadságharc honvédorvosi karát a lehető teljességében rekonstruálni. Sikerült 839 honvédorvost a feledésből a jövő számára megőrizni. — Imponáló e létszám a 170.000 főnyi honvédsereghez viszonyítva. Azonban ez orvoslétszám a honvédorvosi kar volumenét jelenti. Egy adott pillanatban nem állt soha ennyi főből a honvédállományban lévő orvosi kar. Elhaltak, megbetegedtek, kiváltak sokan a szabadságharc folyamán a honvédorvosok közül. Az elkövetkező összeállításban pedig benne szerepel minden oly orvos személy, ki dokumentumuk szerint legalább egy honvédorvos volt, bármily rövid ideig is tartott honvédorvosi pályafutása. (Még a fegyverletétel előtti közvetlen napokban is jelennek meg a Közlönyben orvosi kinevezések.)

Az anyag összegyűjtése meglehetősen nehézséggel járt és állandó kritikai tevékenységet kívánt.

Legelső forrást a szabadságharcot végigkísérő ódon és a méltóság-teljes Közlöny árkusainak átböngészése jelentette. Bár kényelmesebb feladat lett volna Virányi: Honvédtiszti koszorú című munkájából kiírni a honvédorvosok neveit.²⁰⁹ Virányi t. i. 1869-ben e cím alatt adott ki a szabadságharc honvédtisztjeinek emlékére munkát, mely munka fáradságos és aprólékos tevékenységgel összegyűjtötte a Közlönyben megjelent összes tiszti kinevezéseket. — Sajna azonban, nem választhattam e téren e kényelmesebbnek látszó utat, mert meg kellett állapítanom, hogy e Honvédtiszti koszorúban főleg orvosi téren számos hiányosság van. Vagy nem állt akkoriban hiánytalanul a szerzőnek a Közlöny teljes szabadságharci anyaga, vagy a szerkesztő gondatlanságán mult, hogy számos a Közlönyben megjelent honvédorvos neve kimaradt e honvédtiszti koszorúnak nevezett összeállításból. — Sokkal értékesebb volt a jelen kutatás szempontjából Virányinak a Hadilevéltárban kéziratként őrzött cím- és lakjegyzékkel kibővített összeállítása, amelyből a volt honvédorvosok egy részének szabadságharc utáni működési helye is fellévén tüntetve, a további kutatásra útmutatást adhatott.²¹⁰

Tehát a *Közlöny* adataiból gyűlt össze a honvédorvosok neveinek egy része. Azonban e böngészés csak egy részét jelenti a megszerzett anyagnak: a szabadságharc eseményeinek rohanása közben nem volt mindig mód és idő arra, hogy a megtörtént hadügyminisztériumi kinevezéseket a *Közlöny*ben közzé is tegyék. Ha csak a *Közlöny* adataiból rekonstruáltuk volna a honvédorvosi kart, az a megszerzett anyagnak csak egy tört részét jelentené. — Hogy mennyire nem lehet egyedül a *Közlöny* adataira támaszkodnunk, azt legjobban bizonyítja, hogy maga *Stáhly* egészségügyi osztályfőnök nem tudja még 1848 telén, hogy neki a kötelessége közzétenni a honvédorvosi kinevezéseket a *Közlöny*ben. Védekeznek, mikor ezért *Kossuth* felelősségre vonja.²¹¹

E megfontolások alapján a kutatás következő forrását az *Országos Levéltár* és a *Hadilevéltár* 1848/49-es iratanyaga jelentette. — Elsősorban az *Országos Honvédelmi Bizottmány* megmaradt teljes iratanyagát, iktatókönyveit, regisztereit, majd az 1848/49-es magyar *hadügyminisztérium* teljes iratanyagát, iktatókönyveit, stb. mintegy 60.000 hadügyminisztériumi aktát vizsgáltunk át, majd a *Stáhly*- és *Lumniczer*-iratok néven nyilvántartott orvosi iratanyagot. Értékes forrásul szolgált az 1848/49-es magyar hadügyminisztérium *egészségügyi osztályának* külön kezelt iratanyaga. Ha az irat elveszett, elkallódott volna, a hiányos iktatókönyv és regiszter segítségével állíttatott össze az eltűnt irat tárgya. Vizsgálatra került az *Országos Levéltár*ban példás rendben megőrzött különböző önálló seregtestek, légiók, stb. iratanyaga, minden az 1848/49. iratok közt orvosi vonatkozásokkal gyanúsítható aktatömeg. Vizsgálat alá kerültek a hadiesemények viszontagságaiban sokat szenvedett *Hadilevéltár* 1848/49-es iratanyagának elérhető fasciculusai is.

Ez anyag felhasználásával sikerült a seregben szolgálatot tett honvédorvosok nevein kívül a szabadságharc alatt velük kapcsolatos iratanyagot az egyes személyekre összegyűjtve kidolgozni és a sok eltűnt honvédorvosi élet összetört cserepeiből a honvédorvosok szabadságharc alatti működését összeállítani próbálni.

A későbbi oldalak tehát a honvédorvosok nevein kívül elsősorban a velük a szabadságharc alatt történt és a jövő számára dokumentumszerűleg megőrzött eseményeket foglalja össze.

Külön kritikai megfontolást jelentett a szabadságharcra vonatkozó könyv-, hírlap- és folyóiratirodalom feldolgozása. Itt is elsősorban csak a dokumentumokkal alátámasztott adatokat vettem figyelembe. A kort leginkább jellemző forrás volt elsősorban a szabadságharc hírlapirodalma, a *Közlönyön* kívül a *Március Tizenötödike*, a *Kossuth Hírlapja*, a *Pesti Hírlap*, *Radical Lap*, a *Komáromi Lapok*, a *Pester Zeitung*, stb.

Nehéz feladat volt az ú. n. igazolt honvédek, illetve honvédorvosok elbírálása is. Először 1868-ban,²¹² majd másodszor 1890-ben²¹³ *Mikár Zsigmond* volt honvédhadnagy összegyűjtötte és kiadta az országszerte megalakult honvédegyletek honvéd voltukat igazolt tagjainak névsorát. 1868-ban csak a volt igazolt honvédtisztekét, 1890-ben pedig a vármegyék segítségével az összes akkor életben volt honvédek névsora állíttatott össze.

E munka adatainak minden további nélküli felhasználása a szigorú történetírói kritika ismérveit nem elégítheti ki. Természetszerűleg a honvédegyletek soraiba nem minden volt szabadságharcos honvéd jelent-

kezett, volt olyan, ki a kérdéssel egyáltalában nem törődött, vagy más szempontból volt kényelmetlen számára a jelentkezés, vagy egyszerűen csak fölöslegesnek tartotta honvédi voltát elismertetni. Számos esetben viszont — mert később a honvédi mivolt bizonyos nemzeti tekintélyt, esetleg kis ellátást is jelenthetett — működhetett az ú. n. igazolások terén a jóakarát is. Tekintetbe kellett ezenfelül venni az öregkori emlékezés élettani hibáit is: az ifjúságot mindig szépnek és nagynek látják. Talán ez magyarázza meg, hogy ez igazolt honvédek névsorában sokszor az orvosok rangjai megjelölésénél magasabb rangok szerepelnek, mint az a dokumentumokból kiviláglanék. Mindezen megfontolások mellett e művek mégis felhasználhatók voltak, mert értékes útmutatást nyújtottak arra nézve, hogy a szabadságharc után a honvédorvos hol és merre működött. Általában kevés honvédorvos maradt, kinek igazolási adatán kívül egyéb adat ne támasztaná alá a szabadságharc alatti működését: rendelkezésre álltak már a *Közlöny* és a Levéltár adatai.

Célul tűztük ki a honvédorvosok életrajzi adatainak az összegyűjtését is. Könnyű volt a munkánk azon honvédorvosokra nézve, kik pályájukon kiemelkedtek és irodalmilag működtek. Ezek emlékét őrzik a lexikonok és a magyar könyvészeti gyűjtemények kötetei. De meghal az utókor számára az, ki után írás nem marad fenn. Így csak azon honvédorvosok életrajzi adatait tudtam összegyűjteni, ki után valami írásos jel maradt fenn. E tekintetben értékes forrást jelentett a fentiekben említett könyvészeti műveken (elsősorban *Szinnyei* munkái)²¹⁴ kívül az Országos Levéltárban az 1849-es igazságügyminisztérium iratanyagához sorolt honvédorvosi kérvények tömkelege,²¹⁵ hol a honvédorvosi állást kérvényezők serege kötelességszerűen feltárja dokumentumokkal alátámasztott minden életrajzi adatát. Ezekből merítettem a könyvészeti munkákban nem szereplő honvédorvosok önéletrajzi adatait.

Az anyag felépítésében értékes adatokkal szolgált *Bugát—Flór: Magyarországi orvosrend névsora 1840-re*. Az itt összegyűjtött lakonikus adatokból sikerült a honvédorvosok idősebb korosztályainak egy-egy lényeges személyi adatát megszerezni. — A következő orvosi összeírást országunkban *Oláh Gyula* készítette 1875-ben. A szabadságharc után életben maradt honvédorvosok nagy részének, tehát a fiatalabb korosztályoknak működési helye születési adata innen volt megállapítható.²⁰⁸

Az orvostudor honvédorvosok születési helyét és avatásuk idejét *Rupp*²¹⁶ és *Högyes*²¹⁷ műveiből szedtem össze, feltéve, ha a pesti egyetemen szereztek orvosdoktori oklevelet. A polgári sebészek és sebészmesterek adatai nagyjában felsoroltatnak, egy részének további adatai előkeríthetők lettek volna a pesti egyetem, a pozsonyi és kolozsvári líceumok, valamint a bécsi Josephinum anyakönyveiből, de erre a mostani körülmények között lehetőség nem nyílt, de úgy éreztem, túloznunk még a gondosságban és a pontosságban is felesleges.

További értékes életrajzi forrásul szolgáltak a szabadságharc utáni orvosi folyóiratokban, főleg az *Orvosi Hetilapban* és *Gyógyászatban* közölt nekrológok és gyászjelentések. Ez anyag is gondosan átvizsgáltatott a folyóiratok alapítási évétől kezdve.

A történetirőg kizárólag tényeket tekintő hűvösségével és teljes elfogulatlanságával az anyag áttekintése során meg kell állapítanunk a

szabadságharc korszakában élt zsidó orvosok, sebészek és sebész-mesterek dícséretére: a szabadságharc honvédorvosi karában *aránytalanul magas számban szerepelnek a zsidó orvosok, sebész-mesterek, polgári sebészek, orvostanhallgatók, stb.* Bernstein: *Az 1848/49-iki magyar szabadságharc és a zsidók* című²¹⁸ munkájában már észrevette e körülményt és ezt azzal magyarázza, hogy akkoriban az orvosi volt az egyetlen pálya, hol zsidó szabadon működhetett

De e körülmény mérlegelésén túlmenőleg meg kell állapítanunk, hogy feltétlenül kellett akkoriban a zsidó orvosoknak valami közös indítékuknak lenni, hogy oly nagy számban sereglettek a szabadságharc zászlaja alá.

Nem lehetett ez más, mint a szabadságért, a felszabadulásért való lelkesedés. A tények alapján azt is meg kell állapítanunk, hogy a honvédorvosi karban alkalmazott zsidó orvosok közül számosan eljutottak a legmagasabb polcra: *Kálazdy Móric, Langer Ignác, Landshut (Aradi) István, Grosz Albert* törzsorvosok és igazgató főorvosok hatékony és értékelte személyiségei a szabadságharc hadi egészségügyének.

Természetes — ez a gyűjtemények természete —, hogy gyűjteményem sem lehet teljes, számos oly honvédorvos működhetett, kiről hűséges működése után semmi dokumentum *nem* maradt fenn. Ezeknek nevei sajna, az utókorra nézve elvesztek.

Mindent összevéve, meggyőződésem, hogy a szabadságharc honvédorvosi kara megérdemelte e kutató tevékenységet. Nemzeti és tudományos orvosi kötelesség megőrizni e hősi neveket monumentum gyanánt a jövő megszülető orvosrendjei számára. A magyar orvostörténelem *hazaszeretettel, szabadsággal és demokráciával* telített egyéniségeit jelenti az elkövetkező díszes orvosi kar, a szabadságharc nyelvén szólva, a 839 kisebb és nagyobb levélből álló *honvédorvosi koszorú*.

Úgy érzem, a történelmi érdeken felül az elkövetkező sorokból fény árad *sokezer magyar családra* is, a szabadságharc honvédorvosainak *késői leszármazottjaira* is, kik talán *kegyelettel és büszkeséggel* fogják megőrizni honvédorvos elődeikről összegyűjtött soraimat.

Dr. Arányi Lajos.

A SZABADSÁGHARC HONVÉDORVOSAI.

ACZINGER (ATZINGER) KÁROLY orvostudor, szentkereszti, vasvármegyei születésű, 1848-ban szerezte meg az orvosi diplomáját.¹ Pestről 1848. június 27-én folyamodik honvédorvosi állásért.² Szorgalmasan működik mint a 33. honvédszászlóalj orvososa,³ előléptetik főorvosul a 33. zászlóaljhoz,⁴ kinevezetik Atzinger százados főorvosul a Kmetty-hadosztályhoz — jelenti a hadügyminisztérium egészségügyi osztályának 1849. július 15-én Walter törzsorvos.⁵

¹ Hőgyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

² OL. Igazságügym. 1849. D. 229. fasc. 468. sz.

³ OL. Lumniczer-iratok. 108. sz.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 286. H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2360. H.

ACSÁRI hadnagy orvos a királymezei kórházban működik Joppe és Serlegi honvédalorvosokkal együtt — jelenti a hadügyminisztérium egészségügyi osztályának 1849. május havában a VII. hadtest igazgató törzsorvososa, Lumniczer Sándor.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 17.158. szám.

ADAMY (ADOMY) FERENC 2-ik székely 83. honvédszászlóaljnál orvos, 29 évet szolgált mint orvos a császári seregben.¹ Kinevezetett Bem altábornagy úr által 1849. április 10-én tett jelentés szerint az erdélyi hadsereghez főorvosul a 2-ik zászlóaljhoz.² Borgó Tihárról jelenti a hadügyminisztériumnak a 2-ik székely 83. honvédszászlóalj, hogy Adamy április 10-én Bem és a hadügyminisztérium egészségügyi osz-

tálya által 1135. H. szám alatt főorvosnak már kineveztetett. (1849. május 20.)³

¹ OL. Hüm. 1849. 13.675. eüo. 13.356 H.

² Közlöny. 1849. április 26. 89. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 16.785. eüo. 1691 H.

ADLER HERMANN (ÁRMIN) dr. k. nevezetetik az utászkarnál orvosnak hadnagyi ranggal. (8281. sz.) Pest, november 17. 1848. Az Országos Honvédelmi Bizottmány nevében Kossuth Lajos elnök.¹ Adler Hermann orvostudor a lengyel szabadsapat főorvosaként működik — jelenti Aradról 1848. dec. 31-én az aradi tábor igazgató törzsorvos.²

Adler Hermann lovasberényi, fehérmegyei származású orvostudor, diplomáját 1846-ban a pesti egyetemen szerezte. Orvostudori értekezése: *Gyógytani rendszerek Paracelsustól korunkig*. I. füzet. Pest, 1846.³ Meghalt 1879. december 20. A legtiszteltebb gyakorló orvosok egyike volt a fővárosban, nemcsak betegek, de kollegái is szerették, visszavonult természet volt, 1848/49-ben honvéd törzsorvosként működött — írja az Orvosi Hetilap nekrológia.⁴

¹ Közlöny. 1848. november 21. 164. sz.

² OL. Hüm. 1849. 3294.

³ Hőgyes: Emlékkönyv. 242. oldal. — Szinnyei: Magyar írók.

⁴ Orvosi Hetilap, 1879. 1169. oldal.

ADLER KÁROLY doctorandus, az első orvosi szigorlatát végezte. 1848. augusztus 2-án a tolnamegyei nemzetőrség főorvosául választották meg, itt

működött 1848. december 15-ig. 1849. január 2-án *Stáhly* tábori főorvos alorvosnak nevezte ki a *Guyon*-hadosztályhoz — jelenti a *Guyon*-divízió Tiszafüredről 1849. március 6-án a hadügyminisztériumnak.¹ A karcagi kórháznál működik mint alorvos — közli *Kikó Károly dr.*, a *Perczel*-tábor rendező főorvosa 1849. február 9-én.² A hadügyminisztérium egészségügyi osztályának 1849. jún. 16-án kelt 2352 H sz. előterjesztésére a hadügyminiszter 1849. július 1-től a VII. hadtesthez százados főorvosul nevezi ki.³ 1869-ben még él mint igazolt honvédorvos.⁴

Tolna megyében, Bonyhádon született. 1849-ben Pesten avatták orvosdoktorrá.⁵

¹ OL. Lumniczer-iratok. 48. sz.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 195 H.

³ Közlöny. 1849. július 18. 152. szám.

⁴ Mikár Zs.: Honvéd Schematismus, Pest. 1869.

⁵ Högyes: Emlékkönyv. 244. oldal.

ADLER LÁZÁR hadnagy alorvos a nagykőrösi belső tábori kórházban működik — jelenti *Nagy József* százados főorvos 1849. július 4-én a hadügyminisztérium egészségi osztályának.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 24.629. 2671 H.

ADLER SAMU honvéd hadnagy alorvosi volta Budapesten igazoltatott.¹ 1890-ben még életben van.²

¹ Honvédtiszti koszorú az 1848/49. évből. Egybe fűz. Virányi (Virnauer) Vilmos. Pest. 1869.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Mikár Zs.: Honvédnév-Bp. 1891.

ADLICZER ANTAL, *Kertbeny*nek 1864-ben készített, a magyar emigránsokra vonatkozó összeírása szerint 48-as honvédfőorvos volt. 1849-ben Törökországba menekült, 1862-ben az olasz légióban van, majd Egyiptomba ment.¹ Szabadságharc alatti működéséről adat nem található.

¹ Kertbeny K. M.: Alphabetische Namenliste Ungarischer Emigration. 1848—1864. Brüssel—Leipzig, 1864.

AFFUMI ANTAL kineveztetik hadnagy alorvosul, 1848. július 8-án.¹ A 10. honvéd zászlóaljnál működik és főorvosi előléptetést kér — jelenti Kere-

csendről 1849. március 26-án *Lumniczer* igazgató törzsorvos,² *Affumi* lábbadozik betegségéből — közli a hadügyminisztérium egészségügyi osztályával Demnéről 1849. március 27-én *Walter Ferenc* osztályrendező főorvos,³ *Affumi Antal* a 10. honvéd zászlóalj alorvosa véres napokban hűségét szolgálatokat tőn — jelenti Obudáról, Buda bevétele utáni napon, 1849. május 22-én *Walter* rendező főorvos.⁴ *Affumi* megújítja főorvosi előléptetési kérését 1849. június 26-án.⁵

¹ Közlöny. 1848. július 8. 29. sz. Pesti Hirlap. 1848. július 12. 103. sz.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 815. H. sz.

³ OL. Lumniczer-iratok 72. sz.

⁴ OL. Lumniczer-iratok 42. sz.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2303. H. sz.

AIZINGER ANDRÁS, Budavára fel esküdött tisztí főorvosa, mint az I. hadtest promontori kórházának igazgatója tanúsítja 1849. június 10-én, hogy főgázmester *Cohn*, a hitközség elnöke 1830 óta gyakorol Budán,¹ *Aizinger* budavárosi főorvos zászlóalj főorvosa kinevezést kér — jelenti a hadügyminisztériumnak *Lumniczer*, a VII. hadtest igazgató törzsorvosa 1849. június 26-án.²

Aizinger András orvostudor váci származású, a pesti orvoskar rendes tagja, doktorrá avatták 1832-ben. Meghalt 1858 körül. Orvostudori értekezése: *Emphysema. Specimen inaugurale medicum*. Budae. 1832.³

¹ OL. Igazságügym. 1849. D. 232. fasc. 4055.

² OL Hüm. 1849. eüo. 2303. H.

³ Högyes: Emlékkönyv. 235. oldal. — Bugát—Flór: Magyarországi Orvosrend névtára. 1840. Színnyei: Könyvészet, Magyar írók.

AJTAI JÁNOS az erdélyi hadsereg kolozsvári főkórházának Unitarium tanodai fiókkórházában működik mint főhadnagy alorvos — jelenti a hadügyminisztériumnak 1849. július 1-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 12.907. 12.896. eüo. 2532 H.

AKÁCS LAJOS 3 hónapja működik Szegeden a kórházban. Sebészmeisteri képzettsége van. 1848 novemberében kéri a hadügyminisztériumot, helyezze őt Pestre.² *Tormay* törzsorvos *Akács Lajos* Pesten 1848. június 12-én okleve-

lezett sebész mestert 1849. január 25-én mint kitűnő és buzgósaos orvost a 25. zászlóaljhoz vezényli.¹ A hadügyminisztériumi egészségügyi osztály információkat kér személye felől az 5. honvéd zászlóalj parancsnokságától 1849. február 26-án.² *Akáts Lajos*, az 5. zlj alorvosa, Magister Chirurgiae szorgalmasan dolgozik, előléptetést érdemel — javasolja 1849. június 28-án a 4. hadtest rendező orvosa.³ 1849. július 21-én az 5. zászlóaljjal a temesvári táborban sikerrel működik.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 6394. 563. H.

² OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. fasc. 358. sz.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 415. H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 24. 290. 2695. H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770. H.

ALEXANDROVITS JÓZSEF okleveles sebész alorvos hadnagyként az 58. honvéd zászlóaljnál működik — jelenti a hadügyminisztériumnak 1849. május 20-án dr. *Garay János*, az 1. hadtest törzsorvosa.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 15.662. 1573. H.

ANDRYSEK JÁNOS, a Ferencz Károly 32. sz. gyalogezred főorvosa 1848 decemberében a szegedi tábori kórházban működik,¹ 1849. május 31-én a szegedi kórház igazgatósága jelenti, hogy *Andrysek* az 52. honvéd zászlóalj főorvosa az 1. sz. osztályt sikerrel vezeti.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 850. H.

² OL. Hüm. 1849. 18.835. eüo. 1931 H.

ANGELO JAKAB kineveztetik főhadnagy alorvosul 1849. május havában.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1215. H. index

ANGYAL JÓZSEF igazolt honvéd alorvos 1868-ban Pozsonyban él.¹

¹ Mikár Zsigmond: Honvéd Schematismus. Pest. 1869.

ANTALFY SAMU orvossegéd Pestről megérkezett a komáromi kórházhoz — jelenti *Weitzenbreyer (Buzay) Károly* törzsorvos, a komáromi főkórház igazgatója 1849. május 25-én a hadügyminisztériumnak.¹ „*Antalfy Sámuel* orvos segéd mult hó (július) 25-én, felette ittas állapotjában öntudatlanul indult a városból és haladt az előőrsek felé,

hol letartóztatott; ezen vétke miattasságáért, önkéntes eltávazásáért az eddig viselt büntetésen felül még négy napi házi börtönnel fenyegetik meg.”² Valószínűleg A. S. azonos azzal az *Antalfy Sándor* igazolt honvédalorvossal, akiről *Virányi*³ és *Mikár Zsigmond* 1869-ben,⁴ illetve 1891-ben megemlékezik.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 15.879.

² Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. Aigner. 1887.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁴ Virányi Vilmos: Honvédtiszti korszorú. Pest. 1869.

⁵ Mikár Zsigmond: Honvédnévkönyv Budapest. 1891.

ARANY JÓZSEF, *Virányi*¹ és *Mikár Zsigmond*² szerint igazolt honvédorvos, 1890-ben még Budapesten él.³

¹ Virányi (Virnauer) Vilmos: Honvédtiszti korszorú.

² Mikár Zsigmond: Honvédschematismus. Pest. 1869.

³ Mikár Zsigmond: Honvédnévkönyv. Bp. 1891.

ARÁNYI IMRE főorvos tekintetében az ezred kérelme nem teljesíthető — rendelkezik *Klapka* 1849. szeptember 15-i komáromi napiparancsában.¹

¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 320. oldal.

ARÁNYI JÓZSEF somogyi lovasschapbéli főorvos az 52. honvéd zászlóaljhoz tétetik át — közli *Klapka* 1849. szeptember 11-i napiparancsa Komáromban.¹

¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 319. oldal.

ARÁNYI LAJOS. „A budapesti önkéntesek főorvosa, dr. *Arányi*, a magyar királyi egyetemi orvos sebészeti tanulmány igazgatóságához f. hó 4-én jelentést tesz a szegedi katonai kórházak állapotáról s örömmel jelenti, hogy mind a térre, mind a gyógyszereményekre nézve a legmeglepőbb kielégítést élvezé...” — jelenti a *Közlöny* 1848. augusztusában.¹ *Kanka Károly* lemondásával a tábori orvosi igazgatóság 1848. december 26-án Dr. *Arányira* ruháztatik,² 1849. januárjában átveszi Komáromban a Bencések zárdájában alakuló kórház igazgatását.³

Arányi Lajos, azelőtt Lóståjner, egyetemi nyilvános rendes tanár. Született 1812. május 29-én Komáromban. Apja Lóståjner Antal m. kir. sópénztárnok volt. — Arányit három éves korában vagyonos nagybátyja fogadta örökbe, ki a kiképzetésére nagy gondot fordított. 1831-ben szülei házánál tartózkodva a cholerajárvány dühöngése alatt, mint jogász, nagy bátorságot tanúsított a cholera betegek ápolásában. Felcserélte anyja tanácsára a jogi pályát az orvossal. Turistaként bejárta az akkori osztrák-magyar monarchia minden államát, festegetett s néprajzi ismereteket gyűjtött. Orvosi szigorlati után tanársegéd lett Bene professzor mellett, utána Páduába, majd Bécsbe ment tanulmányútra. Tanulmányútja után a pesti egyetemen lett a kórbonctan rendkívüli tanára, 1847-ben a pesti egyetem Bécsbe küldte, hogy a nagy hírre vergődött uroscopiát tanulmányozza.

1848/49-ben zárva lévén az egyetem, az önkéntesek sorába lépett. Előbb zászlóalj, majd tábori főorvos lett. Ennek következtében 1850-ben hivatalból 9 hónapra felfüggesztették. 1861-ben lett a kórbonctan rendes tanára.

Arányi orvosi tanulmányain kívül az archeológiával is kimerítően foglalkozott. A budai várban a történelmi emlékü házak és helyek, valamint emlékek táblával való megjelölésének eszméje és kivitelezése neki köszönhető. A vajdahunyadi vár restaurálásáért is sokat küzdött: neki köszönhető, hogy a magyar mult e pótolhatatlan emléke megőriztetett. 1887. július 28-án halt meg. Kiterjedt tudományos munkásságot folytatott. Több munkája, számos cikke jelent meg.¹

¹ Közlöny. 1848. augusztus 8. 60. sz.

² OL. Stáhly-iratok 461. tifo. tétel.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 783. H.

⁴ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók. — Högyes: Emlékkönyv. 182. oldal.

ARDÁNHÁZY FERENC kiküldetik a 68. zászlóaljhoz Szooz Károly helyébe 1849. március 29-én, mert az eddig meg nem érkezett.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 5549. 552. H.

ARNSTEIN ÁRMIN honvéd főorvosi állást kér. Negyedféléve működik Nagykanizsán. Nemzetőr főorvos is volt, írja a hadügyminisztériumnak 1848. november 15-én.¹ Az 56. zászlóaljnál szorga-

lommal működik Arnstein — jelenti dr. Kikó Károly, Perczel tábornok rendező orvosa 1849. február 9-én.² A komáromi kórodába vezényeltetik szolgálattételre³

Arnstein Hermann orvostudor, Nagykanizsán működött, meghalt ugyanott 1858-ban. Orvostudori értekezése: Orvostudományi értekezés a gyermekágyi kórokokról. Buda, 1845.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasc. 468. sz.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 195. H.

³ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. Aigner. 1887. 323. oldal.

⁴ Högyes: Emlékkönyv. 242. oldal. — Szinnyey J.: Magyar írók.

ASZTAI MIHÁLY sebézmester 35 éves, korteskedés miatt hivatalából kimaradt, mint nem a város szülötte — Felsőbányáról 1848. október 23-án folyamodik honvédorvosi állásért,¹ „kineveztetik a 44. zászlóalynál alorvosul hadnagyi czimmal (8281. sz.) Pest, nov. 17. 1848. Az Országos Honvédelmi Bizottmány nevében Kossuth Lajos elnök.”² Asztai Mihály alorvos beteg — jelenti a 44. zászlóalj 1849. februárban.³ A felsőtiszai hadsereg⁴ és Kikó Károly dr., Perczel tábornok rendező orvosa jelenti működését 1849. február végén.⁵ Szatmár megye seborvosa volt.⁶

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. fasc. 359. sz.

² Közlöny. 1848. november 21. 164. szám.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 676. H.

⁴ OL. 1848/49. iratok. CXVI. Felsőtiszai hadsereg iratai. D. 826.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 195. H.

⁶ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. Trattner. 1840. 89. oldal.

ASZTALOS ISTVÁN okleveles sebész az esküt letevén hadnagyi alorvosnak neveztetik ki — írja a hadügyminisztérium egészségügyi osztálya 1849. június 16-án dr. Nagy Sándor erdélyi törzssorvosnak,¹ július 1-én a kolozsvári főkórház Unitarium tanodai épületében lévő fiókkórházában működik.²

¹ OL. Hüm. 1849. 19487. 1976. H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2532. H.

ATHANÁSZ SZILÁRD a mezővásárhelyi 30. zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel és 1848. október 1-i ranggal kineveztetett,¹ 1848. december 31-i

jelentés szerint Aradon működik a zászlóaljnál,² az újaradi 8. sz. tábori kórházban tevékenykedik — jelenti *Langer Ignác* törzsorvos 1849. február 6-án,³ Szeged felé ment *Athanász* hadnagy orvos — közli *Landshut István* igazgató főorvos Aradról 1849. április 11-én;⁴ mint szorgalmas sebészt 1849. június 28-án a 4. hadtest rendező főorvosa előléptetésre javasolja,⁵ *Keleti Bertalan* főorvos keze alatt működik 1849. július 21-én.⁶ 1868-ban mint igazolt honvédorvos a Jászkerületben él.⁷ 1807-ben született, 1831-ben Bécsben szerzett sebészmeisteri és szülész oklevelet. Városi orvos volt Jászapátiban.⁸

¹ Közlöny. 1848. október 12. 124. sz.

² OL. Hüm. 1849. 3294.

³ OL. Hüm. 1849. 3294.

⁴ OL. Hüm. 1849. 9623.

⁵ OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695. H.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770. H.

⁷ Mikár Zsigmond: Hnvédsschematismus. Pest. 1869.

⁸ Oláh Gy.: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. 161. oldal.

AZARY ANTAL szigorlandó orvos 1849. március 5-től a tokaji kórházban segédorvosként működik,¹ 1849. április 16-án a 12. huszárokhoz kinevezetik hadnagy orvosul.² 1849. április 15-én typhusban meghalt *Azary*, a 89. zlj. alorvosa — jelenti *Szilézy* főorvos.³

¹ OL. Hüm. 1849. 9751.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1038 H.

³ OL. Hüm. 1849. 12.646—47. 1246—47 H.

ÁBRAHÁM BOGDÁN orvostudor, volt mütősebészeti tanár kinevezetik a 19. huszárezred főorvosává 1849. május 22-én. A marosvásárhelyi kórházban működött.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1617. H.

ÁRKY IMRE 1849. március 3-án kinevezetik az 50. zászlóaljhoz orvossegédül,¹ mint pályavégzett orvosnövendéket *Répássy* tábornok Újvárosban kinevezte orvosnak, de a hadügyminisztérium egészségügyi osztálya 1849. május 18-án kívánja a bizonyítványai felmutatását.² 1868-ban mint igazolt honvédorvos Fehér megyében él.³

¹ Közlöny. 1849. március 4. 44. szám.

² OL. Hüm. 1849. 3658.

³ Mikár Zsigmond: Hnvédsschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtisztíti koszorú. 222. sz.

BACH MIKLÓS „kinevezetik a 43. zászlóaljnál főorvosnak századosi címmel (8281. sz.) Pest. november 17. 1848. Az Országos Honvédelmi Bizottmány nevében *Kossuth Lajos* elnök.”¹ 1848. decemberében a zászlóaljnál működik Felső-Magyarországon,² szeretne fegyvergyári orvos lenni 1849. januárban,³ 1849. január 15-én kinevezetik a debreceni Kovács Pál-féle házban lévő kórházhoz orvosul,⁴ január 21-én felülvizsgálatot tart a nyugdíjazások ügyében.⁵ Leköszön állásáról január 22-én,⁶ kinevezetik a debreceni piaristák épületében lévő kórházhoz január 23-án főorvosul,⁷ előlép 1849. április 20-án a felsőmagyarországi táborhoz rendező főorvosnak,⁸ a 89. zászlóaljnál működik mint rendező főorvos — jelenti 1849. május 16-án a felsőmagyarországi hadseregből *Parlagi Antal* törzsorvos,⁹ 4 napi porkoláb büntetést kap 1849. júliusában.¹⁰

Bach Miklós orvostudor pesti származású; tagja volt a bécsi orvosi karnak is. Orvostudori értekezése: *Dissertatio inauguralis med. de itinere pedestri*. Budae. 1840.¹¹ Eperjesen működött mint Sáros megye tisztí főorvosa, az ellenség által poscibáltatott, vagytonát lefoglalták.¹² A szabadságharc alatt először a nemzetőröknél működött *Pulszky* ezredes parancsnoksága alatt, majd tér főorvos lett, később az egyik tábori kórházat látta el Kassán.¹³

¹ Közlöny. 1848. november 21. 164. sz. Virányi: Honvédtisztíti koszorú. 281. sz.

² OL. 1848/49. iratok. Felsőmagyarorsz. mozgó hadsereg főparancsnokságának iratai. 1848. dec. 15—1849. febr. CXIV. D. 824. fasc.

³ OL. OHB. 1849. 156.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 10 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 38 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 79 H.

⁷ Közlöny. 1849. január 23. 8. szám.

⁸ OL. Hüm. eüo. 1093 H.

⁹ OL. Hüm. 1849. 10.527. 17.556. 1776 H.

¹⁰ OL. Hüm. eüo. 2362 H.

¹¹ Högyes: Emlékköny. 240. oldal. — Szinnyey: Magyar írók.

¹² Kossuth Hirlapja. 1848. 150. szám.

¹³ OL. Hüm. 1849. 1093 H.

BACH MÓR Conduite listáját küldi 1848. november 2-án a fehérvári katonai parancsnokság,¹ az újonnan kinevezett *Bach Mór* főorvos letette az esküt az alkotmányra — jelenti 1848. november 27-én a székesfehérvári parancsnokság.²

kütfő, 329. index.

² OL. Országos Biztosság. 1848. 13.

kütfő, 442. index.

¹ OL. Országos Biztosság. 1848. 13.

BACHER JÁNOS köztitéz 1849. február 7-én kinevezetik a Zanini 16. ezredhez alorvosul.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 168 H.

BAKK KÁROLY kineveztetett a 24. honvéd zászlóaljhoz hadnagy alorvosul — jelenti a hadügyminisztériumnak 1849. március 24-én a 9. hadosztály balszárnányának vezére.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 655 H. index.

BAKOS MIKLÓS már letette az első orvosi szigorlatát, 1849. február 17-én kinevezetik a 27. honvéd zászlóaljhoz ideiglenes alorvosul,¹ tehát nem nevezheti ki a hadügyminisztérium a 27. zászlóaljhoz Göbl Károlyt (1849. február 19),² Bakos Miklós kinevezetik a hadügyminisztérium egészségügyi osztálya által hadnagy alorvosul az 1-ső honvéd vadászrezredhez,³ egyedüli orvosként működik 1849. március 31-i jelentés szerint az 1-ső honvéd vadászrezred 2-dik osztályánál.⁴

Orvosi diplomáját 1852-ben szerezte meg,⁵ Nagykőrösön született és ott működik 1868-ban mint igazolt honvédorvos,⁶ az 1875-ben készült statisztika szerint Nagykőrös főorvosa. 1825-ben született.⁷

¹ OL. Hüm. 1849. 3525.

² OL. Hüm. 1849. 3563. 319 H.

³ Közlöny. 1849. március 6. 45. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 743 H.

⁵ Högyes: Emlékkönyv. 245. oldal.

⁶ Mikár Zsigmond: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtisztai koszorú. 346. szám.

⁷ Oláh Gyula: Mo. közeg. stat. Bp. 1876. 242. oldal.

BALÁZS LÁSZLÓ „kinevezetik a 14. zászlóaljhoz alorvosul hadnagy címmel. Pest. oct. 19. 1848. *Mészáros Lázár* hadügyminister“¹ Mint újonnan felfogadott orvosnak, 1848. november 2-án a fizetését kéri utalványoztatni a magyar hadi főparancsnokság,² felbontcol mint a 14. zászlóalj alorvosa Csáky János alorvossal Iglón 1849. február 2-án egy honvédet;³ a Pöltenberg-hadosztálynál működik hadnagy alorvosként — jelentik a hadügyminisztérium-

nak Tiszafüredről 1849. március 6-án,⁴ áttétetik ugyanazon minőségben 1849. április 5-én a 17. *Bocskay* huszárezredhez;⁵ a 18. huszároknál működik mint okleveles sebész és hadnagy alorvos — jelenti a felsőmagyarországi hadseregtől *Parlagi Antal* törzsorvos 1849. május 16-án,⁶ 1868-ban mint igazolt honvédorvos Fehérmegyében él.⁷

¹ Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

² OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kütfő, 342. index.

³ OL. Lumniczer-iratok. 37.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. D. 800. fasc. 47.

⁵ Közlöny. 1849. április 5. 71. sz.

⁶ OL. Hüm. 1849. 17. 556. 1776. H.

⁷ Mikár Zsigmond: Honvédschematismus. Pest. 1869.

BALOGH JÓZSEF kinevezetik százados főorvosul a komáromi tartalékosztályhoz,¹ 1849. május 7-én újoncász orvos Komáromban,² megérkezett Komáromba 1849. május 5-én — jelenti *Weitzenbreyer (Buzay)* főkórházigazgató 1849. május 25-én;³ a 40. zászlóaljnál működik 1849. május végén,⁴ az orvosokon esett sérelmekről panaszkodik *Flór* hadügyi egészségi osztályfőnöknek Ószönyről 1849. június 19-én küldött jelentésében,⁵ a 40. zászlóalj beteglétszámát jelenti 1849. június végén,⁶ 1868-ban mint igazolt honvédorvos él Fehér megyében.⁷

Balogh József orvostudor, a Kiskun kerület volt főorvosa, az orvosi tanfolyamot Pesten végezte, 1830-ban avatták orvosdoktorrá.⁸ Számos természetudományi cikket írt a Tudományos Gyűjteménybe, Orvosi Társa, Hasznos Mulatságokba s a Társalkodóba.⁹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1184. index. 2523. H.

² OL. Hüm. 1849. 1310 H.

³ OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 19.932. 2275 H.

⁵ OL. Lumniczer-iratok. Szám nélkül.

⁶ OL. Hüm. 1849. 23.222. 2435 H.

⁷ Mikár Zsigmond: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁸ Högyes: Emlékkönyv. 234. — Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. Trattner. 50. oldal.

⁹ Szinnyey: Könyvészet, Magyar írók.

BAMBERGER JAKAB sebész 1849. február 25-én a 63. honvéd zászlóaljhoz hadnagy alorvosul kinevezetik,¹ a kinevezést a hadügyminisztérium egészségügyi osztálya megerősíti,² ruhafel-

szerelésre mint újonnan kinevezett orvos 40 forintot kap, mely 5 ft-os részletekben vonatik le,³ kéri elmaradt fizetését: Dr. Karsay főorvos igazolja, hogy Bamberger az ellenség elől szökött Pestről.⁴

¹ OL. 1848/49. iratok. XCVII. D 807. fasc.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 373. H. — Közlöny. 1849. március 4. 44. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 465. sz.

³ OL. Hüm. 1849. 4929. 380. H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 4192.

BARABÁS ISTVÁN 22. zászlóaljbeli hadnagy orvos nehéz mozgású sebész — jelenti Máramaroszigetről a zászlóalj főorvosa 1849. február 15-én Doleschall Gábor,¹ állásáról Barabás le is köszön, Doleschall Gáborral történt összekülönbözés miatt.² — Mint megyei sebész a szabadságharc előtt Újfehértón működött.³

¹ OL. Hüm. 1849. 3833.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 553. H.

³ Bugát—Flór: Magyarországi orvosrend névsora. 1840-re. Pest. 1840. 87. old.

BARICS GYÖRGY sebész, 1840-ben szerezte oklevelét, 35 éves, 1848. június 27-én Budáról folyamodik honvédorvosi állásért,¹ 1868-ban Pesten működik,² 1890-ben még él, igazolt honvédorvos.³

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 232. fasc. 569. sz.

² Mikár Zsigmond: Honvédschematismus. Pest. 1869.

³ Mikár Zsigmond: Honvédnévkönyv az 1848/49-i honvédseregnek 1890-ben még életben volt tagjairól. Bp. 1891.

BARNA IGNÁC, a 13. huszárezred főorvosa 1849. február 19-én jelentést küld a hadügyminisztériumnak,¹ március 16-án megbíztatik a Nagykárolyban felállítandó kórház felügyeletével,² április 7-én Nagykárolyban a grófi számvevő lakot ajánlja tábori kórháznak,³ ugyanezen a napon orvosi jelentést is küld;⁴ április 14-én kéri a hadügyminisztériumot, rendeljék mellé Plesch Józsefet orvosnak,⁵ véglegesen szeretne Nagykárolyban kórházi főorvosként maradni (április 20).⁶ 1849. május 13-án mint százados rendező főorvos Kossuth húga: Meszlényiné Kossuth Zsuzsa, a szabadságharc főápolónője mellé rendeltetik, hogy a főápoló-

nő körútján szakértelmességi szempontból segéd legyen, kötelessége lesz a kórházak állapotáról egyenként jelentést tenni.⁷ Május 18-án intézkednek a hadügyminisztériumban rendező főorvosi fizetése kiutalásában,⁸ ugyanezen a napon a gyöngyösi kórház botrányos állapotáról tesz jelentést.⁹

1822. február 2-án Nagykárolyban született, 1848-ban lett Pesten orvosdoktor,¹⁰ a szabadságharc előtt a Hunyadi-huszárok főorvosaként működött. A szabadságharc után Pesten, majd Bécsben folytatott orvosi gyakorlatot, később végleg Pesten telepedett meg. 1865-ben Pesten a fogászat magántanára lett, a Tudományos Akadémia 1876-ban levelező tagjának választotta meg a nyelvészeti és széptudományi osztályban. A Regélőben jelentkezik először egy balladájával, írt az Athenaeumba, Honderúbe, Életképekbe, stb. is. Tudományos irodalom terén is működött.¹¹ † 1894. nov. 23.

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 328. H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 559. H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 844. H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 840. H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 1004. H. index.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 1094. H.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 1413. H.

⁸ OL. Hüm. 1849. 14.609. 1317. H.

⁹ OL. Hüm. 1849. 16. 852.

¹⁰ Högyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

¹¹ Szinnyey J.: Könyvészet, Magyar írók. — Petrik: M. könyvészet. 1875—1877. — Högyes: Emlékkönyv. 212. old.

BARRA JÁNOS okleveles sebész kinevezetik 1849. február 5-én a 67. honvéd zászlóaljhoz hadnagy orvosul,¹ a debreceni kórházhoz vezényeltetett orvosnak, jelenti a zászlóalj 1849. március 25-én;² áprilisban Balmazújvárosban az 5. sz. németvárosi kórház felügyelőjeként működik,³ május 20-án már a 97. zászlóaljnál van, sebészeti eszközöket kér a hadügyminisztériumtól,⁴ júniusban kérelmet ad be: szeretné a kolozsvári ténorvosi állást betölteni.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 149. H. — Közlöny. 1849. március 44. sz. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 575. sz.

² OL. Hüm. 1849. 7946. 664. H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1015. H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 16.291.

⁵ OL. Hüm. 1849. 17.428.

BARTÓK ZSIGMOND a nagyeger-hegyi székegyes csapat főorvosa 1849. májusi jelentésében Posoni Antalt főorvos-

nak ajánlja.¹ *Bartók* 1818-ban született, 1835-ben Kolozsváron szerzett sebész-mesteri oklevelet. A szabadságharc után Radnán működik mint bányaeorvos.²

¹ OL. Hüm. 1849. 13.223.

² Oláh Gyula: Mo. közegészségügyi statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 222. oldal.

BASA ISTVÁN sebész, 1845-ben kapott oklevelet 26 éves korában, csík-szentgyörgyi születésű, Hódmezővásárhelyről folyamodik 1848. június 3-án;¹ mint „honáért hű székely hazafi” beállt az önkéntes őrsereghez; *Sauer Ignác*, az ország főorvosa szólítja fel honvédorvosi állás elfoglalására, alkalmazást is nyer 1848. június 16-án.² 1849. május 11-én panaszt tesz, hogy nem lehetett főorvos, pedig ő már abszolvált orvosnövendék³ is, május 28-án a 9. hadtest balszárnny parancsnokához, *Imczedy* alezredes csapatához tétetik át, mint hadnagy alorvos.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232 fasc. 570. sz.

² OL. Igazságügymin. 1849. D. 223 fasc. 346. sz.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1377 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 1710 H.

BATA JÁNOS „kineveztetik a 14-ik zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel. Pest. oct. 19. 1848. *Mészáros Lázár* hadügyminister”.¹

¹ Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

BAUER MÁTHÉ „okszeresített sebész” Pestről folyamodik 1848. november 6-án honvédorvosi állásért,¹ „kineveztetik a 45. zászlóalynál alorvosul hadnagyi ranggal. Pest. november 17. 1848. Az Országos Honvédelmi Bizottmány nevében *Kossuth Lajos* elnök”.²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232 fasc. 571.

² Közlöny. 1848. november 21. 164. szám.

BÁNKI IGNÁC, veszprémmegyei körorvos meghalt 1903. június 24-én. Az *Orvosi Hetilap* szerint a szabadságharcban honvédfőorvos volt.¹ A szabadságharc alatti működéséről adat nincs.

¹ Orvosi Hetilap. 1903. 439. oldal.

BÁNYAI FARKAS, okleveles sebész, 3 éve működik Pesten, honvédorvos szeretne lenni,¹ kineveztetik hadnagy alorvosul,² a péterváradai várban működik a 2. zászlóaljnál,³ 1868-ban mint igazolt honvédorvos Belső Szolnok megyében él.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232 567. sz.

² Közlöny. 1848. július 8. 29. sz. Pesti Hirlap. 1848. júl. 12. 103. sz. Virányi: Honvédtisztí koszorú. 495. sz.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1880 H.

⁴ Mikár Zsigmond: Honvédschematismus. Pest. 1869.

BÁRGYOVSZKY (BÁRTFAI) MÁRTON hites sebész 1848. augusztus 12-től 1849. február haváig Szegeden a tábori kórházban alorvos,¹ majd a békési kórházba kerül, hol mint „hollók vájják a magyarság testét” a „windisch” érzelmű főorvosok,¹ kineveztetik hadnagy alorvosul a 35. honvéd zászlóaljhoz,² nevét *Bártfaira* változtatja 1849. március 9-én,³ áprilisban a 35. zászlóaljtól át-tétetik a 27-hez ugyanazon minőségben,⁴ panaszt emel ellene ugyanezen hónapban *Csutak Kálmán* ezredes,⁵ 1868-ban Pesten működik,⁶ 1890-ben még él, mint igazolt honvédorvos.⁷

¹ OL. Hüm. 1849. 4842. 5883. 519 H.

² Közlöny. 1849. 40. szám. Virányi: Honvédtisztí koszorú. 589. sz.

³ Belügyminisztérium debreceni iktatókönyve 1849. Közlöny. 1849. 84. sz.

⁴ Közlöny. 1849. április 5. 71. szám.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 1002 H.

⁶ Mikár Zsigmond: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁷ Mikár Zsigmond: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

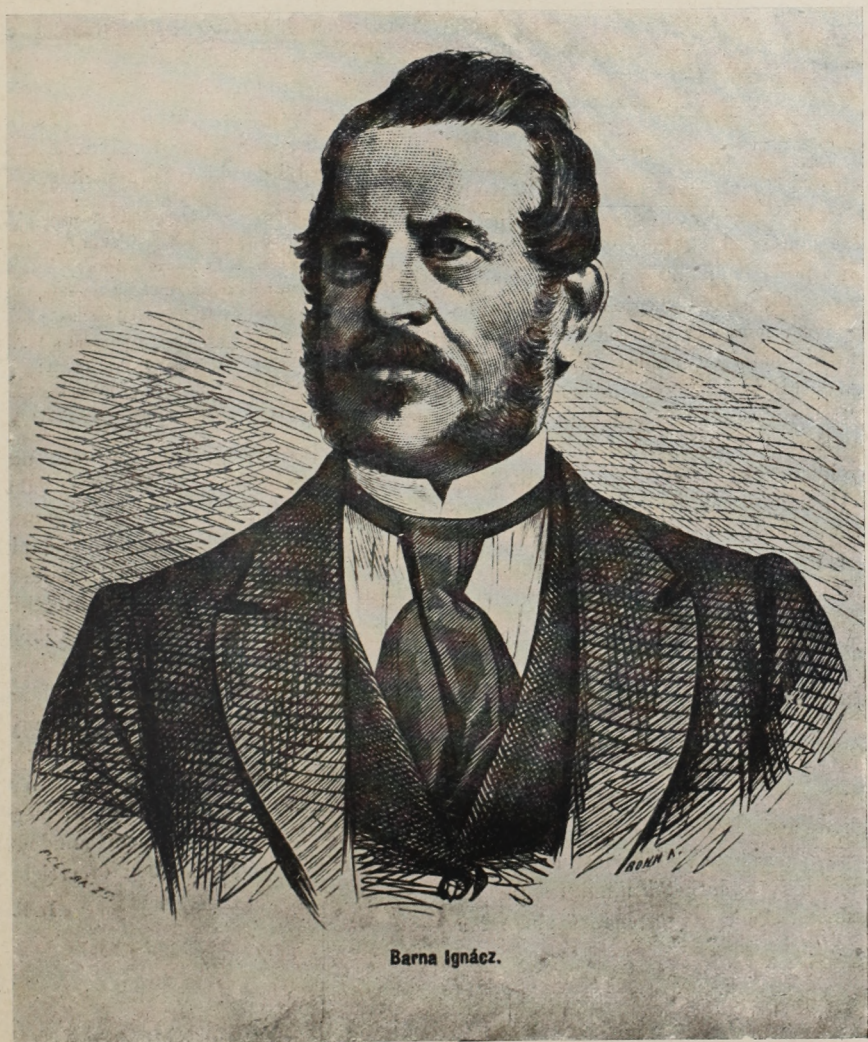
BECK JÓZSEF doctorandust 1849. június 10-én Perczel tábornok nevezte ki — jelenti 1849. június 28-án a 4. hadtest rendező orvosa.¹ *Vetter*, a déli sereg fővezérének jelentése alapján kineveztetik 1849. július 15-én az 5. zászlóaljhoz hadnagy alorvosul,² szorgalmasan működik *Beck* a temesvári táborban, jelenti a 4. hadtest 1849. július 21-én.³

¹ OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2537 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

BECK KÁROLY a német légióban működik mint közember, orvos. Parancsnoka *Giron Péter* őrnagy,¹ *Csutak* ezredes hadosztályában nincs orvos,

Barna Ignác.

Beck kinevezését kéri² — a 27. honvédszászlóaljhoz hadnagy alorvosul kineveztetett *Beck Károly* — jelenti *Csustak Kálmán* ezredes 1849. március 24-én.³

¹ OL. 1848/49. iratok. Német légió iratai.

² OL. Hüm. 1849. 5051. 467 H.

³ OL. Hüm. 1849. 7513.

BECK MANÓ alorvos 1848. őszén Verbászon, majd a békési, szabadkai és kisújszállási kórházban működött — főorvosi kinevezést kér, *Holluschka Twadar* és dr. *Türck Vilmos* bizonyítványt adnak 1849. májusában: *Beck Manó* szorgalmasan működött,¹ mint sebész mestert 1849. május 22-én hadnagy alorvosi beosztásban a hadügyminisztérium egészségügyi osztálya a gödöllői tábori kórházba rendeli.²

¹ OL. Hüm. 1849. 12.624. 12.893.

² OL. Hüm. 1849. 18.835. 1931. H.

BECKER FERENC ezredorvos 1837. óta a császári János-dragonyosoknál, sebész, szemész, szülés és orvosdoktor, Szabadkára lesz küldendő — írja a magyar hadi főkörmány 1848. július 29-én 2708. sz. alatt,¹ 1849. májusában még a szabadkai tábori kórházban működik,² itt összeütközik a helybeli nőegylet hölgyeivel, kik be akarnak avatkozni az orvosi munkába.³

¹ OL. Országos Bizottság. 1848. 61. index.

² OL. Hüm. 1849. 18.835. 1931 H. — OL. Hüm. 1849. 12.684. 18.048. 23.768.

³ OL. Hüm. 1849. 24.952. 2783 H.

BEDÁK ISTVÁN okleveles sebész a 7. huszárezredhez hadnagy alorvosul kineveztetik 1849. március 10-én.¹ Nagyváradon veszik állományba.²

1806-ban született, Pesten szerzett 1846-ban sebész mesteri, szülési és szemésszi oklevelet. A szabadságharc után Nagyváradon működik mint tisztí orvos.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 506. H.

² OL. Hüm. 1849. 7244.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. Légrády. 1876. 65. oldal.

BEDUSCHKI (BEDONSKY) 1849. február 7-én kinevezetik *Perczel* táborába a 16. Zanini ezredhez főorvosul,¹ február 9-én jelenti a Közép-tiszamelléki hadseregtől *Kikó Károly*

rendező főorvos, hogy szorgalmasan működik dr. *Bedonszky* kapitány főorvos a Zaninieknél,² meg kell jelenítenie március 14-én reggeli 10 órakor „multhatatlanul“ a debreceni térparancsnokság előtt.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 168 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 195 H.

³ Közlöny. 1849. március 14. 52. sz.

BEK MIKLÓS hadnagy alorvos mint igazolt honvédorvos Csongrád megyében működik 1868-ban,¹ 1890-ben még az életben lévő honvédtisztek közt tartják nyilván.²

1827-ben született, Pesten 1850-ben szerzett sebész mesteri oklevelet. Városi alorvos volt Csongrádon.³

¹ Mikár Zsigmond: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 701. sz.

² Mikár Zsigmond: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 109. oldal.

BENKŐ GYÖRGY hadnagy alorvos meghalt a kolozsvári tábori kórházban — jelentik 1849. július 14-én a hadügyminisztérium egészségi osztályának.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2530 H.

BERMANN GYULA az 1. vadász-ezred főorvosa küldje be a diplomáját — rendelkezik a hadügyminisztérium egészségügyi osztálya 1849. március 1-én,¹ a 15. zászlóalj főorvosaként működik; mint a 84. zászlóalj főorvosa tevékenykedik *Bermann*, jelenti 1849. május 16-án *Parlagi Antal*, a felsőmagyarországi hadsereg törzsorvosa. 1868-ban Beregszászon működik,² 1890-ben még él ugyanitt, mint igazolt honvédorvos.³ — Orvosdoktor, szemész, sebész, szülés. Külföldi utakat tett, a párisi gyakorló orvostársaság rendes tagja volt. Sátoraljaújhelyen született, 1841-ben szerezte a bécsi egyetemen a diplomáját. 1844—48 között Munkácsen működött mint gyakorló orvos.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 4647.

² OL. Hüm. 1849. 17.556. 1776 H.

³ Mikár Zsigmond: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 690. sz.

⁴ Mikár Zsigmond: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

⁵ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229 fasc. 470. sz.

BERNT (BERNDT) JÁNOS főorvos 1849. március 14-én reggeli 10 órakor mulhatatlanul jelenjen meg a térparancsnokság előtt — rendelkezik *Szentpály József* őrnagy, debreceni térparancsnok,¹ a hadügyminisztérium 1849. április 10-én jelenti Kossuthnak, hogy *Bernt* főorvost még két más főorvossal együtt Mezőtúrról elküldte a sereg fővezérének rendelkezésére;² a *Közlönyben* áprilisban felhívás jelenik meg: távollétét igazolja,³ 1849. április 21-én beküldi jelentését: Egerben epe-*mirigyben* feküdt,⁴ *Görgey* seregében a 34. gyalogezrednél működik, *Lumnitzer* mint a VII. hadtest törzsorvosa 1849. június 3-án törzsorvosul ajánlja a hadügyminiszternek.⁵

1814-ben született Bécsben. A bécsi Josephinumban szerzett 1839-ben oklevelet, 10 esztendeje katonai főorvos. Orvostudományi értekezése: *Dissertatio de farinibus*. 1848-ban az ókéri táborban choleraorvos.⁶

¹ Közlöny. 1849. március 14. 52. sz.

² OL. OHB. 1849. 2530/e. 898 H.

³ OL. Hüm. eüo. 1849. 1057 H. — Közlöny. 1849. április 19.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 1109 H index.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2303 H. — OL. Hüm. 1849. 6394.

⁶ OL. Hüm. 1849. 6394. 563 H.

BERTALAN DÁNIEL 1868-ban mint igazolt honvéd orvos Kézdivásárhelyen él.¹ Szabadságharc alatti működéséről egyéb adat nem áll rendelkezésre.

¹ Mikár Zsigmond: Honvédschematismus. Pest. 1868.

BERTHA JÁNOS 1868-ban mint igazolt honvéd orvos a kolozsmegyei honvédegylet tagjai között szerepel.¹ — Szabadságharc alatti működése nem ismeretes.

¹ Mikár Zsigmond: Honvédschematismus. Pest. 1869.

BERZAY KÁROLY okleveles sebész Tiszaföldváron működött 5 évig, városát megtámadta az ellenség, mindene a láng prédája lett, háza porrá égett, családjával együtt koldusbotra jutott *Török Gábor* kormánybiztos kinevezte az óbecsei kórházhoz orvosnak. Innen folyamodik 1848 október 22-én zászlóalji beosztásért,¹ kinevezetik dr. *Hoffmann Vilmos* helyére a 6.

zászlóaljhoz 1848. november 8-án.² Jelenti, hogy inkább elmegy a komáromi nemzetőrökhöz főorvosnak, mert munkája nem áll egyébből, mint „a sebre tépést tenni s azután pólyával, miegyébbel bekötni, hogy le ne essék”,³ Törökszentmiklóson is volt a kórházban; április 16-án leköszön, mert családjához akar menni: visszafoglalták Bácsot,⁴ 1849. július 20-án körülményei megváltozhattak, újból kinevezik hadnagy orvosul a 133. zászlóaljhoz Dorozsmára, hol a katonaságon kívül a hadifoglyok és 2000 sáncászó munkás építi a védelmi sáncokat.⁵

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232 fasc. 572. sz.

² Közlöny. 1848. november 8. 151. sz.

³ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasc. 572/b. sz.

⁴ OL. Hüm. 1849. 10.599. 12.506.

⁵ OL. Hüm. 1849. 24.284. 25.100. 2737 H és eüo. 2790. 2799 H.

BESSENYEI MIHÁLY volt tábori orvost, sebészt küldi 1849. június 1-én a szentandrászi kórházba *Landshut* aradi törzsorvos,¹ ideiglenes orvosként működik — jelenti az aradi tábor 1849. július 19-én,² mint a Sándor-huszárok orvososa tevékenykedik;³ kinevezetik 1849. július 25-én hadnagy orvosnak,⁴ 1868-ban Abonyban él.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 19.150. 1972 H.

² OL. Hüm. 1849. 24.716. 2676 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2565 H. 2762 H.

⁴ Közlöny. 1849. július 25. 158. szám.

⁵ Mikár Zsigmond: Honvédschematismus. Pest. 1869.

BESZTERCZEY JÓZSEF főorvos és toborzó százados fogaton küld 6 lengyel önkéntest,¹ kiscelli tábori kórházban működik 1849. április 6. óta — jelenti *Lumnitzer* igazgatótörzsorvos 1849. május 14-én.²

Orvostudor és sebészmester, uzriáremetei, ungmegyei születésű. Ung megye verhovinai járásának volt orvosa. Nagybereznán lakott.³ Avatási értekezése: *Dissertatio inauguralis med. de Arthritide*.⁴ Budae. 1837. 1837-ben avaták orvosdoktorrá.⁵

¹ Lehoczky Tivadar: Beregmegye és a munkácsi vár 1848/49-ben. Munkács. 1899.

² OL. Lumnitzer-iratok. D. 800. fasc. 69. sz.

³ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora. 1840-re. Pest. 1840. 105. oldal.

⁴ Szinnyei József: Könyvészet. M. írók.

⁵ Högyes: Emlékkönyv. 238. oldal.

BEVILAQUA nevű, a honvédseregben szolgáló sebész emlékét őrzi a Hadi Levéltár.¹

¹ HL. 1848/49. iratok. Névmutató. 4/203.

BÉLER JÁNOS sebézmester beosztatott a 2. gyalogezred 2. zászlóaljához az elment *Bukovinszky* helyébe — jelenti Magyarádról 1849. április 6-án *Kálazdy* törzsorvos,¹ előléptetett főhadnagy alorvossá 1849. június 15-én, közli *Lumniczer* igazgató törzsorvos,² a hadügyminisztérium egészségügyi osztálya 2055 H. sz. alatt a kinevezést megerősíti.³

¹ OL. Lumniczer-iratok. 99. sz.

² OL. Hüm. 1849. 20.892. 2055 H.

³ Közlöny. 1849. július 13. 148. szám.

BILNITZER MÓR sebész az ellenség elől menekült, a 68. zászlóaljnál működik 1849. január 11-én,¹ a 68. zászlóaljhoz hadnagy alorvosul kineveztetik január 23-án,² az úJVárosi kórházhoz vezényli őt a 68. zászlóalj főorvosa 1849. március 14-én,³ májusban még ott működik,⁴ kinevezetik százados főorvosul,⁴ az aradi táborban van 1849. július 1-én;⁵ Pesten működik 1868-ban,⁶ 1890-ben ugyanitt él mint igazolt honvédfőorvos.⁷ — Orvosdoktori oklevelet 1844-ben szerzett, hunsdorfi (Szepes megye) származású,⁸ orvosdoktori értekezése: *Dissertatio inaug. med. de cataracta*. Pestini. 1844.⁹

¹ OL. Hüm. eüo. 1. H. sz. index.

² Közlöny. 1849. 8. szám.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 538 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 13.311. 1338 H. — OL. Hüm. 1849. 21.076. 2159 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2565. H.

⁶ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁷ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Bp. 1891.

⁸ Högyes: Emlékkönyv. 242. oldal.

⁹ Szinnyei J.: Könyvészet. M. írók.

BINDER GYÖRGY tábori orvos 1848. december 5-én beteg,¹ 1868-ban mint igazolt honvéd alorvos Pesten működik,² 1890-ben még életben van.³

¹ OL. Országos Bizottság. 1848. 13 kútfő 465. sz.

² Mikár Zsigmond: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 973. sz.

³ Mikár Zsigmond: Honvédnévkönyv Budapest. 1891.

BINETZ ISTVÁN mint igazolt honvédtábori orvos a Kolozs megyei honvédegylet nyilvántartásában szerepel,¹ 1868-ban Monostoron (Kolozs megye) él.² Szabadságharc alatti működéséről egyéb adat nem áll rendelkezésre.

¹ Mikár Zsigmond: Honvédschematismus. Pest. 1869.

² Virányi Honvédtiszti koszorú. 1196. szám.

BING sebész elhagyta állomáshelyét — teszi közzé a *Honvéd* című lapban 1849. június 18-án dr. Nagy Sándor erdélyi törzsorvos; *Bing* felel ugyanitt és igazolja magát.¹

¹ Honvéd. 1849. 584. oldal.

BIRÓ FERENC urat főorvosnak ajánlja *Hatvani Imre* szabad mozgó csapat parancsnoka Álmódról 1849. március 25-én kelt jelentésében. „Katonáim elhaltak volna a ruhátlan-ság miatt meghűlésben, ha orvosom szolgálati készsége és buzgalma nem örködték volna felettük...” Erősítse meg *Biró Ferencet* a hadügyminisztérium egészségi osztálya főorvosi állásában.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 7893. 680 H.

BIRÓY ALBERT, sebész, szemész, szülész és fogász, 1843-ban szerezte 24 éves korában oklevelét, *Nemesmilitics* községének szerződött orvosa 1849. június 12-én honvédorvosi állásért folyamodik,¹ kineveztetik, az utászkarhoz hadnagy alorvosul ugyanebben a hónapban.²

¹ OL. Igazságügymin. D. 236. 5011.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2060. H. — Közlöny. 1849. június 20. 136. sz.

BLATTNY JÁNOS sebész, alorvos hadnagyként a 9. huszárok őrnagyi osztályán működik, *Sauer* országos főorvos nevezte ki 1848. október 18-án — jelenti a VII. hadtest 1. hadosztálya 1849. márciusában,¹ a 62. zászlóaljnál működik, közli 1849. június 15-én *Lumniczer* igazgató törzsorvos.² *Blattny* hiányzik — jelenti *Kálazdy* törzsorvos Újszöny-

ből 1849. július 1-én.³ 1868-ban Ungváron él,⁴ mint igazolt honvéd főorvos.⁵ — 1820-ban született, 1844-ben Bécsben szerzett sebészmeisteri oklevelet, Ung megye felsőremeteli járásának volt az orvosa.⁶

¹ OH. Lumniczer-iratok. 46. sz.

² OL. Hüm. 1849. 20.892. 2055 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2355—57. H.

⁴ Mikár Zsigmond: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁵ Virányi: Honvédtiszti koszorú. 1043. szám.

⁶ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrady. 366. oldal.

BLEIRUCKER LAJOS igazolt honvéd alorvosként él 1868-ban Tolna megyében.¹ — Egyéb adat szabadságharc alatti működéséről nem áll rendelkezésre.

¹ Mikár Zsigmond: Honvédschematismus. Pest. 1869.

BLOKSAY FERENC KÁROLY (BAKSAY) megyei sebésznek Mészáros Lázár Budapestről 1848. július 13-án kelt 1624 sz. alatti rendeletében,¹ mert nyolc napig a munkácsi kórházban kiegészítő orvos volt, 20 pft jutalmat ad,² honvédorvosi állásért folyamodik 1848. okt. 20-án,³ mint a 69. zászlóalj alorvosa egy 64 pft értékű kézi gyógyszerért ad a zászlóaljnak...⁴ becsülettel működik Bloksay a zászlóaljnál — jelenti Parlagi törzsorvos 1849. május 16-án,⁵ főorvosul ajánlja Bloksayt Inándy 2. hadtesti törzsorvos 1849. július 1-én,⁶ Klapka 1849. augusztus 25-i napirancsában Komáromban főhadnagy alorvosi állásából főorvossá lépteti elő századosi címmel.⁷ Mezőkászonnyban élt s működött mint járási orvos, 1868-ban mint igazolt honvéd főorvos a beregmegyei honvédegylet tagja,⁸ meghalt a nyolcvanas években.

¹ OL. Országos Bizottság. 1848. 22. index.

² Lehoczy Tivadar: Bereg megye s a munkácsi vár 1848/49-ben. Munkács. 1899. 29. oldal.

³ OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. fasc. 392. tétel.

⁴ Közlöny. 1849. május 17. 107. szám.

⁵ OL. Hüm. 1849. 17.556. 1776 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. 31.440.

⁷ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Bp. 1887. Aigner. 278. oldal.

⁸ Mikár Zsigmond: Honvédschematismus. Pest. 1869.

BOBOR LAJOS Torontál megye „rendszerinti“ orvosa, apja a Károlyezrednél katonaeorvos, apja mellett működik. Honvédorvosi állásért folyamodik.¹ 1849. február 16-i jelentés szerint a Bocskay huszárezred főorvosaként tevékenykedik,² február 28-án a 17. Bocskay huszárezredhez főorvosul ki-neveztetik,³ március 28-án a hadügyminisztériumi egészségügyi osztálya Bobornak golyóhúzózt küld,⁴ Nógrádból április 14-én adakozást jelent,⁵ június 21-én tépetet és pályát kap az egészségügyi osztálytól.⁶ Szorgalommal működik ezredénél — jelenti Temesvárról 1849. július 21-én a 4. hadtest rendező főorvosa.⁷

Orvosdoktori diplomát 1846-ban szerzett Pesten, nagyszentmiklósi, torontálmegyei származású.⁸ Orvosdoktori értekezése: *Dissertatio inaug. med. forensis de judicio medici forensi saepe dubio*. Pestini. 1846.⁹

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasc. 472. sz.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 290 H.

³ Közlöny. 1849. 40. sz. — Közlöny. 1849. 79. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 1062. sz.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 699 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 952—953.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 2195 H.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

⁸ Hőgyes: Emlékkönyv. 242.

⁹ Szinnyey J.: Könyvészet, Magyar írók.

BOGDÁN TIVADAR 1868-ban mint igazolt honvédalorvos Losoncon működik,¹ tagja a nógrádi honvédegyletnek,² 1890-ben még életben van.

1826-ban született, Pesten 1851-ben szerzett orvosdoktori oklevelet. Honvédezedorvosként működött a kiegészítés után. — Losoncon élt.³

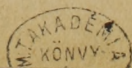
¹ Virányi: Honvédtiszti koszorú. 1122. szám.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

³ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

⁴ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrady. 224. oldal.

BOJTHA JÓZSEF kitűnő szorgalmú — igazolja 1849 májusában Kolozsvár főorvosa dr. Barra József. A kolozsvári ténorvosi állást szeretné elnyerni Bojtha, de ez állást már betöltötte a hadügyminisztérium,¹ 1849. június 16-án

Bojtha József sebész-mester, ki előzőleg a kolozsvári tábori kórházban működött, és az esküt letette, kinevezetetik hadnagy alorvosul,² a kolozsvári fő-kórház július 1-i jelentése szerint a Torda-utcai fiók kórodában tevékenykedik, mint hadnagy alorvos.³

1814-ben született; Kolozsváron 1844-ben szerzett sebész-mesteri oklevelet. A szabadságharc után városi alorvosként működik Kolozsváron.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 17.428. 1741 H.

² OL. Hüm. 1849. 19.487. 1776 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2532 H.

⁴ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Pest. Légrády. 1876. 169. oldal.

BOLDOGFI (SELIGMANN) MÓR alorvos *Lux Jánossal* együtt *Stahly* tábori főorvos által neveztetett még ki — jelenti 1849. március 25-én a 8. huszárezred tartalékosztálya,¹ mint 20 éve működő sebtudor, ki 1848 májusától honvéd alorvosként működik, kinevezetetik a 8. huszárezredhez főhadnagy alorvosul. — *Bónis Sámuel* kormánybiztos igazolja, hogy a schwechati csata sebesültjeinél egyedül *Boldogfi* maradt a csatatéren. Zabolch megye is igazolja kiváló működését.² Mint igazolt honvédorvos Pesten működik a szabadságharc után,³ 1890-ben még él.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 657 H. index.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2636 H.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 1180. sz.

⁴ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

BÓDY JÓZSEF eperjesi születésű, 1848-ban, 26 éves korában szerezte meg orvosdoktori diplomáját,¹ ideiglenesen a pesti zászlóaljnál van, már 2 hónapja hadiorvos, főorvosi kinevezést kér 1848 októberében,² kinevezetett a 17. zászlóalj főorvosául — jelenti *Weitzenbreyer* törzsorvos Komáromból 1849. március 3-án,³ a kinevezést március 6-án a hadügyminisztérium egészségi osztálya megerősíti,⁴ mint hadosztálybeli igazgató főorvost *Klapka* 1849. augusztus 7-i komáromi napiparancsa az 57. zászlóaljhoz vezényli.⁵ 1868-ban mint igazolt honvédorvos Ung megyében él.⁶

¹ Hőgyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

² OL. Igazságügymin. 1849. D 229 fasc. 475. sz.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 420 H.

⁴ Közlöny. 1849. 45. szám.

⁵ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 249. oldal.

⁶ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

BONOMY ANTAL sebészdoktorral *Landshut* aradi törzsorvos 1849. június 1-én közli, hogy az 59. zászlóaljhoz százados főorvosi kinevezését már a napokban várhatja,¹ az aradi gyárvárosban, az Epreskertben lévő tábori kórházban működik; 1972 H. sz. alatt kinevezetetik az 59. zászlóaljhoz főorvosnak,² július havában még az aradi kórházban működik;³ mint igazolt honvédtörzsorvos,⁴ 1840-ben,⁵ 1868-ban⁶ és 1890-ben Temesváron él.⁷

¹ OL. Hüm. 1849. 19.150.

² OL. Hüm. eüo. 1972 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2565 H.

⁴ Virányi Honvédtiszti koszorú. 1196. szám.

⁵ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. 91. oldal.

⁶ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁷ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

BORSICZKY GYÖRGY a kolozsvári Unitarium tanodai fiók tábori kórházban mint rendező főorvos százados működik az 1849. július 1-i jelentés szerint.¹ Sebész, 28 éves, máramaroszigeti származású.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2532 H.

² OL. Hüm. 1849. 19.416. 1983 H.

BOEHM JÓZSEF (GUSZTÁV) alsebeszt kéri a Porosz herceg nevű gyalogezred kinevezni az ürességbe jött fősebeszi állásra (1848. november 6.),¹ 1849. február 15-én panaszkodik a 60. gyalogezred 2. zászlóalj alorvosa, *Schavnyiczky: Boehm* alsebeszt fősebeszt lett, így nincs reménye az előlépésre,² *Boehm* a 60. zászlóaljnál működik — jelenti 1849. június 28-án a 4. hadtest rendező orvosa,³ *Korányi* Frigyes nevű orvosnövendék *Boehm* főorvosa a 104. zászlóaljnál — jelenti 1849. július 21-én.⁴

¹ OL. Országos Bizottság. 1848. 13. kútfő 345. index.

² OL. Hüm. 1849. 4076.

³ OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

BRACHFELD MÁRK sebész-mester 1848. november 22-én honvédorvosi állásért folyamodik,¹ főhadnagy alorvosként 1849. július 1-én a komáromi várba vezényeltetik,² az igazgató-főorvos előterjesztésére Klapka 1849. augusztusi napirendjében *Brachfeld* kinevezetik főorvossá századosi címmel,³ mint igazolt honvédfőorvos 1868-ban Pesten működik;⁴ 1890-ben még él.⁵

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232 fasc. 573. sz.

² OL. Hüm. 1849. 20.670. Közlöny. 1849. július 13. 148. szám.

³ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 275 oldal. Komáromi Lapok. 1849. szeptember 26. 64. szám.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁵ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

BRADA FERENC Magister Chirurgiae, szemész és szülész-mester a 2. huszároktól, a szegedi tábori kórház 3. osztályának főorvosa — jelentik 1849. május 31-én,¹ rendeltessék vissza Szegedről az ezredéhez — kéri a 2. sz. huszárezred parancsnoksága Felsőmagyarországról ugyanekkor.²

1868-ban Szegeden él, igazolt honvédfőorvos.³

¹ OL. Hüm. 1849. 18.835. 1931 H. 24.284.

² OL. Lumniczer-iratok. 55. szám.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

BRAUN SÁNDOR főorvos Pestről megérkezett — jelenti *Weitzenbreyer* főkórházi igazgató 1849. május 25-én Komáromból.¹ *Braun*, az új orvos hiányzik — közli a hadügyminisztériummal Újszónyból *Káladzy* törzsorvos 1849. július 1-én.²

Orvostudor, puchói, trencsénmegyei születésű. 1834-ben szerzett oklevelet.³ Orvostudori értekezése: *Dissertatio inaug. med. de diaphragmatide*. Pestini. 1834.⁴ Abonyban működött a szabadságharc előtt.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2355—57 H.

³ Högyes: Emlékkönyv. 236. oldal.

⁴ Szinnyey: Könyvészet. Magyar írók.

⁵ Bugát—Flór: Magyarországi orvosrend névsora. 1840. 63. oldal.

BRECHER MANÓ a 29. aradi zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel, október 1-i ranggal 1848. október 12-én kinevezetik;¹ szeretne a felsőmagyarországi táborba kerülni, mert nem bírja az oláh nyelvet,² az aradi táborban működik, jelenti a parancsnokság 1848. december 31-én.³ 1849. február 4-én lemond az állásáról.⁴

¹ Közlöny. 1848. 124. szám.

² OL. Igazságügymin. 1849. D. 232 fasc. 574. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 3294.

⁴ OL. Hüm. 1849. 2591.

BROSCH JÁNOS 39. szerezdbeli főorvos *Bónis* kormánybiztos utasítására a nyíregyházi tábori kórházban főorvos — 1849. júniusában Aradra szeretne kerülni.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 23.063. 2347 H.

BRUZ ZSIGMONDnak a piskii csatában mindene odaveszett. — Lelkesen és hőiesen működött a piskii csatában — igazolja *Szigethy* őrnagy. — 1849. június 14-én kinevezetik százados főorvosul a 11. zászlóaljhoz. Előzőleg a dévai tábori kórházban volt igazgató.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 19.536.

BRÜCK SIMON a török-szentmiklósi kórházban működik — jelenti 1849. február 9-én *Perczel* rendező főorvos,¹ mint I. rigorozumos orvos-növendék és a Hunyadi zászlóalj alorvosa a debreceni Kovács-házban lévő 3. sz. tábori kórházban alorvosként működik egy 1849. április 3-i jelentés szerint,² 2 pft utiköltséget kap,³ *Kossuthnak* jelenti a hadügyminisztérium egészségi osztálya, hogy *Brück* (többek közt) alorvost is elküldték a sereg fővezérének a rendelkezésére (április 10),⁴ a Szegedre menekült hadügyminisztériumtól 1849. július 23-án *Káladzy* törzsorvos részére átvesz egy zsebműtárcát.⁵

1868-ban az igazolt pesti honvédorvosok között szerepel a neve,⁶ meghalt Budapesten 1903-ban, 84 éves korában.⁷

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 195 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 762 H.

³ OL. Hüm. 1849. 9192. 892 H.

⁴ OL. OHB. 1849. 2530/e.

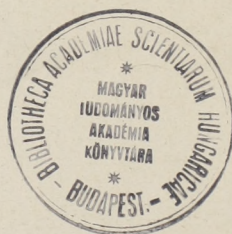
⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2762 H.

⁶ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁷ Orvosi Hetilap. 1903. 766 oldal.

Gör. Buzay Károly - 1849.

BRÜNNAUER (BRÜNAUER) DÁVID, az egri tábori kórház igazgatójának jobbkeze, jelentik a hadügyminisztériumnak 1849 márciusában,¹ az egri 2. belosztályon főorvosként működik — szól az egri kórház április 15-i jelentése,² kinevezik 1849. június 1-től számított rang és illetménytel százados főorvosul és a munkácsi kórházhoz vezénylik;³ 1868-ban Egerben él, az igazolt honvédorvosok között szerepel.⁴

1815-ben született Emődön, Borsod megyében. 1843-ban avatták orvosdoktorrá.⁵ Orvostudori értekezése: *Az agy vázata*. Buda. 1843;⁶ hevesmegyei tisztifőorvos, városi és megyei képviselő, bizottsági tag, volt honvéd ezredorvos, elhunyt 1889. szeptember 26-án — szól az Orvosi Hetilap nekrológja.⁷

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 479 H.

² OL. Hüm. 1849. 11.087.

³ Közlöny. 1849. június 8. 126. szám.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁵ Högyes: Emlékkönyv. 241. oldal.

⁶ Szinnyey József: Könyvészet. Magyar írók.

⁷ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. 147. oldal. — Orvosi Hetilap. 1889. 520. oldal.

BRYCK orvostudor százados főorvos Vetter táborában működik, 1849. július 27-én kinevezetik Bryck mellé Policzner Fülöp orvossegédül.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2876 H.

BUCHWALD GYULA 1868-ban az igazolt honvédorvosok között mint alorvos a budapesti honvédegylet tagjai névsorában található,¹ 1890-ben még él Budapesten.²

1813-ban született Aradon. Gyakorló orvos volt Somogy megyében, Karádon. Bécsben avatták orvosdoktorrá. Orvostudori értekezése: *Dissertatio inaug. medico-practica de cura pauperum*. Viennae. 1837. Cikkeket írt a Zeitschrift für Natur- und Heilkunde-ban (1850—1855).³

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtisztikozás. 1379. sz.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Bp. 1891.

³ Szinnyey J.: Könyvészet. Magyar írók. Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 269. oldal.

BUCSI GEDEON okleveles sebész az esküt letévén, 1849. június 16-án hadnagy alorvosul kinevezetik — értesíti a hadügyminisztérium egészségügyi osztálya Nagy Sándor kolozsvári törzsorvost,¹ a kolozsvári főkórházban, az óvárbán működik Bucci mint hadnagy alorvos — jelenti a kórház 1849. július 1-én.² — A szabadságharc után Kolozs megyében, Monostoron működik,³ 1890-ben még az életben lévő honvédtisztek között fellelhető.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 19.487. 1976. H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2532 H. 2805 H. (Hüm. 25.888.)

³ Virányi: Honvédtisztikozás. 1381. szám.

⁴ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Bp. 1891.

BUKOVINSZKY JÓZSEF 13 éve működik Zemplén megye kórházában, a megye központi sebésze. Az önkéntes zempléni nemzetőrök főorvosa. Okleveles sebész, szeretne honvédszállóalji főorvos lenni — mondja 1848. november 20-án Kőlcényből kelt kérvényében,¹ főorvosként működik a 2. gyalogezred 2. zászlóaljánál — jelenti Kassáról 1849. február 17-én Káldy törzsorvos,² haza szeretne menni Bukovinszky — közli Lumniczer igazgató törzsorvos március 26-án Kerecsendről,³ elment Gyöngyösre április 6-án Bukovinszky,⁴ kinevezetik főorvosnak az egri kórházhoz április 10-én.⁵ — 1868-ban Pesten működik, igazolt honvédfőorvos.⁶ 1813-ban született, 1835-ben Pesten szerzett sebész-mesteri oklevelet.⁷

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. fasc. 362. sz.

² OL. Lumniczer-iratok. 30. és 46. sz.

³ OL. Hüm. 1849. 9228.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 99. sz.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 897. H.

⁶ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁷ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora. 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 120. oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 93. oldal.

BUNZEL GÁBOR orvosdoktor, prágai születésű,¹ 1839/40-ben szemészetet is végzett. Pesti Rókus-kórházban működött, Gyöngyösön folytatott gyakorlatot 3 évig, majd 5 éven át Pakson és Gerjenben volt orvos. 1848. december 24-én folyamodik honvédorvosi állásért,² kinevezetik a szabadtéri kato-

nai kórházhoz százados főorvosul 1849. július 24-én.³

¹ Hőgyes: Emlékkönyv. 239. oldal.

² OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasc. 575. sz.

³ OL. Hüm. 1849. éüo. 2811. H. — Közlöny. 1849. július 27. 160. sz.

BUTSEK EDE a hadügyminisztérium egészségi osztálya által a piaristák épületébeni kórházhoz alorvossá 1849. január 23-án Debrecenbe kineveztetik.¹ Sebézmester, Pesten előzőleg alorvos volt, 1848 október óta honvédorvos,² január 27-én³ kineveztetik a Bocskay 17. huszárezredhez hadnagy alorvosul,⁴ Butsek, a Bocskay huszárezred alorvos hadnagya 1849. február 3-án Balmazújvárosba utazik ezredéhez. Mészáros Lázár hadügyminiszter menlevelet ad és elfogatot rendel a részére,⁵ menjen el a táborba Butsek a Bocskay huszárezred 1. osztályával, adnak helyette más orvost március 6-án,⁶ Böszörményből főorvosi kinevezést kér.⁷

¹ Közlöny. 1849. január 23. 8. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 1449. sz.

² OL. Hüm. 1849. éüo. 9. H.

³ OL. Hüm. 1849. 1639.

⁴ Közlöny. 1849. március. 44. szám.

⁵ OL. Hüm. 1849. 1972.

⁶ OL. Hüm. 1849. 5220.

⁷ OL. Hüm. 1849. 4356.

BUZAY (WEITZENBREYER) FRI-GYES Kassán zeneszó mellett sorozza a nemzetőröket.¹ Pesten a Károly-kaszárnyában lévő tábori kórházban működik 1849-ben mint százados főorvos.²

1812-ben született, orvosi diplomáját 1842-ben szerezte, a szabadságharc után Kassán működik, az 1875-ben készült orvosi összeírásban neve benne szerepel.³

¹ Hoffmann Arnold: Az 1848/49-iki vörössapkás 9-ik honvédszászlóalj története. Kassa. 1906.

² OL. Hüm. 1849. 23.752. 2653 H.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 2. oldal.

BUZAY (WEITZENBREYER) KÁ-ROLY 1811-ben született, bécsi Josephinumot 1841-ben végzett orvos a császári Thurszky-ezredből folyamodik honvédorvosi beosztásért 1848. október elején. 18 éve katonaorvos, 1831. június 1-től szolgál, alorvos volt 10 évig, 7 éve főorvos. Orvos, sebész, szemész és szü-

lész, 6 nyelvet beszél. Komáromban állomásozik. Megkérdi: tisztek lesznek-e a honvédorvosok, milyen lesz az illetményük, lesz-e nyugdíj, beszámítják-e a császári seregben töltött éveket, kap-e a honvédorvos Bandagen-mannt.¹ 1848 óta a komáromi nagy kórházban működik díj nélkül — írja 1848. október 9-én.² Majthényi várparancsnok ajánlja Weitzenbreyert a hadügyminisztériumnak, kineveztetik 1848. október 11-én a komáromi katonai kórház fő- és vezető orvosának. Jelen volt a legveszélyesebb bombázásban, Esztergomban és Tatán alakított tábori kórházakat 400 betegre.³ Majthényi ezredes várparancsnok október 16-án Weitzenbreyer rangját meghatározatni kéri,⁴ november 13-án utalványozzák a fizetését.⁵ A Komáromba kinevezett, de a magyar hadi főparancsnokság által elmozdított Weitzenbreyer Károlyt az Országos Honvédelmi Bizottmány 1848. december 5-én állásába visszahelyezi,⁶ januárban a komáromi katonai kórház 3. osztályán működik.⁷ A várkormány 1849. április 16-i napiparancsa Weitzenbreyert törzsorvosul nevezi ki.⁸ Guyon várparancsnok Kossuthhoz 1849. április 22-én intézett levelében írja: „Der Herr Doktor und Chef Arzt Weitzenbreyer wird morgen ausherrlicher Thaetigkeit zum Stabsarzten ernannt, saemmtliche mit dem Range und Gebühr vom 16. Apr. 1849“.⁹ Guyon 1849. április 23-i napiparancsában olvassuk: Weitzenbreyer... „minden körülmények között renditlen hazafiságu, komáromi orrom alatt a nagyszámú betegek és sebesültek iránt tanúsított hűséges és szorgalmas működést fejtett ki“.¹⁰ Mint a komáromi vár egészségügyének vezetője széleskörű és nagyjelentőségű működést fejtett ki a járványok megfékezésében, az egészségügy megszervezésében, a sebesültek gyógyításában, stb.¹¹ 1849. júniusában nevét Buzayra változtatja.¹² A szabadságharc után Pesten működik, kerületi orvos, mint igazolt törzsorvos és a III. rendű érdemjel tulajdonosa tagja a pesti honvédegyletnek.¹²

A magyar szabadságharc egyik legkitünőbb honvédorvosa. 1810-ben született Kassán. A bécsi Josephinumot végezte el, katonaorvos lett a császári seregben. Katonaorvosként Milánóba került. Mint császári Thurszky-ezredbeli orvos a magyar honvédséghez csatlakozik és Komáromban tevékenykedik. Guyon várparancsnok Weitzenbreyer működését bizalmatlanul figyelmeleinte, nem tudja elfelejteni, hogy császári ka-

Kinveres,

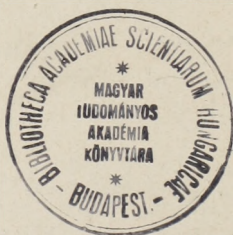
mellynek egyjénél fogva felsőbb jóváhagyás reményében
feljött em. April hó 16-tól számolandó rang és illetménygel.
Büzzai Károly őrnagy és törzsorvosa konvertált.
Kormáromban April hó 16. 1849

A fent nevezett őrnagy és egyorvosmánya a kato-
nai polgári érdemjellel is felismeresítetett.

A Kormány nevében
Kormáromi és felső hadügy
és kormányhírsz
Vághasi László kapitány

Klapka
tábornok

tona volt. *Klapka* felismeri kiváló képességeit, törzsorvossá nevezi ki és feldíszíti a III. o. érdemjellel is. Résztvesz a komáromi ostrom minden harcában és nélkülözésében. Egy kitörés alatt annyi sebesültet részesít segélyben, hogy a fáradságtól kimerülve nem tudott volna a magyar csapattal a várba visszatérni, ha egy huszártiszt nyergébe nem kapaszkodott volna. Így menekül meg a biztos halált jelentő osztrák fogságtól.

A komáromi kapituláció után Keletre menekül, hol Romániában *Morozzi* herceg udvari orvosa. Azt hiszi, megállapodhatik már, de *Morozsit* szemeláttára orvul meggyilkolják, így újból elhelyezkedés után kell néznie. Kis-Ázsiába megy. Honvágya később hazahozza és álnéven Péterváradon telepedik meg, majd Bécsbe kerül. A hatvanas évek kedvezőbb légkörében hazajön, 1867-ben Pesten körületi orvos. 1889. április 29-én halt meg.¹³

Buzay élete nagyszerűen példázza az akkori idők magyar katonáorvosainak életét: kényszerű császári szolgálat, összeütközés a császárnak tett eskü és magyarsága között; honvédszolgálat, menekülés, emigráció Keleten, kiegyezéskor hazatérés és beleilleszkedés a szürke polgári életbe a szabadságharc dicsőséget, élményt és hatáskört jelentő napjai után.

Személye azonban még egy másik orvostörténelmi érdekességet jelent a késő kutatóknak: *nincs hiteles feljegyzés a szabadságharc orvosi egyenruhájáról*. Még kép sem őrzi múzeumainkban és levéltárainkban a szabadságharc honvédorvosi egyenruháját. *Buzay* leszármazottjainak birtokában van egy kép, mely *Buzay Károlyt* honvédorvosi egyenruhában ábrázolja. Ez a kép jelenti azt az alapot, melyből rekonstruálhatjuk a szabadságharc honvédorvosainak fizikai megjelenését, egyenruháját.

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 458. tétel.

² OL. Hüm. 1848. 8114.

³ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő 266.

⁴ OL. Országos Biztosság. 13. kútfő 367. index.

⁵ OL. Országos Biztosság. 1848. 452. 485., 506. 13. kútfő.

⁶ OL. Stály-iratok. 461. tifo. tétel.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 2238. H. — Közlöny. 1849. július 20. 154. szám — Komáromi Lapok. 1849. 63. sz.

⁸ OL. OHB. 5734. 1849.

⁹ OL. Hüm. 1849. 18.231. 1876. H.

¹⁰OL. Hüm. 1849. 20.637. 2133. H. — Hüm. 1849. 15. 879. — Hüm. 1849. eüo. 420. H. — HL. 1848/49. iratok. 7/35. — Szinnyey J.: Komárom 1848/49-ben. Bp. 1887. Aigner. 247., 251., 278., 288., 289., 317., 322., 323., 327., 373., 391., 399., 426., 428., 430., 432. stb.

¹¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2422. H.

¹² Virányi: Honvédtiszti koszorú. 1425. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

¹³ Barcsay Amant Zoltán: Emlékezés Buzay Károlyról. Honvédorvos. 1933. 7—9. szám. 370. oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 84. oldal.

BÜCHA (BRÜCHA) IGNÁC orvos-doktor, sebész a *Don Miguel* ezredben főorvosként működik — jelenti *Kikó Károly Perczel* tábornok rendező orvosa 1849. február 9-én,¹ később *Bücha* a tiszafüredi kórház igazgatója lesz és próbálja rendbehozni e sok panaszra okot adó tábori kórházat.² 1849. június 16-án még itt működik, jelenti, hogy a beteglétszám apad.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 195 H. 278 H.

² OL.. Hüm. 1849. eüo. 1040 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2093 H.

BÜCHLER VILMOS „orvostudor kineveztetik az utászkárnál alorvosul hadnagy ranggal. Pest, november 17. 1848. Az Országos Honvédelmi Bizottmány nevében Kossuth Lajos elnök”.¹

¹ Közlöny. 1848. november 21. 164. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 1406. sz.

CLEMENTIS JÓZSEF, a szegedi 1. sz. tábori kórházban orvossegéd, 1848. október 15-én alorvosi állást kér,¹ kineveztetik 1848. november 3-án a 42. zászlóaljhoz alorvosul hadnagy címmel.² Felső-Zsolcán jelen van az 1848. december 21-i napiparancs szerint, jelentkeznie kell *Flór* törzsorvosnál,³ kétévi bölcsészethallgatás után sebész, szemész és szülész, egy évig a pesti katonai kórházban volt, a felföldi csatákban a 42. zászlóaljjal részt vett, ezért Egerből 1849. február 23-án főorvosi állást kér. — Nem lehet, mondja a hadügyminisztérium, már főhadnagy alorvos,⁴ újból főorvosi állást kér,⁵ *Buzay* törzsorvos ajánlatára a 201. zászlóaljhoz *Klapka* 1849. augusztus 25-i napiparancsa szerint végre főorvosnak kineveztetik.⁶

A szabadságharc után Pesten él, 1868-as összeírás szerint igazolt honvédfőorvos, 1891-ben Pesten még az életben lévő honvédek közt szerepel.⁵ 1817-ben született. Pesten 1846-ban szerzett sebészmeisteri oklevelet. Budaörsön is működött, mint orvos.⁹

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. fasc. 362. sz.

² Közlöny. 1848. 146. szám.

³ OL. 1848/49. iratok. A felsőmagyarországi mozgó hadsereg főparancsn. iratai. 1848. dec. 15—1849. febr. CXIV. D. 824. fasc. — OL. Hüm. 1849. eüo. 1085 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 5451.

⁵ OL. Hüm. 1849. 14.835. index.

⁶ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 279. old. — Komáromi Lapok. 1849. december 26. 64. szám.

⁷ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtishti korszorú. 1494. sz.

⁸ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Buda-pest. 1891.

⁹ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Pest. 1876. Légrády. 238. oldal.

CZAPKAY SAMU kineveztetik a Lelhel-lovassághoz alorvosul hadnagyi címmel, *Mészáros Lázár* 1848. október 19-i rendelete szerint,¹ kiküldetik 1849 januárjában a táborba *Khorda Imrével* együtt,² február 22-én főorvosi kinevezést kér. Az egészségügyi osztály felhívja, mutassa be diplomáját.³

Orvosi diplomáját a szabadságharc után szerzi meg 1850-ben. Kisszebeni, sárosmegyei származású.⁴ A szabadságharc előtt a Rókus-kórházban szolgált.⁵ Valószínűleg azonos azzal a *Czapkay Imre* ezredorvossal, ki 1850-ben emigrált és előbb Törökországban, majd Perzsiában, Afrikában, végre 1856-ban Philadelphióban működött, mint orvos. Később amnesztiát kapott és 1862-ben Pesten folytát gyakorlatot.⁶

¹ Közlöny. 1848. november. 3. 146. sz.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 102 H.

³ OL. Hüm. 1849. 4013. 339 H. 18.593.

⁴ Hőgyes: Emlékkönyv. 244. oldal.

⁵ OL. Hüm. 1849. 4013. 339 H.

⁶ Kertbeny: Alphabetische Namenliste Ungarischer Emigration: 1849/1864. Brüssel—Leipzig. 1864. 286. sz. Bernstein Béla: Az 1848/49-iki magyar szabadságharc és a zsidók. Budapest. 1898. Franklin.

CZETTLER JÁNOS 4. évű végzett orvosnövendék alorvos hadnagyként működik a 2. gyalogezred 2. zászlóaljánál, *Lumniczer* igazgató törzsorvos nevezte ki 1849 januárjában — jelenti a felsőmagyarországi 7. hadtest 1849. márciusában,¹ *Czettlert*, aki a kórházból jött meg, *Káladzy* törzsorvos Magyarádon április 6-án a 23. zászlóaljhoz osztja be.² Szorgalmasan működik a 23. zászlóaljnál, 89 beteget volt a mult hónapban — jelenti *Walter* törzsorvos Tétről.³

Az 1868. évi összeírás szerint a kiskunsági kerületben él mint igazolt honvédalorvos.⁴

¹ OL. Lumniczer-iratok. 46. szám.

² OL. Lumniczer-iratok. 99. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 23. 842.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

CZINDERY PÁL, oklevele 1840-ben kelt, a bécsi Josephinumot végezte, a császári Vilmos 12. gyalogezrednél szolgált, 1848. június 1-én folyamodik: szeretne a honvédorvosi karhoz kerülni,¹ júliusban az első honvédfőorvosi kinevezések közt van a neve,² az 1. honvédzászlóaljnál működik; 1848. november 28-án jelenti *Görgey*, a feldunai mozgó hadsereg fővezére, hogy *Czindery* minden engedelem nélkül Pestre távozott s „minthogy az orvosi ügyek megvizsgálására se időm, sem azok okszerű megítélésére orvosi ismereteim nincsenek, méltóztassék úgy intézkedni, hogy az érdeklött orvosi állásra a szükséges ismeretek s tapasztalatokkal felruházott egyén mihamarabb kinevezetessék.”³ *Stáhl* tábori főorvos azonban december 15-én igazolja *Czinderyt*: megrögzött borkütegben szenved, további egyheti szabadságot engedélyez neki;⁴ december 16-án *Czindery* kérvényt nyújt be: szeretne a Ludovikánál orvos lenni,⁵ *Czindery* eltávózása után *Hintermayer* sebészmeister működik az 1. zászlóaljnál — jelenti *Pernyey Alajos* főorvos 1849. januárjában,⁶ 1849 májusában a Császárfürdő melletti kórházat vezeti,⁷ ugyanabban a hónapban 121 beteget hoz *Tormay* őrnagy és tanácsos rendeletére Pestre, beteg volt és Windischgraetz fogságában szenvedett,⁸ Nagykanizsán volt, április 20-án jelentkezett Aulich hadügyminiszternél, július 19-én megbízatják a csongrádi kórház igazgatásával.⁹

1868-ban Zala megyében működik, igazolt honvéd törzsorvos.¹⁰ 1810-ben született. 1833-ban szerzett orvosi diplomát. Nagykanizsán élt.¹¹

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasc. 479. sz.

² Közlöny. 1848. 29. szám. Pesti Hir-lap. 1848. július 12. 103. szám.

³ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő 427. szám.

⁴ OL. Országos Biztosság. 13. kútfő 494. 295. tifo. tétel.

⁵ OL. Stáhly-iratok. 279. tifo. tétel.

⁶ OL. Lumniczer-iratok. 2. szám

⁷ OL. Lumniczer-iratok. 55.

⁸ OL. Hüm. 1849. 14. 459. 1435 H.

⁹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2649 H.

¹⁰ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti ko-szorú.

¹¹ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztika. Bp. 1876. Légrády. 381. oldal.

CSAJÁGHY ISTVÁN főorvos a kar-cagi kórházhoz útnak indult 1849. már-ciusban,¹ százados tábori főorvosként Nagyváradon van — jelentik a hadügy-minisztériumnak 1849. május 23-án.²

Csajági Csajághy István orvosdoktor. Cs. Sándor kalocsai érseki tiszttartó és Késmárky Erzsébet fia. 1813. aug. 15-én született Bács mezővárosban. Kalocsán és Baján járta iskoláit, Pesten 1836-ban avatták orvosdoktorrá,³ később Bács megye főorvosa lett. A szabadságharc alatt mint honvédorvos Karcagon és Nagyváradon működött. A szabadság-harc után visszaállíttatott a tiszai ko-ronakerület, elfoglalta előbbi állását és Zentára költözött, később Temes-várra került, hol bátyjának, Cs. Sándor püspöknek háziorvosaként működött 1860-ig. Később Buziáson volt fürdő-orvos, mint ilyen végiglátogatta Európa nevezetesebb fürdőit. 1886 december végén még megünnepte 50 éves orvosi diplomáját. Királyi tanácsos is lett. Iro-dalmi működést is fejtett ki, Buziás-fürdőről orvosi munkát írt. Orvosdok-tori értekezésének címe: *Orvostudo-mányi értekezés a rokonszenvről*. Pest. 1836.⁴ 1816-ban született.⁵

¹ OL. Hüm. eüo. 1849. 497 H. Hüm. 1849. 3656. 314 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1631 H.

³ Högyes: Emlékkönyv. 237. oldal.

⁴ Szinnyey J.: Könyvészet. M. írók. — Orvosi Hetilap. 1887. 6. 1888. 1037.

⁵ Bugát—Flór: Mo. orvosrend név-sora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 12. oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg. sta-tisztikája. Bp. Légrády. 1876. 321. oldal.

CSAJKA LAJOS Magister Chirurgiae, 13 hónapja végezte el vizsgáit, Szepes

megye alorvosa, 1848. november 3-án honvédorvosi állást kér,¹ Kossuth kine-vezi november 21-én a 23. zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi ranggal,² az *Újváry* osztálynál a 10. huszárezredben műkö-dik³ — jelenti Miskolcra 1849. február 24-én *Walter Ferenc* osztályrendező fő-orvos,⁴ 1849 júniusában a pápai tábori kórházban működik⁵ mint hadnagy alorvos. ugyanebben a hónapban ismét ezredénél van, mert jelenti *Walter* törzsorvosnak a betegek létszámát,⁶ szor-galommal működik *Csajka* a Vilmos-husároknál — közli júniusban *Lum-nicz*er igazgató törzsorvos,⁷ előlép fő-hadnagy alorvosnak június 16-án,⁸ júliusban is még hűségesen tevékeny-kedik.⁹ 1868-ban Pesten működik mint igazolt honvédfőorvos.⁹

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. fasc. 363. sz.

² Közlöny. 1848. november 21. 164. sz.

³ OL. Lumniczer-iratok. 38. tétel.

⁴ OL. Hüm. 1849. 23.842.

⁵ OL. Hüm. 1849. 23.842/b.

⁶ OLü. Hüm. 1849. 20.892. 2056 H.

⁷ Közlöny. 1849. július 13. 148. szám.

⁸ OL. Hüm. 1849. eüo. 2360 H.

⁹ Mikár Zs.: Honvédschematismus Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti ko-szorú. 1512.

CSAPO JÓZSEF az 1. honvéd va-dászrezd alorvosa lett 1849. március 1-től — jelenti a hadügyminisztérium-nak az ezredparancsnokság. Az egész-ségügyi osztály kéri az oklevelét.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 4647.

CSARNEK FÉLIX alorvos mártius 14-én reggeli 10 órakor multhatatlanul jelenjen meg a térparancsnokság előtt — parancsolja *Szentpály* térparancs-nok 1849. március 13-án Debrecenben.¹

¹ Közlöny. 1849. március 14. 52. szám.

CSÁKLY JÁNOS a 14. honvéd zászló-alj alorvosa 1849. február 2-án felbon-col egy honvédet *Balázs László*val Iglón,¹ sebész és szülésmester, hadnagy alorvosként működik a *Pölsenberg*-had-osztálynál, még *Stáhly* tábori főorvos nevezte ki 1848 novemberében a 14. zászlóaljhoz — jelenti *Lumniczer* igaz-gató törzsorvosnak 1849. március 6-án.² — 1823-ban született, Pesten 1847-ben szerzett sebészmeisteri oklevelet.³ Vész-tön hal meg 80 éves korában, ny. köz-ségi orvos és 48-as honvédorvos, az

arany érdemkereszt tulajdonosa — írja róla 1903-ban az Orvosi Hetilap.⁴

¹ OL. Lumniczer-iratok. 37. tétel.

² OL. Lumniczer-iratok. D. 800. fasc. 47. tétel.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 61. oldal.

⁴ Orvosi Hetilap. 1903. 12. oldal.

CSÁP JÓZSEF — szigorú próbatételeit megállá, baccalaureatus tudor, először az óbecsei kórházban, majd a bánáti csatatéren, szegedi tábori kórházban működik. Szeretne a lovassághoz kerülni. Bölcsekedő ember Csáp — jelenti a hadügyminisztériumnak Stoy h. törzsorvos 1849. február 7-én.¹ Kinevezetik a hadügyminisztérium egészségi osztálya által Csáp a 60. gyalogezred 2. zászlóaljához hadnagy alorvosul,² szigorló orvosként főorvos szeretne lenni: kinevezetik 1849. május 12-én főhadnagy alorvosnak.³ Orvosi diplomáját a szabadságharc után szerzi meg, 1849-ben, galgóci, nyitrai megyei születésű.⁴ Lippán halt meg 1885-ben 69 éves korában.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 4053.

² Közlöny. 1849. március 6. 45. szám. — Virányi: Honvédtisztíi koszorú. 1528. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 19. 185. eüo. 1403 H.

⁴ Högyes: Emlékkönyv. 244. oldal.

⁵ Orvosi Hetilap. 1885.

CSELEHOVSZKY (CZELEHOVSZKY) IGNÁC 1848 októberében igazolja, hogy Szénássy Sándor az igazgatása alatt levő szegedi kórházban működött 1848. augusztus 15-től október 15-ig,¹ 1848 decemberében mint a Sándor-gyalogezred ezredi orvosa még a szegedi kórházban működik,² 1849 februárjában le akar mondani, mert nem tud magyarul, de a hadügyminisztérium egészségi osztálya rendelkezik, maradjon meg seregre és kórházi állásában, csak maradjon jó magyar.³

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasc. 443. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 309 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 309 H.

CSENDITS JÓZSEF, Zenta város főorvosa 1849. június 12-én a 103. honvéd zászlóaljhoz százados főorvosul kinevezetett,¹ június 23-án a zászlóalj rangjegyzéke szerint még meg nem érkezett.² — Orvosdoktor, pécsi származású,

1834-ben lett orvosdoktor,³ orvostudori értekezése: *Dissertatio inaug. med. de sale ammoniaco*. Pestini. 1834.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 19.186.

² OL. Hüm. 1849. 24.324.

³ Högyes: Emlékkönyv. 236. oldal.

⁴ Szinnyey József: Könyvészet, Magyar írók.

CERCSELY PÉTER kinevezetik a hadügyminisztérium egészségi osztálya által a 4-ik honvéd zászlóalrhoz alorvosul.¹

¹ Közlöny. 1849. április 12. 77. szám. — Virányi: Honvédtisztíi koszorú. 1691. szám.

CSIKÁNYI KÁROLY orvostudor honvédorvosi állásért folyamodik 1848. ősz-hó 25-én,¹ kinevezetik a 36. zászlóalrhoz alorvosul hadnagy címmel 1848. október 19-én,² november 30-án az 1. huszárokhoz kívánczik,³ a Közlöny 1849. januárjában hozza kinevezését a 8-as huszárokhoz.⁴ Miért tartózkodik Csikányi, a 8-as huszárok főorvosa Kecskeméten — kérdi a hadügyminisztérium egészségi osztálya 1849. május 19-én,⁵ június 10-én az illetményeinek ügye foglalkoztatja a hadügyminisztériumot.⁶ 1868-ban mint igazolt honvédorvos. Szentesen él.⁷

Szentmiklósi (Liptó megye) származású, 1848-ban Pesten szerzett orvosi diplomát.⁸

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasc. 477. tétel.

² Közlöny. 1848. november 3. 146. sz. — Virányi: Honvédtisztíi koszorú. 1657. szám.

³ OL. Hüm. 1848. 9963.

⁴ Közlöny. 1849. 11. szám.

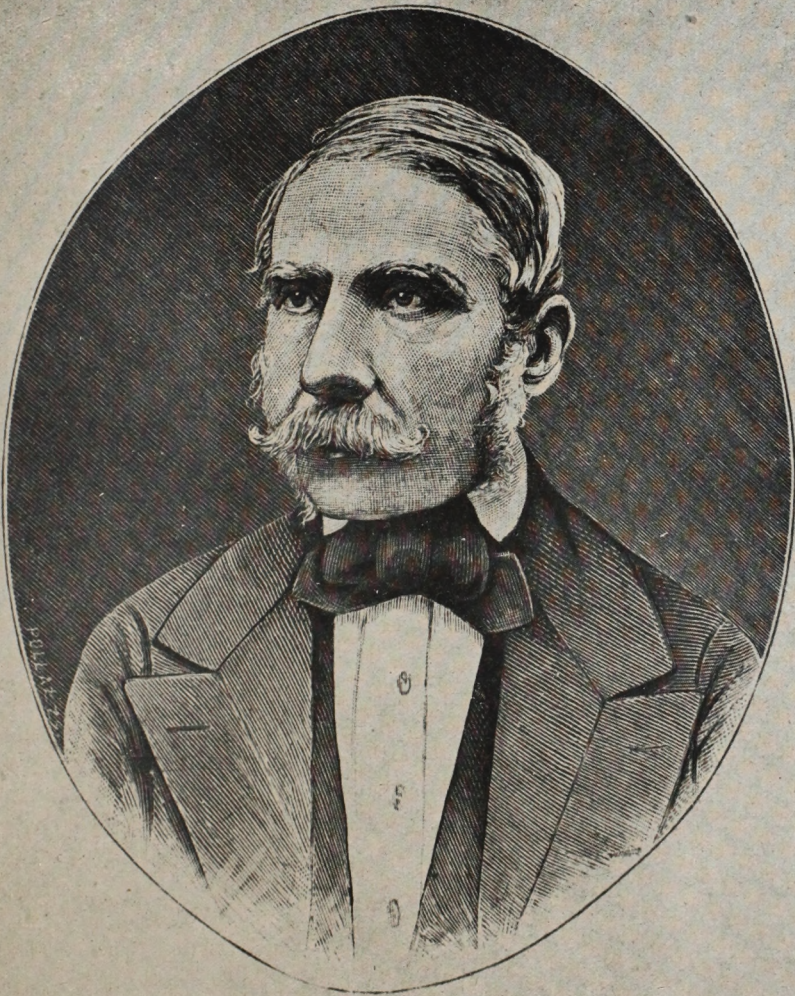
⁵ OL. Hüm. 1849. 14.205. 1418 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. 18.995.

⁷ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁸ Högyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

CSIKY DÁVID, a szélbeli második oláh ezrednél alsebesz, elvégezte a kolozsvári lyceumot, ott kapott sebészpatronusi oklevelet. Kolozsváron született, 2 éve szolgál a császári hadseregben, 1848. őszén honvédorvos szeretne lenni,¹ a 24. zászlóaljból alorvosként működik Csíky — jelenti Bem Nagyszébenből 1849. április 1-én,² áprilisban kinevezetik a hadügyminisztérium egészségi osztálya által a 72-ik zászló-

CSAJÁGHY ISTVÁN dr.

alhoz hadnagy alorvosul,³ június 29-én Nagyszebenből főhadnagy alorvosi kinevezést kér.⁴

1819-ben született; Kolozsváron 1841-ben szerzett sebészmeisteri oklevelet. A szabadságharc után Küküllő megyében, Bolkácson községi orvos.⁵

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. fasc. 343. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 9495. 685 H.

³ Közlöny. 1849. április 12. 77. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 429 H.

⁵ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 195. oldal.

CSIKI JÁNOS, a marosvásárhelyi kórház kapitán főorvosa becsülettel működik — jelenti Bem Nagyszebenből 1849. április 1-én,¹ a hadügyminisztérium kinevezi Csikit a marosvásárhelyi tábori kórházhoz főorvosul április 12-én.² Gesztessy, az erdélyi sereg törzsorvosa június 30-án Csikire bizza a marosvásárhelyi kórház vezetését.³

Aradi születésű, 1840-ben Pesten szerzett orvosi diplomát.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 9495. 685 H.

² Közlöny. 1849. április 12. 77. szám.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2511 H.

⁴ Hőgyes: emlékkönyv. 239. oldal.

CSIKI MIKLÓS mint igazolt honvéd alorvos 1868-ban Belső Szolnok megyében működik,¹ 1890-ben még él, Bethlenben lakik.²

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 1669. sz.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

CSOMA KÁROLY sebészpatronus, 1819-ben született Székelyudvarhelyen, a pozsonyi lyceumban szerzett sebészi oklevelet, 1844 óta alsebész a császári seregben; a 2. székely huszárezredben működik — jelenti Peschka Ferenc ezredesi orvos,¹ 1849. áprilisában mint kórházi főorvos a brassói kórházban működik Csoma — jelenti Bem Nagyszebenből,² a hadügyminisztérium április 12-én kinevezi a brassói tábori kórházhoz főorvosul.³ — Min igazolt honvéd főorvos 1868-ban Alsó-Fehér megyében él.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 11.101. 1131 H.

² OL. Hüm. 1849. 9495. 685 H.

³ Közlöny. 1849. április 12. 77. szám.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

CSÓKÁNY MIKLÓS makói sebész a 16. huszárezredhez alorvosnak nevezi ki a hadügyminisztérium egészségi osztálya 1849. február 16-án, mert Wallen-jels Samu megbetegedett,¹ a kinevezés március 6-án lát napvilágot.²

¹ OL. Hüm. 1849. 3119. 292 H.

² OL. Hüm. 1849. 432. H. — Közlöny. 1849. 45. szám. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 1703. sz.

DARÁNYI JÁNOS orvos és sebtudor, működött a bécsi kórházakban, a heves megyei nemzetőrség egri zászlóaljánál a dunai alvidéken táborozott, 1848. október 30-án főorvosi kinevezést kér a honvédsereghez,¹ november 13-án megújítja kérését,² november 17-én kinevezetik Kossuth Lajos, az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke által a 49. zászlóaljhoz főorvosul századosi címmel;³ szorgalmasan működik zászlóaljánál;⁴ 1849. március 7-én Debrecenben van, mert Szentpály József debreceni térparancsnok felhívja, jelentse szállása címét;⁵ március 24-én már Rakamazról kér alorvost;⁶ április 13-án Aradra megy,⁷ itt megbetegszik április 25-én,⁸ május 12-én jelenti a zászlóalj: Darányi főorvos megérkezett.⁹

1819-ben született Andornakon (Borsod vm.), D. József kőművesmester és Kecseg Mária fia. Apja Heves mezővárosba költözött, D. János itt nevelkedett. Gimnáziumot Pesten, Miskolcon és Egerben végzett. Pesten medikus lett, 1845. június 22-én avatták orvosdoktorrá.¹⁰ Bécsben Rokitanskyt, Hebrát és Schuhot hallgatta. 1846-ban gyakorló orvos lett Hevesen, később Egerbe került. A szabadságharc alatt a 49. zászlóalj főorvosa volt, Budavár bevételekor osztályos főorvos, utoljára dr. Rédey halála után a komáromi kórházak igazgató főorvosaként működött 1849. szeptember 26-ig, a vár átadásáig.

A szabadságharc után Balassa János mellett segédkezett 3 évig, innen hívta meg Okanizsa főorvosának, 1858-ban Arad főorvosa lesz, 1860-ban a megyei kórház igazgatója, 1868—1881 közt az általa alapított s nevére elnevezett magánkórház igazgató tulajdonosaként működik. 1883-ban ünnepelte 25 éves főorvosi jubileumát. Kitüntetések is kapott. Meghalt 1889. május 12-én Aradon.¹² Irodalmi működést is fejtett ki.

(Gyógyászat, Zeitschrift f. Natur- u. Heilkunde, stb.) Orvostudori értekezése: *Orvostudori értekezés a növények életéről*. Pest. 1845.¹³ 1901. október 27-én leplezték le Aradon a város közönsége által emelt szobrát.¹⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasc. 888. szám.

² OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasc. 472. sz.

³ Közlöny. 1848. november 21. 164. sz.
⁴ HL. 1848/49. iratanyag. 13/27. pag. 8. 5/106, 13/115 (77).

⁵ Közlöny. 1849. március 7. 46. szám.

⁶ OL. Hüm. 1849. 5790. 647 H.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 956. index.

⁸ OL. Hüm. 1849. 11. 455. 1145 H.

⁹ OL. Hüm. 1849. 14. 413. 1451 H.

¹⁰ Hőgyes: Emlékkönyv. 242. oldal.

¹¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Bp. 1887. Aigner. 375. oldal.

¹² Orvosi Hetilap. Nekrológ. 1889. 274. oldal.

¹³ Szinnyey József: Könyvészet. Magyar Írók. — Lakatos: Arad története. III. 48.

¹⁴ Orvosi Hetilap. 1901. 718. oldal.

DEBRECZY DÉNES alorvost a 84. zászlóaljnál főorvosnak kéri kineveztetni a 2. székely határezred 1849. május 22-én¹ — csak akkor nevezhetik ki, ha beküldi diplomáját — feleli a hadügyminisztérium egészségi osztálya.² Mivel Debreczy 5 évet szolgált a császári seregnél és Josephinumot végzett sebész,³ kineveztetik a 84. zászlóaljhoz főhadnagy alorvosul 1849 júliusában.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 15.810.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1597 H.

³ OL. Hüm. 1849. 23.392. 2682 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 24. 157. — Közlöny. 1849. július 24. 157. szám.

DEGENBECK JÓZSEF az 50. zászlóaljnál alorvos hadnagyként működik — jelenti 1849. február 9-én Perczel rendező főorvosa, dr. Kikó Károly,² a 2. hadtest 1. ütegénél működik Degenbeck és 25 napi szigorlati szabadságot kap 1849. június 21-én.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 195 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2301 H.

DENKSTEIN MÓRIC alorvost Flór törzsorvos nevezte ki 1848. decemberében az 52. zászlóaljhoz hadnagy alorvosnak, seborvosi képesítése van.¹

¹ OL. 1848/49. iratok. A felsőtiszai hadsereg iratai. D. 826. fasc. — HL. Névmutató. Szám nélkül.

DERMÁR BÓDOG 46. zászlóaljbeli hadnagy alorvos, Korponán született, 32 esztendő, 1848. november 1. óta alorvos, a Komárom várbeli kórházban működik 1849. május végén, Buda bevételét után.¹ „Tudtára esett a várkormányának, hogy Dermár Bódog 46. zászlóalji alorvos Buzay törzsorvos úr által kórházi szolgálatra rendeltetett s háromszori személyes felszólítás után sem foglalta el helyét, ezennel megtagadta tehát nevezett alorvosnak, hogy új rendelkezés mellett helyét azonnal elfoglalja, ellenkező esetben a következményeket magának tulajdonítsa. Ha nem talán más zászlóaljhoz volna ideiglenesen beosztva, ezt a tényt az illető zászlóaljnak Buzay törzsorvos úr azonnal bejelentse“ — olvassuk Klapka 1849. augusztus 1-i várkormányi parancsában.² Klapka mégis kinevezi 1849. augusztus 1-i ranggal másodrendű alorvostól elsőrendű alorvossá főhadnagyi ranggal.³

1868-ban Zólyom megyében él, igazolt honvédorvos.⁴ 1816-ban született; Pesten 1848-ban szerzett sebész-mesteri oklevelet. A szabadságharc után Korponán működik.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 19.932. 2275 H.

² Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 247. oldal.

³ Komáromi Lapok. 1849. augusztus.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁵ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 395. oldal.

DETSINYI LIPÓT, a 15. zászlóalj volt főorvosát, ki Lumnitzer igazgató törzsorvos szerint a csatákban kitűnő volt, a komáromi haditanács előléptetni javasolja a Kossuth-vonalbeli kórházba igazgató főorvosnak — jelenti Weitzenbreyer (Buzay) főkórházigazgató Komáromból 1849. május 25-én a hadügyminisztériumnak,¹ a bombázás nehéz ideje alatt a kórházban szolgált Detsinyi, a komáromi haditanács 1849. április 21-én a Kossuth-kórházba igazgatónak nevezte ki. 1848. szeptember 15-én október 22-ig nagy önfeláldozással dolgozott a 3. zászlóaljnál a nagy káoszban rendet teremtett, igazolja a dunán inneni nemzetőrség Bruckról a Lajtán innen, 1848. október 22-én. — Kosztolányi ezredesnél szolgál 1848. szept-

tember hava óta, a pákozdi csatatéren kitüntette magát, a schwéchéti csata után került a 15. zászlóaljhoz, Komáromban is „forgolódott“, rendezte a tatai kórházat — tanúsítja a Kosztolányi-hadosztály,² kitüntette magát a komáromi 2. sz. kórházban, Kosztolányi ezredeshez vezényeltetik 1849. június 17-én rendező orvosnak, törzsorvosi előléptetését javasolják.³

Orvosdoktor, született 1818-ban Győr-mőren (Győr megye), 1847-ben lett Pesten orvosdoktor,⁴ ekkor változtatta *Detsinyire Deutsch* családi nevét. A múlt század ötvenes éveiben a perkátai uradalom orvosa, innen Pestre került. 1868-ban a pesti igazolt honvédorvosok között lelhető fel.⁵ Meghalt 1883. november 11. Számos orvosi cikket jelent meg az Orvosi Hetilapban, stb. Orvosdoktori értekezése: *Mózes törvényhozási éptana s a későbbi héberek gyógytudományának rövid vázlata. Orvostudori értekezés.* Buda. 1847.⁶

¹ OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H.

² OL. Igazságügymin. 1849. D. 236. 4056.

³ OL. Hüm. 1849. 20.637.

⁴ Högyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

⁵ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁶ Szinnyey J.: Könyvészet. M. írók. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 84. oldal.

DEUTSCH BERNÁT okleveles sebész kinevezését kéri a péterváradai tüzérség 1849. június 14-én. A hadügyminisztérium ideiglenesen alkalmazza, míg a diplomáját bemutatja.¹ Mint igazolt honvédfőorvos 1868-ban Tolna megyében él.² Szabadságharc alatti működéséről egyéb adat nem ismeretes.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Bernstein Béla: Az 1848/49-iki szabadságharc és a zsidók. — Budapest. 1893. Franklin.

DEUTSCH LIPÓT bács megyei gyakorló sebész, a császári hadseregben, az 5. pattantyúsezrednél volt alorvos. 8 éve működik a sebészi pályán. 1840-ben szerzte meg a sebészi oklevelet, Császártöltésen, Pest megyében is működött,¹ volt az újverbázi táborban, 1848. június 2-án honvédorvosi állásért folyamodik,² 1849. június 16-án főhadnagy alorvosnak nevezetik ki 2192 H szám alatt a 96. zászlóaljhoz.³

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232 fasc. 576. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 20.983. 2658 H.

³ Közlöny. 1849. június 24. 140. szám.

DEUTSCH MANÓ kineveztetett hadnagy alorvosul a 14. huszárezredhez — értesíti a hadügyminisztérium egészségi osztálya *Pürstinger* hódmezővásárhelyi kórházigazgatót 1849 áprilisában,¹ — a szentesi kórházban működik *Deutsch Manó* — jelenti 1849. július 16-án a tábori kórház igazgatója.²

1810-ben született; 1835-ben Pesten szerzett sebészmentéri oklevelet. A szabadságharc után Temerin községi orvosa.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1165. 1204 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2629 H.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 41. oldal.

DEUTSCH MÓRIC hadnagy alorvosként működik a szabadságharcban,¹ Talán az az aszódi születésű *Deutsch Móricz*, ki 1833-ban szerzett orvosdoktori oklevelet,² avatási értekezése: *Medicus. Dissertatio inauguralis medica.* Budae. 1833.³

¹ HL. 1848/49. iratok. 8/101.

² Högyes: Emlékkönyv. 235. oldal.

³ Szinnyey J.: Könyvészet. M. írók.

DEUTSCH SAMU végzett 2. évi sebéss orvossegédnek osztatik be 1849. április 7-én a 39. honvéd zászlóaljhoz;¹ Léváról jelenti *Langer* törzsorvos 1849. május 4-én: *Deutsch Samu* ott működik a tábori kórházban,² *Lumniczer* is jelenti működését a hadügyminisztériumnak ugyanebben a hónapban.³

¹ OL. Lumniczer-iratok. 99. szám.

² OL. Lumniczer-iratok. 126. tétel. Hüm. 1849. 14.207.

³ OL. 1849. 17.458.

DICSINYI KÁROLYt Pozsonyban a 15. zászlóaljhoz főorvosul nevezi ki szadasi ranggal *Mészáros Lázár* hadügyminiszter 1848. október 1-től.¹ (4427. sz.)

¹ Közlöny. 1848. október 6. 118. szám.

DIETRICH nevű főorvos neve szerepel a felsőmagyarországi sereg orvosai között.¹

¹ HL. 1848/49. iratok. 13/100 (97).

DOLESCHALL GÁBOR orvos és seb-
tudor, ki Miskolcon folytat orvosi gya-
korlatot 6 esztendeje, 1848. július 7-én
honvédorvosi állásért folyamodik,¹ Mé-
száros Lázár hadügyminiszter 1848. ok-
tóber 1-től kinevezi a 22. zászlóaljhoz
főorvosul századosi címmel,² mint a 22.
zászlóalj főorvosa a máramarosszigeti
tábori kórházat vezeti; alorvost kér a
hadügyminisztériumtól 1849. április
7-én,³ április 21-én orvosi jelentést
küld,⁴ Mihályi Gábor kormánybiztos fel-
jeleníti *Doleschallt* a hadügyminiszte-
riumnál: a kormánybiztos hire és en-
gedelme nélkül *Doleschall* Máramaros-
szigeten népgyűlést tartott, hol kitöré-
sig ingerelte a nép kedélyét, ezenfelül
még a hírlapokba is izgató cikkeket írt,
a jövő vasárnapra is népgyűlést hir-
detett, de ezt letiltotta. A csendesség
érdekében kiutasítandó lenne.⁵ A kor-
mánybiztos ajánlatába azonban a had-
ügyi egészségi osztály nem megy bele,
ír *Doleschallnak*: a jövőben óvakodjék.⁶
A 22. zászlóalj viseletjegyzeke D.-t házas,
36 éves orvosnak írja le, ki „tüzes-
kedő“, de sok tehetségű.⁷ Valószínűleg
a kormánybiztossal történt összekülön-
bözése miatt kevesli a máramaros-
szigeti hatáskörét⁸ és Egerbe, vagy
Miskolcra kéri áthelyeztetni magát; sza-
bad-ságot is kap,⁹ időközben zászlóalja
elment Máramarosszigetről, így szabad-
sága után nem tud zászlóaljához vissza-
térni — jelenti 1849. június 11-én.¹⁰

1813. február 13-án született Loson-
con polgári szülőktől. A gimnáziumot
és a bölcsélet két osztályát Egerben
végezte a papnöveldében. 1840-ben
Pesten lett orvosdoktor.¹¹ Tanársegéd
volt a pesti egyetem állatgyógyintéze-
tében, sőt az állatorvosi tanszék betöl-
tésekor javaslatba is hozatott; *Győry*
Tibor megírja, mily kínos körülmények
között zajlott le e pályázat *Doleschallra*
nézve.¹² Pesten nagy nyomorban kezdi
el az orvosi gyakorlatot,¹³ 1843-tól
kezdve Miskolcon működik,¹⁴ a szabad-
ságharc alatt a 22. zászlóalj főorvosa-
ként ismeretes. 1849 augusztusában kez-
dődő 3 hónapos gyógykovácsi tanfolyam
vezetésével bizza meg a hadügyminisz-
térium Szegeden.¹⁵ Meghalt 1891. ápri-
lis 24-én Miskolcon.¹⁶ Széleskörű iro-
dalmi tevékenységet fejtett ki: írt az
Orvosi Tárbá (1841), Magyar Gazdába,
Gyógyászatba, stb. Orvosdoktori érteke-
zése: *Növények élettana*. Pest. 1840.¹⁷
Életem, eszményeim és negyvenhét éves
orvosi gyakorlatom. Miskolcz. 1882. c.
munkája gazdag tárháza a mult század
orvosi és társadalmi viszonyaira vonat-

kozó értékes, de sokszor egyoldalú meg-
figyeléseknek.

- ¹ OL. Igazságügymin. D. 229 fasc. 480 tétel.
- ² Közlöny. 1848. október 6. 118 szám.
- ³ OL. Hüm. 1849. eüo. 831 H.
- ⁴ OL. Hüm. 1849. 10.898. 1100 H.
- ⁵ OL. Hüm. 1849. 12.116. 1190 H.
- ⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 1190 H.
- ⁷ OL. Hüm. 1849. 12.164.
- ⁸ OL. Hüm. 1849. eüo. 2393 H.
- ⁹ OL. Hüm. 1849. 12.116. eüo. 1067 H.
- ¹⁰ OL. Hüm. 1849. 18.982.
- ¹¹ Högyes: Emlékkönyv. 240. oldal.
- ¹² Győry Tibor: Az orvostudományi kar története. Bp. 1936. Egyetemi Nyomda. 428—430. oldal.
- ¹³ *Doleschall* fent idézett munkája.
- ¹⁴ Szendrey J.: Miskolcz. története.
- ¹⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2771. 2790 H.
- ¹⁶ Orvosi Hetilap. 1891. 223 oldal.
- ¹⁷ Petrik: Magyar könyvészet: Sziny-nyey J.: Könyvészet, Magyar írók.

DOLY ANTAL főorvos 1868-ban
Budapestten működik, mint igazolt
honvéd főorvos,¹ 1890-ben még életben
van.²

¹ Virányi: Honvédtiszti koszorú. Pest. 1869.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Buda-
pest. 1891.

DOMANSZKY főorvos nevét őrzik a
Hadi Levéltár aktái. Nevén kívül mű-
ködéséről egyéb adat nem található.¹

¹ Hadi Levéltár. 1848/49. iratok. Név-
mutató. 13/100. (98).

DOMIN IGNÁC Horváthonból mene-
kült, 12 éve folytat orvosi gyakorlatot;
1848. október 26-án megtiltották vissza-
térését, november 15-én honvédorvosi
állásért folyamodik,¹ *Stáhly* tábori fő-
orvos kinevezte 1848. december 13-án a
Császár-fürdő ellenében lévő kórházhoz
főorvosul, 1849. június 22-én pedig ki-
nevezetik a 100. zászlóaljhoz százados
főorvosul;² törzsorvisi kinevezést kér,³
1849. július 15-i komáromi várkormá-
nyi parancs ismét százados főorvossá
nevezi ki a 2. hadtest parancsnoka fel-
terjesztésére.⁴

Petruseviczi *Domin Ignác* Zágráb
megye főorvosa és több megye tábla-
bírája, D. Imre akadémiai tanár és
Pozvek Hildegárd fia, született 1809.
július 26-án Zágrábban, orvosi diplo-
mát Bécsbe szerzett 1836-ban, az 1836-
os zágrábi cholerajárvány alatt a kór-

VÁROSHÁZA.

SZÍNHÁZ

GIMNÁZIUM

KATEDRÁLIS

A magyar orvosok és természetvizsgálók aradi nagygyűléseiről.

Dr. Pásztor Imre.

Arad Péter.

Dr. Turányi János.

Dr. Róth Albert.

Dr. Kéry Imre.

házbán tevékenykedett, a szabadságharc alatt Komáromban működött. Meghalt 1852. augusztus 31-én Grácban. Orvosdoktori értekezése: *Dissertatio inaug. med. de haemorrhoidibus*. Vindobonae. 1836.⁵

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 229 fasc. 481. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 20.526.

³ OL. Hüm. 1849. 21.856. 2240 H.

⁴ Szinnyey J.: Komárom 1848/49-ben. Budapest, 1887. Aigner. 396 oldal.

⁵ Szinnyey J.: Könyvészet, Magyar írók. Komáromi Lapok. 1849. szeptember 24. 62. szám.

DOMINIGG (KÖSZEGHY) Gáspár Nógrád megye tisztifőorvosa kinevezeték Komáromba százados főorvosul — értesíti a hadügyminisztérium egészségi osztálya 1849. június 29-én *Buzay* törzsorvost,¹ a kinevezés a közlönyben is megjelenik.² — *Dominigg* (Köszeghy) Gáspár Pesten született, 1844-ben avatták itt orvosdoktorrá;³ keresett homoeopatha orvos volt Pesten. Később Egerben élt, hol nevét *Köszeghyre* változtatta. 1865-ben megtévelyodött és 1866 elején meghalt. Irodalmi tevékenysége is volt: írt a *Hasonszenvi Lapokba* (1861—65) és a *Hasonszenvi Közlönybe* több cikket. Orvosdoktori értekezése: *De amaurosi, dissertatio inaug. ophthalmologico-medica* Pestini. 1844.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2383 H.

² Közlöny. 1849. július 13. 148 szám.

³ Högyes: Emlékkönyv. 242. oldal.

⁴ Szinnyey J.: Könyvészet, Magyar írók. Hasonszenvi Lapok. 1866. 1. sz.

DOMINIK JÓZSEF hadnagy orvos 1849. július 21-én házassági engedélyt kér a hadügyminisztériumtól.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 25.303. 2741 H.

DONNIS IGNÁC 6013/2051 H sz. alatt kinevezeték a 19. honvéd zászlóaljhoz százados főorvosul 1849. június 16-tól.¹

¹ Közlöny. 1849. június 20. 136. szám.

DOROTICS ISTVÁN mint igazolt honvédalorvos 1868-ban Bács megyében él, tagja az ottani Honvédegyletnek.¹ Szabadságharc alatti működéséről adat nincs.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

DÖLLER IGNÁC Hódmezővásárhelyen 1849 márciusában jelentkezik, mint szolgálatban nem lévő; a hadügyminisztérium egészségi osztálya április 3-án a Hódmezővásárhelyen alakuló zászlóaljhoz helyezi alorvosul,¹ a *Közlöny* 1849. április 12-i száma szerint a 36. zászlóaljhoz nevezetik ki *Döller* hadnagy alorvosul,² április 13-án helyreigazítást hoz: a kinevezés a 41. honvédzászlóaljhoz értendő, mert a hódmezővásárhelyi zászlóalj időközben ezt a számot kapta.³ Abszolvált sebész és hadnagy alorvosként működik a 41. zászlóaljnál, hol főorvos nincs — jelenti a 4. hadtest rendező főorvosa 1849. június 28-án,⁴ július 21-én jelenti, hogy *Döller* Pancsován betegen fekszik.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 8852.

² Közlöny. 1849. 77. szám.

³ Közlöny. 1849. 78. szám. — OL. Hüm. 1849. eüo. 998 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

DUBOVSZKY JÓZSEF kinevezeték hadnagy alorvosul a 35. zászlóaljjá átalakuló Zrínyi-csapatához 1848. október 15-én.¹ *Dubovszky* a Zrínyi-csapat őrnagya, *Csuri* által főorvos lett a 61. honvéd zászlóaljnál — jelenti 1849. február 9-én *Kikő Károly*, Perczel táborának rendező főorvosa,² 1849 májusában a gödöllői tábori kórháznál mint főorvos működik.³

¹ Közlöny. 1848. október 15. 127 szám.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 195 H.

³ OL. Lumniczer-iratok. 60. szám.

DUBOVSZKY KÁROLY 48-as honvédfőorvos, ny. csász. és kir. törzsorvos Székesfehérváron 80 éves korában meghalt — jelenti az Orvosi Hetilap 1903-ban.¹ — Bács megyei, temerini származású, 1847-ben Pesten szerzett orvosi diplomát.² Orvosdoktori értekezésének címe: *Dissertatio inauguralis medica de morbis lactantium*. Budae. 1847.³

¹ Orvosi Hetilap, 1903. 178. oldal.

² Högyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

³ Szinnyey J.: Könyvészet. M. írók.

DUCKER IZIDOR a kiscelli kórházhoz kinevezeték hadnagy alorvosul 1849. június 14-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 18.594. 1886 H.

DULKA KÁROLY orvosdoktor, sebész a 25. pesti zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel 1848. október 1-i ranggal kineveztetett,¹ később a 33. zászlóaljnál működik,² mint orvost és sebészt *Dulkát Sauer* országos főorvos 1848. augusztus 19-én nevezte ki hadnagy alorvosnak, *Stáhly* hadügyi egészségi osztályfőnök pedig 1848. szeptember 27-én a 33. zászlóaljhoz — jelenti a *Guyon*-divízió 1849. március 6-án Tiszafüredről,³ 1849 májusában mint főorvos működik a váci tábori kórházban,⁴ május 27-én *Lumniczer* igazgató törzsorvos kinevezi a Császár-fürdő melletti tábori kórházba főorvosul, mert *Dulka* beosztás nélkül maradt;⁵ chole-rában fekszik — jelenti *Walter* rendező orvos;⁶ meghalt cholérában *Dulka*, jelenti a *Kmety*-hadosztály törzsorvosa 1849. július 15-én,⁷ holmijait a szállás-adónője lakásán június 15-én el is árverezték.⁸ — Szatmárnémetiben született, 1848-ban Pesten avatták orvosdoktorrá.⁹

¹ Közlöny. 1848. október 12. 124. sz.

² OL. Lumniczer-iratok. D 800 fasc. 55. tétel.

³ OL. Lumniczer-iratok. 48. sz.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 93. tétel.

⁵ OL. Lumniczer-iratok. 55. tétel.

⁶ OL. Lumniczer-iratok. 32. tétel.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 2360 H.

⁸ OL. Hüm. 1849. eüo. 2085 H.

⁹ Högyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

DURST ISTVÁN alorvos a honvédseregben működik.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 20.395. Eingabe für d. Militärschematismus. 1849. június 15.

EGEL JÓZSEF főorvos századosi kinevezése a Közlöny 1848. 118. számában jelenik meg.¹²

¹ Közlöny. 1848. 118. szám.

² Virányi: Honvédtiszti koszorú. 2238. szám.

EHRENFELD ZSIGMOND orvosi oklevelét Bécsben szerezte, a nyitramegyei kórházban működik, most gyakorló orvos Pesten, a Retek-utcában — 1848. november 26-án honvédorvosi állásért folyamodik,¹ november 29-én *Stáhly* tábori főorvos kinevezi a lengyel legio-hoz hadnagy alorvosul,² magyar csapathoz akar kerülni, mert nem tud beszélni betegeivel.³

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 229 fasc. 482. tétel.

² OL. Stáhly-iratok. 208 tifo. tétel.

³ OL. 1848/49. iratok. Felsőtisztai hadsereg iratai. CXVI. D. 826 fasc.

EHRENFEST FÜLÖP honvédorvosi kinevezést kér,¹ kineveztetik 1849. június 11-én az utászkarhoz százados főorvosul.²

1810-ben született, 1835-ben Münchenben született orvosi oklevelet. A szabadságharc után Temesváron városi orvosként működik.³

¹ OL. Hüm. 1849. 19.267. eüo. 1936 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2060. — Közlöny. 1849. június 20. 136. szám.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Budapest. 1876. Légrády. 319. old.

EICHENBAUER JÁNOS kinevezetik a tirolai vadászcsapat tüzéregéhez hadnagy alorvosul 1848. december 29-én.¹

¹ Közlöny. 1848. 201. szám. — Pesti Hirlap. 1848. dec. 30. 252. sz. 1223. old.

— Virányi: Honvédtiszti koszorú. 2264. sz.

EISENBERG JÓZSEF mint igazolt hadnagy alorvos 1868-ban Pesten él,¹ a Honvédegylet tagja.²

¹ Virányi: Honvédtiszti koszorú. 2268. szám.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

EISLER (VASAS) BENEDEK kinevezéséről tesz jelentést *Sauer Ignác* országos főorvos 1848. október 12-én,¹ előzőleg a 34. szerezrednél volt, kinevezetik a 60. honvéd zászlóaljhoz főorvosul,² 1849 márciusában a 60. zászlóalj jelenti működését.³

1868-ban Pesten működik, mint igazolt honvédfőorvos,⁴ 1890-ben még az életben lévő honvédtisztek közt van.⁵

¹ OL. Országos Bizottság. 1848. 13. kütfő. 203 index.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 291 H. — Közlöny. 1849. február 28. 40. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 7821. 668 H.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 10.378.

⁵ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Bp. 1891.

ELBENSTEIN DÁVID az 1. vadász-ezrednél működik — jelenti az ezredparancsnokság a hadügyminisztériumnak 1849. március 1-én; az egészségügyi osztály utasítja *Elbensteint*, mivelőbb küldje be a diplomáját, csak akkor erősíthetik meg a kinevezését.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 4647.

ELCZ N.-et kinevezi Mészáros Lázár hadügyminiszter 1848. október 1-től a 23. zászlóalj főorvosául, századosi címmel.¹

¹ Közlöny. 1848. október 6. 118. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 2284.

ENGEL HERMANN orvostudor és sebészjelölt, 3 éve gyakorló orvos. 1848. december 16-án folyamodik honvédorvosi állásért;¹ kinevezetik a Sándor-gyalogezred 1. osztályához hadnagy alorvosul 1849. április 7-én, előzőleg *Gaál Gusztáv* főorvos és *Lumniczer* törzsorvos ajánlotta;² még április havában az utászkarhoz *Kubicza* főorvos helyébe *Engel Hermann* főorvosnak osztatott be — közli *Kálazdy* törzsorvos Magyarádról.³ — 1890-ben mint igazolt honvéd tábori orvos Nagykanizsán él.⁵

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 232 fasc. 876. tétel.

² OL. Lumniczer-iratok. 86. tétel, benne Hüm. 1849. 9228/815 H. — Közlöny. 1849. április 10. 75. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 9228.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 99. szám. — HL. 1848/49. iratok. 13/100 (97).

⁵ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 2320. szám. — Bernstein: Az 1848/49.-iki szabadságharc és a zsidók. Bp. 1898. Franklin.

ENCZ FERENC 1831-ben choleraorvos volt Bécsben és egyéb helyeken. Külföldön járt. Herceg Batthyány Fülöp birtokain Tolnában, Veszprémben és Somogyban szolgált mint uradalmi főorvos. 1847-ben orvoskari pályajutalmat is nyert. Honvédorvosi állást kér. Kinevezetik 1849. június 26-án a pesti 3 Nyúl kaszárnyában lévő tábori kórházhoz százados főorvosul.¹

Az 1840-ben készült orvosi összeírás szerint Veszprém megyében, Mezőkomáromban lakik.²

1805-ben született Sümegen, Zala megyében. Apja megyei orvos volt. Po-

zsonyban, Pesten és Bécsben tanult, Bécsben szerzett 1831-ben orvosi diplomát. — Előszerezett foglalkozott kertetési tanulmányokkal. 1850-ben Pesten a Csömöri-úton faiskolát alapított. 1860-ban a vincellérképző-intézet igazgatója volt. Borászati Lapokat szerkesztette. Külföldi utakat tett, az Akadémia levelező tagja volt. 1877-ben halt meg Promontoron. Kiterjedt tudományos munkásságot folytatott.³

¹ OL. Hüm. 1849. 20.623. 2119 H.

² Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. Trattner. 113. oldal.

³ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók. — Vasárnapi Újság. 1853. 23. szám. — Magyarország és a Nagyvilág. 1876. 33. oldal.

ÖRDÖGH JÓZSEF 1868-ban igazolt honvédfőorvos Torontál megyében, tagja az ottani honvédegyletnek.¹ — Egyéb adat a szabadságharc alatti működéséről nem található.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

EPERJESSY KÁROLY Kolozsváron nyerte a sebészi oklevelét. A császári Thurszky-lovasvezrednél szolgált, innen a székely huszárokhoz került. Az önkéntes nemzetőri seregnél is volt — honvédorvosi állásért folyamodik.¹ *Peschka Ferenc* a 2. székely huszárezred ezred főorvosaként jelenti 1849. április 22-én: az ezrednél szolgál *Eperjessy Károly* alsebész, sebész patronus, 1821-ben született és 1845-ben végzett;² április 26-án Bem altábornagy úr április 10-én tett jelentése alapján *Eperjessy* az 55. zászlóalrhoz neveztetik ki százados főorvosul;³ június 22-én Vesteroronyba nevezik ki főorvosnak.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 228 fasc. 346. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 11.101. 1131 H.

³ Közlöny. 1849. április 26. 89. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. 21.488. 2180 H.

EPSTEIN DÁVID az érsekújvári 16. zászlóalrhoz alorvosul hadnagy címmel, 1848. október 1-i ranggal kinevezetik.¹ 1849. február 15-i zászlóalji rangjegyzékben szerepel a neve,² Lipótváron marad a zászlóalj elszakasztott három századával együtt, az ellenség ostromában.³ *Epstein Babi* felesége júniusban kéri *Kossuthot*: férjét elfogták Lipótváron, cseréltesse őt

ki a fogságból, vagy juttasson részére segélyt, mert 8 gyermeke van. — Kossuth: „a mint sajnálom, hogy (Epstein) kicserélése iránt nem intézkedhetem, mert ezt az ellenség barbarismusa lehetetlenné teszi, úgy elhagyott családjának segélyezését méltányosnak látom“. Átir a segélyezés ügyében *Dushek* pénzügyminiszterhez. Addig is *Stuller Ferenc* tanácsnok június 16-án *Kossuth* saját pénztárából 20 pft segélyt kifizetend.⁴ *Epstein Dávid* a szabadságharc előtt sebészként működik Pesten.⁵

¹ Közlöny. 1848. október 12. 124. sz.

² OL. Hüm. 1849. 3404.

³ OL. Hüm. 1849. 6385. 1919 H. 26.350.

⁴ OL. OHB. 1849. 8324/e.

⁵ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 69. oldal.

EPSTEIN KÁROLY mint igazolt honvéd főorvos 1868-ban Baján él.¹

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

EPSTEIN ZSIGMOND főorvost még 1848. évben szerezte meg Pesten *Stáhl* tábori főorvos jóváhagyásával *Görgey* seregéhez — jelenti *Lumnitzer* törzsorvos a hadügyminisztériumnak 1849. március 19-én;¹ a tiszafüredi kórház 2. sz. osztályán működik *Epstein Zsigmond* — jelenti *Horváth József Antal* törzssorvos,² Tiszafüreden a 2. és 5. sz. kórházat vezeti — jelentik Egerből április 5-én;³ kineveztetik főorvosul a gyöngyösi kórházhoz,⁴ a mezőkeresztesi tábori kórházban van,⁵ ide küldte őt törzssorvosa; a kunszentmártoni tábori kórházban tevékenykedik, mint főorvos — jelenti július 16-án *Pürstinger* törzssorvos.⁶

¹ OL. Hüm. 1849. 5419. 574 H.

² OL. Lumnitzer-iratok. 44. tétel.

³ OL. Hüm. 1849. 10.962.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 1253 H index.

⁵ OL. Hüm. 1849. 10.962.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 2629 H.

ERDENSOHN JÁNOS volt honvéd tábori alorvos Szolnok megyében él, mint Szolnok város főorvosa,¹ tagja a honvédegyletnek,² 1890-ben még életben van.³

¹ Virányi: Honvédtisztíi koszorú. 2347. szám.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

³ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

ERDŐS PÁL a divatozó nagy szigorlati díjak miatt nem tud orvos lenni, kineveztetik az 1. vadászezredhez hadnagy alorvosul 1849. május 10-én,¹ öszszes iratai Zentán maradtak,² a vadászezred 4., 5. osztályában működik *Erdősy* mint doctorandus hadnagy alorvos — jelenti 1849. május 16-án a felsőmagyarországi hadseregből *Parlagi* törzssorvos.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1350 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1559 H.

³ OL. Hüm. 1849. 17.556. 1776 H.

ERENDICS FERENC 64. zászlóaljbeli másodrendű alorvos elsőrendű alorvossá főhadnagyi címmel *Buzay* törzsorvos ajánlatára kineveztetik, *Klapka* 1849. augusztus 25-i komáromi várkormányi parancsa szerint.¹ A szabadságharc előtt polgári sebészként működik Zólyomban.²

¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 279. oldal. Komáromi Lapok. 1849. szeptember 26. 64. szám.

² Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 123. oldal.

ERNST JÓZSEF orvossegéd megérkezett — jelenti *Weitzenbreyer* főkórházi igazgató Komáromból 1849. május 25-én.¹ Igazolt honvéd alorvos, sebész, Budán működik 1868-ban,² 1890-ben még él, Magyaróváron tartják nyilván mint igazolt honvédtisztet.³

¹ OL. Hüm. 1849. 15.879.

² Virányi: Honvédtisztíi koszorú. 2363. szám. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

³ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

ERŐSKÖVY IGNÁC igazolt honvéd főorvosként 1868-ban Pesten él.¹

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

ERTL MIKSA sebész, Turóc megyében Tótrónán folytat gyakorlatot. Bars megyei születésű, Bécsben szerezte

1836-ban oklevelet, működött a bécsi sebészeti klinikán is, honvédsorvosi állást kér.¹ 1849. június 23-án kinevezetik Görgey szállongó csapatához Bergebe tábori orvosul.²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232 fasc. 578 tétel.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2268 H.

ESZTERGOMI MÁTYÁS a 30. mezővásárhelyi zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel, 1848. október 1-i ranggal kinevezetik,¹ a tatai kórházban alorvosként működik — jelenti *Kálazdy* törzsorvos 1849. május 14-én,² 1849. augusztus 20-i komáromi várkormányi parancs elsőrendű alorvossá nevezi ki főhadnagyi ranggal.³ — 1868-ban Tatán él.⁴

1819-ben született. Pesten 1846-ban szerzett polgári sebész oklevelet. Tatán még 1875-ben gyakorlatot folytat.⁵

¹ Közlöny. 1848. október 12. 124. sz.

² OL. Lumniczer-iratok. 69. szám.

³ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner 275. oldal. — Komáromi Lapok. 1849. szeptember 26. 64. szám.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁵ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Budapest. 1876. Légrády. 177. oldal.

ÉDER JÓZSEF Debrecenből kinevezetik a 28. zászlóaljhoz főorvosul századosi címmel 1848. október 1-től,¹ Kunszentmártonban működik a tábori kórházban mint a 28. zászlóalj főorvosa — jelenti 1849. április 5-én *Kanka* törzsorvos Szegedről,² átadja Éder a kórház és szállítóház parancsnokságot áprilisban *Skutary György* századosnak,³ typhusban meghalt április 23-án.⁴ Május 15-én elmaradt illetményeiért jelentkezik Éder Terézia,⁵ az özvegye nyugdíjat kér és kap a kormánytól.⁶

¹ Közlöny. 1848. október 6. 118. szám.

² OL. Hüm. 1849. 9624. 909 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1090 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 1150 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. 14.517. 1444 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. 20.591. 21.084. 2108 H.

ÉRSEK JÓZSEF körorvos mint igazolt honvéd tábori orvos 1868-ban Sólomkón működik,¹ 1890-ben még életben van.²

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtisztíkoszoru. 2373. sz.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

FARKAS JÁNOS 29 éves magyar-alkói születésű orvsnövendék bizonyítványait küldi *Lumniczer* igazgató törzsorvos részére Inándy 2. hadtesti törzsorvos,¹ kinevezetik *Farkas János* a 60. zászlóaljhoz alorvosul 1849 áprilisában,² június 1-én 25 napi szigorlati szabadságot kap;³ július 1-én a 2. huszároknál működik és főorvosul ajánlja a 2. hadtest törzsorvosa;⁴ az 1849. szeptember 1-i várkormányi parancs Komáromban a 60. zászlóaljtól a kórházba vezényli.⁵

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 236. fasc. 4084.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1318 H. index.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2301 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 31.440.

⁵ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1881. 322. oldal.

FARKAS PÁL Torontál megyében, Marienfelden működik, 1833-ban lett sebész-mester, 15 éve folytat gyakorlatot, „buzgó hazafias az indulatja“, honvédorvos akar lenni (1848. november 18),¹ alorvosi kinevezése megjelenik a *Közlönyben*, 1849. június 11-én a hadügyminisztérium egészségi osztálya *Lumniczer* törzsorvoshoz küldi,² június 27-én jelentkeznie kell *Stoy* h. törzsorvosnál,³ július 15-én Kecskeméten van — maradjon ott alorvos a tábori kórháznál.⁵

¹ OL. Igazságügymin. D. 232. fasc. 579. tétel.

² Közlöny. 1849. 148. szám.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1907 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 22.460. 2332 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2628 H.

FEHÉR ÁRMIN orvossebész Újhegyen, Kassa mellett, kinevezetik a felsőmagyarországi hadtesthez 1849. június 26-án százados főorvosul.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2367 H. — Közlöny. 1849. június 29. 144. szám.

FEHÉR KÁROLY „a Vácon volt mozgó kórház egyik orvosa, ki egy idő óta itt Komáromban tartózkodik és a Rácz utcán a 118.-ik szám alatt lakik, de magát sehol sem jelentette és orvosi

szolgálatot sem tesz, holnap délelőtt 10 órakor nálam raporton jelentse magát“ — szól Klapka várkormányi parancsa 1849. szeptember 17-én Komáromban.¹ kineveztetik f. hó 16-tól számítandó ranggal és illetménnyel a somogyi vadászokhoz alorvosul (Várkormányi parancs. Komárom. 1849. szeptember 19).²

¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Bp. Aigner 1887. 372. oldal.

² Ibidem. 373. oldal.

FEIGL nevű honvédorvos működik a hadseregben az 1849. hadügyminiszteri iktatókönyv szerint.¹ Valószínűleg annak a Feigl Lipót orvostudor és sebész főorvosnak a nevét őrzi az iktatókönyv, ki Kanka törzsorvos 1849. április 5-i jelentése szerint a 2. huszárezred főorvosa és typhusban fekszik a szentesi tábori kórházban.²

¹ OL. Hüm. 1849. 1849. 9449. index.

² OL. Hüm. 1849. 9624. 15.525.

FEKETE ALAJOS igazolt honvéd-törzsorvosként él Krassó megyében 1868-ban.¹ A meglévő, szabadságharcra vonatkozó levéltári iratok között nevének nincs nyoma.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

FEKETE FERENC (előbb Schwarzer) orvosdoktor és sebész. Résztvett a tébolydai küldöttségben. Pesten van 3 hónapja kereset nélkül, Ferencvárosban lakik a Kiskereszt-utca 315. szám alatt. 1848. október 24-én honvédorvosi állást kér,¹ október 19-én kineveztetik a 36-ik zászlóaljhoz főorvosul, századosi címmel,² március 31-én a szegedi tábori kórházból a debrecenibe kell menni,³ májusban Perczel táborába megy, helyettese Kanka törzsorvosnak,⁴ mint a 4. hadtest rendező orvosa jelenti rendszeresen a hadtest egészségügyi állapotát: hiányzik az orvos és a műszer,⁵ mindenütt szörnyű a rendetlenség, nincs fehérnemű, Törökbecsén fészerben fekszenek a beteg és sebesült honvédek,⁶ júliusban a temerini táborban működik.⁷ — A szabadságharc után mint igazolt honvéd törzsorvos az 1868-as honvédtisztíró összeírásokban Pesten a honvédegylet tagja.⁸

babarczi Schwartz Ferenc 1818-ban Babarcon, Baranya megyében született. Bécsben tanult az orvosegyetemen. Már medikus korában behatóan foglalkozott

az elmekörtannal. Tanulmányait bevégezve, egy ideig a bécsi elmegyógyászati intézetben nyert alkalmazást. Ösztöndíjat is nyert, ezzel beutazta Európa országait és tanulmányozta az elmegyógyintézeteket. Terjedelmes jelentést nyújtott be tanulmányairól, melyért jutalmat is nyert. Az első felelős magyar minisztérium elmegyógyintézet alakítására vonatkozó tervezet kidolgozásával bízta meg. Törekvéseit megszakította a szabadságharc, hol mint honvédfőorvos vett részt. 1849-ben 38 melléje rendelt fő- és alorvos élén (köztük Korányi Frigyes) maga intézte az erdélyi hadosztály egészségügyét. Miután megfelelő „csellel“, sikerült elmenekülnie, a Bach-korszak alatt, 1850-ben Vácon alapít magánelmegyógyintézetet. Kiterjedt tudományos munkásságot folytatott, 1852–56 közt a cikkek seregét közölte az elmegyógyászat köréből. Tankönyvet is írt. Pesti egyetemen docentként nyert. Az elmekörtán első apostola volt Magyarországon. 1864-ben képviselő lett Budán. A lipótmezei elmegyógyintézet az ő tervei szerint készül el. Meghalt 1889. március 2-án.⁹

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 229 fasciculus 484. tétel.

² Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 744 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 11.374. 14.844. 1467 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 2570 H.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

⁸ Virányi: Honvédtisztírói koszorú. 2511. szám. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁹ Högyes: Emlékkönyv. 208. oldal. — Gyógyászat. 1889. 129. oldal. — Orvosi Hetilap. 1889. 138. oldal. — Szinnyey J.: M. írók. — Pallas. XVIII. 556.

FEKETE SÁMUEL igazolt honvéd főorvosként él Zilahon 1868-ban.¹ Szabadságharc alatti működéséről adat nem ismeretes.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

FESTL FERDINÁND az 51. zászlóalj alorvosaként működött, Eszék feladásával zászlóalja szétszéledt. Pécsen kellett maradnia, újból beosztást kér 1849. június 8-án,¹ kineveztetik százados főorvosul a 99. zászlóaljhoz,² közli a hadügyminisztérium a 99. zászlóaljjal, hogy Festl már útnak is indult június

15-én.³ — 1868-ban igazolt honvéd főorvosként Somogy megyében él.⁴
1821-ben született, polgári sebész, 1846-ban szerzett Bécsben oklevelet, Selyén (Somogy megye) mint uradalmi orvos működött.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 18.261. 1855 H.

² OL. Hüm. 1849. 18.373. 1829 H.

³ OL. Hüm. 1849. 20.004. 2029 H.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁵ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Budapest. 1876. Légrády. 269. old.

FEUER DÁVID 1849. január 27-én Flór hadügyi egészségi osztályfőnök rendeletére Péterváradra küldetik orvossegédnek,¹ március 3-án kinevezetik az 52. gyalogezred 3. zászlóaljához alorvosul.²

1826-ban született, 1852-ben avatták Pesten orvosdoktorrá.³ A szabadságharc után Pesten működik mint gyakorló orvos.

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1427. 58 H. 1343.

² Közlöny. 1849. március 4. 44. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 2589. szám.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 85. oldal.

FIDOR kinevezetik a Csáktornyan alakult 47. zászlóaljhoz a megye előterjesztésére orvosul hadnagy ranggal 1848. november 10-én.¹

¹ Közlöny. 1848. november 12. 155. sz.

FILIPP JÁNOS a móri ütközetben vagy elesett, vagy elfogatott — jelenti a hadügyminisztériumnak 1849. február 9-én Kikó Károly, Perczel táborának rendező orvosa.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 195 H.

FISCHER ADOLF kinevezetik 1848. december 29-én a tirol vadászcsapathoz, a tűzerüteghez alorvosul,¹ a 23. zászlóaljnál működik, sebész és szülész, még 1848. augusztus 20-án neveztetett ki — jelenti Miskolcra 1849. február 24-én Walter Ferenc rendező főorvos;² májusban Fischer Adolf a váci tábori kórházban szolgál,³ a Kmetyhadosztály tűzereinél szorgalmasan működik — jelenti Walter törzsorvos 1849. július 15-én.⁴ Fischer Adolf tűzerorvos had-

nagy jelenti a beteglétszámot a Kmetyhonvédtűzérsg röppentyű ütegétől.⁵ — 1868-ban Közép-Szolnok megyében igazolt honvéd főorvosként a honvédegylet tagja.⁶

¹ Közlöny. 1848. december 29. 201. szám. — Pesti Hirlap. 1848. dec. 30. 252. sz. 1223. oldal. — Virányi Honvédtiszti koszorú. 2622. szám.

² OL. Lumniczer-iratok. 38. tétel.

³ OL. Lumniczer-iratok. 93. tétel.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2360. H.

⁵ OL. Hüm. 1849. 23.842.

⁶ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

FISCHER HENRIK 13-ik huszárezredbeli 2-od rendű alorvos e zászlóaljhoz Kosztolányi ezredes úr ajánlatára 1-ső rendű alorvossá kinevezetik a 18. zászlóaljhoz — közli az 1849. július 17-i várkormányi parancs Komáromban.¹ 1868-ban Hunyad megyében igazolt honvédalorvos.²

Tornóczon született, Nyitra megyében, 1851-ben Pesten avatták orvosdoktorrá.³

¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 397. oldal. — Komáromi Lapok. 1849. szeptember 24. 62. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 2630. szám.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

³ Högyes: Emlékkönyv. 244. oldal.

FISCHER JÁNOS szigorló-orvos a 13. huszároknál működik — jelenti 1849. június 18-án Garay János törzsorvos,¹ június 27-én a hadügyminisztérium egészségi osztálya Fischer Jánost 21.381/2163. H. szám alatt a 13. huszárezredhez hadnagy alorvosul nevezi ki.²

¹ OL. Hüm. 1849. 20.945. 2163. H.

² Közlöny. 1849. június 27. 142. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 2631. szám.

FLEISCHER FRIGYES a szepesi vadász zászlóalj orvosa.¹

Született 1813. január 3-án Matheócz szepesmegyei községben szegény szülöktől. Gimnáziumot Késmárkon és Eperjesen járt. Egyetemi évei alatt korrepetitorkodásból élt, Vachott Sándort és Imrárt is tanította. 1839-ben Pesten avatták orvosdoktorrá,² ezután Berlinbe utazott Dieffenbach mellé tanulmányútra. 1842-ben szülővárosában lett gya-

korló-orvos. 1863 óta Szepes megye főorvosaként Lőcsére költözik. Elnöke volt a szepesi orvos-gyógyszerész-egyletnek, kitüntetések is kapott. Írt az Orvosi Tárbba, stb. Orvosdoktori értekezésének a címe: *Dissertatio inauguralis medico-pharm. de virtute narcoticorum*. Budae. 1839.³

¹ Id. Tirts Rezső: 1848/49-i élményeim, különös tekintettel a szepesi Cornides-féle guerilla vadászok szereplésére a szabadságharcban. Késmárk. 1903.

² Högyes: Emlékkönyv. 239. oldal.

³ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók. — Lorx S.: Szepesi orvos-gyógyszerészegylet 25 éves működése. Lőcse. 1893.

FLEISCHER JÓZSEF orvosdoktor. Született 1829-ben Breznóbányán, Zólyom megyében. 1841-ben szülei vagyonát tűzvész pusztította el. Esztergomban, Miskolcon, Egerben és Vácon folytatta tanulmányait. 1848-ban medikus lett. A szabadságharc alatt a 49. zászlóalj tizedese volt, az ácsi csata után Komáromba kerül orvossegédül. 1853-ban lett Pesten orvosdoktor.¹ Testirarius volt a Rókus-kórházban. Több egyetemi tanszék mellett működött, *Semmelweis*nek is tanársegéde volt. 1867-ben Pesten a szülészet magántanára. *Fleischer József* igazolt honvéd alorvos Pesten működik 1868-ban,² tagja a pesti honvédegyletnek,³ 1869-ben a Rókus-kórház főorvosa. 1877. május 23-án halt meg.⁴

¹ Högyes: Emlékkönyv. 213., 245. old.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti korszor. 2656. szám.

³ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

⁴ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

FLEISCH ADÁM (AMADÉ) 1849. július 1-től kinevezetik a 130. honvéd zászlóaljhoz százados főorvosul,¹ július 25-én elküldetett a zászlóaljához.²

Orvosdoktor, zentai származású, 1843-ban kapott orvosdoktori diplomát Pesten.³ Doktori értekezése: *Dissertatio inauguralis med. de Arthritide*. Budae. 1843.⁴

¹ Közlöny. 1849. július 27. 160. szám.

² OL. Hüm. 1849. eü. 2822. H.

³ Högyes: Emlékkönyv. 241. oldal.

⁴ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

FLÓR FERENC rendező főorvos, mint a feltáborban működő orvos 1848. október 30-án őrnagyi címmel ruháztatik fel,¹ a felföldi seregnél nagy eréllyel működik, napiparancsot ad ki,² láb-fájása miatt 1849. január 9-én Egerbe megy, helyettese a seregnél *Rakitta Alajos* főorvos.³ *Mészáros Lázár* Debrecenben 1849. január 22-én a hadügyi tárcához tartozó egészségügyi osztály főnökéül nevezi ki.⁴

Ímígyen *Flór* lett a szabadságharc hadi egészségügyének irányítója és legfőbb vezérégyénisége. Reménytelen helyzetben alakítja ki a szabadságharc hadi egészségügyének kereteit; a hadsereg egészségügyi szervezetének megalkotása, a fegyelem megszilárdítása, a tábori kórházak rendjének kialakítása, a betegápolási ügy rendezése, gyógyszer- és műszerellátás és utánpótlás hiánytalan biztosítása mind az ő nevéhez fűződik. Teljes felfordulásban, rendtelenségben, a legelemibb eszközök megléte nélkül veszi át 1849. január 24-én a Debrecenbe menekült magyar kormánytól a honvédség egészségügyének legfelső irányítását. A kor orvos-tudományának színvonalán állva, nemes önzetlenséggel és férfi szívóssággal küzdött, hogy a honvédseregben az egészségügyi és orvosi szolgálat egységét megteremthesse. A vaskövetkezetességű szervező munka teljes mértékben eredményt hozott.

Nem lehetett *Stáhly*, a honvédsereg első tábori főorvosa, sem koránál, sem lelkialkatánál, sem testi törődöttségénél fogva alkalmas a fiatal magyar honvédsereg egészségügyének sok küzdelemmel járó vezetésére. Talán alig kéthónapos (1848. november—december) működése nem is lehetett elég arra, hogy a honvédsereg spontánul kialakult egészségügyi ügyrendjében, illetve káoszában rendet teremtsen. A végső szervezési feladat megoldása *Flór*ra várt, Legszerencsétlenebbeknek nevezhető körülmények között a debreceni napoktól kezdve *Flór* kíséri el a honvédsereget a harci sikerek tetőpontjái az egészségügyi irányítással.

Legelső feladata *Görgeynek*, az 1849. június havában kinevezett új hadügyminiszternek, hogy megbízható, kipróbált embereivel töltsse be a vezető állásokat a hadügyminisztériumban — így *Flór*nak is mennie kell. A kényszerű távozás sok keserűséget okoz *Flór*nak. Javasolja ugyan *Lumnitzer* — ségtagasként — fogadja el *Flór* a pesti tábori kórházak legfőbb igazgatását, de

Flór sértődött visszavonultságban maradt.⁵ Okos elhatározással Mészáros Lázár, mint altábornagy próbálja Flórt 1849. július 6-án a főhadiszállásra szolgálatételre berendelni. Semmi adat nincs rá azonban, hogy Flór e megtisztelt megbizatást elfogadta volna.

E hónapok már a szabadságharc végső szakaszát jelentik: az utána következő egészségügyi osztályfőnök a hadügyminisztériumban az egészségi osztály élén Lumniczer Sándor volt, ki ragyogó képességekkel és nagy hadi tapasztalatokkal lépett új állásába, de sajna, a sors már nem engedte meg számára, hogy lényegesebbet alkothasson. Körülbelül csak hetekig állott a hadügyi egészségi osztály élén. Önmaga súlyos betegségbe esett, másrészt a hadi események rohantak a világosi végkifejlet felé. Nyomasztó politikai helyzet, zilált viszonyok, a helyzet reménytelensége, a honvédsereg felbomlása nem tették lehetővé Lumniczernek nagy tervei végrehajtását. Végeredményében tehát a szabadságharc hadi egészségügye és honvéderősi szervezete teljes egészében Flór nevéhez fűződik. Emléket, mint hadügyi egészségi osztályfőnöknek gazdag okiratgyűjtemény jelzi az Országos Levéltárban. (OL. 1848/49. iratok. Hadügyminisztérium egészségi osztályának iratai.) Tiszteletreméltó alakját a legnagyobb és legmagyarabb magyar orvosok nevei között kell megőriznünk.

Nagyváradon született 1808-ban. Nagykárolyban és szülővárosában végezte alsóbb tanulmányait. 1833-ban a pesti tudományegyetemen szerzett orvosi diplomát.⁷ Apja Flór János gazda, majd kereskedő volt. Mint negyedéves orvosnövendék Flór az 1831-ben kitört cholerajárvány alatt Kalocsára küldetett ki choleraorvosnak. 1834-ben sebészdoktori és szülésmesteri oklevelet is szerzett. Mint kezdő orvos végiglátogatja Németország és Ausztria legjelesebb orvosi intézeteit. 1834-ben az állatgyógyászati tanszék mellett tanársegéd, majd Stáhlyhoz kerül a gyakorlati sebészet tanszéke mellé, hol úgy a sebészetben, mint a belgyógyászatban tovább képezhette magát. Pest 1837-ben a Rókus-kórház tb. főorvosává, később rendes főorvosává nevezte ki, az 1848-as tisztújítás alkalmával Pest tisztí főorvosává és a Rókus-kórház igazgatójává választották meg.

A szabadságharc idején a magyar kormány felhívására a honvédsereghez csatlakozott, elhagyta nagy jövedelmű állásait. Így csakhamar őrnagy törzsor-

vos, majd alezredes és a hadügyi egészségügyi osztály főnöke lett.

A világosi fegyverletétel után másfél évig internáltatott; teljes visszavonultságban és elkeseredettségben élt. Gyula nevű 16 éves fia halála pedig búskomorrá tette. — 11 évi visszavonultsága után előbb 1861-ben, majd 1867-ben Pest városa visszahelyezte előbbi állásába. 1871. július 7-én elhagyva a kórházi lakását, a Kerepesi-úton egy sínben megbotlott, a „lóvasúti szekér“ elgázolta, elszakadt a vena cava inferiorja és elvérzett.⁸

Életének jelszava volt: „magyarosodva művelődni“. Első volt, ki a pesti egyetemen doktorrá avatásakor orvosi tételeit magyarul védelmezte. Ez akkoriban teljesen szokatlan újítás volt, a magyar írók ünnepelték is érte. Magyar ruhában járt halála napjáig. Ő volt az első „magyar doktor“. Állandóan harcolt a magyar nyelvért. Az egyetemi orvoskarban és az Orvosegyesületben igyekezett a magyar szellemet meghonosítani. Mint a közegészségügy egyik előharcosát, őt is megbízták 1848-ban az álladalmi s orvosi ügy reformjára vonatkozó javaslat kidolgozásával. 1849-ben a polgári egészségügyi osztályt is vezette egy ideig az ipari, kereskedelmi és földművelésügyi minisztériumban.

Szabadságharc alatti honvéderősi működésén kívül jelentékenyen közreműködött a főváros közegészségügyének fellendítésén; a helytartótanácsban közegészségügyi bizottmányt létesített, a Rókus-kórházat modernizálta, ő tervezte meg a budapesti vízvezetékét és a vágóhidat is, a lóvasút bevezetésével pedig közlekedési szabályzatot dolgozott ki.

Egyik legmagyarabb és legrokonszenvesebb egyénisége a magyar orvostörténelemnek.

¹ Közlöny. 1848. 146. szám. — Pesti Hírlap. 1848. november 4. 205. szám. 1035.

² OL. Hüm. 1849. 5028. index. — OL. 1848/49. iratok. Felsőmagyarországi mozgó hadsereg főparancsnokságának iratai. CXIV, D 827. fasciculus. — HL. 1848/49. iratok. 12/33.

³ OL. 1848/49. iratok. Felsőmagyarországi mozgó hadsereg főparancsnokságának iratai. CXV. D 825. fasciculus.

⁴ Közlöny. 1849. január 24. 9. szám.

⁵ OL. OHB. 1849. 3292.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 2567.

⁷ Högyes: Emlékkönyv. 235. oldal.

⁸ Szinnyey: Könyvészet, M. írók. — Virányi: Honvédtisztí koszorú. 2623. —

Gyógyászat. 1868. 690. old. Orvosi Hetilap. 1871. 491., 494., 477. oldal. 1872. 819. oldal. — Ferenczy és Danelik: Magyar írók. I. 142. oldal. — Poór Imre: Emlékezés Flór Ferenc felett. Pest. 1863. — Győry Tibor. Orvosi Hetilap. 1937. 12. szám.

FLUCK JÁNOS (RAGGAMBI) kinevezetik a hadügyminisztérium egészségi osztálya által a 16. huszárezredhez főorvosul 1849. április 5-én;¹ ezredéhez megérkezett;² az ezred elbocsátani kéri *Fluckot*, mert részeges — szól az ezred május 31-i jelentése,³ *Fluck* jelenti a hadügyminisztériumnak július 14-én: orvosi gyakorlatban öszült meg, mivel nem részeges, nem szereti őt a tisztikar, elbocsátást kér;⁴ elmegy az ezredtől és helyébe mást neveznek ki.⁵

Zólyommegyei származású, 1827-ben Pesten avatták orvosdoktorrá.⁶ Orvosdoktori értekezése: *Dissertatio inauguralis med. de vipera bero*. Pestini. 1827.⁷ — A szabadságharc előtt Békésen lakik, mint városi főorvos.⁸ Meghalt *Fluck János* Békésmegye 40. évén át volt tisztiorvosa — közli az Orvosi Hetilap 1869. évfolyama.⁹

¹ OL. Hüm. 1849. 4719. — Közlöny. 1849. április 5. 71. szám. — Virányi: Honvédtiszt ki korszorú. 2665.

² OL. Hüm. 1849. 14.462. index.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1766 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2482 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2003 H.

⁶ Hőgyes: Emlékkönyv. 233. oldal.

⁷ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

⁸ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 22. oldal.

⁹ Orvosi Hetilap. 1869. 371. oldal.

FONTANA FERMO a kiscelli kórházban dolgozott mint főorvos — igazolja Nagy Károly, a kiscelli kórház volt rendező főorvosa 1849. június 23-án, kinevezetik *Fontana* az alakuló olasz légióhoz főhadnagy alorvosul. Őt orvosi esztendőt már elvégzett Pesten.¹

Fontana orvostudor a szabadságharc után mint honvédorvos Törökországba emigrál.² *Kossuthnak* 1849. október 30-án sumlai elutazása előtt Widdinben 116/W szám alatt az ottmaradó honvédeknek kiadott napiparancsa: ...A kórházban betegek a török hadsereg kórházába fognak áttétetni gyógyítás végett és felgyógyulván utánunk küldetni, ennél fogva Palkovics hadnagy

kórházparancsnok *Fontana* főorvos és a kórházban 6 betegápoló szinte most mindnyájunkkal elutazandának.³ — *Kossuth* írja Sumlából 1849. december 7-én: ...„Auch bitte den beiliegenden Brief an Herrn Fontana zu Parma ... befordern zu wollen.“ 1849. december 15-én Czajkovszky *Kossuthnak* Konstantinápolyból válaszolja: ...„Votre lettre pour M. Fontana a été expédiée.“⁴ *Fontana* orvos sem török hitre nem tért, sem katonai szolgálatot nem vállalt — írja egy emigráns író.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2270 H.

² Papp J.: A magyar emigránsok Törökországban. Pécs. 1893. Taizs. 354. oldal.

³ K. M. Kertbeny: Alphabetische Namenliste Ungarischer Emigration. 1849—1864. Brüssel—Leipzig. 1864. 446.

⁴ Hajnal: *Kossuth* emigráció Törökországban. Bp. 1927.

⁵ Ibidem. 558. oldal.

⁶ Papp J.: A magyar emigránsok Törökországban. Pécs. 1893. Taizs. 354. oldal.

FORIS BÉLA alorvos a 132. zászlóaljhoz vezényeltetik 1849. július 23-án Tápéra,¹ kinevezése július 24-én jelenik meg a *Közlönyben*.² — 1868-ban Pozsonyban él, mint igazolt honvéd hadnagy alorvost nyilvántartásba veszik.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2773 H.

² Közlöny. 1849. 157. szám.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

FORIS JÁNOS orvosdoktor az egri 26. zászlóaljhoz alorvosul hadnagy címmel 1848. október 1-i ranggal kinevezetett,¹ decemberben Csabán van a 26. zászlóaljnál *Tschuk Fülöp* alorvostársával együtt;² szorgalmasan működik *Foris* — jelentik az 1849. év elején,³ Cibakházán 1849. március 21-én a 26. zászlóaljhoz főorvosnak nevezetik ki,⁴ május 20-án *Garay János*, az 1. hadtest törzsorvosa tesz *Forisról* jelentést;⁵ a 44. zászlóaljhoz szóló főorvosi kinevezése április 5-én jelenik meg a *Közlönyben*,⁶ mint a 44. zászlóalj főorvosa a hadügyi egészségi osztálytól utasítást kap,⁷ május 10-én a 26. zászlóaljhoz kerül főorvosnak.⁸

¹ Közlöny. 1848. október 12. 124. sz.

² OL. 1848/49. iratok. Felsőmagyarországi mozgó hadsereg főparancsnokságának iratai. 1848. dec. 15—1849. febr. D 827. fasc.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 635 H.

⁴ OL. 1848/49. iratok. I. hadtest parancsnokságának iratai. D. 770 fasc.

⁵ Közlöny. 1849. április 5. 71. szám. —

⁶ OL. Hüm. 1849. 15.662. 1573 H.

OL. Hüm. 1849. 9538.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 721 H.

⁸ Közlöny. 1849. 101. szám.

FRIGY FERENC alorvos a 64. zászlóaljhoz vezényeltetik Komáromba az 1849. augusztus 7-i várkormányi parancs szerint.¹

¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 249. oldal.

FRITS JÓZSEF alorvos „a 64. zászlóaljból, miután a kórházban 15 orvos betegen fekszik, a mai napon minden ellenvetés nélkül a kórházhoz vezényeltetik” — hangzik az 1849. szeptember 1-i várkormányi parancs Komáromban;¹ jelen minőségében a 14. huszárezredhez Bobory alezredes úrhoz áttétetik — szól az újabb parancs szeptember 13-án.²

¹ Szinnyey J.: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 288. oldal.

² Ibidem. 319. oldal és Komáromi Lapok 1849. szeptember 28. 66. szám.

FROMHOLD KÁROLY orvosdoktor kineveztetik a József vagy tüzerlakta-nyához 1848. december 17-én igazgató főorvosul,¹ *Fromholdtól* vegye át *Stáhl*y egészségügyi osztályfőnök a tábori kórházra való orvosrendőrségi felügyeletet — szól Kossuth utasítása.² — A szabadságharc után mint igazolt honvédtörzsorvos él Pesten.³

Iglón született, 1838-ban avatták Pesten orvosdoktorrá,⁴ a szabadságharc előtt is Pesten működik mint gyakorló orvos.⁵ — Orvostudor, villanygyógyász. 1848/49-ben honvédtörzsorvos. Meghalt 1876. június 9-én, 65 éves korában.⁶

¹ Közlöny. 1848. 244. szám. 1191. old.

² OL. Stáhlly-iratok. 208. tifo. tétel.

³ Virányi: Honvédtisztíi koszorú. 2815. szám. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁴ Hőgyes: Emlékkönyv. 238. oldal.

⁵ Bugát-Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 64. oldal.

⁶ Orvosí Hetilap. 1876. 516. oldal.

FRÖHLICH MIKSA sebész patronus a magyar hadsereg 51. zászlóaljától a

péterváradai várban tesz szolgálatot — jelenti 1849. január 5-én dr. *Westingern* vezető törzsorvos,¹ június 20-án *Fröhlich Miksa*, ki előbb az eszéki várban volt s az 51. zászlóaljnál működött, a Kalocsán alakuló zászlóaljhoz vezényeltetik.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1116 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2192 H. — Közlöny. 1849. június 24. 140. szám.

FUCHS ADOLF brodi születésű, 26 éves bécsi orvostanhallgató bizonyítványait küldi *Inándy*, 2. hadtest törzsorvosa 1849. június 3-án;¹ alorvosként működik *Fuchs Adolf* a felsőmagyarországi hadseregben.²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 236. fasc. 4084.

² HL. 1848/49. iratok. 5/106.

FUCHS MIKSA orvos *Czetz* ezredes javaslatára a volt 1. oláh ezrednél főorvosul kineveztetik 1849 áprilisában.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1132 H.

FUNTIK KÁROLY kineveztetett *Perczel* táborába 1849. február 7-én a Zanini 16. számú ezredhez főorvosul — jelentik a hadügyminisztérium egészségi osztályának;¹ a közép Tisza-mel-leki hadseregben működik az 50. zászlóaljból mint sebész és százados főorvos — jelenti 1849. febr. 9-én *Kikó Károly* rendező főorvos *Perczel* táborában;² ideiglenes főorvossá előlépett *Funtik* az 50. honvédzászlóaljból;³ az egészségi osztály bekéri a diplomáját;⁴ június 30-án jelenti: Abrudbánya és Zalatna között az oláhok által ellövetett *Gózon* alorvos, 5000 honvédre négy orvos jut.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 168 H. — Hüm. 1849. 3658.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 195 H.

³ Közlöny. 1849. február 28. 40. szám. — Virányi: Honvédtisztíi koszorú. 2859.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 1523 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. 24. 146. 2708 H.

GABÁNYI JÓZSEF hadnagy alorvosi kinevezését a Közlöny 1848. július 9-i száma teszi közzé.¹

¹ Közlöny. 1848. 29. szám. — Pesti Hírlap. 1848. július 12. 103. szám. — Virányi: Honvédtisztíi koszorú. 2877.

GABRONCZY MARIUS igazolt honvédelorvos 1868-ban Pozsonyban él, tagja a honvédegyletnek.¹

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

GALAJDA JÓZSEF orvostudor, ki előbb alorvos *Görgeynél*, majd az 1. honvéd zászlóaljnál működött páratlan szorgalommal, kinevezetik a hadügyi egészségi osztály által a 65. zászlóaljhoz főorvosul;¹ január 17-én a zászlóaljtól jelentést küld;² kinevezése megjelenik a Közlönyben;³ kitüntetést kap.⁴ *Galajda* főorvost útnak indították Szegedről *Lumniczer* törzsrósvához;⁵ a 2. beszercebéányai zászlóaljhoz vezényeltetett *Galajda* — jelenti *Walter* rendező orvos Budavár bevétele előtti napon Budáról 1849. május 20-án;⁶ július 21-én Tétről tesz *Galajda* jelentést.⁷ 1868-ban Kraszna megyében él mint igazolt honvédfőorvos.⁸ Meghalt *Galajda József* Krassó megye főorvosa közli 1870-ben az Orvosi Hetilap.⁹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 7. H. 30. H.

² OL. 1848/49. iratok. XCVII. D 807. fasc.

³ Közlöny. 1849. január 20. 6. szám, március, 44. szám. — Virányi: Honvédtisztí koszorú. 2910. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. 4284. index.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 1126 H. — *Lumniczer*-iratok. 109. tétel.

⁶ OL. *Lumniczer*-iratok. 32. tétel.

⁷ OL. Hüm. 1849. 23.842.

⁸ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁹ Orvosi Hetilap. 1870. 462. oldal.

GALAMBOS MÁRTON honvéderorvosi kinevezést kér 1848 őszén.¹ 1868-ban Pesten mint igazolt honvéderorvos a honvédegylet tagja.²

Orvosdoktor, állatgyógyintézeti tanár. Meghalt 1862-ben Pozsonyban. Több állatorvostani munkát írt.³

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 232. fasc. 897. tétel.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

³ Szinnyey J.: Magyar írók.

GALÁNTAI GÁBOR kinevezetik a hadügyminisztérium egészségi osztálya által a debreceni tábori kórházhoz 1849. április 5-én alorvosul.¹ április 7-én Egerbe helyeztetik;² *Galántai Görgey*hez megy *Kossuth* rendeletére.

jelenti Egerből *Mágo*csy kórházigazgató a hadügyminisztériumnak 1849. április 15-én,³ kineveztetett a *Kmet*y hadosztályhoz főorvosul *Galántai*, jelenti 1849. július 15-én *Walter* törzsrósvos.⁴ *Galántán* született, 1849-ben Pesten avatták orvosdoktorrá.⁵

¹ Közlöny. 1849. április 5. 71. szám. — Virányi: Honvédtisztí koszorú. 2913. szám. — OL. Hüm. 1849. eüo. 702 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 837 H. — Hüm. 1849. 11.087.

³ OL. Hüm. 1849. 11. 092. — OHB. 1849. 2530/e.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 286 H., 2360 H.

⁵ Högyes: Emlékkönyv. 244. oldal.

GALGÓCZY GÁBOR orvosdoktor maradjon továbbra is a karcagi tábori kórházban alorvos, rendelkezik a hadügyi egészségi osztály 1849. március 9-én.¹ *Galgóczy Gábor*, az 54. zászlóalj alorvosa kinevezetik a 44. honvéd-zászlóaljhoz százados főorvosul.² *Galgóczy* főorvos a szegvári tábori kórházban működik — jelenti *Pürstinger* törzsrósvos 1849. július 16-án.³

Láposfőn született, *Tolna* megyében, 1847-ben Pesten avatták orvosdoktorrá.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 195 H. — Hüm. 1849. 5593. 540 H. — OL. Hüm. 1849. 3497.

² Közlöny. 1849. 44. szám. — Virányi: Honvédtisztí koszorú. 2921. szám.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2629 H.

⁴ Högyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

GARAY JÁNOS orvosdoktor jelenti 1849. január 27-én: nem működhetett Egerben és Miskolcon, mert oda császári sereg vonult be,¹ kinevezetik a felföldi mozgó sereghez igazgató törzsrósvosul,² vezeti a *Klapka*-tábor egészségügyét;³ működését sorozatos jelentésekben közli a hadügyminisztériumnak,⁴ mint az I. hadtest törzsrósvosa, tábori kórházakat létesít.⁵ Kinevezetik *Garay János*, az I. hadtest törzsrósvosa 1849. június 1-től a hadügyminisztérium egészségi osztályához segédtanácsosul,⁶ június 18-án elhagyja a hadat, helyébe *dr. Kőszegi*, a 17. zászlóalj főorvosa kerül.⁷ 1849. július 19-én *Garay* mellé vezényeli a hadügyminisztérium *Mizsei Endrét*.⁸ — A szabadságharc után mint III. osztályú érdemjellel feldisznített törzsrósvos 1868-ban tagja a honvédegyletnek.⁹

1816-ban született. 1841-ben Páduában szerzett orvosdoktori oklevelet. Sebész,

szemész és szülész-mester is. Jóhírű honfőhad orvos volt Pesten. Reggionban halt meg 1882-ben. Cikkei főleg a Hasonszenvi Közlönyben jelentek meg.¹⁰

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 83 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 82 H., 95 H. — OL. Hüm. 1849. 1781. 2779. — HL. 1848/49. iratok. 5/141 c.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 495 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 479 H., 1237 H. index. — OL. 1848/49. iratok. Felső-tiszai hadsereg iratai. CXVI. D 826. fasc.

⁵ OL. Lumniczer-iratok. 41. 58. tétel. — OL. Hüm. 1849. eüo. 1573 H.

⁶ Közlöny. 1849. június 8. 126. szám.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 2294 H.

⁸ Közlöny. 1849. július 19. 153. szám.

⁹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

¹⁰ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók. — Oláh Gyula: Mo. Közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 85. oldal.

GAROVICH FERDINÁND Jászságba kinevezetik a 24. zászlóaljhoz főorvosul századosi címmel 1848. okt. 1-től.¹

¹ Közlöny. 1848. október 6. 118. szám.

GAÁL GUSZTÁV főorvost Stáhly hadügyi egészségi osztályfőnök jóváhagyásával szerezte meg a honvédsereghez — jelenti Lumniczer igazgató törzssorvos a hadügyminisztériumnak 1849. március 18-án,¹ Gaál dandári főorvosul bizatik meg;² a tiszafüredi tábori kórházban teljesít szolgálatot, vezet a 4. számú osztályt;³ később az egri tábori kórházba kerül.⁴ Május havában törzssorvosi kinevezést kér: orvos, sebész és szülész. Bécsben 2 éven át segédorvos volt a kórházban, 4 éven át a kórodában is volt tanársegéd, Auscultatióról előadásokat tartott, sok jelenlegi honvédfőorvos is tanítványa volt. Mint bécsi orvosnövendéki százados az októberi napokban a magyar ügyért harcolt, szökevényként el kellett hagynia hazájáért bécsi jól jövedelmező állásait. A honvédsereg kórházainál előbb főorvos, majd rendező főorvos volt, Kanizsán és Görgey hadseregében kórházi felügyelő. Görgey hadseregében a mozgó kórház igazgató főorvosa. Három tudományos munkája is van. Horváth József Antal törzssorvos halálával megürült állást kéri.⁵ — Szegeden július 15-én megbízatik az úton lévő Kanka törzssorvos helyettesítésével és a szegedi városi helyőrségi ügyek vezetésével.⁶ Július 25-én Gaál

törzssorvos tervet nyújt be a honvédsereg ápolóinak képzésére: három tan szak lenne: 1. bonctan és éptan (élettan), 2. hadi sebészettan, 3. orvosi kór-, gyógytan és vénytán.⁷

Gaál Gusztáv (Veli bej) orvos és sebészdoktor, szülész-mester volt Bécsben. 1849-ben tábornoki főorvosként szolgált. Emigráns lett, mohamedán hitre tért és török szolgálatba lépett. Boszniában halt meg.⁸

¹ OL. Hüm. 1849. 5419. 574 H.

² OL. Hüm. 1849. 5419.

³ OL. Hüm. 1849. 10.962. Lumniczer-iratok. 44. tétel.

⁴ OL. Hüm. 1849. 11.087.

⁵ OL. Hüm. 1849. 15.170. 1503 H. — Hüm. 1849. eüo. 2303 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 2590 H., 2595 H.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 2853 H.

⁸ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók. — Hajnal: Kossuth-emigráció Törökországban. Bp. 1927. 472. oldal. — Kertbeny: Nomencliste. Brüssel—Leipzig. 1864. 470.

GÁLL FLÓRIÁN tábori orvos panaszt emel a szegedi tábori kórház orvosai ellen: nem használják a hivatalos magyar nyelvet. Vizsgálja meg az ügyet Zsukoviche százados — rendelkezik a hadügyminisztérium egészségi osztálya 1849. február 13-án.¹ Gáll Flórián, az 52. gyalogezred 3. zászlóaljának alorvosa a 3. huszárezredhez helyeztetik át 1849. májusában.²

¹ OL. HB. 1849. 1850. tétel.

² OL. Lumniczer-iratok. 61. tétel.

GÁL ISTVÁN orvosdoktor, 1840-ben szerzett orvosi diplomát, szülész-mester, a kolozsvári főbíró igazolja, hogy hét esztendeje működik becsülettel — 1848. augusztus 4-én folyamodik honvédfőorvosi állásért; már működik a 4. zászlóaljnál,¹ kinevezetik a felső-magyarországi hadsereghez százados főorvosul, 1849. június 14-én indul Eperjesre Parlagi törzssorvoshoz,² kinevezése a Közlönyben 1849. június 29-én jelenik meg.³

Bécsben szerzett 1840-ben orvosi diplomát. Orvosdoktori értekezése: *Dissertatio inauguralis de praeparatis kalinis respectu pharmacognostico*. Viennae. 1840.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 228. fasc. 349. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 20.175. 2099 H.

³ Közlöny. 1849. június 29. 144. szám.
— Virányi: Honvédtisztí koszorú. 2902. szám.

⁴ Szinnyey J.: Magyar írók.

GÁSPÁR ALAJOS végzett sebész Pestről folyamodik 1848. november 14-én honvédorvosi állásért;¹ 1849. május 25-én jelenti *Weitzenbreyer* (Buzay) törzsorvos Komáromból: *Gáspár Alajos* Pestről megérkezett, hadnagy orvos.² A 40. zászlóaljnál működik. *Gáspár Alajos*,³ visszavezényeltetik a 40. zászlóaljhoz — rendelkezik az 1849. augusztus 7-i komáromi várkormányi parancs.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 228 fasc. 336. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H. eüo. 2523 H.

³ OL. Hüm. 1849. 19.932. 2275 H.

⁴ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 249. oldal.

GERE JÁNOS főorvos a 9. huszárezred őrnagyi osztályán működik 1849. elején;¹ *Lumniczer* törzsorvos nevezte ki 1849. február 16-án,² Rózsahegyen szerezte meg *Gerét*, Liptó megye tb. főorvosát százados főorvosnak — jelenti *Lumniczer* igazgató törzsorvos a hadügyminisztériumnak 1849. március 18-án;³ április 6-án *Gere* beosztatik *Görgey* őrnagy szabadsapatához,⁴ májusban is ott működik a *Görgey* szállongó csapatánál mint kapitány főorvos.⁵ Kőrmöcön van 1849. júniusában. Megbizatik a *Görgey* szállongó csapat orvosi vezérletével. Napiparancsban kell ezt a rendelkezést közzétenni. „Minden a seregnél előforduló egészségi ügyek az ön rendeletei után lesznek felelőssége mellett kezelendők. Minden, a seregnél létező orvos egészségügyi hiányok, orvosok kinevezése, előléptetése Ön által lesznek az osztálynak felterjesztendők. A hiányzó orvosi állomásokat folyamodók által ideiglenesen betöltheti, míg az osztálytól, hova felterjesztendők a kinevezések is, illetőleg megerősítések megérkeznek. Ez alkalmával az oklevelekre különös figyelmet fordítand” — szól a hadügyi egészségi osztályfőnök kinevezési okirata 1849. június 23-án.⁶ 3 alorvossal rendelkezik, jelenti *Gere* június 30-án.⁷ A szabadságharc előtt Liptó megye déli járásának orvosa.⁸

Született 1819-ben Komáromban. Pesten lett orvosdoktor 1844-ben.⁹ Bányá-

főorvos volt Diósgyőrön.¹⁰ Meghalt 1875-ben. Cikkeket írt az Orvosi Társ. Orvosdoktori értekezése: *Értekezés a bőrvízkróról*. Buda. 1844.¹¹

¹ OL. Lumniczer-iratok. 30. tétel.

² OL. Lumniczer-iratok. 46. tétel.

³ OL. Hüm. 1849. 5419. 574 H.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 99. szám.

⁵ OL. Lumniczer-iratok. 43. szám.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 2268 H.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 2573 H.

⁸ Hőgyes: Emlékkönyv. 241. oldal.

⁹ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 50. oldal.

¹⁰ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 397. oldal.

¹¹ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók. — Oláh: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 397. oldal.

GERGELYFFY JÁNOS sebész kinevezetik 1849. március 24-én a 49. honvéd zászlóaljhoz hadnagy alorvosul,¹ május 12-én jelenti a zászlóalj: *Gergelyffy* alorvos megérkezett.²

¹ OL. Hüm. 1849. 5790.

² OL. Hüm. 1849. 11.455. 1145 H. 14.413. 1451 H. — HL. 1848/49. iratok. 13/115 (94).

GESZTESSY LÁSZLÓ a torontáli önkéntes zászlóaljhoz 1849. február 8-án kinevezetik főorvosul,¹ a kinevezés megjelenik a Közlönyben, a torontáli zászlóalj száma 72. lesz,² *Gesztessy László* kiűzetett Torontálból, hol megyei főorvos volt. *Bem* Aradról Erdélybe rendelte. Miután az erdélyi tábor törzsorvosa, *Kálazdy*, Vizaknán megsebesült és elfogatott, így *Déván* kinevezetett *Gesztessy Bem* parancsára törzsorvosnak (1849. március 28). Végigkíséri *Bemet* a győzelmes erdélyi hadjáratában,³ nem ismeri még áprilisban a személyzetét, Nagyszebenben az elfogott császári gyógyszerértár leltárba veszi,⁴ április 13-án kinevezi a hadügyminiszter *Gesztessyt* az erdélyi felső táborhoz vezérkari törzsorvosnak,⁵ chloroformot kér a hadsereg számára a hadügyminisztérium egészségi osztályától,⁶ *Bem* altábornagy szászsebesi főhadiszállásáról április 8-án vett jelentés szerint a katonai érdemrend III. osztályával feldiszhittettek: *Gesztessy László* törzsorvos és *Petőfi Sándor* százados;⁷ június 30-án *Tekéről* részletes jelentést küld a hadügyminisztériumnak: *Bem* végiglátogatta a kórhá-

zokat, azok tiszták. Az oroszok beütése miatt a harc térre megy.⁸

Bölcsész és orvosdoktor, eleméri (Torontál megye) születésű. Később Torontál megye főorvosa. Tagja a honvédegyletnek. Meghalt Zsombolyán 63 éves korában, 1876. március 20-án. 1842-ben avatták doktorrá a pesti egyetemen.⁹ Orvosdoktori értekezése: *Orvosi szótár az anyákhoz*. Pest. 1842.¹⁰

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 185 H.

² Közlöny. 1849. február 11. 25. szám. — Virányi: Honvédtisztí korszorú. 3032. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 8901. 771 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 1098 H.

⁵ Közlöny 1849. április 13. 78. sz. április 26. 89. szám.

⁶ OL. Hüm. 1849. 1223 H. index.

⁷ Közlöny. 1849. május 24. 113. szám.

⁸ OL. Hüm. 1849. eüo. 2511 H.

⁹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Orvosi Hetilap. 1876. 281. oldal.

¹⁰ Högyes: Emlékkönyv. 240. oldal. — Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

GLASER KÁROLY orvosdoktor Gyulán, előzőleg 1843 óta Veszprémben orvos, *Csutak* ezredes úr ajánlatára *Csutak* táborába rendező főorvosul 1849. április 26-án százados főorvosul kinevezetik;¹ május 3-án a szabadkai gyalogtartalékhoz kerül újoncsozó orvosnak;² május 10-én megérkezik Szabadkára,³ de nem győzi az újoncsozást, alorvost kér;⁴ törzssorvisi állásért folyamodik, átveszi *Vrasdu Márton*tól 1849. július 27-én az újonctelep melletti állomást.⁵ — 1868-ban Békés megyében, Újkígyóson él mint igazolt honvédfőorvos,⁶ 1890-ben mint életben lévő honvédorvost veszik számba,⁷ meghalt Békésgyulán 1900-ban, 83 éves korában.⁸

1817-ben született, Pesten 1843-ban szerzett orvosdoktori diplomát. Tb. megyei főorvos volt.⁹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1156 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1255 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1310 H. Hüm. 1849. 14.498. 1438 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 19.537.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2879 H.

⁶ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtisztí korszorú. 3058. sz.

⁷ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

⁸ Orvosi Hetilap. 1900. 29. oldal.

⁹ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 59. oldal.

GLASS JÓZSEF 1785-ben született, wienereustadti származású, 1805 óta katonaoorvos, 1823 óta főorvos, semmi képzettsége, oklevele nincs — jelenti a hadügyminisztérium egészségi osztályának 1849. április 22-én *Peschka Ferenc*, a 2. székely huszárezred főorvosa.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 11.101. tétel.

GLOSZ SÁMUEL LÁSZLÓ orvos, szemész, sebész és szülész-mester, a pesti polgári kórház kiszolgált másodorvosa, császári hadi főorvos. Honvéd tüzér zászlóaljhoz kér kinevezést. Tanulta a hallgatózás és kopogtatás tudományát is. 5 éve katonaoorvos, főorvos a tüzéreknel. Dalmáciában Lissa szigetén állomásozik, ott főorvos a katonakórházban két esztendeje. 1848. augusztusában tért vissza hazájába, az óbesei tábori kórházban főorvos.¹ 1848. október 1-től kineveztetik Nagyváradról a 27. zászlóaljhoz főorvosul századosi címmel;² a hadi főparancsnokság kérdi alkalmaztatása napját;³ 1848. decemberében a térparancsnokság Nagyváradon ottmarasztalja;⁴ kineveztetik a 6—8. hadmegye kérésére a nagyvárad tábori kórház igazgatójával;⁵ résztvesz a nagyvárad műszergyár létesítésében.⁶ — A szabadságharc után Abaúj megyében él, 1868-ban⁷ és 1890-ben⁸ is szerepel az igazolt honvédtisztek összeírásában.

Jolsván született, 1843-ban avatta orvosdoktorrá a pesti egyetem.⁹ Irodalmilag is működött.¹⁰

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 229. fasc. 487. tétel.

² Közlöny. 1848. október 6. 118. szám.

³ OL. Országos Bizottság. 1848. 13 kútfő. 343.518. 482. index.

⁴ OL. Stáhly-iratok. 261. tifo. 319. tifo. tétel.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 623 H. index.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 709 H. — Hüm. 1849. 7245. 13.318. 14.815.

⁷ Virányi: Honvédtisztí korszorú. 3067. szám. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁸ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

⁹ Högyes: Emlékkönyv. 266. oldal.

¹⁰ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

GLÜCK HENRIK a 70. zászlóalj főorvosul kineveztetett — jelenti Weitzzenbreyer (*Buzay*) törzssorvis Komá-

romból 1849. március 3-án,¹ a kinevezést 432 H szám alatt a hadügyminisztérium egészségi osztálya megerősíti;² májusban jelenti a 70. zászlóalj: *Glück Henrik* százados főorvos április 1-től kezdve nagy szorgalommal működik, 26 éves.³

1818-ban született Pesten, itt avatták orvosdoktorrá 1848-ban.⁴ Pesten működött mint gyakorló orvos még 1875-ben is.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 420 H.

² Közlöny. 1849. március 6. 45. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 19.932. 2275 H.

⁴ Högyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

⁵ Oláh Gy.: Mo. közeg. statisztikája. 85. oldal.

GLÜCK IGNÁC orvosdoktor a 28. debreceni zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel 1848. október 1-i ranggal kinevezetik;¹ részt vett a pancsovai, újfalui és verseci ütközetben, Kiss tábornoktól dicséretet kapott, 1849. márciusában a gyulai tábori kórházat vezeti,² áprilisban jelenti a kórház állományát,³ április 22-én főorvosi kinevezést kér.⁴

Pesten született, 1848-ban avatta doktorrá a pesti egyetem.⁵

¹ Közlöny. 1848. október 12. 124. szám.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 584 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1137 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 904 H. index.

⁵ Högyes: Emlékkönyv. 244. oldal.

GLÜCK IZIDOR orvosdoktor a porosz királyi lovasezredhez felveendő polgári orvosokról tesz jelentést 1848. október 6-án;¹ előzőleg az abaújmegyei nemzetőrknél a köpcséni táborban szolgált, október 16-tól a Vilmos-ezredhez főorvosnak kineveztetik.² Elmaradt fizetését kéri 1849. március 24-én: elfagyott a füle, el nem menekülhetett Pestről, igazolja ezt *Lumniczer* igazgató törzsorvos;³ jelentéseket küld;⁴ májusban Vácon van, a tábori kórházban működik;⁵ június 21-én a pápai tábori kórházba rendeli igazgató főorvosnak *Walter* törzsorvos;⁶ július 15-én a Kecskeméti állomásosó Attila huszárezredhez kineveztetik főorvosul, mert kérte a Vilmos huszároktól az elbocsátását.⁷

Glück Izidor 1878-ban Bécsben elhunyt. A szabadságharcban honvédorvos volt, azután Amerikában, Kassán, Budapesten, végre Bécsben működött a hasonszenvészet terén — szól az Orvosi Hetilap gászjelentése.⁸

¹ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő 243.

² OL. Hüm. 1849. 8009. 8481.

³ OL. Lumniczer-iratok. 80. tétel.

⁴ OL. Hüm. 1849. 6437. 9611. 14.244. index.

⁵ OL. Lumniczer-iratok. 34. 43. tétel.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 2505 H.

⁷ OL. Hüm. 1849. 23.842.

⁸ Orvosi Hetilap. 1878. 97. oldal.

Mednyánszky Cézár, az 1848/49. honvéd hadsereg főpapjának Emlékezései és vallomásai az emigrációból. Budapest. 1930. Singer és Wolfner. 136. oldal. — Kertbeny: Namenliste Ungarischer Emigration. 1849/1864. Brüssel—Leipzig. 1864. 498. szám. — Bernstein: Az 1848—49-iki magyar szabadságharc és a zsidók. Budapest. 1898. Franklin.

GOLDBERG (GOLDENBERG) ADOLF szigorló orvos bizonyítványait küldi *Inándy* törzsorvos *Lumniczer* igazgató törzsorvosnak. — *Markusovszky* felügyelő tanársegéd igazolja, hogy *Goldberg Adolf* az 1848. november 15—1849. március végéig tartandó tábori sebészeti tanfolyamot hallgatta 1849. január 3-ig,¹ június 21-én 25 napi szigorlati szabadságot kap.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2301 H.

² OL. Igazságügymin. 1849. D. 236. fasc. 4084. tétel.

GOLDBERGER SÁNDOR orvos és sebészemester a 4. honvéd zászlóaljnál Pozsonyban megüritült honvédorvosi állást kér 1848. őszén a hadügyminisztériumtól. 1846-ban szerezte oklevélét.¹

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasc. 401. tétel.

GOLDENBERG VILMOS kinevezetik hadnagy alorvosul az ú. n. Zrínyi-csapat 35. zászlóaljja való alakításakor 1848. október 15-én;¹ május 22-én odavezényeltetik a károlyvárosi ostromsereg parancsnokságához,² május 31-én meg is érkezik.³

¹ Közlöny. 1848. október 15. 127. sz.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1519 H.

³ OL. Hüm. 1849. 17.449. 1795 H.

GOLDNER MIKSA emeritált internista a bécsi Allgemeines Krankenhausban működött, honvédfőorvosi állást kér;¹ kinevezetik a 47. zászlóaljhoz százados főorvosul;² 1849. március 6-án

a kinevezése kapcsán 60 pft előleget kap;³ kinevezése a *Közlönyben* március 8-án jelenik meg.⁴ — 1868-ban Nyitrán él, igazolt honvédfőorvos.⁵

1824-ben született, 1848-ban Bécsben szerzett orvosdoktori oklevelet.⁶

¹ OL. Hüm. 1849. 4850.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 448 H.

³ OL. Hüm. 1849. 5354.

⁴ *Közlöny*. 1849. 47. szám.

⁵ Mikár Zs.: *Honvédschematismus*. Pest. 1869.

⁶ Oláh Gyula: *Mo. közeg. statisztikája*. Bp. 1876. Légrády. 85. oldal.

GOLDSTEIN SIMON orvosdoktor kineveztetik százados főorvosul a 7. huszárok tartalék osztályához 1849. július 25-én,¹ kinevezése 1849. július 28-án és augusztus 11-én jelenik meg a *Közlönyben*.²

1812-ben született, Pesten 1839-ben szerzett orvosi diplomát. A szabadságharc után Budapesten működik mint gyakorló orvos.³

¹ OL. Hüm. 1849. 26.004. 2829 H.

² *Közlöny*. 1849. július 28. Szeged. 161. szám. 1849. augusztus 11. Arad. 165. sz. — Virányi: *Honvédtiszti korszorú*. 3092. szám.

³ Oláh Gyula: *Mo. közeg. statisztikája*. Budapest. 1876. Légrády. 85. oldal.

GOTTFRIED EMERICH kineveztetik 1849. február 7-én Perczel táborába a 25. zászlóaljhoz főorvosnak;¹ alorvosa *Rajnitz József*;² 1849. március 13-i jelentés szerint még *Sauer* országos főorvos nevezte ki 1848. augusztus 19-én tábori alorvosnak, azóta a Vasa ezrednél működik, végre 1849. január 10-én Perczel nevezte ki a 25. zászlóaljhoz főorvosnak;³ főorvosi kinevezését a hadügyminisztérium egészségi osztálya megerősíti.⁴ Számos csatában vett részt, régebben a Rókus-kórházban működött.⁵ A szabadságharc után a váci járás orvosaként működik. A Bach-korszak alatt *Crouy Chanel Frigyes* gróf kései Árpád leszármazott, „IV. Endre” királyjelölt mozgalmáért toborzott *Gottfried Emerich*, ezért 8 évi vasban töltendő fegyházbüntetésre ítéltetett 1864-ben.⁶

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 166 H. Hüm. 1849. 2743.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 168 H.

³ OL. Hüm. 1849. 6018. 532 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 14.689.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 1452 H.

⁶ Tragor Ignác: *Vác története 1848/49-ben*. Vác. 1908. Váci Múzeum Egyesület. 44. és 67. oldal.

GÓZON LÁSZLÓ, az 50. honvéd zászlóalj hadnagy alorvosa Budán fogoly volt, kiszabadult, 1849. április 27-én megy a zászlóaljhoz,¹ Gózon alorvos 1849. június 16-án az oláhok által Abrudbánya és Zalatna közt ellővetett — jelenti *Funtik* főorvos az 50. zászlóaljtól.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1167 H.

² OL. Hüm. 1849. 24.146. 2708 H.

GÖBL KÁROLY kinevezését kéri *Grosz Albert* tábori főorvos ajánlatára 1849. február 10-én a 27. zászlóalj;¹ március 6-án kinevezetik a hadügyminisztérium egészségi osztálya által a 27. zászlóaljhoz hadnagy alorvosul;² május 14-én a Rákóczi-csapatnál működik Göbl mint hadnagy alorvos és orvossebész;³ május 19-én mint Bánffy-hunyadon csatázó hadnagy alorvos 20 pft útiköltséget kap a hadügyminisztériumtól.⁴

1812-ben született, 1836-ben Pesten szerzett sebészmeisteri oklevelet. A szabadságharc előtt Endrődön, Békés megyében,⁵ a szabadságharc lezajlása után Felsőfalun, Szatmár megyében működött mint megyei járásorvos.⁶

¹ OL. Hüm. 1849. 3563. 319 H.

² *Közlöny*. 1849. március 6. 45. szám. — Virányi: *Honvédtiszti korszorú*. 3132. szám.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1424 H.

⁴ OL. 1849. 15.472.

⁵ Bugát—Flór: *Mo. orvosrend névsora 1840-re*. Pest. 1840. 23. oldal.

⁶ Oláh Gyula: *Mo. közeg. statisztikája*. Bp. 1876. Légrády. 293. oldal.

GÖDRY JÁNOS orvossebész Felsőbányáról 1849. június 24-én kinevezetik hadnagy alorvosul. Jelentkeznie kell *Parlagi* törzsorvosnál Eperjesen,¹ kinevezése 1849. június 27-én jelenik meg a *Közlönyben*.²

GÖTZE hadnagy alorvos a honvédseregnek működik.¹

¹ HL. 1848/49. iratok. Névmutató 13/100 (99).

GRAEF JÓZSEF a szelindeki csatában hősiiesen harcolt, *Kemény Farkas* kinevezte orvossegédnek — jelenti *Czecz* 1849. június 12-én. Legyen a nagyszebeni kórházban orvos — rendelkezik a hadügyminisztérium egészségi osztálya.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 18.812. 1900 H.

² OL. Hüm. 1849. 21.827. 2213 H.

³ Közlöny. 1849. 142. szám. — Virányi: Honvédtisztí koszorú. 3138. szám.

GROSZ ALAJOS Temesváron a kórházban működött, honvédorvosi állást kér 1848. őszén;¹ kinevezetik a 44. zászlóaljhoz orvosul hadnagyi ranggal, 1848. november 21-én;² 1849. június 14-én a 94. zászlóaljhoz vezénylik százados főorvosul.³ — 1868-ban⁴ és még 1890-ben is Dunaföldváron él mint igazolt honvédfőorvos.⁵

Budán született 1820-ban, 1849-ben a pesti egyetemen avatták orvosdoktorrá.⁶ A szabadságharc után Dunaföldváron működött.⁷

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasc. 486. tétel.

² Közlöny. 164. szám. 1848. — Virányi: Honvédtisztí koszorú. 3234. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 18.584.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁵ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

⁶ Hőgyes: Emlékkönyv. 244. oldal.

⁷ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 328. oldal.

GROSZ ALBERT bihari felesleges újoncokból Váradon alakult zászlóaljhoz, az 55-ikhez *Hódossy* kormánybiztos ajánlatára 1848. november 24-én *Mészáros Lázár* és *Kossuth Lajos* 8953. sz. rendelete által főorvosul nevezetik ki,¹ a bihari nemzetőrség orvosaként *Grosz Albert* 1848. szeptember 13-án a verbászi táborba szállott, megalakította a bihari nemzetőri kórházat. A bihari nemzetőrök 1. zászlóaljánál működött *Grosz*, október 28-ig főorvos a nagybecskereki tábori kórházban,² *Beöthy* kormánybiztos Bánffyhungyadra vezényli a verbászi tábori kórházak felügyelőjéül.³ 1848. november 23-án *Stáhly* hadügyi egészségi osztályfőnök által kinevezetik a *Beöthy* kormánybiztos mellé az aldunai kórházak felügyelő orvosául,⁴ december 1-én a temesvári harmincad hivatal felhavi illetményt fizet ki, 15 pft-ot;⁵ a

nagyváradai tábori kórházba, vagy Kírályhágon túli kórházba szeretne kerülni *Grosz Albert*.⁶ 1849. januárjában a verbászi mozgó sereg kórházaiából a betegeket felsőbb parancsra Szegedre viszi;⁷ 1849. január 20-án *Mészáros Lázár* hadügyminiszter utasítja az aldunai tábor főparancsnokságát, hogy *Grosz Albert* tábori kórházi főorvost küldje azonnal *Beöthy* kormánybiztoshoz, ki súlyos betegen fekszik és bizalma egyedül *Grosz Albert*-ben összpontosul;⁸ később a nagyváradai egyik tábori kórház igazgatójaként rendszeresen jelentést küld a hadügyminisztériumnak.⁹ Két műszerkészítő segédet kér a nagyváradai műszergyárba;¹⁰ szeretné a hadmegyeiben működő orvosokat is felügyelete alá vonni; június 28-án hat szekrénnel műszert küld a hadügyminisztérium egészségi osztályának; jelenti, hogy apja: *Grosz Frigyes* minden felgyógyult choleras honvédért 1 pft jutalmat ad az ápolóknak.¹¹ — A szabadságharc után Nagyváradon él, az 1868-as és 1890-es honvédtisztí összeírás szerint tagja a honvédegyletnek.¹²

Született 1819-ben Nagyváradon, apja *Grosz Frigyes*, ki Nagyváradon megalapította a szegény szembetegek részére a szemkórházat. A premontreiek főgimnáziumába járt, eminens tanuló volt. Tanulmányait Bécsben végezte, ott kapta meg 1845-ben orvosi diplomáját. Külföldi tanulmányútja után Nagyváradon telepedett meg, hol apja mellett mint segéd működött. 1848/49-ben az aldunai tábor törzsorvosa, majd *Beöthy* kormánybiztos mellett működött. Közben *Korányi Frigyes* és *Lumniczerrel* Görgey táborában is volt, majd a nagyváradai honvédkórházak igazgató főorvosa lett.¹³ Meghalt 1901. március 19-én 82 éves korában.¹⁴ Apja volt a nagynevű szemészprofesszornak, néhai *Grosz Emil*nek.

¹ Közlöny. 1848. november 27. 170. sz.

² OL. Hüm. 1848. 9493/3393.

³ OL. Hüm. 1848. 9479/3379. 9932/3832.

⁴ OL. Stáhly-iratok. 63. tifo. tétel. 308. tifo. tétel.

⁵ OL. Országos Biztosság. 13. kútfő 412. 393.

⁶ OL. Hüm. 1849. 828. 9572. 16.043.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 88 H.

⁸ Orvosi Hetilap. 1903. 436. oldal.

⁹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1273 H. 1286 H.

¹⁰ OL. Hüm. 1849. eüo. 2504 H.

¹¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2858. H.

¹² Virányi: Honvédtisztí koszorú. 3235. szám. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. 65. oldal. — Mikár

Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.
— Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Buda-
pest. 1891.

¹³ Grosz Emil: Ötven év munkában.
Budapest. Egyetemi Nyomda. 1939. —
Orvosi Hetilap. 1895. 268. oldal.

¹⁴ Orvosi Hetilap. 1901. 203. oldal.

GRÜN MÓR sebész a lengyel szabad-
csapat orvososa — jelentik Aradról
1848. december 31-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 3294.

GRÜNBAUM JAKAB sebészhallgató
a magyar honvédseregéből 1849. január
5-én a pétervárad-i várban teljesít szol-
gálatot.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 1116.

GRÜNHUT ADOLF orvostudorandó
az egyetemi légiónál mint hadnagy al-
orvos működik a hadügyminisztérium-
hoz 1849. februárban érkezett jelentés
szerint,¹ mint német csapatbeli had-
nagy orvos szállítja a beteg honvéde-
ket és sebesülteket 1849. február
10-én a tiszafüredi tábori kórházból
Madarásra Grünhut orvos hadnagy —
jelentí Horváth József Antal törzsorvos
a hadügyi egészségi osztálynak Eger-
ből.² — A pesti egyetem felavat orvos-
doktorrá 1853-ban egy Grünhut Adolf
névű doktorandust.³

¹ OL. Hüm. 1849. 2743. 3658.

² OL. Hüm. 1849. 10.962.

³ Hőgyes: Emlékkönyv. 245. oldal.

GRÜNHUT EDE Szatmár megye volt
főorvosa, 1848/49-es honvédfőorvos,
meghal 1892-ben. Az Orvosi Hetilap
mint honvédfőorvost búcsúztatja el.¹ —
A pesti egyetemen 1840-ben szerzett
orvosi doktorátust.² 1817-ben született,
a szabadságharc után Nagykárolyban
működött.³

¹ Orvosi Hetilap. 1892. 558. oldal.

² Hőgyes: Emlékkönyv. 240. oldal.

Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája.
Bp. 1876. Légrády. 294. oldal.

GRÜNHUT FÉLIX Magister Chirur-
giae 1849. június 1-én neveztetett ki
Perczel Által,¹ betegten fekszik Grünhut
Félix Páncsován — jelenti 1849. július
21-én a 4. hadtest rendező főorvosa.²

¹ OL. 1849. 24.290. 2695 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

GRÜNWALD ADOLF (KÁROLY) 1848.
október 16. óta orvos a 37. honvéd
zászlóaljnál, 2 éve orvosdoktor, a komá-
romi kórház choleraosztályán működik.
Főorvosi kinevezést kér 1848. december
8-án. Kérését támogatja Hirschberg-
redi főorvos,¹ kinevezetett az 57.
zászlóalj főorvosául — jelenti a komá-
romi vár törzsorvosa 1849. március
3-án;² kinevezése 1849. január 2-án
kelt;³ 1849. májusában az 57. zászlóalj-
tól a komáromi kórházba vezényelte-
tik;⁴ a komáromi 1849. augusztus 7-i
várkormányi parancs a 18. zászlóalj-
hoz osztja be.⁵

Született 1823-ban Komáromban.
1847-ben Pesten szerezte meg orvosi
diplomáját,⁶ szülővárosában folytatott
orvosi gyakorlatot. 1850-ben Ür-
ménybe költözött. Orvostudori érteke-
zése: Orvostudori értekezés az ásvány-
vizekről egyáltalában és azoknak hasz-
nálata. Pest. 1847.⁷ — A szabadságharc
után Pest megyében, Ürmény község-
ben működik.⁸

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232.
fasc. 864. tétel. — Közlöny. 1848. nov.
3. 146. sz.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 420 H. — Köz-
löny. 1849. 45. szám. — Virányi: Hon-
védtisztí koszorú. 3265. sz.

³ OL. Stáhly-iratok. 461. tifo. tétel.

⁴ OL. Hüm. 1849. 19.932. 2275 H.

⁵ Szinnyey József: Komárom 1848/49-
ben. Budapest. 1887. Aigner. 249. oldal.

⁶ Hőgyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

⁷ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

⁸ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája.
Bp. 1876. Légrády. 232. oldal.

GURDÉLYI ENDRE kinevezetetik a
tüzérséghez orvosul hadnagyi címmel
1848. október 19-én;¹ 1849. június 29-én
százados főorvos.² — 1868-ban Kassán
működik.³ 1890-ben még Kassán tartják
nyilván mint igazolt honvédfőorvost.⁴

Született 1819-ben Buzitán, Abaúj
megyében, 1845-ben szerezte meg Pes-
ten az orvosi oklevelet,⁵ 1876-ban hon-
védezredes. Irodalmilag is működött.
Orvostudori értekezés. Az életrend.
Pest. 1845. az avatási dolgozatának a
címe.⁶

¹ Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

² Molnár: Kassa orvosi története.
Kassa. 153. oldal.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus.
Pest. 1869. — Virányi: Honvédtisztí ko-
szorú. 3288. szám.

⁴ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Buda-
pest. 1891.

⁵ Hőgyes: Emlékkönyv. 242. oldal.
⁶ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.
 — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 2. oldal.

GUROVITS TAMÁS a felső tábornál szolgálatát bevégezvén, a főtörzsorvos kegyességéből a pesti tábori kórház főorvosa lett, így a 24. zászlóalj főorvosi állomása megüresedett — szól a *Stáhlly* tábori főorvoshoz 1848. telén benyújtott jelentése.¹

Haligócon született, Szepes megyében; 1842-ben Pesten avatták orvosdoktorrá.² Budapesti gyakorló orvosként működött, az 1875-ös összeírásokban még szerepel a neve.³

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasc. 488. tétel.

² Hőgyes: Emlékkönyv. 241. oldal.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Budapest. 1876. Légrády. 86. oldal.

GUTTMANN ADOLF a nagyváradi 27. zászlóaljhoz 1848. október 1-i ranggal alorvosul hadnagyi címmel kinevezetik;¹ a pécskai kórházban működik a zászlóaljától — jelenti 1849. február 6-án *Langer Ignác* törzsorvos Aradról;² 35 éves *Guttman Adolf* nagybecskereki születésű, sebész-mesterként rövid ideig a 29. zászlóaljnál tesz szolgálatot;³ Pécskán maradt a tábori kórházban — közli 1849. április 11-én *Landshut*, az aradi tábor főorvosa;⁴ május 2-án előlépést kér,⁵ május 6-án táborához kell mennie, mely Brádon van;⁶ július 1-én panaszkodik *Landshut* (aradi) törzsorvos: *Guttman Adolf*ot nem volt hajlandó a hadügy-minisztérium főhadnagy alorvosnak kinevezni — s már rendező főorvos *Bem* táborában,⁷ július 21-én jelenti a 4. hadtest rendező főorvosa: *Guttman Adolf* sebészpatrónus a 77. zászlóalj főorvosaként működik.⁸

¹ Közlöny. 1848. október 12. 124. sz.

² OL. Hüm. 1849. 3294.

³ OL. Hüm. 1849. 9623.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 1186 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 1199 H. index.

⁶ OL. Hüm. eüo. 1296 H.

⁷ OL. Hüm. 1849. 2565 H.

⁸ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

GUTTMANN JÓZSEF Bihar megye orvosaként nyolc éven át működött, 1848-ban Nagybecskerekben, 1849-ben pedig Élesden mint tábori főorvos ápolta a biharmegyei nemzetőröket és honvédeket. Nagyváradon *Grosz Fri-*

gyes szemkórházában is volt segéd — igazolja *Lukács János*, Bihar megye főorvosa. Kineveztetik a 16. zászlóaljhoz főorvosnak 1849. március 24-én;¹ a 16. zászlóalj 4. századában működik százados főorvosként — jelenti 1849. május 16-án *Guttmanról Parlagi* törzsorvos a felsőmagyarországi hadsereg-től.²

Nagyváradi születésű, 1836-ban Pesten szerzett orvosi diplomát.³ Orvosdoktori értekezése: *Orvostudori értekezés a húgykőszénvről*. Pest. 1836.⁴ Nagyváradon volt gyakorló orvos.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 7514. 653 H.

² OL. Hüm. 1849. 17.556. 1776 H.

³ Hőgyes: Emlékkönyv. 237. oldal.

⁴ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.
 — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 3301. szám.

⁵ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 26. oldal.

GYÖRGYFI HORVÁTH JÓZSEF 1848. márciusában már kérvényt ír: a magyar hadseregnél orvos akar lenni, pesti gyakorló orvos. 1830-ban a chemiában arany érdempénzt szerzett, choleraorvos is volt.¹ 1890-ben Budán él mint igazolt honvéd alorvos.²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. fasc. 489. tétel.

² Virányi: Honvédtiszti koszorú. 3357. sz. — Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

GYÖRI SOMA kineveztetik mint orvosnövendék az egri tábori kórházhoz hadnagyalorvosnak 1849. április 27-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1163 H.

GYURCSÁNSZKY JÁNOS sebész-mester, 2 éves a sebészi oklevele, Zalaegerszegen működik, 1848. júniusában folyamodik honvédorvosi állásért,¹ kineveztetik a megye előterjesztésére a Csáktornyán alakult 47-ik zászlóaljhoz orvosul hadnagyi ranggal.²

¹ OL. Igazságügymin. D. 232. fasc. 585. tétel.

² Közlöny. 1848. november 12. 155. sz.
 — OL. Hüm. 1849. 10.526.

GYURTSEK (GYURCSEK) ISTVÁN Jászládányban 15 éve rendes városi seb-orvosként¹ működik, polgári sebész 1848. november 16-án honvédorvosi ál-

lásért folyamodik.² 1849. március 13-án kinevezetik a 35. honvéd zászlóaljhoz orvosul,³ fizetését sürgeti március 24-én.⁴ 1868-ban Pesten működik,⁵ 1890-ben él mint igazolt honvéd orvos.⁶

¹ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 44. oldal.

² OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. fasc. 384. tétel.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 530. 639 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 8058.

⁵ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 3377. szám.

⁶ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

GYURIKOVITS ALBERT (Béla) a nagyherceg Mihály gyalogezred sebésze 1848. október 16-án elbocsátását kéri;¹ Nagybecskereken működik a katonai kórházban, honvédorvosi állást kér, mert fél, hogy átszikk Jellasicshoz, vagy Windischgraetz csapatához;² főorvosi állásért folyamodik, de nem vehető ki főorvosnak mindaddig — mondja a hadügyminisztérium egészségi osztálya —, míg oklevelet be nem mutatja (1849. február 6),³ kinevezetik a 37-ik Máriássy sereghez főorvosul.⁴

¹ OL. Hüm. 1848. 8228.

² OL. Igazságügymin. D. 229. fasc. 402. tétel.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 160 H. 2488 H.

⁴ Közlöny. 1849. április 12. 77. szám.

GYURKOVICS IMRE orvosul kinevezetik Ormay Norbert vadász alvezredes javaslatára 1849. április havában¹

Polgári sebész, 1819-ben született; Kolozsváron 1845-ben szerzett oklevelet, a szabadságharc után Budapesten működik.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1145 H.

² Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 93. oldal.

HAAS RUDOLF orvos és sebész 1848. november 22-én folyamodik honvédorvosi állásért;¹ főorvos századosként működik az 1. magyar vadászcsapatnál, az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke nevezte ki 1849. január 3-án — jelentik Miskolcra 1849. február 24-én az *Újváry* hadosztálytól;² március 1-én a hadügyminisztérium egészségi osztálya kéri a diplomáját,³ májusban a

váci tábori kórházban van,⁴ elbocsátását kéri 1849. május 20-án,⁵ júniusban is még az 1. vadászezrednél működik.⁶

Protinai, trencsénmegyei származású. Orvosi diplomáját 1843-ban szerezte meg Pesten,⁷ orvosdoktori értekezése: *Dissertatio inaug. medi de Rheo.* Budae. 1843.⁸

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. fasc. 403. tétel.

² OL. Lumniczer-iratok. 38. tétel.

³ OL. Hüm. 1849. 4647.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 93. tétel.

⁵ OL. Lumniczer-iratok. 32. tétel.

⁶ OL. Hüm. 1849. 19.165. 1947 H. 23.842.

⁷ Hőgyes: Emlékkönyv. 241. oldal.

⁸ Szinnyey: Könyvészet, M. írók.

HACKEL ANDRÁS orvostudor *hadnagy* ranggal hadifőorvos az ungvári nemzetőrség tisztikarában. Alorvosa is van.¹

¹ Budapesti Híradó. 1848. május 13. 835. szám. 453. oldal.

HAGER (HAGEL) LIPÓT orvosul hadnagyi címmel 1848. június 16-án kinevezetik,¹ mint a 10. honvéd zászlóalj orvososa főorvosi kinevezést kér, Kiss Ernő tábornok igazolja 1848. november 6-án Nagybecskereken, hogy több rendbeli csatákban mint hadnagy orvosos kitűnően működött;² 1849. februárjában *Walter Ferenc* rendező főorvos közli Miskolcra, hogy *Hager* hadnagy orvosos szorgalommal működik sebészként a 10. zászlóaljnál,³ május végén *Walter* törzsorvosnak Budán meg kell emlékeznie „azon orvosokról, kik a barikádokat ostromló 10. és 45. zászlóaljak mellett nem remegve a záporoként hulló golyók halálos sujtásaitól, helyeiket bátor szívvel s ernyedetlen lélekkel megtartva, hűséges szolgálatozatok tőnek. Ezek: *Hager* orvos a 10. zászlóaljtól és *Molnár István* a 45. zászlóaljtól a Császárfürdői kórházban“;⁴ júniusban ismét jelentik működését,⁵ július 15-én közlik a hadügyminisztériummal, hogy *Hager* nem szigorlatozhat.⁶ — 1868-ban Pesten működik mint igazolt honvédfőorvos.⁷

¹ Közlöny. 1848. július 3. 29. szám. Pesti Hírlap. 1848. július 12. 103. sz.

² OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasc. 584. tétel.

³ OL. Lumniczer-iratok. 38. tétel.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 22. tétel.

⁵ OL. Hüm. 1849. 23.842.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 2360 H.

⁷ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

HAIDENWOLF ANTAL 5. éves orvostanuló 1849 februárjában a feladunai hadseregnél orvos, rendes orvos szeretne lenni,¹ kéri a fizetését február 25-én,² március 6-án kineveztetik a 10. lovas ezredhez ideiglenes orvosul,³ áprilisban beosztják a beszercei 1. zászlóaljhoz, Káldy törzsorvos Magyaráról kelt április 6-i jelentése szerint.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 4135.

² OL. Hüm. 1849. 4327.

³ Közlöny. 1849. 45. szám.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 99. tétel.

HAJDU FERENC kineveztetik 1849. április 5-én a hadügyminisztérium egészségügyi osztálya által a 35. zászlóaljhoz hadnagy orvosul,¹ megérkezett a zászlóaljához — jelenti május 4-én Kramolin, a 35. zászlóalj főorvosa.² — 1868-ban Kraszna megyében él, mint igazolt honvéd orvos.³

¹ Közlöny. 1849. 71. szám.

² OL. Hüm. 1849. 12.993. 1291 H.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 3428. szám.

HALÁSZ JÁNOS honvédezredorvos 1868-ban az igazolt honvédtisztek között szerepel.¹ 1890-ben még él Szatmár megyében, Füzesgyarmaton, tagja az ottani honvédegyletnek.² Szabadságharc alatti működése nem ismeretes.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 3494. szám.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

HAMMERSCHMIDT KÁROLY — Abdullah effendi — törzsorvos és családja a törökországi emigránsok között van. ... „Guyon megvásárolt Hammerschmidt segítségével 1851. július 15-én egy rabszolgakereskedőtől egy Zénap nevű 16 éves leányt 1000 piasterért...” — írja egy emigráns író.¹ — „Kimúlt 75 éves korában Abdullah bej (Hammerschmidt Károly), ki 1848/49-ben Bennél szolgált, jelenleg a török hadseregben főtörzsorvos és a stambuli

iskola tanára” — jelenti 1874-ben az Orvosi Hetilap.²

¹ Pap János: A magyar emigránsok Törökországban. 1849/61. Pécs. 1893. Taizs. 116. 352. 380. oldal.

² Orvosi Hetilap. 1874. 730. oldal.

HANÁK VENDEL mint igazolt honvédorvos 1868-ban Heves megyében, Gyöngyösön működik,¹ 1890-ben Csányon él mint községi orvos.² 1902-ben hal meg Gyöngyösön, 84 éves korában. 1848/49-es honvédorvos volt, Gyöngyösnek 1866—1873-ig tiszti orvosa, Csány község ny. községi orvosa — szól az Orvosi Hetilap nekrológja.³

1818-ban született Tokodon, a szabadságharc után, 1854-ben avatták orvosdoktorrá.⁴

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 3492. szám.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

³ Orvosi Hetilap. 1902. 477. oldal.

⁴ Högyes: Emlékkönyv. 246. oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 149. oldal.

HANKÓ JÓZSEF 1849. április 11-én kineveztetik százados főorvosnak, Csányi kormánybiztos az erdélyi hadsereghez vezényli,¹ kinevezése a Közlönyben is megjelenik,² szorgalommal működik az erdélyi seregben,³ choleraában pusztul el.

lelhényi Hankó József orvosdoktor. Háromszékmegyei származású. A XIX. század eleje táján született, Torda megye főorvosa, több megye táblabírája volt. Orvosdoktori értekezése: *Dissertatio inaug. med. de metrorrhagis puerperarum*. Vindobonae. 1830.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 934 H. index.

² Közlöny. 1849. április 13. 78. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 9222.

⁴ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

HANSELMANN FERENC (KERESZTÉLY, JÁNOS) kineveztetik 1849. április 12-én a hadügyminisztérium egészségügyi osztálya által az egri tábori kórházhoz főorvosul,¹ április 22-én 20 pft útiköltséget kap,² április hóban megérkezik az egri tábori kórházhoz és helyettesíti a beteg Gaál Gusztáv törzsorvost.³ Az egészségügyi osztály még e hónapban jelenti Kossuthnak, hogy a sereg fővezérének rendelkezése alá küldték

Egerből *Hanselmann* főorvost;⁴ május 5-én jelenti *Langer Ignác* törzssorvos Léváról: *Hanselmann* orvos, sebész, szülész 1838 óta katonai főorvosként szolgált a császári seregben, a lévai tábori kórház 1. osztályán működik;⁵ *Hanselmann* lévai működéséről *Lumniczer* igazgató törzssorvos is jelentést tesz a hadügyminisztérium egészségi osztályának.⁶

¹ Közlöny. 1849. 77. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 3508.

² OL. Hüm. 1849. 9192. 9976.

³ OL. Hüm. 1849. 11.087.

⁴ OL. OHB. 1849. 2530/e. — Hüm. 1849. 11.092.

⁵ OL. Hüm. 1849. 14.207. — *Lumniczer*-iratok. 126. szám.

⁶ OL. Hüm. 1849. 17.158.

HATVANY hadnagy alorvost Aradon 1849. június 1-én *Landshut* törzssorvos főhadnagy alorvosi kinevezésre ajánlja a hadügyminisztérium egészségi osztályának.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 19.150. 1972 H.

HAUBNER REZSŐ orvosdoktor igazolt honvédfőorvosként működik 1868-ban Sopronban, 1890-ben még életben van.² Szabadságharc alatti működése nem ismeretes.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 3555. szám.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

HAUSZWIRT MIHÁLY kineveztetett tábori főorvosul Péterváradon, mert orvosoknak szűkiben vannak — jelenti *Csuka* tábornok a hadügyminisztériumnak 1849. február 7-én.¹

¹ OL. HB. 1849. 1703.

HAYDER JÁNOS orvos Pestről megérkezett, jelenti 1849. május 25-én *Weitzenbreyer* főkórházi igazgató törzssorvos Komáromból;¹ június 17-én *Heyder* mint szigorló orvos kinevezetik Perczel tábornok úr lovasságához hadnagy alorvosul.²

¹ OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H. 19.098. 1930 H.

² OL. Hüm. 1849. 2349 H. — Közlöny. 1849. július 18. 152. szám.

HAZLINGER JÓZSEF hadnagy alorvos Debrecenből megérkezett — jelenti *Weitzenbreyer (Buzay)* törzssorvos Komáromból 1849. május 25-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H.

HEGEDÜS SOMA alorvos a honvédseregnél működik;¹ meghalt 1906. augusztus 8-án, mint 39 esztendő 1848/49-es honvédorvos.²

¹ HL. 1848/49. iratok. 13/100 (99).

² Orvosi Hetilap. 1906.

HEGYESSY SÁMUEL igazolt honvédorvos 1868-ban Máramaroszigeten él;¹ máramaroszigeti járási orvos, ki a szabadságharc alatt honvédorvos volt, gyermekgyógyász, meghalt 1890-ben — közli az Orvosi Hetilap.²

1823-ban született, 1848-ban Pesten szerzett sebészmeisteri oklevelet.³

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

² Orvosi Hetilap. 1890. 720. oldal.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 201. oldal.

HEINZ FERENC sebész patronus a 2. székely huszárezrednél működik. 1811-ben született Bécsben, 1840-ben végezte a bécsi Josephinumot, 1828. óta alsebész a hadseregnél — jelenti *Peschka Ferenc*, a 2. székely huszárok ezredesi orvosa 1849. április 22-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 11.101. 1131 H.

HEINCZMANN ÁGOSTON 1848. május 15-én Triesztból folyamodik honvédorvosi állásért. „Honvéreivel“ akar élni. Atyja zemplénmegyei magyar, anyja horvát lévén, apja Milánóban kapitányként szolgált, ott született. Bécsben volt hét esztendeig, ott szerzett sebészmeisteri oklevelet 1847-ben, Zágráb tiszteletbeli sebésze és táblabírája, 32 esztendő, lovasezredhez kívánczik.¹ 1848 júliusában kinevezetik hadnagy alorvosul a leköszönt *Herczl Fülöp* helyére;² Aradon a 3. zászlóaljnál és a tábori kórház 5. osztályán működik — jelenti *Langer Ignác* törzssorvos 1849. február 6-án;³ február 27-én nevét *Sárkányra* változtatja;⁴ a pécskai kórházban van, igen emberszerető móddal él — jelentik a hadügyminisztériumnak 1849. április 11-én;⁵ *Heinczmann* fő-

orvosi kinevezést kér;⁶ kineveztetik a 32. zászlóaljhoz főorvosul 1849 áprilisban;⁷ április 14-én Péterváradra vezénylik;⁸ 1849. június 26-án mint péterváradai főorvost törzsorvosul ajánlja Lumniczner, a VII. hadtest törzsorvosa.⁹ Heinczmann emigrációba került, 1849-ben Törökországban tartózkodik, 1862-ben Turinban az olasz légió főorvosa.¹⁰ — 1868-ban Marosszéken él, mint igazolt honvédtörzsorvos.¹¹ Meghalt Heintzmann Fraxanelli Agost, 1848/49. honvédtörzsorvos Zomborban, 83 éves korában — jelenti az Orvosi Hetilap 1900-as évfolyama.¹²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 228. fasc. 385. tétel.

² Pesti Hírlap. 1848. 112. szám. 673. oldal.

³ OL. Hüm. 1849. 3294.

⁴ OL. Hüm. 1849. 5276. — Belügymin. debreceni iktatókönyve. 1849.

⁵ OL. Hüm. 1849. 9623.

⁶ OL. Hüm. 1849. 4238. 5276. 17.657.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 681 H. — Közlöny. 1849. április 5. 71. szám.

⁸ OL. Hüm. 1849. eüo. 994. index.

⁹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2303 H.

¹⁰ Pap: A magyar emigránsok Törökországban. Pécs. Taizs. 1893. 354. oldal. — Kertbeny: Namenliste Ungarischer Emigration. 1849—1864. Brüssel—Leipzig. 1864. 594. szám.

¹¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

¹² Orvosi Hetilap. 1900. 140. oldal.

HELLER GYULA orvosdoktor, igazolt honvédalorvos 1868-ban Szlaniczán, Árva megyében él.¹ — Működéséről adat nem áll rendelkezésre.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 3636. szám.

HENSEL FRIGYES sebész és szülész, hadnagy orvos a VII. hadtest mozgó kórházánál — jelentik a hadügyminisztériumnak Egerből 1849. április 15-én;¹ főorvosi kinevezést kér a hadügyminisztériumtól május 11-én — kérését az egri kórházigazgatóság útján nyújtja be, feleli a hadügyminisztérium egészségi osztálya.² Május 20-án a komáromi várba vezényeltetik.³ 20 pft úti-költséget kap,⁴ július 19-én Szegeden a kormány utasítására megvizsgálja Puls Ferec gépészmaster képességeit, ki műszergyár és művétaggyár alakí-

tására ajánlkozik;⁵ Hensel főhadnagy orvos, ki tanult gépész is, művétaggyár felállítását tervezi, két műszerész, valamint 200 pft szükségessége neki e célra és három alkalmas szoba,⁶ július 24-én újból főorvosi kinevezést kér,⁷ július 24-én megkapja a rendeletet 24.998. szám alatt: az általa alapított műszer-gyárral és segédeivel ő is meneküljön azonnal Aradra.⁸

¹ OL. Hüm. 1849. 11.087.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1390 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1547 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 15.719. index. 15.810.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2701 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. 2750 H. eüo.

⁷ OL. Hüm. 1849. 2810 H. eüo.

⁸ OL. Hüm. 1849. eüo. 2812 H.

HENTES KÁROLY kineveztetik a hadügyminisztérium egészségi osztálya által a komáromi várba 1849. május 25-én hadnagy orvosul.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H.

HERCZL FÜLÖP orvostudor a szegedi tábori kórház 6. osztályán főorvosi kinevezését kéri, 1849. június 12-én kineveztetik százados főorvosul.¹

1823-ban született, 1848-ban a pesti egyetemen szerezte orvosdoktori oklevelét, a szabadságharc után Szegeden működik.²

¹ OL. Hüm. 1849. 18.313.

² Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. Légrády. 1876. 108. oldal.

HERDEGEN EDUÁRD a 62. Turszky gyalogezrednél működik mint főorvos, 1848. május 21-én hadügyminisztériumi egészségi osztályfőnöki állásért folyamodik. 20 éve szolgál a katonaságnál, 1828-tól 1837-ig orvos volt, 1837-ben főorvos lett, a bécsi Josephinumban segédtanító volt; 1837-ben szerezte orvosdoktori és sebész diplomáját. — Júliusban benyújtott újabb kérvényében előadja, hogy 1848. július 13-án a pesti önkéntes ujoncokat vizsgálta: egymaga nyolc orvosra való munkát végzett, a nemzetőri osztályfőnöki állással szemben ellenszenvet érez, 39 éves munkabíró férfi.¹ Egy 1848. szeptember 12-i jelentés szerint mint sorozó orvos működik.²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 229 fasciculus. 492. tétel.

² OL. Nemzetőrségi Tanács jegyzőkönyve. 1848. 147. tétel.

HERITES KÁROLY hadnagy orvos 1849-ben a *Reiner*-ezrednél működik¹ (62. gye.). *Herites Károly* polgári sebést az 57. honvéd zászlóaljhoz főorvosul ajánlja 1849. február 14-én *Weitzenbreyer* (*Buzay*) törzsorvos Komáromból.² 1868-ban mint igazolt honvédorvos Komárom megyében él.³

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 228. fasc. 367. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 4617. 420 H.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

HERZ VILMOS szigorlandó orvos 1848. október 22-ig a pozsonyi ideiglenes tábori kórházban szolgált; Komáromban és Szegeden is működött a tábori kórházakban. *Tormay* törzsorvos nevezte ki 1849. elején. A nagyváradi kórházban működik *Kanka* törzsorvos mellett,¹ *Herz Vilmos* főhadnagy orvos 1849. június 21-én egy csomó véres atilláról tesz jelentést a hadügyminisztérium egészségi osztálynak.²

1826-ban született, bécsi származású,³ a pesti egyetemen a szabadságharc után, 1850-ben szerzett orvosi diplomát,⁴ Pesten folytatott gyakorlatot.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 2860. 9952.

² OL. Hüm. 1849. 21396. 2194 H.

³ Hőgyes: Emlékkönyv. 244. oldal.

⁴ Bernstein: Az 1848/49-iki szabadságharc és a zsidók. Bp. 1898. Franklin.

⁵ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 86. oldal.

HILBE JÓZSEF 1868-ban Pesten él, tagja mint igazolt honvédorvos a honvédegyletnek,¹ 1890-ben még életben van.² Szabadságharc alatti működése nem ismeretes.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 3713. szám.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Buda-pest. 1891.

HINTERMAYER JÓZSEF kinevezte-tik hadnagy orvosul 1848. július 8-án;¹ mint az 1. honvédzászlóalj orvososa főorvosi kinevezést kér. Elszánt és mindig bátor a csatatéren, igazolja *Czindery Pál*, zászlóalj főorvos. *Hintermayer* 1848. június 16. óta honvédorvos. *Lázár* és *Pándy* honvédalezredek Bicskéről 1848. október 4-én javasolják az előléptetését;² *Hintermayert* fősebésznek

Stáhlly tábori főorvos nevezte ki — szól az 1848. december 5-i jelentés;³ mivel nem orvos, fősebésznek nevezte-tett ki, a hadügyminisztérium megküldi *Görgeynek Hintermayer* fősebészi megbízatását 9391. sz. alatt.⁴ *Hintermayer* az 1. zászlóalj vezér- és fősebésze a *Ferencz Károly* sorezrednél szolgált. 1843—45-ben *Schöpf Ágoston* gyermekkórházában működött Pesten. Nagyszombatban a főkötöző helyen a leghevesebb ostromban elfogatott. „Tábori jel” segítségével az ellenség táborából álrühában megszökött. Az utolsó pillanatig nyilvánította szolgálati buzgalmát — írja 1848. december 21-én *Lázár őrnagy*,⁵ legyen tehát az 1. zászlóaljnál főorvos, soha el nem távozott a csatatűzből,⁶ *Pernyei Alajos*, az 1. zászlóalj főorvosa jelenti 1849 januárjában: egy orvososa van: *Hintermayer*, ki *Czindery* volt főorvos el-távozása után következett,⁷ 1849 januárjában ismét előléptetést kér,⁸ *Luzsén-szky* kormánybiztos H.-t az Országos Honvédelmi Bizottmány figyelmébe ajánlja: 1849. február 12-én áttétetik a tirol vadász zászlóaljhoz főhadnagy al-orvosnak;⁹ meg kell határozni fősebészi állását;¹⁰ elmegy kétheti szabadságra *Hintermayer* — jelenti Magyaráról 1849. április 6-án *Kálazdy Ignác* törzsorvos,¹¹ június végén beosztatik a felkelő sereghez,¹² *Rohonczy* alezreddel együtt elment, jelentik Újszőnyről 1849. július 1-én.¹³

¹ Közlöny. 1848. július 8. 29. szám. — Pesti Hírlap. 1848. július 12. 103. sz.

² OL. Igazságügymin. 1849. D 228. fasc. 386. tétel.

³ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő. 455. tétel.

⁴ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő. 455. tétel. — 9391/Hüm.

⁵ OL. Igazságügymin. 1849. D 232. 585. szám.

⁶ OL. Orsz. Biztosság. 1848. 13. kútfő. 427. tétel.

⁷ OL. Lumniczer-iratok. 2. szám.

⁸ OL. Lumniczer-iratok. 4. tétel.

⁹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2170 H.

¹⁰ OL. Hüm. 1849. 9228. 815 H.

¹¹ OL. Lumniczer-iratok. 73. 102. tétel.

¹² OL. Hüm. 1849. 24.504. 2659 H.

¹³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2355—57 H.

HIPP ANTAL szigorló orvosnőven-dék orvos hadnagyként az 58. zászlóaljnál működik — jelenti 1849. május 20-án *Garay János*, az I. hadtest

törzssorvosa;¹ áthelyeztetik *Hipp* Komáromban a 17. zászlóaljhoz.² — 1868-ban Bács megyében, Németpalánkán működik, igazolt honvédorvos,³ 1890-ben még életben van.⁴

Gajdobrán született, Bács megyében, 1821-ben, 1851-ben a pesti egyetemen avatták orvosdoktorrá.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 15.662. 1573. 1574 H.

² OL. 1848/49. iratok. XCVIII. Görgey hadsereg iratai. I. hadtest iratai. D. 827. fasciculus.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 3723. sz.

⁴ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Buda-pest. 1891.

⁵ Hőgyes: Emlékkönyv. 244. oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 40. oldal.

HIRSCH ÁRMIN orvos sebésztudor kineveztetik a 2. hadtesthez százados főorvosul 1849. június 26-án,¹ a kinevezés 1849. július 28-án és Aradon augusztus 11-én jelenhetik meg a Közlönyben.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2354 H.

² Közlöny. 1849. 161. szám. Aradon: augusztus 11-én 165. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 3726. szám. — Bernstein: Az 1848/49-iki szabadságharc és a zsidók. Bp. 1898. Franklin.

HOFFER (HOFHERR) FERENC alorvos 1848. november 1-én neveztetett ki, jelentik 1849. április 23-án a hadügyminisztériumnak.¹ Sebész és szülész mester, a kőszegi kerület orvosa. Cikkeket is írt.²

¹ OL. Hüm. 1849. 11.306. 1117 H.

² Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

HOFFER MÁTYÁS, az Ernest főherceg ezred 3. zászlóaljának alsebesze 1848. október 18-án folyamodik, mert honvédorvos szeretne lenni,¹ kineveztetik hadnagy alorvosul a 39. zászlóaljhoz hadnagyi címmel 1848. október 19-én,² főorvos századosként működik 1849. áprilisában a Weissel-divíziónál, 1849. március 1-én nevezte ki *Lumnitzer* igazgató törzssorvos.³

Ecsényben született, Somogy megyében. 1848-ban Pesten avatták orvosdoktorrá.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 229. fasciculus. 494. tétel.

² Közlöny. 1848. november 3. 146. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 3750. szám.

³ OL. Lumnitzer-iratok. 73. szám.

⁴ Hőgyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

HOFFMANN ENDRE igazolt honvédfőorvos 1868-ban Zemplén megyében él, tagja az ottani honvédegyletnek.¹ — Szabadságharc alatti működéséről adat nem áll rendelkezésre.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

HOFFMANN HENRIK-et a hadügyminisztérium egészségi osztálya 1848. decemberében küldte a szegedi tábori főkórházba alorvosul,¹ Pestről Szegedre utazik, napidíjat és utiköltséget kér — nem kap.² 1849. februárjában felszólítják, küldje be a hadügyminisztériumnak diplomáját,³ napidíját kiutalják,⁴ 1849. május 31-én még a szegedi kórházban működik,⁵ június 27-én a szegedi kórházból, mint Stanislauban született sebész patronus és szülész, *Kanka* törzssorvos ajánlatára kineveztetik a 14. huszárokhoz hadnagy alorvosul.⁶

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 850 H.

² OL. Hüm. 1849. 1115.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 183 H. 9292.

⁴ OL. Hüm. 1849. 1115. 2320. 11.698. 14.165. index.

⁵ OL. Hüm. 1849. 18.835. 1931 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. 22.501. 2333 H.

HOFFMANN VILMOS esztergomi gyakorló orvos 1848. május 30-án folyamodik: honvédorvos szeretne lenni,¹ 1848. július 8-án hadnagy alorvosul kineveztetik.²

Orvos, szemész, szülésmester, 1820-ban Zankán született, Zala megyében, 1845-ben Pesten szerzett orvosi diplomát,³ Esztergom megyében telepedett meg, 1848/49-ben honvédfőorvos. Esztergom megyében működött. Irodalmilag is tevékenykedett. Orvostudori értekezése: *Értekezés az orvosi tudomány újabbkori előmeneteleiről*. Pest. 1846.⁴ A szabadságharc után Esztergom-Szenttamásban gyakorló orvos.⁵ 1884. június 1-én halt meg, 64 éves korában. Mint honvéderőst parentálja el az Orvosi Hetilap.⁶

¹ OL. Igazságügymin. D 229. fasc. 494. tétel.

- ² Közlöny. 1848. július 8. 29. szám.
— Pesti Hírlap. 1848. 103. szám. —
Virányi: Honvédtiszti koszorú. 3762. sz.
³ Högyes: Emlékkönyv. 242. oldal.
⁴ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.
⁵ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztika.
Bp. 1876. Légrády. 116. oldal.
⁶ Orvosi Hetilap. 1884. 650. oldal.

HOLITSCHER sebész oklevele 1844-ben kelt, három hónapja működik a világi kórházban — jelentik a hadügyminisztériumnak 1849. május hónapban;¹ előléptetést kér Holitscher — jelenti Landshut, az aradi tábor törzsvorosa 1849. június 1-én,² júliusban mint az 59. zászlóalj orvososa, még mindig a világi kórházban van.³

- ¹ OL. Hüm. 1849. 19.150.
² OL. Hüm. 1849. eüo. 1972 H.
³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2565 H.

HOLL ANTAL olmtüzi orvosnövénydek 1849. július 15-én kinevezetik Kanka törzsvorossal mellé orvossegédül.¹

- ¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2561 H.

HOLLAENDER JÓZSEF orvos, sebész Vácra, a 100. zászlóaljhoz a megbetegedett dr. Domin helyébe százados főorvosul nevezetik ki,¹ a kinevezés 1849. július 13-án lát napvilágot.²

1819-ben született, Bécsben szerzett 1844-ben orvosdoktori és szülész oklevelet. A szabadságharc után Eperjesen működik.³

- ¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2413 H.
² Közlöny. 1849. 148. szám.
³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztika.
Bp. 1876. Légrády. 262. oldal.

HOLLUSCHKA THEODOR, a Württembergi 6. huszárok főorvosa a szegedi 1. sz. tábori kórházban működik 1848. december havában,¹ jelentik, hogy szorgalommal dolgozik, elébb császári szolgálatban volt;² 1849 májusában a kúrszállási fióktábori kórházban működik, orvosdoktor, sebész, szemész és szülész, a kórház igazgatója;³ Szegedről 1849. július 21-én megint a hadügyminisztérium: nevét úgy írja alá, mintha a rangja ezredes lenne; bitorlott ezredesi aláírását szüntesse be.⁴

- ¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 850 H.
² OL. Hüm. 1849. 13.507.
³ OL. Hüm. 1849. 18.835. 1931 H.
⁴ OL. Hüm. 1849. 2702 H.

HOLNSTEIN MÁTYÁS a bécs légiónban működött, sebész, gyógyszerész oklevele is van, honvédorvosi állásért folyamodik;¹ kineveztetik 1848. október 19-én a 34. zászlóaljhoz orvosul hadnagyi címmel,² 1849 áprilisában főorvosi kinevezést kér;³ kineveztetik 1849. május 10-én a 44. zászlóaljhoz százados főorvosul,⁴ Garay János, az 1. hadtest törzsvorosa 1849. május 20-án jelenti: Holnsteint a 26. zászlóaljhoz osztotta be.⁵

- ¹ OL. Igazságügymin. D 232. fasciculus. 587. tétel.
² Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.
³ OL. Hüm. 1849. 10.526. index.
⁴ Közlöny. 1849. május 10. 101. szám.
⁵ OL. Hüm. 1849. 15.662. 1573 H.

HORVÁTH ALAJOS orvosdoktor 1849. április 1 óta működik mint tábori főorvos a gödöllői tábori kórházban; Lumniczer igazgató törzsvorossal elrendeli 1849 májusában, hogy Horváth vegye át a gödöllői kórház igazgatását.¹

Szepsi, abaújmegyei származású, 1838-ban lett Pesten orvosdoktor² és szülész, később Alsó- és Felső-meczenzef (Abaúj megye) főorvosa.³ Orvosdoktori értekezése: *Dissertatio inauguralis med. de jodio*. Pestini. 1838.⁴

- ¹ OL. Lumniczer-iratok. 19. tétel.
² Högyes: Emlékkönyv. 238. oldal.
³ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. Trattner. 1840. 6. o.
⁴ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók

HORVÁTH IGNÁC másodrendű orvos elsőrendű orvosossá nevezetik ki főhadnagyi címmel a komáromi 1849. augusztus 2-i várkormányi parancs szerint.¹ — 1868-ban az igazolt honvédorvosok között szerepel.²

- ¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 400. oldal. — Komáromi Lapok. 1849. szeptember 25. 63. szám.
² Virányi: Honvédtiszti koszorú. 3825. szám.

HORVÁTH JÓZSEF kineveztetik 1848. július 8-án hadnagy orvosul,¹ 1849 márciusában jelentést küld a hadügyminisztérium egészségügyi osztályának;² Pestről jött Horváth József hadnagy orvos — jelenti Weitzenbreyer (Buzay) törzsvorossal Komáromból 1849. május 25-én.³ — 1868-ban Fehérmegyében

ben tagja mint igazolt honvéd hadnagy alorvos az ottani honvédegyletnek.⁴

¹ Közlöny. 1848. július 8. 29. szám.

— Pesti Hirlap. 1848. július 12. 103. sz.

² OL. Hüm. 1849. 6276. index.

³ OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

HORVÁTH JÓZSEF sebész patronust Perczel tábornok nevezte ki — jelenti *Fekete Ferenc* 1849. június 28-án, mint a 4. hadtestrendező főorvosa,¹ a 7. huszárosztály főorvosaként becsülettel működik *Horváth József*, jelentik 1849. július 21-én a temesvári táborból a hadügyminisztérium egészségi osztályának,² 1868-ban Pesten működik mint igazolt honvédfőorvos,³ 1890-ben még az életben levő honvédtisztek között szerepel a neve.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 3846. szám.

⁴ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

HORVÁTH JÓZSEF ANTAL gyámoltalan, szegény, stipendiumot kér. Apja Hont megyében physikus és táblabíró. *Schöpf Agoston* gyermekkórházában működött,¹ mint a dunántúli mozgó nemzetőrcsapat rendező főorvosa *Görgey* őrnagy, ill. ezredes mellett szolgált 1848 nyarán. Jelentkezett *Görgeynél*, mert a mozgó nemzetőrcsapat főorvosi állása megszűnik. *Görgey Tormay* főtörzsorvossal egyetértésben elrendeli, hogy a csaták alkalmával a főkötözőhely orvosa legyen *Horváth* s Pozsonyban a tábori kórház igazgatója, amíg a feldunai tábor főtörzsorvosi hivatala elrendezi az ügyét. *Tormay* rendeletére Pozsonyban az Eszterházy-palotában felállított tábori kórházban működik, csata esetében *Knobloch* pozsonyi orvosnak adja át hivatalát; kéri 1848. november 26-án a hadügyminisztériumot: állását határozza meg.² *Görgey* 1849. január 16-án nevezi ki őrnagy törzsorvosnak,³ jelentik egyben, hogy 1848. szeptember 15-én lett a Tiszán-inneni nemzetőrség rendező főorvosa.⁴ A tiszafüredi tábori kórházról tesz jelentést 1849 márciusában,⁵ jelenti, mint a VII. hadtest kórházigazgató főorvosa, hogy Tiszafüredről eltávozott a II. hadtest,⁶ *Lumniczer*, a VII. hadtest igaz-

gató törzsorvosa jelenti a hadügyminisztériumnak, hogy *Horváth* a sereg kórházügyeit vezeti, míg ő a csapatok egészségére felügyel (1849. március 18).⁷ 1849. március 29-én *Horváth* eltávozik a mozgó kórház személyzetével Tiszafüredről, Egerben átvesszi *Mágocsy* főorvostól az egri tábori kórházat.⁸ Április 5-én jelenti Egerből a hadügyminisztériumnak: megbizta *Mihályik Viktort* az egri kórház vezetésével;⁹ jelenti a tiszafüredi kórház állapotát,¹⁰ keze alatt van az egri, tiszafüredi, balassagyarmati s gyöngyösi kórház;¹¹ 1849. május 1-én meghalt choleraában.¹²

¹ OL. Igazságügymin. D. 232. fasciculus 898. 901. 914. tétel.

² OL. Igazságügymin. D. 232. fasciculus. 868. tétel.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 454 H.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 43. tétel.

⁵ OL. Lumniczer-iratok. 44. tétel.

⁶ OL. Lumniczer-iratok. 64.

⁷ OL. Hüm. 1849. 5419. 574 H.

⁸ OL. Hüm. 1849. 11.092.

⁹ OL. Hüm. 1849. 10.962.

¹⁰ OL. Lumniczer-iratok. 78. tétel.

¹¹ OL. Hüm. 1849. 11.087. 17.158.

¹² OL. Hüm. 1849. 14.318. eüo. 1233 H.

HOYS JÓZSEF régi ezredi főorvost nevezte ki *Damjanich* tábornok Aradon törzsorvosnak — jelentik a hadügyminisztérium egészségi osztályának 1849. júliusában,¹ az aradi 1. sz. kórházban főorvosként működik, a hadügyminisztérium egészségi osztálya nem neveztettheti ki *Hoyst* törzsorvosnak, mert rajta kívül Aradon még 2 törzsorvos van,² a megbízást *Landshuttól* kapta 1849. március 10-én, 30 éves katonai szolgálata alapján.³

¹ OL. Hüm. 1849. 10.362. 24.716. 2676 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2565 H.

³ OL. Hüm. 1849. 6871. 589 H. 19.150. 1972 H.

HUNYADI LÁSZLÓ kineveztetik 1849. július 28-án a 69. zászlóaljhoz hadnagy alorvosul „Félegyháza felé, ott ahol van” — szól a tisztí rendelkezénye.¹ — 1868-ban Kassán működik mint igazolt honvéd alorvos,² 1890-ben még az abaújmegyei életben lévő honvédek közt található meg.³

1854-ben szerezte meg orvosi diplomáját Pesten,⁴ Pécsen született. Valószínűleg apja volt az a Hunyadi László, ki 1823-ban Pesten szerzett oklevelet és Pécsen volt gyakorló orvos.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2888 H.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 3951.

³ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

⁴ Högyes: Emlékkönyv. 246. oldal.

⁵ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

HUPKA JÓZSEF sebész működik 1849. júniusában a 14. zászlóaljnál mint helyettes főorvos; *Kálazdy* törzssorvos vizsgálja meg az oklevelét — hangzik a hadügyminisztérium egészségi osztályának intézkedése.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2373 H.

HUSZERL BERNARD hadnagy orvosot ezredéhez utasítja a hadügyminisztérium egészségi osztálya, 1849. május 14-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 15.707. 1596 H.

ILLOVAY PÁL Magister Chirurgiae, szülész és állatorvos. Trencsén megyében született 1814-ben, itt sebészkedik, oklevelét Pesten szerezte meg, honvédorvosi állást kér.¹ 1848. július 8-án kinevezetik hadnagy orvosul,² a híres veressapkás 9. zászlóaljnál működik szorgalommal és hőiesen,³ a zászlóalj főorvosi előléptetését javasolja;⁴ *Moretzky Farkas* az orvos társa.⁵ 1849. április 27-én a 9. zászlóalj újból kéri főorvosi kinevezését,⁶ kinevezetik május 18-án főhadnagy orvosul, mert hőiesen ápolt a csatákban,⁷ a zászlóaljnál 1849. április 30 óta főorvosként működik.⁸

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. 590. tétel. Hüm. 1849. 7138. 618 H.

² Közlöny. 1848. 29. szám. — Pesti Hírlap. 1848. július 12. 103. szám. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 4004. sz.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1193 H. index.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 617 H.

⁵ Hoffman Arnold: Az 1848/49-iki vörös sapkás 9-ik honvédzászlóalj története. Kassa. 1906.

⁶ OL. Hüm. 1849. 12.131.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 1505 H.

⁸ OL. Hüm. 1849. 12.131.

INÁNDY KÁROLYt *Horváth József Antal* törzssorvos Tiszafüreden március 2-án megbízta a tábori kórházban főorvosul,¹ március 6-án kiállít orvosi bi-

zonyítványt *Rittmeister Vajda Alexiusnak*,² *Aulich* tábornok 1849. március 9-én megbízta a 2. hadtest törzssorvosi hivatalának vezetésével,³ március 15-én eltávozik a 2. hadtest Tiszafüredről s vele együtt *Inándy* törzssorvos is.⁴ Egyen *Inándy* 3. zászlóalji főorvos vezetése alatt volt a tábori kórház — jelenti április 5-én Egerből *Horváth József Antal* törzssorvos,⁵ Kerepesről 1849. április 14-én *Aulich* hadtestparancsnok *Inándy*t törzssorvosul ajánlja a hadügyminiszternek,⁶ mint a 3. pioneer zászlóalji főorvosát, ki a harcúterén sokat működött, a központi sereg törzssorvosául nevezi ki május 3-án a hadügyminiszter,⁷ a kinevezés a *Közlöny*ben is megjelenik,⁸ mint törzssorvos sorozatosan jelentéseket küld a 2. hadtest egészségi állapotáról,⁹ a szabadságharc vége felé már Komáromban működik.¹⁰

¹ OL. Lumniczer-iratok. 41. tétel.

² OL. 1848/49. iratok. Az I. hadtest parancsnokságának iratai. D. 770. fasc.

³ OL. Hüm. 1849. 10.962.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 64. tétel.

⁵ OL. Hüm. 1849. 10.962.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 1021 H. index — HL. 1848/49. iratok 4 ad 34/180.

⁷ OL. Hüm. 1849. 10.447.

⁸ Közlöny. 1849. május 10. 101. szám. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 2023. szám.

⁹ OL. Lumniczer-iratok. 69. — Hüm. 1849. eüo. 2301 H. — Hüm. 1849. 31.440. stb.

¹⁰ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 247. oldal.

ISWALD JÓZSEF kinevezetik a 30. zászlóaljhoz orvosul hadnagy címmel 1848. október 19-én;¹ 1849. augusztus 2-i komáromi várkormányi parancs *Iswald Józsefet* a 40-ik zászlóaljból 2od rendű orvosból 1ső rendű orvosává nevezi ki főhadnagyi címmel,² később a 203. zászlóaljhoz nevezetik ki századosi címmel.³

Trencsénben született, 1853-ban Pesten szerzett sebészdoktori oklevelét.⁴

¹ Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

² Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 400. oldal. — Komáromi Lapok. 1849. 63. szám. — OL. Hüm. 1849. 2523 H.

³ Szinnyey idézett műve. 317. oldal. — Komáromi Lapok. 1849. szeptember 28. 66. szám. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 4048. szám.

⁴ Högyes: Emlékkönyv. 267. oldal.

JABLONKAY GÁBOR sebész-mester 1849. február 26-án kinevezetik az 53. honvéd zászlóaljhoz hadnagy alorvosul,¹ ruhafejszerelésre *Bamberger Jakab* 63. zászlóalji alorvossal együtt 40—40 ft-ot kap, mely összeg havi 5 pft-os részletekben vonatik le;² március 6-án a 35. zászlóaljhoz nevezetik ki alorvosul,³ majd a 36. zászlóaljhoz kerül;⁴ alorvos lesz a karcagi tábori kórházban;⁵ az aradi tábori kórházban működik szorgalommal — jelenti július 2-án az 5. hadosztály törzsorvosa.⁶ — 1868-ban Pesten él mint igazolt honvédorvos, tagja a honvédegyeletnek.⁷

1799-ben született, 1832-ben Pesten szerzett sebész-mesteri oklevelet. Zombor város sebésze volt.⁸

¹ OL. Hüm. 1849. eü. 380 H.

² OL. Hüm. 1849. 4929.

³ Közlöny. 1849. március 6. 45. szám. — Virányi: Honvédtisztí koszorú. 4072. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. eü. 671 H. Hüm. 1849. 7981.

⁵ OL. Hüm. 1849. eü. 1379 index.

⁶ OL. Hüm. 1849. eü. 2565 H.

⁷ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁸ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 13. oldal. — Horváth Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 33. oldal.

JAEGER ANDOR igazolt honvéd tábori orvos 1868-ban Kolozsváron működik,¹ 1890-ben még tagja a honvédegyeletnek Kolozsváron.²

1818-ban született, Kolozsváron 1843-ban szerzett sebész-mesteri oklevelet.³ Szabadságharc alatti működéséről adat nem áll rendelkezésre.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtisztí koszorú. 4074. szám.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 169. oldal.

JAMNITZ főorvos a 18. zászlóaljtól meghalt Szerdahelyen — jelenti Komáromból 1849. május 25-én *Weitzenbreyer (Buzay)* főkórházigazgató.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H.

JANSBAUER IGNÁC 42 esztendő, bécsi Josephinumot végzett, katonaságnál 20 esztendeje szolgáló alorvost a

mezőhegyesi katonai ménésintézet 1849. február 23-án előléptetni kéri; a hadügyi egészségi osztály kéri a sebész-mesteri oklevél bemutatását;¹ tábori alorvosi alkalmazást kér a honvédségnél;² március 30-án kinevezetik a 3. utász zászlóaljhoz főorvosul,³ kinevezését a Közlönyben is közzéteszik;⁴ kitűnően működik *Jansbauer* — jelenti az aradi tábor főorvosa április 11-én;⁵ az utászoknál tevékenykedik, közli a felsőmagyarországi táborból 1849. május 16-án *Parlagi* törzsorvos.⁶

¹ OL. Hüm. 1849. 3563.

² OL. OHB. 1849. 5379.

³ OL. Hüm. 1849. 5184. 9539. 8050. 11.298. eü. 276 H.

⁴ Közlöny. 1849. április 5. 71. szám.

⁵ OL. Hüm. 1849. 9623.

⁶ OL. Hüm. 1849. 11.298. 17.556. 1776 H.

JANSER JÁNOS igazolt honvédfőorvos 1868-ban Budapesten működik,¹ 1890-ben még nyilvántartják mint a budapesti honvédegyelet tagját.² Szabadságharc alatti tevékenysége nem ismeretes.

¹ Virányi: Honvédtisztí koszorú. 4120. szám.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

JÁMBOR KÁROLY kinevezetik a 44. zászlóaljhoz február havában hadnagy alorvosul;¹ március havában az 54. zászlóaljhoz nevezetik ki;² előléptetést kér,³ júniusban kinevezik a szabadkai tábori kórházhoz alorvosul.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. eü. 266 H.

² Közlöny. 1849. március 4. 44. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 18.593.

⁴ OL. Hüm. 1849. eü. 1379 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. 2765 H. index.

JÁMBOR MIHÁLY seborvos kinevezetik 1849. május 15-én hadnagy alorvosul, *Parlagi* törzsorvos ossza be őt a lovasosztályhoz,¹ a Nádor 12-es huszároknál működik *Jámbor Mihály*, — jelenti a felsőmagyarországi hadsereg.² — 1868-ban mint igazolt honvéd alorvos a biharmegyei honvédegyelet tagja.³ A szabadságharc előtt a Kiskun kerületben, Félégházán kerületi rendes seborvos.⁴

1814-ben született, 1840-ben Pesten szerzett sebész-mesteri oklevelet. A szabadságharc után a biharmegyei Sámson községének orvosa.⁵ — Meghalt Jám-

bor Mihály 1848/49-es főorvos, Bihar megye keresztesi járásának orvosa 1896. február 10-én 85 éves korában Debrecenben — közli az Orvosi Hetilap.⁶

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1429 H.

² OL. Hüm. 1849. 17.556. 1776 H.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁴ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 50. oldal.

⁵ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztika. Bp. 1876. Légrády. 72. oldal.

⁶ Orvosi Hetilap. 1896.

JÁNOSI IMRE a 2. székely zászlóaljnál működik — jelenti Bem Nagyszebenből 1849. április 1-én;¹ kinevezetik Jánosí Bem altábornagy úr előterjesztésére a 2-ik székely zászlóaljhoz alorvosul;² a 77. zászlóaljnál működik mint sebészpatronus alorvos hadnagy — jelenti 1849. július 21-én a 4. hadtest rendező főorvosa.³

¹ OL. Hüm. 1849. 9495. 685 H.

² Közlöny. 1849. április 12. 77. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 4154. szám.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

JÁNOSSY LAJOS sebész 5 éve működik Budán, „officinát” is tart — igazolja Frenreisz Ferenc, Buda főorvosa. Oklevelét 1847-ben szerezte 30 éves korában. Keszthelyen született. Honvédorvosi állásért folyamodik.¹ — Szabadságharc alatti működéséről nincs adat. 1868-ban igazolt honvéd alorvosként Budán működik.²

1818-ban született, Pesten 1847-ben szerzett polgári sebész oklevelet. 1875-ben Budán működik még az összeírások szerint.³

¹ OL. Igazságügymin. D. 232. fasc. 590. tétel.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztika. Bp. 1876. Légrády. 94. oldal.

JÁVORSZKY JÁNOS Patronus Chirurgiae, 1848. augusztusában nevezett ki a hadügyminisztérium által, főorvos századosként működik a Pöltenberg hadosztálynál jelentik Tiszafüredről 1849. március 6-án;¹ mint a 4. huszárezred főorvosa Jávorszky nem küld jelentést.²

¹ OL. Lumniczer-iratok. 47. tétel.

² HL. 1848/49. iratok. 13/100 (98).

JELENFI KÁROLYt 1848. október végén az erdélyi sereg balszárnájának parancsnoka kinevezte a tartaléksereg főorvosául. Táborban volt egy hónapig. Nagybányán és Szatmárnémetin rendezett kórházat, a szatmárnémeti kórház parancsnokságát átadja 1849. március 12-én Mokossyinyinek, a Lehel-husárok főorvosának.¹

A szabadságharc előtt Szatmáron lakik, a megye főorvosa, az 1840-ben készült orvosi összeállításban neve benne szerepel.²

¹ OL. Hüm. 1849. 6967.

² Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. Trattner. 89. oldal.

JENEY (JENNER, JANNER, JANE) KRISTÓFot kéri a porosz gyalogezred az 1. zászlóaljához főorvosnak 1848. október 7-én;¹ 1848. október 20. óta a 34. sorezrednél működik,² mint a 34. gyalogezred ezredorvosa bizonyítványt állít ki.³ — Mint igazolt honvédtörzsorvos 1868-ban Kassán él.⁴

Született 1816-ban, oklevelét Bécsben szerezte 1841-ben.⁵

¹ OL. 1848/49. iratok. CXVI. Felső-tiszai hadsereg iratai. D. 826. fasc.

² OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő. 238. index.

³ OL. 1848/49. iratok. LX. I. hadtest parancsnokságának iratai. D. 770. fasc.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 4216. szám.

⁵ Molnár: Kassa orvosi története.

JOPP (JOPPE) ANTAL, honvéd alorvos a királymezei kórházban működik — jelenti 1849. májusában Lumniczer igazgató törzsorvos;¹ váci tábori kórházban is tevékenykedik Jopp mint sebész.² A szabadságharc előtt megyei rendes seborvosként Nagymaroson működött. Sebészmeister.³

¹ OL. Hüm. 1849. 17.158.

² OL. Lumniczer-iratok. 93. sz.

³ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 42. oldal.

JUNGSMANN DÁVID a porosz herceg nevű ezred alorvosa a hazáját akarja szolgálni, honvédséghez szeretne kerülni — írja 1848. október 26-án kelt kérvé-

nyében,¹ résztvett *Jungmann Mihály* az 1848. november—március végéig tartandó hadiorvosi tanfolyamon — igazolja *Markusovszky Lajos*, a tanfolyamot vezető segéd;² előlépést kér *Jungmann* 1849. júniusában.³

1823-ban született; Pesten 1845-ben szerzett sebész-mesteri oklevelet. Községi orvosként működik a szabadságharc után Vecsésen.⁴

¹ OL. Igazságügymin. D. 229. fasc. 404. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 11.682.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2379 H. index.

⁴ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 247. oldal.

KADA (CADA) ENDRE orvos bizonyítványát küldi *Inándy* a 2. hadtest rendező törzsorvos *Lumniczer* igazgató törzsorvosnak;¹ mint Rókus-kórházbeli orvos rögtön főorvos lett *Kada Asbóth* hadosztályában — jelenti *Walter* rendező főorvos 1849. május 14-én;² dr. *Kada* a 2. hadtest lovassági hadosztály igazgató főorvosa a komáromi kórházba vezényeltetik szolgálattételre — szól *Klapka* 1849. szeptember 5-i napiparancsa.³ — 1868-ban igazolt honvédfőorvosként Kecskeméten él.⁴

1848-ban Pesten szerzett orvosdoktori és sebészi oklevelet, Pesten is született.⁵

¹ OL. Igazságügymin. D. 236. fasciculus. 4084. tétel.

² OL. Lumniczer-iratok. 69. tétel.

³ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 232. oldal.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁵ Högyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

KAEMPF JÓZSEF orvostudor kineveztetik 1849. július 15-től a 134. honvéd zászlóaljhoz százados főorvosul.¹ fő tábori orvos *Kaempff* szorgalmasan működik.²

1820-ban született Budán. 1844-ben szerezte meg az orvosi diplomáját.³ 1848/49-ben honvédorvos, a szabadságharc után több évig élt Ausztriában, utána gyakorkló orvos lett Debrecenben. Cikkeket is írt. Orvosdoktori értekezése: *Dissertatio inaug. med. philosophica de sterilitate corporis feminae*. Pestini, 1844.⁴ Az 1875-ös összeírások szerint Debrecenben él mint m. kir. honvédorvos.⁵

¹ Közlöny. 1849. július 17. 151. szám.

² HL. 1848/49. iratok 5/106.

³ Högyes: Emlékkönyv. 242. oldal.

⁴ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

⁵ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 63. oldal.

KAILINGER ZSIGMOND főorvos századosként működik a 15. zászlóaljnál 1848. december 25. óta. 33 éves, Ugocsa megyében született, Salágon. 1849. májusában szabadsággal Pesten tartózkodik,¹ Komáromban eszközök és gyógyszerek jövőendő beszámításra felvett 600 forintot.² — A szabadságharc után Szentesen él, igazolt honvéd főorvos.³ 1890-ben is még életben van.⁴

1816-ban született, 1848-ban Pesten szerzett orvosdoktori diplomát.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 19.098. 1930 H. 19.932. 2275 H.

² Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 433. oldal.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 4326. szám.

⁴ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

⁵ Högyes: Emlékkönyv. 243. oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 110. oldal.

KAIN DÁVID orvostudort *Sauer Ignác* ország főorvos 1848. november 3-án a *Mészáros* hadigőzörsre főorvosul nevezi ki;¹ 1849. május 7-én a hadügyminisztérium egészségi osztálya által Nagykárolyba küldetik ki *Kain* újonczó orvosnak;² itt május 14-i jelentés szerint szorgalommal a tartaléktelepen működik.³

1821-ben született Debrecenben. Itt is tanult. Pesten 1845-ben szerezte meg az orvosi oklevelet,⁴ a szabadságharcban tábori főorvos volt. A Dunán működött „szeretettel, odaadással s nehéz feladatának emberül helyt állott“. Később bevitték a rendőrségre, mert körszakállt hordott. Az 1861-ben alakult abaújmegyei honvédegyelet bizottsági és tisztelbeli tagja.⁵ 1890-ben halt meg 70 éves korában.⁶

¹ OL. Országos Biztosság. 1848. 30. kútfő. 43. tétel.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1310 H.

³ OL. Hüm. 1849. 14.606. index, 15.707. 1596 H.

⁴ Högyes: Emlékkönyv. 242. oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 2. oldal.

⁵ Molnár: Kassa orvosi története.

⁶ Orvosi Hetilap. 1890. 571. oldal.

KAIN KÁROLY hadnagy orvos. Hosszas katonai szolgálata van, 1848-ban lett hadnagy és fősebesz. Nagy Sándor kolozsvári törzssorvos főhadnagy orvososi előléptetését javasolja.¹ Hol működik *Kain Károly* — kérdi a hadügyminisztérium egészségi osztálya,² május 27-én feleli Nagy Sándor törzssorvos: a császáriaktól maradt Kolozsváron,³ kinevezetik *Kain* május 21-én kolozsvári főhadnagy ténylegesnek,⁴ szorgalmasan működik *Kain*, jelenti *Lands-hut* (Aradi) törzssorvos 1849. július 2-án.⁵ *Kain* 1806-ban született; Kolozsváron 1832-ben szerzett sebészmeisteri oklevelet. Az 1875-ös összeírások szerint Sepsiszentgyörgyön városi orvosként működik.⁶

¹ OL. 1849. 14.735.

² OL. Hüm. 1849. 15.810. 16.747. index.

³ OL. Hüm. 1849. 16.749. 1682 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 15.810. 1597 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. 17.428. 1741 H. eüo. 2532 H.

⁶ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. 143. oldal.

KALMÁR EDE orvostudor, a német légió őrmestere *Lumniczer* igazgató törzssorvos által 1849. március 18-án hadnagy orvosnak neveztetett ki;¹ márciusban és április elején a tiszafüredi tábori kórházban működik;² április 15-én az egri tábori főkórházba kerül.³

¹ OL. Hüm. 1849. 5419.

² OL. Hüm. 1849. 10.962.

³ OL. Hüm. 1849. 11.087.

KAMENSZKY LIPÓT hadnagy orvosként működik a 18. honvéd zászlóaljnál — jelenti 1849. március 3-án Komáromból *Weitzenbreyer* (Buzay) törzssorvos: ¹ *Kamenszky* kinevezetik a hadügyminisztérium egészségi osztálya által a 18. zászlóaljhoz hadnagy orvosul.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 420 H.

² Közlöny. 1849. március 6. 45. szám.

KAMMERER GYULA sebészpatrónus, 1813-ban született Csehországban, *Josephinumot* végzett, 1831 óta alsebesz a császári seregben; a 2. székely huszárezredben működik — jelenti 1849. április 22-én *Peschka Ferenc* ezredesi orvos,¹ *Kammerer* 2. székely huszárezredbeli orvosát 2430 H szám alatt főhadnagy

alorvosul nevezi ki *Aulich* hadügyminiszter 1849. július 20-án.²

¹ OL. Hüm. 1849. 11.101. 1131 H.

² Közlöny. 1849. 154. szám.

KANKA KÁROLY orvosdoktor, sebesz, szemész, a bécsi egyetemen szerzett orvosi oklevelet, 1842/43-ban a bécsi *Allgemeines Krankenhaus*ban a IV. osztályon és a szemészeten volt, 1843/44-ben szemészeti alorvosként működött Bécsben, 1844/46-ban a bécsi szemkór-dán Rózs tanárt helyettesítette, 7 nyelven beszél — honvédorvosi állást kér;¹ kinevezetik 1848. nyarán a dunántúli nemzetőrség főorvosának századosi címmel;² Komáromban működött, mert 1848. december 26-án lemond a komáromi igazgatóságról és az *dr. Arányira* ruháztatik;³ 1849. februárjában ő intézi Nagyváradon az egészségi ügyeket a honvédseregénél;⁴ március 20-án 1849-ben a 2-ik hadosztályhoz kinevezetik törzssorvosul őrnagyi ranggal.⁵ Áprilisban kiküldetik Szegedre a tábori kórházhoz igazgatónak;⁶ nem tud menni *Perczel* táborába, mert megbetegedett, jelenti 1849. május 5-én;⁷ május 19-re felépül és mint a 4. hadtest törzssorvos működni kezd;⁸ vezeti a 4. hadtest egészségügyét;⁹ 1849. július 15-én az ország kormányzójától Nyílt Rendelet-et kap, „mellynél fogva *Kanka Károly* törzssorvos a Szentesen, Mezővásárhelyen és környékén létező kórházak vizsgálatára kiküldetvén — teljes hatalommal felruháztatik, hogy a kórházak rendezésére a kellő intézkedések megtételére nézve minden polgári és katonai bármilyen hatóságok közremunkálását rögtön igénybe vehesse;¹⁰ július 19-én rendeletet kap: Szarvason, és Szentandrásan is állítson tábori kórházat.¹¹

Orvosdoktor és szemész, *Kanka Dániel* tanár és *Priviczky Zsuzsa* fia, született Modoron, Pozsony megyében 1817. október 27-én. Bécsben tanult, hol 1842—48 közt Rózs professzor segédje volt, 1848/49-ben főorvosi, majd törzssorvosi kinevezést kapott, előbb *Görgey*-nél, majd a szegedi és aradi kórházakban működött. 1850-ben id. országos szemész lett, 1864-ben a pozsonyi szemkórház főorvosa, majd igazgató főorvosa. Kiterjedt irodalmi munkásságot folytatott, könyveket is írt.¹² 1902. november 12-én ünnepelték meg a pozsonyi orvosi és természettudományi egyesület és az orvosok 60 éves orvosi jubileumát.¹³

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasciculus. 909. tétel.

² Pesti Hirlap. 1848. 959. oldal. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 4409. sz.

³ OL. Stáhly-iratok. 461. tifo. tétel.

⁴ OL. Hüm. 1849. 3958. 344 H.

⁵ Közlöny. 1849. március 24. 61. szám.

⁶ OL. Hüm. 1849. 3924. 909 H. eüo.

⁶ OL. Hüm. 1849. 9624. 909 H. eüo. 976. 988 H.

⁷ OL. Hüm. 1849. 12.834. 1277 H.

⁸ OL. Hüm. 1849. 15.230. 1523 H.

⁹ OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695 H. 21.466. 2177 H.

¹⁰ OL. Hüm. 1849. eüo. 2552 H.

¹¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2629 H.

¹² Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók. — Orvosi Hetilap. 1888. 10.

¹³ Orvosi Hetilap. 1902. 748. oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 253. oldal.

KARDOSSY EDE „orvosdoktor kinevezetik az utászkarhoz főorvosnak századosi czimmal. Pest, november 17. 1848. Az Országos Honvédelmi Bizottmány nevében: Kossuth Lajos elnök“,¹ 1849. január 1-én kórházi állásért folyamodik, mert rossz az egészsége;² január 3-án egyhavi szabadságot kér, kérését Szottfridt Ferdinánd utászörnagy partolja.³

¹ Közlöny. 1848. november 21. 164. sz.

² OL. Igazságügymin. D. 232. 870. tétel.

³ OL. Igazságügymin. D. 229. 500. tétel.

KARSAY LAJOS főorvos igazolja, hogy *Bamberger Jakab* az ellenség elől szökött (1849. február 25).

Karsay orvos és sebészdoktor, bécsi mütő, Karsay Sándor evangélikus püspök öccse, Győrön volt gyakorló orvos. Meghalt 1860. május 30-án 40 éves korában.²

¹ OL. Hüm. 1849. 4192.

² Orvosi Hetilap. 1860. 492. oldal.

KASSAY KÁROLY az 1. olá ezred alorvosa 1849. április havában a fogarasi tábori kórházban főorvosként működik;¹ április 12-én kinevezi a hadügyminisztérium egészségi osztálya a fogarasi tábori kórházhoz főorvosul.² Kassay Károly, ki előzőleg Bemnél működött, április 21-én kinevezetik főhadnagy alorvosnak,³ március 26-án jelelntkezik Gesztessy törzsvorvsnál, az nevezte ki először a fogarasi kórház-

hoz,⁴ panaszkodik, egyszer főhadnagynak, máskor századosnak nevezik ki; május 16-án kinevezetik a fogarasi várkórházba százados főorvosul⁵ — A szabadságharc után Pesten él, mint igazolt honvédorvost 1868-ban⁶ és 1890-ben is számba veszik.⁷

¹ OL. Hüm. 1849. 9495. 685 H.

² Közlöny. 1849. április 12. 77. szám.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1079 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 937 H. index.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 1455 H.

⁶ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁷ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Pest. 1891.

KAULA JÁNOS sebész hadnagy alorvosul nevezetik ki 1849. április 23-án a Sándor-huszárokhoz;¹ a szentandrási tábori kórházban működik mint hadnagy alorvos — jelenti 1849. július 1-én az 5. hadosztály törzsvorvosa Aradról.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1080. 1089 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2565 H.

KÁLAZDY (KÁLOZDY) IGNÁC Pozsonyban működött a nemzetőröknel, a pozsonyi 2. számú nemzetőri zászlóaljnál van, 1848. június 7-én folyamodik honvédorvosi állásért;¹ kinevezetik 1848. július 8-án honvédfőorvosul.² — „Őn ezennel Bácska-Bánátban tanyázó sereghez, hová Bem altábornagy úr által is küldetett vezényeltetik, a nevezett sereg egészségi ügyeinek vezetésével megbízva“, jelntkeznie kell a fővezérnel — szól Kálazdynak a hadügyminisztériumi parancs 1849. július 20-án.³ „Kálazdy Ignác 4-dik honvéd zászlóalj főorvos a zászlóalj örökös használatára négy, szelenczébe zárt foglalt 560 pftnyi értékű tiszta angol ezüst s aczélból készült boncz“-s egyéb orvosi eszközöket ajándékozván — e' nagylelkű adományért a nevezett főorvosnak a' haza nevében köszönet nyilvánítatik“ — olvassuk a Közlöny 1849. július 23-i számában.⁴ Miután az erdélyi tábor törzsvorvosa, Kálazdy, Vizaknán megsebesült s elfogatott, így Bem Déván Gesztessyt nevezi ki törzsvorvosnak — jelntik a hadügyminisztériumnak 1849. márc. 28-án;⁵ fogságból kiszabadul Kálazdy Ignác és Bánátban ténykedik.⁶ 1849. májusában egyik erdélyi lap becslletében támadja meg,⁷ június 30-án Bánátba ment Kálazdy törzsvorvos, jelnti Gesztessy, az erdélyi sereg törzsvorvosa.⁸

¹ OL. Igazságügymin. D. 229. fasc. 499.

² Közlöny. 1848. 29. szám. — Pesti Hirlap. 1848. július 12. 103. szám. — Virányi: Honvédtisztí korszorú. 4334.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2725 H.

⁴ Közlöny. 1848. július 23. 44. szám.

⁵ OL. Hüm. 1849. 8901. 771 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 1339 H. index.

⁷ Alföldi Lap. 1849. május.

⁸ OL. Hüm. 1849. eüo. 2511 H.

KÁLAZDY (KÁLOZDY) MÓRIC.
Dr. Kálóczy (előbb Kaufmann) ki mint a bécsi Aula képviselője üdvözölte volt az alsóházat, s aki azóta nagy celebritássá lett Bécsben, főorvossá (Oberarzt) kinevezve az önkéntes honvédek egyik zászlóaljának ... írja a *Radical Lap* 1848. július 1-én.¹ *Wattmann* tanár ajánlotta honvédorvosnak. Kanizsára küldetik ki tábori kórházi főorvosnak. Szeptemberben a 19. zászlóaljhoz rendeltetett, de *Tormay* törzssorvos nem engedi, mert csatát várnak. — Bécsben 1843-ban szerzett diplomát, működött bécsi kórházakban, Bécsben folytat gyakorlatot 6 évig. Hátsó kórteret a hadügyminisztérium egészségi osztályától.² Kineveztetik Lőcsén a 19-ik zászlóaljhoz százados főorvosul 1848. október 1-től,³ a komáromi várba rendeltetik,⁴ 1849. januárjában hadosztályi rendező főorvosnak neveztetett ki *Kálazdy Mór*, jelenti *Lumniczer* igazgató törzssorvos,⁵ kitűnő orvosnak jellemzi őt *Lumniczer*,⁶ a VII. hadtest törzsénél működik *Kálazdy Mór* hadosztályi rendező főorvos, 1848. július 20-án lett főorvos, rendezte a kanizsai és martonvásári kórházakat.⁷ Győrön, Tatán, Bátorkeszin és Perbéten, Léván és Nyitrán tábori kórházakat létesít.⁸ Mint a VII. hadtest törzssorvosa 1849. június 28-án a ménfői csataterre megy: Orvosokat! mindenáron orvosokat! — írja a hadügyminisztérium egészségi osztályának.⁹

A szabadságharc után emigráns lett. Törökországban *Bem* és *Kossuth* orvosa is volt.¹⁰ L. 85. oldal. 1868-ban a gyöngyösi honvédegylet tagjai között szerepel mint igazolt honvédtörzssorvos.¹¹ Meghalt 56 éves korában Gyöngyösön 1875-ben.¹²

¹⁰ Kuné Gyula: Egy szabadságharcos emlékiratai. Chicago. 1913. Szerző kiadása. Kertbeny: Namenliste Ungarischer Emigration. 1848/1864. Brüssel—Leipzig. 1864. 752. szám. Pap J.: Magyar emigránsok Törökországban. 117. Ács: A száműzöttek. Hajnal:

Kossuth emigráció Törökországban. Bp. 1927. 678. oldal. *Bernstein* Béla: Az 1848/49-iki magyar szabadságharc és a zsidók. Bp. 1898. Franklin.

¹ *Radical Lap*. 1848. július 1. 24. szám, 95. oldal.

² OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 498. tétel.

³ Közlöny. 1848. október 6. 118. szám.

⁴ OL. Országos Biztosság. 1848. 28. kútfő. 113. index. 131. tétel.

⁵ OL. Hüm. 1849. 5419.

⁶ OL. *Lumniczer*-iratok. 58. tétel.

⁷ OL. *Lumniczer*-iratok. 46. tétel.

⁸ OL. *Lumniczer*-iratok. 102. 141. tétel.

⁹ OL. Hüm. eüo. 1849. 2355—57. H. — *Lumniczer*-iratok. 15. tétel.

¹¹ Virányi: Honvédtisztí korszorú. 4385. szám. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

¹² Orvosi Hetilap. 1875. 279. oldal.

KELETI BERTALAN kineveztetik dr. Koch h. igazgató főorvos által a szegedi kórházhoz 1849. március 24-én alorvosul;¹ a kinevezést a hadügyminisztérium egészségi osztálya április 5-én megerősíti;² *Keleti* a 8. zászlóaljhoz vezényeltetik;³ május 17-én kineveztetik százados főorvosul a losonci gyalogtartaléktelephöz,⁴ a déli hadsereghez vezényeltetik 1849. július 16-án;⁵ ossza be *Keleti Fekete Ferenc* rendező főorvos — rendelkezik a hadügyminisztérium egészségi osztálya;⁶ *Keleti Bertalan* orvosdoktor és sebész a 30. zászlóalj főorvos századosa szorgalmasan működik, alorvosa *Athanász Szilárd* és *Weber Károly* — jelentik a temesvári táborból 1849. július 21-én.⁷

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 651 H. index.

² Közlöny. 1849. április 5. 71. szám. — Virányi: Honvédtisztí korszorú. 4570. sz.

³ OL. Hüm. 1849. 7354. index.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 1478 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2589 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. 2570 H.

⁷ OL. Hüm. 1849. 2770 H.

KELLER IGNÁ CZ sebészpatrónus, hadnagy alorvos Péterváradon működik — jelentik a hadügyminisztérium egészségi osztályának 1849. június 28-án¹ szorgalmasan működik *Keller Ignác* a péterváradai várban — jelenti a temesvári táborból 1849. július 21-én a 4. hadtest rendező főorvosa.²

¹ OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

KERESZTESSY FRIGYES eperjesi lakos, 37 éves, 5 éve orvos a császári Thurszky-ezrednél, honvédorvosi állásért folyamodik,¹ a 9. huszároknál működik az alezredesi osztálynál — jelenti *Kálady Mór* törzsorvos Kassáról 1849. február 17-én;² márciusban is még a 9. huszároknál van Keresztessy mint főorvos százados, kinevezését 1848. augusztus 1-én kapta a tábor-orvostudományi főigazgatótól — jelenti *Lumniczer* igazgató törzsorvos;³ a lévai tábori kórház 2. osztályánál működik Keresztessy — jelenti 1849. május 5-én Langer Ignác törzsorvos.⁴

Keresztessy Frigyes, eperjesi születésű, orvosdoktori oklevelét 1842-ben szerezte Pesten,⁵ sebész, szemész és szülésmester. Orvosdoktori értekezése: *Dissertatio inauguralis med. de physica juventutis educationis*. Budae. 1842.⁶

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 229. fasc. 501. tétel.

² OL. Lumniczer-iratok. 30. tétel.

³ OL. Lumniczer-iratok. 46. tétel.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 126. tétel. — Hüm. 1849. 14.207. — HL. 1848/49. iratok. 13/100 (97).

⁵ Högyes: Emlékkönyv. 241. oldal.

⁶ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

KERESZTI BÉLA, azelőtt Kerszt sebész honvédorvosi állásért folyamodik. 13 éve sebészkedik, 8 évig ellátta Nagykőrösön a Chevaux légerek csapátát, cholera-orvos is volt Nagykőrösön 1836-ban. 1835-ben, 24 éves korában szerezte sebészi oklevelét — honvédorvosi állásért folyamodik;¹ kineveztetik a 23. győri zászlóaljhoz orvosul hadnagyi címmel és október 1-i ranggal.² *Klapka* Komáromban 1849. május 4-én a 2. huszárok főorvosául nevezi ki,³ működéséről jelent a 2. huszárok parancsnoksága 1849. május végén.⁴

1812-ben született, 1835-ben szerzett Pesten polgári sebészi oklevelet. A szabadságharc után Pesten működik.⁵

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 228. 387. tétel.

² Közlöny. 1848. október 12. 124. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 21.441. 2201 H.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 55. tétel.

⁵ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 94. oldal.

KERN BENŐ főorvos századosként működik a nórgrádi zászlóaljnál, mint a Pető-brigád főorvosa — jelenti a

Guyon-divízió 1849. március 6-án Tiszafüredről;¹ a Hradek álladalmi uradalomban volt Kern főorvos — jelenti *Lumniczer* igazgató törzsorvos a hadügyminisztériumnak március 18-án.² — A szabadságharc után Liptó megyében a honvédegylet tagja, mint igazolt honvéd főorvos.³

Liptószentmiklósi származású. 1825-ben Pesten avatták orvosdoktorrá.⁴ Liptó megye tb. főorvosa s a hradek likavai uradalom orvosa. 1848/49-ben tábori főorvos volt. 1876 decemberében halt meg Hradeken, 68 éves korában. Orvosdoktori értekezése: *Dissertatio inauguralis de tylosi*. Budae. 1825.⁵

¹ OL. Lumniczer-iratok. 48. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 5419.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁴ Högyes: Emlékkönyv. 233. oldal.

⁵ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók. — Bugát-Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. 50. oldal.

KERTÉSZ KÁROLY mint igazolt honvéd hadnagyalorvos él 1868-ban a Jászkerületben.¹ — Szabadságharc alatti működése ismeretlen.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

KHORDA (KORDA) IMRE Jászárokszállás sebésze, a Jászkúnok által alakított 14. gyalogezred orvososa, oklevelés polgári sebész, 12 éve működik Jászárokszálláson. Működött a verbácsi táborban, igazolja *Linzbauer Ferenc* Xavér, a megye orvososa. Honvédorvosi állásért folyamodik;¹ kineveztetik 1848. október 19-én a Lehel-lovasághoz orvosul hadnagyi címmel;² a 14. huszároknál Új Aradon működik, jelentik 1848. december 31-én a hadügyminisztériumnak;³ 1849 februárjában kiküldetik *Khorda* a táborba *Czapkay Somával* együtt;⁴ még áprilisban is az aradi kórházban működik a 3. osztályon.⁵ májusban kineveztetik főhadnagy orvosul,⁶ júliusban mint főorvos a világosi kórházban működik.⁷

¹ OL. Igazságügymin. D 228. fasc. 389. tétel.

² Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

³ OL. Hüm. 1849. 3294.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 102 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. 3294. 9623.

⁶ OL. Hüm. 1849. 19.463.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 2565 H.

KIESER FERENC orvosdoktor 1849 januárjában kinevezetik hadosztályi rendező főorvosul — jelenti *Lumniczer* igazgató törzsorvos,¹ január 27-én Flór hadügyi egészségi osztályfőnök Péterváradra küldi főorvosnak;² kinevezése a *Közlönyben* megjelenik;³ áprilisban Szentesen van *Kieser*, a vadász zászlóaljtól a tábori kórházban, *Kanka* törzsorvos jelentése szerint;⁴ tifuszban fekszik *Kieser* főorvos Szentesen, jelenti *Pürstinger* törzsorvos 1849. július 16-án.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 5419.

² OL. Hüm. 1849. 1427.

³ Közlöny. 1849. március. 44. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. 9624.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2629 H.

KIFFE JÁNOS sebészt *Kanka* törzsorvos 1849. június 15-én a szegedi tábori kórházból a vadászokhoz rendeli.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 24. 284. 2694 H.

KIKÓ KÁROLY orvosdoktor, mint Perczel táborának rendező főorvosa Karcagon, a tábori kórházban működik; a hadügyminisztérium egészségi osztálya utasítja, hogy az irományokról pontos jegyzőkönyvet vezessen (1849 február 1.),¹ mint rendező főorvos sorozatosnak a hadügyminisztériumnak a tábor egészségügyét,² mint erélyes rendező főorvos sorozatosan összeütközésbe kerül Karcag város főbírájával, *Varró Lászlóval*, a tábori kórház ellátása miatt,³ törzsorvosi kinevezését sürgeti.⁴

Zajugróczy, trencsénmegyei születésű, 1845-ben szerzett Pesten oklevelet.⁵ Cikkeit is irt az *Athenaeumba* (1842), *Orvosi Társa* (1843–45), két munkát is irt.⁶

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 108 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 195 H. 362. 1331 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 195 H. index. — Hüm. 1849. 3069. 4288., 5050. 5839.

⁴ OL. Hüm. 1849. 19.467.

⁵ Högyes: Emlékkönyv. 242. oldal.

⁶ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

KISS ISTVÁN igazolt honvéd hadnagyalorvost Heves megyében veszik számba 1868-ban.¹ Szabadságharc alatti működéséről adat nincs.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

KIS PÁL igazolt honvéd orvos 1868-ban Komárom megyében él, tagja az ottani honvédegyletnek.¹ — Szabadságharc alatti működéséről adat nem áll rendelkezésre.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

KISFI ZSIGMOND 1848. július 8-án kinevezetik hadnagy orvosul,¹ *Stáhl* tábori főorvos 1848. december 5-én a Hannover-huszárokhoz helyezi;² először a 8. zászlóaljjal volt az óvári táborban, később a 11. huszárezred tartalékszázadánál működött; 1849. január 28-án kinevezetik a 63. zászlóaljhoz főorvos századosnak,³ kinevezése a *Közlönyben* is megjelenik,⁴ *Asbóth* ezredes 1849. május 7-én jelenti az egészségügyi osztálynak a hadügyminisztériumban: *Kisfi* gyáván viselkedett;⁵ törlik az orvosok sorából,⁶ *Kisfi* tiltakozik a vád ellen,⁷ vizsgálatot kér,⁸ június 12-én maga a hadügyminisztérium sürgeti az igazságügyi osztálynál az ügy elintézését;⁹ számos bizonyítvány tanúsítja a hadügyminisztérium egészségi osztálya előtt, hogy *Kisfi* doktor közvetlen a harcban álló zászlóalj arca mögött szalmatűz lángja mellett kötözte a sebesülteket. Nyolc honvédtiszt bizonnyítvány tanúsítja, hogy *Kisfi* mindig bátor volt és nem gyáva;¹⁰ az egészségi osztály kéri *Asbóth* ezredest, nyilatkozatát küldje végre be, hogy az igazságügyi eljárást be lehessen fejezni,¹¹ de „ki mer egy ezredest kompromitálni?”¹² *Kisfi* igazolása kedvező elintézés nyert: kinevezetik az 5. zászlóalj százados főorvosául 1849. július 1-én,¹³ szorgalmasan működik a zászlóaljánál — jelenti július 21-én a temesvári táborból.¹⁴

Orvosdoktor, gyönki, tolnamegyei származású. Pesten szerezte diplomáját 1847-ben.¹⁵ Orvosdoktori értekezésének címe: *Dissertatio inauguralis medica de endodermica*. Pestini. 1847.¹⁶

¹ Közlöny. 1848. 103. szám.

² OL. Országos Bizottság. 1848. 13. kútfő. 448. index.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 92 H.

⁴ Közlöny. 1849. február 28. 40. szám.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 1304 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. 12.884.

⁷ OL. Hüm. 1849. 12.884/b.

⁸ OL. Hüm. 1849. 14.377. index

⁹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1974 H.

¹⁰ OL. Hüm. 1849. eüo. 2148 H.

¹¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2298 H.

¹² OL. Hüm. 1849. eüo. 2298/b H.

¹³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2453 H.

¹⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

¹⁵ Högyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

¹⁶ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

KLEIN FARKAS okleveles sebész Pestről 1848. május 24-én folyamodik honvédorvosi állásért,¹ a Wasa 60. sorozatnál császári orvos, a hazáját szeretné szolgálni — írja kérvényében.² 1848. november 17-én Kossuth Lajos kinevezi az első zászlóaljhoz orvosul hadnagyi ranggal,³ 1849. augusztus 7-i várkormányi parancs Klein Farkas orvosot a 15. zászlóaljhoz vezényli Komáromba.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 228. fasc. 388. tétel.

² OL. Igazságügymin. 1849. D 228. fasc. 407. tétel.

³ Közlöny. 1848. november 21. 164. sz.

⁴ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 249. oldal.

KLEIN FERENC hadnagy orvos a honvédseregénél 1848. november 1-től.¹ Gyöngön született, Tolna megyében, 1849 június havában megszerzetett a Don Miguel-ezred 3. zászlóaljához százados főorvosnak,² kinevezése a Közlöny 1849. június 27-i számában megjelenik.³ 1849. június 18-án dandár rendező főorvos lesz.⁴ —

Vielka Glinán született Tarnóban, Galiciában, 1812. évben a pesti egyetemen avatták orvosdoktorrá 1848-ban.⁵ — A szabadságharc után Pesten működik mint gyakorló orvos.⁶

¹ OL. Hüm. 1849. 19.932. 2275 H.

² OL. Hüm. 1849. 20.945. 2163 H.

³ Közlöny. 1849. 142. szám. — Virányi: Honvédtisztí. koszorú. 4814. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. 2294 H.

⁵ Högyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

⁶ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. 87. oldal.

KLEIN KÁROLY honvédalorvos Uzsonkon 1849. május 29-én torlaszt épített, a töltésen dolgozóknak kifizet 40 pft-ot,¹ 1868-ban mint igazolt honvéd orvos Ung megyében él.²

¹ Lehoczky Tivadar: Bereg megye és Munkács 1848/49-ben. Munkács. 1899. 111. oldal.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

KLEINMANN LIPÓT orvosot a szegedi tábori kórházból 1849. április 23-án Flór egészségügyi osztályfőnök 11.375—1126 H. szám alatt Lumniczer igazgató főorvoshoz küldi, alkalmazza őt a legfőbb szükség szempontjai szerint a seregénél.¹

Orvostdoktor, tanárként működött Zerkovitz Prinz Janka nevelőintézetében, 1869-től kezdve a Szegedi Híradónak munkatársa. Meghalt 1876-ban.²

¹ OL. Lumniczer-iratok. 109. tétel.

² Szinnyey J.: M. írók.

KLIMATSEK JÁNOS orvos, sebész a székelly 1. ezred főorvos századosa az aradi tábori kórház 3. osztályán működik — jelentik 1848. december 31-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 3294.

KLINGER ADOLF (Lajos) polgári sebész kineveztetését kéri Lumniczer igazgató törzsorvos Budáról 1849. május 26-án;¹ Klinger Adolf a 45. zászlóalj orvososa eltűnt — jelenti a Kmety-hadosztály törzsorvosa 1849. július 15-én a hadügyminisztériumnak.²

¹ OL. Hüm. 1849. 1752 H. eüo.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2360 H.

KLOPS GUSZTAV wallendorfi születésű, Kolozsváron tanult sebész hallgatót a 2. határvéd zászlóalj orvosul kéri kineveztetni — orvosnak csak okleveles, vagy legalább kitanult sebész nevezhető ki, így Klops csak orvossegéd lehet — hangzik a hadügyi egészségi osztály döntése 1849. május 19-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 15.249. 1523 H.

KNEIFF JÁNOS sebész és szülész 3. éve folytat gyakorlatot Budán, kezeli a városi dolgozóház betegeit. 1846-ban 36 éves korában szerezte meg az oklevelét. Moson megyében született Nizsiden — honvédorvosi állást kér 1848 őszén.¹ 1849-ben még a hadseregénél működik a Hadi Levéltár adata szerint.²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 232. 591. tétel.

² HL. 1848/49. iratok. 5/52.

KNOEPFLER NÁTHÁN orvostudor és sebész 21 éve működik Arad városában, főorvos a 4. sz. aradi tábori

kórházban. Zászlóalji beosztást kér. Kinevezetik a 101. zászlóaljhoz a szolnokabonyi táborba százados főorvosul, jelentkeznie kell *Mágocsy* rendező főorvosnál — szól a hadügyminiszterium rendelete 1849. július 21-én,¹ 1849. augusztus 1-től a 102. zászlóaljhoz nevezetik ki százados főorvosul.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2741 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2744 H. — Közlöny. 1849. július 25. 157. szám.

KOCH GYÖRGY a 3. huszárok ezred-orvosa, orvostudor, sebész, szemész, szülész, a szegedi tábori kórházban működik — jelentik 1849. május 31-én,¹ mint a kórház főorvosa elbocsátását kéri, mert nem lép elő; szeretne Felső-Magyarországra kerülni — adja elő 1849. június 19-i kérvényében a hadügyminiszternek. — Szolgáljon tovább és legyen jó magyar, válaszolja az egészségi osztály.²

¹ OL. Hüm. 1849. 18.835. 1931 H.

² OL. Hüm. 1849. 19.188. 1937 H.

KOHARITS (KOHAROVITS) JÁNOS orvostudor, a hatvani uradalom orvosa 1846 óta. 1844-ben szerezte meg oklevelét, 27 éves korában — honvédorvosi állásért folyamodik 1848. őszén,¹ 1849. júniusában a komáromi főkórházból tesz jelentést mint főorvos.² — 1868-ban Somogy megyében, Szigetváron mint zászlóalji orvos él, mint igazolt honvédfőorvos³ 1890-ben még életben van.⁴

Szigetváron született 1816-ban. 1844-ben szerzett orvostudori oklevelet Pesten.⁵ Több cikket írt.⁶

¹ OL. Igazságügymin. 1849. 504. tétel. D 229. fasc.

² OL. Hüm. 1849. 23.222. 2435 H.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁴ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Bp. 1891.

⁵ Högyes: Emlékkönyv. 240. oldal.

⁶ Szinnyey J.: M. írók. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statiszt. Bp. 1876. Légrády. 276. oldal.

KOHN (Cohn) LEONHART országos fogorvosi intézet tervezetét nyújtja be 1849-ben a hadügyminiszternek. Utazó országos segélyhozó fogorvosi intézet nagy hasznára lenne a seregnek is. — 1826-ban lett sebész-mester. A promontori tábori kórházban működött mint

fogorvos, május hó folyamán az ott alakított kórházakban díj nélkül dolgozott, gondozta Buda várának ostrománál hátramaradt sebesülteket — adja elő 1849. nyárelő 11. napján.¹ Mint hadnagy alorvos kinevezetik a VII. hadtesthez 1849. június* 28-án.²

¹ OL. Igazságügymin. D 236. 4055. 1849.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2412 H.

KOLLEK JÁNOS kineveztetését ajánlja a mezőhegyesi ménestelep kórháza,¹ a szabadságharc előtt polgári sebészként működik Battonyán,² 1868-ban is még Battonyán él mint igazolt honvédorvos.³

¹ OL. Hüm. 1849. 5184. index.

² Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 31. oldal.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus Pest. 1869.

KOMÁROMY JÓZSEF sebész-mestert, a csanádi mozgó csapat alorvosát főorvosnak ajánlja *Keményfi József*, a csanádi önkéntes zászlóalji parancsnoka és az egyetemi légio parancsnoka Makón 1849. április 5-én. 1841 óta *Komáromy József* Nagybecskereken és Zsombolyán működött; hivatalos sebész is lett és táblabíró;¹ — csak akkor lehet főorvos, mondja a hadügyminisztérium egészségi osztálya, ha sebész-mester legalább;² május 20-án jelenti a makói tábori kórháznak összegyűlt adományokat.³

¹ OL. Hüm. 1849. 9778. 8778.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 952 H.

³ Közlöny. 1849. 110. szám.

KNÖPFLEK VILMOS (zarándi), orvos, sebész, szemész és bábamestert honvédorvosnak ajánlja *Berde Móza* kormánybiztos 1849. májusában;¹ százados főorvosul kinevezetik *Knöpfle* a károlyvárosi ostromsereghez,² május 31-én már el is indított a károlyfehérvári ostromsereghez,³ június 1-én már előléptetést kér.⁴

Orvos, sebész-doktor, szemész és szülész-mester. Született 1815-ben Boiczán, a régi Zaránd (Hunyad) megyében, hol apja kincstári orvos volt. Iskoláit Zalatnán és Kolozsváron járta. 1834-ben Bécsbe ment, orvosi diplomáját Bécsben szerezte 1840-ben. 1841 óta Zaránd megye főorvosa, kincstári

bányaorvos. Külföldi utakon tanulmányozta Franciaország, Belgium és Hollandia fürdőit. 1848-ban nemzetőr százados lett Zalatnán, orvosként szolgált Bem, Czetz és Gál Sándor táborában. A szabadságharc után Zalatnán újból bányaorvos; 1850-ben Marosszék főorvosa lett Marosvásárhelyen, az ottani kórház élén állt. Sokat foglalkozott geológiával. Orvosegyesületi elnökek is megválasztották, kitüntetések is kapott. 1875-ben és még két ízben országgyűlési képviselő. Meghalt 1882. szeptember 28-án.⁵ Irodalmilag is működött.⁶

¹ OL. Hüm. 1849. 15.810.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1519, 1597 H.

³ OL. Hüm. 1849. 17.749, 1795 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 19.150, 1972 H.

⁵ Orvosi Hetilap. 1882. 1041. oldal.

⁶ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók. — Hőgyes: Emlékkönyv. 265. oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. 200. oldal.

KORÁNYI FRIGYES „kinevezetik Szabolcsban 48-dik honvédszászlóalrhoz orvosul. Pest. november 10. 1848. Mészáros Lázár hadügyminister;”¹ előzőleg a szabolcsmegyei nemzetőrök orvosa volt.² Korányi Frigyes orvos-növendék a 104. honvéd zászlóaljnál az ideiglenes főorvos. Alorvosai: Reiner Zsigmond abszolválta orvostanhallgató és Boehm József sebész-mester — jelenlenti a temesvári táborból 1849. július 21-én a 4. hadtest rendező főorvosa.³

Korányi Frigyes, Kronfeld Sebald gyakorló orvos fia, Nagyállóban született 1828. december 20-án. Középiskoláit Szatmáron és az egri érseki főgimnáziumban végezte. 1844-ben Pestre jött, hol mint medikus tagja lett az egyetemi ifjak által alapított irodalom művelő társaságnak. Az 1848-as márciusi mozgalmakban kimagaszló szerepet töltött be, tagja volt a március 19-i pozsonyi küldöttségnek s résztvett a kolozsvári küldöttségben is. A szabadságharcban mint honvédorvos vett részt. A világoi fegyverletétel után sok zaklatásnak volt kitéve. Egy ideig Balassa fogadja be tiszteletbeli tanársegédjének. 1851-ben avatták orvos- és sebészdoktorrá. Ugyanez évben Bécsben Schuh mellett műtőnövendék. 1852-ben Bécsből kiutasítja az ottani rendőrség. Pestre jött, innen Nagybányára internálták, majd szülővárosába. 1857–58-ban végigutazta Nyugat-Európát. 1861-ben Szabolcs

megye orvosa lett, 1863-ban a szabolcsmegyei ínségkórház főorvosa. 1864-ben a pesti egyetem az idegkórtanból magántanárrá habilitálta. 1886-tól 1908-ig a pesti tudományegyetemen a belgyógyászat rendes tanára. 1886/87. tanévben rector. 1913. május 19-én halt meg.⁴

A Korányi iskola megalapítója. A magyarországi tuberculos elleni küzdelem kezdeményezője és motorja volt. Apja néhai Korányi Sándornak.

Hosszú élete során rengeteg kitüntetésben és elismerésben részesült. Számos orvostudományi munkát, könyvet írt. Neve a magyar belgyógyászat tudományától el nem választható.

¹ Közlöny. 1848. november 12. 155. sz.

² Szabolcs vármegye története. 1200. oldal.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

⁴ Hőgyes: Emlékkönyv. 244. 400. — Szinnyey J.: M. írók.

KORDINA KÁROLY nyugdíjas császári alorvosnak a hadügyminisztérium évi 120 pft nyugdíjat engedélyez 1849. március 24-én;¹ — június 1-én Lands-hut (Aradi) törzsorvos főhadnagynak terjeszti elő; Kordina a pankotai kórházban működik mint hadnagy alorvos.²

1807-ben született, 1843-ban Bécsben szerzett sebész-mesteri oklevelet. A szabadságharc után Pankotán községi orvos.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 650 H. — Hüm. 1849. 7027. 599 H.

² OL. Hüm. 1849. 19.150, 1972 H.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. 14. oldal.

KORNHOFFER JÓZSEF alkalmaztatása idejét kérdi 1848. november 5-én a magyar hadi főparancsnokság;¹ október 1-én neveztetett ki a 23. zászlóaljhoz hadnagy alorvosul;² november 21-én Kossuth kinevezi Kornhoffert a 21. zászlóaljhoz főorvosul századosi címmel;³ Kornhoffer működéséről 1849. március 27-én jelentést tesz Lumniczer igazgató törzsorvosnak Walter Ferenc osztályrendező főorvos.⁴ — 1868-ban Marosszéken él, tagja mint igazolt honvédfőorvos az ottani honvédegyletnek.⁵

¹ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kűtfő. 343. 518.

² Közlöny. 1848. október 12. 124. sz.

³ Közlöny. 1848. november 21. 164. sz.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 72. tétel.

⁵ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 5077. 5014.

KORNHOFFER LAJOS orvostudor, a császári 62. szerezdnél orvos — honvédorvosi állást kér. Kossuth Lajos 1848. november 2-i levele szerint ő lett a főorvos. Kmety igazolja, hogy a schwechati csata során fáradhatatlan volt. Két hónapig Töltényi János alatt szolgált,¹ a 10. zászlóaljnál működik, 1848. augusztus 10-én neveztetett ki — jelenti Walter Ferenc rendező főorvos Miskolcra 1849. február 24-én,² kinevezetik a 35. zászlóaljhoz főorvosul főhadnagyi ranggal 1848 novemberében,³ 1849. május havában a Császárfürdő melletti tábori kórházban működik.⁴ A szabadságharc után, 1868-ban Pesten él, igazolt honvédfőorvos,⁵ 1890-ben még életben van.⁶

Németbolyon született, Baranya megyében, 1848-ban Pesten lett orvosdoktor.⁷

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 229. fasc. 500. tétel.

² Közlöny. 1848. november.

³ OL. Lumniczer-iratok. 38. szám.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 55. tétel.

⁵ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁶ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Buda-pest. 1891.

⁷ Hőgyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

KÓSA ISTVÁN mint igazolt honvéd orvos 1868-ban Kézdivásárhelyen él, tagja az ottani honvédegyletnek.¹

1813-ban született, Kolozsváron 1836-ban szerzett sebész-mesteri oklevelet. A szabadságharc után járási orvos Alsó-Torján, Háromszék megyében.² — Szabadságharc alatti működése nem ismeretes.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

² Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 143. oldal.

KÓSA MÓZES 15 esztendeje gyakorló és sóbányai orvos, városi orvos is. Honvédorvosi állásért folyamodik Nagyszebenből 1849. május 16-án, Káldy törzsorvos ajánlja kinevezését. Kinevezetik hadnagy alorvosul. Czetz kinevezi 1849. jún. 27-én a medgyesi kóro-

dába főhadnagy alorvosul Kósát, ki Vizaknán működik.¹

középajtai Kósa Mózes orvos, sebész, szülész-mester. Tanára volt a kolozsvári orvossebészeti tanintézetnek.² Itt kapott oklevelet 1834-ben a polgári sebészetből. Kamarai orvos és Vizakna orvosa volt. Cikkeket írt az *Orvosi Tárb*a; munkája is megjelent a vizaknai sósforrásokról.³

¹ OL. Hüm. 1849. 16.672. 1677 H. 22.918. 2357 H.

² Maizner János: A kolozsvári orvos sebészeti tanintézet vázlata. 1775—1872. Kolozsvár. 1890.

³ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók. — Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 152. oldal.

KOSKA JÁNOS sebész patronus, fősebész beosztását kérdik,¹ a 62. zászlóaljnál működik Szabadkán,² a *Thurszky* ezrednél főorvosként működik Koska — jelenti 1849. június 28-án a 4. hadtest rendező főorvosa,³ július 21-i jelentés szerint a 121. zászlóalj főorvosaként nagy szorgalommal tevékenykedik.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 531. index.

² OL. Hüm. 1849. 7050. 8081. index.

³ OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

KOVÁCS DEZSŐ kinevezetik a szabadkai újonctelephez 1849. június 14-én hadnagy alorvosul. Előzőleg Ráckeven működött 10 esztendeje, mint sebész,¹ július 27-én Tápéra vezényeltetik a 122. zászlóaljhoz.²

¹ OL. Hüm. 1849. 19.537. 1993 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2880 H. — HL. 1848/49. iratok. 13/100 (99).

KOVÁCS IMRE Léván kinevezetik a 17. zászlóaljhoz főorvosul századosi címmel 1848. október 3-án,¹ Pöltenberg hadosztályában működik — jelentik Tiszafüredről 1849. március 6-án,² Zólyomból jelentést küld Lumniczer igazgató törzsorvosnak.³ 1849. június 26-án kéri a huszárokhoz az áthelyezését.⁴ Egy Kovács Imre nevű igazolt honvédfőorvos él 1868-ban Hódmezővásárhelyen,⁵ 1890-ben Kápolnán.⁶

¹ Közlöny. 1848. október 6. 118. sz.

² OL. Lumniczer-iratok. D 800. fasc. 47. tétel.

³ OL. Lumniczer-iratok. 4. tétel.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2289 H.

⁵ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁶ Mikár Zs.: Honvédkönyv. Budapest. 1891.

KOVÁCS IMRE (Endre) sebész-mester kinevezetik a 14. zászlóaljhoz főorvosul századosi címmel 1848. október 19-én,¹ 1849. januárjában jelentik a hadügyminisztériumnak a 14. zászlóaljtól a működését;² február 4-én közlik, hogy Kovács Imrét először Piller ezredes nevezte ki,³ szabadságon van Kovács Imre — jelentik 1849. június 28-án.⁴

¹ Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

² OL. Lumniczer-iratok. 3. szám.

³ OL. Lumniczer-iratok. D 801. fasc.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2373 H.

KOVÁCS ISTVÁN sebész, szülész-mester Perbálon, 1848. október 30-án folyamodik Perbálról. Tordai születésű, oklevelét 1844-ben szerezte, 36 éves korában,¹ a 74. zászlóaljnál működik hadnagy alorvosként. Bem által nevezetett ki — jelentik 1849. július 21-én a temesvári táborból Fekete Ferenc, a 4. hadtest rendező főorvosa.²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 228. fasciculus. 390. szám.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

KOVÁCS JÓZSEF oklevelű sebész a 17. zászlóalj hadnagy alorvosaként működik — jelenti Garay János, az 1. hadtest törzssorvosa 1849. június 18-án,¹ kinevezetik Kovács József a hadügyminisztérium egészségi osztály által a 17. zászlóaljhoz hadnagy alorvosul.²

¹ OL. Hüm. 1849. 20.945. 2163 H.

² OL. Hüm. 1849. 21.381. — Közlöny. 1849. június 27. 142. szám.

KOVÁCS KÁROLY igazolt honvéd orvossegéd Kézdivásárhelyen él, tagja az ottani honvédegyletnek.¹ — Egyéb adat nem áll rendelkezésre személyéről.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

KOVÁCS KÁROLY igazolt honvéd orvos 1868-ban Pesten él,¹ 1890-ben még életben van, tagja a honvédegyletnek.² Szabadságharc alatti működéséről adat nem maradt fenn.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi Honvédtisztítkosorú. 5145.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

KOVÁCS PÁL sebész, hadnagy alorvos a Hajdu-lovasságnál művelt, jóindulatú ember — jelenti a parancsnokság a hadügyminisztériumnak 1849 februárjában.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 3658.

KOVÁCS PÁL sebész kinevezetik hadnagy alorvosul a 22. honvédszászlóaljhoz.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 745 H.

KOVÁCS ZSIGMOND orvossebész a debreceni tábori kórházban működik 1849 áprilisában,¹ ki is nevezetik a debreceni tábori kórházhoz alorvosul.² Kovács Zsigmondot visszakeri az 5. hadosztály.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 762 H.

² Közlöny. 1849. április 5. 71. szám. — Virányi: Honvédtisztítkosorú. 5171.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 921 H. index.

KOVATSITS ALBERT tábori orvos fizetését, 35 pft-ot 1849. januárjában Komáromban kifizetik.¹

¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner.

KOVÁCSY JÁNOS (KÁROLY) orvos-tudor, sebész, szemészt Kassán Mészáros Lázár hadügyminiszter kinevezi 1848. október 1-i ranggal a 20. zászlóaljhoz főorvosul;¹ vérömlést kapott Kovácsy, le kellett mondania, de 1849. május havában újból alkalmazást kér;² 13 évig volt Korpona physikusa, 6 hónapig százados főorvos és tábori kórodai igazgató volt.³

¹ Közlöny. 1848. október 6. 118. szám.

² OL. Hüm. 1849. 16.023.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1624 H.

KOZMA JÓZSEF kinevezetik százados főorvosul 1848. júliusában.¹

Orvosdoktor, kaposvári származású. 1807-ben született, a pesti egyetemen szerzett oklevelet 1831-ben,² Sárdon volt gyakorló orvos, mint egy nemes társaság orvosa.³ Orvosdoktori értekezése:

Dissertatio inauguralis pharmacologico-med. de cortice Cascarillae. Pestini 1831.¹

¹ Közlöny. 1848. július 8. 29. szám. — Pesti Hirlap. 1848. július 12. 103. sz. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5196.

² Högyes: Emlékkönyv. 234. oldal.

³ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 83. oldal.

⁴ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók. — Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 268. oldal.

KÖLBLING JÓZSEF egykori orvos a főhadfogadó kormány ajánlatára az újonckor vizsgálatára felvétetett. Fáradhatatlanul működik — jelenti Debrecenben a 39. szerezred,¹ felesleges Köbling orvosnak a magánházaknál fekvő megfagyott honvédekhez járni, a honvédek a tábori kórházak felállításával amúgy is kórházba fognak jutni.² —

1813-ban született, Bécsben 1839-ben szerzett polgári sebész oklevelet. A szabadságharc után Margitán működik.³

¹ OL. Hüm. 1849. 2968.

² OL. Hüm. 1849. 2990.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 70. oldal.

KÖNIG JÓZSEF 1831. óta fősebesz a császári hadseregben. 1848. novemberében nevezte ki fősebesznek Csányi kormánybiztos.¹ — Orvossebeszdoktor, vesztgári orvos volt Brassóban. Munkát írt 1843-ban a borszéki ásványvízről.²

¹ OL. Lumniczer-iratok. 73. tétel.

² Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

KÖRMÖNDY FERENC a 2. székely zászlóaljnál működik — jelenti Bem Nagyszerebenből 1849. április 1-én,¹ április 12-én Bem altábornagy úr előterjesztésére kinevezetik a 2-ik székely zászlóaljhoz orvosul.² — 1868-ban mint igazolt honvéd orvos Hunyad megyében él.³

1820-ban született; 1842-ben szerzett Kolozsváron sebészmeisteri oklevelet.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 9495. 685 H.

² Közlöny. 1849. április 12. 77. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5241.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest 1869.

⁴ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 338. oldal.

KÖRMÖNDY (KÖRMENDY) LAJOS Csíkszentgyörgyről 1848. szeptember 1-én folyamodik honvédorvosi állásért. Tábori orvos az 1. székely határvédeknél. 1841-ben kapott a kolozsvári liceumon oklevelet 22 éves korában. 5 neveletlen gyermeke van. Dr. Szentpétery János Csíkszereda főorvosa igazolja Körmöndy kiváló működését,¹ a 2. székely zászlóaljnál működik — jelenti Bem 1849. április 1-én,² kinevezetik Bem előterjesztésére a 2-ik székely zászlóaljhoz hadnagy orvosul.³ — A szabadságharc után Csíksomlyón él, igazolt honvéd főorvos.⁴

1818-ban született, Kolozsváron 1841-ben szerzett polgári sebész sebész oklevelet.⁵ A csíkszéki járás orvosa.

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. fasc. 349. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 9495. 685 H.

³ Közlöny. 1849. április 11. 77. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5243.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest 1869.

⁵ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 104. oldal.

KÖSZEGI ANDRÁS százados főorvos beteg, 1849. január 20. óta Debrecenben van.¹ Mint a 17. zászlóalj főorvosa dandár rendező orvos, Garay hadügyi egészségi osztályhoz történt kinevezésekor, 1849. június 18-án átveszi az 1. hadtest törzssorvosi hivatalát,² június 25-én mint az 1. hadtest h. törzsorvosa a mosonaki főhadiszállásról jelent.³

¹ OL. 1848/49. iratok. LX. 1. hadtest parancsnokságának iratai. D. 770. fasc.

² OL. Hüm. 1849. 2294 H.

³ OL. 1848/49. iratok. CXVII. Görgey-hadsereg iratai. 1. hadtest. D. 827. fasc.

KÖVESSY FERENC 14 éve végzett orvostudor. Működött a bécsi kórházakban is, 12 éve tisztí főorvos Székesfehérváron. A székesfehérvári önkénteseket a táborba kísérte, 1848. szeptember 27-ig volt a fehérvári csápatnál főorvos. Csányi kormánybiztos nevezte ki főorvosnak. Pozsonyból folyamodik, mint a mozgó őrsereg 1. zászlóaljának főorvosa 1848. november 26-án; mint a 18. zászlóalj főorvosa ténykedik Komáromban Kövessy — jelenti Weitzenbreyer (Buzay) törzssorvos 1849. március 3-án.² 1849. március 6-án kinevezetik a hadügyminisztérium egészségi osztálya által a 18. zászlóaljhoz százados főorvosul;³ májusban kérdi a komáromi

törzsorvosi hivatalt a hadügyminisztérium egészségi osztálya: miért nincs *Kövessy* a 18. zászlóaljban, holott 420 H. szám alatt ide neveztetett ki.⁴

1813-ban született Lovasberényben, Fehér megyében. Pesten 1836-ban szerzett orvosi oklevelet.⁵ Székesfehérvár tiszti főorvosaként, majd a megye tb. főorvosaképpen működött; kórházi főorvos is volt és törvényhatósági bizottsági tag. Cikkeket írt a Gyógyászatba (1869, 1871), stb. Orvostudori értekezése: *Orvostudori értekezés a szivgyulladás-ról*. Buda. 1836. Meghalt 1885. június 21-én Székesfehérváron.⁶

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasc. 867. tétel.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 420 h.

³ Közlöny. 1849. március 6. 45. szám. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 5270. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. 15.879.

⁵ Högyes: Emlékkönyv. 237. oldal.

⁶ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. 118. oldal. Bp. 1876. Légrády. — Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 34. oldal.

KÖVÉR FERENC (József) hadnagy orvos 35 éves, komáromi születésű a 71. zászlóaljnál működik — jelenti a zászlóalj 1849. májusában a hadügyminisztériumnak;¹ a komáromi augusztus 2-i napiparancs másodrendű orvosból elsőrendűvé lépteti elő főhadnagyi címmel;² a 71. zászlóaljtól *Kövé Ferenc* a kórházba vezényeltetik Komáromban szeptember 1-én,³ miután a kórházi orvosok közül 15 betegen fekszik. — 1868-ban Nógrád megyében tartják nyilván mint honvéd alorvost,⁴ 1890-ben Vadkerten él.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 19.932. 2275 H.

² Szinnyey J.: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 400. oldal. — Komáromi Lapok. 1849. szeptember 28. 66. szám.

³ Szinnyey J.: idézett munka. 249 288. oldal.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 5263.

⁵ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

KRAHL MÁRTON, Temes megye rendes seborvosa most Nagyváradon van, Tatházán működött 11 esztendő,

innen elüldözték — honvédorvosi állást kér 1848. őszén,¹ mint tábori kórházi alorvos működik Aradon — jelentik 1848. december 31-én;² megszünt dolgozni *Krahl* a Felvételi Cancellariában, a 24. zászlóaljnál van — jelenti az aradi kórház 1849. június 16-án.³

Sebészmeister, a szabadságharc előtt Rékásán működik.

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasciculus. 877.

² OL. Hüm. 1849. 3294.

³ OL. Hüm. 1849. 19.150.

⁴ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 96. oldal.

KRAMMER FERENC orvos, sebész, szülész. Főorvosi állást kér Pestről 1848. május 25-én,¹ kineveztetik Hódmezővásárhelyen a 30. zászlóaljhoz főorvosul századosi címmel 1848. október 1-től.² Újaradon a kórházban működik a 30. zászlóaljtól — jelentik Aradról 1848. december 31-én.³ Vezeti a 4. osztályt; *Krammer Ferenc* főorvos és alorvosa *Athanász Szeged* felé ment — jelenti *Landshut (Aradi)* törzsorvos Aradról 1849. április 11-én,⁴ június hóban a 4. hadtest helyettes törzsorvosaként működik, majd Péterváradon lesz rendező főorvos.⁵

Pesti származású, apja *Krammer Lipót* volt. Pesten 1844-ben szerzett oklevelet.⁶ 1818-ban született. Orvostudori értekezése: *Dissertatio inauguralis med. Enumerans species Hungaricas ranunculi Linnaei*. Pestini. 1844.⁷ A szabadságharc után Billéten és Torontál megyében mint tb. megyei főorvos.⁸

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasc. 509. 911. tétel.

² Közlöny. 1848. október 6. 118. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 3294.

⁴ OL. Hüm. 1849. 9623.

⁵ OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695 H.

⁶ Högyes: Emlékkönyv. 241. oldal.

⁷ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

⁸ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 344. oldal.

KRAMOLIN (KRAMOLINI, KRAMOLINJ) HUGÓ ISTVÁN tolnamegyei születésű, orvosdoktor, sebész, szemész, szülész és kórboncnok. 1846-ban lett orvosdoktor Bécsben. Császári seregben szolgált. Bonyhádon és Mohácson működött, 7 testvére van. Három éve gyakorol Pesten, a bécsi Allgemeines Krankenhausban is működött; honvédorvosi

állásért folyamodik.¹ Kineveztetik 1848. október 19-én a 41-ik zászlóaljhoz főorvosul századosi címmel,² sebészeti eszközöket kér a hadügyminisztérium egészségügyi osztályától 1848. december 7-én,³ *Kramolin* az eszéki várból menekült — jelenti a debreceni térparancsnokság 1849. február 26-án;⁴ március 1-én kineveztetik a 35-ik Zrínyi zászlóaljhoz százados főorvosul,⁵ márciusban és májusban jelentések érkeznek tőle a hadügyminisztérium egészségügyi osztályához.⁶

A szabadságharc után *Kramolin* gyakorló orvos volt Győrön, később Pesten élt. Cikkeket is írt.⁷ 1899-ben halt meg Pesten Kramolin István 1848-as honvédfőorvos — jelenti az Orvosi Hetilap 1899-es évfolyama.⁸

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasc. 511. 810. tétel.

² Közlöny. 1848. november 3. 146. sz. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5304. szám.

³ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő. 1848. december 7.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 402 H. — HL. 1848/49. iratok. 13/100 (98).

⁵ OL. Hüm. 1849. 4647. 401 H. — Közlöny. 1849. március 6. 45. szám.

⁶ OL. Hüm. 1849. 5302. 12.993. 1291 H.

⁷ Szinyey J.: Könyvészet, M. írók.

⁸ Orvosi Hetilap. 1899. 679. oldal.

KRATOCHWILL alorvos előléptetését kéri a péterváradai parancsnokság 1849. elején.¹ — *Kratochwill Lipót* nevű 1814-ben született ny. tábori orvos él 1875-ben Fehér megyében, Abán. Sebészmeister volt, 1840-ben szerzett Bécsben oklevelet.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1306 H.

² Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 119. oldal.

KREUTH EDWARD (gróf) kineveztetik hadnagy alorvosul a 19. zászlóaljhoz hadnagyi ranggal 1848. november 17-én;¹ százados főorvosul ajánlja a hadügyminisztériumnak a budai vár bevételekor *Lumniczer* igazgató törzsorvos,² gróf *Kreuth* hadnagy alorvos az 55. zászlóaljhoz százados főorvosul kineveztetik 1849. június 29-én,³ helyébe a 19. zászlóaljnál más kerül.⁴

Eperjesen született, 1841-ben a pesti egyetemen szerzett orvosi diplomát.⁵ Mint Eperjes főorvosa működik a szabadságharc előtt.⁶

¹ Közlöny. 1848. november 21. 164. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5324. szám.

² OL. Hüm. 1849. 20.892. 2055 H.

³ Közlöny. 1849. július 20.154. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. 22.588. 2317 H.

⁵ Hőgyes: Emlékkönyv. 240. oldal.

⁶ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Bp. 1876. Légrády. 81. oldal.

KRIEBEL (KRIBEL) ALAJOS 1848. július 15. óta szolgál a honvédseregben; a kolozsvári liceumban szerzett sebész oklevelet, előzőleg a Mátyás-ezredben szolgált. *Káladý* törzsorvos és *Czetcz* is javasolja kineveztetését a hadügyminisztériumnak 1849. június 10-én; már hadnagy alorvosként működik;¹ június 29-én mint a 15. lovasezred hadnagy alorvosa kineveztetik főhadnagy alorvosul.²

¹ OL. Hüm. 1849. 18.671. 1846 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2426 H. — Közlöny. 1849. július 20. 154. szám.

KRIEGBAUM ANTAL sebészpatrónus 1794-ben született Nagyszébenben, Pozsonyban tanult, 1821 óta van a hadseregben, 1829-ben lett fősebész, becsülettel működik *Kriegbaum* a 2. székely huszárezredben — jelenti *Peschka Ferenc* az ezred főorvosa, 1849. április 22-én a hadügyminisztérium egészségügyi osztályának.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 11.101. tétel.

KRIESER JAKAB igazolt tábori orvos 1868-ban Besztercebányán működik,¹ tagja az ottani honvédegyletnek.² még 1890-ben Besztercebányán él,³ az Orvosi Hetilap 1902-ben mint 48-as honvédorvost búcsúztatja el.⁴

1829-ben született, a pesti egyetemen szerzett orvosdoktori oklevelet.⁵

¹ Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5340. szám.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

³ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Buda-pest. 1891.

⁴ Orvosi Hetilap. 1902. 120. oldal.

⁵ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 88., 394. oldal.

KRON FRIGYES Pesten kineveztetik a 25. zászlóaljhoz főorvosul századosi címmel 1848. október 1-től.¹

Pesti származású. Bécsben szerzett oklevelet 1826-ban. Orvosdoktori értekezése: *Dissertatio inauguralis med. de mithritide*. Vindobonae. 1826.²

¹ Közlöny. 1848. október 6. 118. szám.

² Szinnyey J.: Magyar írók.

KRUTTA JÁNOS orvos megérkezett Pestről — jelenti *Weitzenbreyer* (*Buzay*) törzsorvos Komáromból 1849. május 25-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H.

KRZANEK ADALBERT alorvost főorvosnak javasolja az ezred előléptetni, 28 esztendeje működik az ezrednél — a hadügyminisztérium egészségi osztálya 1849. április 28-án kinevezi főhadnagy alorvosul és áthelyezi a 6. huszárokhoz.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 11.193. eüo. 1233 H.

KUBICZA MIHÁLY orvosdoktor a 22. miskolci zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel és október 1-i ranggal kinevezetik,¹ a *Bocskay*-huszárezred 1849. január 27-én kéri az ezredhez főorvosnak kinevezni. Nem nevezheti ki a hadügyi egészségi osztály, mert nem tudja merre van a 22. zászlóalj,² az ezred ismételtlen kéri *Kubicza* kinevezését ezredes orvosnak. — A magyar honvédseregénél csak fő- és alorvos van, tehát *Kubicza* nem nevezhető ki ezredes orvosnak — feleli a hadügyminisztérium.³ *Kubicza Mihály* főorvos századost *Stáhly* tábort főorvos nevezte ki 1848. augusztus 2-án alorvosnak, 1849. január elején főorvos lett a *Guyon*-divízióánál — jelenti *Lumniczernek*, a VII. hadtest igazgató törzsorvosának 1849. március 6-án,⁴ március 24-én mint az utászkar 1. zászlóaljának főorvosa, Füzesabonyból jelentést küld,⁵ beosztatott az utászkarnál az elmenő *Tichy* főorvos helyébe — közli április 6-án Magyaráról *Kálazdy* törzsorvos,⁶ májusban a kiscelli kórházban működik,⁷ tifuszt kap,⁸ június 21-én jelenti *Walter* rendező főorvos Tétről: *Kubicza* szorgalommal működik a 45. zászlóaljnál.⁹

Szalkadon született Hont megyében, 1848-ban Pesten lett orvosdoktor.¹⁰

¹ Közlöny. 1848. október 12. 124. sz. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5401. szám.

² OL. Hüm. 1849. 1639.

³ OL. Hüm. 1849. 77 H.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 48. tétel.

⁵ OL. Lumniczer-iratok. 62. tétel.

⁶ OL. Lumniczer-iratok. 99. tétel.

⁷ OL. Lumniczer-iratok. 22. tétel.

⁸ OL. Lumniczer-iratok. 32. tétel.

⁹ OL. Hüm. 1849. 23.842.

¹⁰ Högyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

KUBINSZKY JÓZSEF hadnagy alorvost a komáromi 1849. augusztus 7-i várkormányi parancs a 70. zászlóaljhoz vezényli,¹ szeptember 1-én pedig a várkórházba, mert 15 orvos betegnek fekszik.²

¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 249. oldal.

² Ibidem. 288. oldal.

KULCSÁR VALENTIN alorvost Flór hadügyi egészségi osztályfőnök 1849. április 23-án útnak indítja *Lumniczer* igazgató törzsorvoshoz,¹ június 28-án *Kulcsár* az olasz légiohoz neveztetik ki hadnagy alorvosul.²

¹ OL. Hüm. 1849. 1126 H. Lumniczer-iratok. 109. tétel.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2411 H. Hüm. 1849. 8331. Közlöny. 1849. július 13. 148. szám.

KUNEWALDER ZSIGMOND a 38. honvédszászlóalj főorvosa a 8. számú osztályt vezeti a tábort kórházban Új-Aradon;¹ 32 éves orvostudor, sebészorvos, magánorvos Pesten, 1848. október 16 óta honvédorvos, az aradi 2. sz. tábort kórházban működik, igen ügyes műtő — jelenti a hadügyminisztériumnak Aradról 1849. április 11-én;² előlépést kér, mellékeli az aradi törzsorvos dicsérő bizonyítványát;³ résztvevett a verseci, tomasováci s a bánáti ütközetekben,⁴ július hóban a temesvári táborban működik.⁵ 1868-ban igazolt honvédtörzsorvosként Pesten él.⁶ 1890-ben is nyilvántartásba veszik.⁷

Orvos és sebészdoktor, Pesten szerzett oklevelet 1842-ben.⁸ Orvosdoktori értekezése: *Dissertatio inauguralis medico-practica sistens observata*. Pest. 1842.⁹ 1900. október 12-én halt meg, 84 éves korában. Mint nyegvennyolcas honvédtörzsorvost és a pesti egyetem jubilált doktorát búcsúztatja az Orvosi Hetilap.¹⁰

¹ OL. Hüm. 1849. 3294.

² OL. Hüm. 1849. 9623.

³ OL. Hüm. 1849. 834 H. eüo.

⁴ OL. Hüm. 1849. 2496 H. eüo.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2565 H.

⁶ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 5446. szám.

⁷ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Buda-pest. 1891.

⁸ Hőgyes: Emlékkönyv. 240. oldal.

⁹ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

¹⁰ Orvosi Hetilap. 1900. 679. oldal.

KUSTÁR LÁSZLÓ a 2. székely zászlóaljnál működik, jelenti Bem Nagyszebenből 1849. április 1-én,¹ kinevezetik a hadügyminisztérium egészségi osztálya által Kustár 1849. április 12-én a 32. honvéd zászlóaljhoz hadnagy alorvosul;² nem jelentkezik,³ ha nem jelentkezik 14 napon belül, törölni fogják az állományból, olvassuk a Közlöny 1849. június 30-i számában.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 9495. 685 H.

² Közlöny. 1849. április 12. 77. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 22.350. 2282 H.

⁴ Közlöny. 1849. 145. szám.

KUSZTRICZKY SZILÁRD okleveles sebész, Korniczán született, Galiciában. Oklevelét 22 éves korában szerezte Pesten, 1848-ban honvédorvosi állásért folyamodik,¹ Kossuth kinevezi 1848. november 21-én a 43. zászlóaljnál alorvosul hadnagy ranggal;² december 22-én jelenti a zászlóalj: Kusztriczky, 43. zászlóalji alorvos nem érkezett meg,³ meghalt Kusztriczky 1849. május 28-án — igazolja Parlagi a 9. hadtest orvosigazgatója. Özvegye évi 100 pft nyugdíjat kap.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 232. fasciculus. 593. tétel.

² Közlöny. 1848. november 21. 164. sz.

³ OL. 1848/49. iratok. XCIV. Felső-magyarországi mozgó hadsereg főparancsnokságának iratai. D. 824. fasciculus.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2593 H.

KUTKA ELEK 18.638/1849. H. szám alatt kinevezetik a 105. honvéd zászlóaljhoz százados főorvosul 1849. június 23-án.¹ Mint a máramarosi önkéntes sereg zászlóalji főorvosa helyettesíti Doleschall főorvost a máramarosszigeti táborig kórházban.²

¹ Közlöny. 1849. 139. szám.

² OL. Hüm. 1849. 12.153.

KUZMIK SÁMUEL a táborkarhoz törzsorvosi segédül főorvosi ranggal Garay János, az 1. hadtest törzsorvosának ajánlatára 1849. május 20-án kinevezetik.¹

Orvosdoktor, eperjesi származású. Pesten 1849 elején szerzett orvosi oklevelet.²

¹ OL. Hüm. 1849. 15.662. 1573 H.

² Hőgyes: Emlékkönyv. 244. oldal.

KÜLKEY ISTVÁN Kisszeben főorvosa „hazánkhoz hív ragaszkodással viseltetvén, békés állomását kész elhagyni.” Pesten, Bécsben és Grácban tanult. 1836-ban szerzett sebész oklevelet, azóta működik Kisszebenben, honvédorvosi állást kér.¹ Kinevezetik a munkácsi 21. zászlóaljhoz alorvosul hadnagy címmel 1848. október 1-i ranggal,² szorgalommal működik zászlóaljánál,³ 1848. december 13-án Mészáros Lázár hadügyminiszter ír Stáhlly egészségügyi osztályfőnököknek és főorvosnak ajánlja.⁴ 1849. január 25-én kinevezetik a 21. zászlóaljhoz százados főorvosul,⁵ január 27-én Flór hadügyi egészségi osztályfőnök Péterváradra kiküldi főorvosul,⁶ február 15-én a 6. huszárezredhez tétetik át főorvosul,⁷ előleget kér,⁸ március 26-án kórházi főorvosi állást kér a hadügyminisztérium egészségi osztályától, mert nem szeret lovagolni.⁹

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 228. fasciculus. 350. tétel.

² Közlöny. 1848. október 12. 124. szám. — Lehoczky Tivadar: Bereg megye és Munkács 1848/49-ben. Munkács 1899. 42. 74. oldal.

³ OL. Hüm. 1848. 13.386. — 1849. 1020. 1424. 5651. 7967.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 62 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. 1427.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 267 H.

⁷ Közlöny. 1849. március 4. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 5482.

⁸ OL. Hüm. 1849. 5651.

⁹ OL. Hüm. 1849. 7967.

LACHNIT JÁNOS alebészt kéri a Főherceg Ferdinánd huszárezred 1848. október 18-án fősebésznek kinevezni,¹ 1848. november 20-án Stáhlly táborig főorvos kinevezi fősebésznek,² mint ilyen működik 1849. márciusáig,³ áprilisban elbocsátását kéri, mert haza akar menni Sziléziába,⁴ 1849. április 17-én állásától felmentik.⁵

¹ OL. Stáhly-iratok. 82. tifo. tétel. — Országos Bizottság. 1848. 13. kútfő. 275. index.

² OL. Országos Bizottság. 1848. 13. kútfő. 375. index.

³ OL. Hüm. 1849. 10.294.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 1281 H. index.

⁵ OL. Hüm. 1849. 12.978.

LAMPRECHT ÁGOSTON bécsi gyakorló orvos, sebész Pozsonyból folyamodik honvédorvosi állásért 1848. június hóban,¹ a 15. pozsonyi zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel 1848. október 1-i ranggal kineveztetik,² szorgalmasan működik a 15. zászlóaljnál,³ főhadnagy alorvosi kinevezést kér,⁴ Görgöy kinevezi 1849. májusában főhadnagy alorvosnak,⁵ működéséről a felsőmagyarországi hadserégtől jelentést tesz *Parlagi* törzsorvos,⁶ több csatában hűségesen résztvett *Lamprecht*, főorvosul ajánlja *Záborszky Imre* zászlóalparancsnok.⁷

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 228. 411. tétel.

² Közlöny. 1848. október 12. 124. sz.
³ OL. Lumniczer-iratok. 15. és 30. tétel.

⁴ OL. Hüm. 1849. 5835.

⁵ OL. Lumniczer-iratok. 30. tétel. 17.765.

⁶ OL. Hüm. 1849. 17.556. 1776 H.

⁷ OL. Hüm. 1849. 1780 H.

LANDSHUT (ARÁDI) ISTVÁN 42 éves orvos- és sebésztudor, megyei főorvos, 1849. március 31 óta honvédorvosként működik,¹ március 10-én megbízást kap az aradi tábor orvosi ügyeinek vezetésére,² kineveztetik a hadügyminiszter által az aradi táborba törzsorvosul,³ szót emel a honvédorvosok fizetési és rangviszonyainak rendezése ügyében,⁴ sorozatosan jelentést küld a hadügyminisztérium egészségi osztályának,⁵ június hóban nevét *Aradira* magyarosítja.⁶ A szabadságharc után Aradon működik, mint igazolt honvéd-törzsorvos tagja az aradi honvédegyletnek.⁷

1805-ben született, 1830-ban Bécsben avatták orvosdoktorrá. A szabadságharc előtt, 1840-ben már Arad városának főorvosa.⁸

¹ OL. Hüm. 1849. 9623.

² OL. Hüm. 1849. 6871. 589 H.

³ Közlöny. 1849. 44. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 1325. index.

⁵ OL. Hüm. 1849. 19.150. 1972 H. 24.716. 2676 H.

⁶ Közlöny. 1849. június 27. 142. sz.

⁷ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁸ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 9. oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 11. oldal.

LANGER IGNÁC orvos, sebész, szemész, szülész Aradról 1848. október 16-án honvédorvosi állásért folyamodik,¹ nem nevezheti ki *Stáhly* egészségügyi osztályfőnök, mert az aradi ügyeket *Török Gábor* kormánybiztosra bízta,² 1848. szeptember óta látja el *Langer* az aradi tábor egészségügyét. Felmentették a kórház igazgatása alól, hogy teljesen mint orvoskari igazgató és műtő működhesék.³ 1849. januárjában *Langer* a tábori orvoskar igazgatója szeretne lenni,⁴ felügyel a törzsnél,⁵ törzsorvosi kinevezést kér,⁶ április 14-én Görgöyhez vezényeltetik;⁷ *Kossuthnak* jelenti az egészségügyi osztály április 10-én: *Langer* rendező főorvos elküldetett Görgöy táborába;⁸ 1849. április 19-én Görgöy törzsorvosnak nevezte ki; igazgató főorvosként működik a lévai tábori kórházban,⁹ sorozatosan jelentéseket küld a hadügyminisztériumnak.¹⁰ Megalakítja a nyitrai tábori kórházat.¹¹ A szabadságharc után emigráns lett, eleinte az Egyesült Államokban Új Budán élt, később Davenportban 200 acres földbirtokon gazdálkodott, 1851-ben hódoló nyilatkozatot ír alá Davenportban *Kossuthnak*.¹² Később 1868-ban¹³ és 1890-ben számbaveszik mint igazolt honvédtisztet.¹⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. fasciculus. 412.

² OL. Stáhly-iratok. 302. tifo. tétel.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 75. H.

⁴ OL. OHB. 1849. 663. tétel.

⁵ OL. Hüm. 1849. 3294.

⁶ OL. Hüm. 1849. 3799. index.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 972 H.

⁸ OL. OHB. 1849. 2530. 898 H. — OL. Hüm. 1849. eüo. 972. H. 998 H. index.

⁹ OL. OHB. 1849. 2530. 898 H.

¹⁰ OL. Lumniczer-iratok. 126. tétel. — OL. Hüm. 1849. eüo. 1220 H. — OL. Hüm. 1849. 12. 393. — OL. Hüm. 1849. eüo. 1299 H. index. — OL. Hüm. 1849. 14.207. — OL. Hüm. 1849. 17.158.

¹¹ OL. Igazságügymin. D. 236. fasc. 4063.

¹² Kertbeny: Namenliste Ungarischer Emigration. 1848/1864. Brüssel—Leipzig. 1864. 947. szám. — Ács Tivadar: New Buda. Karcag. 1931. 45. oldal. —

Jánossy: A magyar emigráció Keleten. 126. oldal.

¹³ Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5553. szám. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

¹⁴ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

LANZINGER (LAZINGER) DÁNIEL kinevezetik alorvosul hadnagyi címmel a 13-ik zászlóaljhoz 1848. október 19-én,¹ a pesti Soroksári-úti tábori kórházban mint alorvos buzgólkodik *Lanzinger* — jelenti 1848. november 11-én *Halász Géza* főorvos,² mint sebészmeister, hadnagyalorvos a 33. zászlóaljnál működik, még *Sauer* országfőorvos nevezte ki — jelenti a *Guyon*-divízió Tiszafüredről 1849. március 6-án;³ szorgalmasan működik a 33. zászlóaljnál *Lanzinger* hadnagyalorvos — jelenti *Walter* törzsorvos Tétről 1849. júniusában.⁴

Polgári sebész, a szabadságharc előtt Zemplén megyében működik, Pacin községben.⁵

¹ Közlöny. 1848. november 3. 146. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5630.

² OL. Stáhly-iratok. 273. tifo.

³ OL. Lumniczer-iratok. 48. tétel.

⁴ OL. Hüm. 1849. 23.842.

⁵ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 121. old.

LASZLAVIK IMRE, a Hunyadi-huszárok alorvosa 34 éves sebésztudor — jelentik az aradi táborból 1849. április 11-én,¹ Perczel nevezte ki őt főorvosnak 1849. áprilisában — jelenti a 4. hadtest 1849. június 28-án;² igen szorgalmasan működik *Laszlavik* a 13. huszárosztály főorvosaként — közli a temesvári tábor 1849. július 21-én a hadügyminisztériummal.³

Gyöngyösi származású. Munkát is irt: „Bábaság, melyet a m. kir. pesti egyetem szülési kórodáján tartott előadások után szerkesztett. Pest. 1848.” A munkát földijének és barátjának, *Rhédey Antal* orvostudornak ajánlja.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 9623.

² OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

⁴ Szinnyey J.: M. írók.

LAUBÁL JÓZSEF fősebész a 48. gyalogrezd 3. zászlóaljánál működik. Sebész, *Csányi* kormánybiztos nevezte ki 1848. október 26-án;¹ szorgalmasan tevé-

kenykedik ezredénél — jelenti *Káladzy* törzsorvos Győrből 1849. május 17-én.²

¹ OL. Lumniczer-iratok. 73. tétel.

² OL. Lumniczer-iratok. 15. tétel.

LAUBE VILMOS *Kmety* tábornok bizonyítványa szerint a budai tábori kórházban működött. A legnagyobb golyózáporban sietett a sebesülteket bekötözni, ez alkalommal maga is sebet kapott. A császári seregnél volt, *Külkey* főorvos igazolja, hogy önként maradt el a császáriaktól — honvédorvosnak ajánlja,¹ *Laube* hadnagyalorvos már útnak is indult a Lehel-huszárcskhoz — értesíti a hadügyi egészségi osztály az aradi táborn,² megbetegedett Temesváron *Laube*, a 14. huszárok alorvosa — jelentik 1849. június 20-án.³ — 1806-ban született, 1836-ban Grácban szerzett sebészmeisteri oklevelet. Az 1875-ben készült orvosi összeírás szerint Sopronban működik.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 19.463.

² OL. Hüm. 1849. 19.150. 1972 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2192 H.

⁴ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 273. oldal.

LAUKOVICS JÓZSEF volt császári alorvos 1849. június 23-án kinevezetik a 98. zászlóaljhoz alorvosul.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 21.033. 2168 H. — Közlöny. 1849. június 27. 142. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5627. sz.

LAUTERER FERDINÁND sebészpatrónus a honvédseregnél működik mint fősebész,¹ három osztály Sándor-husár egészségügyét vezeti százados főorvosként. A hadügyminisztérium nevezte ki 1848. augusztusában — közli a *Pöltenberg* hadosztály Tiszafüredről 1849. március 6-án;² március 13-án *Lauterer* más osztályhoz tétetik át, jelenti március 20-án *Morócz* főorvos Maklárról.³

¹ OL. Országos Biztosság. 1848. 28. kűtfő. 265.

² OL. Lumniczer-iratok. 47. tétel.

³ OL. Lumniczer-iratok. 43. 44. 53. — HL. 1848/49. iratok. 13/100 (98).

LAVA JÁNOS sebészpatrónus hadnagy alorvosként működik a temesvári táborban — jelenti 1849. július 21-én a 4. hadtest rendező főorvosa,¹ *Lavát Bem* altábornagy nevezte ki.

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

LÁPOSI LAJOS kinevezetik dr. Obonyai János igazgató főorvos előterjesztésére a debreceni tábori kórházhoz 1849. februárjában alorvosul,¹ előzőleg a debreceni őrsereg hadnagy alorvosaként Aradon a táborban működött.² — A szabadságharc előtt városi rendes seborvosa Debrecennek.³

¹ Közlöny. 1849. február 28. 40. szám.

² OL. Hüm. 1849. 3294.

³ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 26. oldal.

LÁSZLÓFY FERENC a 2. székely zászlóaljnál működik, jelenti Bem Nagyszebenből 1849. április 1-én,¹ kinevezetik Bem altábornagy úr előterjesztésére a 2-ik székely zászlóaljhoz alorvosul.²

¹ OL. Hüm. 1849. 9495. 685 H.

² Közlöny. 1849. április 12. 77. szám.

LÁSZLOVICS KÁROLY 1848. júliusában honvédfőorvosul nevezetik ki;¹ kinevezetik mint 2-ik zászlóaljbéli orvos Perczel Mór tábornok úr táborába főorvosul 1848. december 16-i ranggal.²

Laszlovich Ágost Károly orvos, zágrábi születésű. Pesten szerzett orvosi oklevelet 1838-ban.³ Orvosdoktori értekezésének címe: *Dissertatio inauguralis med. Variolarum et Vaccinae historiam illustrans.* Pestini. 1838.⁴

¹ Közlöny. 1848. július 8. 29. szám. — Pesti Hírlap. 1848. július 12. 103. sz.

² Közlöny. 1848. december 27. 199. sz. — Pesti Hírlap. 1848. december 28. 250. szám. 1215. oldal.

³ Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5604. szám.

LECHNICZKY JÓZSEF a 20. kassai zászlóaljhoz alorvosul hadnagy címmel, 1848. október 1-i ranggal kinevezetik;¹ Miskolcon jelentkeznie kell december 21-én Flór törzsorvosnál;² Grósz Albert igazgató főorvos Lechniczkyt 1849. elején előléptetésre javasolja,³ előlépnie csak akkor lehet, ha leszigorlatozik — szól a kemény hadügyminiszteri parancs 1849. június 10-én.⁴ — A szabadságharc után mint igazolt honvédfőorvos Szepesolaszin működik.⁵ 1890-ben még életben van.⁶

Szepesolasziban született 1823-ban a pesti egyetem avatta orvosdoktorrá.⁷

¹ Közlöny. 1848. október 12. 124. sz.

² OL. 1848/49. iratok. CXIV. A felsőmagyarországi mozgó hadsereg főparancsnokságának iratai. D. 827. fasciculus.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1273 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 1839 H.

⁵ Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5630. szám.

⁶ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

⁷ Högyes: Emlékkönyv. 244. oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 312. oldal.

LEDNICZKY ISTVÁN Torontál megyéből menekült, 15 éve folytat orvosi gyakorlatot, megyéjében megyei orvos volt, mindenét elpusztította az ellenség. 1849. március 25-én kinevezetik a debreceni helyőrséghez főorvosul;¹ április 12-én megbízatik a helybeli szállítóház és hadifogda orvosi vezetésével;² jelentéseket küld a hadügyi egészségi osztálynak,³ július 16-án megvádolják: 152 keze alá került újonc közül csak 33-at talált alkalmasnak, 33-at pedig kórházba küldött. A hadügyminisztérium igazolja Lechniczkyt: érthető, hogy annyi újonc volt alkalmatlan: Debrecen városa a tavaly alkalmatlannak talált egyéneket küldötte újból sorozásra.⁴ 1868-ban tagja a törökbecsei honvédegyletnek.⁵ 1890-ben még életben van.⁶

Orvosdoktor, óbecsei, bács megyei származású. 1840-ben uradalmi orvos volt Törökbecsén. 1834-ben avatták orvosdoktorrá.⁷ Avatási értekezése: *Iktatási értekezés a kórágyi intézet eredetéről és első meneteléről.* Pest. 1834.⁸

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 645 H. index. — Hüm. 1849. 6628. 643 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 951 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1160 H. 1790 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2608 H.

⁵ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5672.

⁶ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

⁷ Högyes: Emlékkönyv. 236. oldal.

⁸ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 100. oldal.

LEFEVRE JÁNOS okleveles sebész, az alvidéki táborban a hevesmegyei zászlóaljnál szolgált mint alorvos, jelenleg a 26. zászlóalj rendes tizedese, alorvos hadnagy szeretne lenni és 8 heti szabadságot kér 1848. telén a hadorvosi tanfolyam elvégzésére,¹ 1849. áprilisá-

ban az egri tábori kórház 1. számú belosztályán működik mint orvos.²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 414. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 11.087. — HL. 1848/49. iratok. 13/100 (76).

LEFKOVICS SÁNDOR orvos, sebész, szemész, szülész, ki a bécsi kórházakban működött *Iványi* kormánybiztos Eperjesről 1848. október 28-án kinevezésre ajánlja *Mészáros Lázár* hadügyminiszternek;² *Lefkovics* főorvosról irat fektűt el az Országos Biztosság irattárában;² *Lefkovics* főorvosnak a hadügyminisztérium 100 pft ruházati előleget utal ki, mint tisztí rangú orvosnak.³

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasc. 517.

² OL. Orsz. Biztosság. 1848. 28. kútfő. 374. index.

³ OL. Országos Biztosság. 30. kútfő. 120.

LEHMANN JÁNOS orvos okmányait küldi *Inándy*, a 2. hadtest törzsorvosa *Lumniczer* igazgató törzsorvosnak 1849. elején;¹ főorvosként működik a honvédseregben.²

Lehmann Tófor János orvosdoktor, budai származású, Pesten tanult. Pesten szerzett oklevelet 1845-ben.³ Orvosdoktori értekezése: *Kórbonctani értekezés a gyomor- és bélfekélyekről*. Pest. 1845.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 4084.

² HL. 1848/49. iratok. 6/44.

³ Högyes: Emlékkönyv. 242. oldal.

⁴ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

LEIFER JÁNOS igazolt hadnagy alorvosként 1868-ban Pesten él,¹ 1890-ben még életben van, tagja a honvédegyeletnek.² Szabadságharc alatti működéséről adat nem maradt fenn.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5764. szám.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

LEITNER KÁROLY okleveles sebész, alorvos hadnagyként működik a *Pöltenberg* hadosztályban. 1848. novemberében nevezetett ki *Leitner* a táborba — jelenik a hadügyminisztériumnak 1849. március 6-án Tiszafüredről;¹ az 1. zászlóaljnál egyedül *Leitner* alorvos működik —

közlík *Mezőkövesdről*,² április 12-én kinevezetik a hadügyminisztérium egészségügyi osztálya által a 17-ik huszárezredhez hadnagy alorvosul;³ *Leitner Károly* 1. éves sebész és máris alorvos Perczel táborában — panasolja a hadügyminisztériumnak *Offenheimer Lipót*, aki már 5. éves orvosnövendék és csak alorvos.⁴

¹ OL. Lumniczer-iratok. D. 800. fasciculus. 47. tétel.

² OL. Lumniczer-iratok. 36. tétel. 3. tétel.

³ Közlöny. 1849. 77. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5717. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2564 H.

LEMBERG LIPÓT orvos rendező főorvosként működik a vadászezred 2. és 3. osztályánál — jelenti 1849. május 16-án a felsőmagyarországi hadseregből *Parlagi* törzsorvos.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 17.556. 1776 H.

LENGRÁN ISTVÁN igazolt honvéd alorvosként a szabadságharc után Pesten működik;¹ 1890-ben még Pesten szerepel a honvédegyelet tagjai között.² Szabadságharc alatti működéséről adat nem maradt fenn.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5733. szám.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

LENGYEL DÁNIEL orvostudort *Czecz* a károlyfejérvári ostromsereghez a Marosportusnál főorvosnak ajánlja. 1849. májusában kinevezetik a károlyfejérvári ostromsereghez főorvosul.¹ Az 1868-as honvédtiszti összeírás szerint mint igazolt honvédtörzsorvos tagja a pesti honvédegyeletnek.²

Lengyel Dániel (przemysli) vagy ősi néven *Lubomirsky* orvosdoktor. Ny. gimnáziumi igazgató, *Lengyel István*, a kolozsvári ev. ref. főiskola bölcsélet tanára volt az édesapja († 1836). Született 1815-ben Kolozsváron, hol az ifjúkori tanulmányait végezte. 1835-ben Pesten lett medicus, 1842-ben orvosdoktor.³ Ugyanezen évben abrudbányai bányaorvos lett, 1845-ben Vajdahunyadon kamarai orvos. A szabadságharc alatt feleségét és gyermekeit *Bem* táborába vitte, ott volt *Gyulafehérvár* ostrománál, ott a világosi fegyverletélnél, amikor mint őrnagy törzsorvosnak egész kórházával *Déván* kellett ma-

radnia. Besorozástól pártfogói mentették meg. 1851/52-ben Zaránd megye tisztiorvosa lett, majd Pestre jött és a Rókus-kórház első segédorvosaként működött. 1854-ben a nagykőrösi református gimnázium hívta meg tanárjaul. 1870-ben a losonci, 1875-ben a fehértemplomi gimnázium igazgatója lett. 1884-ben halt meg Pozsonyban. Hat könyvet írt. Operát is szerzett, a Nemzeti Színházban adták elő.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 18.591.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

³ Högyes: Emlékkönyv. 241. oldal.

⁴ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

LENGYEL ENDRE a kassai 20-ik zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel, 1848. október 1-i ranggal kinevezetik;¹ előléptetését javasolja Grosz Albert főorvos;² 1848. december 21-én Miskolcon jelentkeznie kell Lengyel Endrének Flór törzsorvosnál;³ szorgalommal működik a zászlóaljánál;⁴ Pestre szeretne menni szigorlatozni.⁵ Előlépést kér Lengyel; szigorlatozzon le előbb — válassza a hadügyi egészségügyi osztály.⁶ 1849. július 1-én főhadnagy alorvosul nevezetik ki.⁷ — A szabadságharc után mint igazolt honvédszázados főorvos Sárospatakon él.⁸

1821-ben született Sárospatakon. Szülővárosában tanult, 1843-ban Pesten lett orvosnövendék. 1848-ban megszakítja tanulmányait és századosi rangban szolgál Világosig. 1850-ben avatják orvosdoktorrá Pesten.⁹ 12 évig volt a sárospataki kollégium főorvosa, itt megvetette a kórház alapjait. Zemplén-megyei orvosegylet elnöke volt. 1876-ban a Közegészségügyi Tanács tagja és a megyei közegészségi bizottság elnöke. Egyházi téren is tevékenykedett, verseket is írt. A budapesti orvostanári kar díszoklevéllel tüntette ki 50 éves doktori jubileumán. 1902-ben halt meg 82 éves korában Sárospatakon.¹⁰

¹ Közlöny. 1848. október 12. 124. sz.

² OL. Hüm. 1849. éü. 1273 H.

³ OL. 1848/49. iratok. Felsőmagyarországi hadsereg főparancsnokságának iratai. CXIV. D. 827. fasciculus.

⁴ OL. Hüm. 1849. 15.101.

⁵ OL. Hüm. 1849. 15.101/b.

⁶ OL. Hüm. 1849. éü. 1839 H.

⁷ OL. Hüm. 1849. 2464 H.

⁸ Virányi: Honvédtisztí koszorú. 5735. szám. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

⁹ Högyes: Emlékkönyv. 244. oldal.

¹⁰ Orvosi Hetilap. 1902. 343. oldal. — Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

LENGYEL SIMON sebészmeister az osztrák seregnél szolgált és onnan kilépett, 1849. március 22. óta segédkezik a brassói tábori kórházban. *Peschka Ferenc*, a 2. székely huszárok főorvosa és *Kálazdy* törzsorvos *Lengyel Simont* hadnagyalorvosi kinevezésre ajánlja 1849. június 25-én. — A hadügyminisztérium egészségi osztálya *Lengyelt* kinevezi hadnagyalorvosul.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 23.286. 2430 H. tétel.

LENTSCHER (LENCS) JÓZSEF kinevezetik a torontáliakból alakuló 72. zászlóalj hadnagyalorvosul 1849. februárjában;¹ Péterváradon működik *Lentscher* — jelenti a 4. hadtest 1849. június 28-án;² sebészmeister és hadnagyalorvosként szorgalommal tevékenykedik Péterváradon — jelenti 1849. július 21-én.³

¹ Közlöny. 1849. február 11. 25. szám.

² OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695 H.

³ OL. Hüm. 1849. éü. 2770 H.

LEPACSEK ANTAL kinevezetik *Bem* altábornagy úr 1849. április 10-én tett jelentése szerint az erdélyi hadsereghez, az 55. zászlóaljhoz főorvosul,¹ június hónapban verestoronyi főorvosként működik.² A szabadságharc után mint igazolt honvéd törzsorvos Marostordán él,³ 1890-ben is tagja még az ottani honvédegyletnek.⁴

¹ Közlöny. 1849. április 26. 89. szám.

² OL. Hüm. 1849. 21.488. 2180 H.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtisztí koszorú. 5750. szám.

⁴ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

LESTYÁN JÁNOS sebészmeister 1849. elején honvéd főorvos szeretne lenni,¹ főorvos csak úgy lehet, ha előbb alorvosként becsülettel szolgált — mondja a hadügyi egészségi osztály.² 1849. április 22-én *Lestyán János* kinevezetik a 16-ik huszárezredhez hadnagyalorvosul.³

¹ OL. Hüm. 1849. 9447 index.

² OL. Hüm. 1849. 9449. 850 H.

³ OL. Hüm. 1849. 103 H.

LEVIT JÓZSEF „hites“ orvossebész. 1844-ben szerezte az oklevelét. Ő- és Újfuttakon működött, Bács megyében is folytatott orvosi gyakorlatot, 1848. őszén honvédorvosi állást kér,¹ *Stáhl* tábori főorvos 420/tifo. szám alatt 1848. december 23-án a Nemegyei őrnagyi csapathoz kinevezte. *Fromhold* főorvos igazolja, hogy *Levit* Pesten az Üllői-úti József-kaszárnyában alorvosként működött. *Perczel* tábornok 1849. április 15-én kinevezte a bács-bánati zászlóaljhoz főorvosul, *Nemegyei* őrnagy pedig Mohácson már 1849. január 29-én nevezte ki főorvosnak. A pétervárad i ezredparancsnok főorvosi kinevezésre javasolja *Levit Józsefet*. Az egészségügyi osztály hajthatatlan, csak az oklevél beküldése után intézkedhet.²

¹ OL. Igazságügymin. D. 229. fasc. 415. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 19.417. 1982 H.

LÉGMANN KÁROLY különféle kórodákban működött. Bécsben még a baromorvosi tanfolyamot is „átlábolá“. Működött a zombori, óbecsei, török-szentmiklósi, szolnoki, nagykátai tábori kórházakban, itt rendező főorvos is volt, 25 éves katonarvos, polgári sebész, 1849. július 18-án főorvosi kinevezést kér, mert a 14. huszárezredhez júniusban csak hadnagy alorvosnak neveztek ki.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2617 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2192 H. Hüm. 1849. 23.239. 2635 H.

LICHTENSTEIN JÓZSEF sebész-mester az 1. bácsi védserg főorvosaként működik nagy szorgalommal. *Batthyány* miniszterelnök nevezte ki — jelenti a 4. hadtest a temesvári táborból 1849. július 21-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

LIEBERMANN ÁBRAHÁM orvos-tudorandó 1849. januárjában kinevezetik a nagyvárad i honvédtüzérséghez hadnagy alorvosul,¹ szorgalmasan működik — jelentik februárban,² márciusban kinevezése megjelenik a *Közlöny* ben,³ *Liebermann Ábrahám* alorvost ossza be *Fekete Ferenc* rendező főorvos a 4. hadtestnél, rendelkezik 1849. július 15-én a hadügyminisztérium egészségi osztálya;⁴ nem jelent meg *Liebermann* alorvos, jelentik 1849. július 21-én az egészségügyi osztálynak.⁵ — 1868-ban

Debrecenben él, igazolt honvéd alorvos.⁶

Szanderfen született, Nyitra megyében 1819-ben. 1850-ben szerzett orvosdoktori oklevelet Pesten.⁷

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 115 H.

² OL. Hüm. 1849. 1731. index. 3958. 344 H.

³ Közlöny. 1849. 44. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2570 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

⁶ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5780. szám.

⁷ Högyes: Emlékkönyv. 244. oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 63. oldal.

LIEDLER GERGELY (Károly) a pétervárad i várban honvéd főorvos;¹ *Perczel* tábornok törzsorvosi kinevezésre terjeszti elő 1849. június 26-án,² mint 39. gyalogosezred i százados főorvos a pétervárad i várba kinevezetik őrnagy törzsorvosul 1849. augusztus 1-től.³

¹ OL. Hüm. 1849. 20.727. 2142 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2303. Hüm. 1849. 16.311.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2806 H. — Közlöny. 1849. július 28. 161. szám. — Közlöny. Arad. 1849. augusztus 11. 165. sz. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5784. szám.

LIGETHY ALAJOS kinevezetik a 40-ik zászlóaljhoz alorvosul hadnagy i címmel 1848. október 19-én.¹ — A szabadságharc után 1868-ban Heves megyében az igazolt honvédtisztek között szerepel a neve.²

Ténye községben, Szepes megyében született, 1854-ben lett Pesten orvosdoktor.³

¹ Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

³ Högyes: Emlékkönyv. 246. oldal.

LOISCH EDE alorvos martius 14-én reggeli 10 órakor mulhatatlanul jelenjen meg a térparancsnokság előtt — rendeli *Szentpály József* térparancsnok 1849. március 13-án,¹ 14 napi porkoláb büntetést kap.² Török-szentmiklósról 1849. június 11-én 21 napi szigorlati szabadságot kér és kap.³

¹ Közlöny. 1849. március 14. 52. szám.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 783 H. — Hüm. 1849. 4298.

³ OL. Hüm. 1849. 19232. 1967 H. eüo. 2491. H.

LORENZ JÁNOS orvosdoktor, veres-toronyi veszteglőintézet volt főorvosát honvédfőorvosnak kinevezettni kéri a 72. zászlóalj. *Lorenz* 1805-ben született és orvosdoktor — mondja a zászlóalj,¹ kinevezetik a 72. zászlóaljhoz a károly-fejérvári ostromsereghez százados főorvosul 1849. május 31-én.²

¹ OL. Hüm. 1849. 15.810. 1597 H.

² OL. Hüm. 1849. 17.749. 1795 H.

LOOSZ (LOSZ) JÁNOS helybeli polgári sebész gróf *Almásy Pál* kormánybiztos elé állítván, a kormánybiztos úr mint hadi alorvost elfogadta — jelenti a hadügyminisztériumnak Zombolyáról 1849. január 21-én *Damjanich*; a 3. honvéd zászlóaljnál működik *Loosz*,² kinevezetik 1849. február 27-én a 3-ik zászlóaljhoz hadnagy alorvosul;³ ki-tűnően működik a 3. zászlóaljnál *Loosz*, *Kosztka* őrnagy előléptetését kéri;⁴ minden csatában élete veszélyeztetésével résztvevett *Loosz*, igazolja *Földvári* őrnagy 1849. április 20-án.⁵

1818-ban született, Pesten szerzett 1839-ben polgári sebész oklevelet. Az 1875-ös összeírás szerint Zombolyán működik.⁶

¹ OL. Hüm. 1849. 1555.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 101 H.

³ Közlöny. 1849. február 28. 40. szám, március 4. 44. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5856. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. 10.527. — HL. 1848/49. iratok. 13/100 (99).

⁵ OL. Hüm. 1849. 1076 H. eüo.

⁶ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztika. Bp. 1876. Légrády.

LOSONCZY ANTAL seborvos, nagyváradi születésű, a nagyváradi kórházban működik egy hónapja, 1848. november 4-én honvédfőorvosi állást kér,¹ a 27. zászlóaljnál működik 1848 decemberében,² *Grosz Albert* főorvos 1849 májusában *Losonczyt* előléptetni kéri.³

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D 229. 418. tétel.

² OL. Stáhly-iratok 302. tifo. tétel.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1273 H. index. 3374. H.

LÖFFLER MÓRIC sebész kinevezetik 1849. július 1-én a német 126-ik számú zászlóaljhoz;¹ a kinevezés 1849.

július 19-én jelenik meg a *Közlönyben*.² Pancsováról július végén műszerket kér a zászlóalj számára.³ *Löffler* volt honvédtörzsorvos *Kertbeny* szerint mint emigráns Törökországban él.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2466 H.

² Közlöny. 1849. 153. szám.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2814 H.

⁴ Kertbeny: Namenliste Ungarischer Emigration. 1849/1864. Brüssel—Leipzig. 1864. 999. szám.

LÖW SIMON alorvos főhadnagy és sebészmeister a 26. zászlóaljnál működik — jelenti *Garay* az 1. hadtest törzsorvosa 1849. május 20-án,¹ kéri illetményei folyósítását.²

¹ OL. Hüm. 1849. 16.662. 1573 H.

² OL. Hüm. 1849. 18.255. index.

LÖWINGER IGNÁC sebész alorvosul ajánlatik az utászászlóaljhoz 1849. február 16-án,¹ kinevezetik 1849. március 6-án a 3. utászászlóaljhoz hadnagy alorvosul,² április 20-án „kéri és felszólítja minden barátait és ösmerőseit, a kik kedves feleségem, szül *Salczar Bertha* hollétét tudják, róla engem a *Közlöny* útján tudósítani szíveskedjenek”,³ a 23. zászlóaljnál működik *Löwinger Ignác* sebész és hadnagy alorvos — jelenti a felsőmagyarországi hadseregtől 1849. május 16-án *Parlagi* törzsorvos.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 256 H.

² Közlöny. 1849. 45. szám.

³ Közlöny. 1849. 84. szám., 95. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. 17.556. 1776 H.

LÖWY MIKSA kinevezetik Szabolcsban a 48-dik honvéd zászlóaljhoz *Perczel* előterjesztésére főorvosul kapitányi ranggal 1848. november 10-én;¹ mint a 48. zászlóalj főorvosa 1849. februárjában a karcagi kórházban működik,² megbetegszik,³ felgyógyult, — menjen a zászlóaljhoz vissza — hangzik a hadügyi egészségi osztály utasítása 1849. március 21-én;⁴ elutazott a zászlóaljhoz, jelenti a karcagi térparancsnokság március 25-én.⁵

Orvosdoktor, pesti születésű. 1842-ben avatták orvosdoktorrá Pesten.⁶ Orvosdoktori értekezése: *Delirium tremens potatorum. Dissertatio inauguralis med.* Pestini. 1842.⁷

¹ Közlöny. 1848. november 12. 155. sz. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5888. szám.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 195 H.

³ OL. Hüm. 1849. 4999. index.

⁴ OL. Hüm. 1849. 6838. 7204. 7637. eüo. 358 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 662 H. index. 806 H.

⁶ Högyes: Emlékkönyv. 240 oldal.

⁷ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

LUMNICZER KÁROLY orvos, sebészdoktor mint igazolt honvédhadnagy alorvos a szabadságharc után tagja a honvédegyletnek.¹

Löcsén született, gyakorló orvos volt Pesten. 1854-től Győr város orvosa. 1839-ben Pesten szerzett orvosi diplomát.² Orvosdoktori értekezésének címe: *Dissertatio inauguralis medica de angina membranacea*. Budae. 1839.³

¹ Virányi: Honvédtisztai koszorú.

² Högyes: Emlékkönyv. 239. oldal.

³ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók. — Bugát—Flór: Mő. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 65. old.

LUMNICZER SÁNDOR 1848. március havától július végéig a pesti egyetemen a tábori sebészetről tartott előadásokat. 1848. év augusztus havától a honvédsereghez zászlóalji főorvossá nevezetik ki Görgey mellé,¹ Görgey törzssorvisi kinevezését ajánlja,² Görgey tábornok ajánlatából, de „saját meggyőződése sugallatából is” a hadügyminisztérium egészségügyi osztálya 1849. február 19-én Mészáros Lázár hadügyminiszternek törzssorvisi kinevezésre ajánlja,³ február 20-án kinevezetik Lumniczer Görgey hadseregéhez törzssorvosul 1849. február 16-i ranggal,⁴ január 1-től fogva működik mint törzssorvos,⁵ mint törzssorvos vezeti a sereg egészségügyét,⁶ május 3-án a középponti magyar hadsereg igazgató törzssorvosául léptetik elő;⁷ Görgey Lumniczert 1849. június 1-től a hadügyminisztériumhoz az egészségügyi osztály igazgató tanácsosává nevezi ki,⁸ június 24-én átveszi a hadügyi egészségi osztály vezetését, de rövid idő múlva megbetegszik,⁹ követi a magyar kormányt Aradra, ott van Világosnál a nagy nemzeti tragédiában.¹⁰ A szabadságharc után Pesten él, igazolt honvédtörzssorvos ezredes.¹¹

A magyar szabadságharcnak Flór mellett legkiemelkedőbb egyénisége. A fiatal, 28 éves törzssorvos fiatal hadvezérével, Görgeyvel szorosan együttműködve, jelentékenyen közreműködik a Görgey-hadsereg megszervezésében, ellátásának kialakításában, sikereinek megteremtésében. Modern szer-

vező, tárgyilagos férfi, igazi honvédként működött. A Görgey-hadsereg kifogástalan egészségügyi ellátása az ő tevékenységének köszönhető. Stáhly táblabíró, Flór kor színvonalán álló hadügyi osztályfőnöki tevékenysége után személye jelentette volna a honvédseregnek az újabb fejlődést. Sajna, hadügyi egészségi osztályfőnöki tevékenysége már csak a szabadságharc legvégső szakaszában kezdődhetett el, midőn már semmi zsenialitás és akarat nem segíthetett az összeomlásnak elébe néző szabadságharc ügyén. Meg is betegedett Szegeden. Tevékenysége nem merülhetett ki másban, mint az utolsó pillanatig megóvni a Flór által kiépített egészségügyi kereteket. Hűségesen átmentette a hadügyminisztérium egészségügyi osztályát Szegedre, de követte a dráma végkifejlődéséig Világosig a magyar honvédsereget.¹²

1821-ben született Sopron megyében, Kapuváron, hol apja az Eszterházy-uradalmak jószágigazgatója volt. Anyja Schoepf Zsuzsa, Mérei Schöpf Agoston húga volt. Az orvosi tanfolyam első négy évét Pesten, az ötödikét Bécsben végezte el, 1844-ben lett Pesten orvos és sebészdoktor.¹³ 1846-ban Bécsben avatták a szülészet mesterévé. 1843–45 között Balassa mellett tanárségédként működött, 1845/47-ben pedig a híres bécsi Schuh mellett tanult. Ezután külföldre utazott és Párizsban, Londonban és Zürichben tökéletesítette sebészi képességeit. 1848. márciusától július végéig a pesti egyetemen volt a tábori sebészeti előadásával megbízva, augusztusban pedig zászlóalji főorvos, nem sokára pedig törzssorvos lett, mint ilyen számos ütközetben vett részt. 1849. júniustól a világosi fegyverletételig a hadügyminisztérium egészségi osztálya főnökeként és a központi kórházak műtőjeként működött. Ezután Aradra internálták, és büntetésül az osztrák seregbe osztották be betegápolói szolgálatra. Később, a szabadságharc után, Balassa mellett magánsegéd lett, 1861-ben a Rókus-kórház sebészeti osztályának lett a főorvosa. 1880-ban a II. sz. sz. klinika professzora. Tuberkulózisban halt meg 1892. január 30-án.¹⁴

Életének első fele csupa tragédia. Ő lett az 1848/49-es honvédorvosi karnak mártírja. Pályája a legragyonabb perspektívákban indult meg. Alig 28 esztendő, midőn a honvédseregben törzssorvisi, majd igazgató törzssorvisi kinevezést kap. A szabadságharc utáni bujdosása szinte szimbóluma az akkori honvédorvosi sorsnak. Osztrák haditör-

vényszék elé is állították: közel egy évig raboskodott az ítélet kihirdetéséig. Itt tudtul adták, hogy lefokozták és mint közkatonát az osztrák seregbe osztották be, hol mint betegápoló infanterist közel két évig szolgált. Itt, mint „rebellist” oly munkák elvégzésére kényszerítették, melyet a legutolsó baka is undorodott volna elvégezni.

A szabadságharc után senki sem meri Pesten befogadni, éhesen, pénz nélkül bolyong, beszélni is alig mer vele valaki, számos esetben az öngyilkosság szélén áll.

Egyetlen ember állott mellé a sötét napokban: *Ballasa Markuszovszky* mellett magánsegédjéül vette és jövőjét támogatta. — A pesti kar 1868-ban magántanári cselekmények nélkül avatta magántanárrá, szinte elismerni akarta ezzel a gesztussal a szabadságharc tragikus áldozatát.

Egyetemi professzori és sebészti ténykedésének, munkásságának méltatása nem e mű feladata. Szabadságharc alatti működésében a modern szervező és vezető orvosegyniség képe bontakozik ki előttünk minden ténykedéséből. Még mint igazgató-törzsorvos, a hadügyi egészségi osztály számos intézkedését sugalmazta, sőt nem túlzunk, ha állítjuk, hogy a Kassán 1849 tavaszán kiadott „*Ideiglenes utasítások*” c. munkájával jelentékenyen közrehatott a magyar honvédsereg hadügyi szervezetének kialakításában.¹⁵

Lelkes és önzetlen egyénisége a magyar szabadságharc egyik legmarkánsabb jelenségévé avatja *Lumniczert*.

¹ Janny Gyula: Emlékbeszéd dr. Lumniczer Sándor felett. Budapest. 1894. Pesti Lloyd.

² OL. Hüm. 1849. 3535. 3724. 4943.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 319 H.

⁴ Közlöny. 1849. február 23. 36. szám.

⁵ OL. Hüm. 1849. 5419. 574 H.

⁶ OL. 1848/49. iratok. Görgey-hadsegreg iratai. CXVII. D 827. fasciculus. — OL. Hüm. 1849. eüo. 1126. H. stb. Hüm. 1849. 17.458.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 1256 H. — Közlöny. 1849. május 10. 101. szám.

⁸ OL. Hüm. 1849. 21.885. — Közlöny. 1849. június 8. 126. szám, június 27. 142. szám.

⁹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2725 H. 2546 b. H.

¹⁰ HL. Krieg in Ungarn 1849. Acten der Insurgenten Armee. Fasc. XIII.

¹¹ Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5926. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

¹² OL. Hüm. 1849. eüo. 3022 H. 1848—1849. iratok. XCIV. D 804. fasc.

¹³ Högyes: Emlékkönyv. 196. 242. old.

¹⁴ Orvosi Hetilap. 1892. 73. oldal. — Szinnyey: Könyvészet, M. írók.

¹⁵ Lumniczer S.: Ideiglenes utasítások etc. Kassa. 1849.

LUTTER JÓZSEF orvosdoktor Érsekújvárott kineveztetik a 16. zászlóaljhoz főorvosul századosi címmel 1848. október 1-től,¹ a zászlóalj rangjegyzékében 1849. január és február hónapban mint működő főorvos szerepel;² Eszéken született és ott is lakik, nyomorgó családjához szeretne jutni segítséget vinni;³ tekintettel Pesten nyomorgó családjára, *Lutter* ideiglenesen felmenteti, kötelességének érezze újból szolgálatát feljeleníteni.⁴

Orvosdoktor, eszéki származású. 1840-ben avatták Pesten orvosdoktorrá.⁵ Doktori értekezése: *Dissertatio inauguralis politico-medica de nosocomiis*. Pestini. 1840.⁶

¹ Közlöny. 1848. október 6. 118. szám.

² OL. Hüm. 1849. 3404.

³ OL. Hüm. 1849. 868. eüo. 45 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 1059. 3531. 7514.

⁵ Högyes: Emlékkönyv. 239. oldal.

⁶ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

LUX JÁNOS-t *Stáhlly* tábori főorvos nevezte ki hadnagy-alorvosnak, jelenti a 8. huszárezred tartalékosztálya 1849. március 25-én;¹ április 22-én előléptetést kér *Lux*,² júniusban Mezőberényben található a 8. huszároknál,³ szigorlati szabadságra megy,⁴ mint 4. éves orvosnövendék 1848. november—december hónapban a felső táborban működött, 1849. január óta az ezrednél tevékenykedik becsülettel; kéri az ezred *Lux* főhadnagy-alorvosi előléptetését.⁵

1850-ben avatták Pesten orvosdoktorrá,⁶ cikkeket is írt (Gyógyászat).⁷

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 657 H. index. Hüm. 1849. 7519.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 117 H.

³ OL. Hüm. 1849. 22.060. 2245 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 21.242. 2182 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2549. 2794 H.

⁶ Högyes: Emlékkönyv. 244 oldal.

⁷ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

MACHEK ALBERT orvosdoktor a 3. huszároktól, a szegedi tábori kórházban működik, mint az 5. osztály főorvosa,¹ 1849. június 20-án kiküldetik *Kanka* törzsorvos által Kecskemétre a kolera megfékezésére,² megbetegszik,³ július

MARKUSOVSZKY LAJOS tr.

Ellinger fényképe után.

23-án Machek a 137. zászlóaljhoz nevezetik ki százados-főorvosul.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 18.835. 1931 H.

² OL. Hüm. 1849. 21.466. 2177 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2773 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 23.239. 2634 H.

MAITINGER JÁNOS kineveztetik 1849 márciusában a Lipótváradon maradt Epstein Dávid helyébe hadnagy-alorvosul. Barcson működött, Somogy megyében, két és fél évig, a horvátok teljesen kirabolták.¹

Tiroiban született, Bozenben, 1821-ben. Grácban szerzett 1845-ben sebész-és szülésmesteri oklevelet. A szabadságharc után Pécsen bányarvosként működik az 1875-ös orvosi összeírás szerint.²

¹ OL. Hüm. 1849. 6385.

² Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Budapest. 1876. Légrády. 22. oldal.

MALATIDESZ MIHÁLY orvossegédül Péterváradra küldetik 1849. január 27-én,¹ 1849 márciusában a békési fióktábori kórházba kerül,² majd a kisújszállási tábori kórházhoz nevezik ki és innen Görgyhez vezénylik április 8-án és kinevezik hadnagy-alorvosul,³ Léván működik Malatidesz a tábori kórházban 1849 májusában — jelentést tesz működéséről Langer és Lumniczer törzssorvos.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 1349. 1427.

² Közlöny. 1849. 44. szám.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 862 H. OHB. 1849. 2530 (e. benne 898) H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 14.207. 17.158. — Lumniczer-iratok. 126. szám.

MALHOSZ LAJOS sebész-növendék alorvos-hadnagyként az Ujváry-osztálynál működik — jelenti Walter Ferenc rendező-főorvos 1849. február 24-én,¹ Malhosz működéséről Lumniczer 1849. március 18-án jelentést tesz a hadügyminiszternek,² szorgalommal működik a 15. zászlóaljnál Malhosz — jelenti május 16-án a felsőmagyarországi hadseregől Parlagi törzssorvos.³

¹ OL. Lumniczer-iratok. 38. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 5419.

³ OL. Hüm. 1849. 17.556. 1776 H.

MALTÁS KÁROLY bakabányai városi főorvost sikerült megszerezni honvédorvosnak — jelenti Lumniczer igaz-

gató-törzssorvos a hadügyminisztériumnak 1849. március 18-án,¹ Kálazdy törzssorvos értesítést kap: Maltás Károly a VII. hadtesthez vezényeltetett 1849. június 29-én.³

Orvosdoktor, rozsnýói, gömörmegei származású, 1821-ben született, Selmec Belsőbánya tisztifőorvosa. Orvosdoktori oklevelet Pesten szerzett 1846-ban.³ Orvosdoktori értekezése: *Dissertatio inaug. med. sistens endocarditidem*. Pestini. 1846.⁴ — Meghalt Maltás Károly Selmecbánya negyven éven át tisztifőorvosa, 1848/49-es honvédtiszt 76 éves korában 1898. február 5-én — közli az Orvosi Hetilap.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 5419. 574 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2398 H.

³ Högyes: Emlékkönyv. 242. oldal.

⁴ Szinnyey J.: Könyvészet. M. írók.

⁵ Orvosi Hetilap. 1898. 82. oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 155. oldal.

MANDELLÓ VILMOS orvosdoktor kinevezetik a 13. zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel 1848. október 19-én.¹

1815-ben Madarason született Bács megyében. 1848-ban Pesten szerzett orvosi diplomát.² Mint homoeopatha a magyar-francia biztosító társaság főorvosaként működött. Doktori értekezése: *Nyilvános orvosi vitatkozás...* 1848. nyárelő. (Theses defendendae.) Cikkeket írt a Hasonszenvi Lapokba (1866. 1870). Meghalt 1894. december 25-én.³ A szabadságharc után Budapesten folytatott orvosi gyakorlatot.⁴

¹ Közlöny. 1848. november 3. 146. szám. — Virányi: Honvédtisztai koszorú. 6072.

² Högyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

³ Szinnyey J.: Könyvészet. M. írók.

⁴ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 89. oldal.

MANDL LAJOS hadnagy-alorvos a honvédseregnél működik.¹

¹ HL. 1848/49. iratok. 8/101.

MANDL MIKSA 20 éve gyakorló orvos. Ruszabányán működik 1840 óta. 1825-ben szerezte meg oklevelét. Sauer országfőorvos alorvosnak javasolja a honvédsereghez,¹ kineveztetik az aradi 29. zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel 1848. október 1-i ranggal,² Aradon működik 1848. évben,³ mint a tábori

kórház 5. osztályának alorvosa,⁴ főorvosi kinevezést kér;⁵ főorvosul kinevezetik az 59. zászlóaljhoz;⁶ az aradi 4. sz. tábori kórházban ténykedik 1849 áprilisában jóakarattal,⁷ áttételek 1849 júniusában a 64. zászlóaljhoz.⁸

¹ OL. Igazságügymin. D. 229. fasc. 517. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 6079. szám.

² Közlöny. 1848. október 12. 124. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 3294.

⁴ OL. Hüm. 1849. 6871.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 370 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. 589 H. — Közlöny. 1849. április 5. 71. szám.

⁷ OL. Hüm. 1849. 9623.

⁸ OL. Hüm. 1849. 19.150. 1972 H.

MANGOLD SALAMON orvosdoktor, Árva megyében gyógyít, 58. gyalogezrednél is szolgált alorvosként — honvédrorvosi állást kér,¹ 1848. július 8-án kinevezetik százados-főorvosul;² a 8. zászlóaljnál működik;³ június 11-én útlevéllel megy Pestre: Verbáson tüdőgyulladást kapott, innen ment a 4. hadtesthez, majd Szegedre, a hadügyi egészségügyi osztálytól háromheti szabadságot kap;⁴ Mangold Salamon a 8. zászlóalj főorvosaként működik — jelentik a temesvári táborból 1849. július 21-én.⁵ — A szabadságharc után Pesten él, igazolt honvédfőorvos,⁶ 1890-ben még tagja a honvédegyletnek.⁷

Vágújhelyi, nyitramegyei származású, 1839-ben Pesten szerzett orvosi oklevelet;⁸ 1866-ban Szobráncon volt gyakorló orvos. Orvosdoktori értekezése: *Podagra. Specimen inaugurale medicum.* Budae. 1839.⁹

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229 fasc. 7354., 518. tétel.

² Közlöny. 1848. 29. szám. Pesti Hírlap. 1848. július 12. 103. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 3081., 8453. index. 18.802.

⁴ OL. Hüm. 1849. 24.069. 2692 H., 24.290. 2695 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. 2770 H.

⁶ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 6089. szám.

⁷ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

⁸ Hőgyes: Emlékkönyv. 239. oldal.

⁹ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

MANGOLD SÁNDOR tirolai alvadász 1849. május 25-én orvossegédül Gödöllőre vezényeltetik,¹ előzőleg Debrecen-

ben is működött; Esztergomba küldetik 20 pft. útiköltséggel.² — 1868-ban igazolt honvédalorvosként Pesten él,³ 1890-ben a honvédegylet nyilvántartásaiban még szerepel.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1643 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2171 H.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 6087.

⁴ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

MANOVILL MIKSA kineveztetik százados főorvosul 1849. június 27-én.¹ Manovill pápai születésű — Bernstein szerint —, 1848 tavaszán hozta haza a diplomáját Bécsből. Beállt a szabadságharcra küzdők táborába és Komáromba került, hol Klapka mellett dolgozott egész a kapitulációig. A szabadságharc után besorozták az osztrák hadseregbe, mint ezredorvost. 1853-ban Theresienstadtba vitték és ott a magyar politikai rabok mellé osztották be. Bernstein szerint Manovill itt talált módot, hogy egészségügyi kifogásokkal könnyítsen a foglyok sorsán. Később Szebenben élt, majd Budapesten, míg 1870-ben Temesváron telepedett meg, hol 1899. november 17-én halt meg.²

¹ OL. Hüm. 1849. 22.920. 2359 H.

² Bernstein: Az 1848/49-iki szabadságharc és a zsidók. Bp. 1891.

MARGITAI ISTVÁN orvostudor, debreceni nemzetőr, főorvosként az 50. zászlóaljnál működik, a hadügyminisztériumhoz 1849 februárjában érkezett jelentés szerint. „Józan, szelíd ember”.¹

1804-ben született, 1837-ben szerzett orvosdoktori oklevelet. A szabadságharc előtt már Debrecenben működik,² az 1875-ös felvétel szerint debreceni gyakorló orvos.³

¹ OL. Hüm. 1849. 3658.

² Bugát-Flór: Mo. orvosrend névsora 1849-re. 27. oldal.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 63. oldal.

MARKUSOVSKY LAJOS által tett szolgálatokért tisztí rendelvénny és fizetés adatik ki 1848. december 21-én,¹ törzsorvosként működik Görgey táborában 1849-ben.²

A mult XIX. század magyar közegészségügyének egyik legkimagaslóbb egyénisége. — 1815. április 25-én született Csorbán, Liptó megyében, hol apja

ág. ev. lelkész volt. 12 éves koráig szülei házában nevelkedett, majd Rozsnyóra és Késmárkra került iskolába. 1834-ben iratkozott be a pesti egyetemre orvosnövendéknek. — Apja 1837-ben meghalt, így élete megnehezült. *Stáhly* ajánlatára *Festetich Leó* gróf családjához ment el nevelőnek; 1844-ben lett Pesten orvosdoktor¹ és ugyanakkor *Stáhly* mellett tb. tanársegéd. Tanítványaival következő évben Párizsba ment, hol a nagy francia sebészek előadásait hallgatta. 1844—46 között magyar mütőosztóndíjjal Bécsben tanult. 1847-ben *Balassa* tanársegéde lett. Bécsben szemészetet is tanult, szülészeti tanulmányait *Semmelweis* igazolja.² 1848-ban a honvédorvosoknak hadi sebészetet adott elő, majd mint kórházi főorvos ápolja a sebesült honvédeket. — 1848-ban *Görgey*hez kerül főorvosnak, rövid idő múlva törzsorvos lesz, Világosig szolgál. Számos ütközetben vett részt, többször ki is tüntették. *Lumniczer Sándornak* volt évfolyamtársa, vele működött a szabadságharc alatt is.

„A szabadságharc után a keserű nélkülözések ideje következett el számára. Mint védtelet vadat üldözőbe vették, s a kivert hontalanok életét élve, rejtőznie kellett ellenségei elől.”

Többször állították az osztrák haditörvényszék elé, de miután vezetőszerepe nem volt, forradalmi bűncselekmény alól felmentették.

A pesti egyetemen próbált elhelyezkedni, de tanársegédi állást nem kaphatott, mert attól előzőleg megfosztották. *Balassa* a sokat szenvedett *Markusovszkyt* klinikáján alkalmazta mint magánsegédet s illetményeit is maga fizette. *Balassa* mellett így már két emigráns szabadságharcos huzódott meg: *Lumniczer* és *Markusovszky*. Két aktív katonaeorvos, mindketten mártírai a szabadságharcnak. *Balassa* nemcsak eltartotta őket, de mint tiszta magyar lelkű professzor, további életpályájukat is egyengette.

Evangélikus vallása miatt élete vágyát, a pesti egyetem magántanárságát nem érthette el. Így gyakorlatot folytatt, *Eötvös*, *Trefort* stb. háziorvosa lett.

Markusovszky a XIX. század magyar közegészségügyének egyik legnagyobb szervező tehetsége. Halhatatlan érdemeket szerzett orvostudományunk európai színvonalra emelésében, orvosképzésünk megreformálásában, egyetemeink modernizálásában. 1857-ben alapítja meg a magyar orvostudomány nagy tudományos orgánumát, az Orvosi

Hetilapot, 1863-ban pedig az Orvosi Könyvkiadó Vállalatot. — 1867-ben került mint titkár a közoktatásügyi minisztériumba, 1887-ben lett miniszteri tanácsos az orvosi, később az összes egyetemi ügyek eladójaként. *Balogh Kálmánnal* együtt ő terelte miniszteriális tevékenységével és fáradhatatlanságával modern irányokba orvosi tudományunkat és tudományos irodalmunkat. — 1886-ban alapítja meg a *Közegészségügyi Egyesületet*, melynek alelnökeként működött. Minden évben külföldre utazott, ismereteit mélyíteni. Széleskörű irodalmi tevékenységet fejtett ki, cikkei főleg az *Orvosi Hetilap*-ban jelentek meg. A budapesti orvoskar tb. tanára volt. — Mint a magyar orvostudomány és közegészség XIX. századi nagy reformátora, eltörölhetetlen nyomokat hagyott a magyar orvostörténelemben. 1893. április 21-én halt meg Abbáziában. Emlékét évtizedeken őrizte a *Markusovszky Társaság*.³

¹ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő 514.

² HL. 1848/49. iratok. 13/97.

³ Högyes: Emlékkönyv. 242. oldal. 200. oldal.

⁴ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasciculus 906. tétel.

⁵ Orvosi Hetilap. 1902. 42. szám. Különnyomat. — Petrovits: Volt katonaeorvosok az egyetemen. M. Katonai Szemle. 1931. III. 7. szám. 174. oldal. — Pagel J.: Biogr. Lexicon hervorragender Aerzte. Berlin. 1901. — Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

MASSICZAY RÓBERT orvosdoktor kineveztetik a 37. zászlóaljhoz főorvosul századosi címmel 1848. október 19-én;¹ jelentik *Massiczay* működését a zászlóaljtól.²

Orvosdoktor, haiclini, sárosmegyei származású. 1841-ben Pesten szerzett orvosi oklevelet.³ *Balassánál* is működött.⁴ Doktori értekezése: *Dissertatio inauguralis medico-pharmacologica de carbonato ferri saccharato*. Budae. 1841.⁵

¹ Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

² OL. Stáhly-iratok. 256 tifo.

³ Högyes: Emlékkönyv. 240. oldal.

⁴ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasc. 916. tétel.

⁵ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

MATAVOVSZKY NÁNDOR (FERDINÁND) orvostudor, a pesti egyetemen a gyakorlati sebészeti tanszékén tb.

tanársegéd, a pesti szegénygyermekkorházban alorvos volt, vezette a járóbeteg-eket felett a jegyzőkönyveket, kopogtatót és hallgatózást is tanult 1845-ben — honvédorvosi állást kér,¹ kineveztetik a honvédsereghez százados-főorvosul 1848. július 8-án.² Mint a 8. hadosztály törzsorvosa, a hadügyminisztérium egészségi osztályától 1849. február hónapban utasításokat kap.³

„N. 1297. 8. hadosztály.

A Hadügyminisztérium elnöki osztály igazgatósága,

Debretzenbe.

Kelt Szentesen febr. 15-ik 1849-be.

Százados rangu hadorvos Dr. Mátavovszky Ferdinánd ur, a 3° zászlóalynak főorvosa már akkor, midőn hadorvosi helyzetbe lépett volna át, *Stáhly* hadi főigazgató orvos ur által olly ígéretet nyert, első alkalommal törzsorvossá fog előléptetni. — Ezen orvos ur jeles művészi tulajdonokkal van felruházva, — már Pesten az Universitáson tanított vala — katonai állásába erélyes — 's a' táborba hosszabb idő oltá a' hazának érdekében szolgál. — Ügyessége, jártassága, 's fáradszátlan-sága ötöt előttem annyira ajánlották, hogy itt mind elnök orvost az ebbeli működések igazgatóságával bízam meg, melly földadatának igazán dicséretesen meg is felel. — Ennél fogva, mi után táboromba egy, az igazgatósággal megbízandó törzs orvos csak ugyan elkerülhetetlen szükséges, a' nevezett orvos urat ebbeli előléptetésre, — ha más-képpen erre a' táborbeli orvosok közül más kitűzve nem volna — ajánlani tisztí kötelességemnek tartom.

Damjanich
tábornok.“

Febr. 18-án *Flór* javasolja *Mátavovszkyt* törzsorvosnak. Megerősíti a kinevezést *Mészáros* hadügyminiszter.

Mátavovszky törzsorvost fővezér *Vetter* úr maga választotta, helyszínén kezelője az egész sereg orvosi ügyeinek — jelenti *Flór* hadügyi egészségi osztályfőnök *Kossuth*nak 1849. április 10-én 898 H. szám alatt;⁵ július hóban *Mátavovszky* Aradon működik, *Damjanich* kezelőorvosa.⁶ A szabadságharc után Aradon él, mint igazolt honvédtörzsorvos tagja a honvédegyeletnek.⁷

1814-ben született Podolinban. Az orvosi tanulmányait Pesten végezte, hol 1844-ben orvosi diplomát nyert. 1844—1847 közt a sebész, szemész és szülész

okleveleket is megszerezte.⁸ — A szabadságharc alatt 1848. június 30-án a 3. honvédszászlóaljhoz főorvossá nevezték ki. 1849. február 16-án *Mészáros* hadügyminiszter a 8. hadosztálynál törzsorvossá léptette elő, május 15-től pedig *Vetter Antal* főparancsnoksága alatt mint igazgató-törzsorvos. A szabadságharc vége felé *Damjanich*csal az aradi várban mint az egészségügy egyik intézője működött, *Damjanich*ot betegsége alatt kezelte. A szabadságharc után másfél évet rejtőzött Aradon, míg a honvédorvosok részére az amnesztia ki nem adatott, ekkor végleg megtelepedett Aradon.

1856-ban a megyei kórház vezetője 1862-ig. Hosszú külföldi utakat is tett. 1867-ben újból kórházigazgató. 1873-ban a honvédség szabadsági állományában főtörzsorvos lett alezredesi rangban.

1894-ben ünnepelték 50 éves orvosi diplomáját⁹ díszes keretek között. — Számos orvostudományi vonatkozású cikket is írt. Meghalt 1902-ben 88 éves korában Aradon.¹⁰

¹ OL. Igazságügymin. D. 229. fasciculus. 519. D. 232. fasc. 894. tétel.

² Közlöny. 1848. július 8. 29. szám. — Pesti Hírlap. 1848. július 12. 103. sz.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 305 H. 336 H. 982 H. index.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 305 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 898 H. 981 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. 3650. 10.000. 5382. 14.822. 24.716. 2676 H. — OL. 1848/49. iratok. I. hadtestparancsnokság iratai. D. 770. fasciculus. — HL. 1848/49. iratok. 3/19, 20. 27. 29. b.

⁷ Virányi: Honvédtisztí koszorú. Pest. 1869. 6193. sz. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

⁸ Högyes: Emlékkönyv. 241. oldal.

⁹ Orvosi Hetilap. 1894. 494. 521. oldal.

¹⁰ Szinyey J.: Könyvészet, M. írók. — Orvosi Hetilap. 1902. 701. oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 12. oldal.

MAUTHNER fő- és igazgató-főorvos a komáromi garnizonspítáiban működik 1848. dec. 31-i jelentés szerint¹ 1849. május 1-én bizonyítványt állít ki.²

¹ OL. Hüm. 1849. 4553.

² OL. 1848/49. iratok. CXVII. Görgey hadsereg iratai. I. hadtest D. 827. fasciculus.

MAYER ANDRÁS okleveles sebész, Czetcz jelentése szerint, kineveztetik a 2. honvéd vadászrezredhez hadnagy-alorvosul 1849. június 12-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 18.849. 1915 H.

MAYER FERENC sebész és szülész, a 9. huszárok ezredesi osztályán működik, kinevezését még a bécsi tábornoki főigazgatótól kapta — jelentik Lumniczer igazgató-törzsorvosnak 1849 márciusában,¹ alorvos-főhadnagyként működik,² Körömcön Kálazdy törzsorvos előléptetésre ajánlja³ Mayert, Léván működik a tábori kórházban 1849 májusában.⁴

¹ OL. Lumniczer-iratok. 46. tétel.

² OL. Lumniczer-iratok. 30. tétel.

³ OL. Lumniczer-iratok. 1. tétel.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 30. tétel.

MAYER FRIGYES orvostudorandó, kinevezték a Zanini serezhöz, itt két hónapig működött, honvédorvosi állást kér 1848. október 26-án,¹ kineveztetik a 42. zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel 1848. október 19-én,² Felső-Solcán a 42. zászlóaljnál jelen van Mayer Frigyes a zászlóalj 1848. december 1-i napiparancsa szerint,³ április 22-én főorvosi kinevezést kér,⁴ április 8-án már kinevezetett főorvosul — válaszolja az egészségügyi osztály a hadügyminisztériumban,⁵ május havában a lévai tábori kórházból Mayer szorgalmas működését jelenti Langer törzsorvos.⁶

¹ OL. Igazságügymin. d. 229. fasc. 523. tétel.

² Közlöny. 1848. november 3. 146. sz. — Virányi: Honvédtiszti koszorú.

³ OL. 1848/49. iratok. Felsőmagyarországi mozgó hadsereg főparancsnokságának iratai. D. 824. fasciculus.

⁴ OL. Hüm. 1849. 5450. eüo. 900 H. index.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 841 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. 14.207. Lumniczer-iratok. 126. szám.

MAYER JÁNOS igazolt honvéd hadnagy-alorvos 1868-ban Bihar megyében él, tagja a honvédegyletnek.¹ Polgári sebészként működött, 1825-ben született, a biharmegyei Cséke községben folytatott gyakorlatot.² Szabadságharc alatti működéséről adat nem áll rendelkezésre.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

² Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 67. oldal.

MAYER JÓZSEF IGNÁC kineveztetik a 39. zászlóaljhoz főorvosul századosi címmel 1848. október 19-én;¹ szorgalommal működik a 39. zászlóaljnál — jelenti Kálazdy törzsorvos Kassáról 1849. február 17-én.² Mayer József 1849 januárban dandári főorvos lett és a február 16-i napiparancs szerint meg erősítettett — jelenti Lumniczer a VII. hadtest törzsorvosa 1849. március hó 18-án.³

¹ Közlöny. 1848. november 3. 146. sz. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 6249.

² OL. Lumniczer-iratok. 30. tétel.

³ OL. Lumniczer-iratok. 46. tétel. — Hüm. 1849. 5419.

MAYER JÓZSEF KÁROLY sebész és szülésmester 1848. december 3-án folyamodik honvédorvosi állásért,¹ 1848. december 13 óta működik hadnagy-alorvosként a 70. zászlóaljnál, posoni születésű — szól a hadügyminisztériumnak a jelentés 1849 májusában a zászlóaljtól;² az 1849. július 17-i és augusztus 2-i komáromi várkormányi parancs szerint előlép főhadnagy-alorvosnak.³ Mint igazolt honvéd főorvos, 1868-ban Veszprémben él, tagja az ottani honvédegyletnek.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 521. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 19.932. 2275 H.

³ Szinnyey J.: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 398. 400. oldal. — Komáromi Lapok. 1849 szeptember. 62. 63. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 6010. szám.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

MAYER LAJOS Komárom várbeli hadnagy-alorvos főhadnagyi kinevezést kér a hadügyminisztérium egészségi osztályától 1849. június 1-én. Szigorlatozzék le előbb, szól a kemény válasz.¹ Mayer Lajos másodrendű alorvos elsőrendű alorvossá nevezetik ki főhadnagyi címmel — szól a komáromi 1849. augusztus 2-i várkormányi parancsa Klapkának.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1819 H.

² Szinnyey J.: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 400. oldal.

MAYRINGER GÁBOR orvosdoktor a tölgyesi veszteglő intézet igazgatója intézete feloszlása után a székely hadfőparancsnokság által a készülő csikszeredai tábori kórházhoz nevezetett ki főorvosnak, de a kórház nem alakulván meg, honvédorvos szeretne lenni valamely zászlóaljnál. Hosszú ideje katonaorvos — írja 1849. június 4-én kelt kérvényében a hadügyminisztériumnak.¹ Kineveztetik a 16. huszárokhoz 1849. június 1-től százados-főorvosul.² 1868-ban a baranyamegyei igazolt honvédorvosok között olvasható a neve.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1824 H.

² OL. Hüm. 1849. 19.664. 2003 H. — Közlöny. 1849. június 19.135. szám.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

MAZUR ERNŐ főorvos-százados a 7. hadtestnél működik — jelenti Lumniczer igazgató-törzsorvos 1849. június 15-én,¹ június 29-én kineveztetik a Kőburg-huszárezred főorvosul.²

Orvosdoktor, csókaí, torontálmegyei származású. 1842-ben Pesten avatták orvosdoktorrá.³ Orvosdoktori értekezése: *Orvosi értekezés a fürdői életrendről*. Pest. 1842. Cikkeket írt az Orvosi Tárbá.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 20.892. 2055 H.

² OL. Hüm. 1849. 2444 H.

³ Högyes: Emlékkönyv. 241. oldal.

⁴ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

MÁGOCSI VINCE a gyöngyösi nemzetőrség főorvosaként működik 1848 nyarán;¹ kineveztetik Egerből főorvosul századosi címmel 1848. október 1-től;² 1849 januárjában kineveztetik az egri tábori kórházba igazgatónak az eltávozott Obonyai János helyébe,³ 1849. március 16-án jelentkezik Debrecenben a hadügyi egészségi osztálynál, átveszi a debreceni tábori kórházban a syphilitikus osztályt. Előzőleg a 26. honvédszászlóaljnál működött, 1848. december 17-én vette át az egri tábori kórházat, itt volt február 28-ig, utána Nagykunmadarason, Kúnhegyesen a tábori kórházakban működött.⁴ Megvádoltatik, hogy hűtlenül elhagyta az egri tábori kórházat. Igazolja magát: Garay és Kanka törzsorvos rendeletére távozott el a kórházból, hogy rendezze Kúnhegyesen és Madarason a tábori kórházakat.⁵ Március 24-én visszarendeltetik Egerbe.⁶ Itt az I. belosztályon működ-

dik,⁷ április 15-én átadja a kórházigazgatást Horváth József Antalnak, ki Egerbe érkezett a VII. hadtest mozgó kórházának személyzetével.⁸ — Kineveztetik Perczel tábornok hadtestébe igazgató-főorvosnak, 1849. július 8-án érkezik Perczel táborába Ceglédre.⁹

Nagyidai, abaújmegyei születésű. 1839-ben Pesten szerzett orvosi diplomát.¹⁰ Irodalmilag is működött, cikkei jelentek meg a Társalkodóban (1834). Orvosdoktori értekezése: *Orvosdoktori értekezés a betegek életrendéről*. Buda. 1839.¹¹

¹ Bachó: Gyöngyös története.

² Közlöny. 1848. október 16. 118. sz.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 550 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 635 H.

⁵ OL. Stáhly-iratok. Szám nélkül.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 605 H. index. 643 H.

⁷ OL. Hüm. 1849. 11.087.

⁸ OL. Hüm. 1849. 11.092. — Közlöny. 1849. június 12. 129. szám.

⁹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2929 H.

¹⁰ Högyes: Emlékkönyv. 239. oldal.

¹¹ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

MEIXNER JÁNOS orvosdoktor a 25. pesti zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel, 1848. október 1-i ranggal kineveztetett;¹ a Császár-huszárokhoz osztotta be százados-főorvosul Garay János, az I. hadtest törzsorvosa 1849. május 20-án.²

1823-ban született Eszéken. 1848-ban avatták Pesten orvosdoktorrá.³ Ő volt az utolsó, ki vizsgáit még a régi rendszer szerint tette le. Gyakorló orvos volt Pesten. A szabadságharcban mint honvédfőorvos vett részt. 1850-ben Nagykárolyban működik, 1867-ben viszsza a fővárosba.⁴ Meghalt 1895-ben 71 éves korában.⁵

¹ Közlöny. 1848. október 12. 124. szám. — Virányi: Honvédtishti koszorú. 6295.

² OL. Hüm. 1849. 15.662. 1573 H.

³ Högyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

⁴ Oláh: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 89. oldal.

⁵ Orvosi Hetilap. 1895. 406. oldal.

MENNER ADOLF a honvédseregől a győri tábori kórházban működik — jelenti 1849 májusában Kálazdy törzsorvos Győről.¹

Orvosdoktor. Született 1824-ben Tán. Orvosi tanulmányait Pesten és Bécsben folytatta. A szabadságharc kitörésekor visszatért hazájába, beállott

Görgey seregébe s ott működött. 1851-ben Pesten szerzett orvosi diplomát.² Miskolcon és Edelényben folytatott orvosi gyakorlatot,³ Borsod megye tisztí főorvosa volt. Irodalmi működést is folytatott.⁴

¹ OL. Lumniczer-iratok. 141. szám.

² Högyes: Emlékkönyv. 245. oldal.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztika. Bp. 1876. Légrády. 397. oldal.

⁴ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

METSZÖSSY IGNÁC sebézmester a 13. huszárezrednél főhadnagy-alorvosként működik. Turán az Eszterházy-uradalomnál volt hat évig, Pest megyében 12 évig működött. Résztvett hőiesen minden csatában — jelenti 1849 júniusában Garay, az I. hadtest törzsorvosa.¹ Igazolt honvédorvos.²

¹ OL. Hüm. 1849. 20.945. 2163 H.

² Virányi: Honvédtisztí koszorú. 6387.

MÉRRÁ ANTAL kinevezetik főhadnagy-alorvosul a hadügyminisztérium egészségí osztálya által a dévai kórházba.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 23.514. Közlöny. 1849. Szeged, június 24. 157. szám. — OL. Hüm. 1849. eüo. 2637 H. — Virányi: Honvédtisztí koszorú. 6322. szám.

MESZÁROS FERENC 1848 októberében kinevezetik a honvédsereghez hadnagy-alorvosul.¹

¹ Közlöny. 1848. 131. szám. — Virányi: Honvédtisztí koszorú. 6353. szám.

MESZÁROS IGNÁC a 4. Sándor-huszárezred főorvosa ellenörző vizsgálatot tart a nyíregyházai főtiszteken a hadügyminisztérium utasítására.¹ Április 5-én érkezik Görgey seregéhez, személyzeti segéd volt Pesten, a 4. huszárezred ezredesi osztályához osztatott be — jelenti *Kálády* törzsorvos Magyarádról 1849. április 6-án.² 1849. március 11-én neveztetett ki a 4. Sándor-huszárezredhez főorvosul. Orvostudor és szemész, a pesti egyetemen két évig oktató segéd volt. Pesten szemészkedett, Jászberényben másfél évig volt főorvos.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 540 H.

² OL. Lumniczer-iratok. 99. szám. — HL. 1848/49. iratok. 13/100 (98).

³ OL. Hüm. 1849. 5686. 511 H.

MESZÁROS JÁNOS született 1805-ben Mezőörsön; Győr megyében sebész patronus, tábori alorvos volt, ideiglenesen nyugdíjba ment, 1848 júliusában honvédorvosi állásért folyamodik;¹ a posoni zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel, 1848. október 1-i ranggal kinevezetik,² szorgalommal működik a 15. zászlóaljbán a 40 éves Mészáros János mezőörsi születésű sebész hadnagyalorvos, 1849 májusi jelentés szerint, átvezényeltetik a 15. zászlóaljtól az 57. zászlóaljhoz, majd komáromi tábori kórházhoz helyezik.³ 1849. augusztus 2-i várkormányi parancs szerint másodrendű alorvosból elsőrendű alorvossá léptettetik elő.⁴ — A szabadságharc után Pesten működik, 1868-ban⁵ és 1890-ben, mint igazolt honvéd alorvos, tagja a honvédegyletnek.⁶

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. 420. tétel.

² Közlöny. 1848. október 12. 124. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 19.932. 2275 H.

⁴ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 400. oldal. — Komáromi Lapok. 1849. 63. szám.

⁵ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtisztí koszorú. 6357. szám.

⁶ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

MESZÁROS JÁNOS (LÁSZLÓ) 32 éves sebész 1848. augusztus 26 óta működik a 38. zászlóaljnál és a 6. osztályon tevékenykedik az aradi tábori kórházban,¹ a 38. zászlóaljjal a temesvári táborban van, jelentik 1849. július 2-án.²

¹ OL. Hüm. 1849. 3294. 9623.

² OL. Hüm. 1849. 2565 H.

MESZÁROS JÓZSEF 9 éve tábori alorvos, különböző ezredeknél működött (Leopold-, Sándor-gyalogezred stb.), Lengyelországban, Győrött és Komáromban szolgált. A komáromi kórházban maradt vissza a császári seregből. Főorvosi kinevezését javasolja 1848. Mindszenthava 17-én *Weitzenbreyer* (Buzay) tábori főkórházi igazgató,¹ kinevezetik a 18. zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel.² A várparancsnok előterjesztésére a komáromi 1849. augusztus 2-i parancs szerint kinevezetik másodrendű alorvosból elsőrendű alorvossá főhadnagyi címmel.³ Az augusztus 25-i várkormányi parancs szerint meg kell jelenni az ünnepélyen,

hol a kitüntetettek átveszik a kitüntéseiket.¹

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. 367. tétel.

² Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

³ Szinnyey J.: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 400. oldal. — Komáromi Lapok. 1849. szeptember 25. 63. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 6361. szám.

⁴ Szinnyey idézett műve. 279. oldal.

MICHAELSTÄDTER LIPÓT az 1. honvéd vadászrezd alorvosa 1849. január 1. óta — jelenti az ezredparancsnokság a hadügyminisztérium egészségi osztályának 1849. március 1-én.¹ — A szabadságharc után igazolt honvéd hadnagy-alorvosként Bihar megyében él, tagja az ottani honvédegyletnek.²

¹ OL. Hüm. 1849. 4647.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

MIHALEK JÁNOS 30 éves tábori főorvost Pestről a pozsonyi haditörvény-szék 1850. január 20-án fogságra ítélte.¹

¹ HL. Az 1848/49. szabadságharc után haditörvénytörvények által elítéltek névsora. 1298. szám.

MIHALYIK VIKTOR, Liptó megye rendes főorvosát, sikerült honvédfőorvosnak megszerezni — jelenti a hadügyminisztérium egészségi osztályának 1849. március 18-án Lumniczer igazgató törzsorvos.¹ Görgy nevezte ki Mihályikot 1849. február 16-án a tiszafüredi táborig kórház 3. osztályára százados-főorvosnak. Február elején csatlakozott Görgy seregéhez, mint a mozgó táborig kórház alorvosa — jelenti Horváth József Antal törzsorvos Tiszafüredről 1849. március végén,² rendező főorvosként működik Mihályik Tokajban a kecsendi főhadiszállásról március 26-án érkezett jelentés szerint;³ április elején megbízatik a mezőkövesdi táborig kórház vezetésével,⁴ április 15-én Egerben van a VII. hadtest mozgó kórházánál,⁵ májusban igazgatója az egeri 2. sz. táborig kórháznak.⁶

Mihályik Viktor Sándor orvosdoktor 1812-ben született Késmárkon. 1838-ban szerzett Pesten orvosi diplomát,⁷ 1868-as honvédösszeírásban igazolt honvéd törzsorvosként szerepel,⁸ 1876-ban még gyakorló orvos Liptószentmiklóson, a megye főorvosa.⁹ Írt az Orvosi Társas-

(1838). Orvosdoktori értekezése: *Dissertatio exploranda de virtute medicamentorum*. Budae. 1838.¹⁰

¹ OL. Hüm. Lumniczer-iratok. 44.

² OL. Hüm. 1849. 5419. HL. 1848/49. iratok. 13/100 (97).

³ OL. Hüm. 1849. 9228. 815 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 10.962.

⁵ OL. Hüm. 1849. 11.087.

⁶ OL. Lumniczer-iratok. 14. tétel.

⁷ Hőgyes: Emlékkönyv. 238. oldal.

⁸ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁹ Oláh: Magyarország közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 198. oldal.

¹⁰ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

MAKÓ JÁNOS hadnagy-alorvos a honvédseregnél működik.¹

¹ HL. 1848/49. iratok. Névmutató 8/101.

MILHOFFER KÁZMÉR újonnan fel-fogadott hadi orvos fizetésének utaltványozását rendeli el 1848. november 2-án a magyar hadi főparancsnokság.¹

Orvosdoktor, Vas megyében, Rohoncon született, 1850-ben avatták Pesten orvosdoktorrá.²

¹ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő. 342. tétel.

² Hőgyes: Emlékkönyv. 244. oldal.

MINDERLEIN JÓZSEF kineveztetik a 31. zászlóaljhoz főorvosul századosi címmel 1848. október 19-én,¹ előzőleg a Don Miguel 39. gyalogezrednél szolgált, a szabadságharc alatt a szegedi táborig kórházban működik.²

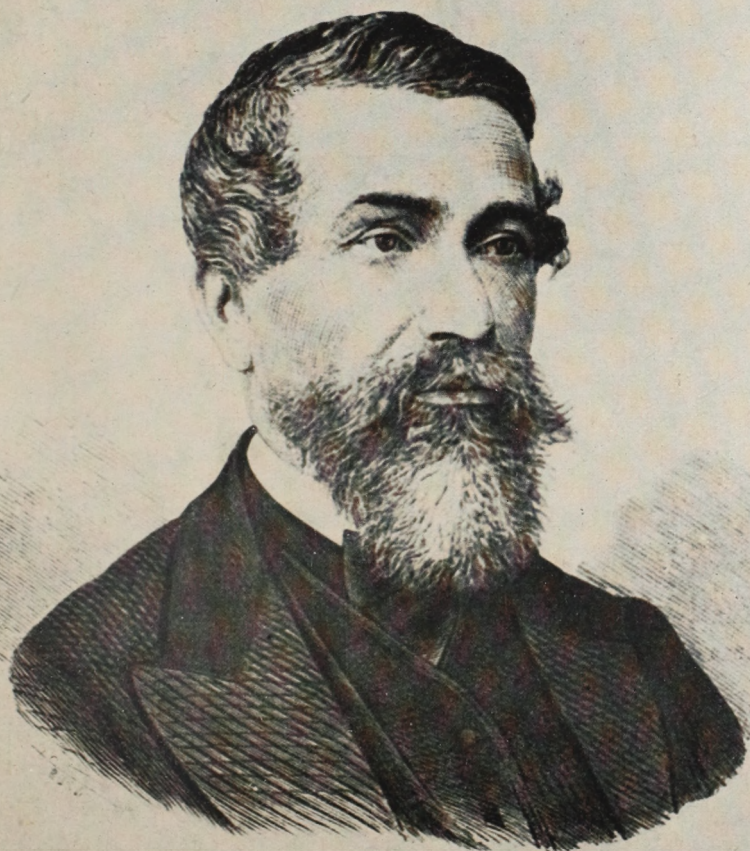
¹ Közlöny. 1849. november 3. 146. sz. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 6501.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 350 H. Hüm. 1849. 24.284.

MINIUS HENRIK kineveztetik 1849. július 19-én hadnagy-alorvosul. Polgári sebész, a bécsi Josephinumban szerzett oklevelet. Nagybecskerekén működött.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2364 H.

MISKOLCZY ANTAL volt császári alorvos, Bécsben a Josephinumban végzett, de diplomát nem kapott. Főorvos volt 15 hónapig Bécsben a katonai kórházban, később a 19. császári ezrednél működött. Székely származású, az erdélyi kancelláriában is szolgált, a Tiszaszabályozás írnoka, honvédorvosi állást

MORÓCZ ISTVÁN.

kér 1849-ben,¹ Klapka megbízásából 1849. május 31-én kéri a hadügy-minisztériumot, hogy mentse fel *Miskolczy Antalt* debreceni útja alól és vezényelje a komáromi őrséghez;² Komáromban 1849 májusában *Klapka* ki-nevezi *Miskolczy Antalt* hadnagy-alor-vosul; a kinevezést 1849. június 19-én a hadügyminisztérium egészségi osztá-lya megerősíti.³

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 236. 5003.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1765 H.

³ OL. Hüm. 1849. 21.441. 2201 H.

MISKOLCZY FERENC sebész folya-modik honvédorvosi állásért. 1807-ben született Székesfehérváron, 1832. óta katona a császári seregben, 1836. óta orvossegéd, 1840-ben szerezte meg se-bészi oklevelét.¹ Kineveztetik 1848. jú-lius 8-án hadnagy alorvosul a honvéd-sereghez,² a 6. zászlóaljnál működik,³ hivatásának áldozatául esik, 1849. jú-nius 29-én özvegye számára évi 100 pft. nyugdíjat engedélyez a hadügyminis-terium.⁴

¹ OL. Igazságügymin. D. 229. 421. sz.

² Közlöny. 1848. 29. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 6511. szám.

³ HL. 1848/49. iratok. 4/238.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2387 H.

MISKOLCZY MIHÁLY orvos 1849-ben a nemzetőrökkel 1849-ben *Bem* táborában működött — írja az *Orvosi Hetilap* 1888-ban.¹

1819-ben született Szatmár megyében Doboson. Sárospatakon járt iskolába, 1847-ben szerzett Pesten orvosi és sze-mészi oklevelet. *Balassa* tanársegédje is volt, 1848-ban Hajduhadháza főorvosa lett, 1854-ben az érmelléki járás orvosa, Érdiőszegen lakott. Itt vincellérképző intézetet alakított. 1872-ben Nagyvárad központi orvosa lett, 1872-ben halt meg. Szőlészeti irodalommal foglalkozott.²

¹ Orvosi Hetilap. 1888. 15. oldal.

² Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztika. 1876. Bp. Légrády. 65. oldal. — Szinnyey: Könyvészet, M. írók.

MIZSEY ENDRE sebész-mester és szülész. 1841-ben Pesten szerzett ok-levelét 24 éves korában. 5 évig szol-gált az 5. huszároknál. 1848. november 8-án Pestről folyamodik honvédorvosi állásért,¹ kineveztetik százados főorvosul 1849. június 1-től és *Garay* törzs-orvos mellé vezényeltetik.²

Megyei tiszti főorvos volt és a Nemzeti Színháznak negyedszázadon át orvosa. Írt a Gyógyászatba (1868) cik-keket. Meghalt Pesten 56 éves korában 1872. május 13-án.³

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. 371. tétel. OL. Hüm. 1849. eüo. 2466 H.

² Közlöny. 1849. július 19. 153. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 6525. — HL. 1848/49. iratok. 13/100 (88).

³ Szinnyey: M. írók. Orvosi Hetilap 1872. 344. oldal.

MOGYORÓSSY ÁRMIN 2. éves se-bésznövendék és Perczel táborában már alorvos — panaszkol *Offenheimer Lipót* 5. éves orvosnövendék.

A szabadságharc után *Mogyoróssy* mint igazolt honvédhadnagy alorvos Pesten működik,² 1890-ben még életben van.³ — 1825-ben született, Pesten 1857-ben orvosdoktori oklevelet is szerzett. Tiszadobon működik mint uradalmi or-vos az 1875-ös orvosi névjegyzék sze-rint.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2564 H.

² Virányi: Honvédtiszti koszorú. 6537. szám.

³ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Buda-pest. 1891.

⁴ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztika. Bp. 1876. Légrády. 287. oldal.

MOKOSSINYI MIHÁLY orvosdoktor kineveztetik a Lehel-lovassághoz fő-orvosul századosi címmel 1848. október 19-én;¹ 1848. december 7-én a 2. huszár-ezred *Stáhly* tábori főorvoshoz küldi gyógyszerekért és tépetért,² 1849. ja-nuárjában a 14. huszárezreddel a tá-borba megy;³ 1849. március 15-én *Je-lenfi Károly* polgári orvos átadja a szatmári tábori kórházat *Mokossinyi-nak*,⁴ *Mokossinyi* Aradra megy 1849. március 21-én,⁵ 1849. júliusában Ara-don a Lehel-huszároknál működik — jelenti *Landshut (Aradi)* törzsorvos.⁶ A Lehel-huszárok 1849. július 15-én törzsorvosnak terjesztik fel, mert ki-tűnően és buzgalommal működik, nem fiatal ember: 55 éves, még *Sauer* szólí-totta fel 1848. októberében, hogy csat-lakozzék a Jászberénybe menő Lehel-huszárokhoz.⁷

Tegenten született, Nógrád megyében, 1822-ben Pesten avatták orvosdoktorrá.⁷ Bölcsészdoktor is és szülészmester, Pes-ten gyakorló orvosként működött.⁸ Írt az Orvosi Tárba (1839). Orvosdoktori

értekezése: *Dissertatio inauguralis med. de nutrice*. Pestini. 1822.⁹ † 1861.¹⁰

¹ Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

² OL. Stáhly-iratok. 232. tifo.

³ OL. Hüm. 1849. 1831. eüo. 102 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 9025. eüo. 593. 612. 623 H. 7194. 628 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2565 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 2575. 2770 H.

⁷ Högyes: Emlékkönyv. 232. oldal.

⁸ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 65. oldal.

⁹ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

¹⁰ Orvosi Hetilap. 1861. 37. oldal.

MOLNÁR ISTVÁN orvosnövendék a rohamnál Buda ostromakor hősiiesen dolgozott a 45. zászlóaljnál — jelentik a hadügyminisztériumnak 1849. május 14-én;¹ *Walter* főorvosnak 1849. május végén meg kell emlékeznie „azon orvosokról, kik a barikádokat ostromló 10. és 45. zászlóaljak mellett nem remegve a záporként hulló golyók halálos sújtásaiktól, helyeiket bátor szívvel s ernyedetlen lélekkel hűséges szolgálato-
kat tőnek. Ezek: *Molnár István* a 45. zászlóaljtól a Császárfürdő melletti kórházban és *Hager* orvos a 10. zászlóaljnál“ (1. ott).² *Walter* rendező főorvos maga mellé kéri segítségül;³ május végén hideglázban fekszik *Molnár István* orvosnövendék orvos.⁴ A szabadságharc után Kiskunhalason a honvédegy-
let tagja, mint igazolt hadnagy orvos.⁵

Molnár István (agyagosi) orvosdoktor. 1827. november 11-én született Losoncon, hol atyja, *Sámuel*, tanár volt. Iskoláit szülővárosában végezte, majd a pesti orvosegyetemre került. 1848/49-ben főhadnagy orvosként szolgált. Világos után folytatta tanulmányait és Pesten kapott 1852-ben orvosi diplomát.⁶ Alorvosként működött a Rókus-kórházban, majd Kiskunhalason lett sebész, később városi főorvos és megyei tb. főorvos. Cikkeket is írt a Gyógyászatba.⁷ Meghalt 1887-ben.⁸

¹ OL. Lumniczer-iratok. 69. tétel.

² OL. Lumniczer-iratok. 22. tétel.

³ OL. Lumniczer-iratok. 42. tétel.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 32. tétel. HL. 1848/49. iratok. 13/65.

⁵ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁶ Högyes: Emlékkönyv. 245. oldal.

⁷ Szinnyey: M. írók. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 164. oldal.

⁸ Orvosi Hetilap. 1887. 13. sz.

MORETZKY FARKAS kineveztetik hadnagy alorvosul 1848. július 8-án;¹ a 9. zászlóaljnál működik,² főorvosi állást kér: 19 éve folytat orvosi gyakorlatot, 23 éves korában, 1829-ben szerzett sebészi oklevelet. Az ütközetek alatt szorgalmasan működött *Moretzky* — igazolja *Rosenberg* főorvos,³ a zászlóalj 1849. április 30-án főorvosnak teszi fel a hadügyminisztériumhoz, mert kimeríthetetlen szorgalmú,⁴ 1849. május 26-án *Moretzky* alorvos a 9. zászlóaljtól áttétetik az 52. gyalogezredhez.⁵

A szabadságharc előtt Homonnán folytat orvosi gyakorlatot mint polgári sebész.⁶ A szabadságharc után Zemplén megyében működik, 1868-ban a zempléni honvédegylet tagja, mint igazolt hadnagy honvéd alorvos.⁷

¹ Közlöny. 1848. július 8. 29. szám. — Pesti Hirlap. 1848. július 12. 103. sz.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1193 H. index.

³ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 422. tétel.

⁴ OL. Hüm. 1849. 12.131. 1193 H.

⁵ OL. Lumniczer-iratok. 61. tétel — Hoffmann Arnold: Az 1848/49-iki vörösapkás 9-ik honvédszászlóalj története. Kassa. 1906.

⁶ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 121. oldal.

⁷ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 6645. szám.

MORGENSTERN HENRIK az 1. honvéd vadászezred alorvosaként működik, 1849. január 1. óta — jelenti az ezredparancsnokság 1849. március 1-én,¹ az *Ujváry*-osztálynál van ezredével, az Országos Honvédelmi Bizottmány nevezte ki *Morgenstern* sebész-növendéket 1849. január 3-án az 1. magyar vadászcsapathoz — jelenti *Walter* osztályrendező főorvos;² áprilisban beosztást nyer a 14. honvéd zászlóaljhoz,³ május végén megbetegedik.⁴ — A szabadságharc után Aradon működik, mint igazolt honvéd tábori alorvos,⁵ 1890-ben még az életben lévő honvédtisztek között van.⁶ 1824-ben született, Pesten szerzett 1859-ben polgári sebészi oklevelet.⁷

¹ OL. Hüm. 1849. 4647.

² OL. Lumniczer-iratok. 38. tétel. HL. 1848/49. iratok. 13/100 (99).

³ OL. Lumniczer-iratok. 99. tétel.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 22. tétel.

⁵ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 6620. szám.

⁶ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

⁷ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 94. oldal.

MORÓCZ ISTVÁN orvosdoktor zászlóalji főorvos 1848. november 26-án folyamodást nyújt be a hadügyminisztériumhoz. A dunáninnen mozgó sereg akkori főorvosa, *Lumniczer* nevezte ki, a nógádi zászlóaljban működik. Állásának megerősítését kéri. Schwecháti, pákozdi csatában résztvevő, igazolja *Lumniczer Sándor*, a vezér melletti főorvos és *Arányi Lajos* h. igazgató törzsorvos,¹ 1849. március 18-án kineveztetik *Morócz* dandári főorvosnak,² kinevezését *Stáhly* tábori főorvostól kapta meg 1848. november 26-án, jelenti a *Pötenberg*-hadosztály Tiszafüredről 1849. március 6-án,³ mint rendező főorvos *Morócz* a *Lipthay*-hadosztályban működik Győrön 1849. májusában,⁴ sorozatosan jelentést küld a hadügyminisztérium egészségi osztályának.⁵ — A szabadságharc után mint igazolt honvéd főorvos Pesten él.⁶

Orvosdoktor. Született 1816. december 25-én Ludason, Heves megyében, hol atyja gazdatiszt volt. Pesten szerzett orvosi doktorátust 1846-ban.⁷ *Pólya József* városligeti magántébolájában mint segéd működött 1841/42-ben. 1844-től kezdve mezőgazdasági irodalommal foglalkozott, beutazta egész Európát. Az 1848-as eseményekre hazasietett és honvédorvos lett. Eleinte nemzetőri orvosként működött a nógádi zászlóaljban, majd a kápolnai csata után dandári főorvos lett, a nagysarlói csata után a VII. hadtestben *Pötenberg* mellett hadtörzskari főorvos volt a szabadságharc végéig. A világosi fegyverletétel után Aradról 1849. szeptember végén szabadult, néhány havi bujdosás után 1850-ben került Pestre, hogy egy más pályára lépjen át. Kiterjedt mezőgazdasági irodalmi működést folytatott, akadémiai tag volt. Meghalt 1881. október 10-én Pesten.⁸

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 527. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 5419.

³ OL. *Lumniczer*-iratok. 47. tétel.

⁴ OL. *Lumniczer*-iratok. 53. 55. tétel. Hüm. 1849. 5419. 574 H.

⁵ OL. *Lumniczer*-iratok. 59.141. tétel. — HL. 1848/49. iratok. 13/100 (97).

⁶ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁷ Högyes: Emlékkönyv. 247. oldal.

⁸ Orvosi Hetilap. 1881. 983. oldal. — Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

MOZSARAI GERGELY végzett orvosnövendék a 100. zászlóaljhoz 1849. június 29-én hadnagy alorvosul nevezetett ki. Előzőleg 2 hónapig az Üllőkaszárnyában lévő kórházban működött.¹

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 236. fasc. 4084. tétel. — OL. Hüm. 19.817. 2028 H.

MÓCSY (MÓTSY) MIHÁLY orvosdoktor a 24. jászberényi zászlóaljhoz alorvosul hadnagy címmel, 1848. október 1-i ranggal kinevezetett,¹ 49 éves orvosdoktor *Mócsy*, „magányorvos“ Mikalán a 24. zászlóaljban becsülettel működik — jelentik 1849. április 11-én,² a zászlóalj előléptetni kéri *Mócsy* tudort — jelenti *Landshut* (*Aradi*) törzsorvos 1849. június 1-én,³ felmentetni kéri magát a zászlóalji terhes szolgálat alól és polgári orvosi beosztást kér tábori kórházhoz.⁴

1796. június 30-án született Ceglédén. Cikkeket írt a Tudományos Tárbba (1837), Literatúrai Lapokba (1841), három munkát adott ki.⁵

¹ Közlöny. 1848. október 12. 124. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 6529.

² OL. Hüm. 1849. 9623.

³ OL. Hüm. 1849. 19.150. 1972. H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 18.605.

⁵ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

MOSSUNG MIKLÓS a honvédsereghez átpártolt császári Thursky-ezrednél működik mint százados főorvos a hadügyminisztériumhoz 1848. november 23-án érkezett jelentés szerint.¹

¹ OL. Hüm. 1848. 9712/3612. tétel.

MUNKÁCSY ANTAL kineveztetik a 3-ik zászlóaljhoz alorvosul hadnagy címmel 1848. október 19-én,¹ 1849. május 22-én kineveztetik főhadnagy alorvosnak,² Aradon is működött a zászlóaljánál.³

¹ Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1606 H. — HL. 1848/49. iratok. 8/161.

³ Boross: Elményeim. Székesfehérvár. 1881.

MUNYOTH ADOLF a 87. honvéd-zászlóalj főorvosát *Kanka* törzsorvos osztotta be — jelenti 1849. július 21-én a temesvári táborból a 4. hadtest rendező főorvosa.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

MUSTALL KÁROLY hadnagy alorvos a magyar honvédseregben működött.¹

¹ HL. 1848/49. iratok. 13/100 (99).

MUSTÁRDY FERENC kineveztetik a 35. honvéd zászlóaljhoz 1849. április 30-án hadnagy alorvosul,¹ májusban a zászlóalj jelenti a működését,² a szabadságharc alatt Bereg megyében is ténykedett.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1181 H. — Közlöny. 1849. május 10. 101. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 6668.

² Lehoczky: Bereg megye és Munkács története 1848/49-ben. Munkács. 1899. 108. oldal.

MÜLLER FERENC orvos bizonyítványait küldi *Inándy*, a 2. hadtest törzsorvosa *Lumniczer* igazgató törzsorvosnak,¹ alorvos *Müller* a honvédseregnél.²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 236. 4084. tétel.

² HL. 1848/49. iratok. 5/106.

MÜLLER GYULA hadnagy alorvos Pestről megérkezett — jelenti *Weitzenbreyer* (*Buzay*) főkórházigazgató Komáromból 1849. május 25-én,¹ másodrendű alorvosból elsőrendű alorvossá neveztetik ki főhadnagyi címmel az 1849. augusztus 2-i várkormányi parancs szerint.²

¹ OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H.

² Szinnyey J.: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 400. oldal. — Komáromi Lapok. 1849. szeptember 25. 63. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 6686. szám.

MÜLLER JÁNOS hadnagy alorvos a komáromi liceumi kórházban működik 1849. januárjában,¹ felvesz 13 ft-ot a parancsnokságtól.²

¹ OL. Stáhlly-iratok. 461. tétel.

² Szinnyey J.: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 426. oldal.

MÜNZ HENRIK orvosdoktor igazolt honvéd tábori orvosként szerepel az 1869-es honvédtiszti összeírásokban. Eperjesen él.¹ Szabadságharc alatti működése nem ismeretes.

¹ Virányi: Honvédtiszti koszorú. 6656. szám. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

NACHÓD FÜLÖP polgári orvosként működik a kunszentmártoni tábori kórházban — jelenti *Kanka* törzsorvos Szegedről 1849. április 5-én,¹ 1849. június 16-tól *Nachód Fülöp* Nagy-kunszentmárton orvosa kineveztetik a 95. zászlóaljhoz százados főorvosul.²

¹ OL. Hüm. 1849. 9624. 909 H.

² Közlöny. 1849. június 24. 140. szám. — OL. Hüm. 1849. 21.002. 2186 H. *

NAGEL MÓRIC főorvos igazolta magát, visszakerül 1849. májusában a 2. huszárezred tartalékosztályához,¹ működéséről jelent az ezred,² rövid idő múlva máshová kéri magát áthelyeztetni.³ — Moson megyében, Köpcseny községében született, Pesten 1846-ban avatták orvosdoktorrá.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 14.977.

² OL. Hüm. 1849. 15.343.

³ OL. Hüm. 1849. 18.630. index.

⁴ Högyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

NAGY JÓZSEF abonyi orvos 100 aranyat ad a szabadságharc céljaira,¹ Kossuth Lajos kinevezi a nagykátai tábori kórház vezetőjéül,² megköszöni a *Közlönyben* a nagykátai tábori kórház részére gyűjtött adományokat,³ megszüreti a hadügyminisztérium egészségi osztályánál honvédfőorvosi kinevezését.⁴ — Sebész-mesterként működött már 1840-ben is Abonyban.⁵

¹ Pest vármegye története. I. 402. old.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2180 H. HB. 1849. 4231/e. tétel.

³ Közlöny. 1849. június 10. 128. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. 18.432. 19.474.

⁵ Bugát-Flór: Mo. közeg. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 60. old.

NAGY MÓZES a 2. oláh határezred alorvosa, köpeci származású, 1800-ban született Kolozsváron, 1828-ban szerzett sebész és szülészmesteri oklevelet Pesten, 11. éve szolgál a császári seregben — honvédorvos szeretne lenni,¹

szolgál a honvédseregben; 1849. májusában hal meg.²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. fasciculus. 352. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 14.536. index.

NAGY SÁMUEL kinevezetik a 3. huszárezred tartalékosztályához hadnagy alorvosul Nagylétára 1849. április 17-én. — Rimaszombatban működött, előzőleg a nemzetőrökkel volt a lajtai táborban;¹ az ezrednél működik, 1849. áprilisában gyógyszert kér az ezred számára a hadügyminisztérium egészségi osztályától.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1023 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1384 H. index.

NAGY SÁNDOR nagyváradi sebész ellátja a fegyvergyári személyzetet, honvédorvosi kinevezést kér 1849. január 23-án,¹ Nagy Sándor kinevezését kéri a nagyváradi térparancsnokság,² nagyváradi ténorvosul hadnagy ranggal április 3-án kinevezetik.³ — A szabadságharc után Ugocsa megyében él, mint igazolt honvéd alorvos tagja az ottani honvédegyletnek.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 58 H.

² OL. Hüm. 1849. 1036. 1915. 4009. 6886. 7757. 3958.

³ Közlöny. 1849. április 5. 71. szám. 771 H.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

NAGY SÁNDOR kolozsmegyei tisztí főorvos szeretne honvédorvos lenni. Kinevezetik az erdélyi 11. és 12. zászlóalj egyikéhez főorvosul századosi ranggal 1848. szeptember 27-én;² kinevezetik 1849. március 21-én Csányi kormánybiztos ajánlatára az erdélyi hadsereghez törzsorvosul,³ mint ilyen vezet a sereg egészségügyét és sorozatosan jelenti a kolozsvári tábori főkórház állapotát.⁴

Orvosdoktor. 1847-ben Pesten szerezte az orvosi diplomáját 27 éves korában. Kolozsváron született.⁵ Orvosdoktori értekezése. Az *gerincagy bántalmái*. Orvosdoktori avatási ünnepélyére írta. Pest. 1847.⁶

¹ Közlöny. 1848. 109. szám. — Virányi: Honvédtisztí koszorú. 6836. szám.

² OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. fasc. 351. tétel.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 582 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 16.749. 19.487. stb.

⁵ Hőgyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

⁶ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

NEUBAUER GUSZTÁV főorvos, ki Galiciában a császári seregnél működött és ott nagy jövedelme volt, ezredével hazajött. 1849. január 2-án sebészeti eszközöket kér a hadügyi egészségi osztálytól.¹ 1849. május 1-én kinevezetik főorvosnak, ezrede törzsorvosnak ajánlja,² június 26-án Lumniczer igazgató törzsorvos ismételtén törzsorvosnak ajánlja,³ Neubauer 8 huszárezredi főorvos a Közlönyben jelenti a mezőberényiek adakozását a honvédsereg sebesültjei részére,⁴ a 8. huszárosztály főorvosaként működik a temesvári táborban — jelenti 1849. július 21-én a 4. hadtest rendező főorvosa.⁵

¹ OL. Stáhly-iratok. 461. tétel.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1207 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2303 H.

⁴ Közlöny. 1849. 128. szám.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

NEUBURG MANÓ hadnagy alorvos Debrecenből megérkezett — jelenti Weitzenbreyer (Buzay) főkórházigazgató főorvos 1849. május 25-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H.

NEUMANN BERNHARD sebész, hadnagy alorvosként működik az 50. zászlóaljnál a hadügyminisztériumhoz 1849. február hóban érkezett jelentés szerint.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 3658.

NICOLSBURGER KÁROLY hadnagy alorvos Pestről megérkezett — jelenti 1849. máj. 25-én Komáromból Weitzenbreyer (Buzay) főkórházigazgató.¹ — Tatán született, 1851-ben Pesten avatták orvosdoktorrá.²

¹ OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H.

² Hőgyes: Emlékkönyv. 244. oldal.

NOVÁK SÁNDOR paksi orvostudor kinevezetik Esztergomba a tábori kórházhoz százados főorvosul 1849. június 20-án,¹ 1849. július 25-én Kalocsára vezényeltetik a tábori kórházhoz.² — A szabadságharc után mint igazolt honvédtörzsorvos Tolna megyében, Pakson él, 1868-ban a tolnamegyei honvédegylet tagjai között szerepel.³

Novák Sándor Ágoston orvosdoktor, aradi származású, 1816-ban született.

1842-ben avatták orvosdoktorrá Pesten.¹ Cikkeket írt az Orvosi Tárbá (1841—1843). Doktori értekezése: *Helyhatósági rendes orvos. Orvosdoktorrá avatása ünnepejére írta.* Pest. 1842.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2172 H. — Közöny. 1849. június 24. 140. szám.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2820 H.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁴ Högyes: Emlékkönyv. 241. oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 329. oldal.

⁵ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

OBLATH MÓR sebészhallgatót *Lumniczer* igazgató törzsorvos ideiglenes kórházi segédül alkalmazta 1849. április 2-án,¹ *Kubicza* 45. zászlóaljbeli főorvos mellett működik — jelenti Magyarádról 1849. április 6-án *Káladzy* törzsorvos;² *Oblath Mór*, a 45. zászlóalj orvossegédje 1849. július 15-én Komáromba küldetett — jelenti *Walter Ferenc*, a Kmety-hadosztály törzsorvosa.³ — A szabadságharc után Zemplén megyében él, 1868-ban a honvédegyetel tagjai között szerepel mint igazolt honvéd alorvos.⁴ A nyitramegyei Úrmény községében született 1822-ben. Pesten 1855-ben orvosdoktori oklevelet szerzett.⁵ 1875-ben Gálszécs községében, Zemplén megyében él, járási orvos.⁶

¹ OL. Lumniczer-iratok. 73. szám.

² OL. Lumniczer-iratok. 99. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 2360 H.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁵ Högyes: Emlékkönyv. 246. oldal.

⁶ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztika. Bp. 1876. Légrády. 388. oldal.

OBONYAI (SPACZEK) JÁNOS műtő ösztöndíjat kér. Mostoha sorsú a születése. „Több rendbeli negédiségek között” Pesten lett doktor 1846-ban. Sebész tudori előadásokat tartott, vegytant is hallgatott 3 évig. 4 nyelvet tud, 32 esztendő — írja kérvényében,¹ 1848. december 17-én kinevezetik a pesti Károly katonai laktanya és abban létező középponti nagy tábori kórházhoz igazgató főorvosul századosi ranggal.² A kormány Debrecenbe történő menekülésével *Kossuth Lajos*, mint az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke 1849. január 24-én a debreceni tábori kórházak igazgató főorvosául nevezi ki századosi ranggal.³ Mint debreceni tábori kórházigazgató széleskörű tevé-

kenységet fejt ki,⁴ kinevezetik törzsorvosul;⁵ 1849. májusában, illetve júniusában a kormány Pestre történő visszaköltözésével a pesti tábori kórházakat rendezi, illetve igazgatja, majd a Károly-laktanyában lévő tábori kórház igazgatója.⁶ A szabadságharc után mint igazolt honvédtörzsorvos Pesten él.⁷

A szabadságharc egészségügyének egyik vezető egyénisége. *Kossuth Lajos* háziorvosa volt, mint ilyen állandó kapcsolat fűzte *Kossuth*hoz, az állandó érintkezés a szabadságharc vezetőjével lehetővé tette számára, hogy orvosi, illetve egészségügyi terveit és elgondolásait megvalósítsa. Bizalmas felterjesztéseivel, tanácsaival sokszor a hadügyi egészségügyi osztály felfogásával ellentétben tudta *Kossuth*ot befolyásolni.⁸ Önzetlen és lelkes egyéniség volt, e miatt nem egyszer összeütközésbe is került környezetével. *Arányi Lajos* feljegyzései szerint a bört sem vetette meg.⁹

Lazani, nyitramegyei születésű. Pesten szerzett 1846-ban diplomát.¹⁰ *Spaczek* volt a családi neve. Cikkeket is írt a *Pesti Napló*ba, *Gyógyászat*ba, stb. Orvostudori értekezése: *A közhasználatú szépitő szerek ártalmáról.* Pest. 1846. — 1872. január 6-án Pesten halt meg 63 éves korában.¹¹

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasciculus. 919. tétel.

² Közlöny. 1848. december 20. 244. sz.

³ Közlöny. 1849. január 24. 8. szám.

— OL. Hüm. 1849. eüo. 12 H 14 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 420 H. 638 H. 1345 H. index. — Hüm. 1849. 2128. 2311. 18.439.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 535 H.

⁶ OL. Lumniczer-iratok. 15. tétel.

⁷ Virányi: Honvédtiszt ki koszorú. 7016. szám. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁸ Közlöny. 1849. febr. 7. 21. szám.

⁹ Magyari Kossa Gyula: Magyar orvosi emlékek. Bp. 1929. M. Orvosi könyvkiadó.

¹⁰ Högyes: Emlékkönyv. 242. oldal.

¹¹ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

OFFENHEIMER LIPÓT 5. éves orvostanulóként honvédorvosi állásért folyamodik,¹ 1848. december 27-én a német csapathoz hadnagy alorvosul kinevezetik,² január 25-én a 21. zászlóaljhoz kerül alorvosul;³ a hadügyi egészségi osztály által a debreceni piaristák épületében lévő tábori kór-

házhoz neveztetik ki alorvosul;⁴ márciusban kineveztetik a hadügyminisztérium egészségi osztálya által a 21. zászlóaljhoz hadnagy alorvosul;⁵ július 1-én a 19. zászlóaljhoz vezényeltetik,⁶ július 15-én panaszt tesz, hogy a honvédseregben 1., 2. éves orvosnövendékek és sebészhallgatók már hadnagy alorvosok, ő maga 5. éves orvostanhallgató és csak alorvos. Főhadnagy alorvosi kinevezést kér.⁷ — A szabadságharc után 1852-ben Pesten avatják orvosdoktorrá. Pesti származású.⁸

¹ OL. Igazságügymin. D. 232. fasc. 531. tétel.

² OL. 1848/49. iratok. A német légio iratai. D. 829. fasciculus.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 62 H.

⁴ Közlöny. 1849. január 23. 8. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 7027. szám.

⁵ Közlöny. 1849. 44. szám.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 2465 H.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 2564 H.

⁸ Högyes: Emlékkönyv. 245.

ONKLER ARNOLD igazolt honvéd alorvos 1868-ban Pesten működik,¹ 1890-ben még tagja a pesti honvédegyletnek.² Szabadságharc alatti működése nem ismeretes.

¹ Virányi: Honvédtiszti koszorú. 7067.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Buda-pest. 1891.

ORMAY NORBERT (JÓZSEF) főorvosnak kinevezték, ez ezred előtt van — jelenti az 1. honvéd vadászszedre a hadügyminisztériumnak 1849. március 1-én. Az egészségügyi osztály nem ismeri el a kinevezést, küldje be az ezred Ormay diplomáját,¹ június havában a bihari önkéntes őrhad kéri a kinevezését. Résztvev a becskerek-i táborozásban, Bemnél működött. A mócok sűrű golyózáporában kötözött, résztvev a veszélyes havasi expedíciókban. A hadügyi egészségi osztály hajthatatlan: küldjék be a diplomát.² Ormay, azelőtt Ovsiaák sebészi oklevelet felküldik századosi kinevezésre 1849. július 14-én.³

¹ OL. Hüm. 1849. 4647.

² OL. Hüm. 1849. 18.598.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2521 H.

OROSZ ISTVÁN alorvost a sereg fővezéréhez küldte Törökszentmiklósról 1849. április 10-én Flór egészségügyi osztályfőnök — olvassuk a hadügyi-

nisztérium Kossuthhoz szóló jelentésében;¹ a gödöllői tábori kórházban működik Orosz István 2. gyalogezredbeli sebész, hadnagy alorvos 1849. májusában — jelenti Lumniczer igazgató törzser orvos a hadügyminisztériumnak.² Az 1868-as honvédtiszti összeírás szerint mint igazolt honvéd alorvos hadnagy Kézdivásárhelyen él, mint városi alorvos.³

1815-ben született, Kolozsváron 1842-ben szerzett polgári sebészi oklevelet.⁴ A császári seregben a 2. gyalog székeley határezrednél működött.⁵

¹ OL. OHB. 1849. 2530/e. 898 H.

² OL. Lumniczer-iratok. 19. szám.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁴ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Pest. 1876. Légrády. 142. oldal.

⁵ OL. Hüm. 1849. 4297.

OROSZHEGYI orvos részt vesz a turiai támadásban, írja a Március Tizenöt 1848. december 27-i száma.¹ Valószínűleg azonos azzal az Oroszhegyi Szabó Józseffel, ki a szabadságharc alatt orvosnövendék volt, Erdélyben guerilla-főnökként harcolt és akit 1851. szeptember 23-án 10 évi börtönrre ítélték Pesten. Josephstadtban raboskodott, később Törökországban lett ezredorvos.²

¹ Március Tizenötödike. 1848. 244. sz. 983. oldal.

² Hazánk és a Külföld. 1870. 157. old. — HL. A szabadságharc után elítéltek névsora. 1524. szám.

ORSOKOVSZKY DÁNIEL előzőleg osztrák szolgálatban, kineveztetik hadnagy alorvosul Juhász őrnagy csapatához Erdélybe 1849. május 7-én;¹ május 31-én a károlyfejérvári ostromseregben működik a 82. zászlóaljnál;² főorvosi kinevezésre ajánlják a hadügyminisztérium egészségi osztályának.³

¹ OL. Hüm. 1849. 13.221. 1309 H.

² OL. Hüm. 1849. 17.749. 1795 H.

³ OL. Hüm. 1849. 17.779. index.

ORZOVSZKY KÁROLY a Wodianer-kórház rendező főorvosa Pesten 1848. december 21-én felülvizsgálatra küldetik ki.¹ Törzssorvosként működik Görgey táborában: van Than Mórnak egy festménye, mely Görgey vezérkarát örökíti meg, rajta szerepel Orzovenszky törzssorvos is.² A szabadságharc alatt megfordul Vácon is.³ A szabadságharc

után az Újépületben van rabságban *Balassa Jánossal* egyidőben, ugyanakkor van ott, midőn *Batthyány* miniszterelnök.¹

Orzovenszky Károly orvosdoktor, paksi származású, 1815-ben született, 1840-ben szerzett Pesten oklevelet.² Gyakorló orvosként működött Pesten. 1853-tól a bencés főpát kinevezte a balatonfüredi fürdőtelep főorvosának a nyári időszakra. Irodalmilag is működött, két munkája jelent meg. Meghalt 1876. július 12-én Bright kórban, 62 esztendő volt — jelenti az Orvosi Hetilap.⁶

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. 919. tétel.

² Honvédorvos. 1933. 370. oldal.

³ Tragor I.: Vác története 1848/49-ben. Vác. 1908. Váci Múzeum Egyesület. 226. oldal.

⁴ Vay: Emlékeimből. Budapest.

⁵ Hőgyes: Emlékkönyv. 240. oldal.

⁶ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 89. oldal. — Orvosi Hetilap. 1876.

OTROBÁN NÁNDOR orvosdoktor 1828-ban született Kőhalmon (Nagy-küküllő vármegye), Brassóban és Kolozsváron tanult, 1846-ban iratkozott be a pesti egyetemre. A szabadságharc alatt a 82. zászlóaljnál teljesített szolgálatot, több csatában vett részt. A szabadságharc után Bécsben folytatta tanulmányait, 1856-ban lett orvosdoktor. 1869-ben Brassóban telepedett le, hol a 23. császári és kir. zászlóalj ezredorvosa volt.¹ — Meghalt Brassóban 74 éves korában *Otrobán Nándor* 48-as honvédfőorvos, írja 1901-ben az Orvosi Hetilap.²

¹ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

² Orvosi Hetilap. 1901. 186. oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 79. oldal.

OTTMAYER MIHÁLY honvédorvosi állásért folyamodik 1848. júliusában,¹ kinevezetik július 8-án hadnagy alorvosul.²

Orvosdoktor, zsolnai (Trencsén megye) származású. 1822-ben szerzett Pesten orvosi diplomát.³ Gyakorló orvosként működött Vácon.⁴ Orvosdoktori értekezése: *Dissertatio inauguralis med. sistens generalem ideam hominis.*⁵ Pestini. 1822.

¹ OL. Igazságügymin. D. 229. fasciculus. 532. tétel.

² Közlöny. 1848. 29. szám. — Pesti Hirlap. 1848. július 12. 103. szám. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 7133. sz.

³ Hőgyes: Emlékkönyv. 232. oldal.

⁴ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 66. oldal.

⁵ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

PACHER KAJETÁN a közép Tiszamelléki hadseregnél, a Zanini-zászlóaljnál működik — jelenti *Perczel* rendező főorvosa, *Kikó Károly* 1849. február 9-én,¹ mártius 14-én reggeli 10 órákor mulhatatlanul meg kell jelennie a debreceni térparancsnokság épülete előtt — rendeli *Szentpály József* őrnagy, térparancsnok.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 195 H.

² Közlöny. 1849. március 14. 52. szám.

PACZEK JÓZSEF százados főorvos, család orvosdoktor szeretne közel lenni családjához, kéri Nagykárolyba vagy Szatmárnémetibe az áthelyezését. Kérését *Garay* törzsorvos pártolja 1849. július 25-én.¹

Orvosdoktor, 1837-ben szerzett orvosi oklevelet. Szatmárnémetin élt.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2820 H.

² Szinnyey J.: M. írók.

PACZKA JAKAB pestmegyei járási orvos meghalt, a szabadságharc alatt honvédorvos volt — jelenti az Orvosi Hetilap 1890-ben.¹

1823-ban született, Pesten szerzett 1847-ben polgári sebész oklevelet.²

¹ Orvosi Hetilap. 1890. 412. oldal.

² Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 95. oldal.

PADOS JÁNOS a 16. érsekújvári zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel és 1848. október 1-i ranggal kinevezetik,¹ sebésznövendék, a 13. huszárezrednél működik,² áttétetni kéri magát 1849. februárjában a 45. zászlóaljhoz,³ a váci tábori kórházban is működik.⁴ *Fados* a huszárokhoz nem való — jelenti *Kálazdy* törzsorvos 1849. április 6-án —, beosztotta a 23. zászlóaljhoz.⁵ A szabadságharc után Veszprém megyében él, igazolt honvédorvos.⁶

1820-ban született, pap volt, *Kmetty* táborában először köztitként működ-

dött.⁷ — 1867-ben szerzett Pesten orvosi diplomát. Az 1875-ös közegészségügyi statisztikai összeállítás szerint Tördeniczen, Zala megyében működik.⁸

¹ Közlöny. 1848. október 12. 124. szám.

² OL. Lumniczer-iratok. 38. szám.

³ OL. Lumniczer-iratok. 30. szám.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 93. szám.

⁵ OL. Lumniczer-iratok. 99. szám.

⁶ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁷ Szinnyey J.: M. írók.

⁸ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Pest. 1876. Légrády. 384. oldal.

PANDA FERENC Mezőkövesdről folyamodik 1848. június 2-án. Borsod megyében járási sebész, katonaeorvos is volt,¹ kineveztetik hadnagy-alorvosul a 13. huszárezredhez 1849. április 25-én;² másodrendű alorvos *Panda Ferenc* elsőrendű alorvossá nevezetik ki főhadnagyi címmel az 1849. augusztus 2-i komáromi várkormányi parancs szerint.³

A szabadságharc előtt Borsod megyében él Keresztesen, mint járási rendes seborvos.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 534. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 10.805. 1088 H.

³ Szinnyey J.: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 400. oldal. — Komáromi Lapok. 1849. szeptember 25. 63. szám. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 7237. szám.

⁴ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 29. o.

PAP MIHÁLY erősítették meg segédorvosi állásában — kéri a hadügyminisztérium egészségi osztályát *Hatvani Imre* szabad mozgó csapat parancsnoka Álmosdról 1849. március 25-én kelt jelentésében.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 7893. 680 H.

PAPP JÓZSEF igazolt honvédfőorvos 1868-ban a zalamegyei honvédegylet tagja.¹ Szabadságharc alatti működéséről adat nem található.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

PAPOLCZY DÁNIEL igazolt honvéd hadnagy-alorvosként működik a szabadságharc után Pesten,¹ 1890-ben még tagja a honvédegyletnek.² Szabadság-

harc alatti működéséről adat nem áll rendelkezésre.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 7293. szám.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

PARLAGI MIKLÓS ANTAL A császári seregben az 1. huszárok főorvosaként működik négy esztendeje, 1848 májusában honvédorvosi állást kér,¹ *Kossuth Lajos* 1848. november 17-én kinevezi a 44. honvédszázlőaljhoz főorvosul századosi címmel,² szorgalommal tevékenykedik zászlőaljánál.³ 1849. február 7-én kineveztetik mint 44. honvédszázlőalji főorvos a tartalékseregben törzsorvossá,⁴ elindul a tokaji tartaléksereghez március 9-én,⁵ *Asbóthnál* működik a 12. hadosztálynál,⁶ április 13-án parancsot kap: menjen *Görgeyhez*, a 19. hadosztályhoz,⁸ *Dembinszkynek* értesítést küld az osztály *Parlagi* személye felől,⁹ mint a felsőmagyarországi hadsereg törzsorvosa működik,¹⁰ Kassán panaszt emel ellene *Luzsénszky* kormánybiztos: *Parlagi* visszautasította az „ön“ megszólítást.¹¹ — A szabadságharc után Pesten él mint igazolt honvédtörzsorvos, 1868-ban¹² és 1890-ben¹³ szerepel a honvédtiszti összeírásokban.

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 534. tétel.

² Közlöny. 1848. november 21. 164. sz.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 195 H. — 1848/49. iratok. Felsőmagyarországi hadsereg iratai. CXVI. D. 826. fasciculus.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 164. 265 H. — Közlöny. 1849. február 28. 40. szám.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 495 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. 5392. 7305.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 967 H.

⁸ OL. Hüm. 1849. 976 H.

⁹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1153 H.

¹⁰ HL. 1848/49. iratok. 4/236. — OL. Hüm. 1849. eüo. 1371 H.

¹¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1351 H.

¹² Virányi: Honvédtiszti korszorú. 7302. 7305. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

¹³ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

PATAKI PÁL kineveztetik a 32. honvédszázlőaljhoz főorvosul 1849. április 12-én;¹ az 58. zászlőalji főorvosaként működik *Pataki* az aradi táborban, az 5. hadosztály törzsorvosának 1849. július 2-án kelt jelentése szerint.²

- ¹ Közlöny. 1849. április 12. 77. szám.
— Virányi: Honvédtiszti korszorú. 7338.
² OL. Hüm. 1849. 22.350. 2282 H.
² OL. Hüm. 1849. eüo. 2565 H.

PATERLE JÓZSEF főorvosként működött a magyar honvédseregben.¹

- ¹ HL. 1848/49. iratok. 13/100 (99).

PEÁK FERENC Újvidék leégésével mindenét elvesztette, 1849. június 1-én nevezte ki *Fekete Ferenc* a 4. hadtest rendező főorvosa hadnagy-alorvosnak.¹ Sebész patronus, okleveles gyógyszerész. Verbászon és a törökbecsei tábori kórházban működött. Újvidék nemzetőreinek választott orvosa volt — főorvosi kinevezést kér.² *Peák Ferenc* főhadnagy-alorvos kinevezetett százados-főorvosul a *Kress-féle Chevaux-legers*-hez — jelenti 1849. július 15-én *Vetter* a déli hadsereg fővezére,³ szorgalmasan működik a *Kress-lovasság* főorvosaként — közlik a temesvári táborból 1849. július 21-én.⁴

A szabadságharc előtt Újvidék városának rendes seborvosaként működött.⁵

- ¹ OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695 H.
² OL. Hüm. 1849. eüo. 2556 H.
³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2537 H.
⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.
⁵ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 13. o.

PECH SÁMUEL Simontornyán működik 1838 óta, Tolna megyében. Sebész. Népfőkelő orvos volt, kinevezetik Budára 1849. július 20-án a 19. zászlóaljhoz főhadnagy-alorvosul.¹

- ¹ OL. Hüm. 1849. 22.588. 2317 H. — Közlöny. 1849. július 20. 154. szám. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 7373. sz.

PENTE BENŐ az igazgató-főorvos ajánlatára másodrendű alorvosból elsőrendű alorvossá nevezetik ki főhadnagyi ranggal — közli 1849. augusztus 20-án a komáromi várkormányi parancs.¹ A szabadságharc előtt Révkomáromban él, mint polgári sebész.²

- ¹ Szinnyey J.: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 275. oldal. — Komáromi Lapok. 1849. szeptember 26. 64. szám.

² Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 47. oldal.

PERICHT JÁNOS 1849. június 23-án kinevezetik *Görgey* szállongó csapatához százados-főorvosul Pilisszentkeresztre.¹

Korponán született, Pesten avatták orvosdoktorrá 1838-ban.² A szabadságharc előtt Zólyom megyében, Lipcse községében működik mint felsőjárásírendes seborvos.³

- ¹ OL. Hüm. eüo. 1849. 2268 H.
² Högyes: Emlékkönyv. 238. oldal.
³ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 122. oldal.

PERNYEY ALAJOS az 1. honvédszászlóalj főorvosa 1849 januárjában jelentést küld a hadügyminisztérium egészségügyi osztályának,¹ a *Pölsenberghadosztályban* működik *Pernyey, Lumniczer* igazgató-törzsorvos nevezte ki 1849 januárjában — jelenti a hadosztály Tiszafüredről 1849. március 6-án.² *Pernyey* az 1. zászlóaljtól hiányokat jelent Mezőkövesdről: nincs műszer, aethert chloroformot eddig még nem alkalmaztak.³ Betegen fekszik *Pernyey* főorvos — jelenti *Kálazdy* törzsorvos Győrről 1849. május 25-én.⁴

Pesten született, 1848-ban avatták a pesti egyetemen orvosdoktorrá.⁵

- ¹ OL. Lumniczer-iratok. 2. szám.
² OL. Lumniczer-iratok. 47. szám. — Hüm. 1849. 5419. 574 H.
³ OL. Lumniczer-iratok. 37. szám.
⁴ OL. Lumniczer-iratok. 59. szám.
⁵ Högyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

PESCHKA FERENC „igen derék ezredí főorvos a 2. székely huszároknál“ a hadügyminisztériumnak 1849 áprilisában jelentést és jellemjegyzéket küld,¹ június 27-én mint a 60. gyalogezred főorvosa Császárfürdő melletti tábori kórházhoz vezényeltetik főorvosnak, mert *Czindery* főorvos máshova rendeltetett,² Budáról Künszentmártonba szállítja az ellenség elől a tábori kórház betegeit — jelenti *Pürstinger* törzsorvos 1849. július 16-án.³

- ¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 993 H. — OL. Hüm. 1849. 11.101. 1131 H.
² OL. Hüm. 1849. eüo. 2290 H.
³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2629 H.

PETRICSEK (PETLICSEK) JÁNOS a 108. zászlóaljból a mai napon minden ellenvetés nélkül a komáromi kórházhoz vezényeltetik — szól a rendelkez-

zés az 1849. szeptember 1-i várkormányi parancsban.¹ Kinevezetik elsőrendű alorvossá főhadnagyi címmel szeptember 8-án.²

¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 288. oldal.

² Ibidem. 317. oldal. — Komáromi Lapok. 1849. szeptember 28. 66. szám.

PÉK ALAJOS 37 éves százados-főorvos Pesten született, özvegy, 1848. szeptember 5-én neveztetett ki — olvassuk a 71. honvédszászlóalj 1849 májusi egyéni jegyzékében;¹ júniusban jelentést küld a 71. zászlóaljtól Komárból.²

A szabadságharc után Fehér megyében működik, igazolt honvédfőorvos.³

¹ OL. Hüm. 1849. 19.932. 2275 H.

² OL. Hüm. 1849. 23.222. 2435 H.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

PÉTERFI FERENC hites sebész három hónapja működik a szegedi tábori főkórházban, 1848. október 28-án honvédorvosi állást kér *Andrysek* szegedi főorvos bizonyítványa alapján,¹ *Kosuth Lajos*, mint az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke, kinevezi a 43. zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi ranggal,² december 22-én Felső-Solcáról jelentést küld;³ becsülettel működik a 43. zászlóaljnál *Péterfi* alorvos — jelenti a felsőmagyarországi hadseregtől 1849. május 16-án Parlagi törzsorvos.⁴

1812-ben született, Pesten 1846-ban szerzett polgári sebész oklevelet. A szabadságharc után Budapesten működik, az 1875-ös közegészségügyi összeállításban benne szerepel a neve.⁵

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasc. 426. tétel.

² Közlöny. 1848. november 21. 164. sz. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 7437. szám.

³ OL. 1848/49. iratok. Felsőmagyarországi mozgó hadsereg főparancsnokságának iratai. CXIV. D. 824. fasciculus.

⁴ OL. Hüm. 1849. 17.556. 1776 H.

⁵ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztika. Bp. 1876. Légrády. 95. oldal.

PÉTERFY KÁROLY, a szamosújvári fenyítő-intézet rendes sebésze, honvédorvosi állásért folyamodik 1849-ben. Kolozsváron született, 1840-ben, 24 éves korában szerezte a kolozsvári liceum-

ban az oklevelét. Bánffyhunyadon működött egy évig, most a kolozsvári református kollégium sebésze.¹ *Péterfy Károly* okleveles sebész az esküt letévén, hadnagy-alorvosul nevezetik ki — közli a hadügyminisztérium egészségi osztálya 1849. június 16-án *Nagy Sándor* kolozsvári törzsorvossal.²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. fasc. 358. D. 232. fasc. 595.

² OL. Hüm. 1849. 19.487. 1976 H.

PFEIFFER (HANGAI) FERENC Munkácson kinevezetik százados-főorvosul a 21. zászlóaljhoz 1848. október 1-től,¹ a zászlóalj részére 1849 februárjában műszereket kér: lékelő kellene s amputációs eszköz;² *Virághátit* alorvosnak ajánlja s jelentést küld;³ szeretne áprilisban a munkácsi várkórház főorvosa lenni;⁴ májusban a munkácsi várból jelentést küld;⁵ júniusban a nevét *Hangaira* változtatja a belügyminisztérium engedélyével.⁶

¹ Közlöny. 1848. október 6. 118. szám.

² OL. Hüm. 1849. 2879. 246 H. 2880. 245 H. 10.239.

³ OL. Hüm. 1849. 3958. 10.239. index.

⁴ OL. Hüm. 1849. 1008 H. index. eüo.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 1295 H.

⁶ OL. Belügyminisztérium debreceni iktató könyve. 1849

PFEILSCHIFFER KÁROLY sebész-növendéket *Parlagi* törzsorvos 1849. június 15-én a felsőmagyarországi honvédseregnél orvossegédül alkalmazza.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 1777 H.

PINDORSZKI a 6. huszárezredből a mai napon a kórházhoz vezényeltetik — rendelkezik az 1849. szeptember 1-i várkormányi parancs Komáromban.¹

¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 288. oldal.

PINTÉR GYÖRGY a 27. nagyváradi zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel, 1848. október 1-i ranggal kinevezetik,¹ *Pintér György* a 27. zászlóaljnál az ellenség által elfogatott vagy elmaradt, esetleg az ellenséghez átszökött, orvost kér helyébe kinevezni *Glosz* főorvos 1849. február 16-án.²

¹ Közlöny. 1848. október 12. 124. szám.

² OL. Hüm. 1849. 3473. 3563.

PINTÉR JÁNOS sebészmeister Petro-szellón működik, 50 esztendő, 2 gyer-meke van, 1848. október 22-én honvéd-orvosi állásért folyamodik,¹ az 1. bácsi védsegrnél szorgalmasan működik — jelentik a temesvári táborból 1849. július 21-én.²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 426. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 2770 H. eüo.

PISZANETZ ANDRÁS 1794-ben szü-letert, Josephinumban végzett Bécsben, sebészipatrónus, 1813 óta működik a hadseregben, 1830-ban lett fősebész — jelenti a hadügyminisztérium egészségi osztályának 1849. április 22-én *Peschka Ferenc*, a 2. székely huszárezred fő-orvosa.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 11. 101. tétel.

PISCHKILL FERDINÁND sebész pat-ronus a 60. zászlóalj hadnagy-alorvosá-ként működik — jelenti *Fekete Ferenc* rendező-főorvos 1849. június 28-án;¹ a 120. zászlóaljban szorgalmasan tév-kenykedik — közlik a hadügyminisz-terium egészségi osztályával 1849. július 21-én a temesvári táborból.²

¹ OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

PLESCH (PLESS) JÓZSEF *Barna Ignác* nagykárolyi kórházigazgató javas-latára 1849. április 23-án a Württem-berg-huszárok tartalékosztályához had-nagy-alorvosnak neveztetik ki,¹ május 30-án, mint a csinálói tábori kórház alorvosa, számadást küld be;² *Pless József* 6. huszárezredbeli alorvos elő-léptettetik főhadnagy-alorvossá 1849. augusztus 11-én.³

A szabadságharc előtt Szeghegyen működik polgári sebészként Bács me-gyében.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1004 H. index, 1137/a. H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1764 H.

³ Közlöny. Arad. 1849. augusztus 11. 165. szám. (2845 H.)

⁴ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. 16. oldal.

POLGÁRDY LIPÓT mint igazolt honvédalorvos a szabadságharc után Ung megyében él, tagja az ottani hon-védegyetnek.¹ Működéséről egyéb adat nem lelhető.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

POLICZER FÜLÖP 1849. július 27-én kinevezetik orvossegédül Vetter tábo-rába dr. *Bryck* főorvos mellé.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2876 H.

POLITZER ILLES orvossegéd' fizeté-sét 1849. január 22-én a hadügyminisz-terium kiutalja,¹ kinevezetik a nagy-váradai tábori kórházhoz segédorvosul.²

Albertii, pestmegyei származású, a szabadságharc után 1851-ben szerzett Pesten orvosi diplomát.³ 1875-ben itt működik, mint gyakorló orvos.⁴

„Dr. Politzer Illés a hivatalos lap szerint katonai kórházigazgató Nagyvá-radon. Mint negyedeves orvostanhall-gató lépett Bécsben a légio soraiba. Majd Pestre jött és miután a hadiseb-szetből kurzust hallgatott, 1848 decem-berében a szolnoki kórházban szolgált *Feuer Dávid* és *Offenheimer* alorvosok-kal dr. *Süss* főorvos alatt. 1849 elején Nagyváradra kerül. Eleinte a sebesze-ten volt, később a hagymázos betegek-hez került, maga is megkapta a beteg-seget. Az oroszok betörése után Ceg-létre küldik Pál ezredes zászlóaljához, hol mint egyedüli orvos működött az utolsó temesvári csatáig“ — írja *Bern-stein*.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 1058. 4197.

² Közlöny. 1849. január 23. 8. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 7637.

³ Hőgyes: Emlékkönyv. 244. oldal.

⁴ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztika. Bp. 1876. 90. oldal.

⁵ Bernstein: Az 1848/49-iki szabad-ságharc és a zsidók. Bp. 1898. Franklin. 28. oldal.

POLLÁK ILLÉS alorvos a 40. zászló-aljnal működik — jelenti Komáromból *Weitenbreyer (Buzay)* törzsorvos 1849. március 3-án;¹ kinevezetik Pollák a hadügyminisztérium egészségi osztálya által a 40. zászlóaljhoz hadnagy-alorvo-sul,² augusztus 20-án előléptetik Komá-romban főhadnagy-alorvossá.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 420 H.

² Közlöny. 1849. március 6. 45. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 7637. szám.

³ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 275. oldal. — Komáromi Lapok. 1849. szeptember 26. 64. szám.

POLLÁK JAKAB igazolt tábori orvosként él a szabadságharc után Zomborban,¹ 1890-ben még életben van.² Szabadságharc alatti működéséről adat nem maradt fenn.

¹ Virányi: Honvédtiszti koszorú. 7640. szám.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

POLLÁK (PATAKI) MÁRTON, nagybecskereki születésű, 37 éves orvosdoktor. 1839-ben Pesten lett sebész. Budán volt a császári sereg garnizon kórházában mint orvos, Szerbiában is működött mint kórházigazgató. 1846—47-ben Berlinben tette le orvosi, sebési és szemésmesteri szigorlatait. 1847—49-ben műtő a saját kórházában. 1849. január 1-től az aradi tábori főkórház I. osztályán működött mint első lapidíjas — szeretne az 58. zászlóalj főorvosa lenni. Kérését Tóth Endre őrnagy és Lands-hut (Aradi) törzsorvos pártolja.¹ Az 58. zászlóalj főorvosaként működik áprilisban a világosi tábori kórházban,² április 5-én a hadügyminisztérium egészségügyi osztálya által kinevezetik az 58. zászlóaljhoz százados-főorvosul,³ májusban nevét Patakira magyarosítja⁴ — vitéz volt — jelentik a hadügyminisztériumnak 1849. július 25-én.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 6871. eüo. 589 H.

² OL. Hüm. 1849. 9623.

³ Közlöny. 1849. április 5. 71. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 7642. sz.

⁴ OL. Hüm. 14.160. — Közlöny. 1849. május 19. 109. szám.

⁵ OL. Hüm. 1849. 26.101. 2830 H.

POLLÁK MÓR sebész és szülész, Hernádon folytatott orvosi gyakorlatot, fél éve Tolna megyében működik — 1848. november 13-án honvédorvosi állásért folyamodik,¹ Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány nevében kinevezi a 45. zászlóaljhoz orvosnak hadnagyi ranggal.²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 429. tétel.

² Közlöny. 1848. november 21. 164. sz.

POLLÁK SAMU sebésmester kinevezetik hadnagy-alorvosul 1849. május 7-én a 69. zászlóaljhoz. Kassán Parlagi törzsorvosnál kell jelentkeznie.¹ Parlagi törzsorvos átteszi a 89. zászlóaljhoz.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1314 H.

² OL. Hüm. 1849. 19.790.

POPPER ÁRMIN I. éves sebész-növendék és máris orvos — panaszkolja Offenheimer Lipót orvos ötödéves orvostanhallgató 1849. július 15-én.¹ Popper Ármin a szabadságharc után Pozsonyban él mint igazolt honvédalorvos,² 1890-ben még az életbenlévő honvédtisztek között szerepel a neve.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2564 H.

² Virányi: Honvédtiszti koszorú. 7636. szám.

³ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

POVOLNY JÓZSEF százados-főorvosul kinevezetik 1849. május 28-án Inczedy alezredeshez a 9. hadtest bal-szárny parancsnokához.¹ Povolny főorvos Zaránd megyében a mócok által megöletett, felesége rabságban van — jelenti Inczedy László alezredes 1849. július 15-én.² A szabadságharc előtt Csanád megyében működik, Battonyán, mint rendes járási seborvos.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1710 H. — OL. Hüm. 1849. 6436. 579 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2535 H.

³ Bugát-Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 30. old.

POZSONYI (POSONI) ANTAL 73. honvéd zászlóaljbeli alorvost főorvosi kinevezésre ajánlja a zászlóalja. Tordán lakik, az orvossebési tanfolyamot elvégezte. A nemzetőröknél volt főorvos, de inkább választotta a honvédségnél az alorvosi állást. Bartók Zsigmond, a nagyegerhegyi székely csapat főorvosa, pártolja kérését.¹ Posoni Antalt a 73. zászlóaljbán szolgáló dicséretes orvossebész főorvosul ajánlja parancsnoka, Damaszkín őrnagy,² a kinevezést megsúgja a hadügyminisztériumnál 1849 júniusában Dobay József alezredes.³ Posoni júliusban jelenti: Enyeden 5000 ellen 140 magyar volt. Az orvosok megfutottak, ő golyózáporban is ápolt, midőn a havasokba kellett menni, az orvosok mind megbetegedtek. Thorockón fiókkórházat emelt. Kéri a 31. zászlóaljhoz főorvosi kinevezését. A hadügyi egészségügyi osztály újból nemet mond: nincs sem orvosi, sem sebésmesteri oklevele.⁴ A szabadságharc után a tordamegyei honvédegylet tagjai között szerepel mint igazolt honvédfőorvos.⁵

1818-ban született, 1841-ben Kolozsváron szerzett polgári sebési oklevelet.⁶ Tordán működött.

¹ OL. Hüm. 1849. 13.223. 15.813. eüo. 1311 H.

² OL. Hüm. 1849. 15.814.

³ OL. Hüm. 1849. 19.485.

⁴ OL. Hüm. 1849. 2539 H.

⁵ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁶ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 339. o.

PRAEGER ÁBRAHÁM kinevezetik a 16. honvéd zászlóaljhoz százados-főorvosul 1849. március 8-án;¹ mivel nem jelent meg Praeger a zászlóaljánál, törlik 1849. március 28-án a tábori orvosok létszámából,² mást neveznek ki helyébe,³ április 2-án a törökszentmiklósi tábori kórházban működik;⁴ június 29-én a 41. zászlóaljhoz nevezetik ki százados-főorvosul;⁵ szorgalommal működik zászlóaljánál — jelentik 1849. július 21-én a temesvári táborból.⁶

1824-ben született Kiskunhalason, Pesten avatták 1848-ban orvosdoktorrá.⁷ A szabadságharc után Jászberényben működik, az 1875-ben készült egészségügyi statisztikában mint ny. ezredorvos szerepel.⁸

¹ Közlöny. 1849. március 8. 47. szám.

² Közlöny. 1849. március 28. 64. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 7514. 653 H. 9278.

⁴ OL. OHB. 1849. 2530. benne 898 H. eüo. — OL. Hüm. 1849. eüo. 783 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2404 H. — Közlöny. 1849. július 17. 151. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 7723. szám.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

⁷ Hógyes: Emlékkönyv. 244. oldal.

⁸ Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 164. oldal.

PROHÁSZKA EDUÁRD, Zilah rendes orvosa, kinevezetik az 1. magyar vadászrezd hadnagy-alorvosul az ezred felterjesztése alapján,¹ előzőleg a zilahi nemzetőri 4. század főhadnagya, oklevéles sebész,² főorvosi kinevezést kér.³

¹ OL. Hüm. 1849. 7228. — OL. Hüm. 1849. 4647.

² OL. Hüm. 1849. 5790.

³ OL. Hüm. 1849. 630 H. index.

PRUCKMÜLLER főorvost kéri a Porosz herceg nevű gyalogezred az üreségbe jött orvosi állomásra 1848. november 6-án kinevezni,¹ 1849. áprilisában mint törzsvoroshelyettes működik,² később a törökszentmiklósi tábori kórház igazgatójaként tevékenykedik.³

¹ OL. Országos Biztosság, 1848. 13. kűtfő. 345. index. — Hüm. 1849. 4297.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 783 H. Hüm. 1849. 9278.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1041 H.

PUTNOKI MÓR 48-as honvédorvos halálát jelenti az Orvosi Hetilap 1904-es évfolyama. — Putnoki Szegeden élt.¹

¹ Orvosi Hetilap. 1904. 119. oldal.

PÜRSTINGER KÁROLY, Gyulai ezredbeli főorvos, működik 1849. áprilisában a hódmezővásárhelyi tábori kórházban;¹ Görgey táborába vezénylik 1849. április 23-án;² Gödöllő tábori kórházában van 1849. májusában, Obonyai törzsorvos Pürstinger Budára való helyezését kéri.³ 1849. július 16-án jelenti Pürstinger törzsorvos: parancs alapján Csongrádon, Szentesen, Szegváron és Kunszentmártonban alapított tábori kórházat;⁴ július 21-én Pürstinger Károly törzsorvos a Vetter fővezér vezetése alatt álló déli hadsereg orvos-egészségügyi vezetésével bizatik meg.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 9624.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1126 H. — OL. Lumniczer-iratok. 109. szám.

³ OL. Lumniczer-iratok. 119. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2629 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2739 H.

RAËR N. 1849. január 9-én kinevezetik a nagyvárad honvédtüzérséghez hadnagy-alorvosul.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 115 H.

RAINER DÁNIEL 29 éves tábori főorvost Budáról a pesti haditörvényszék 1850. januárjában többhavi fogság után szabadon bocsátja.¹

¹ HL. Az 1848/49. szabadságharc után haditörvényszék által elítéltek névsora. 1753. szám.

RAJNAI ANTAL hadnagy alorvosként a 65. zászlóaljnál szolgál;¹ kinevezetik a hadügyminisztérium egészségi osztály által a 65. zászlóaljhoz alorvosul,² még 1848. szeptemberében Sauer országfőorvos nevezte ki. Decemberben Pozsonyban maradt, innen Komáromba menekült, hol Kanka törzsorvostól szabadságot kapott. Stáhly tábori főorvos Óbecsére vezényli, hol az 1. zászlóalj 65. zászlóaljjá alakul át. Majd Törökszentmiklóson működik.³

Vécsey tábornok, Kökényessy őrnagy pártolják. Rajnai Antal sebész-mester főorvosi kinevezést kér — jelenti Lumniczer igazgató törzsorvos 1849. június 26-án.⁴

1824-ben született, Pesten 1852-ben szerzett polgári sebész oklevelet.⁵ 1875-ben Tápiószelén működik.

¹ 1848/49. iratok. XCVII. D. 807. fasciculus. OL. Hüm. 1849. 3900.

² Közlöny. 1849. március 6. 45. szám, március 8. 47. szám. OL. Hüm. 1849. 4297. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 7869. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 21.168. 2173 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2303 H.

⁵ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 245. oldal.

RAKITA ALAJOS orvosdoktor kineveztetik a 42. zászlóaljhoz főorvosul századosi címmel 1848. október 19-én,¹ Felső-Szolcán jelen van a táborban és az 1848. december 21-i napiparancs szerint jelentkeznie kell Flór törzsorvosnál,² előbb a debreceni tábori kórházban,³ majd a szegedi főkórházban működik mint főorvos.⁴

Orvosdoktor, 1821-ben született, szegényen él az egyetemen, özv. Rakita Mátyásné az édesanyja. Hegyalján laknak, nem terem a szőlő. Abaújtúri születésű, Schöpf gyermekkórházában működött, adja elő egy régebbi kérvényében.⁵ 1846-ban Pesten szerzett orvosi diplomát.⁶ Előbb Szeged másodorvosa, később Pesten kórházi főorvos. Kitüntetések is kapott,⁷ tagja a szegedi honvédegyletnek.⁸ 1889. június 12-én halt meg 70 éves korában. Szeged egyik legnépszerűbb embere volt, 1869-ben Pesten a barakkkórház főorvosa, 1884-ben a Szent István-kórház főorvosa — írja nekrológiájában az Orvosi Hetilap.⁹

¹ Közlöny. 1848. szeptember 3. 146. sz. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 7878. szám.

² OL. 1848/49. iratok. Felsőmagyarországi mozgó hadsereg főparancsnokságának iratai. CXIV. D. 824. fasc.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 762 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 1380 H.

⁵ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasciculus. 900. tétel.

⁶ Högyes: Emlékkönyv. 242. oldal.

⁷ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

⁸ Orvosi Hetilap. 1889. 328. oldal. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁹ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 90. oldal.

RAUSCHER JÁNOS kineveztetik 1849. májusában hadnagy alorvosul,¹ Rauscher János hadnagy alorvos fel-díszítették a katonai érdemjel 3. osztá-lyával 1849. július 26-án.²

¹ Közlöny. 1849. 139. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 7930. szám.

² Közlöny. 1849. Arad, augusztus 10. Írott példány.

RÁCZ JÓZSEF kineveztetik alorvosul hadnagyi címmel a Lehel-lovassághoz 1848. október 19-én,¹ Glosz főorvos ajánlatára² kineveztetik 1849. május 10-én a nagyvárad 3. számú tábori kórházhoz főorvosul.³

¹ Közlöny. 1848. november 3. 146. sz. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 7829. szám.

² OL. Hüm. 1849. 3374. és eüo. 1026 H.

³ Közlöny. 1849. május 10. 101. szám.

REICH SIMON kineveztetik Szabolcs-ban Perczel előterjesztésére a 48. hon-véd zászlóaljhoz 1848. november 10-én hadnagy alorvosul,¹ nem végzett sebész, reá bízott az egész zászlóalj — jelenti Kikő Károly rendező főorvos Reich Simonról 1849. február 9-én,² áprilisban már az egri tábori kórház-ban működik,³ június 21-én 25 napi szigorlati szabadságot kap.⁴ A 48. zászló-aljból Reich a mai napon a kórházhoz vezényeltetik — rendelkezik 1849. szeptember 1-én a komáromi várkormányi parancs,⁵ kineveztetik Reich elsőrendű alorvossá főhadnagyi címmel.⁶ — A szabadságharc után mint igazolt honvéd főorvos Bács megyében él.⁷

¹ Közlöny. 1848. november 12. 155. sz.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 195 H.

³ OL. Hüm. 1849. 11.087.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2101 H.

⁵ Szinnyey J.: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 278. oldal.

⁶ Ibidem. 288. oldal. 322. oldal. — Komáromi Lapok. 1849. szeptember 26. 64. szám.

⁷ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti kos-zorú. 7971. szám.

REICHARDT JÁNOS orvostudor, volt temesvári hivatalos főorvos folyamodik honvédorvosi állásért, a tisztújításkor megszűnt hivatalos állása, 100 ágyas kórházat vezetett,¹ 1848. október 1-től kineveztetik a 29. zászlóaljhoz főorvo-sul századosi címmel.² Pécskán vezeti

1849. januárjában a tábori kórházat,³ áprilisban is mint 44 éves orvostudor, 29. zászlóalji főorvos a pécskai kórháznál működik,⁴ szeretné elhagyni zászlóalji állását, kórházi orvosi állást kér: ily állás nincs a honvédseregben, feleli a hadügyminisztérium egészségi osztálya,⁵ július hóban is még a 29. zászlóaljnál működik *Reichardt* — jelenti *Landshut* (Aradi) törzsorvos.⁶

Paksi származású, 1835-ben szerzett Pesten orvosi diplomát.⁷ Temesváron volt gyakorló orvos.⁸ Orvosdoktori értekezése: *De diabete mellito*. Pest. 1834.⁹

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasciculus. 537. tétel.

² Közlöny. 1848. október 6. 118. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 3294.

⁴ OL. Hüm. 1849. 9623.

⁵ OL. Hüm. 1849. 17.865.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 2565 H.

⁷ Hőgyes: Emlékkönyv. 236. oldal.

⁸ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 95. old.

⁹ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

REICZ SÁNDOR a szabadságharc után mint igazolt honvéd hadnagy alorvos Pesten működik,¹ 1890-ben még életben van, tagja a honvédegyletnek.² A szabadságharc alatti működéséről adat nincs.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 7960. szám.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

REINER ADOLF Kanka igazgató főorvos ajánlatára a feldunai balparti sereghez kineveztetik hadnagy alorvosul 1848. december 25-én.¹

1824-ben született, Pesten 1852-ben szerzett polgári sebészi oklevelet. A szabadságharc után Budapesten működik, az 1875-ben készített orvosi összeírásban a neve benne szerepel.²

¹ OL. Stáhly-iratok. 434. tifo. tétel.

² Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 95. oldal.

REINER DÁNIEL végzett orvosnövendék, számfeletti orvos századost *Görgey* nevezte ki 1849. február 16-án. *Csányi* kormánybiztos nevezte ki a pozsonyi kórházhoz főorvosnak, önként csatlakozott a honvédsereghez, segéd-

ként működik *Horváth József Antal* kórházigazgató törzsorvos mellett — jelentik Tiszafüredről a hadügyminisztérium egészségi osztályának 1849. márciusában,¹ Tiszafüreden helyettesíti *Epstein* tábori kórházi főorvost áprilisban,² májusban meghal a főnöke, ő maga is cholerában fekszik.³

¹ OL. Lumniczer-iratok. 44. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 10.962.

³ OL. Hüm. 1849. 14.318.

REINER JÓZSEF Temesváron 82 esztendőskorában elhunyt 48-as honvéd-főorvosról emlékezik meg az Orvosi Hetilap 1893-as évfolyama.¹

¹ Orvosi Hetilap. 1893. 495. oldal.

REINER SIMON polgári sebész 1833. óta folytat gyakorlatot. Kiskunhalason 6 évig működött, innen Zomborba került. 1848-ban Verbászon a tábori kórházban h. főorvos volt, helyettesített a 8. zászlóaljnál is, *Mészáros Lázár* hadügyminiszter ajánlja főorvosnak 1848. szeptember 28-án.¹ Nem nevezhető ki a 16. huszárezredhez *Reiner Simon* főorvosnak, mert nem orvosdoktor;² Debreceben megye *Reiner* a hadügyminisztériumhoz, hogy állását rendbehozza — jelenti 1849. február 12-én *Salamon* őrnagy,³ március 27-én ismételtlen közli a hadügyminisztérium a 16. huszárezreddel: *Reiner* hadnagy alorvos nem nevezhető ki főorvosnak, mert csak polgári sebész.⁴ — A szabadságharc után Békés megyében működik, igazolt hadnagy alorvosként tagja az ottani honvédegyletnek.⁵

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasc. 538. 597. tétel.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 349 H. Hüm. 1849. 4944. 436 H.

³ OL. Hüm. 1849. 3119. 3375. 9359.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 681 H.

⁵ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 50. oldal.

REINER VILMOS kineveztetik a károlyfejérvári ostromsereghez 1849. május 31-én hadnagy alorvosul,¹ a 41. zászlóaljnál működik mint hadnagy alorvos nagy szorgalommal — jelenti a 4. hadtest rendező főorvosa 1849. július 21-én a temesvári táborból.²

¹ OL. Hüm. 1849. 17.749. 1795 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

REINER ZSIGMOND szegedi kórház-nál működő alorvost valamelyik zászló-aljhoz kéri beosztani a tábori kórház igazgatósága 1848. október 20-án;¹ 1849. májusában még mindig a szegedi kórházban működik Reiner,² a 104. zászló-aljnál működik mint hadnagy alorvos, főorvosa *Korányi Frigyes* orvosnövendék — jelentik a temesvári táborból 1849. július 21-én.³ — 1890-ben mint igazolt honvédfőorvos Pesten él.⁴

Született 1813-ban Szegeden. Orvosi tanulmányait Bécsben és Páduában végezte. Itt szerzett orvosi diplomát 1842-ben. A szabadságharc alatt *Perczel*, *Tóth Ágoston*, *Guyon* és *Bem* alatt vett részt az ütközetekben és költözött. 1849. augusztus 16-án Déván elfogták és a gyulafehérvári várba vitték. Innen elbocsátották azon kötelezettséggel, hogy császári katonákat gyógyítson. Ezt megcselekedte, de ezenfelül többszáz beteg és sebesült honvédet a saját költségén gyógykezelt. Hosszú tanulmányutakat tett Európában, sőt Keleten is járt. 1863/70 közt a gyulafehérvári kórházat a saját költségén tartotta fenn. Több nyelvet beszélt, nagy irodalmár volt, széleskörű irodalmi munkásságot fejtett ki. Gyulafehérvár főorvosaként működött 1855-től 1890-ig. Pesten halt meg 1893-ban.⁵

¹ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő. 316. index.

² OL. Hüm. 1849. 4994. 14.165. 18.835. 1931 H. 24.284.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

⁴ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 1792. szám.

⁵ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. 7. oldal.

REINITZ JÓZSEF ötödéves orvosnövendék 1848 végén honvédorvosi állásért folyamodik;¹ kinevezetik 1849. február 7-én *Perczel* táborába hadnagy alorvosul,² június 21-én 25 napi szigorlati szabadságot kap,³ a 25. zászlóaljnál működik a komáromi várban és szeptember 1-én a komáromi várkórházhoz vezényeltetik az 1849. szeptember 1-i várkormányi parancs szerint.⁴ — Veszprémben született, 1851-ben Pesten avatták orvosdoktorrá.⁵

¹ OL. Igazságügymin. D. 232. fasciculus. 865. tétel.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 168 H.

³ OL. Hüm. 1849. 2301 H. eüo.

⁴ Szinnyey J.: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 288. oldal.

⁵ Hőgyes: Emlékkönyv. 244. oldal.

REISCH JÓZSEF sebészt kineveztem a 8. zászlóaljhoz alorvos hadnagyl, jelenti *Bem* Nagyszebenből 1849. április 1-én. Kineveztetik *Reisch* a hadügyminisztérium egészségi osztálya által a 8-ik zászlóaljhoz alorvos hadnagyl;² júniusban Péterváradra rendelik;³ *Reisch József* hadnagy alorvost előléptetésre ajánlja a IV. hadtest rendező főorvosa 1849. július 21-én.⁴ — 1843-ban, 28 éves korában szerzett oklevelet.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 9495. 685 H. eüo. 661 H. index.

² Közlöny. 1849. április 5. 71. 77. sz. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 1864. 7980. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695. H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. 6027. 611 H.

REITS JÁNOST kinevezte *Perczel* a 8. zászlóaljhoz alorvosnak — jelenti *Bem* Nagyszebenből 1849. április 1-én a hadügyminisztériumnak;¹ *Reits János* kinevezetik a hadügyminisztérium egészségi osztálya által hadnagy alorvosul a 8-ik honvédzászlóaljhoz.²

¹ OL. Hüm. 1849. 9495. 685 H.

² Közlöny. 1849. április 12. 77. szám.

REGELSBERGER „szintén törzsorvos Hammerschmidtrel együtt volt az emigrációban. Nevezetes volt az emigránsok között azon, különben nem igen dicsérendő szokásáról, hogy nagy mértékben itta a részegítő mastixot, amit idővel önmaga is megsokalván, akként segített magán, hogy nagy poharába időnkint egy-egy kavicsot dobott, melyek aztán felszaporodtak, a mastixot végleg kiszorították s ő ismét az egészséges vizitalhoz tért vissza.“¹ — Életről egyéb adat nem áll rendelkezésre.

¹ Pap János: A magyar emigránsok Törökországban. 1849/61. Pécs. Taizs. 1893. 116. oldal.

REITMAYER alorvos főorvisi kinevezését javasolja 1849. áprilisában *Kosztka* őrnagy,¹ a 3. zászlóalj alorvosaként működik, sebész, április 20-án kinevezetik főhadnagy alorvosul.²

¹ OL. Hüm. 1849. euo. 1076 H.

² OL. Hüm. 1849. 10:527.

² Hőgyes: Emlékkönyv. 240. oldal.

³ Szinnyey J.: M. írók.

REMES ANTAL sebészpatrónus a magyar hadseregből 1849. januárjában a pétervárad-i várban működik;¹ kiszabadították az ellenség fogságából, beosztották a 7. hadtesthez — jelenti *Lumniczer* igazgató törzsorvos 1849. június 15-én;² hadnagy alorvosi kinevezését a hadügyminisztérium egészségi osztálya június 29-én megerősíti.³ — A szabadságharc után Pest megyében működik.⁴ 1890-ben még életben van, a honvédegyelet tagja Vácon.⁵

1809-ben született, 1848-ban szerzett Kolozsváron sebészmeisteri oklevelet.⁶

¹ OL. Hüm. 1849. 1116.

² OL. Hüm. 1849. 20.892. 2055 H.

³ OL. Hüm. 1849. euo. 2444 H.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 8003. szám.

⁵ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

⁶ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 246. oldal.

RÉH JÓZSEF a Hunyadi szabadságharc alorvosa 1848. november 3-án fizetését kéri.¹

¹ OL. Igazságügymin. D. 228. fasc. 372. tétel.

RHÉDEY ANTAL „meghalt orvos-tudor, kórházi főorvosnak holnap d. u. 4 óraker eszközrendő eltakarítására a 99-ik zászlóalj vezényelendi a szabályszerű gyászmenetet“. (Várkormányi parancs. Komárom. 1849. szeptember 26.)¹

Orvosdoktor, gyöngyösi származású. Élettani tanársegéd volt a pesti egyetemen. 1843-ban szerzett Pesten orvosi diplomát.² Három munkát is írt.³

¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 375. oldal.

² Hőgyes: Emlékkönyv: 241. oldal.

³ Szinnyey: J.: M. írók.

RIEDL JÓZSEF kineveztetik a 34-ik zászlóaljhoz századosi címmel főorvosul 1848. október 19-én.¹

Orvosdoktor. Pesten szerzett 1842-ben orvosi diplomát.² Orvosdoktori értekezése: *De auxiliis in repentis vitae periculis. Dissertatio inauguralis med.* Budae. 1842.³

¹ Közlöny. 1848. november 3. 146. sz. — Virányi: Honvédtiszti korszorú.

RIEDL ORBÁN, a székely gyalogezred főorvosa 1849. június 17-én ezredorvosi kinevezést kér, — a rendezés még befejezve nincs, ezredorvosi állások még nincsenek — feleli a hadügyminisztérium egészségi osztálya;¹ 26 éve működik mint százados főorvos, 22 éve katonaeorvos a 2. székely ezrednél. Kézdivásárhelyi physicus is volt. 1804-ben született, 1830-ban szerzett sebészmeisteri oklevelet. *Gál Sándor* ezredes nevezte ki az 5. tartaléksereghez 1849. április 16-án.²

¹ OL. Hüm. 1849. 21.774.

² OL. Hüm. 1849. 2220 H.

RIESSER HERMANN orvos, sebész, szemész, szülész. 1840-ben lett az osztrák seregnél főorvos. Most a *Guyon*-divízió-nál működik mint százados főorvos — jelenti 1849. januárjában és márciusban a hadügyminisztériumnak,¹ márciusban *Riesser* jelenti a divízió orvosi létszámát,² *Kálazdy* törzsorvos jelenti 1849. június 26-án: *Riesser* főorvos Abda felé küldetett.³

¹ OL. Lumniczer-iratok. 37. 48. tétel.

² OL. Lumniczer-iratok. 73. tétel.

³ OL. Hüm. 1849. 2355—57 H.

RIGÓCZ MÁRTON, az 50. zászlóalj alorvos hadnagya a móri ütközetben vagy elesett, vagy elfogatott — jelenti 1849. február 9-én *Kikó Károly*, a *Perczel*-tábor rendező főorvosa a hadügyminisztériumnak.¹

¹ OL. Hüm. 1849. euo. 195 H.

RINGENBACH (VIPATAKI) JÓZSEF orvostudor honvédorvosi állásért folyamodik 1848. júniusában;¹ kineveztetik július 8-án hadnagy alorvosul;² az 5. zászlóaljnál működik, 1848. június 20. óta ténykedik Verbászon az 5. zászlóaljnál — igazolja főorvosa, *Szabó Vazul*; főorvosi kinevezést kér *Ringenbach* 1848. november 2-án;³ százados főorvosul ajánlják 1849. júniusában Péterváradról, — intézkedni nem tud a hadügyi egészségi osztály, Pétervárad cernirozva van;⁴ szorgalmasan működik a pétervárad-i várban *Ringenbach*, kineveztetik főorvosul *Szabó Vazul* pétervárad-i főorvos által. A hadügyminisztérium egészségi osztálya kinevezi a Szeged körül táborozó sereg parancs-

nokához, Békefy ezredeshez, 1849. július 29-én százados főorvosul.⁵

Pesti születésű, 1846-ban szerzett a pesti egyetemen orvosi diplomát.⁶ Orvostudori értekezését *A nő élet, kórtani s orvos-rendőri tekintetben*. Pest. 1846. címen nyújtotta be.⁷ — A szabadságharc után Torontál megyében él, igazolt honvédfőorvosként tagja a honvédegy-letnek.⁸

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 534. tétel.

² Közlöny. 1848. július 8. 29. szám.

— Pesti Hírlap. 1848. július 12. 103. sz.

³ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 565. tétel.

⁴ OL. Hüm. 1849. 20.727. 2142 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2821 H.

⁶ Högyes: Emlékkönyv. 246. oldal.

⁷ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

⁸ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8092. szám.

RIOLFATTI FRANCESCO 1849. június 23-án az alakuló olasz légióhoz hadnagy-alorvosul kineveztetik.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2270 H. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8094. sz.

RITTER JÁNOS főorvos martius 14-én reggeli 10 óraker mulhatatlanul jelenjen meg a térparancsnokság előtt — rendeli Debrecenben *Szentpály Jó-zsef* őrnagy térparancsnok.¹

¹ Közlöny. 1849. március 14. 52. szám.

ROBAY JÁNOS kineveztetik hadnagy-alorvosul a 12. huszárezredhez dr. Schwartz Sámuel főorvos kérésére 1849. április 30-án,¹ májusban már működik a 12. huszároknál: előleget kér,² június 4-én műszereket kér a hadügyminiszterium egészségi osztályától — kap műszert, de 16 pft-ot kell fizetnie a sebész tárcáért.³ Robay Achmed Hekim pasa néven muzulmán hitre tér az emigrációban,⁴ aláírja Viddinben a Kosuthnak szóló hűségnyilatkozatot.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1180 H. — Közlöny. 1849. május 10. 101. szám — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8102. sz.

² OL. Hüm. 1849. 12.964.

³ OL. Hüm. 1849. 19.057. 1950 H.

⁴ Pap: A magyar emigránsok Törökországban. Pécs. Taizs. 1893. 35. l.

⁵ Hajnal: Kossuth emigráció Törökországban. Bp. 1927. 472. oldal.

ROSENBERG KÁROLY 1849. július 8-án kineveztetik százados-főorvosul;¹ a 9. zászlóaljnál a veressapkásoknál működik;² 1849. márciusában betegen fekszik *Rosenberg* — jelenti a 9. zászlóalj.³ Május 12-én törzsorvosi kinevezést kér: ő a legidősebb főorvos. 1848. június 16. óta honvédorvos. A 171/1848. sz. rendelet szerint a 2. zászlóaljhoz nevezték ki, de tud szlávul, ezért 1848. július 30-án a kassai 9. honvédzászlóaljhoz helyezték át. A 9. zászlóaljjal volt Bánátban 13 nagy csatában. Fehértemplomi nagy honvédkórház igazgatója is volt. Okleveles orvos, szemész, fogász, sebész. Tíz munkát is írt, *Batthyány* miniszterelnök háziorvosa is.⁴ Beteg *Rosenberg* főorvos — jelenti *Kereszty Béla*, az 1. táborban főorvos. 1849. május 24-én;⁵ fizetését sürgeti *Rosenberg*.⁶ 1849. július 6-án *Rosenberg* főorvost *Mészáros* altábornagy a főhadiszállásra kéri szolgálattételre *Flór* törzsorvossal együtt.⁷

¹ Közlöny. 1849. július 8. 29. szám. — Pesti Hírlap. 1849. július 12. 103. szám. — Radical Lap. 1848. július 1. 24. szám. 95. oldal.

² Hoffmann Arnold: Az 1848/49-iki vörössapkás 9-ik honvéd zászlóalj története. Kassa. 1906.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 617 H. index.

⁴ OL. Hüm. 1849. 16.016. 1626 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. 16.361. 1654 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. 17.865.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 2567 H.

ROTH ADOLF a szabadságharc után igazolt honvédfőorvosként Árva megyében él, az 1868. évi honvédtiszti összeírás szerint tagja a honvédegyletnek.¹ Valószínűleg azonos azzal a *Roth* főorvossal, ki a 65. zászlóaljhoz nevezetett ki főorvosnak és 1849 április előtt a hódmezővásárhelyi tábori kórházban működött.²

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

² OL. Hüm. 1849. 9624.

ROTH BÉLA orvos sebész honvéd főorvosul ajánlatik 1849 februárjában;¹ március végén kineveztetik a 36. zászlóaljhoz százados-főorvosul;² április 7-én megérkezik zászlóaljához.³ *Roth* a 36. zászlóalj főorvosa sebész Aradon, most Temesvárra megy — jelentik Aradról 1849. július 2-án a hadügy-

minisztérium egészségi osztályának.¹ — Igazolt honvédfőorvosként 1868-ban tagja az aradi honvédegyletnek.⁵

Nagybecskereken született 1814-ben. Orvosi tanulmányait Pesten folytatta, Pesten lett 1841-ben orvosdoktor.⁶ Tanulmányai után Pozsonyban lett tárcaíró, innen Nagybecskerekre került, hol Torontál megye táblabírájának is megválasztották. A szabadságharc alatt mint hadfogadó orvos Aradra rendeltetett, s Arad, Temes és Torontál megye orvoskatonai ügyeit intézte. A szabadságharc után Aradon működött, előbb városi, majd megyei főorvos lett.⁷ Meteorológiával intenzíven foglalkozott. Orvosdoktori értekezése: *Dissertatio inauguralis politica medica de influxu sexus sequioris in vitam et statum*. Pestini. 1841. Több cikket is írt. — Meghalt 1879. december 7-én Aradon.⁸

¹ OL. Hüm. 1849. 4984.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 671 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 853 H. — Hüm. 1849. 9489.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2565 H.

⁵ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁶ Högyes: Emlékkönyv. 265. oldal.

⁷ Lakatos: Arad története. III. 80. o.

⁸ Oláh Gyula: Mo. közegészségügyi statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 12. old. — Orvosi Hetilap. 1879. 1169. o. — Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

ROTH MÁTYÁS orvostudor 1818-ban született Kassán. *Kertbeny* szerint honvédorvos főigazgató volt. A magyar kormány külföldre küldte, Ausztriában elfogták és becsületszóra szabaddon bocsátották. 1849-ben Angliába menekült, gyakorlatot folytatott Londonban és Brightonban. Angol orvosi szakíró lett, felesége is angol származású volt.¹ „Roth Mátyás törzsorvos pedig svéd tornával próbálkozott Londonban” — írja *Jánossy*. *Kossuth*... „a Times súlyos támadásai és egyheti súlyos közszerelése miatt ágybanfekvő beteg lett és orvosi segélyre szorult, melyet az emigráns *Roth Mátyás*, majd *Sir James Clarke*, a királyné orvosa, látott el”.²

¹ K. M. Kertbeny: Alphabetische Namenliste Ungarischer Emigration. 1848—7864. Brüsszel—Leipzig. 1864.

² Jánossy: A magyar emigráció Keleten. 79. oldal.

³ Ibidem. 117. oldal.

ROTH SAMU alorvos a 2. hadtest parancsnoka felterjesztésére főorvossá nevezeték ki a komáromi 1849. július 15-i várkormányi parancs szerint.¹

¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 396. oldal. — Komáromi Lapok. 1849. szeptember 24. 62. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8162. szám.

ROTH ZSIGMOND sebész és szülész Pesten. Katonai kórházakban volt mindig alorvos. Áruló ezredét, a pétervárad határőröket, elhagyta, ott volt alorvos, 1848. november 9-én honvédorvosi állást kér.¹ *Kossuth* az Országos Honvédelmi Bizottmány nevében 1848. november 17-én kinevezi a 49. zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi ranggal.² Becsülettel működik a 49. zászlóaljnál: „E hó 11-én, midőn a 12. hadosztály Pest előtt az ellennel megütközött, nemcsak hogy a sereg közelében és mondhatni golyók körében segítség nyújtandó, folyvást tartózkodott, hanem csata után is éjjel-nappal a sebesültek ápolásában eljár. Ecsér, április 18. 1849. Asbóth ezredes, *Sztankó őrnagy*”.³ *Roth Zsigmondot Inándy*, a 2. hadtest törzsorvosa, főorvosi kinevezésre ajánlja 1849. július 1-én,⁴ kineveztetik *elszánt* hivatalos készségeért 1848. május 1-től számítandó rang és illetménnyel főhadnagy-alorvosnak,⁵ a 35. zászlóaljnál működik. A szabadságharc után mint igazolt honvédfőorvos a bács megyei honvédegylet tagja, 1868-ban.⁶

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 431. szám.

² Közlöny. 1848. november 21. 164. sz.

³ OL. Hüm. 1849. 11.455. 3658.

⁴ OL. Hüm. 1849. 14.413. 1451 H. 31.440. — HL. 1848/49. iratok. 13/115 (65).

⁵ OL. Hüm. 1849. 1304 H. index. — Közlöny. 1849. május 10. 101. szám.

⁶ Mikár Zs.: Honvédschematismus. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8165. sz.

RÓZSAI MÓR, első szigorlatát végzett sebésznövendék, alorvos-hadnagyként működik a honvédseregben. 1848. december 5-én nevezte ki *Tormay* törzsorvos. *Kálazdy* rendező főorvos mellett működik — jelenti *Lumniczer* igazgató-törzsorvosnak 1849 márciusában,¹ áprilisban *Rózsai* nyugtát küld.² májusban betegen fekszik *Rózsai* hadnagy-alorvos — szól Győrből *Kálazdy* törzsorvos jelentése.³ A szabadságharc

után Zala megyében él, igazolt honvéd-alorvos.⁴ Kottori községében, 1825-ben született, Pesten 1849-ben szerzett polgári sebész oklevelet.⁵

¹ OL. Lumniczer-iratok. 46. tétel.

² OL. Lumniczer-iratok. 97. tétel.

³ OL. Lumniczer-iratok. 59. tétel.

⁴ Mikár Zsi.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁵ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 382. oldal.

RÓZSAVÖLGYI LIPÓT polgári sebeszt Lumniczer igazgató-törzsorvos nevezte ki alorvos-hadnagyul a III. hadtesthez 1849 májusában — szól Budáról a hadügyminisztériumnak szóló jelentés,¹ Stoy törzsorvos-helyettes május 26-án a 34. gyalogezred 1. zászlóaljához osztja be Rózsavölgyit.² — 1868-ban Bács megyében él, igazolt honvéd-főorvosként tagja az ottani honvédegyletnek.³

1822-ben született, Pesten 1846-ban szerzett sebeszmesteri oklevelet, 1875-ben a bácsmegyei Szivác községnek orvos.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1752 H.

² OL. Lumniczer-iratok. 61. tétel.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁴ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 41. oldal.

RÖSSLER ALAJOS orvostudort Weizenbreyer (Buzay) törzsorvos a révkomáromi várban segédorvosul alkalmazta. 1848. július 21 óta hűségesen működik — jelentik a hadügyminisztériumnak 1848. október 21-én.¹ 1849. július 21-én a tábori tüzérség kérelmére a komáromi várban főorvossá nevezetik ki századosi címmel.² — „Rössler főorvos, minthogy Sumajjer főorvos megbetegedett, a vártüzérségnél is teend ideiglenes szolgálatot” — az 1849. augusztus 7-i komáromi várkormányi parancs szerint;³ szeptember 7-én elrendelik, hogy Rössler a sütőmester keze alatt lévő egyéneket, kik jobbára bujasenyvben sinylődnék, hetenkint vizsgálja.⁴ Rössler főorvos oly bizonyítványokat adott némely legényeknek, melyek alaptalanoknak találtattak és a vizsgálaton személyesen meg nem jelent, miért is szigorúan megrovatik az 1849. szeptember 27-i várkormányi parancsban.⁵

Tatán született, Pesten 1840-ben lett orvosdoktor,⁶ a szabadságharc előtt mint uradalmi orvos Tatán él.⁷

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasciculus. 541. tétel.

² Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 399. old. — Komáromi Lapok. 1849. szeptember 25. 63. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 3938.

³ Szinnyey idézett műve. 249. oldal.

⁴ Szinnyey idézett műve. 326. oldal.

⁵ Szinnyey idézett műve. 394. oldal.

⁶ Hőgyes: Emlékkönyv. 240. oldal.

⁷ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 46. oldal.

RUÉTTY IGNÁC sebeszmestert Perczel tábornok nevezte ki hadnagy-alorvosul — jelentik 1849. április 3-án a hadügyminisztérium egészségi osztályának;¹ június 14-én a Cszászár-huszárokhoz vezényeltetik Garay János törzsorvos jelentése szerint;² június 27-én kinevezetik az 1. huszárezredhez hadnagy-alorvosul.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 777 H.

² OL. Hüm. 1849. 20.945. 2163 H.

³ Közlöny. 1849. június 27. 142. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8213.

RUTAY JÁNOS sebeszt, szülésmester Pesten szerzett oklevelet 1840-ben, nyolc éve katonarvos, tábori alorvosként működik a Vilmos 12. ezrednél. Emeljük őt ki a német járomból, volt ezredi főorvosához, Czindery Pálhoz szeretne honvédorvosként kerülni, a kassai honvédekhez. Abaúj megye ajánlja kérvényét, mely Kassán kelt 1848. szeptember 18-án;¹ Stáhly tábori főorvos honvédorvosul alkalmazza;² kineveztetik 1848. október 1-i ranggal a 22. miskolci zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel;³ november 8-án Komáromba neveztetik ki a 37. zászlóaljhoz Grünwald helyére;⁴ 1849. február 8-án előléptetést kér;⁵ a 22. zászlóalj viseletjegyzéke szerint Baján működött és Kassán, előléptetést érdemel,⁶ ernyedetlen működésére való tekintettel kineveztetik 1849. június 14-én főhadnagy-alorvosul.⁷

¹ OL. Igazságügymin. D. 228. fasciculus. 374. tétel.

² OL. Országos Biztosság. 1848. 28. kútfő. 198. index.

³ Közlöny. 1848. október 12. 124. szám.

⁴ Közlöny. 1848. november 8. 151. sz.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 185 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. 12.164. eüo. 1080 H.

⁷ OL. Hüm. 1849. 18.807.

RUZKÓ főorvos a honvédseregben működik.¹

¹ HL. 1848/49. iratok. 13/100 (98).

RUZSBACZKY IGNÁC sebészfőorvos a zemplén-gömöri zászlóaljnál,¹ a csapat választotta meg,² szorgalmasan működik — jelenti *Lumniczer* igazgató-törzssorvos Kerecsendről 1849. március 26-án.³ — A hadügyminisztérium egészségi osztálya 1849. május 10-én a 26. zászlóaljhoz nevezi ki *Ruzsbaczkyt*, de csak hadnagy-alorvosul.⁴ *Ruzsbaczk* 1844-ben lett Magister Chirurgiae — kitartóan működik a 26. zászlóaljnál;⁵ Aradon működik mint hadnagy-alorvos — jelenti *Landshut (Aradi)* törzssorvos 1849. július 2-án.⁶

¹ OL. Lumniczer-iratok. 30. tétel. Hüm. 1849. 9358. 846 H.

² OL. Lumniczer-iratok. 46. tétel.

³ OL. Hüm. 1849. 9228.

⁴ Közlöny. 1849. május 10. 101. szám.

⁵ OL. Hüm. 1849. 17.271. 1730 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 2565 H. — Virányi: Honvédtisztí koszorú. 8229. sz.

SACHS SÁMUEL 2. éves sebész és már alorvos — panaszkolja *Offenheimer Lipót* 5. éves orvosnövendék, alorvos-hadnagy 1849. július 15-én a hadügyminisztériumnak.¹ *Sachs* hadnagy alorvosként a kúnszentmártoni kórházban működik *Pürstinger* törzssorvos jelentése szerint 1849 júliusában.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2564 H. — HL. 1848/49. iratok. 8/101.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2629 H.

SAILLER ARNOLD doktorandus Bécsből. Alorvos-hadnagyként működik a Guyon-divízióban a 13. zászlóaljnál. *Stáhly* hadügyminiszteri osztályfőnök nevezte ki 1849. január 1-én — jelenti a *Guyon*-hadosztály Tiszafüredről 1849. március 6-án.¹ *Sailler* tudor a 13. zászlóalj 6. századánál van ideiglenesen közli *Parlagi* törzssorvos 1849. május 6-án.² Kifáradhatatlan szorgalmú *Sailler*. *Stáhly* tábort főorvos nevezte ki 1849. január 1-én a 33. zászlóaljhoz. Bécsben végezte az orvosi tanulmányait. *Guyon* parancsnoksága alatt Iglón, Branyiszkón és a kerecsendi csatákban vett részt. Áttétette a 13. zászlóaljhoz. — Kineveztetik ideiglenes főorvosul, míg oklevelét be nem mutatja,³ az oklevél Körmöcön van.⁴

¹ OL. Lumniczer-iratok. 48. tétel. 52. tétel.

² OL. Hüm. 149. 17.556. 1776 H.

³ OL. Hüm. 1849. 10.163. 991 H. — Közlöny. 1849. május 10. 101. szám. —

Virányi: Honvédtisztí koszorú. 8277. sz.

⁴ OL. Hüm. 1849. 11.608.

SALAMON ADOLF, a bácsi védsereg 2. zászlóaljának főorvosa, 1849. július 14-én tábort kórházi főorvosi állást kér.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2546/a.

SALAMON JÁNOS hadnagy-alorvos a móri ütközetben vagy elesett, vagy elfogatott — jelenti *Kikó Károly*, Perczel rendező-főorvosa 1849. február 9-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 195 H.

SALAMON JÓZSEF 52. zászlóaljbéli alorvos a komáromi kórházhoz vezényeltetik 1848. szeptember 1-én,¹ szeptember 4-én még nem jelent meg a kórházban — állapítja meg a szeptember 4-i várkormányi parancs.² — Igazolt honvéd alorvosként a pozsonyi honvédegylet tagjai között szerepel 1868-ban.³

1822-ben született, Pesten 1850-ben szerzett polgári sebész oklevelet. A szabadságharc után a pozsonymegyei Ciffer községében működik.⁴

¹ HL. 1848/49. iratok. 5/10. — Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 288. old.

² Ibidem. 322. oldal.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁴ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. 255. oldal.

SALY IMRE 1848/49-es honvédfőorvos, Baja főorvosa meghalt Budapesten 82 éves korában — jelenti az *Orvosi Hetilap* 1896-ban.¹ Szabadságharc alatti működéséről adat nem található.

Orvosdoktor, Búcsúszentlászlón született Zala megyében. 1840-ben Pesten kapott orvosi diplomát.² Orvosdoktori értekezése: *Orvostudori értekezés az élet fenntartásáról*. Pest. 1840.³

¹ Orvosi Hetilap. 1896.

² Högyes: Emlékkönyv. 240. oldal.

³ Szinnyey J.: Könyvészet. M. írók.

SAUBER JÓZSEF Túrkevből folya-
modik. Négy évet végzett fősebesz, a
bécsi Josephinumban tanult. 1849. ápri-
lis 22-én kinevezetik a 33. gyalog-
ezredhez főorvosnak.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1084 H.

SAUER IGNÁC, az ország főorvosa,
az országos haditanács megbízása alap-
ján 1848. május 24-én felhívást intéz
az orvosokhoz és sebészekhez, adják be
kérvényeiket az önkéntes honvédsereg-
nél megállapított 10 főorvosi és 30 al-
orvosi állásra,¹ az állások betöltésére
nézve a haditanácsnak javaslatot tesz.²
1848. szeptember 20-án *Batthyány La-
jos* miniszterelnök kinevezi a Nemzet-
őrségi Országos Tanácshoz igazgató-
főorvosul alezredesi címmel, díj nél-
kül,³ mint ilyen irányítja kezdetben a
honvédsereg egészségügyét, összközi a
kinevezéseket,⁴ 1848. október 26-án a
Nemzetőrségi Tanácsnak javaslatot tesz,
hogy a honvédsereg orvosai a katoná-
orvosokkal egyenlő fizetést kapjanak.⁵

Sauer Ignác orvosdoktor, egyetemi
tanár 1801. október 1-én született Vesz-
prém-ben. Apja, *Sauer Pál*, tehetős ke-
reskedő volt. Középiskoláit szülőváro-
sában, a szónoklástant Pesten végezte.
1818–20-ig a bölcsészetet tanulta. Or-
vosi tanulmányait Pesten és Bécsben
végezte. Itt avatták 1826-ban orvosdok-
torrá, 1827-ben szülésmesterré. A bécsi
lelencházban főorvos volt. 1831-ben a
bécsi haditanács rendeletéből Galiciába
utazik koleraorvosnak. Innen vissza-
hívják Bécsbe a józsefvárosi kolera-
kórház főorvosának. 1833-ban a bécsi
lipótvárosi fegyverház első orvosa, majd
Gross Enzensdorfban városi fizikus lett,
innen ismét Bécsbe kerül a tanúvallató
kórház primáriusának. 1842-ben írt
Doctrina de percussione et auscultatione
című munkája alapján a pesti egyetem
gyakorlati orvostanának helyettes, majd
rendes professzora lett. Nagy tudomá-
nyos esemény volt annak idején: *ma-
gyarul* tartotta beiktatási beszédét.
1848-ban országos főorvos lett. 1849-
ben egy évre elveszti a tanszékét. 1861-
ben kinevezik ismét országos főorvos-
nak. Ez állását csak 1862-ig tölti be.
Az 1862/63. tanévben az egyetem re-
ktora volt. A Tudományos Akadémia is
levelező-tagjává választotta. 1863. no-
vember 17-én halt meg Pesten. — Iro-
dalmi munkássága során több komoly
értékű orvostudományi munkát írt. Or-
vosdoktori értekezése: *Dissertatio inau-
guralis med. de amaurosi*. Vindobonae.
1826.⁶

¹ Pesti Hírlap. 1848. május 24. 64. sz.
469. oldal.

² Jelen mű . oldal.

³ Közlöny. 1848. szeptember 22. 105.
szám.

⁴ Jelen mű . oldal.

⁵ OL. Országos Biztosság. 1848. 13
kútfő. 300.

⁶ Hőgyes: Emlékkönyv. 166. oldal. —
Szinnyei J.: Repertorium. M. írók. —
Orvosi Hetilap. 1860. 658. old.

SÁGHY VENDELINUS, ki főorvosi
állást kért, visszamaradt, currentálni
fogják — jelenti a *Kmety*-hadosztály-
tól *Walter* törzsr orvos 1849. július 15-én
a hadügyminisztériumnak.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2360 H.

SÁRMÁNY ZSIGMOND első szigor-
latát letette, alorvosnak ajánlatik a
besztercei honvéd zászlóaljhoz,¹ kine-
vezetik 1849. április 10-én *Lumniczer*
Sándor 7. magyar hadtest törzsr orvos-
nak ajánlatára a besztercei 1. honvéd-
zászlóaljhoz alorvosul,² a VII. hadtest
mozgó kórházánál működik a 4. bel-
osztályon az 1849. április 15-i kórházi
jelentés szerint.³

¹ OL. Lumniczer-iratok. 86. tétel

² OL. Hüm. 1849. 9228. — Közlöny.
1849. április 10. 75. szám. — Virányi:
Honvédtiszti koszorú. 8347. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 11.087.

SÁVOLY VIKTOR kinevezetik a 33.
zászlóaljhoz főorvosul századosi címmel
1848. október 19-én;¹ decemberben még
nem érkezett meg a zászlóaljhoz.²

Orvosdoktor és szemésmester. Nehé-
cen született, Zemplén megyében. 1846-
ban szerzett a pesti egyetemen orvosi
diplomát.³ Orvosdoktori értekezése:
Nézetek a gyermekkórban köréből. Pest.
1864.⁴

¹ Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

² OL. Országos Biztosság. 1848. 13
kútfő. 500. — HL. 1848/49. iratok. 5/106.

³ Hőgyes: Emlékkönyv. 242. oldal.

⁴ Szinnyei J.: Könyvészet. M. írók

SCHAAD JÁNOS okleveles sebész,
tolnamegyei születésű (Majori), Bony-
hád-on lakik — honvédorvosi állást kér,¹
kinevezetik 1849. június 14-én had-
nagy-alorvosul. *Lumniczer* igazgató-
törzsr orvos ossza be Schaadot a legfőbb
szükség szempontja szerint,² június

20-án a 14. huszárokhoz vezényeltetik;³ július 20-án Csapó ezredes jelentést tesz működéséről a hadügyminisztériumnak.⁴ — A szabadságharc után Tolna megyében működik, mint igazolt honvéddalorvos, tagja a honvédegyletnek.⁵

1822-ben született; Pesten szerzett 1847-ben polgári sebész oklevelet. A szabadságharc után visszatér Bonyhádra, 1875-ben még itt működik.⁶

¹ OL. Igazságügymin. D. 232. fasciculus. 599. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 19.213.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2192 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2724 H.

⁵ Mikár Zsigmond: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁶ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 327. oldal.

SCHARLACH JÓZSEF a 34. porosz gyalogezrednél működik, 14 év óta katonai alorvos, főorvosi állást kér 1848. őszhő 27-én;¹ főorvosi kinevezésre terjeszti fel ezrede 1848. október 29-én.²

¹ OL. Igazságügymin. D. 228. fasciculus. 377. tétel.

² OL. Országos Biztosság. 1848. 13 kútfő. 320. index.

SCHAVNICZKY ENDRE pesti kórházban volt alorvos, kineveztetik 1849. január 15-én hadnagy-alorvosul a 60. gyalogezred 2. zászlóaljához,¹ egyenruhára 60 pft előleget is kap.² Panaszt emel: előléptetésre reménye nincs, Pesten a kórházi munkához szokott, a zászlóaljnál dolga nincs, tegyék előléptetés reményében más zászlóaljhoz;³ kineveztetik a nagyváradi honvédtüzérséghez főorvosul századosi címmel 1849 márciusában.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 8 H. 24 H. — Közlöny. 1849. január 23. 8. szám.

² OL. Hüm. 1849. 1001. 24 H.

³ OL. Hüm. 1849. 4076.

⁴ OL. Hüm. 1849. 1001. 5542. 5549. index. — Közlöny. 1849 március. 44. sz. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8398. szám.

SCHÄFFER ENDRÉT mint igazolt honvédtörzsorvost tartja számon Vas vármegyében az 1868-as honvédtiszti összeírás.¹ Szabadságharc alatti működéséről adat nem található.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

SCHÄFFER SAMU Flór Ferenc főtábori orvos úr előterjesztésére megbízatik főorvosul főhadnagyi ranggal a lengyel csapathoz 1848. december 22-én;¹ a lengyel csapatnál működött, a bárcai csatában megsebesült, a kassai katonai kórházat vezette három hónapig. Sebész és szülésmester. Kineveztetik 1849. június 14-én százados-főorvosul; jelentkeznie kell a felsőmagyarországi táborban Parlagi törzsorvosnál.²

1890-ben még életben van Kassán, tagja az ottani honvédegyletnek.³

Eperjesen született 1820-ban. Oklevelet Bécsben szerezte 1844-ben. A honvédegylet előtt 1867-ben igazolta, hogy a szabadságharc alatt honvédfőorvos volt.⁴

¹ OL. 1848/49. iratok. Felsőmagyarországi mozgó hadsereg főparancsnokságának iratai. D. 824. fasciculus.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1911 H.

³ Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8407. szám. — Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. 8407. szám.

⁴ Molnár: Kassa orvosi története. 174. oldal.

SCHICHTANZ ADALBERT polgári sebész kineveztetik Kőrmöcbányán hadnagy-alorvosul 1849 májusában;¹ a felsőmagyarországi hadsereg szállongó csapatánál működik — jelentik 1849. június 30-án.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2268 H.

² OL. Hüm. 1849. 2573 H.

SCHINDLER orvostudor Kertbeny 1864-ben készült összeállításá szerint honvédorvos volt a szabadságharcban. 1849-ben Törökországba menekült, Kertbeny szerint visszatért Magyarországra. Balatonfüreden volt orvos. Pesten és Párizsban is élt.¹

¹ Kertbeny K. M.: Alphabetische Namenliste Ungarischer Emigration. 1848—1864. Brüssel—Leipzig. 1864. 1463. szám.

SCHLESINGER JÓZSEF (LAJOS) a 2. utászászlóalj főorvosa ellen panaszt emel zászlóalj;¹ 1849 májusában megintését javasolja a 2. utászászlóalj;² szigorlati szabadságot kapott Schlesinger a pioneer zászlóaljtól — jelenti Garay törzsorvos 1849. június 20-án.³

Schlesinger József 1848/49-es honvédfőorvos meghalt Törökszentmiklóson —

közli az Orvosi Hetilap 1899-es évfolyama.⁴

Szécsényben született 1823-ban, Pesten avatták orvosdoktorrá 1852-ben.⁵ Vasúti orvosként működött Törökszentmiklóson.⁶

¹ OL. Lumniczer-iratok. D. 800. fasc.

² OL. Lumniczer-iratok. 57. tétel.

61. tétel.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2294 H.

⁴ Orvosi Hetilap. 1899. 258. oldal. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8448. sz. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Bp. 1891.

⁵ Högyes: Emlékkönyv. 245. oldal.

⁶ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrady. 151. oldal.

SCHLESINGER MIKSA 1829-ben született Kismartonban. 1848-ban Bernstein szerint honvédorvos volt.¹ Bécsben haditörvénytörvényszék előtt állt. 1849-ben Berlinbe emigrált, majd Londonba került. Itt lapot szerkesztett. Ismert német, angol író a maga idejében.²

Bernstein: Az 1848/49-iki szabadságharc és a zsidók. Bp. 1898. Franklin.

² Kertbeny K. M.: Alphabetische Namenliste Ungarischer Emigration. Mednyánszky Cézár az 1848/49. honvéd hadsereg főpapjának Emlékezései és vallomásai az emigrációból. Bp. 1930. Singer és Wolfner.

SCHLESINGER ÖDÖN Tokajt elhagyta, hol két évig működött és Pestre jött. 1848. december 28-án folyamodik honvédorvosi állásért. Megtámadott hazáját akarja szolgálni. Magánúton vett tábori kurzust.¹ Kinevezetik 1849 márciusban az 1. huszárezredhez főorvosul;² áprilisban megint a hadügyi egészségi osztály, mert nem küld jelentést,³ a vadászezred 4., 5. osztályánál százados-főorvosként működik Schlesinger Ödön — jelenti Parlagi törzsorvos 1849. május 16-án a felsőmagyarországi hadseregből.⁴

Orvosdoktor, Szántón született Abaúj megyében. 1845-ben Pesten lett orvosdoktor.⁵

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasciculus. 871. tétel.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 429 H. — Hüm. 1849. 5393. 500 H. 9952.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 574 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 17.556. 1776 H.

⁵ Högyes: Emlékkönyv. 242. oldal.

SCHLESINGER SIMON orvos a 37. zászlóaljhoz vezényeltetik 1849. augusztus 7-én,¹ a szeptember 1-i várkormányi parancs a komáromi kórházhoz helyezi.² A szabadságharc után Szabadkán él, igazolt honvédalorvosként a honvédtisztek 1868-i nyilvántartásában benne szerepel.³

¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 249. oldal.

² Ibidem. 288. oldal.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

SCHMIDLINGER HERMANN sebész-tanhallgató a magyar hadseregből a pétervárad várban működik — jelenti a hadügyminisztérium egészségi osztályának 1849. január 5-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 1116.

SCHMIDT FERENC főorvos századosként működik a 3. huszárezrednél,¹ ujoncozó orvos a 2. Hannover-huszárezrednél.² Megvádoltatik 1849 márciusában, hogy Szilágysomlyón bujtogatja a foglyokat. Az Országos Honvédelmi Bizottmány vizsgálatot indít és kiküld két helybeli tanácsnokot az ügy kivizsgálására. A sokoldalú vizsgálat során kiderül, hogy a feljelentés alaptalan vádaskodás volt.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 565 H.

² OL. Hüm. 1849. 15.338. 1540 H.

³ OL. Hüm. 1849. 8187.

SCHMIDT JÓZSEF sebész-mester 1848. október 21-én folyamodik honvédorvosi állásért¹, a Thurszky-ezred zászlóaljához, mely most 18. zászlóalj, csatlakozott, 32 éves, 18 éve orvos, 10 esztendeje Komáromban működik, Komáromból folyamodik, „fáradhatatlan az ipara”,² kinevezetik a 37. zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel;³ jeles alorvosként működik zászlóaljánál, előléptetni javasolja 1849. május 25-én Weitzenbreyer (Buzay) törzsorvos 1849. május 25-én,⁴ meg kell lennie, mint a 37. zászlóalj főorvosának, az 1849. augusztus 26-i ünnepélyen Komáromban, hol érdemjellel fel fog díszíttetni,⁵ 20 krajáros borral vendégeli meg a legénységet,⁶ Bagotán táborozik.⁷

A szabadságharc után Győrött él,⁸ 1890-ben is még tagja, mint igazolt honvédfőorvos, a honvédegyetnek.⁹ Meghalt Győrött 1890-ben 75 éves ko-

rában *Schmidt József* gyakorló orvos, a győri kórház ny. gondnoka. A szabadságharcban kitüntetett honvéd százados-főorvos — jelenti az Orvosi Hetilap 1890-es évfolyama.¹⁰

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. 375. tétel.

² OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. 367. tétel.

³ Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

⁴ OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H.

⁵ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 279. oldal.

⁶ Ibidem. 132. oldal. 144. 180. oldal.

⁷ Ibidem. 198. oldal.

⁸ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8471. szám.

⁹ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

¹⁰ Orvosi Hetilap. 1890. 75. oldal.

SCHNEIDER ANTAL orvoskapitányt, ki hat hónapja szolgál a tiszántúli önkéntes seregnél és szolgálatát készséggel végzi, előléptetésre ajánlják. 1849. február 9-én *Kotzó Károly* őrnagy igazolja, hogy több ízben mint kém reményt túlhaladó sikerrel működött. Rendes moravitzai orvos volt, 1848. október 16-tól a Zichydorfi táborban fáradhatatlan bátorsággal a hadseregnek példát adott — igazolja a parancsnokság 1849. január 1-én.¹ Kinevezetik a torontáliakból alakuló 72. honvédszászlóalj hadnagy-alorvosául 1849. február 11-én;² kinevezetik ugyanezen zászlóalj százados-főorvosául 1849. április 12-én,³ a szabadságharc után emigrál Bemmél. Az egész csapat utazási költségeit *Schneider Antal* törzsorvos fedezi, mert *Bem*nek nincs pénze. Törökországba menekül. Itt *Bemmél* együtt áttért az izlámra. — *Bem* orvosa volt. *Bemet* utolsó betegsége alatt is kezelte. A betegágynál eleinte nem volt jelen; a febris intermittensben szenvedő *Bemet* mások kezelték. *Schneider*, midőn *Bem* betegágéhoz érkezett, konziliumra hívta össze Aleppo orvosait. *Bem Schneider* belső barátja kezében halt meg. *Schneider* őrizte *Bem* halotti leplét.⁴ Később visszatért Magyarországra, mint 3. osztályú érdemjeles ezredes-törzsorvos az 1868-as⁵ és 1890-es honvédtiszti összeírásokban szerepel.⁶

¹ OL. Hüm. 1849. 3144. 276 H.

² Közlöny. 1849. február 11. 25. szám.

³ Közlöny. 1849. április 12. 77. szám.

⁴ Hazánk és a Külföld. 1868. I. 379. oldal.

⁵ Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8485. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁶ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

SCHÖFFT KÁROLY orvosdoktor kinevezettik hadnagy-alorvosul 1848. július 8-án;¹ az 1. zászlóaljnál működik 1848. június 16 óta, Pesten folytatott gyakorlatot, két munkát is írt, szenvedélyes boncoló, görcsök terén nagy tapasztalatokat szerzett — adja elő 1848 októberben kelt főorvosi állást kérő folyamodványában;² kinevezetik október 19-én a 40. zászlóaljhoz főorvosul századosi címmel.³ A szabadságharc után Pesten működik, 1890-ben még életben van, mint igazolt honvédfőorvos, tagja a honvédegyletnek.⁴

Pesten született, 1838-ban szerzett a pesti egyetemen orvosi diplomát.⁵

¹ Közlöny. 1848. július 8. 29. szám. — Pesti Hírlap, július 12. 103. szám.

² OL. Igazságügymin. D. 232. fasc. 543. tétel. — OL. Országos Biztosság. 1848. 13 kútfő. 494. tétel.

³ Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

⁴ Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8408.

— Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

⁵ Högyes: Emlékkönyv. 239. oldal.

SCHÖNHOFER LAJOS Flór törzsorvos által 1849. január 27-én Péterváradra rendeltetik orvossegédül,¹ márciusban a nagyváradi tábori kórházba rendeltetik ugyancsak orvossegédül.²

¹ OL. Hüm. 1849. 1439., 1427. 58 H.

² Közlöny. 1849. 44. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8515.

SCHÖPF MÉREY ÁGOSTON százados-főorvost *Monti*, az olasz légio ezredese, 1849. július 17-én törzsorvosi kinevezésre terjeszti fel.¹

Schöpf-Mérey született 1804-ben Győrött. Orvosi tanulmányait Bécsben, Prágában, Páduában és Páviában végezte el. Páviában nyert orvosi oklevelet 1832-ben, súlyos betegsége alatt. Eleinte Bécsben folytatott orvosi gyakorlatot, majd Pestre jött. Betegségéből felgyógyulva, ortopédiával és gyermekgyógyászattal kezdett behatóan foglalkozni. 1836-ban Pesten ortopédiai intézetet alapított, mely az akkori szakemberek szerint

párját ritkította, betegei még külföldről is felkeresték. Az 1838-as pesti árvíz ez úttörő intézetet elpusztította. 1839-ben a társadalom segítségével szegénygyermek-kórházat alapít, mely először az Eszterházy-utca 6. szám alatt (akkoriban Pacsirta-utca) 12 ágygal és ambulatóriummal. — Ez intézményen felül Európában akkoriban csak három helyen volt gyermek-kórház: Szentpéterváron, Párizsban és Bécsben. Kórháza rövid idő alatt rendkívül népszerű lett. — 1842-ben a kórházat 19 ágyra bővíti s áthelyezi Szentkirályi-utca 4. szám alá (Ösz-utca), itt volt Magyarország első gyermek-kórháza 1883-ig.²

A szabadságharc elején ragaszkodott a kórházához, de családját később, 1849-ben Szegedre szállítja, gyermek-kórházát segédorvosára, *Bókayra* bízva s az olasz légióban önkéntes főorvosi állást vállal. A szabadságharc vége felé összecsapnak feje felett a hullámok. — Feleségét elragadja a kolera, az aradi táborból két gyermekével vagyontalannul Törökországba menekül, majd Franciaországba. Véglegesen Manchestert ben telepedik le. Itt *Whiteheaddel*, a szüléset magántanárával, alapít társadalmi úton magán gyermek-kórházat. Angliában a tekintélyes elismert orvosok közé emelkedett. — 1858-ban halt meg Manchestertben.³

Orvostörténelmünk egyik legkimagaslóbb és legrokonszenvesebb alakja. Emlékét a feledés szinte teljesen elborítja. 1836-ban Pesten már az orvostörténelem rendkívüli tanára. Autodidaktaként tanulja a gyermekgyógyászatot és ortopédiát. — Az első magyar gyermek-kórház megalapítója. — Kórházában ő vezette be először Magyarországon a rendszeres kórtörténet vezetését, ő hirdette az elsők között a fizikai vizsgálatok fontosságát. Elsők közé tartozott, ki Magyarországon gégemetszést végzett. 1835-ben az Akadémia levelező-tagja lett. Ő írta az első magyar gyermekgyógyászati tankönyvet is. 1847-ben a gyermekgyógyászat magántanáraként elsőnek képviselte egyetemünkön e tudományszakot. „Magyar orvos sebész évkönyvek a gyermekgyógyászat körében” cím alatt 1845-ben az első magyar periódikus folyóiratok egyikét adta ki. Szélesebb alapokra fektette az Orvosegyesület tevékenységét stb. Széleskörű irodalmi munkásságot fejtett ki.

¹ OL. Hüm. 1849. éüo. 2660 H.

² Högyes: Emlékkönyv. 206. oldal.

³ Orvosi Hetilap. 1909. 67. oldal. — Szinnyey J.: Könyvészet. M. írók.

SCHÖPFLIN KÁROLY pályavégzett orvosnövendéket *Tormay* törzsorvos nevezte ki 1849. január 3-án; a nagyváradi táborig kórházban működik,¹ *Kanka* törzsorvoshoz indul, majd kinevezetik *Grinwald Adolf* helyére hadnagy-alorvosul.²

1824-ben született, Bécsben 1853-ban szerzett orvosdoktori oklevelet. A szabadságharc után Nyitra megyében működik Verbón, mint járási orvos.³

¹ OL. Stáhly-iratok. 461. tifo. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 2860.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 233. oldal.

SCHRADER JÁNOS orvosdoktor, ny. osztrák seregbeli főorvos, 24 éven át katonáskodott. Balásfalván működik. 1809-ben Bécsben kezdte el a *Josephinumot*, a franciáknál 1813-ban sebet kapott. Kinevezetik Balásfalvára főhadnagy-alorvosul 1849. június 27-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 23.171. 2360 H.

SCHULHOF KÁROLY orvosdoktor, gyakorló orvos. 1848. november 8-án honvédorvosi állást kér;¹ *Kossuth Lajos* az Országos Honvédelmi Bizottmány nevében 1848. november 17-én kinevezi alorvosul hadnagyi ranggal,² 1849. június 27-én előléptetik százados főorvosul és az eperjesi táborig kórházba vezényeltetik.³

Orvosdoktor, Budán született. Orvosi diplomáját 1835-ben szerezte a pesti egyetemen.⁴ 1848-ban honvédfőorvos volt. A főváros legöregebb orvosa volt a maga idejében.⁵ Orvosdoktori értekezése: *Dissertatio inauguralis med. exhibens generalia de morbis brutorum*. Pest. 1835.⁶ „Schulhof Károly öreg ügyfél, ki diplomáját 1835-ben kapta és a szabadságharcban honvédfőorvos volt, meghalt” — jelenti az Orvosi Hetilap 1892-ben.⁷

¹ OL. Igazságügymin. D. 232. fasc. 545. tétel.

² Közlöny. 1848. november 21. 164. sz.

³ Közlöny. 1849. június 27. 142. szám.

⁴ Högyes: Emlékkönyv. 236. oldal.

⁵ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 95. oldal.

⁶ Szinnyey: Könyvészet. M. írók.

⁷ Orvosi Hetilap. 1892. 608. oldal.

SCHULLER DÁVID hadnagy-alorvos a 34. sereg 1. zászlóaljánál működik 1849. január 1. óta,¹ márciusban Török-

szentmiklóson bizonyítványt ad ki Weigl főhadnagynak.²

1824-ben született; Pesten szerzett orvosdoktori oklevelet. A szabadságharc után Borsod megyében, Mezőcsátón működik, mint járási orvos.³

¹ OL. 1848/49. iratok. Felsőtiszaí hadsereg iratai. CXVI. D. 826. fasc. HL. 1848/49. iratok. 13/100 (98).

² OL. I. hadtestparancsnokság iratai. D. 770. fasciculus.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 397. oldal.

SCHULMANN ZSIGMOND sebész-mester kinevezetik a hadügyminisztérium egészségi osztálya által az 55. zászlóaljhoz százados-főorvosul 1849. április 12-én;¹ szorgalmasan működik *Schulmann* zászlóaljánál — jelenti *Bem* Nagyszebenből 1849. április 1-én,² Vesteroronyban működik 1849. júniusában.³ A szabadságharc után, mint igazolt honvédorvos, Bihar megyében él.⁴

¹ Közlöny. 1849. 77. szám.

² OL. Hüm. 1849. 9495. 685 H.

³ OL. Hüm. 1849. 21488. 2188 H.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁵ Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8543. szám.

SCHULTHEISZ MIKSA igazolt honvéd alorvosként él Veszprém megyében a szabadságharc után; 1868-ban a honvédtiszti összeírásokban szerepel a neve.¹ Szabadságharc alatti működéséről adat nem található.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

SCHULTZ hadnagy-alorvos Aradon előléptetést kér 1849. június 16-án,¹ *Landshut* (Aradi) törzsrvos előterjeszti a hadügyminisztérium egészségi osztályának főhadnagy-alorvosi előléptetésre.²

¹ OL. Hüm. 1849. 19.150.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1972 H.

SCHÜSSLER ENDRE a császáriaktól maradt Kolozsváron, hadnagy-alorvosként működik, főhadnagyi előléptetését javasolja *Nagy Sándor* törzsrvos 1849. május 13-án,¹ 1849. júliusában a kolozsvári központi anyakórházban, az óvárbán működik mint rendező főorvos százados.²

¹ OL. Hüm. 1849. 14.735. 1491 H. 16.749. 1682 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2532 H.

SCHWARTZ MÓRIC 2443 H. szám alatt kinevezetik az álladalmi titkár távollétében *Lumniczer Sándor* osztályfőnök által százados főorvosnak 1849. július 1-től a komáromi kórodához.¹

¹ Közlöny. 1849. július 19. 153. szám.

— OL. Hüm. 1849. 23.790. 2189 H.

SCHWARTZ SÁMUEL FŐORVOSNAK kéri 1849. márciusában a 12. huszárezred,¹ Szatmárról 1849. március 12-én benyújtott kérvényében előadja: lovas-sághoz szeretne kerülni. 1848. november 19—1849. január 5-ig a pesti Károly-laktanyában volt alorvos, szigorló orvos korában *Obonyai* kórházigazgató mellett működött, közben lett orvosdoktor,² március 22-én kinevezetik a 12. huszárezredhez százados főorvosul,³ áprilisban a hadügyminisztérium egészségi osztályának jelentéseket küld.⁴ — Miskolcon született, 1849-ben lett Pesten orvosdoktor.⁵

¹ OL. Hüm. eüo. 525 H. Hüm. 1849. 6939. 600 H.

² OL. Hüm. 1849. 4186. 14.174.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 610. 669. index. — Közlöny. 1849. április 5. 17. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8572. sz.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 938 H. 1073 H.

⁵ Hőgyes: Emlékkönyv. 244. oldal.

SCHWEITZER ANTAL a Szvetenay-utcai tábori kórházban működött Pesten. *Stáhl*y tábori főorvos 1848. november 15-én ideiglenes másodrendű seb-orvosnak nevezte ki. Egymaga minden felsőbb utasítás nélkül 65 beteget szabadított ki az ellenség kezéből és el is hozta őket Debrecenbe,¹ 1849. január 16. óta alorvos a 16. zászlóalj 1849. februári rangjegyzéke szerint;² kinevezetik márciusban a 16. honvédzászlóaljhoz alorvos hadnagyl.³ Léván 1849. június 11-én *Lippay* őrnagy a 100. zászlóaljhoz főorvosul ajánlja.⁴

1821-ben született, Pesten szerzett 1850-ben polgári sebész oklevelet. A szabadságharc után Győr megyében élt, Koroncon.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 1214. eüo. 46 H.

² OL. Hüm. 1849. 3404.

³ OL. Hüm. 1849. 1059. — Közlöny. 1849. 44. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8582. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. 18.835.

⁵ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 137. oldal.

SCHWESTER KÁROLY a 2. hadtest 2 tizenkét fontos ütegénél orvos hadnagyság 1849. júniusában 25 napi szigorlati szabadságot kap,¹ az 1849. augusztus 25-i várkormányi parancs szerint kinevezetik *Kászonyi* ezredes ajánlatára főhadnagysággá.² — A szabadságharc után Aradon él, mint igazolt honvéder orvos tagja az ottani honvédegyeletnek.³ Orvosdoktor. Pesten 1828-ban született. 1851-ben a pesti egyetemen avatják orvosdoktorrá.⁴ Pécskán működött, tb. megyei főorvos volt.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2301 H. — HL. 1848/49. iratok. 5/106, 13/115 (211).

² Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 278. old. — Komáromi Lapok. 1849. szeptember 26. 64. szám.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus Pest. 1869.

⁴ Högyes: Emlékkönyv. 244. oldal.

⁵ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. 15. oldal.

SCHWIMMER MÓRIC a 4. hadtestnél működik az 1849. június 16-i jelentés szerint.¹ A 4. hadtestnél már 2 rendező orvos van, kik a törzssorvosi címet viselik. *Schwimmert* el kell tiltani a törzssorvosi címtől — jelenti 1849. június 28-án *Kanka* törzssorvos a hadügyminisztériumnak.² *Perczel* nevezte ki *Schwimmert* a jelentések szerint törzssorvosnak, a hadügyminisztérium csak a pancsovai és becskerekai tábori kórházakhoz történt rendező főorvosi kinevezését ismeri el.³ *Schwimmer* vezeti az újpécsi kórházat.⁴ Ne bitoroljon törzssorvosi címet — írja az egészségi osztály 1849. július 19-én.⁵ *Schwimmer* felügyel a bánáti kórházakra *Perczel* kinevezése alapján — jelenti 1849. július 21-én a hadügyminisztériumnak.⁶

1868-ban torontálmegyei honvédtisztzi összeírásokban szerepel mint igazolt honvédtörzssorvos.⁷ — 1803-ban született, Pesten szerzett orvosdoktori oklevelet. A szabadságharc előtt és után Nagybecskerekben működött mint megyei seborvos.⁸

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1863 H.

² OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2483 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2565 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. 24.505. 2658 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H. — Hüm. 1849. 25.443. 2745. H.

⁷ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁸ Bugát—Flór: Mo. orvosrend. névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 100. o. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. 347. oldal.

SEEGER ÁGOSTON orvos halálát jelenti a hadügyminisztérium egészségi osztályának 1849. májusában.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 14.536. index.

SEIFERT DOMINIK a 62. gyalogezred 2. zászlóaljánál főhadnagy orvosnak neveztetik ki 1849. április hóban;¹ *Flór* egészségügyi osztályfőnök 1849. április 10-én *Görgey* táborába küldi Debrecenből,² 20 pft-ot kap útiköltségre.³ *Seifert Dominik* a Thurszky-ezrednél hadnagy orvos, sebészpatrónus — jelenti 1849. június 28-án a 4. hadtest rendező főorvosa.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 1143. index.

² OL. OHB. 1849. 2530/e.

³ OL. Hüm. 1849. 9192. 892 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695 H.

SELIGMANN MÓRIC (BOLDOGFÍ) ideiglenes sebész a honvédseregben. Tolna megyében 4 évig sebészkedett, choleraorvos is volt. Honvéderovosi állásért folyamodik,¹ 1849. februárjában a Coburg-huszárezred orvosaként működik. Még 1848. szeptember 17-én nevezték ki. *Jellasics* elfogta, megszökött. Előbb tábori kórházban volt orvos, most a huszároknál működik — főorvosi kinevezést kér. — Nem lehet főorvos, mondja a hadügyminisztérium egészségi osztálya, mert nem orvos és nem sebészmeister,² *Seligmann*, most *Boldogfi*, *Lux János*sall együtt az ezrednél működik, hadnagy orvos — jelenti a 8. huszárok parancsnoksága a hadügyminisztériumnak 1849. március 24-én.³ — A szabadságharc előtt a tolnamegyei Bölcskén működött. 1800-ban született, Pesten 1850-ben szerzett polgári sebész oklevelet.⁴ A szabadságharc után 1875-ben Újpesten működik.⁵

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasciculus. 603. tétel. — Országos Biztosság. 1848. 28. kútfő. 444. index.

² OL. Hüm. 1849. 4356. 4869.

³ OL. Hüm. 1849. 7519. 657 H.

⁴ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 245. oldal.

⁵ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 245. oldal.

SELLER GYÖRGY honvédorvos Szatmárból Komáromba vezényeltetik 1849. májusában.¹ Előzőleg Irgalmas barát volt Szatmáron.²

¹ OL. Hüm. 1849. 15.116. 15.835. 16.730.

² OL. Hüm. 1849. 15.110.

SERLEGI VILMOS 1849. február 14-én a 67. zászlóaljhoz hadnagy alorvosul nevezetik ki;¹ Serlegi alorvos március 25-én berendeltetik Debrecenbe;² a zászlóalj jelenti: Serlegi elmaradt, adjanak helyette orvost.³ „Serlegi Vilmos, a 67. zászlóalj alorvosa hivatalos feljelentés nyomán állomás helyéről engedelem nélkül eltávozott — felszólíttatik, tehát ezennel, hogy eltávozásának igazolására a hadügyi egészségi osztálynál mátlól számítandó 8 nap alatt jelenjen meg, ellenkező esetben az orvosi létszámból ki fog töröltetni“ — olvassuk a Közlöny 1849. március 28-i számában.⁴ „Serlegi Vilmos 67-ik honvédzászlóalj alorvosa, ki a 65-ik számú Közlönyben az egészségi osztály által maga igazolására felszólíttatott — még tegnap az osztály előtt megjelent s magát teljesen igazolta. Márt. 29. 1849. Osztályfőnök távollétében Töltényi titoknok.“⁵

Április elején a debreceni tábori kórházban működött mint alorvos,⁶ április 10-én Görgey táborába küldi a hadügyminisztérium egészségi osztálya,⁷ 20 pft útiköltséget is kap,⁸ mikor Vácon keresztülutazik, a tábori kórházban ott tartóztatják,⁹ visszamegy Debrecenbe,¹⁰ június 25-én főhadnagy alorvosul nevezetik ki az esztergomi tábori kórházhoz.¹¹ — A szabadságharc után igazolt honvédfőorvosként tagja a máramarosmegyei honvédegyletnek.¹²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 272 H. — Közlöny. 1849. március 6. 45. szám.

² OL. Hüm. 1849. 664 H. index. eüo.

³ OL. Hüm. 1849. 7946.

⁴ Közlöny. 1849. 65. szám.

⁵ Közlöny. 67. szám. 1849. — OL. Hüm. 1849. 7740.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 762 H.

⁷ OL. OHB. 1849. 2530/e.

⁸ OL. Hüm. 1849. 9192. 892 H.

⁹ OL. Lumniczer-iratok. 93. tétel.

¹⁰ Lumniczer-iratok. 34. tétel.

¹¹ OL. Hüm. 1849. 17.158. 2302 H. eüo. — OL. 1848/49. iratok. 13/67.

¹² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 8649. szám.

SETTEL NÁNDOR igazolt honvéd alorvosként a szabadságharc után Pesten él, 1868-as összeírás szerint a pesti honvédegylet tagja.¹ Szabadságharc alatti működése nem ismeretes.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

SIEGMANN BÉLA orvosdoktor ki-nevezetik a tüzérséghez alorvosul hadnagy címmel 1848. október 19-én;¹ november 21-én mint tüzéralorvos főorvosi állást kér.²

¹ Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

² OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 435. tétel.

SIHULSZKY ALAJÓS orvosdoktor kiküldetik 4 pft napidíjjal Derecske, Szoboszló, Hosszúpályi, Magyarpályi, Nagyléta és Magyarpércsen alakítandó tábori kórházak előkészítésére 1849. március 26-án;¹ Derecskén alkalmas tábori kórháznak való épületet talált;² a nagylétai alakuló kórházról is jelentést tesz;³ mint a szoboszlói tábori kórház főorvosát megkérdi a hadügyminisztérium egészségi osztálya, akar-e tábori főorvos lenni.⁴ 1849. május 7-én Egerbe vezényeltetik ünnöcozó orvosnak⁵ és az egri gyalogtartáléktelephez százados főorvosul nevezetik ki.⁶ — Mint igazolt honvédtörzsorvos a szabadságharc után a tolnamegyei honvédegylet tagja.⁷

1811-ben született Kassán. 1837-ben avatták Pesten orvosdoktorrá.⁸ Kassa és Torna megye főorvosaként működött.⁹ Orvosdoktori értekezése: *Generalia de balneis. Dissertatio inauguralis med. Cassoviae.* 1837. Meghalt Tornán 1881. június 11-én 72 éves korában.¹⁰

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 678 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 692 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 764 H. — Hüm. 12.323. 1290 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 922 H. 1052 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 1310 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. 15.284. index.

⁷ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁸ Högyes: Emlékkönyv. 238. oldal.

⁹ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 99.

oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. 341. oldal.

¹⁰ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

SIKEI ISTVÁN a 15. huszárosztály főorvosaként működik — jelenti *Fekete Ferenc* a 4. hadtest rendező főorvosa 1849. július 21 én a temesvári táborból.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

SIKOR JÓZSEF igazolt százados főorvosként a szabadságharc után Győrön él,¹ 1890-ben még az életben lévő honvédtisztek között veszik számba.² —

1827-ben született Révfalun, Győr megyében, a szabadságharc után Győrön törvényszéki orvos.³ Szabadságharc alatti működéséről adat nincs.

¹ Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8666. szám.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 136. oldal.

SIMONYI JÓZSEF sebészpatronus a péterváradí várban működik a magyar hadseregből — jelentik a hadügyminisztériumnak 1849. január 5-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 1116.

SINKOVICS IGNÁC orvostudorandó Pestről 1848. október 27-én folyamodik honvédorvosi állásért,¹ kinevezetik a 33-ik zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel.² 1849. június 20-án szigorlati szabadságot kap,³ július 16-án kinevezetik százados főorvosul a Vilmos-huszárokhoz,⁴ Szegeden tartózkodik, Szentháromság-utcában, a „Gyuri bácsi”-nál lakik.⁵

Orvosdoktor, nézsai, nógrádmegyei születésű. 1849-ben Pesten szerzett oklevelet.⁶ A szabadságharc után mint igazolt honvédfőorvos Kézdivásárhelyen él.⁷ Meghalt *Sinkovics Ignác*, a *Ferenc József-rend* lovagja, 48-as honvédfőorvos, 51 éves orvosi gyakorlat után 79 éves korában — jelenti az Orvosi Hetilap 1900-ban.⁸

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasciculus. 546. tétel.

² Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2294 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2580 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. 31. 305.

⁶ Hőgyes: Emlékkönyv. 244. oldal.

⁷ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁸ Orvosi Hetilap. 1900. 373. oldal.

SIPOS IMRE végzett sebész és gyógyszerész a pesti Isteni Gondviselésnél. Honvédorvos szeretne lenni — adja elő 1848. május 27-én kelt kérvényében.¹ *Inády*, 2. hadtesti törzsorvos 1849. július 1-én az 56. zászlóaljhoz alorvosul ajánlja.² — A szabadságharc után Zala megyében, Pacsán működik és mint igazolt honvédfőorvos tagja az ottani honvédegyletnek.³

1817-ben született, Pesten 1837-ben szerzett polgári sebészi oklevelet.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. 436. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 31.440.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁴ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 383. oldal.

SOCHET KÁROLY volt császári alorvos, károlyfejevári sebész ezredesi ajánlatra a károlyfejevári ostromsereghez a 81. zászlóaljhoz főorvosnak kinevezetik 1849. május 31-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 17.749. 1795 H.

SOÓS GYÖRGY újonnan felfogadott honvédorvos fizetését kéri 1848. november 2-án utalványoztatni a magyar hadi főparancsnokság.¹

¹ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő. 342. index.

SOÓS ISTVÁN igazolt honvédhadnagy alorvos a szabadságharc után Fogarason működik,¹ 1890-ben még az életben lévő honvédtisztek között található a neve.² Egyéb adat szabadságharc alatti működéséről nem található.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8792.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

SPACZEK orvostudor 1848-ban a lengyel légió orvosa volt *Kertbeny* szerint. 1849-ben Törökországba emigrált, Kiutahában *Kossuth* orvosa volt.¹ 1851-ben azon emigránsok között szerepel, kik szeptember 10-én a *Mississippi* fedélzetén a Dardanellákból Amerikába indultak.² *Kossuthot* amerikai körútjának nagy részén mint háziorvos elkíséri, vele van philadelphiai útján,³ Columbusban,⁴ Montgomeryban, stb.⁵ —

Lengyel származású volt.⁶ 1859-ben halt meg New-Yorkban.¹

¹ K. M. Kertbeny: Alphabetische Namenliste Ungarischer Emigration. 1848—1864. Brüssel—Leipzig. 1864. 1537. szám.

² Jánosy Dénes: A magyar emigráció Keleten. 685. oldal.

³ Ibidem. 247. oldal.

⁴ Ibidem. 313. oldal.

⁵ Ibidem. 362. oldal.

⁶ Ibidem. 685. oldal.

SPANYIK JÓZSEF a 4. honvédszászlóaljnál működik mint százados főorvos. 1849. január 15-én nevezte ki Bem altábornagy — jelentik a hadügyminisztériumnak 1849. április 23-án.¹ — A szabadságharc után mint igazolt honvéd főorvos a hunyadmegyei honvédegylet tagja.²

Spanyik József (halasi és köröskényi) orvos volt Dván.³ Született 1809-ben, 1831-ben Kolozsváron szerzett sebész-mesteri oklevelet.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 9422. 11.306. 1117 H.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

³ Szinnyey J.: M. írók.

⁴ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrady. 158. oldal.

SPITZNAGEL főbész a debreceni tábori kórházban nem nélkülözhető — közli a hadügyi egészségi osztály a 9. huszárezreddel 1849. januárjában.¹ Spitznagel, ki a Miklós-huszároknál főorvos, jelenleg pedig debreceni kórházi főorvos, meghalt 1849. február 19-én — jelenti Obonyai tábori kórházi igazgató a hadügyminisztériumnak.²

¹ OL. Hüm. 1849. 128.

² OL. Hüm. 1849. 4121.

SRATOVSZKY FERENC kinevezetik a hadügyminisztérium egészségi osztálya által a lengyel dsidás csapathoz százados főorvosul 1849. március 6-án.¹

¹ Közlöny. 1849. március 6. 45. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8927. szám.

STADLER ANTAL főorvos századosnak rendeltetik Kazinczy táborába az orvosügyek igazgatójául. Mint igazgatóssal megbízott orvos, 10 pft pótlékot kap.¹ — 1868-ban mint igazolt honvéd főorvos tagja Vas megyében a honvédegyletnek.²

Szentgyörgyön született, Szepes megyében. 1846-ban Pesten avatták orvosdoktorrá.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2591 H.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

³ Hőgyes: Emlékkönyv. 242. oldal.

STASZINIEVITS IGNÁC a 38. honvédszászlóaljnál működik Aradon — jelenti Langer törzsorvos 1849. február 6-án;¹ 40 éves, szigorló orvos, Bécsben volt a kórházban, 1848. augusztus 20. óta honvédorvos;² martius 14-én reggel 10 órakor multhatatlanul meg kell jelleennie Debrecenben a térparancsnokság előtt — rendeli Szentpály József őrnagy, térparancsnok;³ több hete Debrecenben tartózkodik Staszinievs,⁴ beteg.⁵ Áprilisban a 38. zászlóaljtól a debreceni tábori kórházban működik.⁶ Zurovsky Romnald lengyel dsidás főorvos Staszinievs Ignácot főorvosnak kéri kinevezettni;⁷ Staszinievs a 38. zászlóalj főorvosa máshová ment — jelenti Aradról Landshut (Aradi) törzsorvos 1849. június 1-én a hadügyi egészségi osztálynak.⁸

¹ OL. Hüm. 1849. 3294.

² OL. Hüm. 1849. 9623.

³ Közlöny. 1849. március 14. 52. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. 6871. 589 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 1080 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 762 H.

⁷ OL. Hüm. 1849. 1016 H. index.

⁸ OL. Hüm. 1849. 19.150. 1972 H. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 9603. — Közlöny. 1848. 131. szám.

STÁHLY IGNÁC egészségi osztály-igazgatót, mint tábori főorvost, egy külön tábori orvosi és gyógyszerési kar felállításával bízta meg 1848. október 30-án a hadügyminiszter.¹

Stáhl Ignác rakta le a szabadságharc hadi egészségügyének alapjait. Előbb az ipari, kereskedelmi és földművelésügyi minisztériumban mint osztályfőnök ő az egészségügy vezetője, később, 1848. november 1-től mint tábori főorvos, majd a hadügyminisztériumban az egészségügyi osztály főnöke. A kibontakozó honvédsereg első szervezetét ő alkotja meg, ő szervezi meg a szabadságharc első hadi kórházait is. — Egyénileg a mult század nagyvonalú grandseigneurjeinek a típusa. Fényes karriert futott meg. A kormány Debrecenbe való meneküléséig vezeti a hadügyminisztérium egészségi osztályát,

törődött egészsége miatt a kormányt követni nem tudta. Utána Debrecenben a hadügyminisztérium egészségi osztályának vezetését Flór Ferenc veszi át. *Stáhly szabadságharc* alatti tevékenységének emlékeit őrzik az Országos Levéltárban az 1848/49. iratokban *Stáhly-iratok* címén őrzött darabok, melyek a szabadságharc hadi egészségügyének incunabulumjait jelentik.

Elődei a badeni *Donaueschingen*-ből valók. Fia *Stáhly Györgynek*, a pesti tudományegyetem sebészeti és szülészeti tanárának. — Pesten született 1787. július 31-én. Orvosi tanulmányait Pesten végezte, hol Pesten 1803-ban szemézmester, 1804-ben sebészdoktor és 1806-ban orvosdoktor,² valamint szülésmester lett. 1807-ben a bonctan helyettes tanára, 1809-ben, 21 éves korában rendes tanára. Mint ilyen működött 1826/27-ig bezárólag, amikor a sebészeti tanszék helyettesítésével is megbízott. Időközben mint helyettes hosszabb időn keresztül a szülészeti és szemésmester is előadta. A gyakorlati sebésznek rendes tanára 1833-ban lett, ezen állásában 1840/41-ig maradt meg. 1843-ban az orvosi tanulmányok igazgatójává és országos főorvossá neveztetett ki. 1849. év április 28-án halt meg.³

¹ Pesti Hirlap. 1848. november 4. 205. szám. 1035. oldal.

² Hőgyes: Emlékkönyv. 230. oldal.

³ Hőgyes: Emlékkönyv. 149. oldal.

STEHLKA ANTAL 3. huszárezredi hadnagy orvos Turkevből jelent 1849. április 3-án,¹ májusban a szegedi tábori kórházban működik,² a hadügyminisztérium egészségi osztálya 1849. július 24-én *Stehulkát* a 130. honvédszászlóaljhoz főhadnagy alorvosnak nevezi ki;³ július 25-én a zászlóalj jelenti: *Stehulka* főhadnagy alorvos még nem érkezett meg.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 917 H. index.

² OL. Hüm. 1849. 9728. 917 H. és 12.684. 18.835. 1931. H.

³ OL. Hüm. 1849. 31.722. 2623 H. — Közlöny. 1849. július 24. 157. szám.

⁴ OL. Hüm. eüo. 2822 H.

STEIGER ANTAL hadnagy alorvos megérkezett — jelenti *Weitzenbreyer* (Buzay) tábori főkórházigazgató Komáromból 1849. május 25-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H.

STEIGMÜLLER gyógyszerész kerül a 6. honvédszászlóaljhoz *Berzay Károly* helyébe orvossegédül 1849. április 16-án.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 10.599.

STEIN LAJOS a 18-ik komáromi zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel 1848. október 1-i ranggal kinevezetik,¹ 1849. április 22-én a balmazújvárosi tábori kórházba kerül főorvosnak,² innen jelenti a kórház állapotát a hadügyminisztérium egészségi osztályának,³ majd a 35. zászlóaljhoz kerül *Stein Lajos* főorvos neve; misanthrop, rossz emlékezetű, de tudományos férfiúnak festi őt le a zászlóalj a hadügyminisztériumnak szóló jelentésében.⁴

¹ Közlöny. 1849. október 12. 124. szám.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1115 H.

³ OL. Hüm. 1849. 1577. 3715. — HL. 1848/49. iratok. 13/115 (63).

⁴ OL. Hüm. 1849. 3658.

STEIN LIPÓT kinevezetik a 35. zászlóaljhoz főorvosul 1849. január 1-i ranggal;¹ *Stein* lemondásával nincs főorvos a Zrínyi 35. zászlóaljnál — jelenti a zászlóalj 1849. március 1-én.²

Orvosdoktor, győri származású. Bécsben szerzett 1833-ban orvosi diplomát. Orvosdoktori értekezése: *Dissertatio inauguralis medico-practica de spasmis infantum*. Vindobonae. 1833.³

¹ Közlöny. 1849. február 11. 25. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8866. szám.

² OL. Hüm. 1849. 4647.

³ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

STEINGASSNER FERDINÁND Hannover-huszárezredbeli orvosról jelentést kap a hadügyminisztérium 1848. november 19-én;¹ 1833. óta katonaoorvos, 1848. november 1. óta a honvédsereg-nél működik alorvos hadnagyként a lévai tábori kórházban — jelenti *Langer Ignác* törzsorvos 1849. május 5-én;² szorgalommal működik *Steingassner* a lévai tábori kórházban, szólnak a jelentések.³ *Steingassner Ferdinánd* 2. huszárezredbeli hadnagy alorvos kinevezetik a 132-ik honvédszászlóaljhoz százados főorvosul 1849. július 26-án.⁴

Megjelent egy érdekes munkája: „*Aussichten zur Erlösung der 28. Millionen Bruchkranken wird jaehrlicher Ersparung von weinigtens 28 Millio-*

nen Silbergulden durch geglückte Erfindung eines eigenartigen Bruchbandes. Diesem Aufsätze vorausgehen ist das hiebei nicht uninteressante Manuscript Antherniada eines verschollenen Mannes beigeschlossen. Ofen. 1849.⁵

¹ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő. 386. index. — Országos Biztosság. 13. kútfő. 435. index.

² OL. Hüm. 1849. 14.207.

³ OL. Hüm. 1849. 17.158.

⁴ Lumniczer-iratok. 126.

⁵ Szinnyey J.: M. írók.

STOY JAKAB törzsorvos adjon véleményt az orvosok beosztása felől — intézkedik 1849. májusban a hadügyminisztérium egészségi osztálya;¹ a III. hadtest Buda előtti kórházában működik Stoy mint igazgató főorvos,² jelentést küld Budáról mint törzsorvoshelyettes 1849. május 26-án.³ Mint helyettes törzsorvosnál Stoy előtt jelentkeznie kell Farkas Pál alorvosnak 1849. június 27-én.⁴ — A szabadságharc után Komáromban működik, igazolt honvédtörzsorvos.⁵

Orvosdoktor, ny. ezredorvosként élt Komáromban. A szabadságharc alatt honvédtörzsorvos volt. Cikkeket írt az Orvosi Hetilapba, Falusi Gazdába, Vasárnapi Ujságba, stb. Meghalt 1865. július 15-én 53 éves korában.⁶

¹ OL. Lumniczer-iratok. 55. szám.

² OL. Lumniczer-iratok. 122. szám.

³ OL. Lumniczer-iratok. 61. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. 22.460. 2332 H.

⁵ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁶ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

STÖCKL JÓZSEF alorvosként működik a Ceccopieri-ezred kórházában; 1848. május 27-én folyamodik: honvédorvos szeretne lenni;¹ kinevezetik 1848. július 8-án a honvédsereghez hadnagy alorvosul.² — A szabadságharc előtt mint sebész működik Budán.³

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. 439. tétel.

² Közlöny. 1848. július 8. 29. szám. — Pesti Hírlap. 1848. július 12. 103. szám.

³ Bugát—Flór: Mo. orvosrend nev-sora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 75. o.

STÖCKL HENRIK sebész-mester hadnagy alorvosként a 8. honvédzászlóaljnál működik — jelentést tesz róla a 4. hadtest rendező főorvosa 1849. június 28-án és július 21-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695 H. — Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

STREBELLI JÁNOS igazolt honvédfőorvosként a szabadságharc után Bajan működik,¹ 1890-ben még életben van, az ottani honvédegyet tagja.²

1814-ben született, Pesten szerzett 1835-ben sebész-mesteri oklevelet. Szántova községének, Bács megyében volt az orvosa.³ Szabadságharc alatti működéséről adat nem áll rendelkezésre.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

³ Bugát—Flór: Mo. orvosrend nev-sora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 17. o. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 40. oldal.

STREIT VILMOS orvostudor, volt császári alorvos, a ráckevei nemzetőrség választott orvosa, a mailandi nagy kórházban volt alorvos, 31 évi táborozást megszokott tábori orvos, 1845. óta Ráckeven működik — honvédorvosi állást kér.¹ Kinevezetik a 18-ik komáromi zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel 1848. október 1-i ranggal;² 1849. január 15-én az 58. zászlóaljhoz nevezetik ki;³ áprilisban az aradi táborban van, Orcifalván lakik;⁴ megjött a temesvári fogságból Streit Vilmos,⁵ a világosi és szentandrási tábori kórházban működik.⁶ Streit Vilmos hadnagy alorvos meghalt 1849. májusában — jelentik a hadügyminisztériumnak.⁷

Pesti születésű, Pesten avatták orvosdoktorrá 1840-ben.⁸

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 546. tétel.

² Közlöny. 1848. október 12. 124. sz. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 8935.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 11 H. — Közlöny. 1849. március 44. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. 6871. eüo. 589 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. 9623.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 2565 H.

⁷ OL. Hüm. 1849. 19.932. 2275 H.

⁸ Högyes: Emlékkönyv. 240. oldal.

STROMSZKY ÁRMIN igazolt honvédfőorvos. Pozsony megyében a honvédegyet tagja, az 1868-ban készült honvédtiszti összeírásban szerepel a neve.¹ Egyéb adat szabadságharc alatti működéséről nem található.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

STRONCZ VILMOS alebész a honvédseregnél működik,¹ Aradon tevékenykedik a székely 1. számú ezred alorvosaként — jelentik a hadügyminisztérium egészségi osztályának 1848. december 31-én.²

¹ OL. Országos Biztosság. 1848. 28. kútfő. 276. index.

² OL. Hüm. 1849. 3294.

STUDÉNYI FERENC kinevezetetik hadnagy alorvosul 1848. július 8-án.¹

¹ Közlöny. 1848. július 8. 29. szám. — Pesti Hirlap. 1848. július 12. 103. szám.

STUHL SÁNDOR a 104. honvédszászlóalj alorvosa főorvosi kinevezést kér — jelenti *Lumniczer Sándor*, a VII. hadtest igazgató főorvosa a hadügyminisztérium egészségi osztályának 1849. júniusában.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2303 H.

SUMAJJER (SCHUMAYER) IGNÁC sebész a pesti nemzeti huszárórhadnál működik;¹ zászlóalj ellen nagy nyilatkozatcsatát folytat a *Pesti Hirlapban*;² kinevezetetik Komáromban a 18-ik zászlóaljhoz főorvosul századosi címmel 1848. október 1-től;³ Komáromban marasztalják decemberben⁴, az 57. zászlóalj százados főorvosa;⁵ januárban visszarendeltetik az 57. zászlóaljhoz;⁶ Komáromban a tüzérség főorvosaként jelentéseket küld.⁷ „*Sumajjer* főorvos mint-hogy megbetegedett, felgyógyulásáig Rösler főorvos a vártüzérségnél is teend ideiglenes szolgálatot”, az 1849. augusztus 7-i komáromi várkormányi parancs szerint⁸ meg kell jelennie Komáromban a szeptember 8-i ünnepélyen,⁹ meg kell vizsgálnia Rösler főorvossal együtt a sütőmester keze alatt lévő embereket, kik jobbra bujakórban sínylődnek.¹⁰

A szabadságharc után mint igazolt honvédfőorvos Pesten tagja a honvédegyletnek,¹¹ 1890-ben mint életben lévő honvédtisztet veszik számba.¹²

1800-ban született, 1825-ben szerzett Pesten sebészmesteri oklevelet. Pesten működött mint sebész.¹³

¹ Fővárosi Könyvtár. Apró nyomtatványok gyűjteménye. B 355(1)48.

² Pesti Hirlap. 1848.

³ Közlöny. 1848. október 6. 118. szám.

⁴ OL. Stáhly-iratok. 256. tifo. tétel.

⁵ OL. Stáhly-iratok. 432. tifo. tétel.

⁶ OL. Stáhly-iratok. 461. tifo. tétel.

⁷ OL. Hüm. 1849. 23.222. 2435 H.

⁸ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 249. oldal.

⁹ Ibidem. 317. oldal.

¹⁰ Ibidem. 326. oldal.

¹¹ Virányi: Honvédtisztí korszorú. 8971. szám. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

¹² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

¹³ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora. Pest. 1840. Trattner. 74. oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 243. oldal.

SUHAJDA PÁL orvossebész a 29. honvédszászlóalj alorvosaként működik — jelenti az 5. hadosztály főorvosa 1849. július 2-án.¹ 1849. április 11-én nevezetett ki *Suhajda* a 29. zászlóaljhoz dr. Mandl helyébe.² — A szabadságharc után Aradon él mint igazolt honvédalorvos.³

¹ OL. Hüm. 1849. 2565 H. eüo.

² OL. Hüm. 1849. 9623.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

SZABARY (SZABORAY) MIHÁLY a kolozsvári tábori kórházban működik mint hadnagy alorvos.¹ *Szabary* 1840-es sebész az esküt letevén, hadnagy alorvosul nevezetetik ki 1849. június 16-án.²

1809-ben született; Kolozsváron szerzett 1840-ben polgári sebészi oklevelet. A szabadságharc után Kolozsváron működik.³

¹ OL. Hüm. 1849. 2532 H.

² OL. Hüm. 1849. 19.487. 1976 H.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 169. oldal.

SZABÓ ALAJOS igazolt honvédfőorvos a szabadságharc után Pesten tagja a honvédegyletnek,¹ 1890-ben még életben van.² Működéséről a szabadságharc iratai közt adat nem található.

Negyeden, Nyitra megyében 1814-ben született. Orvosegyetemet Pesten végezte, itt avatták orvosdoktorrá 1845-ben.³ Orvos, sebész, szemész, szülész és állatgyógyász. Külföldön bejárta az állatorvos-intézeteket. Chemiával behatóan foglalkozott. 1842-ben a Helytartótanáctól szabadsalmat nyert rohcisi, szeltersvizi és szódaviz gyártására, ezzel szépen keresett 1848-ig. 1848-ban a jász kun zászlóaljnál főorvos volt. Itt

érte rendes tanári kinevezése. Mint honvéderost a hadügyminisztérium Pestre vezényelte és itt Zlamállal tartott tábori gyógykovácsi tanfolyamokat. 1850-ben az Újépületben vizsgálati fogoly. 1851-ben a pesti állatorvos-intézet rendes tanára, 1852–76-ig igazgató tanára. Meghalt 1904. március 13.⁴

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 9014. szám.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

³ Hőgyes: Emlékkönyv. 242. oldal.

⁴ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 91. oldal.

SZABÓ DE GYERGYÓ Szárhegyen. 1815-ben született Brassón. A bécsi Josephinumot elvégezte, orvos, sebész, szemész, szülész-mester. 1842. óta a császári seregben katonaoorvos. 1845-ben lett főorvos. A 2. székely ezrednél működik mint főorvos — jelenti az ezred 1849. április 22-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 11.101. 1131 H.

SZABÓ ELEK sebész kineveztetik a 2. honvéd vadászrezredhez 1849. májusában alorvosul.¹ Adományt ad a tor-dai kórháznak²

¹ OL. Hüm. 1849. 15.226.

² OL. Hüm. 1849. 22.347. 2284 H.

SZABÓ ENDRE alorvos kineveztetik Stáhly, a hadügyminisztérium egészségi osztály főnöke által 1848. december 5-én hadnagy alorvosul;¹ a besztercei zászlóaljhoz rendeltetik 1849. április 24-én Kálazdy törzsorvos által.² Görgey kinevezi Szabó Endrét májusban főhadnagy alorvosnak;³ sebész-mesterként működik szorgalommal az 1. zászlóaljnál, jelenti a Pöltenberg-hadosztály.⁴ Szabó Endre a Rókusban volt alorvos,⁵ most betegen fekszik — jelenti Kálazdy törzsorvos 1849. május 25-én.⁶ — A szabadságharc után 1868-ban tagja a sopron-megyei honvédegyletnek.⁷ 1890-ben még életben van Eszterházán.⁸

¹ OL. Országos Biztosság. 1843. 13. kútfő. 455. 494. tétel.

² OL. Lumniczer-iratok. 15. és 102. tétel.

³ OL. Lumniczer-iratok. 30. tétel.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 47. tétel.

⁵ OL. Lumniczer-iratok. 69. tétel.

⁶ OL. Lumniczer-iratok. 59. tétel. — HL. 1848/49. iratok. 13/97.

⁷ Virányi: Honvédtiszti korszorú. 9025. szám. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁸ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

SZABÓ FERENC százados főorvosként a honvédseregben működik.¹ A szabadságharc után 1868-ban² és 1890-ben³ a kalocsai igazolt honvédtisztek között veszik számba mint honvédfőorvos.

Orvosdoktor, uradalmi és szentszéki orvos volt. Született 1823-ban Pest megyében, Kalocsán. 1848-ban Pesten szerzett orvosi diplomát.⁴ Honvédfőorvos volt a szabadságharc alatt. A szabadságharc után Kalocsán telepedett le, itt kapott aranydiplomát 1898-ban. Aranydiplomás ünnepsége után pár héttel meghalt. Orvosdoktori értekezése: *Tájékoztató eszmék a kórbonctanról*. Pest. 1848.⁵

¹ HL. 1848/49. iratok. 5/106.

² Virányi: Honvédtiszti korszorú. 9028. szám. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

³ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

⁴ Hőgyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

⁵ Szinnyey J.: Könyvészet. M. írók. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 240. oldal.

SZABÓ LÁSZLÓ orvostudor kineveztetik százados főorvosul a vörössapkás 9. zászlóaljhoz. — Szabó László „a zászlóally minden viszontagságait osztani ígérő férfiú” — írja a hadügyi egészségi osztály a zászlóaljnak 1849. május 18-án.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1505 H.

SZABÓ VAZUL százados főorvosul kineveztetik 1848. július 8-án.¹ Szabó Vazul főorvos lett mint országos boncnok az önkéntes honvédek egyik zászlóaljában — írja a *Radical Lap*.² — 1849. május 23-án Obonyai igazgató főorvos Pestre kéri helyeztetni Szabó Vazult, az egészségügyi osztály a hadügyminisztériumban nem tudja teljesíteni a kérést, mert Szabó a pétervári várban teljesít szolgálatot.³ Mint az 5. zászlóalj főorvosa, júniusban Pesten van.⁴ „Szabó Vazul Kohlmár ezredes hadosztályához, ki elebb az 5. zászlóalj főorvosa volt, törzsorvosul kineveztetik

és megbízatik a végvidéki egészségi ügy vezetésével." 150 pft fizetés, 25 pft lakpénz, 2 lótap a havi illetménye — a hadügyminiszter 1849. július 17-i intézkedése szerint.⁵

Felső-Fehér megye főorvosa volt. Irodalmilag is működött.⁶ 1820-ban született, Bécsben szerzett orvosdoktori és műtői oklevelet 1846-ban. Nagyszebenben élt.⁷

¹ Közlöny. 1848. július 8. 29. szám. — Pesti Hírlap. 1848. július 12. 103. szám.

² Radical Lap. 1848. július 1. 24. sz. 95. oldal.

³ OL. 1849. eüo. 1637 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2599 H.

⁶ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

⁷ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 301. oldal.

SZAIFF JÓZSEF kineveztetik hadnagy alorvosul 1848. július 8-án.¹

1820-ban született, Pesten szerzett sebészmeisteri oklevelet 1847-ben. A szabadságharc után Nagymenyeren működik.²

¹ Közlöny. 1848. július 8. 29. szám. — Pesti Hírlap. 1848. július 12. 103. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 9118. szám.

² Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 176. oldal.

SZALACSI BENŐ igazolt honvéd hadnagy alorvos Veszprémben él a szabadságharc után, neve benne szerepel az 1868-ban készült honvédtiszti összeírásban.¹ — Egyéb adat nincs a szabadságharc alatti működéséről.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

SZALAY IMRE hadnagy alorvos meghalt a szegedi tábori kórházban — jelenti a hadügyi egészségi osztálynak Rakita főorvos Szegedről 1849 áprilisában.¹ A hadügyi igazsági osztály születési adatait tudakolja, de az osztály nem tud feleletet adni, mert születési adatokat nem tartanak nyilván.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1380 H. index.

² OL. Hüm. 1849. 10.410. 1102 H. 12.127. 1192 H.

SZAPPANYOS FERENC 29 éves polgári sebész, hadnagy alorvosként működik 1848. október 1-től a 30. zászló-

aljnál;¹ az aradi tábori kórházban található 1849. év első felében;² később a vingai tábori kórházban tevékenykedik mint alorvos — jelenti 1849. július 1-én Landshut (Aradi) törzsorvos az 5. hadosztálytól.³

¹ OL. Hüm. 1849. 3294.

² OL. Hüm. 1849. 9623.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2565 H.

SZAPPANYOS JÓZSEF sebész, pesti gyakorló seborvos. Marosvásárhelyen, 1820-ban született, 1843-ban szerzett sebész oklevelet — honvédorvosi állást kér,¹ 1848. október 19-én kinevezetik hadnagy alorvosul a 40. zászlóaljhoz hadnagyi címmel.² — Mint igazolt honvédfőorvos, az 1868-ban készült honvédtiszti összeírás szerint Szatmárban él.³ Szatmárnémeti városának alorvosa.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 441. 442. szám.

² Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁴ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 292. oldal.

SZÁSZ KÁROLY igazolt honvéd hadnagy alorvos 1868-ban a fogarasmegyei honvédtiszti összeírásokban mint honvédegyleti tag szerepel.¹ — Szabadságharc alatti tevékenysége nem ismeretes.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

SZÁSZ SÁNDOR nevű igazolt honvédfőorvos a szabadságharc után Torda megyében él, tagja a honvédegyletnek.¹ A szabadságharc alatti működéséről adat nem áll rendelkezésre.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

SZEDRESS JÁNOS orvosdoktor 1843 óta császári szolgálatban volt a 9. gyalogezrednél. 1846-ban elbocsátást kért. Besztercén működött, 1848. május 11-én lett honvéd. A borsodi ágyúútég főorvosaként működik — jelenti a hadügyminisztériumnak 1849 márciusában.¹ A hadügyminisztérium egészségi osztálya 1849. április 2-án Szedreszt Debrecenbe rendeli.²

¹ OL. Hüm. 1849. 11.470.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 754 H.

SZENDREY JÁNOS polgári sebész honvéddorvosi állásért folyamodik, 1838-as oklevele van,¹ kineveztetik a 24. jászberényi zászlóaljhoz hadnagy orvosul 1848. október 1-i ranggal.²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 443. tétel.

² Közlöny. 1848. október 12. 124. sz.

SZENTES JÓZSEF sebész, Füleken folytat gyakorlatot — orvosai állást kér a honvédségnél,¹ 1849. év elején az egri tábori kórházban működik mint orvos,² 1849. május 10-én kineveztetik hadnagy orvosul.³

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 444. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 11.087., eüo. 1328 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1378 H. — HL. 1848/49. iratok. 13/100.

SZENTGYÖRGYI WEISZ JÓZSEF főorvos Budapesten működik. Mint igazolt honvédfőorvos, 1868-ban¹ és 1890-ben² az összeírt honvédtisztek között szerepel. Szabadságharc alatti működése nem ismeretes.

¹ Virányi: Honvédtiszti koszorú. 9348. szám.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

SZÉKELY JÓZSEF sebész és szülész, a hegyaljai járás orvosa, honvéddorvosi állásért folyamodik. Nyolc éve gyakorló sebész, három évig működött Zemplén megye kórházában.¹ Klapka által 1849. január 14-én főorvosul neveztetik ki; a hadügyminisztérium egészségi osztálya április 12-én a nyíregyházai tábori kórházhoz főorvosul nevezi ki,² Nyíregyházán működik mint ujoncozó orvos,³ július 18-án Aulich hadügyminiszter kinevezi a tiszántúli felkelt néphez százados főorvosul.⁴ — 1868-ban Zemplén megyében a honvédegylet mint igazolt honvéddorvost veszi számba.⁵ Meghalt Székely József 1848/49-es honvédszázados főorvos, Tokaj jubilált orvosa, 88 éves korában — közli az Orvosi Hetilap 1898-ban.⁶ — 1812-ben született, Pesten 1840-ben szerzett sebész-mesteri oklevelet.⁷

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasc. 604. tétel. — OL. Országos Biztoság. 1848. 13 kútfő. 261. index.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 935 H. — Közlöny. 1849. április 12. 78. szám.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1310 H, 1365 H. index.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2351 H. — Közlöny. 1849. július 18. 152. szám.

⁵ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 9296. szám.

⁶ Orvosi Hetilap. 1898. 628. oldal.

⁷ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 390. oldal.

SZÉKELY MÓR nevű igazolt honvédd hadnagy orvos él Zemplén megyében a szabadságharc után, 1868-as honvédtiszti összeírás szerint tagja a honvédegyletnek.¹

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

SZÉNÁSY LAJOS kineveztetik a 34. zászlóaljhoz orvosul hadnagyi címmel 1848. október 19-én.¹

¹ Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

SZÉNÁSY SÁNDOR sebész-mestert Kossuth Lajos nevezte ki ideiglenes tábori orvosul a 32. zászlóaljhoz; 1848. augusztus 15-től október 18-ig orvos volt a szegedi tábori kórházban — igazolja Czelehovszky ezred orvos kórház-igazgató,¹ kineveztetik Szénássy október 15-én a 33. honvéd zászlóalj hadnagy orvosául.² A 12. huszároknál működik mint orvos Szénássy Sándor — jelenti Demnedről 1849. március 27-én Walter Ferenc osztályrendező főorvos;³ márciusban a miskolci tábori kórházban működik Szénássy mint főhadnagy orvos. Szénássy főorvosi teendőket véggez, művelt képesített ember, megérdemli az előléptetést — írja Lumniczer Sándor, a VII. hadtest igazgató törzsorvosa, a hadügyminisztériumnak;⁴ május 10-én kineveztetik a 33. honvéd zászlóaljhoz százados főorvosul.⁵ Június 21-én jelenti Tétről Walter törzsorvos: Szénássy főorvos a 12. huszároknál nem ismeri el a Lumniczer igazgató főorvos által kiadott „Ideiglenes Utasítások“-at törvényesnek. — Igazságtalan kalamitás is történt vele. Szénássy a zászlóalj betegait a falu egyik megjelölt házába rendelte, a parancsnok viszont a betegeket egy faluvégi házba küldte. Üzenetet a parancsnok Szénássyért, ez azonban nem volt hajlandó odamenni. Erre patrul küldetett ki, kétnapi börtönt kapott Szénássy. Erre nem volt joga a parancsnoknak — Walter törzsorvos szerint —, mert orvosnak csak or-

vos a főnöke.⁶ — A szabadságharc után Pesten él. Neve szerepel az 1868-as⁷ és 1890-es⁸ honvédtörvényekben, mint igazolt honvédfőorvos.

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 443. tétel.

² Közlöny. 1848. október 15. 127. szám.

³ OL. Lumniczer-iratok. 72. tétel.

⁴ OL. Hüm. 1849. 9228. — OL. Lumniczer-iratok. 48. tétel.

⁵ Közlöny. 1849. május 10. 101. szám.

⁶ OL. Hüm. 1849. 23.842. — HL. 1848/49. iratok. 13/100.

⁷ Virányi: Honvédtisztíti koszorú. 9333. szám. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁸ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

SZIGETI SÁMUEL a hadügyminisztérium egészségi osztálya által kinevezetik a 15. Mátyás-huszárezredhez százados főorvosul 1849. április 12-én,¹ utasítást kap a hadügyminisztérium egészségi osztályától.²

¹ Közlöny. 1849. április 12. 77. szám. — Virányi: Honvédtisztíti koszorú. 9439. szám.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1264 H. és Hüm. 1849. 19.219. 20.029.

SZIGETHI ZSIGMOND kineveztetik a 45. honvédszászlóalj orvossegédjéül — jelenti 1849. július 15-én Vetter, a déli sereg fővezére, a hadügyminisztériumnak.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2537 H.

SZIGETHVÁRI SZIGETHY MIHÁLY sebész és szülész-mester 1837-ben 27 éves korában szerezte meg oklevelét. Kaposváron született. Az adonyi uradalomban „szoldos orvos”-ként működik. Jelenleg a Vác—Szob vaspályán dolgozó 10.000 munkásnak az orvosa — írja 1848 júniusában kelt kérvényében,¹ kinevezetik százados főorvosul 1848. július 8-án.²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasciculus. 605. tétel.

² Közlöny. 1848. július 8. 29. szám. — Pesti Hírlap. 1848. július 12. 103. szám. — Virányi: Honvédtisztíti koszorú. 9435. szám. — Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. Trattner. 35. old.

SZILÁGYI ISTVÁN sebész-mester kinevezetik az 1. székely huszárezred 1. osztályához százados főorvosul 1849.

április 12-én.¹ Bem Nagyszébenből áprilisban jelentést tesz Szilágyi működéséről a hadügyminisztériumnak.²

¹ Közlöny. 1849. 77. szám.

² OL. Hüm. 1849. 9495. 685 H. — Virányi: Honvédtisztíti koszorú. 9474. sz.

SZILÁGYI LAJOS seborvos jelenjen meg a hadügyminisztérium egészségi osztályánál folyamodványa alapján,¹ 1849 júniusában kinevezetik a 99. zászlóaljhoz hadnagy alorvosul,² június 15-én zászlóaljához útnak indított.³ 1823-ban született, Pesten 1844-ben szerzett sebész-mesteri oklevelet. A szabadságharc után Kabán községi orvos.⁴

¹ Közlöny. 1849. május 18. 108. szám.

² OL. Hüm. 1849. 18.373. 1829 H.

³ OL. Hüm. 1849. 20.004. 2029 H.

⁴ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrady. 70. oldal.

SZILÉZY SÁMUEL honvédorvosi kinevezetéséről jelent 1848. október 12-én Sauer országfőorvos,¹ fehér tépeteket küld a hadügyminisztériumnak,² 300 beteg honvéddel és 9 alorvossal Székesfehérváron marad 1848 őszén a tábori kórházzal. Végigéli Jellasic és horvát-jainak bevonulását Székesfehérvárra. Jellasic meg is látogatja a kórházat, seregében állást ajánl fel Szilézynak, de ez nem fogadja el. Elményeit *Aus dem Tagebuche eines Feldarztes* címen a *Pester Zeitung* 1848. évi folyamában színesen írja meg.³ A porosz hercegezzrednél főorvos, zászlóalji áthelyezést kér. Schwechatnál megsebesült. Ezrednél még mindig német a szellem, ezt nem tudja elviselni.⁴ 1849 elején Tokajban főorvosa a tábori kórháznak, április 11-én kinevezetik ide igazgatónak.⁵ műszereket és klóroformot kér a hadügyi egészségi osztálytól.⁶ Sebész-mesterként működött, munkát is adott ki: *Népszerű tanácsadó titkos betegségeken*. Pest. 1848.⁷ Pílisen is működött.⁸

¹ OL. Országos Biztosság. 1848. 13 kútfő. 203.

² OL. Országos Biztosság. 1848. 13 kútfő. 524. index.

³ Pester Zeitung. 1848. 793., 797., 808. szám.

⁴ OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. fasciculus. 380. tétel.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 1296. 1317. 968 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 1011 H. 1105 H. index.

⁷ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

⁸ Radical Lap. 1848. július 1. 24. sz. 95. és 106. oldal.

SZIMON IZSÁK hadnagy orvos egyenruha illetményügye foglalkoztatja 1849. március 20-án a hadügyminisztérium egészségi osztályát.¹ *Simon* szabadságharc alatti működéséről egyéb írásos nyom fel nem található.

¹ OL. Hüm. 1849. 4298.

SZINEK FERENC jászfényszaruai gyakorló orvos honvédorvosi állásért folyamodik. A 2. oláh gyalogezrednél volt tábori orvos. Működött a bécsi katonai nagy kórházban is. 1845—47 között Abonyban volt orvos. Kritschauban (Hrad) született, 32 éves korában, 1845-ben szerzett oklevelet,¹ kinevezetik a 41. zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi címmel 1848. október 19-én.² Pestről megérkezett *Szinek Ferenc* főorvos — jelenti *Weitzenbreyer* főkórházigazgató Komáromból 1849. május 25-én.³

Pesten avatták orvosdoktorrá 1842-ben.⁴

¹ OL. Igazságügymin. D. 232. fasciculus. 550. tétel.

² Közlöny. 1849. november 3. 146. sz.

³ OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H.

⁴ Hőgyes: Emlékkönyv. 241. oldal.

SZIRTEY GYÖRGY sebész, a 62. sorvezred alorvosa. 1848-ban 25 éves korában szerezte meg oklevelét. *Történi János* tüzér főorvos alatt szolgált két hónapig — honvédorvosi állást kér,¹ kinevezetik a 17. radváni zászlóaljhoz alorvosul hadnagyi ranggal 1848. október 1-től;² a 17. zászlóaljjal van 1849. márciusban Szolnokon;³ *Szirtey* alorvos jelen van és ott volt mindenütt, előléptetni kéri a zászlóalj;⁴ június 20-án 20 napi szigorlati szabadságot kap.⁵ — A szabadságharc után Csáktornyan él, mint igazolt honvéd hadnagy alorvos, 1868-ban⁶ és 1890-ben ott szerepel a honvédtisztí összeírásokban.⁷

1822-ben született, Pesten 1848-ban szerzett polgári sebész oklevelet.⁸

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasciculus. 606. tétel.

² Közlöny. 1848. október 12. 124. szám. — OL. Országos Biztosság. 13 kútfő. 343., 518. index.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 547 H. — 1848/49. iratok. LX. 770. fasciculus.

⁴ OL. I. hadtestparancsnokság iratai. D. 770. fasciculus.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2294 H.

⁶ Virányi: Honvédtisztí koszorú. 9515. szám. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁷ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

⁸ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 29. oldal.

SZOKOLY IGNÁC hadnagy alorvos a Hunyadi 13. huszárezrednél működik — jelenti 1848 telén,¹ *Szokoly Ignác* 1849. április 8-án meghalt — jelenti a hadügyminisztériumnak a *Hunyadi*-huszárezred.²

¹ OL. Országos Biztosság. 1848. 23 kútfő. 355. index.

² OL. Hüm. 10.805. 1088 H. — Hüm. eüo. 984 H.

SZOMBATHY JÓZSEF orvosnővérkő kórházi orvossegédként működik a 3 Nyúl-kaszárnyában lévő kórházban;¹ majd a szentesi tábori kórházban;² *Lumniczer* ajánlatára kinevezetik tábori orvossegédül a III. hadtesthez.³ — Csurgón született a szabadságharc után 1854-ben avatják orvosdoktorrá Pesten.⁴

¹ OL. Lumniczer-iratok. 61. szám.

² OL. Hüm. 1849. 2629 H. eüo.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1752 H.

⁴ Hőgyes: Emlékkönyv. 246. oldal.

SZOTTFRIED a Guyon-divíziónál működik mint százados főorvos — jelenti a hadosztály Tiszafüredről 1849. március 6-án.¹

¹ OL. Lumniczer-iratok. 48. tétel.

SZWOBODA ezredorvos szeretne lenni — az lesz majd a tábori egészségügy és az ezred rendezésekor — feleli a hadügyminisztérium egészségi osztálya 1849. május 20-án.¹ A *Sándor*-huszárok 3. zászlóaljánál működik *Szwoboda*, ő a legöregebb főorvos — jelenti *Weitzenbreyer* (Buzay) főkórház igazgató Komáromból 1849. május 25-én.²

¹ OL. Hüm. 1849. 16.295. 1656 H.

² OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H.

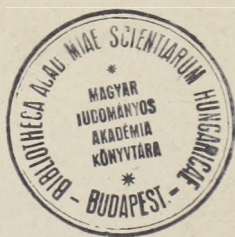
TAUBER a 6. huszárezredből a mai napon minden ellenvetés nélkül a kórházba vezényeltetik, a komáromi 1849. szeptember 1-i várkormányi parancs szerint;¹ szeptember 4-én még nem érkezett meg a kórházhoz.²

Dr. T o r m a y K á r o l y.

ügy körül fölmerülő kérdések-
an találkozik az olvasó. Pest
itt levő országos szót. Rókus-

lyanra, s 1829. év elején o-
avatva. Szakmájában, melyben
teken kívül a gyakorlat és ta

Tauber Simon nevű polgári sebész (sz. 1816.) 1850-ben szerez polgári sebész oklevelet Pesten. Köpcsényben működik. Valószínűleg azonos a 6. huszárezredbeli fentemlített hadnagy alorvossal.³

¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 288. oldal.

² Ibidem. 322. oldal.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 212. oldal.

TEGZE IMRE orvosdoktor a debreceni őrsereg főorvos századosa a táborban van, jelentik a hadügyminisztérium egészségi osztályának Aradról 1848. december 31-én.¹

Orvosdoktor, Szatmáron született 1810-ben; Pesten avatták orvosdoktorrá 1840-ben.² Orvosdoktori értekezésének címe: *Értekezés a dárdány készítményeiről vegytani és orvosi tekintetben.*³ Irodalmilag is működött. Budapesti városi főorvos volt.⁴ Debrecenben halt meg 1887-ben 78 éves korában.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 3294.

² Högyes: Emlékkönyv. 239. oldal.

³ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

⁴ Oláh Gyula: Az egészségügyi személyzet és gyógyszerárak statisztikája Magyarországon 1875. évről. Budapest. 1876. 64. oldal.

⁵ Orvosi Hetilap. 1887.

TELEGDI ZSIGMOND Dénes tagja a szabadságharc után az ottani honvédegyletnek, mint igazolt honvéd hadnagy alorvos,¹ 1890-ben még él.² Szabadságharc alatti működése nem ismeretes.

1820-ban született, Pesten 1844-ben szerzett sebész és szülésmesteri oklevelet.³

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszti köszorú. 9761.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 48. oldal.

TELLER IGNÁC hadnagy alorvos a 3. huszároknál kórházhoz helyeztetett — jelentik Budáról 1849. május 26-án,¹ a szentesi tábori kórházban működik Teller Ignác hadnagy alorvos orvosnövendék — közli Pürstinger törzsorvos július 16-án.²

¹ OL. Lumniczer-iratok. 61. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 3698. index. — Hüm. 1849. 2629 H.

TEUFEL ANTAL alorvos hadnagy a 60. gyalogezred 1. zászlóaljánál — jelenti Kálazdy törzsorvos a hadügyminisztériumnak 1849. április 17-én,¹ még a bécsi tábornokari főigazgató nevezte ki Teufelt 1847-ben;² 1849 május 29-én Teufel a felmentését kéri, — az egészségügyi osztály a felmentést csak akkor adhatja meg, ha helyébe lesz más.³

¹ OL. Lumniczer-iratok. 30. tétel.

² OL. Lumniczer-iratok. 46. tétel.

³ OL. Hüm. 1849. 17.207. — HL. 1848/49. iratok. 13/100 (99).

THIEL ANTAL a Sándor-huszárok ezred főorvosa Komáromban van, jelenti Weitzenbreyer (Buzay) törzsorvos Komáromból 1849. május 25-én¹ a komáromi fizetési lajstromokban neve már 1849. január hónapban szerepel.²

¹ OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H.

² Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 426., 429., 430. oldal.

THURÁNSZKY TAMÁS igazolt honvédfőorvos, Liptó megyében él a szabadságharc után, 1868-ban tagja az ottani honvédegyletnek.¹ A szabadságharc alatti működéséről adat nincs.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

TURNER FERENC orvos, sebész-mester, szülész és szemész Ung megyében működik, Szobráncan lakik; 1846-ban Tiba községében is működött, nem tud jól magyarul, honvédorvos szeretne lenni,¹ kineveztetik a 69. zászlóaljhoz főorvosul hadnaggyal ranggal 1849. január 16-tól,¹ elveszti az eperjesi csata alatt fedeles hintóját, veres övvel a kardját és orvosi műszereit — kártérítést kér.² Bár Kossuth 2152/a. sz. alatt nem emel kifogást a kérés ellen, a hadügyminisztérium a kérés teljesítését megtagadja;³ jelenti Thurner: gróf Török Napóleonnő ajándékozott egy bádogszekrényt,⁴ májusban Dembinszky táborában működik Thurner a zászlóaljával,⁵ június 29-én nyugdíjazást kér, mert beteg. Az egészségi osztály nem fogadja el a kérést.⁶ — A szabadságharc után, mint igazolt

honvédfőorvos, tagja az ungmegyei honvédegyeletnek.⁷

Született 1814. szeptember 23. Kasán; Ungváron járta iskoláit, elébb gyógyszerész volt és orvosbeszéd lett. 1837-ben Ung megyében a vinnai járás orvosa. 1848/49-ben honvédfőorvos volt a világosi fegyverletételig. 1860-ban központi orvos és Ung megyének tisztifőorvosa. Honvédezredorvos is volt 1869–1877-ig. Orvosi cikkeket, verseket is írt. 1888-ban halt meg.⁸

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasc. 559. tétel.

² Közlöny. 1849. február 1. 16. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 6631.

⁴ Közlöny. 1849. április 19. 83. szám. — OL. Hüm. 1849. 1312 H. eüo.

⁵ OL. Hüm. 1849. 15.565. 1556 H. — 17.556. 1776 H. — 19.790. 2024 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. 24.913. 2710 H.

⁷ Virányi: Honvédtisztíi koszorú. 10.111. — Mikár Zs. Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁸ Szinnyey J.: Könyvészet. M. írók. — Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 106. oldal.

TICHY JÁNOS nagyikindai kerületi sebész honvédorvosi állásért folyamodik. Csehországban született, négy évig alorvos volt a császári seregben, azután főorvos. Elvégezte a bécsi Josephinumot. 17 éve polgári orvos, koleraorvos is volt. 1843-ban a háza égett le Miskolcon, most Nagyikindán pusztította el az ellenség mindenét.¹ Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány nevében kinevezi a 45. zászlóaljhoz főorvosul századosi címmel 1848. november 17-én;² az *Ujváry*-osztályon működik, még 1848. augusztus 10-én neveztetett ki — jelenti *Walter* osztályrendező főorvos Miskolcra 1849. február 24-én;³ *Lumniczer Sándor* 7. magyar hadtest törzsorvosának előterjesztésére *Tichy* áttétetik a 19. zászlóaljhoz rangja és illetménye megtartása mellett 1849. április 10-én;⁴ a lévai tábori kórházban működik a 6. osztályon.⁵ *Garay* törzsorvossal történt összekülönbözés miatt 1849 májusában benyújtja lemondását.⁶

¹ OL. Igazságügymin. D. 229. fasciculus. 449., 552., 553. tétel.

² Közlöny. 1848. november 21. 164. sz.

³ OL. Lumniczer-iratok. 38., 78. tétel.

⁴ Közlöny. 1849. április 10. 75. szám. — Virányi: Honvédtisztíi koszorú. — OL. Lumniczer-iratok. 99. tétel. — Hüm. 1849. 9228. 815 H, eüo. 330 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. 14.207., 17.158. — Lumniczer-iratok. 126. szám.

⁶ OL. Lumniczer-iratok. 58. szám. — Virányi: Honvédtisztíi koszorú. 9828. sz. — Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 30. oldal.

TILL JÁNOS hadnagy alorvos a komáromi várkórházban működik, mint tábori kórházi alorvos — jelenti *Stáhly* hadügyi egészségi osztályfőnöknek Komáromból 1849. január 2-án.¹

¹ OL. Stáhly-iratok. 461. tétel. — HL. 1848/49. iratok. 13/100 (56).

TILS THEODOR a 2. tüzérek főorvosának 1849. januári és februári járandósága (47 és 70 pft) Komáromban kifizettetett.¹

¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 426., 429. oldal.

TITIUS 3. éves orvosnövendék tábori orvossegédül kineveztetett — jelenti *Lumniczer* igazgató törzsorvos 1849. június 15-én a hadügyminisztériumnak.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 20.892. 2055 H.

TOKAJI PÁL kineveztetik a hadügyminisztérium egészségi osztálya által a 31. honvéd zászlóaljhoz alorvosul hadnagy címmel 1849. április 12-én.¹ — A szabadságharc után Belső-Szolnok megyében él, 1868-ban a honvédegyelet tagjai között van.²

¹ Közlöny. 1849. 77. szám.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

TOMANN (THOMÁNY, TOMÁNY) FERENC százados főorvosként a 46. zászlóaljnál működik, 1848. november 1-én neveztek ki.¹ — A szabadságharc után Pozsonyban működik, igazolt honvédfőorvos, tagja az ottani honvédegyeletnek.²

Somorján született 1820-ban, 1848-ban avatták orvosdoktorrá. A szabadságharc után Somorján működik mint községi orvos.³

¹ OL. Hüm. 1849. 19.932. 2275 H.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

³ Hőgyes: Emlékkönyv. 243. oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Pest. 1876. 257. oldal.

TIMÁRY Máttyás sebész honvéderorvosi állásért folyamodik 1848. október 26-án. Egy hónapja működik a pesti Szvetenay tábori kórházban,¹ kinevezetik a 41. honvéd zászlóalrhoz alorvosul hadnagyi címmel,² *Rakita Alajos* debreceni h. igazgatófőorvost utasítja a hadügyi egészségi osztály 1849 márciusában: *Timáry* vezényeltessék a kórházhoz,³ mint hadnagy alorvos ténykedik *Rakita* főorvos mellett a debreceni 2. sz. dohánygyári tábori kórházban.⁴ Július 14-én a szállítandó foglyok mellé *Kanka* törzsorvos *Timáryt* rendeli.⁵ — A szabadságharc előtt a biharmegyei Sarkadon működik, mint uradalmi orvos.⁶

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. 450. tétel.

² Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

³ OL. Hüm. 1849. euo. 541 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. euo. 762 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. euo. 2559 H.

⁶ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 27. oldal.

TOMBOR JUSZTIN sebész és szülesszester honvéderorvosi állásért folyamodik. 1843-ban, 25 éves korában szerzte oklevélét, Pesten folytat gyakorlatot, a 62. gyalogezrednél négy éve alorvos;¹ kinevezetik a lőcsei 19. zászlóalrhoz alorvosul hadnagyi címmel, 1848. október 1-i ranggal;² szorgalommal működik a zászlóaljnál,³ 2227 H. szám alatt *Tombor Jusztin* főhadnagy alorvos százados főorvosul kinevezetik és a felsőmagyarországi táborba vezényeltetik 1849. június 22-én.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 451. tétel.

² Közlöny. 1848. október 12. 124. sz.

³ OL. 1848/49. iratok. A felsőtiszai hadsereg iratai. CXVI. D. 826. fasc.

⁴ Közlöny. 1849. június 27. 142. szám.

TORKOS ELEK végzett orvos. A mozgó nemzetőrség 3. zászlóaljának alorvosa. Honvéderorvosi állást kér 1848. október 27-én,¹ kinevezetik a 31. zászlóalrhoz alorvosul hadnagyi címmel 1848. november 3-án.²

Orvos és sebészdoktor, Pesten szerzett orvosi diplomát 1851-ben. Nagygeresden született, Sopron megyében, 1823-ban.³ A szabadságharc után Nagygeresden járási orvos.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 554. tétel.

² Közlöny. 1849. 146. szám.

³ Högyes: Emlékkönyv. 244. oldal.

⁴ Oláh Gyula.: Mo. közegészségügyi statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 276. o.

TORMAY KÁROLY igazgatófőorvos, mint a feltáborban működő orvos, 1848. október 30-án őrnagyi címmel ruháztatik fel,¹ *Stáhly* egészségügyi osztályfőnök 1848. december 15-én 200 pft előleget kér *Tormay* számára, hogy Vácon terjedelmesebb tábort kórházat létesíthessen.² Veszprémbe is kiküldetett hasonló célra;³ *Görgey* jelentsen *Tormay* törzsorvos felől — írja *Stáhly* 1848. december 15-én.⁴ December 17-én a hadügyminisztérium egészségügyi osztályához tanácsosul neveztetik ki.⁵ — A szabadságharc után, mint igazolt törzsorvos, tagja a pesti honvédegyletnek.⁶

Tormay (Krenmüller) Károly orvosdoktor 1804-ben született Vácon. 1829-ben Pesten szerzett orvosi diplomát.⁷ Külföldi tanulmányutakat tett, főleg az európai kórházügyet vizsgálta. 1830-ban tanársegéd, 1832-ben Tolna megye és a szekszárdi Ferenc-kórház igazgatófőorvosa. Itt volt 1848 május végéig. A hadügyminisztériumban a szabadságharc alatt egészségügyi tanácsos lett, kolera-tanulmányútra is kiküldötte a kormány. 1858-ban Esztergom tisztí főorvosa. 1861-ben kózkórházi igazgató lett Pesten. Számos munkát adott ki. Doktori értekezése: *Dissertatio inauguralis med. sistens quædam de febre nervosa*. Pest. 1829. Meghalt 1871. augusztus 19-én.⁸

¹ Pesti Hírlap. 1848. november 4. 205. szám. 1035. oldal.

² OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő. 340.

³ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő. 302. index.

⁴ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő. 455. tétel.

⁵ Közlöny. 1848. december 20. 244. sz. 1191. oldal.

⁶ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁷ Högyes: Emlékkönyv. 233. oldal.

⁸ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók. — Karcsu: Vác története. Vác. 1888. IX. 301 oldal. — Orvosi Hetilap. 1871. 594. oldal.

TORNYOSSY FERENC kinevezetik a biharmegyei mozgó csapathoz százados főorvosul 1849. április 17-én. 12 évig volt az Irgalmas szerzetben.¹ Sebész,

szemész és szülész-mester, az egri tábori kórházból küld jelentést a hadügy-minisztériumnak: az 55. zászlóaljban mint százados főorvos működött. Apja ugyanazon zászlóaljnál mellette esett el a csatában. Volt a nagyváradi tábori kórházban is. Az erdélyi ütközetekben oly hősiiesen viselkedett, hogy közvetlenül a csatázók között kötözött. Ő maga is megsebesült (*Millnye Dániel* százados bizonyítványa).² Kalocsán *Pacsek* az egri tábori kórház százados főorvos igazgatója tanúsítja: *Tornyossy Ferenc* a csatában mindenétől megfosztatott. Egerből hadi útlevéllal, 26 kocsival és előfogatokkal június 26-án elindult Kalocsa felé. — *Lukács János*, Bihar megye főorvosa nevezte ki 1848. december 6-án honvédorvosnak. Megsebesült a csatákban. Erdélyben négy hónapig működött az 55. zászlóaljjal. — *Tornyossy* szeretne főorvos lenni Nagyváradon.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1015 H.

² OL. Hüm. 1849. 19.369.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2543 H.

TÓTH JÁNOS orvosdoktor *Kossuth Lajos* az Országos Honvédelmi Bizottmány nevében kinevezi a 49. zászlóaljhoz 1848. november 17-én hadnagy alorvosul;¹ január 25-én kinevezetik *Tóth János* a 68. zászlóaljhoz százados főorvosul és a debreceni 2. sz. kórházhoz vezényeltetik² március 14-én a bal-mazújvárosi kórházba kerül;³ Aradon működik *Tóth János* főorvos, megye Temesvárra — jelenti 1849. július 2-án Aradról az 5. hadosztály törzsorvosa a hadügyminisztériumnak.⁴

¹ Közlöny. 1848. november 21. 164. sz.

² Közlöny. 1849. február 28. 40. szám. — OL. Hüm. 1849. eüo. 65 H. — OL. Hüm. 1849. 5750. — OL. Hüm. 1849. 3698. 323 H. — Virányi: Honvédtisztí korszorú. 9961. szám.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 538 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 2565 H.

TÓTH JÓZSEF orvosdoktor, Nagykőrös városi tisztí főorvosa, 1848. évben a felkelt sereggel a csatába ment — igazolja 1849. június 12-én Nagykőrös város főbírája,¹ a 93. zászlóaljnál működik szorgalommal.² *Tóth József* 1849. júliusában, mint a 93. zászlóalj főorvosa, a kolozsvári szemináriumi tábori kórházban, a Torda-utcában működik — jelenti *Landshut (Aradi)* törzsorvos 1849. július 1-én.³

Nagykőrösön született, 1848-ban avatták Pesten orvosdoktorrá.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 18.679. 1890 H.

² OL. Hüm. 1849. 21.371. 2191 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2532 H., 2565 H.

⁴ Hőgyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

THOT JÓZSEF kinevezetik a hadügyminisztérium egészségí osztálya által a nagyszebeni tábori kórházhoz 1849. április 12-én alorvosul,¹ *Bem* ajánlotta kinevezésre Nagyszebenből 1849. április 1-én.²

¹ Közlöny. 1849. április 12. 77. szám. — Virányi: Honvédtisztí korszorú. 9828.

² OL. Hüm. 1849. 9495. 685 H.

TÓTHFALUSSY MIKLÓS 1848. november 13-án kérvényt ad be a hadügyminisztériumhoz: honvédfőorvosi állást kér.¹ Február 4-én hagyta el Pestet, „az osztrák rablók főhadiszállását”, beszámol *Dembinszky*nek az ellenség fizikai erejéről, ez honvédorvosi állásra szabad választást enged *Tóthfalusynak*. 1849. január 4-én *Stähly* egészségügyi osztályfőnök megbízásából a beteget Szeged és Szolnok felé szállította.² Kinevezetik 1849. március 6-án a hadügyminisztérium egészségí osztálya által a *Kazinczy*-hadosztályhoz főorvosul,³ e kinevezés oda módosítandó, hogy az a *Kazinczy*-hadosztály összes tüzérkarához szól.⁴

Orvosdoktor, gyakorló orvosként működött Miskolcon.⁵ Három könyvet és több cikket is írt.⁶ — Aszalom született Abaúj megyében, Pesten 1838-ban avatták orvosdoktorrá.⁷

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasciculus. 556. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 4160. 360 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 479 H. — Közlöny. 1849. március 6. 45. szám.

⁴ Közlöny. 1849. március 8. 47. szám. löny. 1849. március 8. 47. szám.

⁵ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. Trattner. 1840. 29. oldal.

⁶ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

⁷ Hőgyes: Emlékkönyv. 239. oldal.

TÖLTÉNYI JÁNOS született 1819. szeptember 20. — 1842-ben szerzett a bécsi Josephinumban orvos, szemész és szülész oklevelet. 1843. júniusától a császár dsadásoknál szolgál mint főorvos 1848. február 16-ig. 1848. február 16-tól október 5-ig az 5. sz. tüzérezrednél működik.¹ *Töltényi* 5. tüzérezredí főorvos fő-

orvosi címmel kinevezetik *Batthyány Lajos* miniszterelnök által *Sauer Ignác* nemzetőrségi igazgató főorvos mellé igazgató orvosi segédül 3957/nő. szám alatt.² 1849. november 1-től újból az 5. tüzéreknel van,³ felügyelő orvos az Újépületben lévő tábori kórházban,⁴ hadi főparancsnokság kéri alkalmaztatása idejét,⁵ kinevezetik *Töltényi János* a hadügyminisztérium egészségi osztályához titoknokul 1848. december 17-én.⁶ Követi a Debrecenbe menekülő magyar kormányt s ott *Stáhly* osztályfőnök távollétében megszervezi a debreceni egészségügyi osztályt a hadügyminisztériumban *Flór*, az új egészségügyi osztályfőnök megérkezéig, 1849. január 24-ig.⁷ Kinevezetik eddigi állása és illetménye meghagyása mellett törzsorvossá 1849. február 28-án.⁸ 1849. június 1-én 15.787/fg. szám alatt segéd-tanácsosul nevezik ki.⁹ A szabadságharc után Somogy megyében él, igazolt honvédtörzsorvos az 1868-as honvédtisztí összeírás szerint.¹⁰

A szabadságharc hadi egészségügyének egyik leghűségesebb és legrokonszenvesebb egyénisége. Mint a hadi egészségügy egyik irányítója, nagy hűséggel és kitartással szolgálja a szabadságharc egészségügyét szinte a legelső pillanattól a végkifejletig. Három hadi egészségügyi osztályfőnök: *Stáhly*, *Flór* és *Lumniczer* alatt ő képviseli a jogfolytonosságot, az intézkedések és rendeletek megtervezője és fogalmazója; főnökei távollétében ő vezeti a hadügyminisztérium egészségi osztályát.

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 24 H.

² Közlöny. 1848. szeptember 22. 105. szám.

³ Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

⁴ OL. OHB. 1848. 3288/e.

⁵ OL. Orsz. Biztosság. 1848. 13. kútfő. 343. 482. 518.

⁶ Közlöny. 1848. december 20. 244. sz. 1191. oldal.

⁷ OL. Hüm. 1849. 1346. eüo. 537 H. 693 H.

⁸ Közlöny. 1848. február 28. 40. szám.

⁹ Közlöny. 1849. június 8. 126. szám.

¹⁰ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

TÖRÖK JÁNOS igazolt honvédalorvos az 1868-as honvédtisztí összeírás szerint Kézdivásárhelyen él.¹ 1811-ben született, 1842-ben Kolozsváron szerzett sebészmeisteri oklevelet.² Egyéb adat szabadságharc alatti működésről nem található.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

² Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 142. oldal.

TREMPACHER MÁTYÁS orvostudor kinevezetik 2299/H. szám alatt a 98-ik zászlóaljhoz főorvosul 1849. június 29-én.¹ Tolna megye járási sebésze, 1837. óta Bátaszéken működik. 1848. július—augusztus hónapokban mint honvédorvos a verbászi és ókéri táborban tevékenykedik, honvédorvosi állást kér.² — A szabadságharc után tagja a baranyamegyei honvédegyletnek.³

Orvosdoktor. 1837-ben szerzett a pesti egyetemen orvosi diplomát.⁴ Bátaszéken született. *De carcinonde. Dissertatio inauguralis med.* Budae. 1837. az orvosdoktori értekezésének címe.⁵ 1806-ban született, a szabadságharc előtt Bátaszéken, a szabadságharc után Mohácson működik mint járásorvos.⁶

¹ OL. Igazságügymin. D. 232. fasc. 557. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 21.716. 2290 H. — Közlöny. 1849. június 29. 144. szám.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtisztí kószorú. 10.059.

⁴ Hőgyes: Emlékkönyv. 238 oldal.

⁵ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 98. o. — Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

⁶ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 23. oldal.

TRENCHINY ISTVÁN orvostudor, sebész és szülésmester, Szepes megye bizottsági tagja, a mozgó csapatnál teljesít 1849. márciusában szolgálatot. Előzőleg a borsodi csapatnál szolgált, igen kitűnően — igazolja 1849. február 23-án *Kun János* parancsnok.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 6336.

TRIFF LÁSZLÓ JÁNOS 1. oláh szélbeli ezred 1. századánál működik. Honvédorvosi állást kér. Sebészmeister, szelistyei születésű, 1844-ben szerezte az oklevelét Pesten, 28 esztendő.¹ A nagyszabedű tábori kórházban működik, jelenti *Bem* 1849. április 1-én.² 1849. július 21-én előléptették *Triff* főhadnagy alorvosnak és 2673/H. szám alatt a hátszegi tábori kórházhoz vezénylik.³ — A szabadságharc után mint igazolt honvédhadnagy alorvos tagja Kézdivásárhelyen az ottani honvédegyletnek.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. fasciculus. 355. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 9495. 685 H.

³ Közlöny. 1849. július 24. 157. szám.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtisztíti koszorú. 10.067. szám.

TSCHUCK FÜLÖP 1834-ben szerzett sebészi oklevelet. 1848. november 16-án folyamodik honvédorvosi állásért;¹ ki-neveztetik az egri 26-ik honvédszászló-aljhoz alorvosul hadnagyi címmel, 1848. október 1-i ranggal;² szorgalommal működik a zászlóaljnál,³ 1849. elején Klapka kinevezi Tschuckot főorvosnak,⁴ mint a nagykunmadarasi tábori kórház főorvosa szabadságot kér 1849. május 1-én;⁵ Tschuck felgyógyult, főorvosként szolgál a 34. honvédszászlóaljnál — jelentí 1849. június 18-án Garay János, az 1. hadtest törzsorvosa.⁶

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasciculus. 558. tétel.

² Közlöny. 1848. október 12. 124. sz.

³ OL. 1848/49. iratok. CIX. Felsőmagyarországi mozgó hadsereg főparancsnokságának iratai. D. 827. fasciculus.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 479 H. 635 H. — Hüm. 1849. 9358. 846 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 1200 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. 20.945. 2163 H.

TURI KÁROLY orvosdoktor Désről kineveztetik a Mátyás-lovasezredhez főorvosul 1849. április 10-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 899 H.

TÜRCK VILMOS százados főorvos 1849. áprilisában mint a kisújszállási tábori kórház igazgatója jelentést küld a hadügyminisztérium egészségi osztálynak,¹ májusban is ugyanitt tevékenykedik.²

Orvosdoktor, sebész, szemész, szülész. Morvaországból, Leipnikből származott. 1810-ben született. 1847-ben lett orvosdoktor Pesten.³ Résztvett mint honvéd-főorvos a szabadságharcban, melynek leverése után rangjától megfosztva Nagykikindán telepedett le, hol széleskörű orvosi és társadalmi tevékenységet fejtett ki. Rupp felemlíti mint kora egyik legképzettebb orvosát.⁴ Orvosdoktori értekezése: *De catarrho epidemico. Dissertatio inauguralis auctore Vilhelmo Türck,*⁵ mely gazdag tárháza az influenza orvostörténelmére vonatkozó adatoknak. Meghalt 1889. június 19.⁶

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1139/a H.

² OH. Hüm. 1849. 18.835. 1931. H. eüo. 1244 H. index.

³ Högyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

⁴ Bálint Nagy István: Türck Vilmos doktori disszertációja az influenzáról. Gyógyászat. 1927. 602.

⁵ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók. — Oláh Gyula: Ho. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 216. oldal.

TÜSKE FERENC 2 éve szolgál a császári seregben mint sebész, 1843-ban 25 éves korában szerezte meg az oklevelét — honvédorvosi állást kér,¹ 1848. július 8-án kinevezetik hadnagyi alorvosul.²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 452. tétel.

² Közlöny. 1848. július 8. 29. szám. — Pesti Hírlap. 1848. július 12. 103. szám. — Virányi: Honvédtisztíti koszorú. 10.122.

TÜZI KÁROLY orvosdoktor Bem 1849. januárjában a dési tábori kórházhoz főorvosnak nevezi ki;¹ június 29-én kinevezik Tüzit a 15-ik lovasezredhez százados főorvosul.³ — Igazolt honvéd-főorvosként él a szabadságharc után Belső-Szolnok megyében, tagja a honvédegyletnek.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1589 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2431 H. — Közlöny. 1849. július 20. 154. szám.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. — Pest. 1869. — Virányi: Honvédtisztíti koszorú. 10.124. szám.

UJHELYI FERDINÁND orvostudor kineveztetik a 14-ik honvédszászlóaljhoz főorvosul 1848. december 9-i ranggal,¹ előzőleg 1848. nyarán az óbecsei tábori kórházban segédorvos, innen az óverbázi táborba került, ellátta a tábori kórházban a szenttamási csata sebesültjeit;² a szentesi tábori kórházban működik Ujhelyi — jelenti Kanka törzsorvos a hadügyminisztériumnak Szege dről 1849. április 5-én.³ Sebész-mesterként él a szabadságharc után Hajdúdorogon.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 454. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 11.064. 2164 H. — Virányi: Honvédtisztíti koszorú. 10.161. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 9624.

⁴ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 139. oldal

UJLAKY FERENC a 17-ik radváni zászlóaljhoz orvosul hadnagyi címmel, 1848. október 1-i ranggal kinevezetett,¹ mint a 34. gyalogezred 3. zászlóaljának orvososa Törökzentmiklóson 1849. április 26-án főhadnagy alorvossá lép elő.²

1819-ben született, 1843-ban szerzett sebészmeisteri oklevelet Pesten, a szabadságharc után Bihar megyében működik, Temkén mint járási orvos.³

¹ Közlöny. 1848. október 12. 124. szám.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1096 H.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 74. oldal.

UJPATAKY JÓZSEF 5. honvéd-zászlóaljbéli hadnagy orvos kinevezetik a Szeged körül gyűlő táborba százados főorvosul 1849. február 1-ével, július 1-től százados főorvosi illetmény-nyel.¹

¹ Közlöny. 1849. Szeged. 1849. július 26. 159. szám. — Virányi: Honvédtisztí koszorú. 10.174. szám.

ULLMANN MÓRIC a Zrínyi szabadcsapathoz kéri áthelyeztetni magát 1848. október hóban;¹ kinevezetik 5376/n. ö. s. szám alatt az ú. n. Zrínyi-csapatból alakuló 35-ik zászlóaljhoz főorvosul kapitányi ranggal;² elfogta az ellenség, fizetést nem kapott, írja 1849. május 14-én,³ a móri csatában súlyosan megsebesült, az osztrákok kórházba rendelték;⁴ május 26-án áthelyeztetik a 90. zászlóaljhoz.⁵ Berendelik a makói tábori kórházhoz.⁶ — A szabadságharc után 1868-ban a baranyamegyei honvédegylet tagjai között szerepel, mint igazolt honvédfőorvos.⁷

1820-ban született Pécsen, gyakorló orvos volt ugyanitt. 1844-ben avatták orvosdoktorrá Pesten.⁸ Orvosdoktori értekezése: *Hernia umbilicalis infantum*. Pestini. 1844.⁹ A szabadságharc után gyakorló orvos Pécsen.¹⁰

¹ OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő. 289. 238. tétel.

² Közlöny. 1848. október 15. 127. sz.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1425 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 1587 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 1681 H. 2525 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 2597 H. 2881 H.

⁷ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁸ Hőgyes. Emlékkönyv. 241. oldal.

⁹ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

¹⁰ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 22. oldal.

UNGERPECH JANOS nagyenyedi sebést Beöthy országos helyhatósági biztos a 38-ik zászlóaljhoz kinevezte orvosul 1849. januárjában;¹ Bem kinevezi Ungerpech-et 1849. március 28-án a 33. honvédzászlóaljhoz százados főorvosul, a hadügyi egészségi osztály a kinevezést megerősíti;² április 28-án Ungerpech kinevezetik Bem által a kiadott napiparancs szerint a 32. zászlóaljhoz főorvosul.³

Sebésmester volt, Nagyenyeden működött, a fegyverletétel után visszatért Nagyenyed romjai közé. A város orvososa volt, szolgált a Bethlen-kollégiumot, nagy orvosi gyakorlattal rendelkezett. Meghalt 1865-ben 55 éves korában.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. 1594. 2137.

² OL. Hüm. 1849. 9495 H. 19.384. 1959 H. 22.350. 2282 H.

³ Közlöny. 1849. április 12. 77. szám. — Virányi: Honvédtisztí koszorú. 10.192.

⁴ Szilágyi Farkas: Alsó-Fehér vármegye 1848/49-ben. Nagyenyed. 1898. 440. oldal.

UNPOCZKY a 3. honvédzászlóalj főorvosaként működik — jelentik 1849. április 20-án a hadügyminisztériumnak.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 10.527. 1076 H.

UNTER SALAMON okleveles sebész orvos hadnagyként működik a 28. zászlóaljnál, jelenti Garay János az I. hadtest törzsorvososa 1849. május 20-án a hadügyminisztérium egészségi osztályának,¹ áthelyeztetik Unter Salamon Komáromba a Don Miguel ezredhez.²

¹ OL. Hüm. 1849. 15.662. 1573 H.

² OL. 1848/49. iratok. A Görgey-hadsereg iratai. I. hadtest. CXVIII. D. 827. fasciculus.

VAJNA JÁNOS kinevezetik a hadügyminisztérium egészségi osztálya által a 11-ik honvédzászlóaljhoz hadnagy orvosul 1849. áprilisában,¹ a kolozsvári tábori kórház szemínáriumi fiókkórházában működik mint rendező főhadnagy orvos — jelenti a hadügyminisztériumnak 1849. július 1-én.² — A szabadságharc után Marosvásárhelyen él, mint igazolt honvédalorvos tagja az ottani honvédegyletnek.³

1818-ban született, 1838-ban szerzett Kolozsváron polgári sebész oklevelet. A marosszéki járás orvosa volt.⁴

¹ Közlöny. 1849. április 12. 77. szám.

² OL. Hüm. 1849. 2532 H.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi Honvédtiszti koszorú. 10.257.

⁴ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády.

VARGA ÁGOST hadnagy orvos 1849. március 20-án a hadügyminisztériumtól egyenruha illetményét kéri.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 4298.

VARJASSY LAJOS sebész Győrről került Enyingre. Révkomáromban született, 1847-ben szerezte sebészi oklevelét — honvédorvosi állást kér; kinevezetik alorvosul hadnagy címmel a 33-ik honvédszászlóaljhoz.² Egerben a tábori kórház 2. belosztályán működik mint hadnagy orvos az 1849. április 15-én kelt kórházi jelentés szerint.³

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 459. tétel.

² Közlöny. 1848. november 3. 146. sz. 176. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 11.087.

Idősb VARJASSY LAJOS, mint a 4. honvédszázad orvosa „*orvosi táskámat vállamon, kardomat oldalamon hordva*” honvédfőorvosi állásért folyamodik 1848. október 25-én. 25 éve folytat gyakorlást.¹

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasciculus. 561. tétel.

VASADI KÁROLY alsófehérmegyei sebész kineveztetik a 32-ik zászlóaljhoz hadnagy alorvosul *Vay Miklós* ajánlatára. Gyulafehérváron működött *Vasadi* mint seborvos *Baricz János*, Erdély főorvosa igazolása szerint.¹ A kolozsvári tábori kórházban halt meg 1849. júliusában typhusban.²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 460. tétel.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2530 H.

VASVÁRI KOVÁCS IMRE igazolt honvédszázados főorvos Kápolnán járási orvos a szabadságharc után,¹ 1890-ben még tagja a honvédegyletnek.² —

1823-ban született, Pesten 1846-ban szerzett polgári sebészi oklevelét. 1875-ben Füzesabonyban veszik számba.³ Szabadságharc alatti működéséről adat nincs.

¹ Virányi: Honvédtiszti koszorú. 5116. szám.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 146. oldal.

VATTAMAN (VATAMÁNYI) SÁNDOR sebész, hadnagy alorvosként működik az 54. zászlóaljnál — jelenti *Kikó Károly* rendező főorvos 1849. február 9-én.¹ A kiskunkerületben él a szabadságharc után. *Vatamányi* az 1868-as honvédtiszti összeírásokban mint igazolt honvédalorvos vétetik számba.²

1825-ben született; Pesten 1850-ben szerzett polgári sebészi oklevelét. Kiskunhalas városi alorvosaként szerepel 1875-ben készült orvosi statisztikában.³

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 195 H.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 164. oldal.

VÁMOSY NAGY JÓZSEF Mezőtúron született 1806-ban, 1826-ban szerezte meg sebészi oklevelét, utána a bihari járás központi orvosa lett, itt működött 1828-ig, utána Rézbánya orvosa, 1836. óta Oravicán van. 1848. június óta honvédorvos, résztvett a moldvai ütközetekben, együtt működött a 28. zászlóaljbeli *Éder* főorvossal, résztvett a fehértemplomi, kunszentmiklósi és a szolnoki csatában. A cibakházai tábori kórházban is volt, annak feloszlása után visszament zászlóaljához. Jelen volt Ós-Budavára bevételénél. Kartács-, gránát- és bombatűzben vett be 50 Schwarzenberg-huszárt sebesülteként a kórházba. — Ezeket adja elő a zászlóalj s kéri 1849. június 16-án *Vámosy Nagy József* főorvosi kinevezését.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 20.485. 2110 H.

VÁRDA PÉTER másodrendű alorvos elsőrendű alorvossá nevezetik ki az igazgató főorvos ajánlatára a komáromi 1849. augusztus 20-i várkormányi parancs szerint,¹ szeptember 26-án, a komáromi kapituláció előtt kinevezése megjelenik.²

¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 275. oldal.

² Komáromi Lapok, 1849. szeptember 26. 64. szám.

VEGENBERG és még két más orvos vezényeltessék *Inády* törzsorvos által a komáromi kórházba.¹

¹ Szinnyey J.: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 247. oldal.

VEIGL HERMAN polgári sebész a tiszántúli zászlóalj ideiglenes orvosaként működik, jelentik a hadügyminisztérium egészségi osztályának 1848. december 31-én Aradról;¹ a mikalaki csapatban működik *Veigl*, a tiszántúli zászlóaljnál, jelenti *Langer Ignác* törzsorvos Aradról 1849. február 6-án;² március 3-án kinevezetik *Veigl* a 29-ik zászlóaljhoz hadnagy orvosul;³ a pécskai kórházban működik áprilisban,⁴ — menjen az 59. zászlóaljból vissza a 29-hez, mert oda tartozik, rendelkezik június 16-án a hadügyi egészségi osztály;⁵ július 2-án jelenti *Aradi Landshut* törzsorvos: *Veigl Herman* hadnagy orvos a táborba ment.⁶

¹ OL. Hüm. 1849. 3294. 2591.

² OL. Hüm. 1849. 9224.

³ Közlöny. 1849. 25. 44. szám. — OL. Hüm. 1849. eüo. 6871. 589 H. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 10.435.

⁴ OL. Hüm. 1849. 9623.

⁵ OL. Hüm. 1849. 19.150. eüo. 1089 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 2565 H.

VEISZBERG JÓZSEF másodrendű orvos elsőrendű alorvossá nevezetik ki főhadnagyi címmel 1849. augusztus 2-án Komáromban.¹

¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 400. old. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 10.445.

VERESS LAJOS a 72-ik zászlóaljnál működik mint hadnagy orvos és sebész, jelenti *Bem* Nagyszebenből a hadügyminisztérium egészségi osztályának 1849. április 1-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 9495. 685 H.

VERZÁR GYÖRGY százados főorvos a Dorozsmán alakuló 133-ik zászlóaljhoz vezényeltetik 1849. július 16-án;¹ nem bírja Dorozsmán a zászlóaljnál egyedül a munkát, 2000 emberről is kell gondoskodnia, kik a sáncokat ássák. Alorvost kér július 23-án.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2598 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2790 H.

VERZÁR JOACHIM orvosdoktor ki-neveztetik a 13-ik zászlóaljhoz főorvossal századosi címmel 1848. október 19-én;¹ november 17-én pesti beosztást kér, mert jelenleg Komáromban van a zászlóalja, ő is ott működik;² december 11-én jelentik *Stáhl* hadügyi egészségi osztályfőnöknek: *Verzár* főorvos a Soroksári-úti kórházban buzgólkodik.³ *Verzár* törzsorvos 1849. július 11-én Pestre történt küldetését és a pesti kórházak politikális felügyeletét igazoló okmányt bemutatott — jelenti *Fromhold* a hadügyminisztérium egészségi osztályának.³

1822-ben született; Bécsben szerzett 1845-ben orvosdoktori oklevelet. A szabadságharc után a Margitsziget fürdőorvosa volt.⁴

¹ Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

² OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 461. tétel.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 2533 H.

⁴ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 92. oldal.

VETTER IGNÁC sebész, 1844-ben kelt az oklevele, Nagybecskerekén működik, 1848. májusában honvédorvosi állást kér;¹ 1849. február 7-én kinevezetik a 68-ik honvéd zászlóaljhoz alorvosnak.² Panaszkodik 1849. február 20-án a hadügyminisztérium egészségi osztályának: a gazdák nem tűrik a betegeteket, a honvédek, ha nincs gyógyszer, az orvost szidják.³ Újaradon működik *Vetter Ignác* a 68. zászlóaljnál — jelenti *Aradi (Landshut)*, az 5. hadosztály törzsorvosa 1849. július 2-án.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasc. 580. tétel.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 169 H. 323 H. — Közlöny. 1849. február 28. 40. szám. — Virányi: Honvédtiszti korszorú. 10.512. szám.

³ OL. Hüm. 1849. 3698.

⁴ OL. Hüm. 1849. 2565 H.

VEZÉR KÁROLY okleveles sebész hadnagy alorvosként működik a 18-as huszároknál — jelenti *Parlagi* törzsorvos a felsőmagyarországi hadseregtől 1849. május 16-án.¹ A szabadságharc után Külső-Szolnok megyében működik, igazolt honvédfőorvosként tagja az ottani honvédegyletnek.² — 1817-ben született, Pesten szerzett 1862-ben polgári sebész oklevelet.³

¹ OL. Hüm. 1849. 17.556. 1776 H.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 152. oldal.

VIDRA MIKLÓS sebészpatrónus, hadnagy alorvos a 2. huszároktól szorgalommal működik a szegedi tábori kórházban, jelenti a kórházigazgatóság a hadügyminisztérium egészségi osztályának 1849. május 31-én.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 18.835. 1931 H.

VIRÁGHÁTI ELEK (bogaméri) a Don Miguel császári ezrednél szolgált, Arad megye tb. seborvosa és Csernovits Péter uradalmi sebésze. 1842-ben 26 éves korában szerezte meg oklevelét — honvédorvosi állást kér,¹ a munkácsi 21. zászlóaljhoz kineveztetik alorvosul hadnagyi címmel, 1848. október 1-i ranggal,² Munkácsra a várban működik,³ becsülettel működött a Verhovinán, a csatatéren hűséges volt — igazolja Eötvös őrnagy és Péterfi András, előléptetésre ajánlatot Virágháti — írja Mezőssy Pál munkácsi várparancsnok 1849. február 9-én,⁴ a csatatéren elveszett mindene.⁵ — Virágháti 5 évig volt a Don Miguelek-nél katonarvos. 1848. október 21. óta működik a 21. zászlóaljnál. Hangay főorvos Munkácsra és Ungvárra vezényelte. Verbiácson, Hrabonitzán tábori kórházat rendezett Virágháti, számos útközben vett részt, egyedül volt a felkelő népnél, 1849. júliusában írja és újból előléptetésre ajánlja a 21. zászlóalj.⁶

1815-ben született, Pesten 1842-ben szerzett sebészmeisteri oklevelet, a szabadságharc után Torontál megyében működik, Bánlakon.⁷

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 457. tétel.

² Közlöny. 1848. október 12. 124. sz.

³ Lehoczky Tivadar: Beregmegye és Munkács 1848/49-ben. Munkács. 1899. 42. oldal. 70. oldal.

⁴ OL. Hüm. 1849. 3061. 147 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. 3958.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 980 H. index. — Hüm. 1849. 14.962. 1468 H. 23.219. 2419 H.

⁷ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 344. oldal.

VINKOVICS ALAJOS kineveztetik a hadügyminisztérium egészségi osztálya által a pesti egyetemi légőhöz alorvosul 1849. március 6-án.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 3655. 315 H. — Közlöny. 1849. 45. szám.

² Virányi: Honvédtisztí koszorú. 10.585

VIRÁNYI ISTVÁN sebész, hadnagy alorvos 1849. április 21-én előléptetett főhadnaggy alorvosnak.¹ — A szabadságharc után igazolt honvédfőorvosként tagja a szabolicsmegyei honvédegyletnek.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1081. H. 1097 H. — Hüm. 1849. 10.526.

² Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

VITALIS ISTVÁN a 63. zászlóalj hadnagy alorvosaként működik,¹ felülvizsgálaton vesz részt 1849. július 26-án,² 1849. augusztus 20-án előlép főhadnaggy alorvosnak Komáromban.³ —

1809-ben született; Pesten 1831-ben szerzett sebészmeisteri oklevelet, a szabadságharc után Kiskőrösön folytat gyakorlatot.⁴

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1227 H.

² OL. 1848/49. iratok. CXVII. D. 807. fasc.

³ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 275. oldal.

⁴ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 241. oldal.

VOHL SÁNDOR igazolt honvédhadnagy alorvos a szabadságharc után Pesten él;¹ tagja a honvédegyletnek. Szabadságharc alatti működéséről adat nem áll rendelkezésre.

1802-ben született; Pesten 1829-ben szerzett sebészmeisteri oklevelet. A szabadságharc után Budapesten működik, az 1875-ös orvosi összeírásokban neve benne szerepel.²

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

² Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 96. oldal.

VONÁK PÉTER, ki a pozsonyi kórházból ismeretes, helyettesíti Hintermayer főorvost — jelenti Kálazdy törzsorvos Magyarádról 1849. április 6-án;¹ Győrön a tábori kórházban működik Vonák 1849. májusában Lumniczer igazgató törzsorvos jelentése szerint,² a szabadságharc után mint igazolt honvédalorvos 1868-ban tagja a honvédegyletnek,³ 1890-ben még életben van.⁴

¹ OL. Lumniczer-iratok. 99. tétel.

² OL. Lumniczer-iratok. 141. tétel. — Lumniczer-iratok. 59. tétel.

³ Virányi: Honvédtiszt ki szorú. 10.672. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁴ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

VRASDU MÁRTON nemzetőri főhadnagy és sebész-mester a derecskei tábori kórházhoz előléptetett 1849 áprilisában főorvosnak,¹ Derecskéről jelentéseket küld a hadügyminisztériumnak;² betegeit szállítsa Vrasdu Debrecenbe, rendelkezik 1849. május 3-án a hadügyi egészségi osztály;³ május 7-én kiküldetik Hódmezővásárhelyre ujoncozó orvosnak.⁴ Július 6-án jelentést küld Hódmezővásárhelyről: szeretne Lugosra kerülni. Galád sértéseket kapott itt Hódmezővásárhelyen a polgáriaktól. 1848. október 22 óta mozdítja elő a szabadság ügyét; Krassóban fellekesítette a népet, a fehértemplomiaknak fegyveres erőt gyűjtött, hét véres csatában adott példát. 1849. január 19-én megtámadták a rabló csordák Versecen, sebet kapott. Debrecenben jelentkezett a hadügyi egészségi osztállynál, a derecskei tábori kórházban működött, utána az ujonctelepnél. Kossuth helyezze őt Lugosra.⁵ Hagyja ott a hódmezővásárhelyi ujonctelepelt és menjen Lugosra a tábori kórházhoz, 10 pft rendező pótlékkal — intézkedik 1849. július 27-én az egészségi osztály.⁶ — A szabadságharc után a krassómezei honvédegylet tagja, mint igazolt honvédorvos.⁷

A szabadságharc előtt a Krassó megye bulcsui járásának rendes seb-
orvosa.⁸

¹ Közlöny. 1849. április 5. 71. szám, április 12. 77. szám.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1238. 1327 H.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1238 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. eüo. 1310 H.

⁵ OL. Hüm. 1849. 31.462. 2613 H. eüo. 2583 H.

⁶ OL. Hüm. 1849. eüo. 2879 H.

⁷ Bugát—Flór: Mo. orvosrend névsora 1840-re. Pest. 1840. Trattner. 48. oldal.

⁸ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

VURUMPEK KÁROLY 1849. március 8-án kinevezetik a tiszafüredi tábori kórházhoz orvosul,¹ a 60. zászlóalj orvosnak kéri,² 1849. szeptember 1-én a komáromi katonai korodába rendeltetik.³ — A szabadságharc után Heves

megyében, Pétervásáron él,⁴ 1890-ben még tagja az ottani megyei honvédegyletnek.⁵

1825-ben született, Pesten 1847-ben szerzett sebész-, szülész- és szemész-mesteri oklevelet.⁶

¹ Közlöny. 1849. 47. szám.

² OL. Hüm. 1849. 7821. 668 H.

³ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 322.

⁴ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869. — Virányi: Honvédtiszt ki szorú. 10.367.

⁵ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

⁶ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 151. oldal.

WAGNER ANTAL sebészpatrónus hadnagy alorvosként működik a Ferdinánd-huszároknál, Kohlmann ezredes nevezte ki, jelentik a hadügyminisztériumnak 1849. június 28-án,¹ főhadnagy alorvosként működik Wagner a 3. huszárosztállynál — közlik 1849. július 21-én a temesvári táborból.²

¹ OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695 H.

² OL. Hüm. 1849. 2770 H.

WAISZ MIHÁLY a dunáninneni mozgó nemzetőrség akkori rendelő főorvosa Lumniczer Sándor törzsorvos mellett volt. Főherceg Ernest-ezrednél működött hat éven át mint alorvos, a nórádi zászlóaljhoz akar kerülni hadnagy alorvosnak. — Stáhlly tábori főorvostól kapott tiszti rendelvényt 1848. november 26-án. Pozsonyban Lumniczer Sándor a dunáninneni mozgó nemzetőrségnél a vezér mellett főorvos ad ki számára bizonyítványt 1848. november 23-án Pozsonyban,¹ alorvos hadnagyként teljesít szolgálatot Waisz a 33. honvéd zászlóaljnál — jelenti a Guyon-divízió Tiszafüredről 1849. március 6-án.² — A szabadságharc után, mint igazolt honvédhadnagy alorvos, Fehér megyében tagja a honvédegyletnek.³

1814-ben született, Pesten 1836-ban szerzett polgári sebész oklevelet, Bicske község sebésze volt.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. fasc. 381. tétel.

² OL. Lumniczer-iratok. 48. tétel. — Hüm. 1849. eüo. 2360 H.

³ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁴ Oláh Gyula: M. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 120. oldal.

WALLENFELS SAMU hadnagy orvos megbetegedett, nyavalyatörő lett és eltűnt — jelenti a hadügyminisztérium egészségi osztályának 1849. február 16-án a 16. huszárezred parancsnoksága.¹

Pesten született 1819-ben, a pesti egyetemen szerzett orvosi diplomát 1849-ben. A szabadságharc után Tétényben működik.²

¹ OL. Hüm. 1849. 3119. 3375. 292 H.

² Högyes: Emlékkönyv. 244. oldal. — Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 245. oldal.

WALTER FERENC orvosdoktor, sebész, szülész. Öt hónapig működött az 5. huszárezred kórházában, Lugoson folytatott gyakorlatot 1847-ben. Honvédorvosi állásért folyamodik 1848 nyarán;¹ kineveztetik 1848. július 8-án százados főorvosul;² 1848. június 16-án neveztetett ki, 1849. február haváig a 10. zászlóaljnál működött mint százados főorvos, az 1849. február 16-i napi-parancs szerint neveztetett ki a 4. hadosztályhoz rendező főorvosul;³ vezeti a Kmety-hadosztály egészségügyét, résztvesz Buda ostromában, hadosztályáról állandó jelentéseket küld a hadügyminisztérium egészségi osztályának,⁴ július 15-én már mint törzsorvos küld jelentést.⁵

Lugosi származású. 1847-ben Pesten avatták orvosdoktorrá.⁶ Orvosdoktori értekezése: *Dissertatio inauguralis med. sistens tractum brevem medico forensem de arsenico*. Buda. 1847.⁷

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasc. 560. tétel.

² Közlöny. 1848. július 8. 29. szám. — Pesti Hírlap. 1848. július 12. 103. szám.

³ OL. Lumniczer-iratok. 38. tétel. — Hüm. 1849. eüo. 286 H. — Hüm. 1849. 5419.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 42. tétel. — Hüm. 1849. 23842.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 2360 H.

⁶ Högyes: Emlékkönyv. 243. oldal.

⁷ Szinnyey J.: Könyvészet. M. írók — Virányi: Honvédtisztii korszorú. 10.282. szám.

WEBER KÁROLY orvos hadnagy a 30. zászlóaljnál működik, a törökbecsei tábori kórházhoz megy szolgálattételre, jelentik a temesvári táborból 1849. július 21-én a hadügyminisztérium egészségi osztályának.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

WEINIG ALAJOS sebészmeister főorvos századosként működik a Sándor-huszárok első osztályánál — jelenti a Pöltenberg-hadosztály Tiszafüredről 1849. március 6-án;¹ a hadügyminisztérium nevezte ki 1848. augusztus 16-án Weiniget, a 4. huszároknál működik — jelenti Morócz István, a Liphay-hadosztály ideiglenes rendező főorvosa Győrből 1849. május 3-án.²

¹ OL. Lumniczer-iratok. 47. tétel.

² OL. Lumniczer-iratok. 55. tétel.

WEISZ ADOLF orvostudor és sebész 1848. május 25-én folyamodik Pestről honvédorvosi állásért,¹ Görgey hadseregében működik,² mint orvos főhadnagyot alkalmazta Lumniczer igazgató törzsorvos a III. hadtestnél³ — jelenti a hadügyminisztériumnak 1849. május 26-án Budáról.⁴

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 232. fasciculus. 562. tétel.

² OL. Lumniczer-iratok. D. 800. fasciculus. 38. tétel.

³ OL. Hüm. 1849. eüo. 1752 H.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 32. tétel.

WEISS BERNHART sebészpatronus, a 3. bácsi védzászlóalj főorvosa, Pongrácz őrnagy által neveztetett ki az 1. magyar vadászzászlóaljhoz — jelenti Fekete Ferenc a temesvári táborból 1849. július 21-én, mint a IV. hadtest rendező főorvosa.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

WEISZ JÓZSEF igazolt honvéd hadnagy orvos a szabadságharc után Pesten működik,¹ 1890-ben még tagja a pesti honvédegyeletnek.² Szabadságharc alatti működéséről adat nem áll rendelkezésre.

1824-ben született, Bécsben szerzett 1857-ben orvosi és műtoi oklevelet.³

¹ Virányi: Honvédtisztii korszorú. 10.752. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 93. oldal.

WEISZ KÁROLY orvosdoktor. Stein alkalmazta ezredorvosul 1849 tavaszán a gyulafehérvári várat ostromló sereghez. — Ifjabb korában is katonaeorvos volt a Ferdinand Max lovasezredben,

később a kincstárt szolgálta mint bányaorvos. Innen nyugdíjaztatta magát még 1848 előtt és a Magyar Igenben telepedett le. Itt találták őt a 48-as események. A hegyaljai magyarságot ért katasztrófa alkalmával mindent megteett a magyarság megmentéséért, de eredmény nélkül. A lázadó oláhok életét csak azért kímélték, mert szükségük volt orvosra. A béke helyreálltával először Szászsebesre ment. 1857 májusában halt meg.¹

¹ Szilágyi Farkas: Alsó-Fehér vármegye 1848/49-ben. Nagyenyed. 1898. 440. oldal.

WEISZBACH MIKSA orvos hadnagyként működik 1849 márciusában a tiszafüredi tábori kórház 4. osztályán. *Tormay* törzsorvos nevezte ki 1848 november elején. A dunáninneni nemzetőrség 3. honti zászlóaljánál működött mint orvos;¹ a mezőkeresztesi tábori kórházban is szolgál — *Horváth József Antal* törzsorvos jelentése szerint.² *Weiszbach* 1848. szeptember 15-től kezdve szolgál minisztériumi kinevezés nélkül, főorvosul ajánlatik a beszercei zászlóaljhoz — *Lumniczer* 1849. március 26-án Kerecsenden kelt jelentése szerint.³ Április 7-én kinevezetik a beszercei 1. zászlóaljhoz főorvosnak;⁴ 1849 májusában a gödöllői tábori kórházban tevékenykedik.⁵

Orvosdoktor ungvári származású. 1845-ben avatták Pesten orvosdoktorrá.⁶ Doktori értekezése: *Értekezés a tüdőlégdagról*. Pest. 1845.⁷

¹ OL. Hüm. 10.962.

² OL. Hüm. 1849. 11.082.

³ OL. Hüm. 1849. 9228.

⁴ OL. Lumniczer-iratok. 36. tétel, 102. tétel. — Közlöny. 1849. április 10. 75. szám. — Virányi: Honvédtiszti koszorú. 10.757.

⁵ OL. Lumniczer-iratok. 14. szám.

⁶ Hőgyes: Emlékkönyv. 247.

⁷ Szinnyey J.: Könyvészet, M. írók.

WEISSBERG JÓZSEF hadnagy orvos megérkezett Pestről — jelenti *Weitzembreyer* (*Buzay*) főkórházigazgató Komáromból 1849. május 25-én.¹

Zemplén megyében született *Weissberg József*, Tótjablonyán, a szabadságharc után 1853-ban Pesten szerzett orvosi diplomát.²

¹ OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H.

² Hőgyes: Emlékkönyv. 245. oldal.

WENZEL EDUÁRD 6. huszárezred főorvos 1849. február 17-én hozatott be a debreceni helyőrségi fogházba gombra viselet és alkotmányellenes beszéd miatt,¹ kéri a fogságból való elbocsáttatását,² április 15-én kinevezetik a kecskeméti gyalogtartaléktelephoz tábori főorvosul;³ a kecskeméti gyalogtartaléktelephoz működik,⁴ de *Wenzel Eduárd* fogságot is kiállt főorvos engedetlen, felmentendő lenne — jelentik a hadügyminisztérium egészségi osztályának 1849. május 29-én.⁵

¹ OL. OHB. 1849. 5608.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 566 H.

³ OL. Hüm. 1849. 4015. 10.130. 14.205. eüo. 990 H. 1185 H. 1310 H.

⁴ OL. Hüm. 1849. 12.964. 18.995.

⁵ OL. Hüm. 1849. eüo. 1748 H. 1506 H.

WERFEL AUGUSZTIN az 1. magyar vadászzászlóaljnál működik, mint hadnagy orvos — jelenti 1849. június 28-án a 4. hadtest rendező főorvosa,¹ 1849. július 21-én a temesvári táborból a pétervárad várbá rendeltetett *Werfel* hadnagy orvos — jelentik a hadügyminisztérium egészségi osztályának.²

¹ OL. Hüm. 1849. 24.290. 2695 H.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 2770 H.

WESZELY ÁGOSTON 1835-ben Pesten szerzett sebészi és szülészmesteri oklevelet. 1839 óta a Hannover-huszároknál működik — honvédorvosi állást kér,¹ főorvosi kinevezést sürget 1849. április 18-án a 2. Hannover-huszároktól,² április 20-án kinevezetik főhadnagy orvosul.³

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 462. tétel.

² OL. Hüm. 1849. eüo. 1059 H.

³ OL. Hüm. 1849. 10.539.

WIENEBERG GÁSPÁR sebész honvédorvosi állásért folyamodik; 1848. október 25-én dr. *Bée* osztrák törzsvoshoz utasítatik;¹ mint újonnan felvett orvosnak, fizetését kéri utalványoztatni 1848. november 2-án a magyar hadi főparancsnokság.²

1815-ben született; Pesten 1853-ban szerzett sebész-mesteri oklevelet, a szabadságharc után Pest megyében, Császártöltés községi orvosa.³

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. fasciculus. 380. tétel.

² OL. Országos Biztosság. 1848. 13. kútfő. 342. index.

³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 238. oldal.

WILHELM HERMAN csanádmegyei seborvos Nagylakon a 41. honvédszászlóaljhoz 1849. június 30-án hadnagy alorvosul kinevezetik,¹ 1812-ben született; Pesten, 1835-ben szerzett sebész-mesteri oklevelet, a szabadságharc után a csanádmegyei Palotán működik, mint községi orvos.²

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 2405 H. — Közlöny. 1849. július 19. 153. szám.

² Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 101. oldal.

WINKLER JÓZSEF orvosdoktor a 19. löcsei zászlóaljhoz alorvosul hadnagy címmel kinevezetik 1848. október 1-i ranggal;¹ az Országos Honvédelmi Bizottmány által. Winkler 1848. november 17-én a 17. honvédszászlóaljhoz nevezetik ki főorvosul századosi címmel.² A szabadságharc után Királyteleken él Szabolcs megyében,³ mint igazolt honvéd törzsorvos 1890-ben még tagja az ottani honvédegyeletnek.⁴

Raslavitzi, sárosmegyei születésű. 1845-ben Pesten szerzett orvosi diplomát.⁵ Doktorai értekezése: *Dissertatio inauguralis medica de arsenico respectu medico-forensi*. Budae. 1845.⁶

¹ Közlöny. 1848. október 12. 124. sz.

² Közlöny. 1848. november 21. 164. sz.

³ Virányi: Honvédtiszti koszorú. 10.784. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁴ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Buda-pest. 1891.

⁵ Högyes: Emlékkönyv. 242. oldal.

⁶ Szinnyey J.: M. írók.

WINTERNITZ hadnagy alorvos Komáromban 1848. december havi fizetést felveszi;¹ a komáromi liceumi kórházban működik szorgalommal,² 1849. május 5-én halt meg kolerában.³

¹ Szinnyey József: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 425. oldal.

² OL. Stáhly-iratok. 461. tétel.

³ OL. Hüm. 1849. 15.879. 1614 H.

WITTEMBERGER JÁNOS 25 éven át volt fősebész, négy évvel ezelőtt ment a hadseregtől nyugalomba. 1844 óta Bártfán tartózkodik, 1848. július 2-án választották meg fősebésznek. Két fia tiszt a honvédseregnél, maga „jókedvű” és elég erőt talál magában a szolgálatra

— honvédorvosi állást kér.¹ Parlagi törzsorvos ajánlatára kinevezetik a felsőmagyarországi hadsereghez százados főorvosul 1849 júniusában.²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 456. tétel.

² OL. Hüm. 1849. 20.086. 2074 H. — Közlöny. 1849. június 23. 139. szám.

WOEBER ANTAL négy éven át volt megyei orvos Bars megyében, három éve a beszercei püspöknél háziorvos — 1848. október 28-án honvédorvosi állást kér,¹ 1848. november 3-án kinevezetik a 39. honvédszászlóaljhoz alorvosul hadnagy címmel.²

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 465. tétel.

² Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

ZABÁK ANTAL pécsi születésű, Pesten végezte tanulmányait, 1847 decemberében oklevelet kapott. Sebész, szemész, szülész, gyermekgyógyász és fogász. Baranya megyében folytat gyakorlatot — 1848 júniusában honvédorvosi állást kér,¹ október 19-én a 36. zászlóaljhoz alorvosul hadnagy címmel kinevezetik;² Hódmezővásárhelyen alakuló zászlóaljhoz tétetik 1849. április 3-án hadnagy alorvosul;³ kinevezetése a 41. honvédszászlóaljhoz szól.⁴ Zabák elébb az Irgalmasok kórházában működött, de a Don Miguel-ezredben is szolgált, — előléptetését Kanka törzsorvos javasolja;⁵ 1849. június 1-től Bábolnára nevezetik ki főhadnagy alorvosul;⁶ Aulich hadügyminiszter 1849. júl. 19-én kinevezi a 18. huszárezredhez százados főorvosul.⁷ — A szabadságharc után, mint igazolt honvédfőorvos, tagja a baranyamegyei honvédegyeletnek.⁸

¹ OL. Igazságügymin. 1849. D. 229. fasciculus. 463. tétel.

² Közlöny. 1848. november 3. 146. sz.

³ OL. Hüm. 1849. 8852. 772 H. 998 H.

⁴ Közlöny. 1849. április 14. 78. szám

⁵ OL. Hüm. 1849. 12.785. 1260 H.

⁶ Közlöny. 1849. június 29. 144. szám.

— OL. Hüm. 1849. eüo. 2277 H.

⁷ OL. Hüm. 1849. eüo. 2480 H. — Hüm. 1849. 24.290. 2695 H.

⁸ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

ZACHARIÁS MIKLÓS kinevezetik 1848. július 8-án hadnagy alorvosul;¹ a 4. zászlóaljnál működik Zachariás, főorvosi kinevezést kér 1848. nyárról

4-én. Ideiglenesen elfogadta a 4. zászlóalj orvososi állását, de erdélyi főorvos akar lenni, mert ottani születésű. Most Pozsonyban teljesít szolgálatot. 24 éves korában a kolozsvári líceumban szerelte oklevelét, a kolozsvári református kollégium sebésze, Bánffyhunyardon is működött egy évig.² *Zachariás Miklós* Kolozsvárt kineveztetik az erdélyi 11. és 12. honvédezred egyik zászlóaljához főorvosul századosi címmel 1848. október 1-től.³ Törzsorvosi előléptetést javasol *Zachariás Miklós* számára 1849. június 26-án *Lumniczer Sándor*, a VII. hadtest igazgató törzsorvosa.⁴

¹ Közlöny. 1848. július 8. 29. szám. — Pesti Hírlap. 1848. július 12. 103. szám.

² OL. Igazságügymin. 1849. D. 228. fasciculus. 356. D. 232. fasc. 566. tétel.

³ Közlöny. 1848. október 6. 118. szám.

⁴ OL. Hüm. 1849. 14.994. 1482 H. eüo. 2303 H.

ZAJONCZ JAKAB szigorló orvos alorvos hadnagyként működik az I. hadtestnél *Garay János* törzsorvos 1849. májusi jelentése szerint.¹

¹ OL. Hüm. 1849. 15.662. 1573 H.

ZELLER alorvos, ki a 15. honvédzászlóaljnál ideiglenesen beosztva vala, szolgálattétel végett megint a kórházba visszatérjen — rendelkezik a komáromi várkormányi parancs 1849. augusztus 1-én.¹

¹ Szinnyey J.: Komárom 1848/49-ben. Budapest. 1887. Aigner. 247. oldal.

ZIMMER VENCEL tábori alorvos Nagykanizsán volt, onnan került a pesti tábori kórházba alorvosul, itt kellett maradnia, hiába ment *Stáhly* hadügyi egészségi osztályfőnökhöz beosztásért, *Stáhly* már semmit sem intézkedhetett, mert vonultak be *Windischgraetz* csapatai. Újbóli alkalmazást kér 1849 májusában. Igazolnia kell magát *Obonyai* igazgató főorvos előtt — rendelkezik a hadügyminisztérium egészségi osztálya;¹ *Garay*, az I. hadtest törzsorvosa, 1849.

május 20-án *Zimmert*, mint okleveles sebészt a Császár-huszárokhoz osztja be hadnagy alorvosul,² június 18-án *Zimmer* a 34. zászlóaljhoz vezényeltetik.³

A szabadságharc után Pesten működik;⁴ igazolt honvéd hadnagy alorvosként még 1890-ben is tagja a pesti honvédegyletnek.⁵

¹ OL. Hüm. 1849. 14.186. 1463 H.

² OL. Hüm. 1849. 15.662. 1573 H.

³ OL. Hüm. 1849. 20.945. 2163 H.

⁴ Virányi: Honvédtisztí koszorú. 10.929. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

⁵ Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

ZINZ KÁROLY igazolt hadnagy alorvos, fogorvos a szabadságharc után Nagyszebenben él,¹ tagja még 1890-ben is a honvédegyletnek.² Szabadságharc alatti működéséről adat nem áll rendelkezésre.

1827-ben született, Grácban szerzett 1850-ben sebész-mesteri oklevelet. A szabadságharc után fogorvosként működik Nagyszebenben.³

¹ Virányi: Honvédtisztí koszorú. 10.929. — Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

² Mikár Zs.: Honvédnévkönyv. Budapest. 1891.

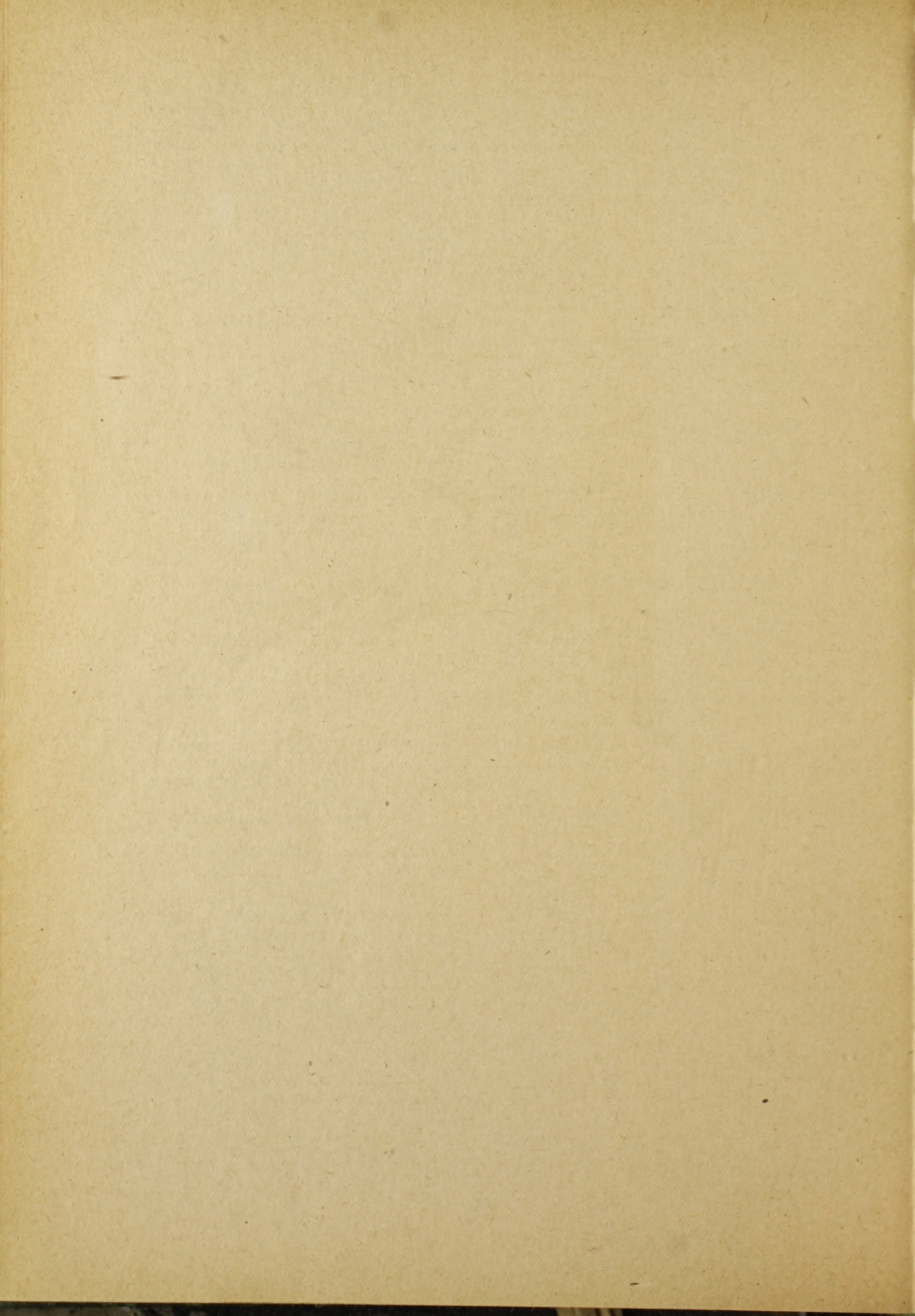
³ Oláh Gyula: Mo. közeg. statisztikája. Bp. 1876. Légrády. 301. oldal.

ZOLNAY ISTVÁN nevű igazolt honvéd főorvost tartanak nyilván Szatmár megyében az 1868-ban készült honvédtisztí összeírás szerint.¹ — Szabadságharc alatti működése nem ismeretes.

¹ Mikár Zs.: Honvédschematismus. Pest. 1869.

ZUROVSZKY ROMNÁLD lengyel dsidás főorvos *Staniszievits Ignác*ot a 38. zászlóalj alorvosát főorvosnak kéri kineveztetni 1849. április 16-án.¹

¹ OL. Hüm. 1849. eüo. 1016 H.

BEFEJEZÉS

Végigelemezve a szabadságharcos magyar honvédorvosi kar száz és száz tagjának szabadságharc alatti sorsát: a kinevezések, áthelyezések, előléptetések és a kisebb-nagyobb fontosságú katonai rendelkezések szövevényét — mozaikszerű fárasztó képnek kell kialakulnia az olvasóban. Fárasztó a kép: mint ahogy mindig fárasztó egy bonyolult nagy szervezet működését részleteiben megfigyelni. Bemutatni törekedtünk e honvédorvosi életek százain keresztül a szabadságharc hadi egészségügyi szervezetének lüktetését. A kép, ami az olvasóban keletkezett, nem ünnepies történelmi freskó, de így talán mégis jobban megközelíthetjük a maga valójában a szabadságharcot: a tömegében szürkének tűnő kis eseményeken keresztül közelről véljük hallani az időben visszahozhatatlanul elsüllyedt magyar szabadságharc hadi gépezetének zakatolását.

Nehéz feladatot vállalt magára a kutató, midőn a szabadságharcos magyar honvédorvosi kart *így* törekedett megjeleníteni a százados fordulón, de még nehezebb feladatot vállalt magára az olvasó, midőn e könyv oldalait végigböngészte: nem történelmi nagy hősök, nép- és hadvezérek, csak egyszerű munkásemberek, orvosok életét találta e munkában. De a kutató erősen hiszi, hogy a történelem nemcsak a vezetőknek, döntőknek hitt személyiségeken keresztül érvényesül! A kutatónak az a meggyőződése, hogy a történelem voltaképeni hősei nem a *carlylei* princípiumoknak megfelelő, nagy formátumú, történelminek nevezett egyéniségek, hanem hősei valóságban a *gyűjtőnevekben* elporlott, szürkének tartott személyek: a „lakosság“, „felkelők“, „gyalogság“, vagy „honvédorvosok“ címszava alatt szereplő névtelen nevek. E gyűjtőneveken keresztül lélekzik valójában a történelem — e tömegekre viszont sohasem vetítik a történelmi rivaldák fénysugarát.

A kutató megpróbált az előző oldalakon keresztül, kísérletképen, mikroszkóp alá venni egy ily történelmi névtelen tömeget, megvizsgálni, milyen volt a szabadságharc résztvevői egyik tömegének a szövete a maga valójában. A legutolsó sejtjéig vizsgálat alá vétetett e névtelen emberek, e névtelen orvosok serege. — Meg kell állapítani e mikroszkópikus történelmi vizsgálat végeredményeképen: e névtelen honvédorvosi kar is a *történelem hordozója* volt, nem azért, mert névtelen volt, hanem azért, mert a *közös eszmeiség*, a *közös erkölcs*, a *közös kötelességteljesítés* néma katonáiként egyértelműleg hordozták a szabadságharc által rájuk mért feladatkört. — Ha nem állt volna szerte az országban ily azonos szellemiségű tömeg a rivaldán ágáló és cselekvő történelmi vezető személyiségek mögött, szavaik nem találhattak volna oly visszhangot és cselekedeteiket nem feszíthette volna a történelem atmoszferikus nyomása.

A *carlylei* hősi történelemszemlélettel szemben talán az előzőekben kialakult kísérleti módszer jelenti a *történelem histológiáját*, szövet-

tanát. Lehet, hogy a kutató elfogult, de végignézve az előző szürke oldalak sokaságán, nem szégyelli eltagadni azon meggyőződését, hogy talán jobban adják vissza a kort, a szabadságharc történelmét a 20 pengőforintos egyenruha beszerzési előlegek, a 16—25 forintos, részletekben visszafizetendő zsebműtarca beszerzési gondok, az előléptetési sérelmek és az apró-nagyobb egyéni hősiességek képei, mint a történelmi hősök unalomig ismert kothurnusos cselekedetei!

Hiszi a kutató, hogy az előzőek során kialakult történelmi szöveztani módszer talán eredményeket ígérne a kutatásokkal megközelíthető egyéb történelmi tömegek vizsgálatában is. Hiszi e sorok írója, hogy a történelem újabb, emberibb és igazabb arcát adná az ilyszerű módszerek alkalmazása. Mily kínok, mily gondok mozgatták a *Dózsa*-, a *Thököly*-, a *Rákóczi*-felkelés egyéneit, mily sorsa volt egyénileg az 1848-ban sztrájkba lépni akaró nyomdászoknak, mily egyéni életeket jelentettek a „mesterlegények”-nek, „iparoslegények”-nek nevezett gyér ipari munkástömegek a szabadságharc alatt — még mindig elérhető feladat a történelmi kutatás számára. E tömegnyi életsors sejtjein keresztül, mint prizmán, mégis igazabban elénkbe tűnik az elmúlt és visszahozhatatlan történelem, mint talán egy-két történelmi főhős sorsán keresztül.

E történelmi szöveztani módszer talán közelebb is áll a *demokrácia* belső lelkiségéhez, mint az alapjában véve *arisztokratikus*, *Carlylere* emlékeztető történelmi kutatások tengere, hol mindig a történelmi *főhőst*, annak cselekedeteit, levélváltásait és titkolt gondolatrezzenéseit veszik a kutatók vizsgálat alá. E lények mindig kivételesebb szellemiségű, kivételes egyéni adottságú személyiségek voltak, életük nem is mindig példázhatja a kort, melynek élén haladtak. A kort oly együttes jelenti talán a maga valójában, mely e honvédorvosi sorsokon keresztül jelent meg példakép előttünk.

Ezenfelül egy másik gondolat is felmerül e biographiai munka befejezésekor a kutatóban. *Emlékművek* serege hirdeti országunkban a késő utókor számára a magyar szabadságharc, a magyar demokrácia hőseinek emlékét. Talán nem orvosi elfogultság e sorok írójában, ha állítja, hogy az előzőek során a dokumentumok ezreivel megvilágított *honvédorvosi hősi életek* is megérdemlik talán a százados fordulón a késő utókortól, hogy a jelen szerény múnél *messzebb hangzó* és többek áltai látható mű, *emlékmű* is *hirdesse* a szabadságharcos honvédorvosok emlékét országunkban. A fekete betűk szétfolynak a betűk óceánjában. *Művet, emlékművet, márványt*, vagy az idők viharaival dacolni tudó *sziklaművet* gondol az író, hova rá lehet vésni a szabadságharcos honvédorvosok hősi neveit, emlékül a késő utódoknak!

Nem búcsúzhatom el e könyvtől a kultuszminisztérium egyetemi ügyosztálya főnökének: *dr. Zsebők Zoltánnak* neve megemlítése nélkül. Köszönet illeti *Zsebőköt*, hogy megértette e mű célkitűzéseit, köszönet illeti, hogy e munka megjelenését lehetővé tette. Köszönetemet küldöm továbbá névtelen munkatársaimnak, akik egy-egy vagy több emléktéglával — adattal — segítséggel hozzájárultak e mű felépítéséhez. Így a magyar szabadságharc eddig eléggé nem ismert arculata is megjeleníthető volt a magyar orvostörténelem számára.

Budapest, 1948. február 24.

A szerző.

RÖVIDÍTÉSEK

OL. = Országos Levéltár.

HL. = Hadi Levéltár.

Hüm. = 1848/49. iratok Hadügyminisztérium iratai.

Hüm. eüo. = 1848/49. iratok Hadügyminisztérium egészségi osztályának iratai.

HB. = 1848/49. iratok Honvédelmi Bizottmány iratai.

Fikm. = 1848/49. iratok Földművelési, ipari és kereskedelmi minisztérium iratai.

Igazságügymin. = 1848/49. iratok Igazságügyminisztérium iratai.

Mikár Zs.: Honvédschematismus = Honvéd Schematismus, vagyis az 1848/49-i honvédseregből 1868-ban még életben volt főtisztek névkönyve. Összeállította: Mikár Zsigmond alszázados. Pesten, 1869.

Mikár Zs.: Honvédkönyv. Bp. 1891. = Honvéd névkönyv az 1848/49-i honvédseregnek 1890-ben még életben volt tagjairól. Budapest, 1891.

Virányi: Honvédtiszti koszorú. Pest, 1869 = Honvédtiszti koszorú az 1848/49. évből. Egybe füzé Virányi (Virnau) Vilmos. Cím- és lakjegyzékkel kibővítve. Pest. 1869. Kézirat. Hadi Levéltár. Könyvtár. 565. Sz.

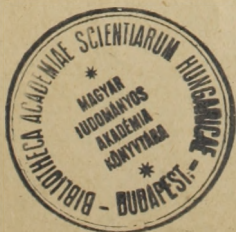
Szinnyey J.: Könyvészet = Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos repertórium. 2. osztály. Természettudomány és matematika. Budapest. 1876. Magyar Tudományos Akadémia.

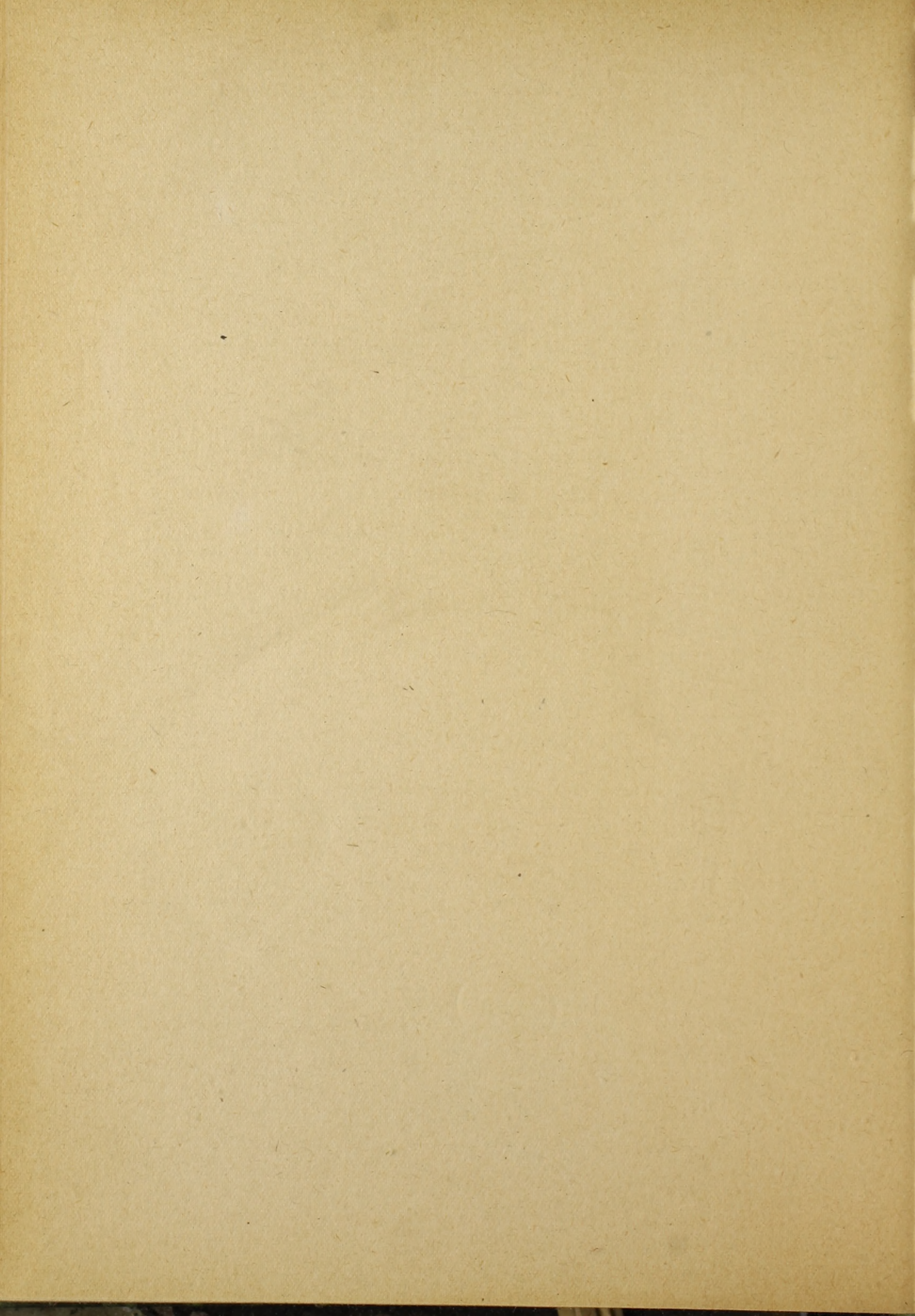
Szinnyey J.: M. írók = Szinnyey József: Magyar írók élete és munkái. Bp. 1891—1914. Hornyánszky. 1—14. kötet.

IRODALOM

A levéltári anyagon kívül feldolgozott irodalom felsorolását a hely kimélése céljából elmellőzöm A tekintetbe vett és végigböngészett irodalom a *Fővárosi Könyvtár* és a *Nemzeti Múzeum* a szabadságharcra vonatkozó kitűnő bibliográfiái összeállításában, *Kacziány* szabadságharc utáni memoire irodalmi címjegyzékében található meg.

Ezen felül a szabadságharc gazdag *hirlapirodalma*, gyér orvosi *könyv* és *folyóiratirodalma* és a szabadságharc utáni teljes magyar orvosi folyóiratirodalom szolgált irodalmi forrásul.

KÉPEK JEGYZÉKE

1. Pettenkofen: Sebesültszállítás	8—9
2. Sauer Ignác	12—13
3. Stáhly Ignác	24—25
4. Flór Ferenc	40—41
5. Lumniczer Sándor	72—73
6. Arányi Lajos	88—89
7. Barna Ignác	96—97
8. Búzay Károly	102—103
9. Búzay Károly kinevezése	104—105
10. Csajághy István	108—109
11. Poor Imre és Darányi Lajos	112—113
12. Markusovszky Lajos	168—169
13. Morócz István	176—177
14. Tormay Károly	216—217

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
Előszó	3
I. RÉSZ.	
<i>A szabadságharc honvédorvosi szervezetének kialakulása</i>	7
Bevezetés	9
1. Az első honvédorvosok. Sauer Ignác országos főorvos korszaka	11
2. Stáhly-korszak	25
3. Flór Ferenc korszaka	41
4. Lumniczer-korszak	69
II. RÉSZ.	
<i>A szabadságharc honvédorvosi kara</i>	81
A szabadságharc honvédorvosai	89
Befejezés	233
Rövidítés	235
Irodalom	235
Képek jegyzéke	237

